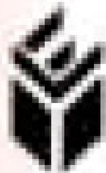
ROMAN

İLYA İLF - YEVGENİ PETROF

ON İKİ SANDALYE

ÇEVİREN
MEHMET ÖZGÜL

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Kitabın Orijinal Adı:
“Dvennadtsat Stulyev”,
Misl (Düşünce) Yayınevi, Moskova, 1983

İlya İlf
Yevgeni Petrov

ON İKİ SANDALYE

Rusça Aslından Çeviren
Mehmet Özgül

Roman

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Bulvarı
Kamer Hatun Mah.
Alhatun Sk. No: 27
Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 361 09 07 (pbx)
Faks: 0212 361 09 04
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın-215

ON İKİ SANDALYE
İlya İlf
Yevgeni Petrov

Kapak Tasarım
Savaş Çekiç

Birinci Basım
Ekim 2002

ISBN 975-6865-24-X

Baskı
Ayhan Matbaası

ON İKİ SANDALYE

BİRİNCİ BÖLÜM

STARGOROD ASLANI

Başlık I

BEZENÇUK USTA, ONUN TAM KARŞISINDA “PERİLER”

Bir ilçe merkezi olan N. kasabasında öyle çok berber dükkânı ile cenaze işleri bürosu vardı ki, kasabada oturanların başka bir iş yapmayıp yalnızca berbere saç-sakal tıraşı olduklarını, başlarını yıkatıp serinlediklerini, bu yerlerde daha fazla oyalanmadan öbür dünyaya göçtüklerini sanırdınız. Gerçekte ise N. kasabasının insanları hayli seyrek tıraş olurlar, öbür dünyaya göçme konusunda da hiç acele etmezlerdi. Kasabanın günlük yaşantısı durağan mı durağandı. Ama bahar geceleri çevre büyüleyici bir güzelliğe bürünürdü. Gökte ay yükselince sokakları dolduran diz boyu çamur, taş kömürü ışıltısıyla parlamaya başlar, sanki şenlik varmış gibi her yer şıkır şıkır aydınlanırdı.

Kasaba delikanlılarının hepsi Kamu İşleri Yönetim Merkezi’nde çalışan sekreter kıza aşıktı. O yüzden kızcağız gündüzleri hayranlarından fırsat bulup asıl görevini yapmada güçlük çekerdi. Kasabanın ileri gelenlerinden İppolit Matveyeviç Vorobyaninov gönül ilişkileri ya da ölüm olaylarıyla pek ilgilenmezdi. Oysa müdürlüğünü yaptığı devlet dairesinde yarım saatlik öğle paydosu dışında bütün işi evlenenler, doğanlar ile ölenleri nüfus kütüğüne kaydetmekti.

Bay Vorobyaninov sabah kalkar kalkmaz kaynanası Klavdiya İvanovna’nın damar damar çizgili bir bardakla verdiği sıcak sütü afiyetle içerdi. Sonra evin loş odalarında fazla vakit geçirmeden, bahar sabahının insanı irkilten çiy aydınlığında uzayıp giden Yoldaş Gubernski caddesine ilk adımını atardı. Yoldaş Gubernski caddesi küçük ilçe merkezlerinde görülebileceklerin en güzellerinden biriydi. Caddenin sağ yanında cenaze

levazımatçısı Bezençuk ustanın macunları dökülmüş vitrininde toza-toprağa bulanmış, meşe tabutlar hantal görünüşleriyle neşenizi kaçırırdı. Caddenin sol kolunda ise “Periler” adlı cenaze bürosunun yeşile çalan dalgalı camekânları arkasında gümüş rengi tabutlar görürdünüz. Az ilerde “Piyer ve Konstantin” adlı berber dükkânı müşterilerine “tırnak bakımı”, “evde saçlara ondüle yapma” gibi hizmetler sunduğunu belirten duyurusuyla dikkat çekerdi. Biraz ilerde bir otelin önünde başka bir berber dükkânıyla burun buruna gelirdiniz. Daha ilerdeki boş arsada ise sarı tüylü bir dananın kocaman bir kapıya dayalı, paslı dükkân levhasını iştahla yaladığı görülürdü.

Levhada;

“İçeri Buyrun”

Cenaze İşleri Bürosu

diye yazardı.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kasabada bolca cenaze levazımatçısına rastlandığı halde bunların müşterisi o denli bol değildi. Üç yıl önce, yani İppolit Vorobyaninov’un N. kasabasına yerleştiği sıralar “İçeri Buyrun” adlı cenaze işleri bürosu iflas bayrağını çekmiş, kasabanın en iyi iş yapan cenaze levazımatçısı Bezençuk usta ise düştüğü zor durumdan kurtuluşu kendini içkiye vermekte bulmuştu. O günlerde adamcağızın, özene bezene yaptığı en güzel tabutunu rehin bırakarak durumunu biraz olsun düzelttiği söylenir.

Evet, N. kasabasında insanlar çok seyrek ölüyorlardı, görev yaptığı dairede asıl işi evlenenler ile ölenleri nüfus kütüğüne geçirmek olan İppolit Vorobyaninov bu durumu en iyi bilen kişiydi.

İppolit Matveyeviç’in çalışma masası tıpkısı tıpkısına eski bir gömüt (mezar) taşını andırırdı. Masanın sol köşesini sıçanlar kemirmişti. Üstüne yığılı tütün rengi kalın klasörlerin ağırlığından olsa gerek, masa zayıf bacakları üzerinde titreyerek dururdu. Bu klasörlerin içinde neler yoktu ki? N. kasabasında yaşayanların atalardan torunlara uzanan soyağacı mı, bu kısır topraklarda yetişen kuşakların binbir renkli tarihçesi mi?.. Kayıtlarda ne ararsanız bulurdunuz.

1927 yılının 15 Nisan sabahı İppolit Matveyeviç her zamanki gibi saat 8.30'da uyandı, yatağından doğrulur doğrulmaz altın çerçeveli burun gözlüğünü taktı. İppolit Matveyeviç nedense hepimizin bildiği düz gözlüklerden kullanmayı sevmezdi. Bir keresinde sıkma burun gözlüğünün sağlığa zararlı olduğunu işitmiş, bunun üzerine gözlükçüsüne giderek sapı altın kaplamalı yeni bir gözlük edinmişti. Taktığı yeni gözlük çok hoşuna gitmekle birlikte karısı (ölümünden bir süre önceydi), saplı gözlüğüyle tıpkı Milyukov'a[1] benzediğini söyleyince Vorobyaninov bunu hemen çıkarıp apartmanın kapıcısına verdi. Kapıcı her ne kadar Vorobyaninov gibi miyop değilse de, burnunun üstüne yerleştirdiği yabancı nesneye kısa zamanda alıştı, oradan onu bir daha çıkarmadı.

Bacaklarını karyoladan aşağı sarkıtan Vorobyaninov;

— Bonjur! dedi kendi kendine.

Bunun anlamı, o gün keyfinin yerinde olduğuydu. Sabah gözlerini açtığında ağzından "God morgen" sözleri çıkarsa, bu, karaciğerinin sızladığı, havanın nemine zor dayandığı, 52 yaşındaki bir adamın yaşamasının kolay olmadığı anlamına gelirdi.

İppolit Matveyeviç devrimden önce özel terzisine diktirdiği pantolonunu sıska bacaklarına geçirdi, paçalarını bileklerinden iple boğdu, sonra da uçları köşeli, ayaklarını sıkan, yumuşacık pabuçlarına ayaklarını soktu. Beş dakika sonra üzerinde gümüş rengi yıldızların ıpıl ıpıl parladığı "ay yeleği" ve sürekli bununla birlikte giydiği, uzun tüylü kumaştan yanar döner ceketi kahramanımızın iri bedeninin üst bölümünü örtmüş durumdaydı. Yüzünü yıkadığı sırada kır saçlarına sıçrayan su damlalarını elinin tersiyle silkeleyen Vorobyaninov bıyıklarını yırtıcı hayvan tavrıyla şöyle bir oynattı, kılları uzamış çenesini kararsızlığını gösteren bir hareketle sıvazladı, kısacık kesilmiş platin rengi saçlarını birkaç fırça vuruşuyla düzeltti, sonra, yüzünde nazik bir gülümsemeyle, o sırada odasına paldır küldür giren kaynanası Klavdiya İvanovna'ya doğru yürüdü.

Klavdiya İvanovna gök gürültüsünü andıran sesiyle;

— Eppolet! dedi. Bu gece kötü bir düş gördüm.

"Düş" sözcüğünü Fransızlar gibi söylemişti.

İppolit Matveyeviç kaynanasını yukardan aşağı şöyle bir süzdü. Bir seksen beşe varan boyuyla kaynanasından hayli yüksek duruyordu, bu da onun kadıncağıza tepeden bakması için yeterliydi.Yaşlı kadın;

— Rahmetli Mariya'yı saçlarını omuzlarına dökmüş olarak gördüm düşümde. Beline de altın bir kemer takmıştı, diye sürdürdü konuşmasını.

Top gürlemesi gibi çıkan sesinden ötürü masanın üstünde duran demir döküm lambanın gülle ve mermi biçimindeki süsleri ile üstü tozlanmış lamba şişesi şıngırdayarak titredi.

— Eppolet, öylesine kaygılandım ki, size anlatamam. Sakın kızcağızın başına kötü bir şey gelmesin?

Kaynanasının söyledikleri İppolit Matveyeviç'in tepesinde kalan son birkaç saç telinin hep birden ayağa kalkarak sağa-sola savrulmasına, yüzünün buruşmasına neden oldu.

— Üzülmeyin, öbür dünyada öyle şeyler olmaz, anneciğim. Geçen ayın su parasını yatırdınız mı?

Ne gezer? Su parası yatırılmadığı gibi, İppolit Matveyeviç'in lastik ayakkabıları da temizlenmemişti. Adamcağız işte bu yüzden sevmezdi kaynanasını. Ona sorarsanız Klavdiya İvanovna boş kafalının biriydi, yaşının hayli geçkin olması dolayısıyla ilerde bir gün düzeleceği konusunda umut da vermiyordu. Ayrıca pintinin pintisi bir kadındı; bereket versin, Vorobyaninov'un cebi delik oluşu, kadının, bunaltıcı eli sıkılığını daha da azdırıp çevreye zarar vermesini önlüyordu. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, konuşurken sesi öylesine gür ve tok çıkardı ki, Altın Yürekli Rişard kadının konuşmasını işitse kıskançlığından çatlardı. Bilirsiniz, bu Haçlı komutanı gürleyen sesiyle öyle bir bağırırdı ki, en yiğit atlar bile korkudan arka ayakları üstüne çökerdi.

Klavdiya İvanovna'nın en büyük özelliği, geceleri sürekli düş görmesiydi. Belleri kuşaklı genç kızlar mı girmezdi düşlerine, kenarları sırma zıhlı koşum takımlarıyla donatılmış süvari küheylanları mı, arp çalan kapıcılar mı, geceleri ellerindeki tokmakla kapılara vuran, bekçi tulumu giymiş melekler mi, garip garip sesler çıkararak odanın ortasında kendi başlarına zıplayan örgü şişleri mi? Daha neler neler görmezdi düşünde. Sizin anlayacağınız, her bakımdan boş kafalı bir kadındı Klavdiya İvanovna.

Üstüne üstlük, burnunun dibinde öyle sık kıllar bitmişti ki, insanın aklına bunları tek tek koparıp tıraş fırçası yapmak gelirdi.

Kaynanasının söylediklerinden hayli sinirlenen İppolit Matveyeviç kendini hemen evden dışarı attı.

Caddede tabut ustası Bezençuk'un köhne dükkânına yaklaştığı sırada, adamcağızı kollarını göğsünde çaprazlamış olarak kapının kasasına dayanmış dururken gördü. Sürekli tecimsel başarısızlığa uğraması, derdini içkiyle unutmak istemesi yüzünden Bezençuk'un gözleri kızışmış bir kedinin gözleri gibi parlak sarı renkteydi. İppolit Matveyeviç'in, dükkânının önünden geçtiğini fark eden Bezençuk bu fırsatı kaçırmadı.

— Değerli hemşerimize saygılar sunarım. Gününüz aydın olsun, efendim, diyerek bir selam çaktı.

İppolit Matveyeviç lekeler içindeki tüylü şapkasını havaya kaldırarak tabut ustasını nazikçe selamladı.

— Nasılsınız? Kaynananız hanımefendinin sağlığı nasıldır? diye hatır sordu Bezençuk.

İppolit Matveyeviç ağzının içinde anlaşılmadık bir şeyler mırıldandı, sonra omuzlarını büzerek Bezençuk'un önünden yürüdü gitti.

— Kendilerine sağlık esenlik dilerim. Anasını sattığımın dünyası! Bu gidişle bakalım daha ne kadar zarara uğrayacağız!

Usta böyle dedikten sonra yeniden kollarını göğsünde çaprazladı, yeniden kapının kasasına yaslandı.

"Periler" adlı cenaze levazımatçısının dükkânına yaklaşmıştı ki, İppolit Matveyeviç'i orada bir daha durdurdular.

"Periler"in sahipleri üç kişiydi. Üçü birden yerlere kadar eğilip aynı anda Klavdiya İvanovna'nın sağlık durumunu sordular.

— Merak etmeyin, kaynanam maşallah turp gibi. Düşünde gene altın saçlarını omuzlarına dökmüş genç bir kız gördüğünü söylüyor.

"Periler"in üç sahibi birbirlerine baktıktan sonra derinden iç çektiler.

Yolda karşısına çıkanların lafa tutmaları Vorobyaninov'un görev yerine varmasını geciktirmişti. Nüfus müdürlüğünden içeri girdiğinde "İşini bitirir bitirmez hemen git!" yazılı levhanın altındaki duvar saati 9'u 5 geçeyi gösteriyordu.

Boylu poslu oluşu yanında uzun bıyıklar bırakması İppolit Matveyeviç'e dairede 'Masist' adının takılmasına neden olmuştu. Oysa gerçek Masist'in ne bıyıkları vardı, ne de öyle bir şey...

İppolit Matveyeviç masasına oturmadan önce çekmeceden mavi keçe bir minder çıkardı, bunu iskemlesinin üstüne koydu, kaytan bıyıklarını kıvırıp yere yatay biçim verdikten sonra iskemlesine oturdu. Böylece buyruğu altında çalışan öbür üç kişiye göre daha yüksekte oturmuş oluyordu. Kendisine sorarsanız minder kullanması basur kapmaktan korktuğu için değildi, minderde oturunca pantolonu daha uzun süre dayanıyormuş.

Yaşlı Sovyet Rusya memurunun çalışma öncesi hazırlıklarını biri erkek, öbürü kız iki genç ayakta saygıyla izliyorlardı. Astarı pamukla beslenmiş kumaş bir ceket giyen delikanlı ile yanındaki genç kız, içinde bulundukları devlet dairesinin ciddiyeti karşısında kendilerini baskı altında hissediyorlardı. Bitki kökünden yapılmış mürekkebin keskin kokusu, ikide bir tıslar gibi ses çıkaran duvar saati, özellikle de "İşini bitirir bitirmez hemen git!" yazısının tuhaflığı, içeriye yeni giren gençlerde buradan bir an önce çekip gitme isteği uyandırması normaldir. Kelli felli bir görevlinin karşısında dururken buraya geliş nedeni onlara öylesine önemsiz gözükmüş olmalı ki, devlet işlerinde saçlarını ağartmış bir memuru rahatsız etmektense adamcağızın gözüne görünmeden defolup gitmek en iyisi gibi geliyordu. Besbelli, İppolit Matveyeviç de gençlerle aynı düşüncedeydi. Buraya hangi iş için gelmişlerse oturup beklesinler, diye düşünüyordu. O rahatlık içinde 2 numaralı klasörü raftan indirerek önüne çekti, elini yanağına dayadıktan sonra bir belgeyi okumaya koyuldu.

Uzun ceketinin kenarları siyah renkli parlak bir zıhla çevrili genç kız yanındaki delikanlıyla utana-sıkıla birkaç kez fısıldaştıktan sonra yavaş yavaş İppolit Matveyeviç'in masasına yaklaştı.

— Yoldaş memur... Şey, biz...

Kızın girişkenliği delikanlıyı yüreklendirmişti. Rahat bir soluk aldıktan sonra kendisinin de beklemediği bir ataklıkla;

— Biz evlenmek istiyoruz, deyiverdi.

İppolit Matveyeviç anlaşılan söylenenleri işitmemişti. Başını kaldırdı, çalışma masasının önündeki tahta parmaklığın arkasında duran çifti süzdü

dikkatle.

— Doğum kaydı mı, ölüm mü? Ne istediğinizi söyleyin hadi.

Delikanlı şaşkınlık içinde çevresine bakındı, ancak çok geçmeden kendini toparladı.

— Şey... Biz evlenmek istiyoruz...

Genç kız utanarak kikir kikir güldü. Dertlerini anlatabilmişlerdi en sonunda.

İppolit Matveyeviç cambaz atikliğiyle işe koyuldu, evlenmek isteyen çiftin adlarını nüfus kütüğüne kaydettikten sonra kaşlarını çatarak iki tanık çağırmalarını söyledi. Genç kız tanık bulmak için dışarı fırladı. Nikâh kıyma işlemini yürüten bizim nüfus müdürü tanıklar gelince onların adlarını da kalın deftere özenle geçirdi, mührünü çıkardı, birkaç kez hohladıktan sonra, yeni evlilerin tiftiği çıkmış nüfus cüzdanlarına birer kere bastı. İş böylece bitmiş sayılırdı. Yaşlı müdür "Hayırlı olsun!" diyerek, böyle durumlarda yaptığı gibi, göğsünü şişirdikten sonra dimdik ayağa kalktı. (Göğsünün kabarık durması için eskiden korse takardı.) Güneşten gelen iki ışık demeti o sırada omuzlarına apolet gibi yapışmıştı. İppolit Matveyeviç bu duruşuyla hayli gülünç görünmekle birlikte boylu poslu bir adam olması dolayısıyla gene de çok etkileyiciydi. Burun gözlüğünün iki bölümlü camları güneşte ışıldak gibi parlıyordu. Yeni evli gençler ise onun karşısında kurbanlık kuzular gibi süklüm püklüm duruyorlardı.

— Değerli genç evliler, eskiden söylendiği biçimde, sizleri yasal evliliğinizden dolayı kutluyorum. Sizin gibi gençlerin el ele verip sonsuz ülkülerine ulaşmak amacıyla birlikte yürümeleri çok, çok güzel bir şey. İkinizi de kutlar, mutluluklar dilerim!

İppolit Matveyeviç bu coşkulu sözlerden sonra yeni evlilerin ellerini sıktı, yerine oturdu, yaptığı konuşmadan dolayı son derece kıvançlı, 2 numaralı klasörden çıkardığı belgeyi yeni baştan incelemeye koyuldu.

Yandaki masalarda çalışan memurlar takır tukur sesler çıkararak divitlerini önlerindeki hokkalara batırdılar. Böylece günlük çalışma her zamanki dingin akışına girdi. O saatten sonra ölüm, doğum, evlenme kaydı için İppolit Matveyeviç'i bir daha kimse rahatsız etmedi.

Pencereden bakılınca yurttaşların bahar soğuğundan büzüşerek caddeden hızlı hızlı gelip geçtikleri görülüyordu. Tam öğle saatinde “Pulluk ve Çekiç” kooperatif işletmesinde bir horoz çığlık çığlığa öttü. Ancak kimse şaşırmadı buna. Derken, ilerde bir motor homurtusu duyuldu, metal parçalardan çıkan bir çatırtı koptu. Yoldaş Gubernski caddesinden mor renkli bir duman bulutu yükseldi havaya. Motor homurtusunun artmasıyla birlikte kaymakamın Devlet-1 numaralı plakasını taşıyan makam arabası küçücük radyatörü ve kocaman gövdesiyle, mora çalan duman bulutunun içinden çıkıp ileri fırladı. Çamurlar içinde bir süre debelenen otomobil iki yana yalpalaya yalpalaya Staropan caddesini geçti, çevresine zehirli dumanlar saçarak gözden silindi. Bu görüntüyü seyreden nüfus müdürlüğü memurları pencerenin önünden epey zaman daha ayrılmadılar, olup bitenleri kendilerince yorumlayarak, makam arabasının hızla gidişinin olası memur kadrosu kısıtlamasıyla bir ilgisinin bulunup bulunmadığını tartıştılar. Aradan bir süre daha geçince Bezençuk ustanın parke döşeli kaldırımda sarsak sarsak yürüdüğü görüldü. Tabut ustası kasabada yeni birinin ölüp ölmediğini öğrenmek için gün boyunca sokak sokak sürterdi.

Çalışma saati sona ermek üzereydi. Bitişikteki kilisenin sarı-beyaz boyalı kulesinde çan sesleri gümbürtüyle çınlamaya başladı. Kulak patlatıcı çınlamalardan dolayı pencere camları şangır şangır etti. Çan kulesinden havalanan karga sürüleri geniş kent alanının üstünde birkaç kez döndükten sonra küme küme ayrılıp çeşitli yönlere uçuştular. Boşalan alanın üzerine akşamın soğuk havası tüm ağırlığıyla çöktü.

İppolit Matveyeviç’in evine dönme saati gelmişti. Bu saate değin ne kadar yeni doğan bebek varsa hepsi kütüğe işlenmiş, evlenmek isteyenler de nikâhlarını kıydırıp kalın deftere geçmiş olurlardı. Ancak o gün tabut ustalarını çok üzen bir şey olmuştu, kasabada kimse ölmediği için kütüğe tek ölüm olayı işlenmedi. İppolit Matveyeviç klasörleri kapattı, keçe minderini çekmeceye koydu, elindeki tarakla bıyıklarını kabarttı, tam, buram buram tüten akşam çorbasını hayal etmeye başlamıştı ki, nüfus müdürlüğünün kapısı ardına değin açıldı, tabut ustası Bezençuk çelimsiz gövdesiyle eşikte gözüktü.

İppolit Matveyeviç;

— O, hoş geldin, değerli hemşerim. Bir isteğin varsa çekinmeden söyle, diye gülümseyerek karşıladı ustayı.

Akşamın alacakaranlığında ustanın yabansı yüzü bir şey söylemek istiyormuş gibi parlamakla birlikte adamın ağzından tek söz çıkmadı.

— Hadi, ne söyleyeceksen çabuk söyle!

— Anasını sattığımın dünyası! "Periler" cenaze levazımatçısının yaptığı tabutlar ne işe yarar ki? Onlardan tabut alanlara sorun, hepsi de bin pişmandır! Yalnız şunu da unutmayalım: Bir tabutun yapımına öyle çok ağaç gidiyor ki!

— Sen neler saçmalıyorsun be adam?

— "Periler" levazımatçısında yapılan tabutlardan söz ediyorum. Üç aile küçücük bir dükkândan geçimlerini sağlamaya çalışıyorlar. O bakımdan ne kullandıkları ağaç bir işe yarar, ne ustalıkları ustalık, ne de püskülleri bir şeye benzer! Anasını sattığımın dünyası! Tabut yapımında şimdi en eski biz kaldık, 1907'den beri dimdik ayaktayız. En güzel ağaçlardan seçilerek özene bezene yapılmıştır tabutlarımız.

— Aklını tabutlarla bozduğun belli. Ölüm kutularının arasında dura dura kafayı iyice üşütmüşsün.

İppolit Matveyeviç böyle diyerek kapıya doğru yürüdü. Bezençuk daha atik davranıp ondan önce kapıyı açtı, Vorobyaninov'un önden çıkmasını sağladıktan sonra peşine takıldı. Onu adım adım izlerken rüzgâra tutulmuş yapraklar gibi titriyordu.

— Yerden göğe kadar haklısınız, efendim. Bir zamanlar "İçeri Buyrun" cenaze levazımatçısının tabutları önde giderdi. Onların işliğinde yapılan tabutları il merkezinde bile zor bulurdunuz. Anasını sattığımın dünyası! Şimdi onların adı piyasada geçmiyor, yalnız biz varız. Kime isterseniz sorun!

İppolit Matveyeviç geriye döndü, tabut ustasının yüzüne ters ters baktıktan sonra adımlarını hızlandırdı. O gün görev sırasında tatsız bir olay yaşamamıştı, gene de içinde dehşetli bir sıkıntı vardı.

Vorobyaninov "Periler" cenazı levazımatçısının önünden geçerken üç tabut ustası sabahki duruşlarını bozmadan kapıda dikilmekteydiler. Belli ki, sabahtan beri aralarında tek sözcük konuşmamışlardı. Bununla birlikte

yüzlerindeki çarpıcı anlatım değişikliği ile gözlerinin tuhaf, gizemli bakışından N. kasabasında olan biten her şeyi bildikleri anlaşılıyordu.

Tecimsel rakiplerini görünce Bezençuk usta yürümesini yavaşlattı, elini umutsuzca sallayarak Vorobyaninov'un arkasından şöyle fısıldadı:

— Otuz iki rubleye seve seve bırakırım.

Vorobyaninov yüzünü buruşturdu, adımlarını daha da hızlandırdı.

— İsterseniz veresiye de olur.

Oysa "Periler" cenaze levazımatçısı ustalarının ağzından tek söz çıkmıyordu. Onlar da Vorobyaninov'un peşine düşmüşlerdi, ancak şapkalarını çıkarıp sırayla selam vermekten öte bir şey yapmıyorlardı.

Dört tabut ustasının peşini bırakmaması karşısında deliye dönen İppolit Matveyeviç koşarak evinin merdiveninden yukarı tırmandı, ayakkabılarına bulaşan çamuru son basamakta şöyle bir sildikten sonra midesinde büyük bir açlık kazınmasıyla içeri daldı. Tam birinci odaya girmişti ki, Flora ve Lavra kilisesinin papazı peder Fiyodor ile burun buruna geldiler. Sağ eliyle cübbesinin eteklerini toplayarak hızla yürüyen peder, İppolit Matveyeviç'in yüzüne bakmaksızın çıkış kapısına yöneldi.

İppolit Matveyeviç'in evde karşılaştığı temizlik alışılmadık bir şeydi. Ama odalarda bulunan az sayıdaki eşyalarda garip bir düzensizlik vardı, ağır bir ilaç kokusu insanın burnunun direğini sızlatıyordu. Komşuları tarım uzmanının karısı, Vorobyaninov'u daha ilk odada durdurarak "susun" anlamında elini dudaklarına değdirdikten sonra;

— Ne olur, gürültü çıkarmadan yürüyün, dedi. Kadıncağızın durumu hiç de iyi değil, az önce papazın önünde günahlarından kurtuldu.

— Gürültü çıkardığım filan yok. Burada neler oluyor, söyler misiniz?

Madam Kuznetsova elini bir daha dudaklarına götürdü, ikinci odanın kapısını gösterdi.

— Anneniz ağır bir yürek çarpıntısı geçiriyor. Çarpıntının sonu ölümle bitebilir.

Kadının bu sözleri başkasından duyduğu belliydi.

— Sabahtan beri fırsat bulup bir dakika dinlenemedim... Klavdiya İvanovna'dan kıyma makinesini istemeye gelmiştim. Baktım, kapı ardına değin açık; ne mutfakta, ne de bu odada kimsecikler var. Klavdiya İvanovna

börek unu almak için dışarı çıkmıştır, diye düşündüm. Geçen gün börek yapacağını söylüyordu da... Biliyor musunuz, un bulmak son zamanlarda hayli zorlaştı.

Bayan Kuznetsova belki un, pahalılık, Klavdiya İvanovna'yı odasında, çinili sobanın dibinde yere yıkılmış olarak, ölmek üzereyken bulmasıyla ilgili daha pek çok şey anlatacaktı, ama bitişik odadan yükselen bir inilti üzerine anlatacaklarını yarıda kesti. İppolit Matveyeviç yarı uyuşmuş eliyle istavroz çıkardı, hızla kaynanasının odasına daldı.

1 Pavel Nikolayeviç Milyukov (1859-l943): Çarlık Rusyası devlet adamlarından. Ekim Devrimi'nden sonra ülkesinden ayrılmıştır.

Başlık II

BAYAN PETUHOVA SİZLERE ÖMÜR

Klavdiya İvanovna, bir eli başının altında, karyolasında sırtüstü yatmaktaydı. Kafasına koyu kayısı rengi bir hotoz geçirmişti. Kadınların eteklerinin altına çember takıp yeni yeni Arjantin tangosu yapmaya başladıkları yıllardan kalma bir modaydı başa hotoz giymek. Yaşlı kadının yüzünün donuk, görkemli bir duruşu vardı; gözlerini tavana dikmişti.

Vorobyaninov;

— Klavdiya İvanovna, diye seslendi.

Kadının dudakları birkaç kez çabuk çabuk kıpırdandıysa da İppolit Matveyeviç, kulaklarının duymaya alışık olduğu güçlü borazan sesinin yerine inceden inceye çıkan, acıklı bir inlemeden başka bir şey işitmedi. Kaynanasının göz pınarlarından süzülen bir damla yaş yanağından aşağı yuvarlanınca yüreğinde bir burkulma hissetti.

— Klavdiya İvanovna, diye seslendi bir daha. Nasılsınız, iyi misiniz?

Gene yanıt yoktu. Yanıt vermek şöyle dursun, kadıncağızın gözleri kapandı, başı yana düştü.

O sırada komşuları tarım uzmanının karısı girdi içeriye. Kadın, İppolit Matveyeviç'in elinden tuttu, bir çocuğu yüzünü yıkamaya götürür gibi alıp odadan dışarı çıkardı. Çıkarırken de;

— Uyuyor, dedi. Doktor rahatsız edilmemesini söyledi. Kuzum, şu reçeteyle birlikte hemen bir eczaneye koşun, buz torbası kaç rubleye satılıyor, onu da öğrenip gelin.

İppolit Matveyeviç bayan Kuznetsova'nın her söylediğini yapmaya hazırdı, çünkü bu gibi işlerde kadının kendisinden daha becerikli olduğunu

anlamıştı.

Eczaneye bir koşu gidip gelmek kolay değildi. Reçeteyi lise öğrencileri gibi elinin içinde sımsıkı tutan İppolit Matveyeviç kendini bir anda sokakta buldu.

Hava kararmaya yüz tutmuştu. Batan güneşin solgun kızıllığının son kez aydınlattığı dükkânının önünde Bezençuk duruyordu. Bezençuk usta sırtını kapının kasasına dayamış, soğan ekmekle karnını doyurmaktaydı. Onun hemen yanında “Periler”in üç sahibi yere çömelmişler, kaşıklarını yalaya yalaya, demir döküm bir çömlekten darı lapası yiyorlardı. İppolit Matveyeviç’i görür görmez dört tabut ustası birden ayağa fırladılar, asker gibi selam durdular. Bezençuk omuzlarını silkti, elini rakiplerine doğru uzatarak ağlamaklı bir sesle;

— Anasını sattığımın dünyası, şunlardan bir kurtulsam! dedi. Ayağımın altında dolaşıp duruyorlar...

Staropan alanının tam ortasına dikilmiş bulunan ozan Jukovski’nin[2] büstü alacakaranlıkta yeterince göze çarpmıyordu. Kaidesinde “Şiir, kutsal yeryüzü hayallerinden yükselen tanrıdır” yazısının bulunduğu büstün önünde birkaç kişi toplanmış, Klavdiya İvanovna’nın ağır hasta olduğu haberini aralarında konuşuyorlardı. Adamların konuşmalarında en çok “Sonunda hepimizin gideceği yer orasıdır”, “Tanrı verdi, Tanrı alır” gibi sözler duyuluyordu.

Kendisine Andrey İvanoviç diye hitap edilmesinden[3] pek hoşlanan, “Piyer ve Konstantin” berber dükkânının sahibi, “Ogonyok” dergisinden edindiği bilgiyi yanındakilere satmaya çalışıyordu.

— Biliyor musunuz? Günümüzde bilim inanılmaz sınırlara dayandı. Diyelim, berber dükkânına gelen bir müşterinin çenesinde sivilce çıkmış. Eskiden olsa bu sivilce biz berberlerin bilgisizliği yüzünden başkalarına da yayılır, birçok insanın kanının zehirlenmesine neden olurdu. Ama şimdi Moskova’da, söylenenler bilmem doğru, bilmem yanlış, berber dükkânlarında her müşteri için ayrı tıraş fırçası kullanılıyormuş.

Berberi dinleyenler tepki göstermekte gecikmediler:

— Kuzum, senin bu söylediğin biraz palavraya kaçmıyor mu?

— Uyduruyorsun, Andrey İvanoviç! Tıraş olan her adam için ayrı fırça kullanıldığı nerede görülmüş?

Eskiden fikir emekçisi olarak çalışan, şimdi ise çadır yapım işiyle karnını doyuran Prusis adındaki yurttaş ise öfkesini açıkça belli etti:

— Siz neler söylüyorsunuz, Andrey İvanoviç? Son nüfus sayımına göre Moskova'da iki milyondan fazla yetişkin erkek yaşıyor. Yani orada şimdi en azından iki milyon tıraş fırçası mı kullanılıyor?

Tartışma gittikçe kızışarak, kim bilir, daha hangi aşamalara varırdı? Bereket versin, Osıpnaya sokağının ucunda İppolit Matveyeviç gözüktü ve tartışılan konu bıçakla kesilir gibi son buldu.

— Adamcağız gene eczaneye koşturuyor...

— Kocakarı bu sefer Azrail'in elinden kurtulamaz. Bezençuk'un ortalıkta deli danalar gibi dolaşmasından belli.

— Doktoru ne diyormuş?

— Hangi doktordan söz ediyorsun, azizim? Sağlık bakanlığında doktor mu kaldı ki? Bunlar sağlam adamı tahtalı köye yollarlar.

Tıp alanındaki bilgisiyle övünme fırsatı kollayan "Piyer ve Konstantin" berber dükkânının sahibi bu sefer biraz çekinerek;

— Şey... şimdi insan sağlığının gizini hemoglobinde arıyorlar, dedikten sonra hemen sesini kesti.

Berberin yanındakilerden de çıt çıkmadı. O sırada onlar da hemoglobinin gizemli gücünü düşünüyor olmalıydılar.

Aydede gökyüzünde adam boyu yükselip Jukovski büstünü nane rengi solgun bir ışıkla aydınlatmaya başladığı zaman ünlü ozanın sırtına birinin tebeşirle yazdığı birkaç ayıp söz okunur duruma geldi.

Küçük anıtın açıldığı 15 Haziran 1897 gününün daha ilk gecesinde bu çeşit sözlerin oraya yazıldığı görülmüştü. Çok üzerine düştükleri halde ne polis, ne de belediye zabıtası ayıp yazıların hemen hemen her gece büstün sırtına yazılmasını önleyebildi.

Pencereleri dıştan pancurlu ahşap evlerden semaver fokurtuları yükseldi. Akşam yemeği saati gelmişti. Büstün önünde toplanan yurttaşlar fazla oyalanmadan evlerine dağıldılar. Onların arkasından sert bir rüzgâr çıktı.

Zavallı Klavdiya İvanovna can çekişmekteydi o sırada. Kadıncağız bazen kalkıp su içmeye davranıyor, bazen yatağında doğrulup, İppolit Matveyeviç'in onarıma verdiği bayramlık iskarpinini getirmelerini söylüyor, bazen de soluk almakta güçlük çektiğini bildirerek evin tozlu havasından yakınıyor, bütün lambaların yakılmasını istiyordu.

Duyduğu heyecandan yorgun düşen İppolit Matveyeviç büyük bir sıkıntı içinde odasında dolaşıp durmaktaydı. O sırada binbir kaygılı düşünce doldurmuştu zihnini. Cenaze masrafları için memur dayanışma sandığından borç istemek gerekecek, kaynanasının ruhunun huzura kavuşması için eve papaz çağrılacaktı... Hısım akrabanın baş sağlığı mektuplarına yanıt vermek için kaç gün uğraşacaktı kim bilir? Sıkıntısını dağıtıp biraz temiz hava almak niyetiyle evin önündeki merdivene çıktı. A, bir de ne görsün? Tabut ustası Bezençuk tam tepesindeki aydan dökülen soluk yeşil ışığın altında az ilerde beklemiyor mu?

Şapkasını saygıyla göğsüne bastıran Bezençuk;

— Bay Vorobyaninov, her an buyruğunuzu bekliyorum, diyerek sırıttı.

İppolit Matveyeviç'in suratı asıltı.

— Sen daha çok beklersin!.. gibisinden bir şeyler mırıldandı.

Bezençuk umudunu yitirmemişti.

— Anasını sattığımın dünyası, "Perilerin" yaptığı tabutlar kimsenin işine yaramaz, diye homurdandı.

— Defol karşımdan, be adam! Yettin artık!

— Aman, aman, size bir şey dediğim yok! Püsküller ile tabutun süslemesi nasıl olacak diye sorayım dedim de. Anasını sattığımın! Benim yaptığım tabutların bir eşi daha yoktur. Şey... siz nasıl bir tabut isterdiniz?

— Adamın kimseyi dinlediği yok ki... Kulaklarını aç da beni dinle, be adam! Ben ne püskül isterim, ne başka bir süs... Gerekince sade bir tabut yaparsın. En ucuz çam ağacından olacak, anlaşıldı mı?

Bezençuk her şeyi anladığını belirtmek için parmağını dudaklarına götürdü. Hızla geriye çark etti, elinde tuttuğu şapkayla kolunu uzatarak dengesini sağlamaya çalıştıysa da yürürken gene de yalpalamaktan kurtulamadı. İppolit Matveyeviç neden sonra Bezençuk'un bulut gibi sarhoş olduğunu ayrımsayabildi.

İppolit Matveyeviç'in yüreğindeki sıkıntı geçmek bilmiyordu. Şimdi tümüyle ıssız kalan, kimsenin silip süpürmeyeceği eve tek başına nasıl girip çıkacaktı? Kaynanasının ölümü üzerine, bugüne dek edindiği alışkanlıklar, küçük rahatlıklar bir anda uçup gidecekti. Oysa istediği gibi rahat yaşamasını, cömertçe saçıp savurma fırsatını elinden alan Ekim Devrimi'nden sonra yeni bir düzen kurmak için ne kadar uğraşmıştı!

"Yeniden evlensem mi acaba?" diye geçirdi içinden. "Peki, ama kiminle? Polis şefinin yeğenini mi alsam, yoksa Prusis'in kız kardeşi Varvara İvanovna'yı mı? Belki de eve bakacak bir kadın bulmak en iyisi. Aman aman, istemem hiçbirini. İnsanı mahkeme mahkeme süründürürler. Böyle şeyler artık bana göre değil!.."

Gelecekteki yaşamı kapkara gözüktü gözüne. Olumlu, güzel bir şey hayal etmeye çalıştıysa da bütün yeryüzü nimetlerinden nefret ederek yeniden evinin yolunu tuttu.

Klavdiya İvanovna'nın sayıklamaları son bulmuştu. Sırtını yüksekçe yastıklara dayamış olarak yatağında suskun yatıyordu. İppolit Matveyeviç içeri girince sanki bir şey söylemek istiyormuşçasına, sert sert baktı güveyinin yüzüne.

— Eppolet, gelin de şöyle yanıma oturun. Size söyleyeceklerim var, dedi zor işitilir bir sesle.

İppolit Matveyeviç kaynanasının onu yanına çağırmasından hoşlanmamıştı. Gene de gülümsemeye çalışarak, ölmek üzere olan kadını avutucu birkaç söz bulma çabası içinde kaynanasının iyice çökmüş, bıyıklı yüzüne baktı. Ama gülümsemesi yüzünde dondu kaldı, avutucu sözlerden hiçbiri gelmedi aklına. Ağzından, içinde bulundukları duruma uygun düşmeyen birkaç lakırdı çıktı, hepsi o kadar...

— Eppolet, dedi yaşlı kadın. Eskiden oturma odamızda bulunan masa ile iskemle takımını anımsıyor musunuz?

İppolit Matveyeviç, kaynanasına karşı hep kuşkucu davrandığı için tedbiri elden bırakmaksızın;

— Hangi masa ile iskemle takımı? diye sordu.

— Hani şu İngiliz basmasıyla kaplı sandalyeler vardı ya, işte onlar.

— Ha, şu bizim eski konaktakileri söylüyorsunuz...

— Evet, Stargorod’da otururken kullandıklarımız...

— Anımsamaz olur muyum? Çok iyi anımsıyorum. Masayla birlikte tam on iki sandalye, bir divan, altı ayaklı bir de sehpa vardı o takımda. Güzel mobilyalardı doğrusu, Gambov ustanın elinden çıkmaydı hepsi de. Birdenbire nereden aklınıza geldi sandalyeler?

Klavdiya İvanovna, besbelli, bunalım içindeydi; soruya hemen yanıt vermedi. Bu arada yüzü gitgide göztaşı rengine büründü. Kadındaki değişmeyi gören İppolit Matveyeviç’in yüreği daraldı. Onun da aklında eski konağındaki oturma odası takımı vardı şimdi. Ceviz ağacından yapılmış masa, bunun çevresine simetrik olarak yerleştirilmiş, bacakları biraz arkaya yatık on iki sandalye, pırıl pırıl cilalanmış döşeme, antika değerindeki kahverengi piyano ile duvarlarda oval çerçeveler içinde, yenileştirme tekniğiyle eski güzelliklerine kavuşturulmuş, kalburüstü akrabalarının dizi dizi fotoğrafları gözünün önünden gitmiyordu...

Klavdiya İvanovna mermer soğukluğundaki sesiyle;

— Eppolet, pırlantalarımı bu sandalyelerden birinin kaplamasının altına saklamıştım, diye fısıldadı.

İppolit Matveyeviç kaynanasını gene kuşkuyla süzdü.

— Hangi pırlantalardan söz ediyorsunuz?

Ancak bunu söyledikten sonra hemen toparlandı.

— Şey... Konağımızı aramaları sırasında mücevherlerinizin hepsini alıp götürmemişler miydi?

— Yok, daha önce iskemlelerden birinin içine saklamıştım... Onları bulmaları öyle kolay mı sanıyorsun?

İppolit Matveyeviç iğne batırmışlar gibi yerinden hopladı, gaz lambasının ışığı altında kaynanasının taş gibi katılaşan yüzüne bir daha baktı, kadının kesinlikle sayıklamadığını anladı.

Kendisinin de beklemediği bir hırçınlıkla şöyle sordu:

— Demek, mücevherlerinizi bir sandalyenin astarı altına diktiniz, öyle mi? Bu aklı size kim verdi? Bana söyleseydiniz mücevherlerinizi kendi elimle daha güvenli bir yere saklardım.

Yaşlı kaynana gizleyemediği bir öfkeyle ve buz gibi soğuk bir sesle;

— Kızımın mülkünün altından girip üstünde çıktıktan sonra size bir de mücevherlerimi mi teslim edecektim? dedi.

İppolit Matveyeviç bir an yerine oturmuşken yeniden ayağa fırladı. Gümbür gümbür öten yüreği olanca hızıyla bedeninin her noktasına kan pompalamaya başlamıştı. Kafasının içi uğulduyordu.

— Peki, pırlantalarınızı daha sonra çıkardınız mı oradan? Şimdi nerede duruyor?

Yaşlı kadın başını olumsuz anlamda salladı.

— Sandalyenin kaplamasını söküp onları oradan almaya fırsat bulamadım ki... Her şeyi yüz üstü bırakıp apar topar kaçtığımızı siz de biliyorsunuz. Mücevherleri pişmiş toprak gövdeli abajur ile şömine arasında duran sandalyenin kaplamasının altına sokmuştum.

— Sizin yaptığınız düpedüz çılgınlık! Ne kadar da kızınıza benziyorsunuz!

Can çekişen bir kadının başucunda bulunduğunu unutan İppolit Matveyeviç iskemlesini gürültüyle yana itti, odada hızlı hızlı tur atmaya başladı. Yaşlı kadın güveyinin hareketlerini izlerken tümüyle umursamaz gözüküyordu.

İppolit Matveyeviç öfkesini yenememişti.

— Konakta bıraktığımız sandalyeler şimdi, kim bilir, nerededir? diye homurdandı. Pırlantalarınızı oradan almayı beceremediniz, ha? Şimdi bu sandalyelerin eski evin oturma odasında onları gelip almamız için sakin sakin beklediklerini sanıyorsanız yanılıyorsunuz.

Yaşlı kadından çıt çıkmadı.

O öfkeyle hızlı hızlı gezinirken nüfus müdürünün gözlüğü burnundan aşağı kaydı, altın kaplama çerçevesi çat diye döşemeye çarptı.

— Demek, yetmiş bin ruble değerindeki mücevherleri bir sandalyenin astarının altına sakladınız? Hem de şu anda üstünde kimin oturduğunu bilmediğiniz bir sandalyenin?.. Olacak şey değil!

İşte bu sırada Klavdiya İvanovna hıçkırarak ağlamaya başladı, ardından bütün gövdesiyle yana doğru kaykıldı. Kadının bir eli havada yay çizerek İppolit Matveyeviç’i yakalamaya çalıştıysa da bunu başaramadı, küt diye menekşe rengi yorganın üstüne düştü.

İppolit Matveyeviç korkuyla bir çığlık attı, yardım etmeleri için komşunun evine koştu.

— Klavdiya İvanovna ölüyor! Çabuk yetişin!

Bayan Kuznetsova çabuk çabuk istavroz çıkardı, korkudan çok merakla, sakallı tarım uzmanı kocasını da yanına alarak Vorobyaninov'un evine geldi. Vorobyaninov o arada ne yapacağını şaşırdığı için kendini kent parkına atmış bulunuyordu.

Tarım uzmanı ile karısı ölen kadının odasına çeki-düzen verirlerken, İppolit Matveyeviç parkta bir aşağı bir yukarı dolaşıyor; baharın aşk esintisine kapılarak kuytularda kucaklaşan genç çiftleri çalı sanarak yürürken, ayakları ikide birde kanepelere takılıyordu.

İppolit Matveyeviç'in kafasının içi karmakarışıktı. Gençliğinde eğlenmek için gittiği gazinolardan yükselen çingene müziği curcunası ile tango amapa çalan iri memeli kadınlar orkestrası kulaklarında yeniden çınlamaya başladı. O çılgın gençlik günlerinde, Moskova sokaklarından geçtiği bir kış gecesi, arabasına koşulu uzun gövdeli kuzgun atın kaldırımdaki yayaların üzerine kükreyerek yürüdüğü gözlerinin önünden gitmek bilmiyordu. Daha neler anımsamıyordu ki? İnsanın aklını başından alan turuncu kadın donları mı, uşağının ona gösterdiği köle bağlılığı mı, Cannes yolculuğuna hazırlandığı gün mü?..

İppolit Matveyeviç yorulduğu için park yollarında gezinmesini biraz yavaşlattı, aynı anda da yerde yatan tabut ustası Bezençuk'un gövdesine ayağı takıldı. Az kaldı tökezleyerek yere kapaklanıyordu. Usta park içi yollardan birine enlemesine devrilerek oracıkta sızakalmış, iş tulumunun içinde horul horul uyumaktaydı. Birinin ona çarpması üzerine gözlerini açtı, gürültüyle aksırdı ve aynı anda da ayağa fırladı.

Sanki daha önce başladığı konuşmayı bitirmek istiyormuş gibi sakin bir sesle;

— Siz hiç merak etmeyin, bay Vorobyaninov, dedi. Tabut denen nesne ustasının elini iyi tanır.

— Muradına erdin en sonunda, Klavdiya İvanovna öldü.

— Ya, öyle mi? Vah-vah! Toprağı bol olsun. Sonunda ruhunu teslim etti, ha? Yaşlı kadınlar için "ruhunu teslim etti" derler de bizde... Kimi kadınlar

için de “dünyasını değiştirdi” deyimini kullanırız. Ölen kadına göre değişir kullanacağımız söz. Kaynananız ufak tefek biri olduğuna göre, demek ki, ruhunu teslim etti. Daha iri yapılı, ama zayıfça biri olsaydı, o zaman “dünyasını değiştirdi,” derdik.

— Kimin için nerede söylüyorsunuz bunları?

— Bizler kendi aramızda söyleriz. Yani biz tabut ustaları... Bakın, sizi ele alalım: Zayıfsınız, ama kelli felli, uzun boylu bir adamsınız. Tanrı gecinden versin, bir gün ölecek olursanız sizin için “cennetine kavuştu” deyimini kullanmamız gerekir. Eskiden tecimle uğraşanlar, yani tüccar sınıfından gelenler için de “rahmetlik oldu” derdik. Daha aşağı sınıflardan, diyelim kapıcı, köylü takımından ölenler için “nalları dikti” ya da “tahtalı köyü boyladı” deyimlerini kullanırız. Toplumun ileri gelenleri, örneğin tren kondüktörleri, büyük memurlar, kodamanlar öldüğünde, “Tanrı’nın rahmetine erdi” diye konuşuruz.

Ölen insanların toplum içindeki konumlarına göre başka başka deyimlerle anılması karşısında İppolit Matveyeviç bayağı şaşırdı.

— Peki, öldüğünde meslektaşların senin için ne diyecekler?

— “Kuyruğu titretti”den başka ne diyebilirler ki? Benim gibi ufak tefek, çelimsiz biri öldüğünde “cennetlik oldu” ya da “Tanrı’nın rahmetine erdi” diyecek değiller ya... Şey, kaynananıza nasıl bir tabut istiyorsunuz, bay Vorobyaninov? Şöyle değişik süsler, püskül filan koyacak mıyız?

Onlar böyle konuşurlarken aydede çoktan ufka gömülmüştü. Havada tam bir kış soğuğu vardı. Su birikintilerinin yüzeyi ayazın etkisiyle kıtır kıtır buz tutmaya başlamıştı. İki kahramanımızın yürüdüğü Yoldaş Gubernski caddesinde rüzgâr dükkân levhalarına karşı savaş açmış gibiydi; tangır tungur sesler geliyordu dört bir yandan. Lağar atların çektiği bir dizi itfaiye arabası hızla Staropan alanından çıktı, korkunç bir cayırtıyla kahramanlarımızın önünden geçti.

Yelken bezinden pantolon giymiş, başları miğferli itfaiye erleri bacaklarını arabalardan sarkıtmışlar; başlarını sallayarak bet sesleriyle şu şarkıyı söylüyorlardı:

İtfaiye müdürümüze şan olsun!

Şefimiz Tulumbacıyev'e şan olsun!

Bezençuk;

— İtfaiye müdürünün oğlu Kolka'nın düğününde ne güzel eğlenmiştik! diyerek elini tulumunun altına soktu, Vorobyaninov'un yanında utanmadan göğşünü hatır hatır kaşıdı.

— Demek oluyor ki, kaynananızın tabutuna püskül istemiyorsunuz, bay Vorobyaninov? Başka bir süs koymayacak mıyız?

Bu sırada Vorobyaninov kesin kararını vermişti: Bu kasabada daha fazla oyalanmadan pırlantaların peşine düşecekti. Kaynanasının mücevherlerini hayal ederken kocakarının bıyıklı yüzü daha bir sevimli gözüktü gözüne.

— Sen ne sırnaşık adammışsın be! diye çıkıştı Bezençuk'a. Nasıl istersen öyle yap! Püskül de koy, başka bir süs istiyorsan onu da koy!

2 Vasili Andreyeviç Jukovski (1783-l852) Rus ozan ve çevirmeni.

3 Ad ve baba adıyla hitap edilince o kişiye saygı gösteriliyor demektir. –ç.n

Başlık III

“GÜNAHKÂRIN AYNASI”

Ölüm döşeğinde Klavdiya İvanovna’ya günah çıkartan Flora ve Lavra kilisesinin papazı peder Fiyodor Vostrikov evine dönerken son derece heyecanlıydı. Evine yaklaştıkça dalgınlığı iyice arttı, bunun yanında utangaç bir gülümseme yayıldı yüzüne. O sırada öylesine dalmış olmalı ki, az kaldı kaymakamlığın Devlet-1 plakalı makam otomobilinin tekerleri altına düşüyordu. Mor dumanlar saçan arabanın altında kalmaktan son anda kurtulan peder yolun kalan bölümünü dört nala koşarak bitirdi. O yaşta bir din adamına yakışmayan bu telaşlı koşturma adamcağızın aklının ne kadar karışık olduğunu gösteriyordu.

Karısı Katerina Aleksandrovna akşam yemeği hazırlamaktaydı o sırada. Peder Fiyodor akşam ayinine katılmadığı günler yemeğini erken yerdi. O gün de gecikmeden geldiği evine girer girmez sırtındaki kalın pamuklu papaz cüppesi ile şapkasını çıkardı, hızla yatak odasına girdi, kapıyı arkadan sürgüledikten sonra bildiği duaları boğuk sesiyle bağıra bağıra okumaya başladı. Karısı bu işe ne kadar şaşırsa yeridir.

Katerina İvanovna mutfakta otururken kaygılıydı.

— Bizimkinin aklından ne şeytanlıklar geçiyor gene? diye homurdandı.

Gözünü budaktan sakınmayan bir insan olarak peder Fiyodor Vostrikov huzur nedir bilmezdi. Hiçbir dakika, hiçbir saniye yerinde rahat durmadı. Ne ruhban okulu öğrencisi küçük Fedya iken, ne Fiyodor İvanıç diye herkesin saygı gösterdiği, bıyıkları yeni terlemiş bir papaz çömezi olarak görev yaptığı yıllarda, ne daha sonra hukuk fakültesi üçüncü sınıfında okurken, ne de 1915’te askere çağrılacağından korkup, yeniden din

adamlığı görevine döndüğü günlerde... Mesleğe döner dönmez kendisine önce papaz yardımcılığı rütbesi verildi, aradan bir süre geçince papazlığa yükseltilip N. kasabası kilisesine atandı. Gerek sivil görevlerde, gerekse ruhban sınıfına katıldıktan sonra peder Vostrikov hep para kazanma hırsıyla yanıp tutuştu.

Kendisinin bir mum fabrikası olsun isterdi sürekli. Samara kentinde gözüne kestirdiği küçük mum fabrikasını bir punduna getirip satın almak, sonra da işletmeye açmak için gerekli parayı kazanabileceği her işe el attı. Kalın balmumu kangallarının üst üste sarıldığı dev kasnakların görüntüsü gözünün önünden gitmiyordu.

Peder Vostrikov bol para kazanma hırsıyla yanarken, onun durmadan yeni yeni girişimlerde bulunmasını anlayışla karşılamamız gerekir. Mermer renginde çamaşır sabunu üretmeye başlaması bunlardan biridir işte. Yaptığı batmanlarca sabun, yeterince yağ içerdiği halde nedense bir türlü köpürmedi, üstelik “Pulluk ve Çekiç” kooperatif işletmesinin ürettiği sabundan iki kat pahalıya mal oldu. Elinde kalan sabunlar zamanla bozulup pis pis kokmaya başladığı için Katerina Aleksandrovna sabun yığınının önünden her geçişte kendini tutumayıp ağlıyordu. Bunun üzerine onca sabunu götürüp yakındaki bir çirkef çukuruna döktüler.

Başka bir seferinde ada tavşanlarının çok hızlı ürediğini, etinin körpe piliç etinden geri kalmadığını, tavşan yetiştiriciliğinin bol kazanç getireceğini bir hayvancılık dergisinde okuyan peder Vostrikov gecikmeden bu işe el attı. Yarım düzine kadar anaç tavşan alıp bunları doğurtmaya başlayınca, aradan iki ay bile geçmeden evin içerisi ile geniş avlu uzun kulaklı yumurcakların istilasına uğradı. Eve baskın yapıldığını sanan köpekleri Nerka tabanları yağlayıp öyle bir kaçış kaçtı ki, zavallıcığın nereye sığındığını kimse öğrenemedi. Kahrolası N. kasabası sakinleri nasıl da böylesine tutucu olabiliyorlardı! Sanki söz birliği etmişçesine hiçbiri peder Vostrikov’un tavşanlarından satın almaya yanaşmıyordu. Bunun üzerine peder, karısıyla uzun uzun konuştu, sofralarını nazik piliç etini aratmayan tavşan eti yemekleriyle süslemeye karar verdiler. Her öğün tavşan etinden sıcak yemekler, yanında köfteler, külbastılar, kızartmalar pişiriliyor; tavşanlar söğüş yapılıp soğuk soğuk yeniliyordu. Ancak elde edilen sonuç hiç de

yeterli değildi. Bunun üzerine Peder Vostrikov iyi bir hesap yapınca gerçek ortaya çıktı: Yemeklerde ayda en fazla kırk tavşan tüketebiliyorlardı, oysa üreyen tavşan sayısı doksanı geçmekteydi. Bu duruma göre karı-koca ikisi yalnız tavşan etiyle beslenseler bile uzun kulaklı hayvan sayısının geometrik bir artışla çoğalacağı gün gibi ortadaydı. Bunun üzerine uygulamada bazı değişiklikler yapıldı: Evde ehven bir ücret karşılığı isteyenlere yemek vereceklerdi. Peder Vostrikov özenle kestiği kareli kâğıtlara tükenmez kalemle duyurular yazdı, bunları, arkalarına Katerina Aleksandrovna'nın emaye bir tas içinde kardığı un kolasından sürüp telgraf direklerine, devlet dairelerinin yakınında bulunan duvarlara yapıştırdı. Taze inek yağıyla pişirilmiş, körpe tavşan etinden yapılan yemekler şu sözlerle tanıtılıyordu: "Fırsatı kaçırmayın! Tadına doyamayacağınız ev yemeklerimiz her keseye uygundur!"

Yeni girişim büyük bir başarı kazandı. İlk gün aralarında askerlik şube başkanı Bendin ile kent planlaması başdanışmanı Kozlov'un da bulunduğu tam yedi kişiye yemek verdiler. Kozlov adındaki başdanışman ana caddedeki trafik akışını engelliyor diye Kraliçe Yelizaveta zamanından kalma, kentin tek değerli anıtı "Zafer Takı"nın yerinden sökülüp atılmasıyla tarihimizde ünlüdür.

Her neyse, verilen öğlen yemeğinden yedi kişi çok memnun kaldı. Ertesi gün gelenlerin sayısı on dördü buldu. Karı-koca, tavşanların derisini soyup bunlardan tadına doyulmaz yemekler pişirmeye zor yetişiyorlardı. Bir hafta boyunca işler öylesine hızlı yürüdü ki, peder Vostrikov elle çalıştırılan küçük bir deri tabaklama tezgâhı satın alıp daha fazla para kazanmanın düşünü kurmaya başladı. İşte tam bu sırada işler tepe taklak oldu.

Mal sayımı dolayısıyla "Pulluk ve Çekiç" kooperatif işletmesi üç hafta kadar kapalı kalmıştı. İşletme yeniden açılınca tezgâhlarda çalışan işçiler bir fıçı dolusu bozulmuş lahana turşusunu oflaya puflaya yuvarladılar, peder Vostrikov'un evinin hemen bitişiğinde bulunan, ortak kullandıkları çirkef çukuruna döktüler. Turşunun keskin kokusu ada tavşanlarını mıknatıs gibi çekti, dört bir yandan çukura üşüşen uzunkulaklılar arasında çok geçmeden büyük bir kırım başladı. Üç saat içerisinde iki yüz kırk anaç tavşan ile yüzlerce yavru birbiri ardından can verdi.

Neye uğradığını anlayamayan pederin girişimci ruhu tam iki ay suskun kaldı. Ancak şimdi, Vorobyaninov'un evinden döndükten sonra hemen odasına kapanması kafasının yeni bir tasarıyla aydınlandığını gösteriyordu. Pederin karısı bu işe önce çok şaşırdıysa da kocasının yeni bir işe gönül verdiğini anlamakta gecikmedi.

Katerina Aleksandrovna parmağının büklümüyle pederin kapandığı odanın kapısını birkaç kez sert sert vurdu. Ancak duaların daha yüksek sesle okunmasından başka bir sonuç alamadı. Aradan bir dakika geçmişti ki, kapı kendiliğinden aralandı, pederin genç kızlar gibi kızarmış yüzü aralıktan gözüktü.

— Anacağım, bana bir makas ver! dedi peder telaşlı bir sesle.

— Akşam yemeği yemeyecek misin?

— Yemeğin sırası değil şimdi. Çabuk makası getir.

Vostrikov makası karısının elinden kaptığı gibi yeniden odasına kapandı, koyu çerçevesi tırnak çiziklerinden kertik kertik olmuş duvar aynasına yaklaştı.

Aynanın hemen yanında bakır levhaya basılmış bir tablo asılıydı. "Günahkârın Aynası" adını taşıyan bu tablo her tecimsel başarısızlığın ardından peder Vostrikov'u yatıştırıp tedirgin ruhuna huzur getirdi. Tavşanlarını yitirmesi olayında da en büyük desteği "Günahkârın Aynası" levhasında buldu. Kenarları güzel el süslemeleriyle bezeli levhadaki yazıda her şeyin sonunun boş olduğu vurgulanıyordu. Kilise Slavcasıyla yazılmış levha gerçekten derin bilgiler içermekteydi. "Kim dua eder. Ham buğday eker. Yafet insanları yönetir. Ölüm ise kırar geçirir" diyen dört özdeyişin her birinin altına resimler konmuştu. Bir elinde kılıç, öbür elinde kum saati tutan kanatlı ölüm meleği, yani Azrail resimde çıplak bir tepenin üstünde bacaklarını iki yana açmış, dimdik ayakta duran bir adam olarak temsil edilmekteydi. Bacak ve kolları takmaymış gibi gözüken Azrail ada tavşanlarıyla ilgili başarısızlığını büyütmeye değmediğini söylüyor olmalıydı peder Vostrikov'a.

Ancak peder Vostrikov levhadaki tablonun "Yafet insanları yönetir" bölümünden daha çok etkilenmişe benziyordu. Bu özdeyişin altında tahtına kurulmuş oturan, kocaman sakallı zengin bir adam resmi vardı.

Peder Fiyodor “Günahkârın Aynası” tablosuna şöyle bir göz atarak gülümsedi; elinde makas, duvar aynasına iyice sokularak biçimli sakalını kırpmaya başladı. Makas şıkır şıkır oynayıp kesilen kıllar yere dökülürken peder sakal kırpmanın hiç de kolay olmadığını anladı. Çünkü sakalı yüzünün bir yanında kötü biçilmiş ekin tarlasına benzerken, öbür yanında kuşku uyandıran, çirkin bir görünüm kazanmıştı.

Aynanın karşısında bir süre daha uğraşan peder bu işi beceremeyeceğinden emin olunca sinirlendi, karısına şöyle seslendi:

— Hanım, gel de bana yardım et, şu işi bir an önce bitirelim. Sakalıma yeni bir biçim vereyim dedim ama beceremiyorum.

Peder içeri giren karısına makası uzatırken kadıncağız öylesine şaşırmıştı ki, makası almak şöyle dursun, iki elini birden arkasına sakladı.

— Ayol, sen ne yaptın?

— Bir şey yaptığım yok. Sakalıma biçim veriyorum. Şurası biraz yamuk duruyor da... Makası al da düzelt bakalım.

Peder Fiyodor’un lüle lüle sakalını kesip biçmek şimdi karısına düşmüştü.

— Fedya, yoksa sen de mi yeni akımlara kaptırdın kendini?

Peder konuşmanın değişik bir çığıra dökülmesine çok sevindi.

— Yeni akımlara kaptırmışsam ne olmuş? Yeni akımları tutanlar insan değil mi?

— Elbet onlar da insan. Ama böyleleri hayal peşinde koşup karılarını boşayarak sonunda nafaka vermek zorunda kalıyorlar.

— Hayal peşinde koşmak kötü bir şey değil ki... Hayal kurmayı ben de severim.

— Sev bakalım.

— Severim, niçin sevmeyeyim?

— Her şeyden önce git de aynada suratına bir bak! Neye benzediğini görmüyor musun?

Peder gidip aynaya baktığında kara gözleri fıldır fıldır oynayan, kulakları uzamış, keçi sakallı bir adam gördü karşısında.

Kadıncağızın epey uğraşması sonunda sakal son biçimini aldı. Şimdi sıra bıyıklara gelmişti. Onları da sakala uygun bir şekle soktular.

Bundan sonra pederin yaptıkları Katerina Aleksandrovna'yı daha da şaşkına çevirdi. Peder iş dolayısıyla o akşam hemen evden ayrılacağını bildirdikten sonra karısına bir koşu erkek kardeşine gitmesini, yakası kuzu kürklü paltosu ile önünde ördek teleği bulunan kahverengi şapkasını bir haftalığına ödünç istemesini söyledi.

Katerina Aleksandrovna ağlamaya başladı.

— Sen neler zırvalıyorsun, be adam? Buradan bir yere kıpırdamayacağım işte. Hadi, bana bir diyeceğin varsa söyle!

Peder Vostrikov büyük değişikliğe uğrayan suratıyla karısının yüreğine korku salarak yarım saat kadar odadan odaya dolaştı, bu sırada saçma sapan bir sürü laf daha etti. Kocasının deli saçmalarından kadıncağızın anladığı tek şey vardı, o da peder Vostrikov'un onu yüz üstü bırakıp başında gülünç bir şapkayla kimsenin bulamayacağı bir yere kaçmaya çalıştığıydı.

— Kim demiş seni bırakacağımı, karıcığım? Bir hafta sonra dönüp geleceğim. Yeni bir iş peşindeyim diyorum sana. Bana inanmıyor musun?

— Hayır, hayır, bunu bana yapamazsın!

Karısıyla ilişkilerinde son derece uysal bir adam olan peder sonunda yumruğunu masaya indirmek zorunda kaldı. Az önce belirtiğimiz gibi, sertlikten hoşlanmayan peder yumruğunu masaya yeterince sert vuramadıysa da karısı gene de çok korktu, başına eşarbını bağladığı gibi doğruca kardeşinin sivil giyimini almaya gitti...

Peder Vostrikov evde yalnız kalınca kafasını toparlamak için bir dakika kadar düşündü, sonra "Bu dünyada kadınların işi zor!" diye söylenerek karyolanın altından teneke kaplama bavulunu çıkardı. Bu tür bavulları genelde Kızıl Ordu askerleri kullanırdı. Bavullar çoğunlukla çizgili duvar kâğıtlarıyla kaplanır, bunun da üstüne ya General Budennıy'ın fotoğrafı ya da"Plaj" marka sigara kutusundan kesilmiş, çakıl döşeli Batum plajlarında sere serpe yatan üç güzel kızın resmi yapıştırılırdı. Gerçi Vostrikovların bavulunda da resimler vardı, ama bunlar ne General Budennıy'ın fotoğrafıydı, ne de üç plaj güzelinin... Pederin karısı "1914 Savaşının Tarihçesi" dergisinden kestiği fotoğraflarla bavulun içini-dışını bir güzel süslemişti. Fotoğrafların arasında neler neler yoktu ki? "Peremışel'ın alınması"ndan tutun da, "Cephedeki küçük rütbeli askerlere kışlık giyim dağıtımı" türünden çeşit çeşit fotoğraflar görürdünüz.

Peder bavulu açtı, “Hacca giden Ruslar” dergisinin ciltlenmiş 1903 yılı sayılarını, “Kilisenin Bölünmesi Tarihi” adındaki koca bir kitabı, kapağında lav püskürен Vezüv yanardağının görüldüğü, “Ruslar İtalya’da” broşürünü, bavulu tıkış tıkış dolduran öteki ıvır zıvırın üstünden alarak elini diplere daldırdı. Amacı, karısının çıkın yapılmış eski başörtüsünü bulmaktı. Biraz sonra sıkı sıkı düğümlenen başörtüsünü bulup çıkardığında keskin bir naftalin kokusuyla hapşırdı, çıkına sarılı iplerle kurdeleleri çabucak kopararak içindeki sucuk kangalına benzeyen ağır nesneyi eliyle şöyle bir tarttı. Kangalda Vostrikov’un tecimsel serüvenlerinden artakalan, her biri on ruble değerinde tam yirmi adet altın mangır vardı.

Cüppesinin eteğini kaldırarak kangalı çizgili pantolonunun sağ cebine soktu. Ardından karısının komodinine yaklaştı; üçlük, beşlik kâğıt paralardan oluşan elli rubleyi şekerleme kutusundan alarak bunu da sol cebine yerleştirdi. Kutuda karısı için yalnızca yirmi ruble kalmıştı.

— Kadın bununla bir hafta rahat rahat geçinir, dedi.

Başlık IV

UZUN YOLCULUKLAR ESİN PERİSİ

Peder Vostrikov, akşam posta treni istasyona yanaşmadan önce sırtında etekleri dizini zor örten kısacık bir palto, elinde örme bir sepet, bilet gişesinin önünde sıraya girdi; bu arada korkudan ürpererek giriş kapılarını gözetlemeye başladı. Bütün korkusu, kendisinin istememesine karşın karısının onu geçirmeye gelmesiydi. Eğer kadın onun sözünü dinlemeyip gelirse büfede bira satan Prusis durumu öğrenir, pederin gene bir iş peşine düştüğünü herkese yayardı. Peder bunları düşünürken bir yandan da bir papaza yakışmayan çizgili bir pantolon, yani kaynından ödünç aldığı pantolonu giydiği için utancından yerin dibine geçiyordu.

Yer numarası olmayan vagonlara binmek yolcular için büyük bir derttir. “Neden?” diye merak ediyorsanız, boş yer bulmak amacıyla siz de omzunuza kocaman bir çuval vurup trenin bir ucundan öbürüne koşturun da o zaman görürsünüz. Tren yanaşınca peder Vostrikov öteki yolcularla birlikte aynı sıkıntıyı paylaştı. Neye uğradığını şaşırmış bir biçimde yardım etmesi için vagon görevlisine bir sürü dil döktü, yanlış bilet verdiler diye bütün yolcular gibi korkudan ödü patladı, ancak bir yer bulup oturunca rahatlayabildi, hatta eski neşesi yerine geldi.

Neyse, lokomotif tiz bir çığlık koyuverdi, kara tren öbür yolcularla birlikte peder Vostrikov’u kaptığı gibi uzun bir yolculuğa ilk adımını attı. Peder yolunun nerelere kadar uzanacağını şimdilik kestiremiyordu, bununla birlikte atıldığı işin, sonunda kendine büyük bir kazanç sağlayacağından adı gibi emindi.

Uzaklara açılan bir demiryolu istasyonuna girmek netameli bir iştir. En sıradan bir insan bile bir istasyona geldiğinde birdenbire canlanır, ya sade

bir yolcu olup çıkar, ya trenle taşıttığı eşyasını alacak bir yurttaşa dönüşür, ya da tren kondüktörleri ile peron görevlilerine kök söktüren, adamların yaşamlarını karartan biletsiz bir serseri durumuna düşer.

Demiryolu hattı boyunca sıralanmış, yüzeysel bir anlayışla gar ya da istasyon diye adlandırdığımız bu binme-inme yerlerinden herhangi birine yanaşan her kişinin yaşamı büyük bir değişikliğe uğramak zorundadır. Orada ilk karşısına çıkanlar göğüslerinde nikelden yapılmış görev plakaları bulunan beyaz önlüklü Yermak Timofeyiçlerdir[4], bu adamlar bagajlarınızı kaptıkları gibi sanki sizden kaçırırlar. O andan sonra en sakin yurttaş bile artık kendinde değildir; daha doğrusu, adıyla sanıyla bir yolcudur, kara tren yolcusunun bütün yükümlülüklerini taşımak durumundadır. Yolcunun yükümlülükleri bayağı çetrefilli olmakla birlikte çok da hoştur.

Yolcu her şeyden önce durmadan tıkınan bir yaratıktır. Biz sıradan ölümlüler geceleri yemek yemeyiz, ama tren yolcuları geceleri de midelerini tıka basa doldururlar. Pahalılığıyla kesesini yakan kızarmış piliç butları ısmarlar, midesine dokunan lop yumurtalardan uzak duramazlar, zeytinden hiç vaz geçemezler... Yolcu katarı makasların birinden geçtiği sırada koca vagon öyle bir silkelenir ki, raflarda duran çaydanlıklar paldır küldür yere yuvarlanır, bir budu kökünden koparılıp yenmiş piliçler sarıldıkları paketlerden dışarı fırlayıp tek bacak üstünde zıplamaya başlarlar.

Ancak yolcular bunların farkında değildir. Yolculuk boyunca fıkra üstüne fıkra anlatılır. Her üç dakikada bir mutlaka bir kahkaha tufanı kopar her kompartımandan. Sonra ortalığa bir sessizlik çöker, yolculardan bir başkası daha kadife sesiyle yeni bir fıkraya başlar:

— Yaşlı Yahudi ölüm döşeğinde yatmaktadır. Başucunda karısı, çocukları... Ölmekte olan Yahudi zor duyulan sesiyle sorar: “Monya burada mı?” - “Burada...” - “Brana teyze nerelerde?” - “O da burada.” - “Hani, nineyi göremiyorum?” - “İşte şurada, ayakta dikiliyor.” - “İsak da var mı aranızda?” - “Var.” - “Ya çocuklar?” - “Çocuklar da burada.” - “Peki, dükkânı kime bıraktınız bre namertler?”

Şamatalı, gürültülü kahkahaların etkisiyle raflarda çaydanlıklar hoplar, piliçler tek bacak üstünde zıplamaya hazırlanırlar. Yolcular kesinlikle bunun

da farkında değildirler. Her birinin dilinin ucunda güzelliğine inandığı yeni yeni fıkralar sırasını beklemektedir, fırsat bulup kendisi de bir tane anlatsın diye çırpınır durur. O fırsatı yakalayanlar yanındakini dirseğiyle dürtüp, yalvaran bir sesle, “Bana da geçenlerde anlatmışlardı...” diyerek herkesin dikkatini çektikten sonra başlar:

— Yahudi’nin biri gece geç vakit eve gelir, karısının yanında uyumak üzere yatağa girer. Tam o sırada bizimki karyolanın altından bir kıpırtı duyar. Hemen elini aşağıya uzatarak sorar: “Sen misin, Jak?” Jak aşağı uzanan eli yaladıktan sonra şu karşılığı verir: “Merak etme, Salamon, yabancı değil, benim.”

Yolcular kahkahadan kırılırlar, gece karanlığı kırların üzerine çöker usul usul, lokomotifin bacasından dört bir yana oynak kıvılcımlar saçılır, vagon pencerelerine tepeden bakan, yeşil gözlük takmış semaforlar yolcuların gözlerinin önünden fır fır geçerler.

Şu tren hattı denen şey ilginç bir nesnedir. Upuzun katarlar ülkemizin dört bir ucuna birbiri ardından koşturur dururlar. Tren yolunu kim kapayabilir ki? Yeşil ışık yandığına göre yollar önümüzde açık demektir. Kutup ekspresi kuzey yönünde sanki Murmansk’a doğru yokuşa tırmanır gibidir, Kursk garında keskin bir dönüş yapan “Birinci–K” treni Tiflis kentine doğru hızını arttırır, Uzakdoğu katarı Baykal Gölü’nü güneyden dolanıp geçtikten sonra Büyük Okyanus’a ulaşmaya çalışır.

Uzak yolculukların esin perisi insanları kendine çeker durmaksızın. İşte N. kasabasında kabuğuna çekilmiş olarak yaşayan Peder Fiyodor’u kendisinin de bilmediği bir il merkezine doğru sürüklüyor. Çarlık döneminin Soylular Birliği başkanlarından, günümüzün N. ilçesi nüfus müdürü İppolit Matveyeviç Vorobyaninov da ta derinlerde duyduğu bir kıpırdanmayla kafasında türlü türlü tasarılar evirip çevirmeye başlamıştır.

İnsanlar ülkemizin bir köşesinden ötekine fink atarlar. Bir yurtaş görev yerinden tam on bin kilometre uzakta onu görür görmez yüzü mutluluktan parlayan bir genç kıza abayı yakar. Bir başkası PTT’deki güzelim görevini bırakıp, yer altından altın çıkarmak hevesiyle bir okul çocuğu gibi Aldan[5] yollarına düşer. Bunlara karşılık bir üçüncüsü evinde koltuğuna yayılmış otururken bir yandan yeni kabarmaya başlayan fıtığını eliyle sıvazlar, bir

yandan da bir ruble yerine beş kapik verip satın aldığı, Kont Salias'ın yapıtlarını bayıla bayıla okur.

Bezençuk ustanın seve seve üzerine aldığı tabut yapma ve cenazeyi toprağa verme işini tamamlamasının ardından ikinci gün İppolit Matveyeviç görevinin başına döndü, kaynanasıyla ilgili olarak üzerine ne düşüyorsa hepsini yerine getirerek ölüm kaydını kendi elceğiziyle nüfus kütüğüne işledi. Soyağacı Stargorod eşrafından gelme, komünist partisine kayıtsız, ev hanımı Klavdiya İvanovna Petuhova'nın tam 59 yaşında öldüğü böylece kayıtlara geçti. Bu iş de bitince İppolit Matveyeviç iki haftalık bir izin kopardı, memur dayanışma sandığından kırk bir ruble borç çekti, meslektaşlarıyla vedalaştıktan sonra evinin yolunu tuttu. Ancak eve giderken eczanelerden birine uğraması gerekiyordu.

Ev halkı ile arkadaşlarının kısaca Lipa dedikleri eczacı kalfası Leopold Grigoryeviç, üzerinde süt beyazı zehir dolu kavanozların sıra sıra dizildiği, kırmızı cilası ışıl ışıl parlayan tezgâhın arkasında itfaiye müdürünün baldızına "güneş yanığını önleyip çillere iyi gelen, ayrıca cilde olağanüstü bir güzellik veren Ango marka krem"i satmaya çalışıyordu o sırada. İtfailye müdürünün baldızı ise Anko marka kremi değil de "insan tenine doğanın veremeyeceği güneş yanığı koyuluğu kazandıran yaldız renginde Raşel pudrası" almak için ısrar ediyordu. Ancak eczanede Ango kreminden başkası yoktu. Birbiriyle zıt düşen iki parfümeri ürünüyle ilgili tartışma yarım saat kadar sürdü. Sonunda Lipa tüm isteklerini müşterisine zorla kabul ettirdi ve bir tüp dudak boyası ile görünüşü bahçe süzgecine benzemekle birlikte semaver sistemine göre çalışan tahtakurusu tütsü kabını itfaiye müdürünün baldızına satmayı başardı.

Kalfa girişte dikilen İppolit Matveyeviç'e döndü.

— Siz ne istiyordunuz, efendim?

— Saç için eczanenizde neler var?

— Saç uzaması ya da dipten kazınması için mi, yoksa boyamak için mi?

— Bu yaştan sonra saçımı uzatıp da ne yapacağım? Boyamak için elbette.

— Saçınızı boyamak istediğinize göre elimizde şahane bir boya var. "Titanik" marka. Gümrükten binbir zorlukla çekebildik. Kaçak maldır. Soğuk suyla da, sıcak suyla da rengi atmaz; sabun köpüğüyle olsun,

gazyağıyla olsun kolay kolay saçınızdan çıkmaz. Yüzde yüz siyah renk elde edersiniz. Saçınızı boyamaya altı ay yetecek şişelerin tanesi üç ruble on iki kapiktir, efendim. Yakından tanıdığım bir kişi olarak size özellikle tavsiye ederim.

"Titanik" saç boyasını kalfadan alan Vorobyaninov dört köşe şişeyi elinde şöyle bir evirip çevirdi, etiketini okudu, ardından içini çekerek parayı tezgâhın üzerine bıraktı.

Eve varınca ilk işi saçına, bıyıklarına "Titanik" boyasını tiksine tiksine sürmek oldu. Az sonra evin her yerini iğrenç bir koku sardı.

Yemeğini bitirdiği sırada boya kokusu biraz olsun azaldı, ancak bıyığı kuruyunca kıllar bükme sicim gibi birbirine öyle bir yapıştı ki, tarakla ayırmak için çok uğraştığı halde başaramadı. "Yüzde yüz koyu renk" ise yeşile çaldı. Ancak ne yazık ki ikinci kez boyamaya vakti kalmamıştı...

İppolit Matveyeviç kaynanasının mücevher kutusundan çıkardığı pırlantaların çizelgesini katlayıp cebine soktu, parasını yeniden saydı, evinin giriş kapısını kilitleyip anahtarı arka cebine koyduktan sonra 7 numaralı eksprese atladığı gibi ver elini Stargorod!

4 16. yüzyılda Sibirya'yı baştan başa fetheden Kazak atamanı. –ç.n.

5 Sibirya, Yakutistan'da altın çıkarılan ilçe merkezi. –ç.n.

Başlık V

BÜYÜK DÜZENBAZ[6]

Saat tam 11.30'da, kuzeybatı yönüne düşen Çmarovka köyünden Stargorod kentine 28 yaşlarında genç bir adam girdi. Genç adamın peşinden ise yersiz yurtsuz olduğu belli bir oğlan çocuğu koşuyordu ta nereden beri.

Adamın peşini bırakmayan çocuk bir yandan da;

— Amca, ne olur, bana on kapik ver! diye bağırıyordu çıngırak gibi çınlayan neşeli sesiyle.

Genç adam cebinden bir elma çıkarıp dilenci çocuğa verdiyse de beriki adamın arkasından ayrılmadı. Bunun üzerine delikanlı yolun ortasında durdu, çocuğu alaycı alaycı süzerek;

— İstersen evin anahtarını vereyim de git, masanın üstüne bıraktığım parayı al, dedi.

Çocuk bu yanıt üzerine fazla ileri gittiğini, isteklerinin karşılanmayacağını şıp diye anlayıverdi.

Aslında genç adam kuyruklu bir yalan kıvırmıştı, çünkü ne parasını masanın üstüne bıraktığı evi vardı, ne de kapıyı açıp içeri gireceği anahtarı... Hatta sırtında soğuk havalarda onu koruyan paltosu bile yoktu. Buraya gelmeden önce, besbelli onu çıplaklıktan kurtaran, belinden büzmeli yeşil bir giysi geçirmişti sırtına. Kaslı boynuna yıpranmış yünlü atkısını birkaç kez dolamıştı. Ayaklarında ise vernik sürülmüşçesine parlayan, güderi sayası turuncu renkte bir iskarpin vardı. Ayaklarına nedense çorap giymemişti. Elinde de yer ölçümlerinde kullanılan bir gönye bulunuyordu. Kentin kıyısındaki açık pazara yaklaşırken;

“Oy, dansçı kız, ti-ri-rim, ti-ri-ram! Oy, anam, dansçı kız! Ti-ri-ram!” diye bir şarkı tutturdu.

Pazar yerinde onu bayağı önemli işler bekliyordu. Birbirini itip kakan satıcılar ile alıcılar arasına kendine zorla yol açarak girdi, bir iş adamı tavrıyla bağırmaya başladı:

— Alacak yok mu? Yer ölçümüne yarayan gönyemi kelepir fiyatına satıyorum! Emekli bayanlar ile yeni evliler için indirim yapılır.

Emekli bayanlar yer ölçümü gönyesinden çok, piyasada darlığı çekilen malları almaya çalıştıklarından hepsi de kumaş satışı yapılan çadırların önüne toplanmışlardı. Stargorod belediyesi zabıta memurlarından biri, elindeki yer ölçümü gönyesini satmaya çalışan genç adamın önünden iki kez adama dik dik bakarak geçti. Ancak gencin elindeki aygıtı bir gün önce yağ üretim merkezinden çalınan daktilo makinesine pek benzetemedi, o nedenle genç adamın gözlerine dik dik bakmayı bırakıp kendi yoluna gitti.

Öğleye doğru yer ölçüm gönyesi bir çilingire üç rubleye satıldı. Genç adam gönyeyi yeni sahibine teslim ederken;

— Kendi kendine ölçüm yapar, dedi. Yeter ki ölçecek bir şeyin olsun.

Neşeli genç kendi kendine ölçüm yapan aygıttan kurtulur kurtulmaz doğruca “Lezzet Köşesi” adlı aşevine girip karnını bir güzel doyurdu, sonra kenti dolaşmaya çıktı. Önce Sovyet caddesinden geçti, oradan Kızıl Ordu (eski Büyük Puşkin) caddesine daldı, Kooperatif caddesini dolaşarak yeniden Sovyet caddesine girdi. Ancak bu ikincisi, ilk gezdiği Sovyet caddesi değildi. Kentte bir tanesi yetmemiş gibi iki Sovyet caddesi bulunuyordu. Bu duruma hayli şaşıran neşeli genç kendini Lena (eski Denisov) caddesinin ortasında buldu.

Kapısında;

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
Stargorod İli Sosyal Sigortalar Kurumu
İkinci Yaşlılar Huzur Evi

levhası asılı bulunan 28 numaralı, iki katlı konağın tam karşısında duruyordu. Giriş kapısının önündeki taş sırada oturan kapıcıdan kibrit isteyip sigarasını yakmak amacıyla adama yaklaştı. Yaktığı sigarasından bir nefes çekerek;

— Babalık, kentinizde evlenecek genç kız var mı? diye sordu.

Yaşlı kapıcı sorulan soruya hiç şaşırmadı.

— Sen evlenecek olduktan sonra kız bol.

— Ya? Başka sorum yok. Sağ ol, babacığım!

Böyle söylemekle birlikte genç adam ikinci soruyu yapıştırmakta gecikmedi:

— Hem böyle güzel bir konakta yaşa, hem de kendine evlenecek bir kız bulamadan kapısında tek başına otur. Öyle şey olur mu?

Yaşlı adam durumunu açıklamayı gerekli buldu.

— Bak evlat, bizim konaktaki kızlar çoktan beridir öbür dünyada dört gözle bekleniyorlar. Senin anlayacağın, burası devlet huzurevidir, yaşı yetmişi aşkın bayanlar son günlerini huzur içinde geçiriyorlar.

— Ha, anladım. Tarihi maddeciliğin ortaya çıkmasından önce doğan bayanlardan söz ediyorsunuz, öyle değil mi?

— Doğru söyledin. Kim hangi tarihte doğduysa yaşı da ona göredir.

— Peki, tarihi maddecilik ortaya çıkmadan önce bu konakta kimler oturuyordu?

— Anlamadım. Ne zamandan önce dedin?

— Yani eski rejim zamanında.

— Eski rejim zamanında burada bizim beyefendi otururdu.

— “Bizim beyefendi” dediğine göre, yani burjuva takımından mıydı kendisi?

— Sensin burjuva! Bizim beyefendi Soylular Birliği başkanlığı yapıyordu.

— Burjuva olmadığına göre proleterdi herhalde.

— Sensin proleter! Beyefendi Soylular Birliği başkanıydı dedim sana.

Sınıf ayrımı konusunda bilgisi kıt, ama kafası tıkır tıkır işleyen kapıcıyla girdiği bu tartışma, kim bilir, daha ne kadar uzar giderdi, ancak genç adam işi sıkı tutmaya karar verdi.

— Bak, sana ne diyeceğim, babalık! Benimle birlikte şarap içmeye var mısın?

— Sen ikram ettin de “hayır” mı dedik?

Bir saatliğine ikisi birlikte ortadan yok oldular. Konağın önüne döndüklerinde kapıcıyla neşeli gencin arasından su sızmıyordu.

— Bu duruma göre geceyi seninle birlikte geçiriyorum, dedi kapıcının yeni arkadaşı.

— Senin gibi iyi bir insanı değil bir gece odamda yatırmak, yıllarca sırtımda taşırım, be evlat!

Kısa zamanda amacına ulaşan neşeli genç fazla oyalanmadan kapıcı odasına indi, turuncu pabuçlarını ayaklarından çıkardıktan sonra hemen oracıktaki kerevete uzandı. Şimdi sıra ertesi gün neler yapacağını tasarlamaktaydı.

Ostap Bender’di deminden beri sözünü ettiğimiz gencin adı. Özyaşam öyküsünü sorduklarında bir ayrıntıyı özellikle vurgulamayı severdi. “Babam Türk uyrukludur, kendisi orada doğup büyümüş,” derdi. Babası Türk uyruklu kahramanımızın bir özelliği daha vardı; o da hiçbir meslekte dikiş tutturamaması, sık sık iş değiştirmesiydi. Delikanlının civa gibi biri olmasındaydı herhalde bütün suç. Kendini sürekli aynı işe adamasını zorlaştıran maymun iştahlılığı genci ülkenin bir ucundan öbürüne savuruyordu durmadan. Şimdi de ayakları çorapsız, evsiz-barksız, cebi tamtakır, Stargorod kentinde bulmuştu kendini.

Boğucu sıcaktan dolayı pis pis kokan kapıcı odasında yatarken kahramanımız Ostap Bender tasarladığı kazanç kapılarından ikisini özellikle gerçekleştirmeyi düşünüyordu.

Birkaç kadınla birden evlenip kentten kente yolculuk yaparak gül gibi geçinebilirdi. Yanından son ayrıldığı hanımının bavula doldurup götürdüğü değerli takılarını satarak geçimini sağlayamaz mıydı?

Ya da Stargorod Çocuk Esirgeme Kurumu’na başvurup, ünlü ressam Repin’in “Zaporojye Kazakları Türk Padişahına Mektup Yazıyor” adlı tablosundan esinlenerek yapılmasını sağlayacağı “Bolşevikler İngiliz Başbakanı Chamberlain’e Mektup Yazıyor” gibi dahice düşünülmüş bir

tablonun çoğaltılarak ülke çapında dağıtımını üzerine alabilirdi. Bu ikinci işi kıvırabilirse en azından 400 ruble cepte demekti.

Her iki iş seçeneğini de Moskova'ya yaptığı son gezisi sırasında tasarlayıp bu konuda hayli kafa yormuştu. Çok kadınla evlenme seçeneğinin akşam gazetelerinin birinde okuduğu bir olayın etkisiyle zihninde yer ettiğini söyleyebiliriz. Olayın gazetede adı belirtilen kahramanı işlediği suç karşılığında hücreye kapatılma cezası almadan iki yıl hapisle yakayı sıyırmıştı. İkinci seçenek ise Bender'in bedava bir bilet bulup, Rusya Devrimci Ressamlar Derneği'nde açılan resim sergisini gezerken canlanmıştı kafasında.

Ancak her iki tasarının da kendine göre zorlukları bulunuyordu. Birkaç kadınla evlenme seçeneğini ancak iri iri benekli, boz renkte bir takım giysiyle gerçekleştirebilirdi. Ayrıca cebinde en azından on ruble bulunmalıydı, çünkü evleneceği ilk kadına kendini beğendirip onu baştan çıkarmak için on ruble gerekliydi. Gerçi bu sorun yeşil renk günlük bir giysiyle de çözülebilirdi. "Nasıl olur?" diyeceksiniz. Çok kolay... Kahramanımız Bender'in evde kalmış taşralı Margaritalar yönünden karşı konulmaz bir yakışıklılığı ile erkeklik gücü bulunduğunu aklımızdan çıkarmayalım. Ama kendisi böyle bir şeye kesinlikle gönüllü değildi. Çünkü karşısına çıkan herhangi bir bayana evlenme önerisinde bulunmak, kendisine koşa koşa varacağını bildiği rastgele seçilmiş kadının düşük nitelikte, yüzüne bakılmaz bir cadı olmasını istemiyordu.

Tablo seçeneğinin de kendine göre kimi engelleri, teknik zorlukları vardı. Şöyle bir örnek verelim: Yoldaş Kalinin başına börk, sırtına beyaz ceket giymiş olarak resmedilebilir mi? Ya yoldaş Çiçerin? Hadi, onu belden yukarısı çıplak olarak çizmeye kalkın da görelim bakalım! Gene de bu tür engellere aldırmadan tabloda yer alacakları günlük giysileri içinde çizdiniz diyelim, o zaman da beklediğiniz etki "Pır!" diye uçar giderdi.[7]

Ostap Bender;

— Evet, o etkiden eser kalmazdı! diye söylendi kendi kendine.

Bunu söyler söylemez kapıcının epeydir onunla birlikte odada bulunduğunu, durmadan bir şeylerden söz ettiğini fark etti. Anladığı kadarıyla adam, kapıcılığını yaptığı konağın eski sahibini anlatıyordu.

— Ah, delikanlı, polisler beyefendiyi görür görmez hemen selam dururlardı!.. Diyelim, yılbaşı geldi, beyefendiyi kutlamak için odasına girdiğimde elime üç ruble sıkıştırırdı. Paskalyada da öyle, doğum gününde de... Yalnız kutlamalardan yılda elime on beş ruble geçerdi. Hatta bir gün bana madalya vereceğini bile söyledi. “Tihon, kapıcımın da bir madalyası olsun istiyorum. Yakın bir tarihte madalyanı elinde bil...” demişti.

— Peki, verdi mi madalyayı?

— Bekle de anlatacaklarımı sonuna değin anlatayım... “Madalyasız kapıcının evimde işi ne?” diyerek niyetini iyice belli etmişti. Madalyamı getirmek üzere Sank-Petersburg’a gidişini unutamıyorum. Devlet ileri gelenleri ilk gün vermemişler madalyayı. “Çar Avrupa’ya gitti,” demişler. Başkentten döndüğünde beyefendi biraz daha beklememi söyledi. “Bak, Tihon, sözüm söz. Seni madalyasız bırakmam!” dedi.

Ostap dayanamayıp şöyle bir soru sordu:

— Senin beyefendinin sonu ne oldu? Anlatır mısın? Öldürdüler mi onu yoksa?

— Hayır kimse öldürmedi. Ülkemizden ayrılacağını sanıyorum. Burada kalıp da bu kalın kafalılarla ne yapacak? Şimdi de kapıcılık hizmeti karşılığında kimse bana madalya vermeye yanaşmıyor. Senin anlayacağın madalyasız dımdızlak ortada kaldık.

— Niçin yanaşmasınlar? Sana bir tane almak için ben uğraşacağım.

Kapıcı, Ostap’a saygıyla baktı.

— Evet, bir madalyam olmalı. Kapıcılar için gereklidir.

— Peki, senin beyefendi nereye gitti?

— Bilmem ki... Paris’e gittiğini söylüyorlar...

— Ah, öyle mi? Desene, yabancı ülkelere sığındı senin beyefendi!

— Ne sığınması? Sığıntı sensin! “Paris’e gittiğini söylüyorlar” dedik sana. Koca konağı kocakarılara burada kalmaları için verdiler. Hadi, yeni yıllarını kutla bakayım da zırnık koparabilecek misin onlardan! İster her gün bayram olsun, metelik koklatmazlar insana... Bizim bey öyle miydi ya?..

Bu sırada kapının üstündeki paslı zil çıngır çıngır öttü. Kapıcı kalktı, öksürerek yürüdü, kapıyı açar açmaz büyük bir şaşkınlık içinde bir adım geriledi.

Üst basamakta kapkara saçlı, kapkara bıyıklı İppolit Matveyeviç duruyordu. Burun gözlüğünün arkasından gözüken gözlerinde devrim öncesinin ışıltısı vardı.

— Aa! Beyefendiciğim, nereden çıktınız siz? Paris'ten mi geliyorsunuz? diyebildi kapıcı.

Tihon'un odasında tanımadığı bir gencin morumsu çıplak topuğunu masaya dayayarak, kapıcının kerevetinde rahat rahat yattığını gören İppolit Matveyeviç bir an afalladı, gerisin geri çıkmak için davrandıysa da Ostap Bender ayağa fırladı, yeni gelenin önünde yerlere kadar eğildi.

— Beyefendi, burası Paris'e benzemezse de içeri buyrun! Fakirhanemize onur verirsiniz.

İppolit Matveyeviç ister istemez;

— Merhaba, Tihon! demek zorunda kaldı. Hayır, ben Paris'ten gelmiyorum. Onu da nereden çıkardın?

Duyarlı burnuyla pastırmalı yumurtanın kokusunu alan Ostap Bender, kapıcının ağzını açmasına fırsat vermemek için ondan önce davrandı.

— Anlaşıldı, Paris'ten gelmiyorsunuz. Öyleyse rahmetli ninenizin mezarını ziyaret etmek için çok uzaklardan gelmiş olmalısınız.

Bunları söylerken bir yandan da kapıcıyı sevgiyle kucaklar gibi yaparak adamı kapının dışına yavaşça itti. Tihon az sonra kendini toparladığında çoktandır görmediği beyefendiyle doğru-dürüst konuşmaya fırsat kalmadan kapının dışına bırakıldığını, bu sırada eline bir kâğıt ruble sıkıştırıldığını ancak fark edebildi.a

Bender kapının sürgüsünü arkadan sıkıca kapattı, odanın ortasında şaşkın şaşkın dikilen Vorobyaninov'a dönerek şunları söyledi:

— İçiniz rahat olsun, beyefendi. Ben Ostap Bender. Adımı belki işitmişsinizdir.

İppolit Matveyeviç'in rahat olması kolay değildi.

— Hayır, adınızı işitmedim.

— Olabilir. Koskoca Paris'te Ostap Bender adını herkes duyacak değil ya! Ee, oralarda havalar nasıl gidiyor efendim? Biliyoruz, güzel bir kenttir Paris. Amcamın kızı kocasıyla birlikte orada yaşıyor. Geçenlerde bana taahhütlü mektubun içinde ipekli bir atkı göndermiş.

— Siz neler zırvalıyorsunuz? Ben Paris'ten filan gelmedim.

— Anlaşıldı, nereden geldiğinizi söylemeseniz de olur.

O güne değin böylesine canlı, anasının gözü bir gençle karşılaşmadığını düşünen İppolit Matveyeviç kendini çok güçsüz hissetti.

— Ben gideyim en iyisi, demeye başladı.

— Gidip de ne yapacaksınız? Gizli polis nasıl olsa peşinize düşmüştür. Telaş etmenize gerek yok. Onlar kendileri gelir ayağınıza.

İppolit Matveyeviç gence ne karşılık vereceğini bilemiyordu. O şaşkınlık içinde yakası kadife kaplı paltosunun düğmelerini çözdü, Bender'in yüzüne ters ters bakarak duvarın dibindeki sıraya oturdu. Ölgünleşen bir sesle;

— Sizin bu tavrınızı anlamıyorum, diyebildi.

— Merak etmeyin, şimdi anlarsınız. Bir dakika izin verin beyefendi.

Böyle diyerek çıplak ayaklarına turuncu pabuçlarını geçirdi, odada dolaşmaya başladı.

— Söyler misiniz, hangi sınırı geçerek girdiniz ülkeye? Polonya sınırından mı, Finlandiya'dan mı, yoksa Romanya'dan mı? Bilirim, zevkli iştir, ama ülkeyi boydan boya dolaşmak pahalıya patlamıştır size. Tanıdıklardan biri geçenlerde sizin gibi sınırı geçerek geldi. Bilirsiniz, Slavut diye küçük bir kasaba vardır. Yarısı bizde, yarısı sınır dışında. Bizim tanıdık karısıyla birlikte bu yakada oturur. Karısının anası-babası da öbür yakada. Aralarında aile kavgası çıkınca bizimkinin karısı arkadaşımı bıraktığı gibi karşıya geçiyor. Arkadaşım birkaç gün aç, ev düzeni karmakarışık yaşamaya çalışıyor, ama bakıyor ki, işler kötü. Karısıyla barışmak için geceleyin öbür yana geçmeye çalışırken sınır korumalarına yakayı kaptırıyor. Adamlar bizimkini yakalar yakalamaz mahkemeye veriyorlar, tam altı ay kodese tıkıyorlar. Karısı neden sonra aklı başına gelerek kocasının yanına dönüyor, ama bir de bakıyor ki, kocası hapiste. Ona aylarca yiyecek taşıyıp bakmak zorunda kalıyor[8]... Siz de Polonya sınırından mı geçip geldiniz yoksa?

Çenesi düşük gencin gevezeliğinden kurtulamayacağını anlayan İppolit Matveyeviç pırlantalara giden yolun tıkandığını görerek ne yapacağını şaşırdı.

— Yemin ederim, delikanlı, ben Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti yurttaşıyım. İsterseniz pasaportumu göstereyim, dedi.

— Her türlü tekniğin geliştiği çağımızda Sovyet pasaportu bastırmak öylesine basit ki, sözünü etmeye bile değmez... Bizim tanıdıklardan biri Amerikan doları bile bastı. Amerikan dolarını taklit etmek sanıldığı kadar kolay değildir. Çünkü Amerikalıların parası için kullanılan kâğıdın içinde değişik renklerde ince ince çizgiler vardır. Tekniğin en ileri aşaması diye ben buna derim. Neyse, bizim arkadaş bastığı paraları Moskova'da karaborsaya sürüyor. Meğer amcası Kiyev'de döviz alım-satımıyla uğraşmıyor muymuş? Yeğeninin bastığı paralardan bolca alınca adamcağız iflas etti. Sizin de pasaportunuz yüzünden başınıza türlü türlü işler açılabilir.

Pırlantaların bulunduğu yeri araştırmak yerine iğrenç kokulu kapıcı odasında küstah bir gencin zırvalarını dinlemek zorunda kalışına kızan İppolit Matveyeviç gene de kalkıp gidemiyordu. Yerinden kalkıp gidememekte biraz da haklıydı, çünkü karşısına çıkan bu yaman delikanlı kentin eski Soylular Birliği başkanının geri döndüğünü herkese yayabilirdi. O zaman çıkabilirsen çık işin işinden!

— Bakın, delikanlı, beni gördüğünüzü sakın ağzınızdan kaçırmayın, dedi yalvarırcasına. Sığındığım yabancı ülkeden geri geldiğimi sanabilirler.

— İşte bu güzel! Hesapta eşitlik sağlanmıştır. Aktif: Ülkesine dönmeye karar vermiş bulunan bir sığınmacı var elimizde. Pasif: Sığınmacımız gizli polise yakalanmaktan korkuyor. Durum böylece dengeleniyor.

— Bakın, deminden beri söylüyorum. Ben sığınmacı değilim!

— Sığınmacı değilseniz kimsiniz? Buraya niçin geldiniz?

— Bir iş dolayısıyla N. kasabasından geliyorum.

— Nasıl bir işmiş o? Biz de öğrenebilir miyiz?

— Sizi ilgilendirmez.

— Eh, gelin de şimdi sığınmacı olmadığınıza inanalım. Benim bir arkadaşım vardı, o da sizin gibi böyle yurt dışından...

Arkadaş öyküleriyle onu canından bezdiren acar gence laf dinletemeyeceğini anlayan İppolit Matveyeviç ister istemez teslim bayrağını çekti.

— Peki, size her şeyi açıklayacağım...

Böyle söylerken bir yandan da “Bu işte bir yardımcının bana çok yararı dokunabilir. Belli, karşımdaki dalaverecinin biri, hem de düzenbazın dik alası! Ondan niçin yararlanmayayım?” diye geçiriyordu içinden.

6 Hem önemli işler düzenleyip ayarlayan, hem de sahtekâr anlamında. –ç.n.

7 Sözü geçen komünist (kızıl) önderlerin karşı devrimci “Kazaklara”, “Beyaz” subaylara benzetilmek istemeyecekleri vurgulanıyor. –ç.n.

8 Bender’in anlattığı öykü tümüyle uydurma olup Ukrayna’da bulunan Slavut kasabasının sınırla bir ilgisi yoktur. Karı-kocanın gidiş gelişleri de karmakarışık anlatılıyor. –ç.n

Başlık VI

PIRLANTALARIN SİSİ

İppolit Matveyeviç içerisi uzun tüylü, üzerinde benekleri olan şapkasını başından çıkardı, demet demet kıvılcımlar saçarak bıyıklarını tarağıyla taradı, birkaç kez öksürdükten sonra, karşısına çıkan ilk insana, Ostap Bender gibi bir düzenbaza, ölüm yatağında kaynanasının ona pırlantalarıyla ilgili söylediklerinin tümünü bir çırpıda anlattı.

O bunları anlatadursun, Ostap ikide bir ayağa fırlıyor, odadaki demirdöküm sobaya dönerek heyecanlı bir sesle;

— Buzlar çözüldü, sayın duruşma kurulu üyeleri! Buzlar çözüldü! diye haykırıyordu.

Aradan bir saat daha geçince iki kahramanımız sallantılı masanın başında kafa kafaya vererek, bir zamanlar Klavdiya İvanovna'nın parmaklarını, boynunu, kulaklarını, göğsünü, saçlarını süsleyen değerli taşların çizelgesini incelemeye koyuldular. İppolit Matveyeviç sık sık burnundan kayan gözlüğünü düzeltiyor, sözcüklerin üzerine basa basa;

— Evet, evet, çok iyi anımsıyorum, diyordu. İnci dizili üç kolye bugünkü gibi gözlerimin önünde. İki küçük dizide kırkar tane inci vardı, büyük olanda ise tam yüz on tane... Kaynanamın söylediğine göre elimizdeki çizelgede adı geçen pırlantalı kolyeye tam dört bin ruble ödemiş. Bu kolye eski büyük ustaların elinden çıkmaymış.

Mücevher dizilerini yüzükler izliyordu. Bunlar bildiğimiz cinsten, kalın, ağır, ucuz nişan yüzüklerinden değildi kesinlikle; her biri ince ince işlenmiş, değerli pırlantalarla süslü, tüy gibi hafif, paha biçilmez takılardı. Ya o minicik kadın kulaklarında binbir renkte ışıltılar saçan küpeler, üzerlerinde

zümrüt pullar bulunan yılan biçimi bilezikler, beş yüz dönüm tarlanın ürünüyle alınmış pırlanta kopçalara ne demeli?.. Opera sanatçılarının boynuna yakışabilecek türden, iri iri taneli büyük inci kolyeyi pahada kat kat aşan bir parça daha vardı ki, o da kaynanasının mücevherlerinin şahı sayılan kırk bin ruble değerindeki taçtı.

İppolit Matveyeviç bir ara başını kaldırıp çevresine bakındı. Kokusu insanın burnunun direğini kıran kapıcı odasının loş köşelerinden sanki zümrüt rengi mücevher parıltıları saçılıyor, yukarıya doğru yükselen pırlanta sisinden tavan zor gözüküyordu. İnci taneleri kolyelerden kopup masanın üstünden aşağıya zıpladıktan sonra yerlerde yuvarlanmaya başlamışlartı. Odayı baştan başa mücevher serabı kaplamış gibiydi.

— Kaynananız zengin bir koleksiyon edinmiş, doğrusu. Taşların büyük bir zevkle seçildiği belli. Bütün bunlar kaç ruble eder dersiniz?

— Yetmiş, yetmiş beş bin...

— Hımmm. Bugünün parasıyla yüz elli binden aşağı değildir.

Vorobyaninov’un sesi sevinçten titredi.

— Ya! Bu kadar çok eder mi size göre?

— Merak etmeyin, en azından o kadardır. Ancak, sayın Paris yolcusu yurttaş, siz en iyisi bunların üstüne bir bardak soğuk su için.

— O da ne demek?

— Basbayağı su için, unutun yani.

— Ne diye unutacakmışım?

— Evinizde kaç sandalye bulunduğunu söyler misiniz lütfen?

— Tam bir düzineydi. Oturma odası takımı.

— Sizin oturma odası takımını bugüne değin çoktan parçalayıp sobada yakmışlardır.

Vorobyaninov öyle korktu ki, yerinde oturamayıp ayağa fırladı. Ostap adamcağızı yeniden oturttu.

— Durun, durun, hemen heyecanlanmayın! Bu işe ben el atacağım. Sayın kurul üyeleri, duruşma devam etmektedir. Ancak, değerli Paris yolcusu, aramızda anlaşma imzalamamız gerekiyor.

Soluk alması gittikçe zorlaşan İppolit Matveyeviç anlaşmayı imzalamaya hazır olduğunu bildirmek için başını salladı. O zaman Ostap Bender

koşullarını şöyle sıraladı:

— Mücevherleri elde etmemiz durumunda bendeniz anlaşmanın tarafı ve teknik yönetici olarak kazanacağımız paranın yüzde altmışını alırım. Sosyal sigorta primimi ödemeseniz de olur.

— Sizin bu yaptığınız güpegündüz soygunculuktur!

— Size kalsa bana yüzde kaç verirdiniz?

— Yüzde beş, hadi bilemediniz yüzde on yeter size.

— Peki, benden istediğiniz başka bir şey var mı?

— Hayır, yok.

— Belki yanınızda bedava çalışmamı filan istersiniz. Ya da evin anahtarını vereyim, oradan alacak çok şey bulursunuz.

— Bağışlayın ama siz olmadan da ben kendi işimi kendim görebilirim.

— Ya, demek öyle? Bu duruma göre, Endi Takker'in dediği gibi, açıkça belirteyim ki, bu işin üstesinden gelmek benim yönümden tek başıma daha kolaydır.

İppolit Matveyeviç öfkesinden titremeye başladı.

— Soyguncu! Sizin yaptığınız ahlaksızlığın dik âlası!

Ostap soğukkanlıydı.

— Beni iyi dinleyin, Paris'ten gelen yurttaş. Mücevherlerinizin şimdiden tastamam cebimde olduğunu bilin. Gene de sizi gözden çıkarmıyorsam bunun nedeni, geçkin yaşınızda parasal güvence altında olmanızı istememdir.

Bu sözler üzerine İppolit Matveyeviç ne tür çelik bir pençenin onu boğazından sımsıkı yakalamış olduğunu daha iyi anladı.

— Öyleyse payınız yüzde yirmi olsun...

— İsterseniz cep harçlığınızı da ben vereyim!

— Peki, yüzde yirmi beş...

— Üstüne evin anahtarını da istiyor musunuz?

— Payınız otuz yedi bin beş yüz ruble eder. Buna razı olun artık.

— Bakıyorum, hesap yapmayı iyi beceriyorsunuz. Öyleyse son olarak bildiriyorum, yüzde elliden aşağısını kabul etmem. Mücevherleri yarı yarıya paylaşacağız.

Ancak pazarlık gene de bitmedi. Karşısındakinin ısrarı üzerine Ostap Bender;

— Amma da aç gözlü adammışsınız! Parayı bu kadar seven başka bir adam daha görmedim, dedikten sonra ikişer-üçer aşağıya inerek yüzde kırka çalışacağını söyledi.

— Peki, kendiniz parayı sevmiyor musunuz?

İppolit Matveyeviç bunu söylerken sesi flüt gibi incecik çıkmıştı.

— Hayır, sevmiyorum.

— Öyleyse altmış bin rubleyi ne yapacaksınız? Sizin için fazla değil mi?

— O benim bileceğim bir iş. İstediğimi yaparım.

İppolit Matveyeviç derin derin iç geçirmekle yetindi.

— Nasıl, buzlar çözülüp kıpırdanmadı mı daha? Başka yapacağınız bir şey kaldı mı?

Ostap'ın bu sorusu üzerine İppolit Matveyeviç geniş bir soluk aldı, mat olmuş bir sesle;

— Tamam, buzlar çözülüp kıpırdandı, dedi.

— Öyleyse verin elinizi komançiler başkanı! Buzlar çözüldü, ey duruşma kurulu üyeleri, buzların hepsi yerlerinden oynadı!

"Komançiler başkanı" deyimine gücenmesi üzerine İppolit Matveyeviç'ten özür dileyen Ostap uzun bir söylev çektikten sonra ona "feldmareşal" demeye başladı, ardından da birlikte girişecekleri hareketin ayrıntılarına geçtiler.

O gece yarısı Tihon yolda karşısına çıkan bütün duvar ve çitlere tutunarak, direklere sımsıkı sarılarak sallana sallana kapıcı odasının bulunduğu bodrum katına indi. Bereket versin, o sırada gökte yarım ay parlıyordu.

Kapıcının hemen girişte yere düşüp kıvrılarak yattığını gören Ostap;

— Şu fikir emekçisinin yaptığına bakın! dedi. Daha doğrusu süpürme işleri üstadı ne durumlara düştü!

Ostap'ın sarsması üzerine kapıcı gecenin sessizliğinde tuvalet oturaklarının sifonu çekilince birdenbire kükremesi gibi böğürerek uludu.

— Sayın Paris'ten gelen yurttaş, ben böylesine daha önce hiç rastlamadım! Sizin kapıcı ne aşağılık herifmiş meğer! Bir rubleye körkütük sarhoş olunduğu nerede görülmüş?

Bu soru üzerine kapıcı;

— Görülmüştür, beyim, çok görülmüştür, diye homurdandı.

İppolit Matveyeviç sarhoş kapıcıya yaklaştı.

— Tihon, yavrum, bizim konaktaki eski mobilyalara ne oldu, biliyor musun?

Söyleyeceği sözler kapıcının genişçe açılmış ağzından rahatça dökülsün diye Ostap adamı dikkatlice tuttu. Bu sırada İppolit Matveyeviç büyük bir sabırsızlık içinde beklemekteydi. Kapıcının dişlerinin sırayla değil de bir atlayarak dizildiği ağzından sözler yerine kulak tırmalayıcı çığlıklar yükseldi:

— Ah, o eski günler ne şendi! Aman ne şendi!

Kapıcı odası gürlemelerle, uğuldamalarla doldu. Tihon şarkısını yarıda kesmeye hiç niyetli değildi. Tüm şarkıyı hiçbir sözünü atlamadan sonuna değin bağıra bağıra söyledi, bu arada odanın içinde dört döndü, yerlere yuvarlanarak masanın altına girdi, başındaki kasket duvar saatinin silindir biçimindeki sarkacına çarptı, adam dizleri üzerine oturup ayağa kalkmaya çalıştı.

İppolit Matveyeviç kapıcıya karşı nasıl davranacağını bilemiyordu. Ostap;

— Bu durumda oturumu ertelemekten başka çıkar yol yok, dedi. Hemen yatıp uyuyoruz.

Kütük gibi sızan kapıcıyı kucaklayıp sıranın üstüne uzattılar.

İppolit Matveyeviç ile Ostap ister istemez ikisi aynı kerevette yatacaklardı. Ostap ceketini çıkarınca altından kovboy tarzı, siyah-kırmızı çizgili gömleği gözüktü. Gömleğin altı çıplaktı ne yazık ki. İppolit Matveyeviç’in sırtında ise okurlarımızın yakından tanıdığı ay yeleği, bunun da altında açık mavi renkte, havlı kumaştan ikinci bir yelek daha vardı. Bender ikinci yeleği çok beğendi.

— Üstünüzdekini bana satar mısınız? demeye başladı. Tam benim ölçülerime göre.

Birlikte imzaladıkları anlaşmayı görmezlikten gelip yeni ortağını kırmanın uygun kaçmayacağını düşünen İppolit Matveyeviç yüzünü buruşturarak razı oldu, yeleği satın aldığı fiyata, yani sekiz rubleye satabileceğini bildirdi.

İppolit Matveyeviç'in bedeninin ılıklığını taşıyan yeleği onun elinden alan Ostap;

— Teşekkürler. Parasını hayırlı girişimimizin bitiminde öderim, dedi.

— Yo, böyle olmaz! Yeleği lütfen geri verin.

İppolit Matveyeviç bunu söylerken yüzü kızarmıştı.

Ostap ortağının söylediklerine hiç beklenmedik bir tepki gösterdi. Nazik sinirlerinin ayağa kalktığı belliydi.

— Sizin bu yaptığınıza ne derler bilmem! diye bağırdı. Yüz elli bin rublelik ortak işe giriyoruz, siz sekiz ruble yüzünden hır çıkarıyorsunuz. Cömert yaşamaya alışın, azizim!

İppolit Matveyeviç'in yüzü daha da kızardı, cebinden küçük bir bloknot çıkarıp düzgün el yazısıyla şu notu düştü:

25/IV/l927

Yoldaş Bender'e 8 ruble borç verilmiştir.

Ostap'ın gözü bloknota kaydı.

— Oo! Madem benim için hesap açıyorsunuz, hesabı dürüstçe tutmalısınız. Bir yanda alacaklar, öbür yanda borçlar açıkça gözükmeli. Borçlar bölümüne altmış bin ruble yazın, alacaklar bölümüne ise sattığınız yeleği. Şu durumda benim alacaklı olduğum açıkça ortaya çıksın istiyorum. Eh, sizden elli dokuz bin dokuz yüz doksan iki ruble alacağım kaldığına göre rahat bir uyku çekebilirim.

Gerçekten de Ostap çocuklar gibi deliksiz bir uykuya daldı, İppolit Matveyeviç ise yünlü kolçağını, baron çizmelerini çıkarıp üstünde yalnızca yamalı avcı gömleğiyle kalınca tıslaya tıslaya battaniyenin altına girdi. Ancak yanında başka biriyle yatmak onu bayağı rahatsız ediyordu. Çünkü battaniyenin örtemediği ayakları üşüyor, kafasının içinde binbir dalavere dolaşan büyük düzenbaza dokunduğu gövdesi ise cayır cayır yanıyordu.

O gece kapıcının odasında yatanların üçü de değişik düşler gördü.

Vorobyaninov'un gördüğü düşler hiç de iç açıcı değildi. Sabaha dek mikroplardan, cinayet soruşturmalarından, giymeye çalıştığı kadife

hırkalardan, sakal tıraşı uzamış ama sırtında gıcır gıcır smokinle dolaşan Bezençuk'tan kurtulamadı.

Ostap Bender sabaha değin Fujiyama yanardağıyla, Yağ Üretim Fabrikası müdürüyle, Dnepropetrovsk hidroelektrik santralinin fotoğraflarını satan Taras Bulba'yla[9] uğraştı durdu.

Kapıcının gece boyunca bütün derdi ise kaçan atını bulmaya çalışmak oldu. Sonuçta atını bulamadığı için büyük bir hayal kırıklığı ve üzüntü içinde uyandı. Gözlerini açtığında bir de baktı ki, yatağında horul horul iki kişi uyuyor. Bu işe akıl erdiremeyen zavallı Tihon köşeye dayalı süpürgesini aldı, konağın önünde gördüğü at fışkılarını toplamaya, bir yandan da huzurevindeki sığıntı kadınlara verip veriştirmeye başladı.

9 Sözü edilen santral üç yüz yıl önce yaşayan Kazak atamanı Taras Bulba'nın memleketinde kurulmuştur. –ç.n

Başlık VII

“TİTANİK”İN KALINTILARI

İppolit Matveyeviç her gün alıştığı saatte, tam 7.30’da uyandı. O sabah içinden yalnız “God morgen” demek geldi. Yattığı yerden doğrulup hemen lavaboya koştu. Yüzünü yıkamak büyük bir zevkti onun için. O gün de ağzından sular fışkırtarak, kendi kendine mırıldanarak, kulaklarına kaçan sudan kurtulmak için başını silkeleyerek keyifle yıkanma işini bitirdi. Kurulanmak da ayrı bir zevkti eski soylular başkanı için. Ama yüzünü havludan kaldırınca bir de ne görsün?! O güzelim havlu bir gün önce saçlarını, kaytan bıyıklarını özene bezene boyadığı “Titanik”in simsiyah rengine bulanmamış mı? Yüreğinden kabaran büyük bir öfkeyle cebinden el aynasını çıkardı. Aynadaki görüntüsü iri bir burun ile sol bıyığının bir demet körpe yeşil ot gibi dudağının üstüne yapışmış olmasından başka bir şey değildi. Aynayı hemen sağ bıyığına çevirdi. Bıyığının sağ yanı da aynı iğrenç yeşil renge bürünmüştü. Aynaya tos vurmak istercesine başını öne eğdiğinde saç boyasının koyu siyahlığının yalnızca tepesindeki bir tutam saçta kaldığını gördü, yanlar ise gene körpe ot şeridiyle çevriliydi.

Zavallı İppolit Matveyeviç bütün varlığıyla bu duruma isyan etti. O isyan duygusuyla öyle bir inilti kopardı ki, Ostap Bender yattığı yerde gözlerini açmak zorunda kaldı.

Uyanan büyük düzenbaz;

— Delirdiniz mi siz? Ne yapıyorsunuz? dedikten sonra uykulu gözlerini yeniden yumdu.

“Titanik” kurbanı umarsız bir durumdaydı.

— Yoldaş Bender. Yoldaş Bender, diye seslendi birkaç kez yalvarırcasına.

Yoldaş Bender'in tam olarak uyunabilmesi için bu seslenmeler yetmedi; peşinden itmeler, sarsmalar geldi. Sonunda gözlerini kocaman kocaman açan teknik yönetici, İppolit Matveyeviç'in yüzüne baktı, aynı anda neşeli bir kahkaha koyverdi. Ortaklığın kurucu üyesi-baş yöneticisinden başını öbür yana çeviren baş girişimci-teknik yönetici gülmekten kendini alamıyordu. Kerevetin arkasına yaslanıp kasıklarını tutarak yeni bir kahkaha tufanına kaptırdı kendini.

— Aman, aman dayanamıyorum!

İppolit Matveyeviç onu nasıl durduracağını bilemiyordu. Yeşil bıyıklarını oynatarak;

— Bu yaptığınız size hiç yakışmıyor, yoldaş Bender! diyebildi.

Bu sözler kendini kahkaha tufanından kurtaramayan Ostap'ın kahkahalarının daha da artmasına neden oldu. Yürekten gelen şen-şakrak gülmeler on dakika kadar sürdükten sonra teknik yönetici birdenbire durdu, yüzü ciddileşti.

— Askerin bite baktığı gibi yüzüme niçin tiksintiyle bakıyorsunuz, yoldaş? dedi. Gidin de aynada kendi suratınıza bir bakın!

— Yüzünüze tiksintiyle bakmıyorum. Çok kızdım da... Saç boyasını aldığım eczacı bunun soğuk ya da sıcak suyla çıkmayacağını söylemişti. Kaçak malmış, sabun köpüğünden, gazyağından rengini atmazmış... Masal hepsi de!

— Kaçak mal mı? Bilmiyor musunuz, bunların hepsi Odesa'da, Küçük Arnavut sokağındaki işliklerde yapılmaktadır. Şişesini gösterir misiniz? Üzerindeki etiketi okumadınız mı?

— Okudum.

— Ya şu alttaki küçük yazıları? Bakın ne diyor: “Saçlarınızı soğuk ya da sıcak suyla, sabun köpüğüyle, gazyağıyla yıkadıktan sonra sakın silmeye kalkmayın. Güneş ışığında kurutun, gaz ocağına tutun...” Gördünüz mü? En azından gaz ocağında kurutacaktınız saçlarınızı. Şimdi başınızdaki bu yeşil demetlerle nereye gideceksiniz?

İppolit Matveyeviç büyük bir ağırlık altında ezildiğini hissediyordu. O sırada Tihon girdi içeriye. Eski efendisinin yeşil bıyıklarını görünce şakınlık içinde iztavroz çıkardı, ardından bir şişe şarap parası istedi.

Ostap;

— Şu emek kahramanına bir ruble verin de gitsin, dedi. Ama bunu sakın benim hesabıma yazmayın. Eski uşağınızla aranızdaki yakın ilişkinin kaçınılmaz sonucudur vereceğiniz para... Hey, babalık, sen de hemen gitme. Görülecek bir işimiz var.

Kapıcı ile Ostap arasında konağın eski mobilyalarıyla ilgili olarak beş dakika kadar süren bir söyleşi geçti. Söyleşi son bulduğunda sözleşme imzacıları ihtiyaç duydukları bütün bilgileri edinmiş bulunuyorlardı. Tihon'un anlattığına göre mobilyalar 1919 yılında bir sandalye hariç lojman tahsis bürosuna gönderilmişti. Kalan sandalye de önce Tihon'un odasında bırakılmış, sonra huzurevi yöneticisinin buyruğuyla üst kata çıkarılmıştı.

— Desene, tek sandalye şimdi yukarıda, konakta bulunuyor?

— Evet, öyle.

Vorobyaninov daha fazla dayanamadığı için sordu:

— Dostum, söyler misin, sen bu sandalyeyi hiç onarmaya kalkmadın, değil mi?

— Hayır, beyefendi. Eski ustaların elinden çıkma bir sandalye, onarmaya gerek yok. Sapasağlam, daha otuz yıl kullanılır.

— Anlaşıldı, Tihon. Şu bir rubleyi de al bakalım. Sakın benim geldiğimi kimseye söyleme!

— Söyler miyim, beyefendi, söyler miyim? Ağzınızdan yel alsın.

Tihon'u kapının dışına salan Ostap; "Buzlar çözüldü, sayın ortağım!" diyerek neşeli bir çığlık attıktan sonra ortağının bıyıklarına el attı.

— Anladığım kadarıyla bıyıklarınızı yeniden boyamamız gerekiyor. Para verin da hemen eczaneye gideyim. Size satılan "Titanik" ancak köpek boyamaya yarar. Eskiden saç boyaları böyle miydi? At yarışları hastası bir profesör tanırım. At yarışlarına düşkün müsünüz? Değil mi? Çok yazık! İşte bu profesör anlatmıştı. Aman, ne kadar ilginç bir olaydır bu!.. Kont Drutski adında ünlü bir düzenbaz at yarışlarından hiçbirini kaçırmazmış. Bütün koşulara katıldığı için adam beş yüz bin rublesini bu yollarda başkalarına kaptırmış. Eh, adamın beş parası kalmayınca ne yapsın, intihara karar vermiş. Tam o sırada anasının gözü bir herif çıkmış karşısına, kont ona elli ruble öderse iyi bir akıl vereceğini söylemiş. Bizim kont bir yıl kadar kaybolmuş ortalıktan. Yeniden yarışlara döndüğünde yanında üç yaşında bir

yarış atı varmış. O günden sonra Drutski yalnız kaybettiği parayı geri almakla kalmamış, üç yüz bin ruble de ek kazanç sağlamış. Kontun Makler adı verilen, üstün diplomalı Orlov soyu koşu atı yarışlarda hep birinci geliyormuş. Derbi yarışlarında Mak-Magon adındaki küheylanı tam bir boy geride bırakmaz mı? Yer yerinden oynamış! Kuroçkin diye bir yarışçı (adını işittiniz mi, bilmem?) Orlov soyu bütün atlar don değiştirirken Makler'in hep aynı renkte kaldığını fark etmiş. Çıkan rezaleti bir düşünün!.. Kontu yakaladıkları gibi üç yıl içeri tıkmışlar. Meğer Makler, Orlov soyu koşu atı filan değilmiş. Boyanarak Orlov diye yutturulan bir kırmaymış. Orlov soyu atlardan daha hızlı koşan melezleri bizim oralardaki yarışlara kesinlikle sokmazlar. Nasıl? Çok ilginç, değil mi? Boya diye işte ben buna derim!

— Atın üstün diplomasından söz ettiniz. Nasıl vermişler böyle bir diplomayı?

— Tıpkı sizin "Titanik" boyası gibi. O da sahteymiş. Hadi, parasını verin de size gerçek bir saç boyası getireyim.

Ostap az sonra yeni bir boyayla geri döndü.

— Bunun markası "Nayada". Sizin "Titanik"ten kat kat iyi olmalı. Çıkarın ceketinizi!

Böylece saç boyama işlemi yeniden başladı. "Nayada"nın "saçlara yumuşaklık ve kuş tüyü parlaklığı veren benzersiz kahverengi" "Titanik"in yeşiliyle karışınca ortaya güneş tayfının bütün renklerini içeren bir renk cümbüşü çıktı.

Sabahtan beri ağzına tek lokma koymayan İppolit Matveyeviç öyle sinirlendi ki, Odessa'nın Arnavut sokağında bulunan uyduruk boya işlikleri de aralarında bulunmak üzeri bütün devlet parfümeri fabrikalarına verdi veriştirdi.

Ostap iş ortağının saçına, bıyıklarına baktı.

— Sizin şu bıyıklarınız Aristid Briyan'da bile yoktur. Ancak Sovyetler Birliği'nde böyle morötesi bir renge boyanmış saç ve bıyıklarla dolaşılamayacağı için en iyisi hepsini dibinden kazıtmak.

— Hayır, hayır, yapamam! Kesinlikle saçlarımı, bıyıklarımı kestirmem!

— Yoksa büyük değeri dolayısıyla bıyıklarınızı anı olarak korumak mı istiyorsunuz?

— Kestiremem dedim size!

— Öyleyse siz kapıcı odasından hiç dışarı çıkmayın, sandalyelerin peşine ben düşeyim. Hem birinci sandalye yukarıda, tam tepemizin üstünde dururken.

— Tamam! Hepsini kesin!

Ostap Bender nereden bulduysa bir makas bulup çıkardı ortaya, İppolit Matveyeviç'in bıyıklarını birkaç saniyede şıkır şıkır kesti. Bıyık kırpma işi bitince cebinden "Jilet" marka sararmış bir ustura çıkardı, usturanın ağzına kâğıdından yeni çıkardığı bir jilet takarak ortağının sızlanmalarına aldırmaksızın saçlarını kazımaya başladı.

— Son jiletimi size kullanıyorum, başkanım. Alacak olarak hesabıma iki ruble yazmayı unutmayın. Dibinden kazıyarak saç tıraşı, bıyık kesme, bir de jilet için.

Hem çok üzülen, hem de başının acısından kıvranan İppolit Matveyeviç gene de sormadan edemedi:

— Her yerde tıraş kırk kapik. Siz neden fazla para istiyorsunuz?

— Ortak işlerimiz dolayısıyla, feldmareşal yoldaş!

İppolit Matveyeviç ne diyebilirdi ki? Parasal kaybı yanında usturayla saç kazıtmanın ne dayanılmaz acılar verdiğini adamcağız işin ta başında anlamıştı. Bu da cabasıydı.

Her şeyin bir sonu vardır derler. Saç kazıtma işi de bitti en sonunda.

— Tamamdır, feldmareşalim! Duruşma sürüyor! Sinirleri zayıf olanların aynaya bakmasını kesinlikle tavsiye etmem! Tıpatıp Boborıkin'e benzediniz. Boborıkin'i tanımıyor musunuz? Ünlü şarkı yazarı ve yorumcumuzdur.

İppolit Matveyeviç bir gün önce başını süsleyen kır saç lülelerini tiksintiyle omuzlarından aşağı silkeledi, elini-yüzünü yıkadı, kafasının derisi cayır cayır yanarken o gün yüzüncü kez aynaya yaklaştı. Aynadaki görüntü çok hoşuna gitti birdenbire. Acıdan çarpılmış, ama sinemada oynamak üzere anlaşma imzalamaya hazırlanan, gençten, yakışıklı bir aktörün yüzü ona bakıyordu dik dik.

— Marş, marş ileri! Görev bizleri bekliyor! diye bağırdı Ostap. Ben konut dağıtım merkezine gidip sandalyelerin izini süreceğim, siz de kocakarıların

yatıp kalktığı üst kata çıkın.

— Hayır, hayır, yapamam bu dediğinizi! Bir zamanlar yaşadığım evin odalarını görmek kolay mı sanıyorsunuz? Kesinlikle olmaz!

— Ha, anladım... Geçmişiniz sizi heyecanlandırıyor. Sürgünden dönen bir kont olduğunuzu nasıl da unuttum! Öyleyse siz konut dağıtım merkezine gidin, ben çalışmalarımı burada sürdüreyim. Toplanma noktamız kapıcı odası. Tören yürüyüşü, marş, marş!

Başlık VIII

SİNSİ HIRSIZ

2 numaralı huzurevinin yöneticisi utangaç bir hırsızdı. Hırsızlık yapmaktan bütün benliğiyle tiksinir, gene de çalıp çırpmaktan geri durmazdı. Bir yandan hırsızlık yapar, bir yandan utanırdı. Sürekli hırsızlık yapıp sürekli utandığı için sinekkaydı tıraşlı yüzü utanmanın, sıkılmanın, yediği haltlardan dolayı yerin dibine geçmenin kızarıklığından kurtulmazdı. Yöneticinin adı Aleksandr Yakovleviç, karısının adı Aleksandra Yakovlevna'ydı. Kısa olsun diye adam karısını Saşhen, karısı da onu Alhen diye çağırırdı. Dünya kuruldu kurulalı Aleksandr Yakovleviç gibi bir hırsız görülmemiştir.

Adam sıradan bir yönetici olmayıp huzurevinin bütün girdi çıktısına karışırdı. Kendisinden önceki yöneticiyi huzurevinde yaşayan emekli kadınlara kötü davrandığı için görevinden uzaklaştırıp devlet senfoni orkestrası koro şefliğine atamışlardı. Eski yöneticinin kaba davranışlarıyla Alhen'in uzaktan-yakından bir ilgisi yoktu. Yoğun çalışma düzeni içinde huzurevinin yönetimini üzerine aldı, kocakarılara elinden geldiğince nazik davrandı. Onun döneminde burada yeni düzenlemelerin, büyük değişikliklerin yapıldığı rahatça söylenebilir.

Vorobyaninov'un eski konağının ağır meşe kapısını çekerek açan Ostap Bender, kendini evin geniş girişinde buldu. Evin havası dibi tutmuş lapa kokuyordu. Zincire vurulan tutsakların uzaktan "yaşa, varol!" haykırışlarını andıran karmakarışık sesler geliyordu üst katlardan. Ortalıkta kimsecikler gözükmediği gibi, gözükeceğe de benzemiyordu. Evin girişinden üst kata iki koldan geniş merdivenlerle çıkılmaktaydı. Meşe basamakların bir

zamanlar pırıl pırıl cilalı olduğu, kimi yerlerde kalan cilanın parıltısından belliydi. Bakımlı günlerinde basamaklara serili yollukları sıkıştıran bakır çubuklar yerlerinden çıkarılmış olduğundan, çubukların sokulduğu halkalar garip bir biçimde sırıtıyordu.

Merdivenden yukarı tırmanan Ostap: “Ah, seni Komançi’ler başkanı! Nasıl lüks içinde yaşadığın görülüyor!” diye geçirdi içinden.

Ostap, girdiği ilk aydınlık ve geniş odada halka olmuş oturan on-on beş kadar kır saçlı kadınla karşılaştı. Kadınlar sıçan rengi ucuz dırıldan yapılmış entarileri içinde, boyunlarını ileriye uzatmış, ortada ayakta duran al yanaklı erkeğe bakarak şu şarkıyı söylüyorlardı:

Uzaklardan gelen çıngırak sesleri
Üç atlı bir kızağın geçtiğini söylüyor,
Işıldayan karların örttüğü geniş düzlük,
Önümüzde göz alabildiğine uzanıyor...

Kadınların giydikleri türden dırıl bezi boz bir ceket ile pantolon giymiş olan koro şefi iki eliyle tempo tutarken şarkı söyleyen bayanlara bakıyor, sık sık;

— Tiz sesler, biraz daha yavaş! Kokuşkina, siz sesinizi alçaltın! diye haykırıyordu.

Odaya yabancı birinin girdiğini gören koro şefi ellerinin hareketini durduramadığından olacak, genç adama ters ters baktı, ancak şarkıyı yarıda kesmedi. Kadınlar korosu yastık altından çıkıyormuş izlenimi veren ezik sesleriyle uğulduyorlardı durmadan:

Ta-ta-ta, ta-ta-ta, ta-ta-ta,
To-ro-rom, tu-ru-rum, tu-ru-rum

Ostap ilk nakarat boşluğunda araya girerek;

— Huzurevi yöneticisini nerede bulabilirim? diye sordu.

— Yoldaş, ne istediğinizi söyler misiniz? Size yardım edeyim.

Ostap koro şefinin elini sıktı.

— Görüyorum, koroyla çeşitli halk türküleri söylüyorsunuz. Türkünüz çok hoşuma gitti. Ben belediye itfaiye denetçisiyim.

— Ya! Ben de tam yangın raporu hazırlamak üzereydim. Ne iyi ettiniz de geldiniz denetçi yoldaş.

— Siz zahmet etmeyin, raporu ben kendim yazarım. Binayı şöyle bir gezmek istiyorum. Ne gibi yangın önlemleri aldığınızı görsem iyi olacak.

Alhen bir el hareketiyle koroyu dağıttı. Yaşlı kadınlar minik adımlarla, sevinerek odalarına dağıldılar.

Yönetici, Ostap'ın yanına koştu.

— Gelin, odaları birlikte dolaşalım.

Türkü söylenen odadan çıkmadan önce Ostap orada bulunan mobilyaları çabucak gözden geçirdi. Bir masa, demir ayaklı iki bahçe sırası (birinin arkasına "Kolya" adı derince kazınmıştı) ile kızıl renkli küçük bir orgdan başka bir şey yoktu içerde.

— Burada gaz ocağı, geçici ısıtıcılar filan kullanmıyorsunuz, değil mi?

— Bu odada tiyatro, koro, görsel sanatlar, çalgılı müzik türünden çeşitli sanat etkinliklerinden başka bir şey yapmıyoruz.

Aleksandr Yakovleviç "çalgılı müzik" derken yüzü yavaş yavaş kızarmaya başladı. Önce çenesinin rengi değişti, ardından alnı ile yanakları al al oldu. Böyle kızarıp bozarmasının nedeni üflemeli çalgılar orkestrasının bütün aletlerini çoktan satmış olmasıydı. Bunları niçin sattığına gelince... Kocakarılar zayıf akciğerleriyle aletlere üflemeye başladıklarında ortaya köpek çenlemelerinden başka bir ses çıkmıyordu da ondan. Bir metal yığınının düştüğü bu acıklı durumu görmeye dayanamazdı Aleksandr Yakovleviç. Onları bu yüzden satmıştı, şimdi de utancından nasıl davranacağını bilemiyordu.

Duvarda, iki pencere arasına gerili sıçan rengi dırıl bezi üzerinde beyaz harflerle yazılmış şöyle bir özdeyiş vardı:

"Üflemeli çalgılar orkestrası ortak sanat çalışmalarına giden yoldur!"

Ostap:

— Her şey çok güzel! dedi. Toplu sanat etkinlikleri yaptığınız oda yangın yönünden tehlike yaratmamaktadır. Şimdi öbür odalara geçelim.

Vorobyaninov’un konağının ön koridorundan koşar adım geçerlerken Ostap bacakları arkaya yatık, çiçek desenli açık renk İngiliz beziyle kaplı sandalyeyi odalardan hiçbirinde göremedi. Huzurevinin mermer duvarlarına baştan başa çeşitli buyruklar asılmıştı. Ostap bir yandan buyrukları okurken, bir yandan da, “Bacaları temizliyor musunuz? Sobalara düzenli olarak bakıyor musunuz?” gibi sorular soruyordu.

Belediye itfaiye denetçisi konağın şurasında-burasında herhangi bir yangın tehlikesi yaratacak şeyler bulmaya çalıştıysa da bütün aramaları boşa çıktı. Sıra kadınların yatak odalarına gelmişti. Ostap her odaya girişte kadınlar ayağa kalkıp saygıyla öne eğiliyorlardı. Odalardaki karyolaların üzerine uzun tüylü battaniyeler seriliydi, battaniyelerin bir ucunda fabrika baskısıyla “ayak ucu” yazısı vardı. Karyolaların altına konulan sandık büyüklüğündeki bavullar Aleksandr Yakovleviç’in isteği üzerine üçte biri görülecek biçimde dışarı çıkarılmıştı.

2 numaralı huzurevinin eşya ve mobilyalarına gelince, bunlar son derece sıradan şeylerdi. Aleksandrov bulvarından (şimdiki Proleter Emekçiler bulvarı) alınıp getirilmiş bahçe sıraları ile semt pazarlarından satın alınmış ucuz gaz lambaları ve üzerlerinde irkiltici “ayak ucu” yazıları bulunan battaniyelerden söz ediyoruz, değerli okurlar. Ancak kapıların öyle sağlam ve etkileyici bir yay düzeni vardı ki, konakta yaşayanları sürekli güç durumda bırakıyordu.

Kapı yaylarına düşkünlüğü dolayısıyla Aleksandr Yakovleviç büyük çaba harcamış, her kapıya değişik sistem ve türde yaylar taktırmıştı. Kapılardan bir bölümü birkaç batmanlık ağırlığın kalkıp inmesi sonucu açılıp kapanırdı. Bakır silindir biçiminde hava basınçlı pompaların kullanıldığı düzenekler de vardı. Hele kimi kapılara öyle karmaşık sistemde yaylar takılmıştı ki, huzurevinin işlerine bakan çilingir ustası bunları her gördüğünde başını iki yana sallardı. İşte bütün bu silindirlerin, yayların, düşen ağırlıkların nasıl çalıştıklarını bir gözünüzün önüne getirin. Kapılardan geçmek zorunda olanların her an kapana kısılıp orada kalacaklar korkusuyla ödleri patlardı. Her kapı açılıp kapanışta koca konak zangır zangır titrer, kapının öbür yanına geçmeye çalışan yaşlı kadınlar çoğu kez bu işi başaramayıp tuzağa düşerlerdi. Sistemler kusursuz bir biçimde

çalışırken kapılar kadınların arkalarından şiddetle çarpar, yukarıdan düşen batmanlık ağırlıklar zavallıların şakaklarının yanından gülle gibi inerdi.

Bender ile huzurevi yöneticisi konağı gezdikleri sürece kapılar bu önemli iki kişiyi korkunç gümbürtülerle selamladı.

Gene de gümbürtülü açılıp kapanmalar sonunda Bender aradığı sandalyeyi bulamadı. Arayışlar gide gide onları mutfağa götürmüştü. Kocaman bir çamaşır kazanında öğle yemeğinde yenecek lapa pişiyordu o sırada... Konağa daha ilk girişte lapanın kokusunu alan Ostap burnunun ucunu tutarak;

— Lapayı makine yağıyla mı pişiriyorsunuz? diye sordu.

Alhen'in yüzü kıpkırmızı kesildi. Utancından kızardığı belliydi.

— Hayır, biz yemeklerimizde tereyağı kullanırız. Çiftlikten taze taze satın alıyoruz, dedi.

— Neyse, bunun yangın tehlikesiyle bir ilişkisi yok.

Sandalye mutfakta da yoktu. Ortada yalnızca bir tabure duruyordu, bunun üstüne dırıldan bir önlük ile kalpak giyen aşçı oturmuştu.

Ostap dayanamayıp sordu:

— Gördüğüm kadarıyla burada hep dırıldan dikilmiş boz renk kılıklar giyiliyor; ben de dırıldan yalnızca cam silme bezi yapılır sanırdım.

Utangaç Alhen başını daha çok aşağıya eğdi.

— Ne yaparsınız... Bize ayrılan ödenek yetişmiyor.

Böyle derken kendinden tiksindiği açıkça görülüyordu.

Ostap adamın yüzüne kuşkuyla baktıktan sonra;

— Sorumun yangına karşı alınacak önlemlerle uzaktan yakından bir ilgisi bulunmadığını söylemeliyim. Geçelim bu konuyu, dedi.

Alhen korkudan gene de sapsarı kesilmişti.

— Huzurevinde yangına karşı bütün önlemler alınmıştır. "Ekler" marka köpüklü yangın söndürücümüz bile var.

Dolaşırlarken kilere de şöyle bir bakan Ostap'ın gözü ister istemez duvardaki yangın söndürücüye takıldı. Koca binada yangın koruma aygıtı olarak kırmızı tenekeden yapılmış böyle acayip bir nesnenin bulunması denetçinin tepesini attırmaya yetti.

— Bunu bit pazarından mı aldınız? diye sordu öfkeyle.

Ostap, ne karşılık vereceğini şaşıran Aleksandr Yakovleviç'in yanıtını beklemeden "Ekler"i paslı çivisinden çıkardı, tepesindeki kapsülü "küt" diye kırarak hortumun ucunu yukarıya çevirdi. Hortumdan köpüklü su püskürececeğine, eski bir kilise şarkısı olan "Efendimizin adı Siyon'da her gün şad olunur"un ezgisini andıran ince bir cızırtı duyuldu.

Ostap yöneticiye sorduğu soruyu kendisi;

— Başka nereden olacak, bit pazarından almışsınızdır, diye yanıtladı, cızırdamasını sürdüren aygıtı eski yerine taktı.

Onlar ayrıldıktan sonra yangın söndürücü hâlâ aynı şarkıyı söylüyordu.

İçinden "Koca sandalye nereye defoldu? Bu iş hiç hoşuma gitmiyor," diye geçiren Ostap kararını vermişti: Baştan başa sıçan rengi dırıla bürünmüş bu yaşlı kadınlar barınağını hemen terk edip gitmeyecek, aradığı sandalyeyi bulana dek ne gerekiyorsa yapacaktı.

İtfaiye denetçisi ile huzurevi yöneticisi daha sonra tavan arasına tırmandılar, baca çıkışlarına varıncaya değin gözden geçirmedik yer bırakmadılar.

Ostap Bender yangına karşı alınan önlemleri araştıradursun, 2 numaralı huzurevi olağan yaşantısını sürdürmekteydi. Öğle yemeği vakti gelmişti. Dibi tutmuş lapanın kokusu daha bir güçlenerek, konağın dört bir köşesine sinen ekşimsi kokuların topunu birden bastırdı. Derken, koridorlarda bir kıpırdanma, bir hışırtıdır aldı yürüdü. İleri uzattıkları ellerinde lapa dolu teneke kaseler tutan yaşlı kadınlar art arda mutfaktan çıkarak yemekhanedeki büyük masanın çevresine oturdular. Yaşlı kadınlar, Aleksandr Yakovleviç'in akıl dolu kafasından uydurup Aleksandra Yakovlevna'nın becerikli elleriyle yazıya döktüğü, duvarlarda asılı şu özdeyişlere bakmamaya çalışıyordu:

"BESLENME, SAĞLIĞIMIZIN KAYNAĞIDIR."

"ÇEYREK KİLO ETİN İÇERDİĞİ YAĞI BİR YUMURTADAN ALABİLİRSİNİZ."

"ETLİ BESİNLER ZARARLIDIR."

"LOKMANIZI İYİCE ÇİĞNERSENİZ TOPLUMA EN BÜYÜK KATKIYI SAĞLAMIŞ OLURSUNUZ."

Bütün bu kutsal sözler ak saçlı kadınlara Ekim Devrimi'nden önce yitirdikleri dişlerini, hemen hemen aynı dönemlerde ortalıktan yok olan yumurtayı, içerdiği yağ bakımından yumurtanın aratmadığı eti, hatta belki de lokmalarını iyice çiğnerlerken katkıda bulunmaktan yoksun kaldıkları toplumu düşündürüyor olmalıydı.

Emekli bayanlardan başka sofrada daha kimler yoktu ki! Bütün Yakovleviçler öğle yemeğine eksiksiz katılmışlardı. Hepsi de erkek ve genç olmaları dolayısıyla devlet bakımına gereksinme duymayan Afanasi, Kiril, Oleg, İsidor Yakovleviçler tastamam oradaydılar. Yakovleviçler Alhen'in erkek kardeşleriydi; dört kardeş yetmemiş gibi, Saşen'in kuzeni Paşa Emilyeviç de oburca tıkınanlar arasında bulunuyordu. Dünyaya gelişinin otuz ikinci yılını geride bırakması nedeniyle yaşça en büyük olan Paşa Emilyeviç ile birlikte yanaklarından sağlık fışkıran gençler huzurevindeki yaşantılarını tümüyle doğal ve yasalara uygun saymaktaydılar. Onlar da yaşlı kadınlarla aynı koşullar altında, bir yüzünde "ayak ucu" yazılı battaniyelerin örttüğü karyolalarda yatıyorlar, kocakarılar gibi boz renk dırıldan giysiler kuşanıyorlar, ancak genç ve güçlü olmalarından ötürü onlardan daha çok yiyip içiyorlardı. Bir başka özellikleri de huzurevinden Alhen'in alıp götürmeye fırsat bulamadığı ne varsa bunları çalıp satmakta birbirleriyle yarışmalarıydı. Saşen'in kuzeni Paşa Emilyeviç iki kilo ringa balığını "bana mısın?" demeden mideye indirirdi. Bir keresinde bu obur yüzünden huzurevinin asıl sakinleri olan yaşlı kadınlar aç kalmışlardı.

Kadıncağızlar daha lapalarının tadına varmamışlardı ki, Yakovleviçler yanlarına Emilyeviç'i de alarak, "kolay sindirilecek bir şeyler bulabiliriz" umuduyla masadan kalkıp mutfağın yolunu tuttular.

Yemek henüz son bulmamıştı. Yaşlı kadınlar kendi aralarında konuşuyorlardı:

— Midelerini şişirdikten sonra gene şarkı zırıldamaya başlayacaklar.

— Paşa Emilyeviç onur köşesinde duran sandalyeyi bu sabah alıp arka kapıdan satmaya götürdü. Kendi gözlerimle gördüm.

— Bekleyelim, bakalım, o herif bu akşam eve sarhoş dönecek mi, dönmeyecek mi?..

İşte o anda, kilerde ötüp duran yangın söndürücünün cızırtısını da, kocakarıların konuşmalarını da bastıran, sümkürmeye benzer bir hışırtı duyuldu. Böğürmeyi de andıran bu hışırtının duyulması üzerine kadınlar şaşkınlıkla birbirlerine baktılar, sonra parke döşeli, tertemiz yıkanmış köşede duran hoparlöre gözlerini diktiler. “Acaba her gün katlanmak zorunda kaldığımız beladan bir kerecik kurtulabilecek miyiz?” diye gözlerini hoparlöre diktikleri belliydi. Ancak korktukları başlarına geldi, hoparlör böğürmesini sürdürdü:

— Burukcık, buruttah!.. değerli bir keşif yapılmıştır. Murmansk demiryolu ustalarından yoldaş Sokutski...

(Keşfi yapanın adı harf harf kodlanarak bir kez daha söylendikten sonra hoparlör, sümkürmesini tamamlamak istercesine derin derin soluk aldı, nezleli ses bildiriyi şu sözlerle bitirdi:

— Yoldaş Sokutski kar temizleme makinelerinde yeni bir ışık sinyalizasyonu sistemi geliştirmiş bulunmaktadır Bu önemli keşif KAGİB (Karayolları Geliştirme ve İyileştirme Bürosu) tarafından onaylanmıştır.

KAGİB kısaltması her harf kodlanarak yeni baştan bir daha okundu.

Yaşlı kadınlar yerlerinden doğruldular, boz tüylü ördekler gibi odalarına kaçıştılar. Yemekhane olarak kullanılan oda boşaldıktan sonra bile hoparlör durduğu yerde zangır zangır titreyerek, sümkürmeye benzeyen hışırtısını sürdürdü:

— Sayın dinleyiciler, şimdi de Novgorod türküleri dinleyeceksiniz...

Yer yuvarlağının tam merkezinden geliyormuş gibi ölgün bir balalayka tıngırtısı duyuldu, Ukrayna topraklarının kendi Battistini’si[10] şu türküyü söylemeye başladı:

Tahtakuruları duvarlara tünemiş,
Bel bel bakarlar güneşe.
Vergi memurunu görür görmez,
Hepsi deliklerine kaçarlar.

Türkü biter bitmez dünyamızın merkezinde sanki yer yerinden oynamaya başladı. Hoparlörden korkunç bir zırıltı yükseliyordu şimdi. Bu zırıltının

nedeni ya gök gürültüsünü andıran alkışlardı ya da yeraltı yanardağları harekete geçmişti.

İtfaiye denetçisi tavan arası merdiveninden geri geri yürüyerek aşağıya indikten sonra dönüp mutfağa baktı. A, bir de ne görsün? Beş yetimevi(!) oburu ellerini doğrudan doğruya fıçının içine daldırarak avuç avuç lahana turşusu yemiyorlar mı? İştahla tıkınmalarından ötürü hiçbirinden "tıs" çıkmıyordu. Yalnızca Paşa Emilyeviç turşunun tadına bayıldığını gösteren bir hareketle başını iki yana salladı, bıyıklarına yapışan lahana parçalarını tek tek toplarken boğulmaktan son anda kurtularak şöyle söyledi:

— Votka olmaksızın böyle güzel bir turşuyu yemek günahtır, arkadaşlar!

Ostap gördüklerinden dolayı apışıp kalmıştı.

— Yaşlı kadınlardan yeni bir grup mu bunlar? diye sordu yanındaki huzurevi yöneticisine.

— Yok, efendim, bizim yetim çocuklarımızdır hepsi de.

Alhen böyle söylerken farkında olmadan yapıyormuş gibi omzuyla iterek itfaiye denetçisini mutfaktan dışarı çıkarmaya çalışıyordu.

— Bu yetim çocuklar Volga kıyılarından mı geldiler?

Alhen ezilip büzülmeye başladı. Ostap ise durmadan yeni sorular soruyordu:

— Bunlar Çarlık rejiminden bizlere kalan ağır bir miras, değil mi?

Alhen "Ne yaparsınız? Böyle ağır bir miras yüklendikten sonra bizlere yapacak bir şey kalmıyor" anlamında ellerini iki yana açtı.

— Kadın erkek karışık eğitim verilmesi çok yararlı olmalı. Ne dersiniz?

Utangaç Aleksandr Yakovleviç bu soruyu yanıtsız geçiştirdikten sonra bir fırsatını bulup itfaiye denetçisini öğle yemeğine çağırdı. Tanrı ne verdiyse birlikte oturup bir şeyler atıştıracaklardı.

O gün Ulu Tanrı, Aleksandr Yakovleviç'e bayağı güzel şeyler göndermiş bulunuyordu. Bir şişe darı votkası, bahçe mantarı haşlaması, ringa balığı buğulaması, en iyi cins Ukrayna etiyle pişirilmiş borç çorbası, tavuklu pirinç pilavı, kurutulmuş elma kompostosu...

Alhen gecikmeden karısına seslendi:

— Saşhen, gel de seni sayın belediye itfaiye denetçisiyle tanıştırayım.

Ostap ev sahibesinin önünde artistçe eğilerek selam verdi, güzel bayana öylesine uzun ve iki anlama gelebilecek iltifatlara başladı ki, sonuçta konuşmasını nasıl bitireceğini kendisi de şaşırdı. Çenesinin iki yanında biten İmparator II. Nikolay tarzı gür favorilerinden ötürü güzelliği biraz bozulmuş bulunan iri kıyım bayan kıkır kıkır güldü, sayın konukla kadeh tokuşturdu.

— Kurduğunuz ortak yaşam düzeninin onuruna kadehimi kaldırıyorum, dedi Ostap da.

Öğle yemeği neşeli bir havada sürüp giderken itfaiye denetçisi birdenbire buraya asıl geliş nedenini anımsadı:

— Geldiğimden beri dikkatimi çeken bir şey var. Yaşlıların son günlerini geçirdikleri bu güzel evde neden böylesine az demirbaş eşya bulunuyor?

Alhen heyecandan neredeyse ayağa fırlayacaktı.

— Siz ne diyorsunuz? Küçük orgumuz bile var. Görmediniz mi?

— Gördüm, gördüm... Ama üzerinde rahatça oturulacak bir sandalyeniz bile bulunmuyor. Yoksa yalnızca tahta bahçe sıraları mı kullanmanız gerekiyor burada?

Alhen gücenmek üzereydi.

— Hayır, efendim. Onur köşemizde bir iskemle var. İngiliz yapımıdır. Zengin bir aileden kalma diyorlar.

— Öyle mi? Henüz onur köşenizi görmedim. Orası yangın çıkması bakımından bir tehlike taşımıyor, değil mi? Gidip şuraya bir bakalım. İlerde başımıza kötü bir iş çıkmasından korkarım.

— Buyrun, buyrun, hemen gidip bakalım.

Ostap öğle yemeği için ev sahibi kadına teşekkür ettikten sonra sofradan kalktı.

Sovyet Devrimi değerlerinin sergilendiği onur köşesinde ne gaz ocağı yakılıyor, ne de geçici soba kullanılıyordu. Baca çıkışları ise çok düzenli olup sürekli temizleniyordu. Ancak Alhen'i şaşkınlığa uğratan bir durumla karşılaştılar: Sözünü ettiği sandalye yoktu onur köşesinde. Onu aramak üzere dört bir yana dağıldılar. Karyolaların, sıraların altlarına bakıldı, niçindir bilinmez, org bile yerinden oynatıldı, yaşlı kadınlar uzun uzadıya sorgulandı, zavallıcıklar Paşa Emilyeviç'in yüzüne korka korka baktıkları için ağızlarını açıp bir şey söyleyemediler, böylece sandalyenin izine hiçbir

yerde rastlanmadı. Paşa Emilyeviç arama koşturmacası sırasında en çok telaş gösteren kişiydi. Sonunda herkes arama heyecanını yitirip bir köşeye çekildikten sonra bile enerjik delikanlı ara vermeksizin bütün odaları dolaştı, sürahilerin altlarını yokladı, çay fincanlarının yerlerini değiştirdi, şaşkınlıktan homurdandı durdu:

— Sandalye nereye gitmiş olabilir? Bugün buradaydı, kendi gözlerimle gördüm! İnsanın gülesi geliyor, vallahi!

— Şaşılacak bir durum, doğrusu.

Bunu söyleyen Ostap'ın sesi buz gibiydi. Ancak Paşa Emilyeviç küstahlığı elden bırakmamaya karar vermişti bir kere.

— Evet, insanın gülesi geliyor! dedi bir daha.

Onlar böyle konuşurken, en ince fa sesiyle (en ince fa sesini ülkemizde ancak devlet sanatçısı bayan Nejdanova çıkarabilir) köşesinde kendi kendine cızırdayıp duran "Ekler" marka yangın söndürücü birdenbire sustu, ama çok geçmeden hortumundan köpüklü sular fışkırtmaya başladı. Fışkıran sular tavanı baştan başa ıslattıktan sonra aşçının başındaki dırıl kalpağı yere düşürdü, boz bulanık köpükler küçük yaştaki İsidor Yakovleviç'e çarpıp oracığa yuvarladı, fışkırmasına ondan sonra da ara vermedi.

Olay yerine Paşa Emilyeviç'in ardından çocuğun annesi Saşhen ile öbür Yakovleviçler koşup geldiler. Ostap bayağı şaşırmıştı.

— Böyle bir olayı hiç görmedim! dedi. Bu aygıt ne zaman çalışacağını bilmiyor!

Herkes çocuğun başına üşüşünce Ostap'la baş başa kalan kocakarılar yakınmalarını sıralamaya başladılar:

— Yöneticimiz huzurevine kardeşlerini doldurdu! Hepsi de burada zıkkımlanıyor!

— Domuz yavrularını sütle besliyorlar. Bu durumda bize lapa yemekten başka ne kalıyor ki!

— Huzurevinde ne bulduysa dışarı taşıdı!

Yaşlı kadınlarla baş edemeyeceğini anlayan Ostap onlardan uzak durmaya çalışarak;

— Sakin olun, kızlar! dedi. Belediyeden başka bir denetçi gelince derdinizi ona anlatırsınız. Belediye meclisi bu konuda beni yetkili kılmadı.

Kadınları susturmak olanaksızdı.

— Kendi gözlerimle gördüm, Paşa Emilyeviç aradığınız sandalyeyi götürüp sattı, dedi bir tanesi.

— Kime sattığını biliyor musunuz? diye heyecanla atıldı Ostap.

— Ben nereden bileyim? Fırsat bulsa benim battaniyeyi de satmaya götürecek o utanmaz adam.

Onlar böyle konuşadursun, kilerdeki yangın söndürücünün çevresinde büyük bir boğuşma sürüp gidiyordu. Sonunda insan dehası üstün geldi, Paşa Emilyeviç'in demir ökçeleriyle tepeleyip ezdiği söndürme aygıtının fışkırması gitgide azalarak sonunda tümüyle sustu.

Döşemeleri silme işi gene yaşlı kadınlara kaldı. İtfaiye denetçisi tos vuracakmış gibi başını önüne eğdi, kalçasını iki yana sallayarak Paşa Emilyeviç'e yaklaştı.

— Bak, beni dinle, sana ne anlatacağım. Benim bir tanıdığım vardı, bir gün devlet malı bir mobilyayı götürüp sattığını öğrendik. Sonra herifin başına neler geldi, biliyor musun? Ne gelecek, onu götürüp manastıra kapattılar, senin anlayacağın, kodese tıktılar herifi.

Üstü-başı köpükler içinde kalan Paşa Emilyeviç kendini şöyle savunmaya çalıştı:

— Sizin dayanaksız suçlamalarınıza aldıracak değilim!

— Ya? Sen en iyisi sandalyeyi kime sattığını söyle de kurtul elimden. Yoksa karışmam; benden çekeceğin var!

Ostap'ın sesinde garip bir çınlama vardı. Sezgisi son derece güçlü bir genç olan Paşa Emilyeviç bir güzel pataklanacağını, belki de yangın söndürme aygıtı gibi ayaklar altına alınıp çiğneneceğini anladığı için;

— Bit pazarında birine sattım, dedi.

Ostap'tan bu kadarıyla kurtulacağını sanıyordu.

— Öyleyse adresini ver o kişinin.

— Onu ilk kez gördüm.

— Ne? İlk kez mi gördün?

— Vallahi doğru söylüyorum.

— Şimdi şurada senin suratını dağıtırdım ama şükret, Zerdüşt izin vermiyor. Yıkıl karşımdan, deyyus!

Paşa Emilyeviç yaltaklanırcasına gülümsedi, oradan bir an önce sıvışmaya çalıştığı belliydi.

— Dur, domuzun dölü! Sakın kaçmaya çalışma! Sandalyeyi sattığın eskici esmer miydi, yoksa sarışın mı, hiç olmazsa bunu söyle!

Beriki uzun uzun açıklamalarda bulundu. Ostap söylenenleri dikkatle dinledikten sonra görüşmeyi şöyle tatlıya bağladı:

— Neyse, sandalyenin satılması huzurevinde yangın çıkması yönünden bir sakınca taşımıyor. Yoksa sana dünyanın kaç bucak olduğunu gösterirdim!

İşlerini bitiren Ostap Bender koridorda Alhen'e rastladı. Huzurevi yöneticisi elindeki bir altın rubleyi utana sıkıla itfaiye denetçisine uzatıyordu.

Ostap;

— Görev sırasında devlet memuruna rüşvet vermek ceza yasasının yüz on dördüncü maddesine göre büyük suçtur, dediyse de altını cebine attıktan sonra adama veda edip dosdoğru çıkışa yöneldi. Tam dışarı çıkacağı sırada, bir buçuk ton ağırlıkla çalışan yaylı kapı kahramanımızın poposuna okkalı bir tekme indirdi. Acıyan nazik yerini ovalayan Ostap;

— Tekme tam yerini bulmuştur! Duruşma sürüyor, baylar! diye bağırdı.

10 Mattia Battistini (1856-1928) Rus operalarında da görev alan ünlü İtalyan baritonu.

Başlık IX

NEREDE O LÜLE LÜLE GÜZEL SAÇLARINIZ?

Büyük düzenbaz Ostap Bender, Stargorod belediyesi 2 numaralı huzurevinde denetlemesini sürdürdüğü sırada, iş ortağı İppolit Matveyeviç de kapıcı odasından çıkmış; saçları dibinden kazınan kafası soğuktan üşürken, doğup büyüdüğü kentin sokaklarını arşınlamaktaydı.

Çatılarda karların erimesi sonucu saçaklardan damlayan billur duruluğundaki damlalar dört bir yanda tıpır tıpır sesler çıkarıyor, yaya kaldırımlarından küçük derecikler akıyordu. Kışın karınlarını doyuracak yem bulamayan serçeler ise at gübrelerinden birini bırakıp öbürüne zıplıyorlardı. Güneş atların sırtına vurarak onları altın sarısı bir renge boyamıştı. Kadanalar toynaklarıyla kaldırım taşlarını takır takır döverek yürürken, başlarını öne eğdikleri için onları kendi nallarının çıkardığı takırtıları zevkle dinliyor sanırdınız. Elektrik direklerine yapıştırılan el yazısı duyurularda kimi harfler ıslanıp yayılarak bozulmuştu, o yüzden güçlükle okunuyordu. Şöyle duyurular vardı direklere yapıştırılan kâğıtlarda: “Sayısal sistemle gitar çalma dersleri verilir!”, “Halk konservatuarı sınavlarına hazırlanmanız için müziğe giriş derslerini bizden alınız!”

Ön cephesi alçıdan dökülmüş kaplan, kobra, kartal yontularıyla süslü il planlama merkezi binasından başlayıp Stargorod Ana Tüketim Mağazası’nın önüne dek bütün yolu kaplayan su birikintisine basmamak için başları miğferli bir manga Kızıl Ordu askeri su birikintisinin çevresinde geniş bir yay çizerek uygun adım yürüyorlardı.

İppolit Matveyeviç devrim günleri de içinde olmak üzere bütün yaşamını bu ülkede geçirmiş bulunuyordu. Merakla çevresine bakarken Rusya'da yaşamın nasıl parçalanıp yeni bir biçim aldığını, neredeyse temelden değiştiğini görmekteydi. N. kasabasında yaşarken yeryüzü yuvarlağının bu noktasındaki alt-üst oluşa alışmıştı, ama doğup büyüdüğü Stargorod sokaklarında dolaştığı dakikalar boyunca gördüklerinin hiçbirini anlayamadı. Sanki gerçekten yurtdışında bir ülkeye sığınmış ya da, diyelim, uzun yıllardan sonra Paris'ten ülkesine yeni dönmüştü. Devrim öncesi günlerde Stargorod sokaklarında arabayla giderken sürekli tanıdık yüzlere rastlar, ünlü kişilere selam verirdi. Ama şimdi Lena Olayları caddesinde dört blok yürüdüğü halde tek tanıdık insanla karşılaşmadı. Ya hepsi çekip bir yerlere gitmişti ya da tanınmayacak denli yaşlanmışlar, belki değişen giyim-kuşamları, yeni şapkalarıyla tanınması zor bir kılığa bürünmüşlerdi. Kim bilir, belki de yürümeleri tanınmayacak derecede değişikliğe uğramıştı. Sonuç olarak görünmüyordu hiçbiri ortalıkta...

Stargorod kenti eski soylular başkanı yüzü solgun ve üşümüş, kendini zavallının biri gibi hissederek yürüyor, yürüyordu. Öylesine şaşkındı ki, neredeyse konut dağıtım merkezini aramaya çıktığını unutacaktı. Adamcağız ikide bir kaldırımların birinden ötekine geçiyor, ara sokaklara sapıyor, gem tutmaz kadanaların mahsus çıkardığını sandığı takırtılardan kurtulmaya çalışıyordu. Ara sokaklarda yer yer toktağan karlar yığılmıştı, buralarda kış mevsiminin ayazı daha çok hissediliyordu. Koskoca kent kuzeyin sert kışının özel rengine bürünmüştü sanki. Mavi evler yeşile dönüşmüş, sarılar bozumsu bir renge bürünmüş, yangın gözetleme kulesindeki dürbünler yerlerinden sökülmüş, tepesinde nöbetçiler gezinmez olmuştu. İppolit Matveyeviç'in anımsadığı kadarıyla sokaklar daha bir kalabalıklaşmış gibiydi.

Büyük Puşkin Caddesi'ne varınca onu şaşırtan bir şeyle daha karşılaştı. Caddede bir uçtan öbür uca uzanan raylar vardı, rayların hepsinde ise çifte kalın telle birbirine bağlanmış direkler art arda sıralanıyordu. Çoktandır gazete okumadığı için 1 Mayıs bayramında Stargorod kenti merkezinden biri gara, öteki açık pazara giden iki tramvay hattının açılacağını

bilmiyordu. Bir yandan bu kentten hiç ayrılmamış gibi bir duyguya kapılıyor, bir yandan da burası ona tümüyle yabancıymış gibi geliyordu.

Bu duygular içinde Marx ve Engels caddesine vardı. Tam burada adamcağızda çocukluk günlerinin anıları canlandı, az ilerdeki iki katlı evin köşesinden tanıdık biri çıkıverecekmiş gibi bir sanıya kapıldı. Hatta tanıdığı kişinin çıkmasını bekleyerek biraz durdu. Ancak böyle biri görünmedi. Onun yerine sandığında buzlu cam ile bakır rengi iri bir macun parçası taşıyan bir camcı çıktı karşısına. Onun arkasında, başında sarı meşin siperlikli güderi şapkası, iki dirhem bir çekirdek giyinmiş bir adam yürüyordu. Onun da arkasında kitaplarını sırt çantalarına koymuş birinci sınıf öğrencileri koşuştular.

İppolit Matveyeviç avuç içlerinde sıcaklıkla birlikte karnında bir soğuma hissetti. Tam karşıdan, elindeki iskemleyi kırılmasından korktuğu bir viyolonseli tutar gibi taşıyan, babacan görünüşlü, hiç tanımadığı bir adamın bodoslama üzerine doğru geldiğini görmüştü. Soylular birliği başkanı şiddetli bir hıçkırığa tutuldu, dikkatli bakınca adamın elindeki sandalyeyi tanıdı.

Evet, evet, bu, Gambov ustanın elinden çıkma, çiçek desenli İngiliz kumaşıyla kaplı, devrim günlerinde rengini atıp biraz kararmış, bacakları kıvrık ceviz sandalyenin, onun sandalyesinin ta kendisiydi. İppolit Matveyeviç sanki kulağının dibinde top patlatmışlar gibi sersemledi. O sırada sağdan-soldan bağrışmalar geliyordu.

— Bıçak, makas bilenir; usturalar keskinleştirilir!.. diyordu kalın bir ses.

İnce bir ses buna karşılık veriyordu:

— Lehim işleri yapılır, tencere, tava onarılır!..

— Moskova “İzvestiya” gazetesi, “Smehaç”, “Krasnaya Zvezda” dergileri var!.. diye bağırıyordu bir üçüncüsü.

Yukarıdan şangır şungur camların indiğini sandı. Tarım bakanlığına bağlı koca bir kamyon homurdanarak caddeden geçiyordu. Tam bir ana-baba günüydü. Her yerde fokur fokur yaşam kaynıyordu. Zaman kaybetmenin sırası değildi.

İppolit Matveyeviç karşısına çıkan yabancının üzerine atıldı, sandalyenin bir ucundan tuttuğu gibi hızla kendine çekti. Beriki boş durur mu, o da asıldı sandalyeye. O zaman soylular birliği başkanı sol eliyle sandalyenin

bacağından tutarken sağ eliyle de yabancının kalın parmaklarını sandalyeden çözmeye çalıştı. Adam iskemleye daha bir sıkı sarılırken bir yandan da sesini yükseltmeden;

— Soygun var! Beni soyuyorlar! diye bağırdı.

Berikinin ellerini çözmek için uğraşan İppolit Matveyeviç;

— Bırak şunu! Sen de nereden çıktın, be adam? diye homurdanıyordu.

Çevrelerinde insanlar toplanmaya başlamıştı. Bunlardan üçü çekişmenin nasıl biteceğini pek merak ettikleri için daha yakına sokuldular.

O zaman iki çekişmeci büyük bir şaşkınlık içinde, birbirlerine bakmadan, sandalyeyi de ellerinden bırakmaksızın, aralarında bir şey olmamış gibi hızla ileriye doğru yürüdüler.

İppolit Matveyeviç umutsuzluğa kapılmıştı. "Şimdi ben ne yapacağım?" diyordu kendi kendine.

Yabancının ne düşündüğünü bilmiyoruz, ama kararından caymayacağı yürüyüşünden belliydi.

İkisi böyle hızlı hızlı yürürlerken ıssız bir sokakta çakıl, kum, tuğla yığınlarının bulunduğu bir düzlük görerek emir almışçasına oraya yöneldiler. İppolit Matveyeviç burada birden güçlendiğini hissetti.

Çevresinde çekinecek kimse bulunmadığı için;

— Bırakın da sandalyemi götüreyim! diye bağırdı.

Öteki bas bas bağırıyordu:

— Yardım edecek kimse yok mu? Beni soyuyorlar!

Sandalyeye elleriyle sımsıkı sarıldıkları için birbirlerini tekmelemeye başladılar. Yabancının çizmesinin ökçesine nalça çakılmıştı, o yüzden soylular birliği başkanı ilkin bir-iki tekme yedi. Ama kısa sürede duruşunu ayarladı, bir sağa, bir sola sıçrayıp Polonya dansları yaparak berikinin tekmelerini savuşturmaya çalıştı. Bir yandan da yabancının karnına esaslı bir tekme atmanın yolunu arıyordu. Ancak aralarında sandalyenin bulunuşundan ötürü bunu beceremediyse de adamın diz kapağına güçlü bir tekme oturtmayı başardı. Sağ dizine yediği tekmeyle sendeleyen rakibi, yalnızca sol ayağıyla tekme atmaya çalışırken birden afallayarak durdu.

— Aman Tanrım! İppolit Matveyeviç, siz misiniz?

Aynı anda İppolit Matveyeviç de sandalyesini götürmeye çalışan kişinin Frola ve Lavra kilisesi papazı peder Fiyodor Vostrikov'dan başkası

olmadığını görerek yerinde dondu kaldı. O şaşkınlık içinde sandalyeyi elinden bıraktı.

— Sayın peder, siz misiniz?

Peder Vostrikov'un yüzü mosmor kesilmişti, o da parmaklarını gevşettiği için aralarında desteksiz kalan değerli nesne kırık tuğlaların üstüne küt diye yuvarlandı.

— Saygıdeğer İppolit Matveyeviç, bıyığınızı ne yaptınız?

Saygıdeğer din adamının bu iğneleyici sorusu üzerine soylular birliği başkanı da karşısındakinden nefret ettiğini gösteren soğuk bir sesle;

— Ya sizin saç lüleleriniz? O güzel saç lüleleriniz nereye gitti? diye sordu.

Ardından peder Vostrikov'u soylulara yakışan soğuk bir bakışla tepeden tırnağa süzdü, sandalyeyi yerden alıp koltuğunun altına kıstırdı, uzaklaşmak üzere yüzünü öbür yana çevirdi. Bir anda ayılan peder rakibine kolay bir utku (zafer) kazandırmak niyetinde değildi.

— Durun, rica ediyorum! dedikten sonra yeniden sandalyeye yapıştı.

Böylece ikisi başlangıçtaki duruşlarına geçtiler. Sandalyenin birer bacağına sarılmış olarak kediler ya da boksörler gibi birbirlerinin gücünü bakışlarıyla tartmaya çalışıyorlar, bir yandan da tekme yememek için durmadan sağa-sola sıçrıyorlardı.

Bir dakika kadar süren bu oynaşmanın ardından İppolit Matveyeviç dişlerini gıcırdatarak;

— Ah, sizi kutsal peder! Demek, benim iskemlenin peşine düştünüz? dedikten sonra berikinin kalçasına bir tekme savurdu.

Peder çevik bir hareketle bu tekmeyi savuşturdu, ardından kendisi onun kasığına okkalı bir tekme indirdi. Soylular başkanı acıdan iki büklüm oldu.

Peder sordu:

— Kim demiş sizin sandalyeniz diye?

— Benim değilse kimin?

— Hayır, sizin değil.

— Kimin öyleyse? Kimin?

— Sizin değil!

— Kimin olduğunu söyler misiniz?

— Sizin değil, ötesi sizi ilgilendirmez.

Öfkeden kudurmuş bir biçimde birbirlerine durmadan tekme atıyorlardı. Ayağını isabetli bir vuruşla kutsal din adamının karnına gömen İppolit Matveyeviç;

— Bu sandalye benim değilse kimin? diye sordu bir daha.

Karnının acısı biraz dinen peder Vostrikov;

— Kamunun malıdır bu sandalye. Artık sizin değil, karşılığını verdi.

— Kamunun malı mı? O da nereden çıktı?

— Öyledir, efendim. Kamulaştırılmış maldır bu?

İkisi de öyle hızlı konuşuyorlardı ki, sözcükler birbirine karışıyordu.

— Kim kamulaştırdı? Onu da söyler misiniz?

— Sovyet yönetimi!

— Anlamadım, kimin yönetimi?

— Emekçilerin yönetimi...

İppolit Matveyeviç'in her yeri buz kesildi.

— İşçiler ile köylülerin yönetimi mi demek istiyorsunuz?

— Evet, iyi bildiniz!

— Görüyorum, sayın peder, utanmadan siz de partiye girmişsiniz, öyle değil mi?

— Girebilirim, niçin girmeyeyim?

İppolit Matveyeviç kendini tutamadı:

— Girebilirsiniz, öyle mi? dedikten sonra ağzında topladığı tükürüğü büyük bir zevkle sayın pederin babacan suratına fırlattı. Peder de aynı şeyi ona yaparak tam hedefe isabet ettirdi. Eller sandalyeye kenetlenmiş bulunduğundan ikisi de yüzlerini silemiyordu. İppolit Matveyeviç kapı açılıyormuş gibi cızırtılı bir ses çıkardıktan sonra sandalyeyi olanca gücüyle iterek pederi geri geri tökezletti. Düşmanı yere yuvarlanırken soluk soluğa kalan Vorobyaninov'u da çektiği için kavga tozlu düzlükte yeniden başladı.

Derken, bir çatırtıyla birlikte ön bacakları kopan iskemle ikiye bölündü. Rakipler kavgayı bırakıp ikisi birden mücevherin saklandığı gövdeye sarıldılar. Çiçek desenli İngiliz basması martı çığlıkları atarken didik didik edildi, sandalyenin arkalığı bir yana fırlatıldı. Pırlanta avcıları bakır düğmelerin tuttuğu hasır örgüyü parçalayıp oturağın astarını da cart diye yırttıktan sonra ellerini yaylar arasına daldırdılar. Yaylar garip sesler

çıkarırken oturağın tiftiği çıkarıldı. Elde kalan son parçalar dört bir yana savruldu, basma ile astar kalıntıları rüzgârın önünde kuru yapraklar gibi uçuştular. Ancak ne tek bir mücevher geçti ellerine, ne de bir tane pırlanta parçası...

İppolit Matveyeviç güçlükle soluk alarak;

— Nasıl, bir şey buldunuz mu? diye sordu.

Üstüne başına yün kırpıntıları yapışan peder bunlardan kurtulmaya çalıştığı için soruya karşılık vermedi.

— Siz dolandırıcının birisiniz, peder! Suratınıza bir patlatırsam görürsünüz!

Pederin yanıtı kısa ve özlüydü.

— O işi becereceğinizi sanmam.

— Böyle tüyler içinde nereye gideceksiniz?

— Size ne?

— Utanın, utanın! Siz hırsızın tekisiniz!

— Ben bir şeyinizi çalmadım ki. Niçin hırsız olayım?

— Mücevherlerin varlığını kimden öğrendiniz? Günah çıkarmanın gizliliğinden yararlanıp kendi çıkarınızı düşündünüz, öyle değil mi? Ayıp, çok ayıp!

İppolit Matveyeviç öfkeyle “Tüh sana!” dedikten sonra kavga yerinden ayrıldı, üstüne yapışan kırpıntıları temizleye temizleye evinin yolunu tuttu.

Tam Lena Olayları ve Yerofeyevski sokaklarının kesiştiği yere gelmişti ki, iş ortağı çıktı karşısına. Teknik yönetici, aynı zamanda ortaklığın baş yetkilisi Ostap Bender, yüzü İppolit Matveyeviç’e yarım dönük, sol kolunu biraz havaya kaldırmış biçimde, iskarpininin güderi derisini kanarya sarısına boyatmaktaydı. Soylular birliği başkanı heyecanla onun yanına seğirtti, o sırada beriki “şimmi” şarkısını mırıldanıyordu:

Eski günlerde develer yapardı bu dansı,
Develerle birlikte kadanalar da...
Şimdi bütün dünya şimmi dansı yapıyor...

Ostap ortağını görür görmez şarkı söylemeyi bırakıp her zamanki iş bilir tavrını takındı:

— Konut dağıtım merkezinde işler nasıl gitti, bakalım? Ama durun biraz, heyecanınız yatıştıktan sonra anlatın neler yaptığınızı.

Boyacıya yedi kapik ödeyen Ostap, İppolit Matveyeviç'in koluna girdi, neredeyse onu da arkasından sürükleyerek eve doğru yürüdü. Soylular birliği başkanı başından geçenleri anlatırken beriki bütün dikkatiyle ortağını dinliyordu.

— Tamam, dedi bir ara İppolit Matveyeviç'i durdurarak. Çenesinde küçük bir sakal var. Doğru mu? Yakası kuzu kürklü bir palto giymiş. Anlıyorum... Huzurevinden götürülen sandalyeyi satın alan adamın ta kendisi. Sandalyeyi bu sabah üç rubleye satın aldığını öğrendim.

— Durun, anlatacaklarım daha bitmedi!

İppolit Matveyeviç böyle diyerek baş yetkiliye peder Fiyodor'un çevirdiği dolapları bir bir anlattı.

Ostap'ın suratı asıldı.

— Feldmareşal, işimiz bundan böyle düzgün gideceğe benzemiyor. Tam da ayıların inine dalmışız, anlaşılan. Gizemli bir rakiple karşı karşıyayız. Pederin suratını dağıtmak kolay da, önce onu durdurmanın bir yolunu bulmalıyız.

Kahramanlarımız "Stenka Razin" birahanesinde karınlarını doyururken Ostap Bender, konut dağıtım merkezinin bulunduğu yeri, orada başka hangi devlet kuruluşlarının yer aldığını öğrendi.

Güneş iyice alçaldığı için arabalara koşulu altın sarısı kadanalar koyulaşarak kahverengiye dönüşmüşlerdi. Pırlanta duruluğundaki yağmur damlaları soğuyup donmalarının sonucu, yere düştüklerinde yamyassı oluyorlardı. Akşam karanlığının bastırmasıyla birlikte gerek birahanede, gerekse "Feniks" lokantasında bira fiyatları bir anda yükseldi. Büyük Puşkin caddesinde sokak lambaları yandı, birinci bahar yürüyüşünden dönen küçük izciler trampet tımbırtıları eşliğinde uygun adım yürüyerek geçtiler. Devlet planlama binasının önündeki kaplan, kartal, kobra yontuları kentin tepesinde yükselen dolunaydan dolayı gizemli bir parıltıya büründü.

Birdenbire dut yemiş bülbül gibi susan ortağıyla birlikte eve doğru yürürken İppolit Matveyeviç, İl Planlama Müdürlüğü binasının önündeki kaplanlara, aslanlara bakıyordu. Bir zamanlar burada Çiftçiler Birliği merkezi bulunmaktaydı. Stargorodlular, kobralar ile öbür yontuları kentin görülmeye değer en önemli yapıtları sayardı, bunlardan dolayı ne kadar övünseler azdı.

İppolit Matveyeviç alçı yontulara gururla bakarak, "İskemleleri bulmadan bir yere gitmeyeceğim!" dedi.

Kaplanlar sevinçle kuyruklarını salladılar, kobralar evcil hayvanlar gibi gülümsediler, İppolit Matveyeviç'in yüreği güven duygusuyla doldu.

Başlık X

ÇİLİNGİR–TESVİYECİ, PAPAĞAN, FALCI KADIN

Kim ne derse desin, Pereleşinsk caddesindeki 7 numaralı apartman Stargorod kentinin en güzel binaları arasında sayılamaz. II. İmparatorluk tarzında yapılan iki katlı binanın ön cephesini alçıdan dökülmüş aslan yontuları süslüyordu. Zamanında bayağı ünlü bir yazar olan Artsıbaşev’in yumruk yemiş suratını andıran aslan başları tam sekiz taneydi. Caddeye bakan pencerelerin her birinin altına birer aslan başı yerleştirilmişti, ayrıca pencerelerin açılır kapanır kanatlarının tunç saplarında da suratı dağıtılmış aslan kabartmaları vardı.

Binanın iki ucunu tecimsel amaçlı iki levha daha süslemekteydi. Bunlardan gök mavisi renkte olanın üzerinde şunlar yazılıydı:

Boyunbağlı, kısacık Fransız pantolonu giymiş gençten bir adam resmi görürdünüz bu levhada. Adam bir elinde masallardan bildiğimiz bolluk simgesi boynuz tutuyordu; boynuzun içinden, yerine göre Odessa simitleri olarak da satılan Moskova simitleri çağlayan gibi dökülmekteydi. Genç adamın yüzünde öyle şehvetli bir gülümseme vardı ki, ona bakmadan geçemezdiniz. Binanın öbür ucunda ise “Çabuk Ambalaj” şirketinin siyaha

boyanmış levhası asılıydı. Levhanın üzerindeki yuvarlak yaldızlı harflerle, şirketin saygıdeğer müşterilerinin hizmetinde olduğu duyuruluyordu.

İki şirketin levhaları ile döner sermayeleri arasındaki büyük farka karşın ikisi de aynı kirli işle uğraşmaktaydı: Kabasıyla, incesiyle yünlü kumaşların, pamuklu dokumaların, her zevke uygun renk ve desende ipeklilerin, kısacası her türlü manifatura ürününün karaborsada alım-satımını yapmaktaydı iki şirket de...

Yarıklarından şıpır şıpır su damlayan, tünel karanlığına gömülmüş kemerin altından geçip sağa saptığınızda karşınıza, içinde su kuyusu bulunan geniş bir avlu çıkardı. Avlunun sivri taşlarının üzerinden yürüyerek ilerlediğinizde iki kapıyla daha karşılaşırdınız. Sağdaki kapının üstündeki donuk tunç levhaya yatık harlerle kazınmış;

V. M. POLESOV

adı dikkatinizi çekerdi. Soldaki kapının üstünde ise beyaz teneke levhada şunlar yazılıydı:

MODAYA UYGUN ŞAPKALAR

Bu levhalara da aldanmayın sakın! Çünkü ikisi de gerçeği söylememektedir.

Sözde modaya uygun şapkaların üretildiği yere girdiğinizde ne askerler gibi dimdik duran başsız mankenler görürdünüz, ne zarif bayan şapkalarının oturtulduğu koca kafalı şapka kalıpları, ne de göz okşayıcı bir düzen. Hayır, hayır, yoktu orada böyle şeyler... Kırmızı pantolon giydirilmiş, tüyleri kusursuz beyazlıktaki bir papağanın bulunduğu üç odalı bir daireye girdiğinizi anlardınız biraz sonra. Papağanın her yerini pireler sarmıştır, zavallı hayvan insan diliyle konuşamadığı için derdini kimseye anlatamamaktadır. Kuşçağız günlerden beri ayçiçeği çekirdeği çıtlatıp

kabuklarını kule saatini andıran kafesin telleri arasından yerdeki halının üstüne tükürmektedir, ama kimsenin buna aldırdığı yoktur. Papağana pantolondan başka bir de gıcırdayan çizmeler giydirilip boynuna akordeon asılsa tıpkı sokaklarda şarkı söyleyerek ekmeğini kazanan çalgıcılara benzerdi. Pencerelere lekeler içinde koyu kahverengi perdeler çekilmişti. Perdelerin koyuluğu yetmemiş gibi, odaların eşyalarında da koyu kahverengi egemendi. Piyanonun üstünde bir resim içeri girer girmez göze çarpardı. Meşe ağacından çerçevesi koyu yeşil cilayla parlatılıp cam takılmış, ressam Beklin'in "Ölüler Adası" adlı tablosunun röprodüksiyonuydu bu. Camın bir köşesi kırıldığından, kırıldığı günden beri sineklerin bolca pislemesi sonucu burası çerçevenin koyu rengiyle birleşmişti. O yüzden, "Ölüler Adası"nın bu bölgesinde neler olup bittiğini çok merak etseniz de anlayamazdınız.

Yatak odasında, üzerine kirli bir örtü serilmiş, sekiz köşeli bir sehpaya dirseklerini dayayarak oturan ev sahibi Bayan Yelena Stanislavovna iskambil falı açmaya hazırlanıyordu. Onun karşısında ise tülbent başörtülü dul bayan Grisasuyeva oturmaktaydı.

Ev sahibi kadın;

— Önceden söylemedi demeyin, hanımcığım, fal bakmanın seansından elli kapik alırım, dedi.

Yeni koca bulma konusunda engel tanımayan genç dul, falcı kadının istediği ücrete hemen razı oldu.

— İlerki yıllarda nelerle karşılaşacağımı da bildirir misiniz lütfen?

— Öyleyse falınıza trefli kızıyla başlayalım.

— Yok, yok. Benim falım her zaman kupa kızıyla açılır.

Falcı kadın genç bayanın isteğini kabul etti, kâğıtları masaya dizmeye başladı. Aradan birkaç dakika geçmemişti ki, genç dulun geleceği aşağı-yukarı belli oldu. Onu gelecekte küçüklü-büyüklü bir sürü sorun bekliyordu, ancak karo kızıyla dostluk kuran trefli ası dul bayanın gönlünü çalacaktı.

El falında durum daha da belirginleşti. Genç dul Grisasuyeva'nın el çizgileri öylesine açıktı ki, kadının yakın geleceğini tüm çarpıcılığıyla ortaya koyuyordu. Orta çizginin boyu bileğinde nabız atışlarının ölçüldüğü noktaya varıp dayandığına göre, eğer yaş çizgisinin doğru söylediğine

inanırsak, Bayan Grisasuyeva’nın kıyamet gününe dek yaşaması gerekecekti. Zekâ ve yaratıcılık çizgileri de umut vericiydi. Eğer genç dul bakkal dükkânı işletmeyi bırakıp başka işlere el atacak olursa herhangi bir sanat, bilim ya da toplumsal etkinlik alanında büyük başarılar kazanması işten bile değildi. Genç dulun Venüs tepeleri Mançurya höyüklerine benziyordu, bu da onun bitmez tükenmez sevgi ve sevecenlik gücünün kanıtıydı.

Falcı kadın dile getirdiği bu gerçekleri el çizgisinden anlayan falcıların, çalıntı at alıp satan madrabazların, el yazısından karakter okuyanların kullandıkları terimlerle açıklayınca genç dulun hiçbir kuşkusu kalmadı.

— Sevgili bayan, size ne kadar teşekkür etsem az, dedi büyük bir sevinçle. Artık trefli kralının kim olduğunu biliyorum. Karo kızının kimliği de açıklık kazandı. Peki, evlilik sultanı dediniz, o da kim oluyor?

— Ha, o mu? Gelinliğe heveslenen birisi var ya. O işte... Yani siz.

Yeniden sevinen genç dul doğruca evinin yolunu tuttu. Falcı kadın ise iskambil kâğıtlarını çekmeceye attı, ağzını geniş geniş açıp esneyerek böylece elli yaşlarındaki bir kadının ağzını ne kadar açabileceğini gösterdi, sonra mutfaktaki işinin başına döndü. “Grets” marka gaz ocağının üzerine ısınması için öğle yemeğini koydu, işbilir aşçı kadın tavrıyla ellerini önlüğüne sildi, emayesi yer yer dökülmüş kovasını alıp su getirmeye gitti.

Bayan Stanislavovna düz taban olduğu için avluda paytak paytak yürüyor, bayağı aşağı sarkmış memeleri o yürüdükçe cicili bicili bluzunun içinde belli belirsiz hopluyordu. Saçları kırlaşıp kirlenmişti, pasaklı bir görünüşü vardı. Çevresinde olup bitenlere kuşkuyla bakması, tatlıyı sevmesi de kocayıp çökmesinden kaynaklanıyordu. Eski soylular birliği başkanı İppolit Matveyeviç bu halini görse, onun eski sevgilisi Yelena Bour olduğuna kesinlikle inanmazdı. Oysa bir zamanlar mahkeme mübaşirleri Yelena Bour için “Öpücüklere hayır demez, hem alımlı, hem uçarıdır,” diye şiir bile düzmüşlerdi.

Madam Bour kuyunun yanına varınca komşusu Viktor Mihayloviç Polesov’la selamlaştı. Polesov çok okumuş, bilgili bir tesviyeciydi; kuyunun yanına benzin bidonuna su doldurmak için gelmişti. Adamın suratı, sahneye çıkmadan önce yüzüne kurum sürülen opera iblisleri gibi kapkaraydı.

Selamlaşan iki komşu Stargorod kentinde çalkalanan olaylardan konuşmaya başladılar. Polesov alay edercesine;

— Ne günlere kaldık, yahu! dedi. Dün bütün kenti dolaştım, üç çeyrek santim eninde bir tane tesfiyeci keskisi bulamadım. Yok oğlu yok! Bir de kalkmışlar, kente tramvay yolu döşüyorlar!

Yelena Stanislavovna üç çeyrek santim enindeki tesviyeci keskisinin ne işe yaradığını bilebilir mi? Ekşimiğin ekşimik böreklerinden elde edildiğini sanan Leonardo da Vinçi bale okulu öğrencilerinin tarımdan anladığı kadar anlıyordu herhalde tesfiyecilikten. Gene de komşusunun sızlanmalarına kulak verdi.

— Şimdi kentimizde doğru-dürüst mağaza mı kaldı? dedi. Aradığını hiçbir yerde bulamazsın. Her yerde uzun uzun kuyruklar var. Ya bir de mağazalara konan o garip adlara ne demeli? Neymiş efendim, Stargiko[11] mağazası! Böyle saçma ad mı olur?

— Ohoo! Ona gelinceye kadar öyle saçmalıklarla karşılaşıyorsunuz ki, şaşar kalırsınız! Belediyenin elinde topu topu dört tane motor kalmış. onların da kasaları bakımsızlıktan dökülüyor ama gene de iyi-kötü kullanılabilir. Camların çevresine lastik geçirilmeden takıldığı için çalışırken zangır zangır titriyor. Ya öteki motorlara ne demeli? Hepsi Harkov Renkli Metal Endüstrisi yapımı. Gözlerimle gördüm, hiçbir işe yaramaz bunlar!

Çok sinirlenen tesviyeci bunları söyledikten sonra sustu. Adamın kara yüzü güneşte ışıl ışıl parlıyordu. Göz akları ise sarı renkteydi. Zanaatıyla gül gibi geçinen esnafı bol bir kentti Stargorod. Ancak Viktor Mihayloviç Polesov zanaatkârlar arasında elinden iş gelmeyenlerden biriydi, o yüzden sık sık güç durumda kalırdı. Bunun da nedeni coşkulu, heyecanlı bir adam olmasıydı. Viktor Mihayloviç'in heyecanlanmadığı an yok gibiydi. Ona "heyecanlı hayta" da diyebiliriz. Pereleşçinsk caddesinde 7 numaralı apartmanın iç avlusundaki işliğinde çalışırken bulamazdınız onu çoğu zaman. İş yerinin tam ortasında duran maden eritme ocağı belki haftada bir iki kez yanardı. Ocağın çevresine saçılmış bozuk fotoğraf makineleri, "Üçgen" marka araba tekeri jantları, kale kapısına vurulacak türden, paslanmış kocaman asma kilitler, üzerlerinde "İndian", "Vonderer" yazıları

bulunan benzin bidonları, yaylı çocuk arabası, çoktandır görevini yapmayan hoparlör, Avusturya asker süngüsü, çürümüş ham deri parçaları, cacığı çıkmış zımpara kâğıtları, yağa bulanmış üstüpüler, bunlardan başka çürük çarık, delik, çarpık, ezik bir sürü ıvır zıvır çilingir ustasının bir gün işinin başına gelip onları onarmasını beklerdi. Ancak gelmezdi işliğine Viktor usta. Çünkü asıl işini bırakmış, başka işlerin peşine düşmüştür.

İşliğinin önündeki avluya ya da başka bir evin avlusuna yük boşaltmaya gelen bir araba görse hemen ellerini arkasına bağlayıp arabacıya dik dik bakmaya başlardı. Arabacı yükünü boşaltmak için uygun bir yer ararken Viktor Polesov dayanamaz;

— Hey, arabacı, çekil git buradan! Ortalıkta ne dolanıp duruyorsun? diye bağırırdı.

Korkudan ödü patlayan arabacı ne yapacağını şaşırırdı.

— Bak şuna! Hadi, çek arabanı buralardan! Ensene bir patlatırsam görürsün!

Polesov kendisini ilgilendirmeyen bu gibi şeylerle yarım saat kadar oyalandıktan sonra onu bekleyen bir bisiklet pompasını onarmak için işliğine dönmek üzeredir, ancak bu sefer de dikkatini kentin düzenini bozan başka bir olay çeker. Ya sokakta iki at arabası çarpışıp okları birbirine girdiği için, Viktor Mihayloviç atları herkesten önce ayırmak amacıyla duruma el koyar, ya yakında bir yere telgraf direği dikilmektedir, tesfiye ustamız işliğinden getirdiği bir çekülle direğin dikliğini ölçmeye kalkar, ya da caddeden itfaiye araçları canavar düdüğü çalarak geçerken bizim işgüzar usta heyecanlanıp arabaların peşine takılırdı.

Gene de öyle zamanlar olurdu ki, beklenmedik bir yaratıcılık perisi Viktor Mihayloviç’i egemenliği altına alıverirdi. Ustamızın işliğine kapanarak harıl harıl çalıştığını görürdünüz. Yük getiren arabalar, kimse onları durdurmadan avluya girer çıkarlar, çocuklar istedikleri gibi bağırıp çağırırlar, at arabaları sokaklarda çarpışmaz olurlar, itfaiye araçları Viktor Mihayloviç peşlerine takılmadan gidecekleri yere rahatça giderlerdi. Kendinden geçercesine çalışmaya giriştiği böyle bir günün sonunda Viktor Mihayloviç otomobil, yangın söndürme aygıtı, bisiklet, yazı makinesi, daha bilmem ne parçalarından toparlayıp bir araya getirdiği bir motorsikleti

boynuzlarından yakaladığı bir koç gibi işliğinden dışarı çıkardı. Motorsikletin bir buçuk beygir gücündeki motoru “Vonderer”, tekerleri “Davidson” markaydı; öbür önemli parçalarının markaları ise çoktan silindiği için belirsizdi. Motorsikletin arkasından ipe bağlı, “deneme sürüşü” yazılı bir karton sarkıyordu. Deneme sürüşünü seyretmek amacıyla büyük bir kalabalık toplanmıştı. Viktor Mihayloviç kimsenin yüzüne bakmadan pedalı çevirdi. Ancak on dakika kadar uğraştığı halde marş basmadı. Neden sonra bir metal takırtısı duyuldu, motorsiklet coşkulu bir sarsıntının ardından çevresine koyu dumanlar saçtı. Viktor Mihayloviç fırsatı kaçırmadı, şahlanan bir ata biner gibi motorsikletin üstüne atladı, motorsiklet gerçekten şahlanarak yaratıcısını tünel karanlığındaki kemerin altından uçurup caddenin ortasına çıkardı, ancak orada zınk diye çakıldı kaldı. Ustamız ne idüğü belirsiz makinesini gözden geçirip arızayı onarmaya hazırlanırken şeytan arabası bu sefer geri geri gitmeye başladı, adamcağızı aynı karanlık tünelden geçirerek avlunun ortasındaki çıkış noktasına getirdi ve homurtulu bir kükremeyle birlikte gümleyerek patladı. Bereket versin,Viktor Mihayloviç’e bir şeycikler olmadı.

Kendini delicesine çalışmaya kaptırdığı başka bir gün yaman ustamız kazada dağılan parçaları toplayıp yerinde sabit duran, birincisine benzer başka bir motor daha yaptıysa da bu garip nesne “tık” bile demedi.

Yüksek okula gidip mürekkep yalamış tesviye ustamızın becerdiği işlerin en büyüğü aynı caddedeki 5 numaralı apartmanın ana giriş kapısıydı. Apartman yönetimi ile Viktor Mihayloviç arasında yapılan anlaşmaya göre becerikli ustamız demir kapıyı söküp güzelce onaracak, kendisinin karar vereceği ehven fiyatlı bir boyayla boyadıktan sonra yerine takacaktı. İşin bitiminde yaptığı çalışmanın karşılığı kendisine tamı tamına 21 ruble 70 kapik ödenecekti. Kapıya takılacak “Onaran Şirket” levhasının giderini ise Viktor ustanın kendisi karşılayacaktı.

Viktor Mihayloviç, kahraman Samson edasıyla kapıyı omuzladığı gibi yerinden söktü. İki günde perçinleri kaynakla eritip kapıyı parçalara ayırdı. İnce demir süsler bir çocuk arabasının içine yığıldı. Batmanlık dökme demir toplar ile uzun çubuklar ise tezgâhın altına atıldı. Üçüncü gün kapının onarılacak yerlerinin incelenmesiyle geçti. Tam işe başlayacaktı ki,

Dvoryanaya semtinde ana su borularından birinin patladığı haberi geldi kulağına. Kenti su baskınından kurtarmak amacıyla apar topar olay yerine yetişen Viktor Mihayloviç, işçilerle şakalaşıp dalga geçerek, bazen de bağırıp çağırarak, açılan çukura arada bir alay edercesine bakarak hafta sonuna kadar oralarda oyalandı.

Onu ilgilendirmeyen işlere burnunu sokma hevesi biraz yatışıp komşu apartman kapısını onarması gerektiği aklına geldiğinde hayli gecikmiş bulunuyordu. Çünkü avluyu dolduran mahalle çocukları dökme demir süsleri, uzun çubukları aralarında paylaşmışlar, bunlarla güzel güzel oynuyorlardı. Neyse, veletler öfkeden deliye dönen ustamızı görür görmez ellerindeki parçaları atarak kaçıştılar. Ancak parçaların yarısı yok olmuştu, onları kimse bir daha bulamadı. Bu tersliğin sonucunda Viktor Mihayloviç kapı onarım işinden tümüyle soğudu.

Giriş kapısı sökülen apartmanda o günden sonra korkunç olaylar yaşanmaya başladı. Çatı arasına asılı ıslak çamaşırları geceleri birileri çalıyordu. Hatta bir akşam avlunun ortasında fokur fokur kaynayan semaveri bir adam kimseye haber vermeden kaptığı gibi götürdü. Viktor Mihayloviç semaver hırsızını yakalama işini bizzat üstlendiyse de sonuçta eline bir şey geçmedi. Kollarını ileri uzatarak tuttuğu semaverin teneke bacasından alevler püsküre püsküre kaçan hırsız öyle hızlı koşuyordu ki, arkasından yetişmek şöyle dursun, adam arada bir geriye dönüyor, onu kovalayan kalabalığın en önünde koşan Viktor Mihayloviç’e yakası açılmadık küfürler savuruyordu.

Bununla birlikte kapının sökülmesinden ötürü en çok kapıcı zarar gördü. İçki alemine dalıp eve geç dönen apartman sakinlerine kapıyı açtığı için eskiden birkaç kuruş alan adamcağız bahşişini alamaz olmuştu. Kapıcı ilkin Viktor ustadan kapının ne zaman takılacağını öğrenmek için bir hayli dil döktü, bundan bir sonuç alamayınca yalvarıp yakararak kapıyı takmasını nezaketle istedi. Baktı ki gene sonuç alamıyor, bu sefer ona bilmem ne yapacağını söyleyerek tehditler savurdu. Bu arada 5 numaralı apartmanın yönetiminden Viktor Mihayloviç’e aldığı işi bitirmesi konusunda yazılı uyarılar geliyordu. Durumun kötüye gideceği belliydi, tesviye ustası mahkemeye düşebilirdi.

Kuyunun başında dikilen iki komşu söyleşilerini sürdürüyorlardı.

Viktor Mihayloviç herkesin duymasını istercesine bağıra bağıra;

— Bu adamlar bezir yağına batırılmış travers kullanmazlarsa döşeyecekleri raylar bir işe yaramaz! dedi.

— Rayların döşenmesi ne zaman bitecek, dersiniz? Caddelerden geçemez olduk.

— Bu iş çok uzadı, biteceğe benzemiyor... Ha, aklıma gelmişken söyleyeyim. Belki inanmayacaksınız ama bugün Bay Vorobyaninov'u gördüm.

Yelena Stanislavovna ayakta duramadığı için kuyunun beton korkuluğuna yaslandı. Su dolu kovası elinde öylece asılı kalmıştı. Viktor Polesov gördüklerini anlatıyordu:

— İşliğimin kira sözleşmesini uzatmak için Kamu İşleri Yönetimi'ne gitmiştim. Koridorda yürürken iki kişinin bana doğru geldiklerini gördüm. Birisinin yüzünü gözüm ısırıyordu birazcık, dikkatle bakınca Bay Vorobyaninov'u tanımayayım mı? Bana yaklaşarak, "Bu binada eskiden hangi devlet dairesi vardı?" diye sordular. Önce kız lisesi sonra da Konut Dağıtım Merkezinin bulunduğunu söyledikten sonra, "Niçin sordunuz?" diye sordum ben de. Merak etmiştim. İkisi de teşekkür ettiler, sorumu yanıtlamadan yanımdan uzaklaştılar. Vorobyaninov'u tanıdığımdan eminim, bıyıklarını kestirmişti; tek değişikliği bu. Stargorod'a niçin geldi acaba? Ya yanındaki yakışıklı genç adam? Belki subay filandı. Düşündüm ki...

Viktor Mihayloviç hoşuna gitmeyen bir durum görmüş olacak ki, konuşmasını yarıda keserek hemen yakındaki büyük çöp bidonunun arkasına saklandı. Avludan içeri giren, 5 numaralı apartmanın kapıcısını görmüştü. Kapıcı kuyunun yanına geldi, orada dikilerek avlunun çevresini bir süre gözetledi. Viktor Mihayloviç'i aradığı belliydi. Onu göremeyince üzüntülü bir sesle Yelena Stanislavovna'ya;

— Tesfiyeci Viktor denen herif gene mi yok ortalıkta? diye sordu.

— Ben nereden bileyim? Kendisini görmedim.

Kadın iyice heyecanlanmıştı. Kovadaki suyu çalkalaya çalkalaya hızla evine doğru yürüdü. Kapıcı kuyunun beton korkuluğunu eliyle

sıvazladıktan sonra o da ayrıldı oradan. Tesfiyeciyi kendi işliğinde arayacaktı.

İşliğin girişindeki;

TESVİYECİYE GİDER

levhasından sonra kapıda

TESVİYECİ İŞLİĞİ
GAZ OCAKLARI ONARILIR

levhası asılıydı. Kocaman bir kilit boşta sallanıyordu. Kapıcı kilide öfkeyle bir tekme savurdu.

— Domuzun dölü! Nereye defolup gitti gene!

İşlikte birkaç dakika daha bekledi, sonra kapıdaki levhayı çatır çatır sökerek yeniden kuyunun başına döndü; orada levhayı ayaklarının altında çiğnedikten sonra yüksek sesle bağırmaya başladı. Niyeti rezalet çıkarmaktı.

— Ey, 7 numaralı apartmanda oturanlar, hepiniz bilin ki, burada çalışan adam itoğlu itin biridir! O yedi göbekten engerek yılanını bir elime geçirirsem kendisine ne yapacağımı biliyorum! Ulan sen okudun da adam oldun mu sanıyorsun? Senin okumuşluğuna tüküreyim, e mi? Ne alçak herifmişsin be!

Bu sırada mürekkep yalamış diplomalı tesfiyeci çöp bidonunun arkasında gizlenirken işittiği laflardan dolayı utancından yerin dibine geçiyordu.

Aparmanın avluya bakan pencereleri ardı ardına açıldı, neşeli yüzler aşağıya bakmaya başladılar. Gürültüyü duyan meraklılar da sokaktan gelip avluyu doldurmuşlardı. Kalabalığı gören kapıcı daha bir celallendi:

— Hey, tesviyeci dürzüsü! Köpek soyundan gelme aristokrat!

Düzeyli sövgüler ile yakası açılmadık küfürler birbirine karışıyor, kapıcı daha çok ikincileri yeğliyordu. Açık pencereleri dolduran ince ruhlu kadınlar işittikleri ağza alınmaz küfürlerden ötürü kapıcıya kızmakla birlikte gene de pencereyi kapatıp içeri girmeye niyetli değillerdi.

— Senin suratını dağıtmazsam ben de adam değilim! Şuna bakın, bir de okula gidip diploma almış!

Küfürler sona ermek bilmiyordu. Derken, nereden işittiyse olay yerine bir polis yetişti, kapıcıyı yakalayarak karakola doğru sürükledi. "Çabuk Ambalaj" şirketinden gençler polise yardım ettiler.

Kapıcı hiç direnmedi, polisin boynuna sarıldı, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Böylece tehlike atlatılmış sayılırdı.

Ortalık yatışınca, çöp bidonunun arkasına sinen Viktor Mihayloviç oradan çıktı. İçine düştüğü eziklikten biraz olsun sıyrılmış gibiydi.

Ustamız gürültü patırtıyla uzaklaşan kalabalığın arkasından şöyle bağırıyordu:

— O köfte suratlı da kim oluyormuş bakalım! Cahil herif! Göstereceğim ben o alçağa!

Hüngür hüngür ağlayan kapıcı bu lafları işitmedi. Adamcağızı yaka paça karakola götürüyorlardı. Ellerinde suçlunun söktüğü dükkân levhası da vardı, çıkardığı rezaletin kanıtı olarak bunu da göstereceklerdi. Viktor Mihayloviç işliğinin önünde epey bir zaman gösteri yaptı, komşulara karşı kostaklandı.

— Eşşoğlu eşekler! Cahil herifler! Kendinizi bir şey mi sanıyorsunuz?

Bu sövgüler daha çok pencereden onu seyredenleri ilgilendiriyordu.

Yelena Stanislavovna;

— Viktor Mihayloviç! Yeter artık, diye seslendi. Bir dakika bana uğrar mısınız?

Tesviye ustası içeri gelince önüne bir kase komposto koydu, bir yandan odada dolaşırken bir yandan da adamı sorguya çekti. Beriki sorulara her zamanki gibi bağıra bağıra karşılık veriyordu.

— Aşağıda da söyledim, İppolit Matveyeviç'in ta kendisi! Adamı tanımaz olur muyum? Bıyıkları yoktu, hepsi o kadar.

— Aman Tanrım! Biraz sesinizi alçaltamaz mısınız? Buraya niçin gelmiş olabilir?

Viktor Mihayloviç'in yüzünde alaycı bir gülümseme belirdi.

— Bilmiyorum. O konuda siz kendiniz ne düşünüyorsunuz? Herhalde bolşeviklerle görüşmeler yapıp anlaşma imzalamaya gelmemiştir. Ne dersiniz?

Bunları söylerken adamın yüzündeki gülümseme alaycı bir sırıtmaya dönüştü. Sovyet devriminin geçen on yılı içerisinde yüreğinde biriken alay etme isteğini dışarı kusmaya çalışıyor gibiydi. O bakımdan yüzünde oluşan çeşitli anlamlardaki gülümsemelerin birisi gidip öbürü geliyordu.

— Stargorod'a gelmekle kendini tehlikeye atmış olmuyor mu? diye sordu kadın.

— Sovyet Rusya'da insanın başına her zaman tehlike gelebilir. Özellikle Vorobyaninov'un konumundaki insanlar için. Yelena Stanislavovna, eski soylular başkanının bıyığını kesmesi boşuna değildir.

Kadıncağızın korkudan az kaldı soluğu tıkanıyordu.

— Yoksa Avrupa'dan belli bir amaçla gönderilmiş olmasın?

Tesviyeci ustamızın aklının ermediği konu yok gibiydi.

— O konuda yanılmadınız. Yüzde yüz öyledir, dedi.

— Peki buraya ne gibi bir amaçla gelebilir?

— Çocuk olmayın, Yelena Stanislavovna, bunu kim bilebilir?

— Ben gene de onu görmek istiyorum.

— Başınıza iş açarsanız karışmam.

— Böyle şeylere aldırış ettiğim yok. On yıllık ayrılıktan sonra İppolit Matveyeviç'i görmeden duramam.

Kadın, İppolit Matveyeviç'le birbirlerini çılgınca sevdikleri bir sırada yazgılarının onları ayırdığına inanıyordu.

— Yalvarıyorum size, onu bana bulun! Nerede kaldığını öğrenin, ne olur. Kolayca yapabilirsiniz bunu. Kendisini görmek istediğimi söyleyin ona. İşittiniz mi?

Kafesinde uyuklayan kırmızı pantolonlu papağan gürültülü konuşmalardan ürkerek gözlerini açtı, tünediği çubukta baş aşağı sarktıktan sonra yeniden uykuya daldı.

Tesviye ustası ayağa kalktı, bir elini göğsüne bastırdı.

— Yelena Stanislavovna, söz veriyorum, İppolit Matveyeviç'i bulup onunla görüşmenizi sağlayacağım.

Yaşlı kadın çok duygulandı.

— İster misiniz, bir kase daha komposto koyayım?

Viktor Mihayloviç verilen ikinci kompostoyu da yedi, papağanın kafesinin uygun yapılmadığı konusunda uzun bir söylev çekti, aralarında geçen konuşmayı gizli tutmasını sıkı sıkı tembihledikten sonra Yelena Stanislavovna'nın evinden ayrıldı.

11 "Stargorod Tüketim Kooperatifi Mağazası"nın kısaltılmış biçimi. –ç.n.

Başlık XI

“YAŞAMIN AYNASI” OLAN ALFABE

Bizim ortaklar kapıcı odasına gelişlerinin ikinci gününde artık burada kalmalarının uygun düşmeyeceğini anladılar. Tihon, efendisinin bıyıklarının önce kapkarayken sonra yeşile boyanmasından, ardından da tümüyle yok olmasından şaşkına döndüğü için homurdanıp duruyordu. Yattığı yerin elinden alınmasından memnun olmadığı da belliydi. Ayrıca ona armağan edilen yeni keçe çizmelerin odanın havasını çürümüş gübre kokusuyla doldurması dayanılacak gibi değildi. Kapıcının ayağından çıkarıp bir köşeye attığı eski çizmeler ise gübre kokusunu gidermek şöyle dursun daha da ağırlaştırıyordu.

Ostap;

— Eski anılarımızı tazelediğimiz akşam toplantıları son bulmuştur. Bundan böyle bir otele taşınacağız, dedi.

— Hayır, otele gidemeyiz.

— Nedenmiş, efendim?

— Orada kimlik göstermek gerekiyor da ondan.

— Nüfus cüzdanınızda bir sorun mu var yoksa?

— Yok, ondan değil. Bu kentte beni herkes tanır. Geldiğimi öğrenirlerse bir sürü dedikodu çıkarırlar?

Ortaklar çözüm için derin düşüncelere daldılar. Sorun çözmede hiç zorluk çekmeyen Ostap hemen bir öneride bulundu:

— Mihelson soyadını taşımak hoşunuza gider mi?

— Hangi Mihelson? Senatör Mihelson mu?

— Yok, Başkanım, Sovyet Tecim Birliği Sendikası üyesi Mihelson.

— Niçin böyle bir şey istediğinizi anlamıyorum.

— İşini bilen bir adam olmadığınız belli. Hadi, ayağınıza gelen kısmeti tepmeyin.

Ostap böyle diyerek yeşil ceketinin cebinden Sovyet Tecim Sendikası üyesi Bay Mihelson’a ait bir nüfus cüzdanını çıkarıp İppolit Matveyeviç’e uzattı.

— Siz artık Konrad Karloviç Mihelson’sunuz. Yaşınız 48, Komünist Partisi üyesi değilsiniz, bekarsınız, sendika üyeliğine kaydınız 1921’de yapılmış, ahlak yönünden güvenilir bir kişisiniz, ayrıca benim dostumsunuz ve çocuklara bayılıyorsunuz... Ancak çocuklarla dostluk kurmanız şart değil, polis o konuda size baskı yapmaz.

İppolit Matveyeviç’in yüzü kıpkırmızı kesildi.

— Yoksa adınızdan memnun değil misiniz? diye sordu Ostap.

— Ortaklık anlaşmamızın herhangi bir maddesine göre bunu kabul etmek zorunda değilim. Sahte nüfus cüzdanı taşıyanlar ceza yasasına göre suçlu duruma düşerler. Bununla birlikte çevireceğimiz işlerin yanında böyle bir suç çocukların köşe kapmaca oyunu gibidir. Kimseye bir zararı dokunmaz.

— Siz çok şanslı bir insansınız, İppolit Matveyeviç. Konrad Karloviç değil de Papa-Hristozopulo ya da Zlobunov filan olabilirdiniz.

Kısa sürede ortaklar arasında anlaşma sağlandı, Tihon’a “Hoşça kal!” bile demeden oradan ayrıldılar.

“Sorbon” otelinde boş oda buldular. Ostap otelin sayıca az personelinin hepsini ayağa kaldırdı. Önce dayalı-döşeli, geceliği yedi rubleye odaları gösterdiklerinde mobilyaları beğenmediğini söyledi. Beş rublelik odalarda mobilyalar daha iyiydi, ancak halılar eskiydi, ayrıca odaların kokusu hoşuna gitmemişti. Üç rublelik odalarda her şey hoşuna gitmekle birlikte duvarlardaki tablolar sinirlerine dokundu.

— Duvarlarında tablo asılı odalarda kesinlikte uyuyamam, dedi.

Sonunda gecesi bir ruble seksen kapiğe bir oda tuttular. Burada ne duvarlarda tablolar vardı, ne yerde halı; mobilya derseniz, topu topu iki karyola ile bir de sehpa göze çarpıyordu. Ostap odayı beğendiğini bildirdi.

— Tam benim aradığım türden, taş devrinin zevkine uygun, çıplak bir oda. Umarım, yataklarda tarih öncesi yaratıklar yoktur.

Koridor görevlisi kurnaz kurnaz sırıttı.

— O dediğiniz, mevsimine göre değişir. İl parti toplantısı burada yapılacağı zaman söylediklerinizden bir tane bile bulamazsınız, çünkü hatırlı müşterilerin geleceğini bildiğimiz için büyük bir temizliğe girişiriz. Öbür günlerde ise gerçekten böcek baskınına uğrarız. Bitişiğimizdeki "Livadiya" otelinden gelirler bu pis yaratıklar.

Aynı gün Stargorod Kamu İşletmeleri Yönetim Merkezine giderek gerekli bilgileri elde ettiler. Belediye Konut Dağıtım Merkezi'nin görevleri 1921'de bu merkeze devredilmiş, bütün arşivler oraya taşınmıştı.

Büyük düzenbaz bu işi kendi üzerine aldı. Akşam üzeri otelde buluştuklarında arşiv görevlisinin ev adresini öğrenmiş bulunuyordu. Arşivlere bakan kişi bir zamanlar Stargorod Konut Dağıtım Merkezi'nde çalışan, şimdi ise devlet Kamu İşletmeleri Yönetim Merkezi'nde görevli, Varfolomey Korobeynikov adında biriydi.

Ostap sükseli yeleğini sırtına geçirdi, bunun üstüne, karyolasının arkasına çarparak temizlediği ceketini giydi, İppolit Matveyeviç'ten yol harçlığı olarak bir ruble yirmi kapik aldıktan sonra doğruca arşiv görevlisinin evine yollandı. Otelde kalan İppolit Matveyeviç ise gününü iki karyolanın arasındaki boşlukta tur atarak geçirdi. Havaların soğuduğu akşam saatlerinde iki ortağın girişimlerinin başarılı olup olmayacağı anlaşılacaktı. Eğer Vorobyaninov'un konağından çıkarılan mobilyaların nerelere dağıtıldığını gösteren belgeleri ele geçirirlerse iş yarı yarıya çözülmüş demekti.

Bütün gün otel odasında tur atmaktan yorgun düşen İppolit Matveyeviç kendini yatağının üstüne atarak;

— Ah, o belgeleri bir ele geçirebilsek! Bir ele geçirebilsek! dedi.

Yatağın bozulup dışarı fırlayan yayları sırtını, omuzlarını azgın pireler gibi ısırıyordu. Ancak adamcağız bunun farkında bile değildi. O sırada tek düşüncesi belgelerin elde edilmesiydi, sanki bunları ele geçirirlerse sandalyelere de kolaylıkla ulaşacaklardı. "Göreceksin, işler tıkır tıkır yürüyecek. Tıkır tıkır yürüyecek," diyordu kendi kendine.

Bu pembe hayaller içinde yatağında bir o yana, bir bu yana dönüyor, yaylar ağırlığı altında acıklı çığlıklar atarken gözüne uyku girmiyordu.

Belgelerin peşine düşen Ostap kenti bir baştan bir başa geçmek zorunda kaldı. Korobeynikov denen adam Stargorod'un ta kıyısındaki Gusişçe

semtinde oturmaktaydı.

Bu semtte çoğunlukla demiryolcular yaşardı. İki yanından ince beton duvarların uzayıp gittiği, evlerden daha yüksek demiryolu settinden pofurdayan bir lokomotifin arada bir geri geri giderek geçtiğini görürdünüz. Lokomotifin ocağından fışkıran ateşin kızıllığı sırayla çatılara vururdu. Boş vagonların takırtıları arasında bomba patlar gibi sesler duyardınız. Buralarda izbe evler, geçici derme çatma barakalar arasında uzaktan kerpiçleri ıslakmış gibi gözüken, yarım bırakılmış, upuzun kooperatif apatmanları çıkardı karşınıza.

Ostap karanlık kulübeler arasında aydınlık bir adayı –demiryolcular kulübünü– geçtikten sonra elindeki adres kâğıdına baktı ve arşivcinin evini şıp diye buldu. Evin kapısında “lütfen çevirin” yazan çıkıntılı bir zil vardı. Büyük düzenbaz zili çevirdi.

İçerden gelen “Kimi arıyorsunuz?”, “Niçin geldiniz?” gibi bir sürü sorudan sonra kapı açıldı ve Ostap dolapların tıklım tıklım doldurduğu yarı karanlık bir odacıkta buldu kendini. Karanlıkta birisi sanki ılık soluğunu yüzüne üflüyor, ama sesini çıkarmıyordu. Bunun üzerine Ostap;

— Yoldaş Korobeynikov’u görebilir miyim? diye sormak zorunda kaldı.

Soluğunu onun yüzüne üfleyen kişi elinden tuttu, arkasından çekerek tavana asılı gaz lambasının aydınlattığı bir odaya götürdü. Burası yemek odası gibi bir yerdi. Ostap karşısında tertemiz giyimli, omuzlarını fırt fırt oynatan, pinpon bir ihtiyar gördü. Adamın Korobeynikov’dan başkası olmadığından emindi. İhtiyar ona oturmasını söylemeden altına bir iskemle çekip oturdu.

Babasının evindeymiş gibi davranan konuğunun yüzüne dik dik bakan yaşlı adam konuşmamakta ısrar ediyordu. Karşısındakinin hep susması üzerine Ostap nazik bir sesle;

— Buraya bir iş için geldim, diyerek suskunluğu bozdu. Stargorod Kamu İşletmeleri arşivinde görev yapıyorsunuz, öyle değil mi?

İhtiyarın omuzları havaya kalkıp indi. Bu hareket “Evet” anlamına geliyordu.

— Eskiden Belediye Konut Dağıtım Merkezi’nde çalışıyordunuz, sanırım.

Pinpon birden neşelendi.

— Benim çalışmadığım yer mi kaldı evlat!

— Yoksa Stargorod belediyesinin evrak işlerinde de mi çalıştınız?

Bunu söylerken Ostap’ın yüzüne zarif bir gülümseme yayılmıştı. Pinponun omuzları yeniden harekete geçti, sonunda öyle bir biçim aldı ki, bunun anlamı, “Belediyedeki işim çok eskilerde kaldı. Şimdi istesem de o günlerden zırnık anımsayamam,” gibi bir şeydi.

Yaşlı adam konuğunun yüzüne merakla bakmaya başlamıştı.

— Madem buraya kadar zahmet ettiniz, size hangi konuda yardım edebilirim?

— Şey, ben Vorobyaninov’un oğluyum.

— Hangi Vorobyaninov’un? Şu eski soylular birliği başkanından mı söz ediyorsunuz?

— Evet, ta kendisi.

— Babanız sağ mı?

— Yoldaş Korobeynikov, babam çoktan öldü. Rahmetlik oldu.

Korobeynikov üzülmüşe benzemiyordu.

— Ya, öyle mi?.. Toprağı bol olsun. Anımsadığım kadarıyla çocukları yoktu Vorobyaninov’un.

— Evet, yoktu.

— Ee, bu durumda siz... Pek anlayamadım.

— Ben onun evlilik dışı ilişkisinden dünyaya geldim.

— Yelena Stanislavovna’dan mı yoksa?

— Demek ki annemi de tanıyorsunuz.

— Tanımaz olur muyum?

— Annenizin sağlığı nasıldır?

— Hiç sormayın. Kendisini gömeli çok oldu.

— Ah, ah! Bilseniz, ne kadar üzüldüm!

Korobeynikov bu sefer epey üzülmüşe benziyordu. Yelena Stanislavovna’yı daha o sabah et kuyruğunda gördüğü halde Ostap’ın yüzüne yaş dolu gözlerle baktı.

— Ah, bu dünya böyledir işte. İnsanlar ölüp ölüp gidiyor. Peki, sayın bayım, buraya niçin geldiğinizi sorabilir miyim? Daha adınızı da söylemediniz.

— Voldemar benim adım.

— Yani Vladimir İppolitoviç diyeceğim size. Pek güzel. Şimdi ne istediğinizi söyleyin bana, Vladimir İppolitoviç.

Yaşlı adam üzeri nakışlı muşambayla kaplı masasının başına oturduktan sonra bütün dikkatiyle Ostap'ın gözlerinin içine baktı.

Ostap önce annesi ile babasının ölümünden dolayı duyduğu üzüntüyü dile getirdikten sonra günün böyle geç bir saatinde saygıdeğer arşiv görevlisini rahatsız ettiği için üzüntü duyduğunu, ancak buraya geliş nedenini açıkladığı zaman sayın arşiv görevlisinin onu anlayıp bu davranışını hoş karşılayacağını bildirdi.

Büyük düzenbaz konuşmasını şu sözlerle bitirdi:

— Duygularımı anlatmakta güçlük çektiğimi biliyorum, bununla birlikte sevgili babacığımla ilgili anılara bağlılığım dolayısıyla evindeki eşyaların hepsini satın almak isterim. Acaba, babamdan kalan mobilyaların kimlere verildiğini kayıtlardan bulabilir misiniz?

Arşiv görevlisi bir an düşündü.

— Ah, bu kayıtların araştırılması epeyce zordur. Ancak güvenilir kişilere kolaylık gösterebilirim. Beni bağışlayın ama ne işle uğraştığınızı söyler misiniz bana?

— Serbest meslek bizimkisi. Samara'da ortaklarımla birlikte hayvan kesimi yapıyor, soğuk hava deposu işletiyoruz.

Pinpon, Ostap'ın yeşil giyimine kuşkuyla baktıysa da sesini çıkarmadı. Ancak içinden, "Becerikli, kıvrak bir delikanlıyla karşı karşıya olduğum kesin," diye geçirdiği anlaşılıyordu.

Bu konuşmalar sırasında Korobeynikov'la ilgili gözlemlerini tamamlamış bulunan Ostap ise, bu ufak tefek ihtiyarın "malın gözü bir herif" olduğunu çoktan anlamış bulunuyordu.

— Öyleyse gerekeni yapınız, dedi.

— Yapmasına yaparız. Zordur ama üstesinden gelemeyeceğimiz bir şey değil.

Soğuk hava deposu işletmecisi yaşlı adama yardım etmek istercesine;

— Birtakım harcamalar mı gerekiyor? diye sordu.

— Evet, ama fazla bir şey tutmaz.

— En iyisi bunun adını koyalım. Guy de Mopassant böyle demiş bir öyküsünde. Çabalarınızın karşılığını ödemeye hazırım.

— Yetmiş ruble yetişir.

— Niçin o kadar çok? Yoksa arpa fiyatları mı yükseldi?

Ufak tefek ihtiyar şöyle bir kıpırdandı, bu sırada sanki omurgaları gıcırdıyormuş gibi sesler çıktı.

— Delikanlı, şakayı seviyorsunuz galiba.

— Öyle, şaka yapmayı severim. Sandalyenin dağıtım belgelerinin bedelini vereceğiz. Ne zaman geleyim?

— Para yanınızda mı?

Ostap paranın tamam olduğunu belirtmek için elini cebinin üstüne vurdu.

Korobeynikov birden canlandı. Sesini yükselterek;

— Madem öyle, içeri gidelim de orada veririz.

Çekmeceden bir mum çıkarıp yaktı, Ostap’ı bitişikteki odaya götürdü.

Burada, belli ki, yaşlı adamın yatıp kalktığı karyoladan başka, üzerinde saymanlık defterleri yığılı bir yazı masası ile raflarının önü açık uzun bir büro dolabı vardı. Rafların kenarlarına alfabe sırasına göre “a”dan “z”ye kadar kitap harfleri yapıştırılmıştı. Raflarda iple bağlı belgeler deste deste duruyordu.

Ostap gördüğü düzene bayıldı.

— İnsanın evinde böyle zengin bir arşivin bulunması ne güzel!

Arşiv görevlisi alçakgönüllü görünmeye çalışarak;

— Eh, öyledir, dedi. Bunlar Kamu İşletmeleri Merkezi’nin bir işine yaramıyordu nasıl olsa. Yaşlılığımda gerekebilir diye hepsini eve getirdim. Bilirsiniz, ülkemizde hepimiz yanardağ üzerinde yaşıyor gibiyiz. Her birimizin başına her an beklenmedik kötü şeyler gelebilir. O zaman insanlar, “Eşyalarımız, mobilyalarımız nerede?” diye kıvranıp duracaklardır. İşte hepsi burada, şu dolapta duruyor. Peki, bunları kim sakladı, belgeleri kim korudu? Korobeynikov... O zaman bana teşekkür edecekler, geçkin yaşımda benden emeğimin karşılığını esirgemeyecekler. Bunlar için fazla bir para istediğim yok. Her belge için on ruble ödesinler yeter. Bunları saklamasam samanlıkta iğne arar gibi eşyalarını arar dururlardı. Benim yardımım olmadan kimse bir şey yapamaz!

Ostap hayranlıkla bakıyordu ihtiyarın yüzüne.

— Evet, evet, şaşırtıcı bir arşiviniz var. Öyle düzenlisiniz ki, hayran olmamak elde değil! Size emek kahramanı demek çok uygun düşer.

Övgülerden koltukları kabaran yaşlı adam sevdiği işin ayrıntılarını konuğuna birbir açıklamaya karar verdi. Ev eşyalarının kimlerden geldiğini gösteren kalın defter ile kimlere dağıtılacağının kaydının yapıldığı ikinci bir defteri çıkardı, sayfaları çevirmeye başladı.

— İşte bütün Stargorod kenti buradadır! Yani evlerdeki mobilyaların tümünü bu defterlerde bulabilirsiniz. Eşyalar kimden alınıp kimlere verilmiş, hepsi buralarda tek tek yazılı. Alfabe sırasına göre kent yaşamının aynasıdır bunlar. Kimin mobilyalarını görmek istiyorsunuz? Sözün gelişi, birinci dereceden tüccar Angelov'un mobilyalarını mı istiyorsunuz? Gelin, bakalım. A harfini açalım önce. A, Af, Ak, An, Angelov... Kayıt numarası? 82742. Ev eşyaları geliş defterinin 142. sayfasına bakmamız gerekiyormuş. Buraya öyle yazın. Açtık o sayfayı. Angelov muydu aradığımız kişi? Evet, Angelov. 18 Aralık 1918 tarihinde onun evinden alınan mobilyalar: Numarası 97012 olan "Bekker" marka piyano, bunun oturma pufu, iki adet yazı masası, dört adet dolap (ikisi özel kırmızı ağaçtan), bir şifoniyer ve daha başkaları... Peki, bu eşyalar kime verilmiş? Şimdi de dağıtım defterini açalım... Aynı 82742 kayıt numarasıyla arayacağız. Şifoniyer askerlik şubesine gitmiş. Üç adet dolap "Tarla Kuşu" çocuk yuvasına verilmiş. Dördüncü dolap ise Stargorod Devlet Tüketim Mağazası yöneticisinin evine gönderilmiş. Peki, piyanonun kime verildiğini merak ediyor musunuz? Öyleyse ona da bakalım... O da Stargorod belediyesinin 2 numaralı huzurevine verilmiş. Şimdi huzurevine gitseniz piyanoyu orada elinizle koymuş gibi bulursunuz...

Alhen'in sürekli kızarık yüzünü gözünün önüne getiren Ostap, "Huzurevinde böyle bir piyano görmedim," diye geçirdi içinden.

— Gelin şimdi de Stargorod Belediye Meclisi eski kalem şefi Bay Murin'in eşyalarının peşine düşelim... Bunun için "M" harfinden başlayacağız. Demek oluyor ki, bütün kentteki mobilyalar elimizin altındadır. Piyanolar, boy aynaları, kanepeler, koltuklar, puflar, avizeler,

hepsi hepsi burada... Hatta tabak, çanak gibi yemek takımlarını bile bulabilirsiniz...

— Vallahi sizin heykelinizi kentin merkezine dikmek gerekir, yoldaş Korobeynikov. Neyse, biz işimize bakalım. Söz gelimi “V” harfine bakabilir miyiz?

Korobeynikov hemen kayıt defterlerine sarıldı.

— Anlaşıldı, Vorobyaninov’u aramak istiyorsunuz. O da burada. Vm, Vn, Voritski, işte 48238 numarada kayıtlı Vorobyaninov. Saygıdeğer babanız İppolit Matveyeviç Vorobyaninov... Toprağı bol olsun, iyi adamdı, doğrusu, 54809 numaralı “Bekker” marka piyano, Çin vazoları, Fransız “Sevr” marka 4 adet vazo, çeşitli boylarda 8 adet yer halısı, biri “erkek çoban”, öbürü “kadın çoban” resimli iki adet duvar halısı, ayrıca iki adet Tekin, iki adet de Horasan yer halısı, elinde tabak tutan, içi doldurulmuş bir ayı postu, 12 adet yatak odası iskemle takımı, 16 adet yemek odası iskemle takımı, ayrıca Gams ustanın elinden çıkma, 14 kişilik ceviz oturma odası takımı...

Ostap birden sabırsızlandı.

— Sonuncular kime verilmiş? Ona bakar mısınız, lütfen?

— Şimdi gelelim o işe. Elinde tabak tutan içi dolu ayı postu Stargorod ikinci bölge polis karakoluna, “erkek çoban” resimli duvar halısı sanatseverler derneğine, “kadın çoban” resimli duvar halısı Nehir Gemileri İşletmeciliği’ne, bütün yer halıları, Tekin ve Horasan halıları da içinde, Dış Ticaret Bakanlığı emrine, yatak odası iskemle takımı Avcılar Birliği’ne, yemek odası iskemle takımı Çaykur Stargorod şubesine. Ceviz oturma odası takımına gelince... Bunlar parça parça dağıtılmış... Yuvarlak masa ile bacakları kıvrık bir sandalye 2. Numaralı Huzurevi’ne, arkalığı yatık kanepe Konut Dağıtım Merkezi’ne verilmiş. (Kanepeyi şimdi bile merkezin girişinde görebilirsiniz. Ne yazık ki kumaş kaplamasına yağ dökmüşler pis herifler.) Bir sandalye de Birinci Dünya Savaşı gazilerinden Bayan Grisasuyeva’nın başvurusu üzerine ve Konut Dağıtım Merkezi Başkan Yardımcısı Yoldaş Burkin’in onayı ile bu bayana verilmiş. Kalan on sandalye ise Ulusal Eğitim Bakanlığı’nın emrine uyularak Moskova’ya, Mobilyacılık Müzesi’ne gönderilmiş. Çin vazoları ile, öteki vazolara gelince...

— Kutlarım sizi! Büyük bir iş başardığınız anlaşılıyor. Bir de şu mobilya dağıtım belgelerini bulsak.

— Durun, şimdi sıra ona gelecek... “V” harfinde 48238 numaraya mı bakacaktık? Evet, öyle...

Arşiv görevlisi belgeleri yerleştirdiği dolaba yaklaştı, ayak uçları üzerinde yükselerek üst rafların birinden bir deste belge indirdi.

— İşte, efendiiim! Sevgili babanızın başkalarına verilen bütün ev eşyasının kayıtları buradadır. Belgelerin hepsini mi istiyorsunuz?

— Yok, yok... Hepsini ne yapacağım? Çocukluk anısı olarak oturma odası takımının belgelerini alsam bana yeter. Anımsıyorum da, oturma odasında Horasan halısının üstünde oynarken duvarda asılı “kadın çoban” resmine hayran hayran bakardım. Ah, çocukluk çağı ne güzeldir, öyle değil mi? Hepimizin en çok sevdiği altın yıllar! Bana yalnızca oturma odası takımının belgelerini verin lütfen.

Arşiv görevlisi bir yandan elindeki yeşil renkli belge koçanlarını düzene sokarken, bir yandan da bunların içinden Ostap’ın isteklerini ayırmaya çalışıyordu. On sandalye için bir belge, iki tek sandalye için iki belge, yuvarlak masa için bir belge, “kadın çoban” nakışlı duvar halısı için bir belge olmak üzere hepsi beş taneydi.

— Görüyorsunuz, dağıtım belgelerini büyük bir düzen içinde saklamışım. Hangi mobilyanın nereye verildiğini bir bakışta anlarsınız. Koçan diplerinde adresler yazılı olduğu, ayrıca eşyaları alanların imzaları bulunduğu için hiçbiri ne aldığını inkâr edemez. Belki general karısı Bayan Popova’nın mobilyalarının belgelerini de götürmek istersiniz. Onlar da cevizden olup birbirinden güzel şeylerdir.

Babasından kalma mobilyaları bir an önce ele geçirmek isteğiyle yanıp tutuşan Ostap, Bayan Popova’nın mobilya belgelerini istemediğini belirterek koçanları arşivcinin elinden kaptığı gibi ceketinin yan cebine soktu.

Yaşlı adam ezilip büzülerek;

— Belgeleri 70 ruble karşılığında benden aldığınıza dair imzalı bir alındı verebilir misiniz? diye sordu.

Ostap son derece nazik bir tavırla;

— Niçin vermeyeyim? Veririm, dedi.
— İçerde yazalım öyleyse.
— Hay, hay! Nasıl isterseniz öyle olsun.
Ostap'ın girdiği ilk odaya geçtiler. Korobeynikov güzel el yazısıyla bir alındı kâğıdı doldurdu, bunu Ostap'ın önüne sürdü. Büyük düzenbaz gene çok nazik bir hareketle, sağ elinin iki parmağıyla tutarak yazıyı masadan aldı, koçanları soktuğu cebe güzelce yerleştirdikten sonra gözlerini kıstı.
— Eh, sizi daha fazla rahatsız etmeyeyim. Günün bu saatinde çok zamanınızı aldığımı biliyorum. Değerli arşiv görevlisi, onurlu elinizi sıkabilir miyim?
Neye uğradığını şaşıran arşiv görevlisi uzatılan eli sıkmak zorunda kaldı.
— Şimdilik hoşça kalın.
Ostap böyle diyerek çıkışa doğru yöneldi.
Yaşlı arşivci olanlardan hiçbir şey anlamamıştı. Genç adam parayı masaya bıraktı mı, diye baktıysa da ortada para filan göremedi. O zaman çekine çekine;
— Para... parayı vermeyecek misiniz? diye sordu.
Ostap kapıyı açmış, dışarı çıkmak üzereydi.
— Ne parası? Paradan söz ettiniz galiba?
— Mobilyaların, belge koçanlarının parasını ödemediniz?
— Vay, başıma gelenler! Babacığımın başı üzerine yemin ederim, şu anda yanımda tek metelik yok. Gelirken banka hesabımdan çekmeyi unutmuşum. Olsa seve seve verirdim.
Pinpon arşiv görevlisi beklenmeyen ziyaretçinin gitmesini engellemek için sinirden titreyen, sıska ellerini ileri uzattı. Ostap onun bu hareketine çok öfkelendi.
— Aptal herif! Fazla ileri gitmiyor musun? Olsa verirdik. Hadi, hoşça kal. Mektup yazmayı unutma!
Korobeynikov çat diye kapanan kapıyı yeniden açıp dışarı çıktığında Ostap'ın yerinde yeller esiyordu. Daha doğrusu, yaman delikanlı köprü yönünde hızla ilerlemekteydi. O sırada karşıdan takırdayarak gelen bir lokomotif genç adamı önce ışıldaklarıyla aydınlattı, sonra püskürttüğü buharla tepeden tırnağa sisler içinde bıraktı.

Ostap makiniste şöyle bağırıyordu:

— Buzlar çözüldü, sayın oturum başkanı, buzlar çözüldü!

Makinist onun ne dediğini işitemezdi elbette. Gene de tanımadığı adama elini salladı, lokomotifin çelik krank kolu daha bir hızlı çalışarak koca katar küfesini raylar üzerinden sürükleyip götürdü.

Korobeynikov dondurucu rüzgârda iki dakika kadar öylece dikildi. O sırada yüreğini hangi sıkıntıların doldurduğunu, Ostap'ın yedi sülalesine ne ağza alınmadık küfürler savurduğunu tahmin edebilirsiniz. Yaşlı adam yeniden içeri girdiğinde odanın ortasında bir an durdu, ardından masanın bacağına öfkeli tekmeler atmaya başladı. Masanın üstünde sessizce duran ayakkabı biçimindeki küllük yerinde zıpladı, bardak ile sürahi şangır şungur tokuştular.

Varfolomey Korobeynikov anasından doğdu doğalı böylesine adice aldatılmamıştı. Oysa kendisi karşısına kim çıkarsa çıksın her türlü oyunu oynardı. Az önce basit bir tarzda, ama dâhice atlatılması yüreğine öyle bir oturdu ki, kendini tutamadı, yemek masasının kalın bacaklarına tekme üstüne tekme savurdu.

Gusiçe semtinde ona herkes "acımasız Varfolomeyiç" der, çok gerekmezse bir iş için yanına kimse sokulmazdı. Pinpon ihtiyarın borç karşılığında her türlü eşyayı rehin aldığını, evine gelenleri soyup soğana çevirdiğini bilmeyen yoktu. Birkaç yıldır bu işi büyük bir ustalıkla yapmaktaydı. Bugüne değin kimse onun tekerine çomak sokamamıştı. Ama şimdi en güvendiği arşivcilik alanında bal gibi zokayı yutmuş, yaşlılığında bel bağladığı gelirine insafsızca el konulmuştu. Kanat takıp uçan belgelerin acısıyla;

— Böyle halt işlenir mi? diye bağırdı. Her zaman önce parasını alacaksın. Faka basacak adam mıydın sen! Hadi git de bul o değerli belgeleri! Oturma odası ceviz takımını kendi ellerinle götürüp bir dalavereciye teslim ettin! Ya o el dokuması "kadın çoban" duvar halısına yüreğin nasıl yanmaz?

Korobeynikov böyle homurdanırken üzerinde "lütfen çevirin" yazısı bulunan zili birisi çekingen çekingen birkaç kez çaldıktan sonra açık kalan dış kapıdan paldır küldür içeri dalmış; dolaplar arasında yolunu şaşırdığı için;

— Yahu, kimse yok mu burada? diye söylenip durmaktaydı.

Durumu neden sonra fark eden “Acımasız Varfolomeyiç” evin alacakaranlık girişinde el yordamıyla birini paltosundan (kalın kumaştandı) yakaladı, çeke çeke yemek odasına götürdü. Karşısındaki kişi Peder Fiyodor’dan başkası değildi.

— Evinize haber vermeden girdiğim için çok özür dilerim, dedi peder.

On dakika kadar süren bir sürü kurnazlıklar, anlamazlıktan gelme türünden sahte tavırlar sonunda “acımasız Varfolomeyiç”, ikinci beklenmedik müşterisinin istediği, Bay Vorobyaninov’un mobilyalarıyla ilgili gerçek belgelerin elinde bulunduğunu; peder Fiyodor ise bu belgeler karşılığında gereken parayı seve seve vereceğini açıkladılar. Arşiv görevlisini sevindirip şaşırtan başka bir durum daha vardı: Gecenin ikinci ziyaretçisi eski soylular birliği başkanı İppolit Matveyeviç’in ösbeöz kardeşiydi, ata yadigârı 12 sandalyelik ceviz mobilya takımını bir gün ele geçirebilirse çocukluğunun değerli anılarına sahip çıktığı için büyük mutluluk duyacaktı.

“Acımasız Varfolomeyiç” belgeler karşılığında yüz ruble istedi, Peder Fiyodor ise öz kardeşinden kalma aile yadigârının değerini bir hayli düşürerek ancak otuz ruble verebileceğini söyledi. Sonunda elli rublede anlaştılar.

— Parayı peşin isterim. Benim çalışma ilkem böyledir, dedi Korobeynikov.

Peder ceketinin astarını çabuk çabuk sökmeye başladı.

— Size borcumu on rublelik altın paralarla ödesem olur mu?

— Neden olmasın? Altınları bugünkü değeriyle alırım. On rublelik altın paralar bugün dokuz buçuktan gidiyor, tamam mı?

Peder Vostrikov sucuk kangalı biçimindeki kesesinden beş adet altın on ruble çıkardı, buna iki buçuk gümüş ruble ekledikten sonra küçük para yığınını arşiv görevlisinin önüne sürdü. Korobeynikov paraları iki kez sayarak hepsini avcunun içinde topladı, müşterisine bir dakika beklemesini rica etti, belgeleri getirmek üzere yemek odasından çıktı. Gizli arşiv odasında Korobeynikov fazla düşünmedi, çünkü yaşamın aynası olan alfabe sisteminde her derde çare vardı. “P” harfinden general karısı bayan Popova’nın mobilyalarının kayıt numarasını buldu, dul bayana general kocasından kalma mobilyaların belgelerini raftan indirdi. Geriye 12

sandalyelik ceviz mobilya takımının kime verildiğini bulmak kalıyordu. Korobeynikov belgeler arasından bir tanesini çekip çıkardı. Burada ceviz sandalye takımının Moskova, Vinogradnaya sokağı, 34 numaralı apartmanda oturan Yoldaş Bruns'a verildiği yazılıydı. Zekâsının kıvraklığına şaşıran arşiv görevlisi dağıtım belgesini yemek odasına götürdü.

— Hepsi aynı yerde miymiş? diye sordu deli gibi sevinen peder.

— Evet, on ikisi de aynı kişiye verilmiş. Eşi bulunmaz bir sandalye takımı! İnsan bakmaya kıyamaz! Zaten kendiniz de biliyorsunuz...

Peder Vostrikov, pinpon arşiv görevlisinin elini heyecanla, uzun uzun sıktı, alacakaranlıkta dolaplara çarpa çarpa dışarı çıktı, gecenin karanlığına karıştı.

"Acımasız Varfolomeyiç" kafeslediği müşterisinin arkasından kıs kıs güldü. Sandalyesinde huzur içinde oturuyor, masanın üstüne yan yana dizdiği on rublelik altınları uykulu gözlerle süzüyor, gidip yatmayı canı istemiyordu.

"Bu adamlar akıllarını mı oynattılar nedir? İppolit Matveyeviç'in eski mobilyalarında ne var ki, herkes onların peşine düştü?" diyordu içinden.

Uykusuzluğa daha fazla dayanamayıp soyundu, gelişigüzel birkaç dua mırıldandı, genç kız yatağına benzeyen daracık karyolasına uzandı, kaygılı bir uykuya daldı.

Başlık XII

OZANLARIN DÜŞLEDİĞİ ATEŞLİ KADIN

Sabaha doğru geceki soğuktan eser kalmamıştı, hatta hava ılıdı bile denilebilirdi. Serçeler sevinçlerinden ağaçlarda cıvıldaşarak şarkı söylüyorlardı. “Sorbon” otelinin mutfağından fırlayıp avluda koşturmaya başlayan bir tavuk, öylesine coştu ki, kanatlarını çırpa çırpa uçmaya başladı. Gökyüzünü minicik bulut kümeleri kaplamıştı, çöp bidonundan menekşe kokusuyla karışık tarhana çorbası kokusu geliyordu. Rüzgârın eski sertliği de kalmamıştı artık. Tekir kediler çatının kiremitlerine uzanarak aşağıya, avluya bakıyorlar; oradan koltuğunun altında bir topak kirli çamaşırla geçen kat görevlisi Aleksandr’ı büyük bir hoşgörüyle süzüyorlardı.

Otelin koridorları tam bir ana-baba günüydü. Tramvayın açılış günü dolayısıyla Stargorod il merkezine ilçelerden durmadan yeni heyetler geliyordu. Üzerinde “Sorbon” yazılı üstü açık otel otobüsü tıklım tıklım dolu olarak otelden ayrıldı.

Güneş ortalığı pırıl pırıl aydınlatıp hava ısınınca, dükkânların oluklu saç kepenkleri art arda açılmaya başladı. Görevlerine gitmek üzere evlerinden çıkan işçiler astarı pamukla beslenmiş paltolarının içinde bunalarak ön düğmelerini çözdüler. Baharın ağırlığı birdenbire bastırmış gibiydi.

Aşırı yüklü bir tarım bakanlığı kamyonu yayları kırıldığı için Kooperatif caddesinde çakılıp kalmıştı. Nereden işittiyse olay yerine yetişen Viktor Mihayloviç Polesov her zamanki gibi sağa-sola buyruklar yağdırıyordu.

İşçi lüksüyle donatılmış otel odasında (iki karyola ile tek sehpa lüksünden söz ediyoruz), İppolit Matveyeviç at kişnemesi ile pofurtu benzeri sesler

çıkararak neşeyle elini-yüzünü yıkıyor, burnunu temizliyordu. O böyle temizlenedursun, arkadaşı büyük düzenbaz yatağından kalkmaksızın, yıpranan iskarpinlerini incelemekteydi.

Ostap Bender bir ara;

— Ha, size ne söyleyecektim, dedi. Bana olan borcunuzu bir an önce kapatsanız iyi olur.

İppolit Matveyeviç silindiği havlunun içinden yüzünü çıkardı, gözlüksüzken pırtlak gözüken gözlerle ortağına baktı.

— Bit görmüş piyade eri gibi yüzüme ne bakıyorsunuz? Niçin şaşırdığınızı anlamıyorum? Bana olan borcunuzdan söz ediyorum. Gece eve geldiğimde söylemeyi unutmuşum, bana verdiğiniz yetkiyle ceviz sandalye takımının dağıtım belgeleri için tam yetmiş ruble ödedim. İmzalı alındısı da yanımda. Masrafın yarısı olan otuz beş rubleyi hemen ödemenizi rica edeceğim. İmzaladığımız anlaşma gereğince bütün harcamaları eşit bölüşeceğiz. Bunu biliyorsunuz.

İppolit Matveyeviç burun gözlüğünü taktı, alındıyı inceledi, canı biraz sıkılarak istenen parayı ortağına ödedi. Cebinden çıkan bu para gene de neşesini bozmaya yetmedi. Çünkü büyük bir servete kavuşmak üzereydi, elde edeceği pırlantaların parıltısı yanında otuz beş ruble olsa olsa ancak minik bir toz bulutu gibi kalırdı.

Bu düşünceler içinde koridora çıktı, neşeyle yürümeye başladı. Mücevherleri düşleyerek kurduğu yaşam planları onu neşelendirebilirdi ancak. Derken, birden aklına peder Vostrikov geldi. "Bu adam da nereden çıktı? Ama olsun, eline zırnık geçmeyecek. Sandalyeleri ancak düşünde görür..." dedi rahatlayarak.

Koridorun sonuna varınca geriye çark etti, gene yürümesini sürdürdü. Tam 13 numaralı odanın önünden geçiyordu ki, beyaz boyalı, çatlaklar içindeki kapı birden açıldı; peder Vostrikov'la burun buruna geldiler. Peder mavi bir mintan giymiş; beline uçları iri püsküllü, siyah, tiftiği çıkmış bir kuşak dolamıştı. Onun da yüzü neşeyle parladığına göre sabah keyfiyle koridorda gezinmeye çıktığı belliydi. İki rakip birbirlerine bakmaksızın, utku kazanmış insanların cakalı duruşuyla gezinmelerini sürdürdüler. Koridorun sonuna varınca geriye dönüyorlar, ortalarda bir yerde gene karşı karşıya geliyorlardı. İppolit Matveyeviç'in yüreğinin heyecanla dolu olduğu

anlaşılıyordu, aynı duyguları peder Vostrikov'un da taşıdığı gün gibi ortadaydı. Rakibinin sandalye bulma işinde elinin boşa çıkacak olmasına acıdığı ikisinin de yüzlerinden okunuyordu. Beşinci turlarını attıkları sırada İppolit Matveyeviç dayanamadı, içinden taşan tatlı bir duyguyla;

— Günaydın, sayın peder! dedi.

Ulu Tanrı'nın yüreğine doldurduğu alaycılık yeteneğinin topunu bir araya getiren Peder Vostrikov da rakibini selamladı:

— Günaydın, İppolit Matveyeviç!

İki rakip bu sözlerle ayrıldılar. Yolları yeniden karşılaştığında Vorobyaninov'un ağzından şu sözler döküldü:

— Peder, son karşılaşmamızda bir yerinizi acıtmadım, değil mi?

Pederin neşesine diyecek yoktu.

— Yo, yo... Niçin acıtacakmışsınız? Ben çok memnun kaldım.

Bunları söyleyen pederin neşeli yüzü İppolit Matveyeviç'i kızdırmaya başlamıştı. Bir sonraki karşılaşmalarında;

— Peder, kilisedeki görevinizi kime bırakıp geldiniz? diye sordu.

— Kilisede cemaat mi kaldı ki? Herkes kasabadan kaçıp mücevher peşine düşmüş.

— Dikkatinizi çekerim, onlar kendi mücevherlerini arıyorlar! Kendi mücevherlerini!

— Kimin mücevherlerini aradıklarını bilmem.

İppolit Matveyeviç çirkin bir söz söylemek amacıyla ağzını açmıştı ki, duruma uygun laf bulamadığı için doğruca odasının yolunu tuttu. Bir dakika sonra Türk uyruklu bir babanın oğlu olan Ostap Bender çıktı odasından; sırtında o ünlü mavi gömleği, iskarpinlerinin çözük bağcıklarına basa basa peder Vostrikov'a yöneldi. Pederin yanaklarındaki pembe gülücükler birden solup kül rengine dönüştü.

— Eski eşyalar alır mısınız? Elimde kullanılmış sandalyeler var, sakatat satarım, ayakkabı cilası kutuları satarım!

Bunları söyleyen Ostap'ın ses tonu kırıcıydı.

— Benden ne istiyorsunuz? dedi peder.

— Hiç olmazsa benden kullanılmış pantolon alın.

Papaz efendinin yüreği buz gibi soğudu, oradan uzaklaşmaya başladı.

— Neden susuyorsunuz, peder? Dut yemiş bülbül kesildiniz birden!

Peder odasına yönelirken Ostap arkasından şöyle bağırdı:

— Kullanılmış eşyalar alırım, yenilerini çalarım.

Boynunu içine çeken Vostrikov kapısının önünde bir an durakladığında Ostap'ın alaycı sözlerinin birkaçını daha işitti:

— Eski pantolon konusunda bir şey söylemediniz, saygıdeğer din adamı! Alacak mısınız? Elimde bundan başka yelek kolları, ölmüş eşek kulağı, davul tozu da var. Almak ister misiniz? Hepsini toptan satın alırsanız biraz indirim yaparım. Üstelik sandalyenin astarının altına dikili değil benim satacağım şeyler!

Din görevlisi odasına girdi, kapıyı kapattı. Ostap'ın istediği de buydu zaten. Rahatlamış bir durumda geri döndü, ayakkabı bağcıklarına basa basa odasına doğru yürüdü. Ostap'ın uzaklaştığını anlayan peder kapısını açıp hızla başını dışarı çıkardı, içinde biriken öfkeyi şu birkaç sözcükle kustu:

— Aptal herif, sen de!

Ostap anında geriye döndü.

— Ne dedin? Ne dedin?

Ancak kapı yeniden kapandı, ardından kilidin şakırtısı duyuldu. Ostap kapıya yaklaştı, elini boru gibi yumup ağzına dayadı, kilidin deliğinden içeriye şöyle haykırdı:

— Papaz efendi, afyonun gramını kaça satıyorsun?

İçerden tıs çıkmadı.

— Peder, sen çok aşağılık bir adammışsın!

Ostap böyle bağırdığı sırada kilidin deliğinden bir kalem dışarı çıktı, fır fır dönerek sivri ucuyla Ostap'ın ağzını yaralamaya çalıştı. Bereket versin, Ostap tam zamanında geri çekmişti kendini. Kalemin ucundan yakaladığı gibi kendine doğru asılmaya başladı. İki düşman arasında büyük bir kapışma sürüyordu şimdi. Sonunda gençlik üstün geldi, kalem yaradan çıkan bir kıymık gibi kapının deliğinden usul usul sıyrıldı. Elinde savaş ganimetiyle odasına dönen Ostap ile ortağı bu olaya hayli güldüler. Ostap sevincinden;

— Adam korkuyor bizden, korkuyor, korkuyor! diye bir şarkı tutturdu.

Biraz sonra cebinden çıkardığı çakıyla kalemin üstüne çirkin bir sözcük kazıdı, koridora koşarak bunu pederin kapı kilidinin deliğinden içeri soktu,

çabucak odasına döndü.

İki ortak, arşiv görevlisinden alınan yeşil renkli mobilya dağıtım belgelerini açıp incelemeye koyuldu. İppolit Matveyeviç bir an hayallere daldı.

— Biliyor musunuz? dedi. Ben şu “kadın çoban” duvar halısını Petersburg’da bir antikacıdan satın almıştım.

Ostap eski soylular birliği başkanının elindeki belgeyi kaptığı gibi parça parça etti.

— Sizin kadın çobanınızın canı cehenneme!

— Hele ceviz mobilya takımındaki yuvarlak masayı görmeliydiniz!

— Onun da canı cehenneme! Yuvarlak masanızdan bana ne? Yırtın onun belgesini de!

Böylece elde üç belge kaldı. Bir tanesi huzurevindeki sandalyenin belgesi olduğundan buna gerek kalmamıştı. Öbür iki belgeden biri Mokova’da Mobilya Mağazası’na gönderilen 10 sandalyenin, sonuncusu ise Stargorod, Plehanov sokağı 15 numarada oturan bayan Grisasuyeva’ya verilen tek sandalyenin dağıtım belgesiydi.

Ostap;

— Parayı hazırlayın, dedi. Belki Moskova’ya gitmem gerekecek.

— Peki ama şu tek sandalye ne olacak?

— Bire karşı on sandalyenin şansı daha yüksek. Aritmetik hesabı açıkça böyle söylüyor. Ya bir de bayan Grisasuyeva soğuk kış günlerinde evindeki sandalyeyi kırıp sobada yaktıysa? O zaman ne olacak?

— Nasıl? Böyle şeylerin şakası yapılmaz! Sakın bir daha böyle şakalara kalkışmayın!

— Özür dilerim, feldmareşal Konrad Karloviç Mihelson! Tövbe, tövbe! İşimizin ciddiyetini biliyorum. Hele sandalyelerimizi bulalım, o zaman bir elimiz baldan, öbür elimiz kaymaktan çıkmayacak!

— Gene de bana mücevherler buradaki tek sandalyenin içindeymiş gibi geliyor.

— Neden öyle gelsin ki? Anlamıyorum... Neyse, neyse... Biz Marksist ilkelere göre çalışalım. Gökyüzü kuşlara kalsın, sandalyeler de bizim olsun. Şu I. Dünya Savaşı’nda yara almış bayan Grisasuyeva’yı çok merak ediyorum, bir an önce gidip onu görsek iyi olur. Adresi Plehanov sokağı 15

numaralı apartman mıydı? Geç kalmayın, Konrad Karloviç, hareket planını yolda yaparız.

Peder Fiyodor'un odasının önünden geçerlerken Türkiye yurttaşının kindar oğlu kapıya bir tekme savurdu. Bunun üzerine içerden kovalanmaktan yorgun düşen bir hayvanın homurdanmasına benzer iniltiler geldi. İppolit Matveyeviç birden korkuya kapıldı.

— Sakın adam peşimize düşmesin?

— Hiç sanmam. Devlet bakanlarının yatta bugünkü görüşmesinden sonra böyle bir şey yapamaz. Pederin benden ödü patladığını adım gibi biliyorum.

İki ortak akşam üzeri kaldıkları otele döndüklerinde İppolit Matveyeviç bayağı kaygılıydı, Ostap'ın ise sevincinden yüzü gülüyordu. Kılığını bayağı değiştirmişti. Ayaklarında, yeşil-siyah damalı çoraplar üzerine giydiği, ökçelerine yuvarlak lastikler çakılmış mor renk bir iskarpin, başında krem rengi bir şapka ile boynunda yarı ipekli atkı vardı.

Dul bayan Grisasuyeva'nın evine yaptıkları ziyareti düşünen İppolit Matveyeviç;

— Aradığımız sandalyenin ta kendisi, dedi. Ama onu kadından nasıl isteyeceğiz? Satın mı alsak, ne yapsak?

— Hiç gereği yok. Neden derseniz, boşuna bir sürü masrafa girmenin ötesinde sandalyeyi ondan istemek kuşku uyandırabilir. Tek sandalye için bu kadar kafa yormaya değer mi? Sonra bu sandalyenin üstünde neden bu kadar duruyorsunuz?

— Öyleyse ne yapacağız?

Ostap yeni iskarpinlerinin arkasına yüzü sevinçten parlayarak dönüp baktı.

— Görmüyor musunuz, bana nasıl da yakıştı! "Ne yapacağız?" diye sordunuz, öyle değil mi? Heyecanlanmayın, Konrad Karloviç! Bu işi ben kendi üzerime alıyorum. Ayağımdaki iskarpinler size o sandalyeyi getirecek!

İppolit Matveyeviç'in keyfi birden yerine geldi.

— Şey, bakın, size ne diyeceğim!.. Hani, siz bayan Grisasuyeva ile sel baskını üzerine konuşuyordunuz. Ben de o sırada bizim sandalyenin üzerinde oturuyordum. İnanır mısınız, altımda mücevherlerin sertliğini hissettim. Pırlantalar orada, yemin ederim, orada!

— Yoldaş Mihelson, bana kalırsa fazla heyecanlanıyorsunuz.

— Gece yarısı kadının evine girip çalalım sandalyeyi. Bundan başka çıkar yol göremiyorum.

— Sayın eski soylular derneği başkanı, bu tarz düşünceler size yakışmıyor! Ayrıca gece başkasının evine girmenin tekniği vardır. Yoksa bavulunuzda her türlü kapı kilidini açan maymuncuk takımı mı taşıyorsunuz? Bırakın böyle şeyleri! Zavallı bir dulu soymak düpedüz züppeliktir!

— Haklısınız. Bir an ne diyeceğimi şaşırdım. Sandalyeyi ne kadar çok istediğimi böylece anladınız, değil mi?

— Acele işe şeytan karışır. Evlenirsek bu iş tamamdır.

— Evlenmek mi? Kiminle?

— Madam Grisasuyeva ile.

— Niçin evleneceksiniz?

— Sandalyenin içindekileri olay çıkarmadan almak için.

— Ama yaşam boyu ona bağlanmak zorunda kalacaksınız.

— Olsun. Altına imza koyduğumuz anlaşmamızın kurtuluşu için ortağınız olarak ben seve seve evlenirim.

— Bütün yaşam böyle bir kadına bağlanmak ne demek hiç düşündünüz mü?

Böyle diyen İppolit Matveyeviç şaşkınlık içinde elini salladı, sinek kaydı tıraşlı yüzünde sırıtma benzeri bir gülümseme belirdi, N. kasabasından ayrılalı beri fırça yüzü görmeyen dişleri mavi mavi sırıttı.

— Yok, yok, ömür boyu o kadına bağlanmak büyük bir özveridir.

— Ömür boyu bağlılık... Özveri... Sayın Konrad Karloviç, siz yaşam hakkında, özveri hakkında ne biliyorsunuz ki? Bir zamanlar oturduğunuz konağınızdan sürülmek midir özveri? Yoksa taklit Çin vazonuzun zorla elinizden alınması mı? Sayın oturum başkanları, yaşam denen olgu son derece karmaşıktır, bu karmaşık olgu bir kutu gibi kolayca açılabilir. Ancak açmanın yolunu yordamını bilmek gerekir. Kutuyu açmasını bilmeyenler her şeylerini yitirirler. Petersburglu soylu keşişin başından geçenleri işittiniz mi?

İppolit Matveyeviç böyle bir şey işitmediğini söyledi.

— Keşiş Bulanov'un adını duymadınız, demek ki. Petersburg soyluları arasında adı kahramana çıkmıştı... Nasıl duymazsınız! Dinleyin öyleyse...

Ostap böyle diyerek, şaşırtıcı başlangıcı bütün Petersburg sosyetesini ayağa kaldıran, daha şaşırtıcı bitimi ise son yıllarda bıçakla kesilircesine işitilmez olan, soylu keşiş Bulanov'la ilgili çalkantılı bir olayı baştan sona anlattı.

SOYLU KEŞİŞİN BAŞINDAN GEÇENLER

Bender'in doğru olarak belirttiği gibi, kont Aleksey Bulanov adında parlak bir hassa subayı Petersburg soyluları arasında korkusuzluğuyla ün yapmıştı. Bu hovarda, olağanüstü süvari subayının adı yıllarca Petersburg'un kibirli saraylıların ağzından düşmedi, sosyete çevrelerinde hayranlık duyularak anıldı. Yakası karakul kürküyle çevrili, göğsü sırmalarla süslü ceketi, düzgün uzun favorileri, kısacık kalkık burnuyla bu yakışıklı hassa subayının portresi resimli dergilerin sayfalarından hiç eksik olmazdı.

Sonu uğursuzlukla biten birçok gizli düelloya girdiği, yanına sokulmanın son derece güç olduğu, sosyetenin en güzel kadınlarıyla açıkça aşk ilişkisi kurduğu, toplumda saygınlık kazanmış kişilere karşı akla gelmedik çıkışlar yaptığı, sivillere sık sık dayak atılan işret sofralarına katıldığı bilinen kont Bulanov'un ünü gün geçtikçe artıyordu.

Genç kont yakışıklı olduğu kadar zengin, gönül işlerinde ve kumarda başarılı, mirasa konmada ise son derece şanslıydı. Zaten varlıklı bir adamken, ölen akrabalarının kendisine bıraktıklarıyla malı-mülkü çoğaldıkça çoğalmaktaydı.

Kontun cüretkârlığı ile cesurluğuna en güzel örnek, İtalyanlarla savaşında Habeşistan Kralı Menelik'e yaptığı yardımlardır. Onu geceleri beyaz bir maşlah giymiş olarak Habeşistan göğünün parlak yıldızları altında, büyük bir haritanın karşısında görenler çoktur. Meşalelerin alevleri kontun

yalanmış gibi düzgün duran favorilerini aydınlatırken, ayaklarının ucunda da yeni dostu, Habeşistanlı oğlan çocuğu Vaska otururdu.

İtalyan ordularını bozguna uğratan kont Bulanov savaşın sonunda yanına Habeş dostu Vaska'yı da alarak Petersburg'a dönüyor. Aman Tanrı'm, çiçeklerle, şampanyalarla o ne görkemli karşılama! Bizim kont başkente döndükten sonra, sosyete romanlarının deyimiyle, yeniden "kaygısızca eğlenme ve zevk alemi"ne dalıyor. Ona karşı duyulan hayranlık iki kat artmıştır, kadınlar kontun peşinden koşarken erkekler kıskançlıklarından çatlarlar. Kont Bulanov, Milyonerler caddesinden kupasına kurulmuş olarak geçerken, arabanın arka basamağında ayakta duran Habeş Vaska yüzünün ışıldayan kara derisiyle, fidan boyuyla, gelip geçenlerin hayranlığını kazanmaktadır.

Derken, bütün bu gösteriş, bu debdebe birdenbire son bulur. Kont Aleksey Bulanov'u sosyete çevrelerinde görmez olurlar. Kontun son sevgilisi prenses Belorusko-Baltiyskaya onulmaz acılara gömülür, yakışıklı çapkının ortalıkta gözükmeyişine herkes şaşırıp kalır. Gazeteler ünlü çapkınla ilgili değişik haberlerle dolup taşarken, gizli polisin bütün araştırmaları boşa çıkar.

Bu gürültü-patırtı diner gibi olunca Averkiyev çölünden her şeyi açıklayan bir mektup gelir. Sosyetenin baş kahramanı, başkent soylularının gözdesi kontun, daha doğrusu XIX yüzyıl Baltazar'ının keşişlik yemini ettiği bildirilmektedir mektupta. Mektubun satırlarında korkunç ayrıntılar vardır. Keşişliği seçen kont ayaklarına birkaç batmanlık gülleler bağlamış olarak yaşamakta, ince Fransız mutfağına alışmış midesini soyulmuş patates kabuklarıyla doldurarak beslenmektedir. Bu mektup üzerine tahmin üzerine tahmin yürütülür. Kimisi, kontun, ölen annesini düşünde gördüğüne inanır. Kadınlar acı habere üzülerek sel gibi gözyaşı dökerler. Prenses Belorusko-Baltiyskaya'nın evinin önünde sıra sıra kupa arabaları dizilir. Prenses ile kocası başkent sosyetesinin geçmiş olsun dileklerini kabul etmektedirler. Derken, yeni yeni söylentiler yayılır. Kontun, saplandığı dinsel inançlar yüzünden geçici bir deliliğe yakalandığına inananlar çıkar. Bir bölümü de yakışıklı çapkının, borçlarından kurtulmak amacıyla böyle

davrandığını söylerler. Kimileri ise kadın avcısı zamparanın içine kapanmasının nedenini mutsuz bir gönül serüvenine bağlar.

İşin aslına bakılırsa, soylu hassa subayı yaşamın anlamını kavramak için keşişliği seçmiş bulunuyordu. Ancak girdiği yoldan bir daha geri dönmedi. Böylece kontun şanı-şöhreti günden güne unutuldu. Prenses Baltiyskaya bir İtalyan şarkıcıyla tanışarak yineden mutluluğa erişti, Habeş Vaska ise ister istemez yurduna döndü.

Kapandığı manastırda Yevpl adını alan kont Aleksey Bulanov kendine büyük eziyetler çektiriyordu. Ayaklarına bağlı ağır güllelerle yaşadığı doğruydu, ancak bunların yaşamın derinliğini kavramada yetersiz kaldığını anlayınca başka sert yöntemler aramaya başladı. Önce yüzünü tümüyle örten siperlikli bir kalpak ile devinimlerini sınırlayan daracık papaz cüppesi giydi. Manastır başkeşişinin onayı ile seçtiği bu kılık yeterli gelmeyince gururunu kırmak için kuytu bir ormanda, toprak bir damda meşe tabut içinde yaşamını sürdürmeye başladı.

Keşiş Yevpl’in katlandığı dervişçe eziyetler manastırdaki öbür keşişleri şaşkına çeviriyordu. Bir zaman sonra yalnızca kuru peksimetle beslenme yolunu seçmişti; peksimetleri ona ancak üç ayda bir kez getiriyorlardı.

Böylece aradan tam yirmi yıl geçti. Bu tür yaşam tarzı keşiş Yevpl’e en doğru, en düzgün, en erdemli yol olarak gözükmekteydi. Kuşlar gibi hafiflemiş, düşünceleri billur duruluğuna erişmişti. Ona göre yaşamın anlamı buydu işte, başka türlü yaşanmamalıydı.

Keşiş Yevpl bir gün yirmi yıldır kuru peksimet bırakılan yerde peksimetlerin kırıntısını bile bulamadı, böylece dört gün aç kaldı. Beşinci gün toprak dama giren, ayağı çarıklı, tanımadığı bir ihtiyar ona bolşeviklerin keşişleri yuvalarından kovduklarını, manastırda sovhoz (devlet üretme çiftliği) kurduklarını söyledikten sonra onun için biraz peksimet bıraktı, bunun ardından ağlaya ağlaya oradan uzaklaştı. Bizim keşiş, yaşlı adamın söylediklerini pek anlamamıştı. Yaşamın derinliğini kavramış olmasına sevinerek, kafasının içi duru, mutlu, meşe tabutta yatmasını sürdürdü. Bu arada ihtiyar köylü yeniden peksimet getirmeye başlamıştı.

Böylece kimsenin onu rahatsız etmediği birkaç yıl daha geçti.

Gene bir gün toprak damın kapısı açıldı, birkaç kişi başlarını öne eğerek içeri girdiler. Gelenlerin ilk yaptıkları şey tabuta yaklaşmak, içinde yatan yaşlı keşişe merakla bakmak oldu. Mahmuzlu çizmeler ile bol poturlar giymiş, omuzlarına cilalı ağaç kılıflar içinde mavzerler asmış olan bu iri yapılı adamlar seslerini çıkarmadan yaşlı keşişi seyrediyorlardı. O sırada keşiş de ellerini iki yanına uzatmış olarak tabutta yatmakta, gelenlere ışıldayan gözlerle bakmaktaydı. Adamın uzun, kırlaşmış sakalı tabutun yarısını kaplamıştı. Garip ziyaretçiler omuzlarını silkip mahmuzlarını şakırdatarak tabutun başından uzaklaştılar, çıkarken toprak damın kapısını özenle örttüler.

Aradan hayli zaman daha geçti. Yaşlı keşişin zihni her zamanki gibi pırıl pırıl aydınlıktı, yaşamak ona büyük haz veriyordu. Bilincini tümüyle aydınlık hissettiği böyle bir günün ertesinde yaşlı keşiş gece yarısı birdenbire uyandı. Ve buna çok şaşırdı. Çünkü geceleri uyanmak gibi bir huyu yoktu. Onu neyin uyandırdığını düşünürken yeniden uykuya daldı. Ancak sırtında rahatsız edici bir yanmayla birlikte gene gözlerini açtı. Yanmanın nedenini bulmaya çalıştığı için gözüne bir daha uyku girmedi. Böylece niçin uyuyamadığını öğrenemeden sabaha dek gözleri açık yattı. Ertesi gece gene ansızın uyanıverdi. Sabaha dek bir yanından öbür yanına döndü, derin derin inledi, farkına varmadan ellerini kaşıdı. Ertesi sabah kalktığında gözleri kendiliğinden tabutun içine kaydı ve uyuyamamasının nedenini o anda anladı: Mor renk tahtakuruları sert yatağının her köşesini sarmıştı. Kıpır kıpır koşuşturan iğrenç yaratıkları görünce içi bir tuhaf oldu.

Peksimet getiren yaşlı adam aynı gün toprak dama uğramıştı. Yirmi beş yıldır bir kerecik olsun ağzını açmayan keşiş Yevpl onu görünce ilk kez konuştu, yaşlı adamdan biraz gazyağı getirmesini istedi. Çarıklı köylü bu işe çok şaşırmakla birlikte, istenen gazyağını bir şişenin içine koyup kimseye göstermeden getirdi. Köylü gidince keşiş hemen kalktı, tabutun kıyısını-köşesini gazla bir güzel sildi. Böylece uykusuz geçen üç günün ardından o gece deliksiz bir uyku çekti. Çünkü onu rahatsız eden tek yaratık ortaya çıkmamıştı. Ondan sonraki geceler de Yevpl tabuttan yatağını gazla temizlediyse de aradan geçen iki ay sonunda tahtakurularını gazyağıyla tümüyle yok edemeyeceği kafasına dank etti. Geceleri sağına-soluna dönse

de, yüksek sesle dualar okusa da duaların gazyağından daha etkili olmadığı gün gibi ortadaydı.

Keşiş, yaşlı köylüye ikinci kez baş vuruncaya değin altı ayı büyük acılar içinde geçirdi. Yevpl'in köylüden ikinci isteği kentten kendisine "Aragats" marka pire tozu getirmesi oldu. Ancak Aragats'ın da tahtakurusu öldürmede bir yararı dokunmadı. Tahtakuruları büyük bir hızla çoğalıyordu. Yirmi beş yıl süren dervişlik yaşantısından etkilenmeyen bizim keşiş gün geçtikçe zayıflayıp kötüleşiyordu. O tatlı yaşamdan eser kalmamıştı, umutsuzluk içinde kıvranıyordu. Böylece içine uzanıp yattığı tabut onun için bir çeşit işkence odasına dönüştü. Çarıklı köylünün tavsiyesi üzerine geceleri çam çırası yakıp tahtakurularını dağlamaya çalıştıysa da pis yaratıklar tek tek kavruldukları halde topluca teslim bayrağı çekmediler.

Bunun üzerine son çareye başvurmak zorunda kaldı. "Glik kardeşler" fabrikasının ürettiği en etkili tahtakurusu ilacından getirtti. Çürümüş şeftali kokusu taşıyan, pembe renkli, zehirli bir sıvıydı bu. Ancak keşiş Yevpl bundan da bir sonuç elde edemedi. Durum gittikçe kötüleşiyordu. Tahtakurularıyla giriştiği, iki yıl süren bu amansız mücadelenin sonunda bizim keşiş yaşamın derin anlamını artık hiç düşünmediğini fark etti, çünkü gün boyu tahtakurusu telef etmekle uğraşıyordu.

O zaman yaşamın derin anlamı konusunda yanıldığını anladı. Çünkü her şey yirmi beş yıl öncesi kadar karanlıktı, bilinmezliklerle doluydu. Demek ki, ne yapsa dünyanın dertlerinden kurtulamayacak, bedeni şu yalan dünyada var oldukça ruhu göklerde rahat uçamayacaktı.

Bu gerçeği anlaması üzerine yattığı tabuttan kalktı, toprak damdan çıktı. Yemyeşil, yarı karanlık bir ormanın içerisindeydi, kurak geçen sonbaharın ilk günleri olmalıydı, toprak damın çevresini beyaz karınlı mantarlar sarmıştı. Dalda cinsini bilmediği bir kuş cıvıl cıvıl ötüyor, yakından geçen bir trenin gürültüsü duyuluyordu. Trenin geçtiği sırada toprak sarsılıyordu ayaklarının altında. Yaşam güzeldi gene de. Yevpl böyle düşünerek fazla oyalanmadan yürüdü.

Bizim eski keşiş şimdi Moskova'da arabacılık yapmaktadır. Ama araba kendisinin değil, devletin toplutaşıma aracı olarak çalışıyor...

İppolit Matveyeviç’e bu son derece öğretici, ders verici öyküyü anlatan Ostap öykü bitince ceketinin yeniyle iskarpininin mor sayasını sildi, neşeli bir marş söyleyerek odadan ayrıldı.

Sabaha doğru döndü otele, yeni iskarpinlerini çıkarıp sehpanın üstüne koydu, parlak derisini okşarcasına ovalarken tatlı bir sesle şunları söyledi:

— Ah, benim küçük dostlarım! Siz olmasanız ben ne yapardım?

İppolit Matveyeviç yeni uyanmıştı. Yarı uykulu;

— Bütün gece yoktunuz. Nerede kaldınız? diye sordu.

— Hani, şu dul var ya, onun evindeydim.

İppolit Matveyeviç doğrulup dirseklerine dayandı.

— E, dulun evinde ne yaptınız? Evleniyor musunuz yoksa?

Ostap’ın gözleri çakmak çakmak oldu.

— Namuslu bir erkek olarak artık onunla evlenmek zorundayım. Ozanların düşlediği ateşli bir kadın buldum diyebilirim. İçi-dışı bir, taşralı bir dişi! Böyle ateşli kadınlara kentlerde pek rastlanmaz, ama uzak yerlerde karşınıza çıkıyor işte.

İppolit Matveyeviç’in yüzü biraz kızardı.

— E, düğün ne zaman?

— Yarın değil, öbür gün. Yarın da evlenirdim ama günlerden 1 Mayıs, bayram dolayısıyla her yer kapalı.

— Bu durumda bizim işin sonunu iyi görmüyorum. Siz evleniyorsunuz, oysa birlikte Moskova’ya gitmemiz gerekecek.

— Heyecanlanmayın, feldmareşal! Oturum devam ediyor!

— Peki, karınız ne olacak?

— Karım mı? Şu mücevherler üstünde oturan duldan mı söz ediyorsunuz? Akla gelecek son soru sizinkisi... Merkezden çağrıldığımızı söyleyip apar topar ayrılırız buradan. İl yönetiminin kararı ayrılmamız için yeterlidir. Eh, ufak bir ayrılık sahnesinin ardından yol azığı olarak kızarmış piliç bile getirecektir bize. Şimdi huzur içinde uyumanıza bakın. Yarın dinlence günü, bir şey yapmayacağız. Rahat bir yolculuk bekliyor bizi.

Başlık XIII

ÇOK HEYECANLISINIZ, DERİN DERİN SOLUK ALIN!

Her zamanki gibi bir şeyler yapmak isteğiyle kıvranan Viktor Mihayloviç Polesov 1 Mayıs sabahı kendini sokağa attı ve kent merkezine doğru koşmaya başladı. Ancak tesviye ustasının çok yönlü yeteneği başlangıçta varlığını kanıtlayacağı uygun bir alan bulamadı. Çünkü sokaklarda insan azdı, bayramın kutlanacağı trübünler ise atlı polislerce korunduğu için tümüyle boştu. Ama saat 9'a doğru kentin varoşlarında bandolar her biri ayrı bir makamdan tıslamaya, mırıldanmaya, homurdanmaya başlayınca ev hanımları akın akın evlerinden dışarı fırladılar.

Demiryolcuların oluşturduğu yürüyüş kolunun arasına karışan bir bando takımı adamların ilerlemesini zorlaştırıyor, daha doğrusu ayaklar altında dolaşıyordu. Üzerine kontrplaktan yapılma bir lokomotifin yerleştirildiği kamyon da arkadan bando takımını sıkıştırırken lokomotifin içindekiler obua ve flüt üfleyenlere veryansın ediyorlardı:

— Hey, bandocular! Sizin şefiniz yok mu? Krasnoarmeyskaya caddesinden yürümemeniz gerekiyordu! Bakın, trafiği tıkıyorsunuz!

Nereden çıktıysa Viktor Mihayloviç;

— Doğru! Sizin şuradaki ara sokağa sapmanız gerekiyordu! Bayram nasıl kutlanır; onu bile bilmiyorsunuz! Hadi, hadi, girin şu ara sokağa! Ne beceriksiz insanlarsınız be! diyerek oraya da burnunu soktu.

Stargorod Belediyesi ile Tarım Bakanlığı'nın kamyonları kasalarına çoluk çocuğu doldurmuşlar, bayram yerine götürüyorlardı. En ufakları kasanın kıyılarına dizilen, irice boyluları ortada dikilen bu geleceğin kahramanları ellerindeki kâğıt bayrakları sallıyorlar, avazları çıktığınca bağırıyorlardı.

İzci trampetleri takırdıyordu bir yandan. Bunlar da geleceğin yurt savunucularıydı. Ancak henüz uygun adım atmayı beceremedikleri için göğüslerini ileri çıkara çıkara, karma karışık yürüyorlardı. Ortalık tam bir ana-baba günüydü. Gürültü, şamata, yürüyüş kollarının ikide birde sıkışarak durması, bunaltıcı sıcak... Yürüyüş kolları sık sık tıkanıyor, çok geçmeden yeniden açılıyordu. Tıkanıklığın oluştuğu yerlerde eğlenmek için yaşlı erkekleri, yürüyüş kollarındaki öncüleri karga tulumba edip havaya fırlatıyorlardı. Yaşlı pinponlar kadın sesiyle tiz çığlıklar atarken kolların öncüleri yüzlerindeki ciddiyeti bozmadan havaya uçuyorlardı. Böyle eğlenen yürüyüş kollarının birinde sağa-sola emirler yağdıran Viktor Mihayloviç'i önemli bir adam sandılar, kollarından yakaladıkları gibi havaya fırlattılar. Polesov havada uçarken palyaço gibi ellerini, kollarını sallıyordu.

İngiliz bakanı Çemberleyn'e benzeyen içi dolu bir kuklayı birkaç kişi tutup ortaya çıkardılar. Pehlivan yapılı, şişkin pazulu bir işçi, kuklayı elindeki karton sopayla dövmeye başladı. Silindir gövdeli Çemberleyn'e durmadan vuruyordu. Frak giymiş, beyaz eldivenli üç komsomol[12] çevrelerine şaşkın şaşkın bakarak bir otomobilin içinde geçip gittiler. Yürüyüş kollarını seyredenler iri göbekli bir kapitalisti temsil eden arkadaşlarına yaya kaldırımından şöyle bağırdılar:

— Ulan, Vaska, burjuva bozuntusu! Pantolon askısı sana hiç yakışmamış!

2 Numaralı Huzurevi'nin tören kolunda bulunan yaşlı kızlar şarkı üstüne şarkı söylüyorlardı. Onların başında yürüyen Alhen göğsünde kırmızı bir bant, düşünceli bir yüzle kızların şarkılarına katılıyordu.

Sibirya taygalarından Britanya denizine kadar,
Bizim Kızıl Ordu en güçlüdür!..

Sporcu gençler verilen komut üzerine karmakarışık bir şeyler bağırıyorlardı, ama ne dediklerini kimse anlamıyordu.

Bütün bu yaya, atlı, araçlara bindirilmiş yürüyüş kollarının amacı merkezdeki tramvay deposuna ulaşmaktı. Saat tam 13'te depodan Stargorod kentinin ilk elektrikli tramvayı hareket edecekti.

Tramvay yolunun yapımına ne zaman başlandığını kimse anımsamıyordu.

Cumartesi çalışmalarının[13] başladığı 1920 yılında belediye işçileri Gusişçe caddesinde gün boyu ilk çukurları kazdılar.

Birçok derin, geniş çukur kazılıp bitirildi.

Çalışanlar arasında mühendis şapkası giymiş birisi ile onun arkasında da ellerinde çeşitli renkte sırıklar, işçi çavuşları sağa-sola koşturup duruyorlardı.

Ertesi cumartesi günü aynı yerde çalışmalar sürdü. İki çukurun yeri beğenilmediği için yeniden toprakla dolduruldu. Mühendis şapkalı kişi, işçi çavuşlarının üzerine yürüyerek onlardan yapılan yanlışlığın açıklanmasını istedi. Bunun üzerine daha derin ve geniş çukurlar kazıldı.

Çukurlar kazılıp bitirilince yığın yığın tuğla getirildi, tuğlalarla birlikte asıl inşaat işçileri inşaat yerine geldi. Gelenler çukurlara ilk temeli attılar. Sonra her şey birdenbire durdu. Mühendis şapkalı kişi arada bir ıssız inşaat alanına geliyor, tabanı tuğla döşeli çukurları inceledikten sonra;

— Planlı ekonominin sonucu budur! diyerek elindeki sopayı temele birkaç kez vuruyor, sonra orada fazla oyalanmadan, soğuktan üşüyen kulaklarını elleriyle örterek kente, sıcacık evine dönüyordu.

Bu mühendisin adı Treuhov'du.

Temeli atıldıktan sonra olduğu gibi bırakılan istasyon inşaatı Treuhov tarafından çok önceleri, daha l912 yılında tasarlanmıştı. Gelgelelim kent meclisi mühendisin tasarısını onaylamadı. Aradan iki yıl geçince Treuhov öneriyi yineledi, ancak bu sefer de I. Dünya Savaşı çıktı. Savaşın ardından Ekim Devrimi geldi. Derken NEP[14], planlı ekonomi, döner sermaye gibi başka engeller sırayla çalışmaların ilerlemesini durdurdu.

Bahar gelince temelin üstünü azgın otlar bürüyüp çiçek açıyor, kış aylarında ise çocuklar buralara buzdan tepeler yığıyordu.

Oysa kentçilik mühendisi olan Treuhov büyük hayaller peşindeydi. Stargorod il merkezinin yaya kaldırımlarını onarmak, caddelerdeki ufak tefek işleri kovalamak, reklam afişlerinin asılacağı panoları hazırlamak onun gönül verdiği işlerden değildi. İncelenmek üzere yeniden belediye meclisine sunduğu tramvay projesi onaylanıp onaylanmadığı belli olmaksızın bir süre sümen altında bekletildi, ardından başkent Moskova'ya,

yetkililerin incelemesi için gönderildi, epey bir zaman da orada tozlu raflarda incelenmeyi bekledi. Hangi biçimiyle olursa olsun projeye para ayrılamıyordu.

Öfkeden deliye dönen Treuhov evde şöyle bağırıyordu:

— Bunlarınki ilkellik! Para yokmuş! Hayvan sırtında ya da at arabasıyla yolcu ve yük taşımaya bol bol ödenek ayrılıyor ama tramvay yapımına gelince para bulamıyorlar. Olacak şey mi? Stargorod arabacıları insanın ölüsünü de soyuyorlar, dirisini de. Çünkü soyguncular çetesi kurmuşlar. Arabaya binmeyi reddedip elinde birkaç parça eşya ile tren istasyonuna dek beş kilometre yol yürü bakalım, bunu yapmak kolay mıymış? İstasyona kadar tramvay yolu döşense altı yılda kendi masrafını çıkarır.

Adamcağızın kırlaşmaya yüz tutmuş bıyıkları öfkeden titriyor, çizim masasının çekmecesinden çıkardığı, aydıngere çizilmiş tramvay yolları planlarını karısına yüzüncü kez gösteriyordu. Tramvay merkez istasyonu ile deponun, ayrıca on iki hattın ayrı ayrı planları aydıngerlerde açıkça gözükmekteydi.

— Hatların on ikisinin birden açılmasına gerek yok. Ama hiç olmazsa üç tanesi, evet, üç tanesi geciktirilmeden açılmalı! Çünkü Stargorod trafiği bunlar olmadan yakında tıkanacak.

Treuhov bunları söyledikten sonra mutfağa odun kırmaya gitti.

Ev işlerinin çoğunu Treuhov yapar, karısına her konuda yardım ederdi. İlk çocukları dünyaya geldiğinde kendi elceğiziyle güzel bir beşik yapmış, çeşitli parçalarla çamaşır makinesi bile ortaya çıkarmıştı. Önceleri çamaşırları birleştirip kendisi yıkarken karısına da bunu nasıl kullanacağını öğretti. Aylık ücretinin en azından beşte biri yabancı dilde yayınlanan teknik dergilere giderdi, adamcağız evin masraflarına yetişmek için sigarayı bile bıraktı.

Kamu İşleri Yönetim Başkanlığı görevine Gavrilin gelince, Treuhov elindeki planlarla hemen ona koştu. Daha önceki görev yeri Semerkant'ta Türkistan'ın yakıcı güneşinden yüzü kavrulan yeni yönetici Treuhov'un anlattıklarını fazla önemsemeden dinledi, elindeki planları üstünkörü inceledi. Sonra şöyle söyledi:

— Biliyor musunuz, Semerkant'ta tramvay mramvay yok. Orada her şey eşek sırtında taşınıyor. Eşeğin tanesi üç ruble. Ama sırtına on batman yük vur, bana mısın demeden götürür... Ufacık hayvanlar öyle işe yarıyor ki!..

Treuhov çok sinirlendi.

— İşte o yüzden Asya demişler oraya! Eşeğin tanesi üç ruble ama böyle bir hayvanı beslemek için yılda otuz ruble yem parası harcamak gerekir.

— Peki, sizin işleteceğiniz tramvaylara otuz rubleyle yılda kaç kez binebilirsiniz? Üç yüz kez mi? Günde bir kere bile binemiyorsunuz.

Treuhov'un iyice tepesi attı.

— Öyleyse Türkistan'dan eşek getirtin! diyerek kapıyı sertçe çarpıp Gavrilin'in odasından ayrıldı.

O günden sonra Kamu İşleri Yöneticisi ne zaman Treuhov'la karşılaşsa ona şu gülünç soruyu yöneltirdi:

— E, Treuhov, ne dersiniz? Türkistan'dan eşek mi getirteceğiz, yoksa tramvay yolu mu döşeyeceksiniz?

Böyle derken Gavrilin'in yüzü düzgün rendelenmiş turpa benzerdi ama gözlerinden kurnazlık akardı.

Aradan üç ay geçmeden Gavrilin kent mühendisini odasına çağırdı, ona ciddi ciddi şunları söyledi:

— Epeydir sizin tasarınız kafamı kurcalayıp duruyor. Paramızın olmadığını ben biliyorum, tramvayın eşek olmadığını da siz biliyorsunuz. Çünkü üç rubleye tramvay alınmaz. Öyleyse projenizin uygulanması için parasal destek bulmalıyız. Hangisi daha uygun: Çok ortaklı bir anonim şirket mi kursak, yoksa faizle bir yerlerden borç mu alsak? Tramvay işletmeciliği kaç yılda kendi masrafını çıkarır?

— Üç hattı ilk elde işletmeye açarsak altı yıl sonra tüm masraflarını çıkarır.

— Hadi, biz buna on yıl diyelim. Eğer anonim şirket kuracak olursak hangi kuruluşlar sermayeye katılır? Besin Sektörü... Yağ Üretim Merkezi... Peki, Halat Üretim Endüstrisi'ne tramvay işletmesinin bir yararı olur mu? Niçin olmasın, olur... Demiryolu istasyonuna kadar giden ağır yük vagonları koyarsak bu iş tamamdır. Demek ki, Halat Üretim Endüstrisi de katılır ortaklığa. Peki, İnşaat Malzemeleri Genel Müdürlüğü? Biraz da onlardan

sermaye katkısı olur. Merkez Bankası ile Ticaret Bankası’ndan borç alabiliriz. İşte kafamda tasarladığım plan bu. Cuma günü İl Yönetim Kurulu toplantısında bu konuyu tartışacağız. Karar verilir verilmez merkez istasyonu inşaatına başlayabilirsiniz.

Treuhov o gece geç vakte değin kendi yaptığı makineyle çamaşır yıkarken bir yandan da karısına, tramvayla taşımacılığın at arabasıyla yapılan taşımacılığa göre üstün yönlerini açıklıyordu.

Cuma toplantısında beklenen karar çıktı. Ancak yeni yeni sorunlarla karşılaştılar. Çok ortaklı anonim şirketin kuruluşu az kalsın tamamlanamıyordu. İnşaat Malzemeleri Genel Müdürlüğü anonim şirkete katılıp katılmama konusunda kararsızdı. Besin Sektörü bu kuruluşa ayrılan %15 pay yerine %10 almakta ısrar ediyordu. Sonunda birtakım güçlükler çıktıysa da hisselerin hepsi kuruluşlar arasında paylaştırıldı. Birkaç gün daha geçince Gavrilin’i projeyi savunması için İl Denetleme Kurulu’na çağırdılar. Sonra bu iş de bitti ve inşaata başlama kararı verildi.

Gavrilin;

— Gel, bakalım, Treuhov yoldaş, dedi. İşe başlayabilirsin. E, inşaatı tamamlama konusunda kendine güveniyor musun? İyi düşün, bu iş eşek satın almaya benzemez.

Böylece Treuhov kendini boğazına kadar çalışmaya gömülmüş buldu. Yıllardır düşünü kurduğu o büyük işi gerçekleştirme zamanıydı şimdi. Hesaplar yapıldı, inşaat planları çizildi, gerekli malzemeler ısmarlandı. En beklenmedik yerlerde büyük zorluklarla karşılaşıyorlardı. Stargorod’da uzman beton dökücüler bulunmadığından ister istemez ustalar Leningrad’dan getirtildi. Gavrilin inşaatta kullanılacak makinelerin bir yıl içerisinde gönderilmesini istediği halde üretici fabrika bunları bir buçuk yıldan önce veremeyeceğini bildirdi. Makineleri yurt dışından satın alma tehdidi üzerine bu zorluk da aşıldı.

Sonra daha ufak engeller çıktı karşılarına. Kâh gerekli ölçülerde demir bulamıyorlar, kâh traverslerin yeterince yağa doyurulmadığı anlaşılıyordu. Sonunda fabrikası istenen nitelikte travers göndermeyi kabul etti. Başmühendis Treuhov travers hazırlama fabrikasını kendi gözleriyle görmeye gittiğinde traverslerin %60’ının ıskartaya çıkarılacak kadar

niteliksiz olduğunu anladı. Çünkü demir aksamda döküm boşlukları vardı. Keresteler yeteri kadar kuru değildi. Bereket versin, aldıkları raylar iyi durumdaydı ama döşeneceği yerlere bir ay gecikmeyle gönderiliyordu. İçi buzdolabı gibi soğuk “fiat” marka külüstür arabasıyla sık sık tramvay istasyonu inşaatına gelen Gavrilin ile Treuhov arasında ağız kavgası eksik olmuyordu.

İstasyon ile deponun parça parça hazırlanıp yerlerine takılması sırasında Stargorod basını çalışmalara şakacı, hatta alaycı bir tavırla yaklaşmayı uygun buldu nedense.

“Stargorod Pravdası” adlı gazetedeki köşe yazılarıyla ünlü Prens Datski tramvay konusunu işlerken “Volan Tekeri” takma adını kullanmaktaydı. Haftada en azından üç kez kendi köşesinde inşaatın ilerlemesiyle ilgili iğneleyici yazılar döktürüyor; yazılarına, “İnşaat işleri günlük yaşamımıza yansıdı”, “Kentimizin dev yapısı yakında işletmeye açılacak”, “Alçakgönüllü bir inşaatçının gördükleri” türünden sözümona okurları aydınlatan, bilgilendirici başlıklar atıyordu. Ayrıca gazetenin baş sayfasının üçüncü sütunundaki yazılar “Bu işte dalavere kokusu var”, “Zayıf noktalar üzerine”, “Denetim eksikliği, gösteriş düşkünlüğü”, “Neresi iyi, neresi kötü”, “Beğendiklerimiz, beğenmediklerimiz”, “Eğitim düşmanlarının kuyruğunu kıstırmak gerekir”, “Kırtasiyeciliğe son verme zamanı gelmedi mi?” gibi kuşku uyandırıcı başlıklarla sinir törpülüyordu.

Elleri titreyerek gazetenin sayfalarını çeviren Treuhov’un şahsıyla ilgili aşağıdaki satırları okurken kalemşorlara karşı içinden nasıl bir kin kabardığını kimse bilemezdi.

...Basamaklardan tırmanıyorum. Rüzgâr kulaklarımda uğulduyor.

Kokardında iki küçük çekiç bulunan, tiftiği çıkmış şapkası başında, ufak burunlu biri, hani şu bizim devasa tramvay istasyonumuzun kurucusu, çelimsiz mühendis Treuhov yukardaki çalışma odasında oturmakta..

Hemen “Hışırtılı dalgaların dövdüğü kıyılarda, kafası düşüncelerle dolu bir adam duruyor...” şiiri geliyor hatırıma.

Giriyorum odasına. Tek esinti yok, kirişler kıpırdamıyor bile.

Mühendise soruyorum:

— Nasıl, çalışmalar iyi gidiyor mu?

Başmühendis Treuhov’un çirkin yüzü canlanıyor birden. Elimi sıkarken;

— İşlerimizin %70’i bitti sayılır, diyor.

Yazı şu satırlarla son buluyordu:

Ben giderken gene elimi sıkıyor. Oradan ayrıldığım sırada arkamda kirişlerin uğuldamaya başladığını işitiyorum.

İşçiler arı kovanı boşalmış gibi sağa-sola mekik dokuyorlar.

Bu kaynaşan işçi topluluğunu, güçlü tramvay istasyonunun çelimsiz kurucusunu unutmak kolay değil...

“VOLAN TEKERİ”

Treuhov’u kurtaran tek şey gazete okuyacak fazla vakti olmaması, bir de Volan Tekeri’nin yazılarının bazılarını kaçırmasıydı.

Bir gün dayanamadı ve hayli kafa yorarak adamın gazetesine sert bir yalanlama yazısı gönderdi.

“Bazı kişiler biz inşaatçıların “eğseri” adını verdiğimiz uzun çiviyi vites kutusu gibi bir şey sanıyor. Böyleleri inşaat işlerinden anlamadıklarından, her şeyi birbiriyle karıştırıyorlar. Volan Tekeri’nin dikkatini bir konuya çekmek isterim: Kirişler ancak inşaat yıkılmak üzere olduğu zaman uğuldar. Kiriş konusunda bu tarz açıklamalarda bulunulması bir viyolonselin çocuk doğurmak üzere olduğu gibi bir anlam taşır ki, adamınız döktürdüğü bu gibi yazılarla başka hangi çamları devirmektedir, onu çok merak ediyorum...”

O günden sonra “Volan Tekeri” inşaatla ilgili iğnelemelerine son verdi, gelgelelim gazetenin birinci sayfa üçüncü sütunundaki dırdırcı yazılar “15.000 ruble paslanmaya yüz tuttu.”, “Bu paralar konut yapımına ayrılsa”, “İnşaat malzemesi kan ağlıyor”, “Gariplikler, soytarılıklar” başlıklarıyla sürdü gitti.

İnşaat sona ermek üzereydi. Raylar karınca sabrıyla yerlerine perçinleniyor; döşenen raylar merkez istasyondan mezbahaya, açık pazardan mezarlığa doğru her gün biraz daha boy atarak ilerliyordu.

Önce tramvay işletmesinin açılışını Ekim Devrimi’nin 9. yıldönümüne rastlatmak istedilerse de vagon fabrikası elinde yeterli malzeme bulunmadığını ileri sürerek vagonları zamanında teslim etmedi. Bunun

üzerine açılışı 1 Mayıs'a ertelediler. O gün her şeyin hazırlanıp bitirileceği kesinleşti.

Bizim "mücevher peşine düşme şirketi" ortakları, tören yürüyüşü kollarına katılanların arasına girmeden geze geze Gusişçe'ye vardılar. Bütün Stargorod oradaki geniş alanda toplanmıştı. Yeni tramvay deposu çam dallarından yapılmış çelenklerle donatılmıştı. Adım başı bayraklar dalgalanıyor, rüzgâr estikçe bez afişler havalarda uçuşuyordu. Tramvay işçilerinin kuşattığı boş alana nasıl olup da girdiği anlaşılmayan bir dondurma satıcısını atlı polisler kovalamaktaydı.

Tramvay deposunun iki kapısı arasına mikrofonlu, ses yükselticili bir kürsü konmuştu. İlçelerden gelen parti delegeleri yavaş yavaş tribünlere yaklaşıyorlardı. İl Kamu İşletmeleri Kurumu ve Halat Üretim Şirketi bandocularından oluşan karma bandodaki mızıkacılar ciğerlerinin gücünü denemek istercesine ha bire çalgılarını üflüyorlardı. Davul şimdilik yerde yatıyordu.

İçinde 701'den başlayıp 710'a kadar numaralanmış açık yeşil renkli 10 vagonun bulunduğu tramvay deposunun aydınlık salonunda Moskova'dan gelmiş, uzun saçlı, başı kepli bir haberci dolaşmaktaydı. Göğsünde de küçücük bir ayna asılıydı. Adam kaygılı bir yüzle ikide bir aynadaki görüntüsüne bakıyor, bir yandan da başmühendisi arıyordu. Onu bulsa Stargorod Tramvay İşletmesi konusunda birkaç soru soracaktı. Her ne kadar açılış sırasında yapılacak konuşmalarla ilgili tek bilgi edinmiş değilse de, gazeteye göndereceği yazı kafasında hazır sayılırdı. En iyi niyetlerle mühendisi aramasını sürdüren habercinin açılış töreninde gördüğü tek eksiklik herkesin bir şeyler yiyip içeceği büfenin bulunmamasıydı.

Bu büyük kalabalıkta bir araya gelenler ilk tramvayın hareket etmesini beklerken şarkı söylüyorlar, bağırıp çağırıyorlar, ayçekirdeği çitliyorlardı.

Son olarak İl Yönetim Başkanı da şeref tribününe geldi. O sırada Prens Datski kekeleyerek basının öbür temsilcileriyle havadan sudan laf ediyordu. Bu saate kadar Moskova'dan gelecek film çekim ekibini bekledikleri belliydi.

Kürsüye çıkan Gavrilin;

— Saygıdeğer yoldaşlar, dedi. Kentimiz tramvay işletmesinin açılış törenini başlatıyorum, dedi.

Bando takımının bakır boruları kıpırdandı. Mızıkacılar ciğerlerini havayla doldurarak “Enternasyonal”i üst üste üç kez çaldılar.

Gavrilin;

— Sözü Kamu İşletmeleri Yöneticisi yoldaş Gavrilin’e veriyorum, dedi.

Prens Datski (“Volan Tekeri”) ile Moskovalı gazeteci sanki sözleşmişçesine not defterlerine aynı satırları düştüler:

“Görkemli açılış töreni Stargorod Kamu İşletmeleri Yöneticisi yoldaş Gavrilin’in konuşmasıyla başladı. Mahşeri kalabalık kulak kesildi...”

Oysa iki haberci arasında her bakımdan dağlar kadar fark vardı. Moskovalı gazeteci genç ve bekardı. Prens Datski ise kırkını çoktan devirmişti, üstelik kalabalık ailesinin yükü altında eziliyordu. Birisi sürekli Moskova’da yaşadığı halde öbürü oraya adımını bile atmamıştı. Moskovalı haberci biraya bayıldığı halde, Prens Datski ağzına votkadan başka içki koymazdı. Toplumsal konumları, karakterleri, yaşları, alışkanlıkları, eğitimleri bakımından aralarındaki büyük ayrıma karşın her iki gazetecinin törenden edindikleri izlenimleri birbirinin aynı, basmakalıp, beylik, kullanıla kullanıla cacığı çıkmış sözlerle kayda geçmesi şaşırtıcıydı. Kalemleri not defterleri üzerinde oynarken, şu aynı tümceyi yazmaları bunu gösteriyordu: “Bu bayram gününde Stargorod’un caddeleri daha genişlemiş gibi gözüküyordu...”

Gavrilin konuşmasına şöyle başladı:

— Yoldaşlar, tramvay işletmesi açmak eşek satın almaya benzemez.

Bu sade sözler Gavrilin’in dudaklarından düştüğü anda kalabalık arasından Ostap Bender’in kahkahası yükseldi. Büyük dalavereci, Gavrilin’in kullandığı tümcenin önemini en iyi kavrayanlardandı. Sözlerinin dinleyicileri etkilediğini gören Gavrilin, nedendir bilinmez, asıl söyleyeceklerini unutup uluslararası ilişkilerden söz etmeye başladı. Arada bir aklı başına gelerek tramvay işletmeciliğinin yararlarını saymaya çalıştıysa da büyük bir korku içinde bunu beceremeyeceğini anladı. Konuşmacının iradesi dışına çıkan sözler durmadan uluslararası ilişkiler alanına kayıyordu. Konuşmasında yarım saatini ayırdığı İngiliz bakan

Çemberleyn’den sonra Gavrilin sözü döndürüp dolaştırıp Amerikalı senatör Bora’ya getirdi. Kalabalık yavaş yavaş konuşmacıya duyduğu ilgiyi yitirdi. Oysa gazeteciler not defterlerine aynı anda şu kaydı düşüyorlardı: “İlk konuşmacı Sovyetler Birliği’nin uluslararası konumuyla ilgili çarpıcı değerlendirmelerde bulunmuştur...” Coştukça coşan Gavrilin, Romen beylerine epeyce atıp tuttuktan sonra Mussolini hakkındaki değerlendirmelerine geçti. Bereket versin son anda toparlandı ve uluslararası siyaset konusundaki ikinci uzmanlık alanını bırakıp günün anlamını belirten bir konuşmaya adımını attı:

— Az sonra depodan çıkmasını beklediğimiz ilk tramvayın kimlerin sayesinde işletmeye açıldığını biliyorsunuzdur, sanırım. Saygıdeğer yoldaşlar, Stargorod Tramvay İşletmesi sizlerin sayesinde, korku belası değil, vicdanlarının sesini dinleyerek çalışan şu işçi kardeşlerimizin sayesinde, bir de Sovyetler Birliği’nin değerli uzmanlarından başmühendis Treuhov sayesinde hizmetinize sunulmuştur. Treuhov’a ne kadar teşekkür etsek azdır!..

Treuhov’u her yerde aradıkları halde bulamadılar. Konuşma yapmak için epeydir yanıp tutuşan Yağ Üretim Merkezi temsilcisi uygun fırsat bulur bulmaz kürsüye koştu, elini havada şöyle bir salladıktan sonra o da uluslararası ilişkilerden söz etmeye başladı. Adamın konuşmasının bitiminde birkaç seyrek alkışı dinleyen iki gazeteci not defterlerine aynı haberi karaladılar: “Gürültülü alkışlar zamanla alkış tufanına dönüştü...” Bizim haberciler “alkış tufanına dönüştü” deyimini biraz abartılı bulmuş olacaklar ki, Moskovalı gazeteci “alkış tufanına dönüştü” sözlerini sildi, “Volan Tekeri” ise derin derin içini çektikten sonra deyimini değiştirmeden aynen bıraktı.

Güneş hızla ufuk çizgisine yaklaştı. Kürsüden yapılan tören konuşmaları bitmek bilmiyor, bando marş üstüne marş çalıyordu. Akşamın soluk aydınlığı maviye dönüştüğü halde toplantının ne zaman sona ereceği belli değildi. Gerek konuşmacılar, gerekse dinleyiciler bir şeylerin yolunda gitmediğini, törenin uzadığını, havanda su dövmeyi bırakıp bir an önce ilk tramvayın hareket ettirilmesinin zamanı geldiğini hissediyorlardı. Ancak

kürsüye çıkanlar kendilerini konuşmanın zevkine kaptırdıkları için durmak bilmiyorlardı.

En sonunda Treuhov'u buldular. Üstü-başı kir-pas içinde kalan adamcağız, kürsüye çıkmadan önce odasında elini, yüzünü yıkadı.

Gavrilin büyük bir sevinç içinde;

— Sözü başmühendisimiz yoldaş Treuhov'a bırakıyorum, dedikten sonra Treuhov'un kulağına şunları fısıldadı:

— Sen akıllıca bir şeyler söyle bari. Ben abuk sabuk laflar ettim.

Treuhov'un vurgulayacağı çok konu vardı. Cumartesi çalışanları için, bitirdikleri işte çekilen zorluklar için, yaptıkları ve daha yapmaları gereken işler için uzun uzun konuşmak istiyordu. İl merkezinde yapılacak öyle çok iş vardı ki... Kenti mikrop saçan açık pazardan kurtarmak, bunun yerine camekânlarla bölünmüş, kapalı satış yerleri kurmak, her yıl buzlar çözülünce taşan suların yıktığı geçici köprünün yerine sağlam bir köprü inşa etmek, gene kenti başka bir pislik yuvasından kurtarıp, çoktan beridir istedikleri, büyük hayvan kesim merkezi (mezbaha) tasarısını gerçekleştirmek söyleyeceyi sözler arasındaydı.

Treuhov ağzını açar açmaz kekelemeye başladı ve şunları söyledi:

— Yoldaşlar! Devletimizin uluslararası siyasal durumu...

Ondan sonra kalabalığın altı kez dinleye dinleye ezberlediği beylik söylemleri birbiri ardına sıraladı. Ancak konuşmasının bitiminde tramvayla ilgili tek söz söylemediğini anımsadıysa da artık iş işten geçmişti. "Ah!" dedi kendi kendine. "Biz konuşmasını ne zaman öğreneceğiz? Kürsüden ne söyleyeceğimizi bilmiyoruz."

Moskova'daki bir toplantı sırasında Fransız komünistlerinden birinin yaptığı konuşma aklına geldi. Adam burjuva basınından söz ederken onları: "Kalem cambazları, güldürü virtüözleri, rotatif makinelerinin çakalları" sözleriyle adlandırmıştı. Fransız konuşmacı söylevinin birinci bölümünü "la" ses tonuyla, ikincisini "do" ses tonuyla üçüncüsünü, en heyecanlısını da "mi" ses tonuyla tamamlamıştı. El hareketleri ölçülü, ölçülü olduğu kadar da etkileyici ve güzeldi.

"Biz Ruslar kafaları karıştırmaktan başka bir şey beceremiyoruz. Ağzımızı hiç açmasak daha iyi..." diye geçirdi içinden.

Kamu İşletmeleri Yöneticisi Gavrilin eline makası alıp tramvayların depodan çıkışını önleyen kırmızı kurdeleyi kestiği zaman hava çoktan kararmış bulunuyordu. İşçiler, çeşitli toplum kuruluşlarının temsilcileri büyük bir uğultuyla vagonlara doluşmaya başladılar. Tiz zil seslerinin duyulmasının ardından Treuhov'un kullandığı birinci tramvay, kalabalığın attığı çığlıklar, bandonun zırlamaları arasında hareket ederek depodan çıktı. Vagonların göz kamaştırıcı ışıkları gündüz olduğundan daha ışıltılı gözüküyordu. Tramvaylar art arda Gusişçe'ye yöneldi, demiryolu köprüsünün altından geçtikten sonra Büyük Puşkin caddesi boyunca kent merkezine doğru ilerlediler. Bando ikinci tramvayda yerini almıştı, pencerelerden dışarı uzatılan borular, obualar Budennıy marşını çalıyodu.

Omzuna bir çanta asmış, başında resmi kondüktör şapkası bulunan Gavrilin bir vagondan öbürüne sıçrıyor; yüzünde nazik bir gülümseme, gerekli gereksiz zamanda zil çalarak yolculara şu çağrı kâğıdını dağıtıyordu.

1 Mayıs saat 21'de	**GÖRKEMLİ 1 MAYIS KUTLAMALARI** **kamu çalışanları derneğinde** **aşağıdaki izlenceye göre yapılacak.**
	1. Yoldaş Mosin'in konuşması **2. Kamu çalışanları derneği üyelerine başarı belgesi** **3. Resmi olmayan bölüm: Büyük müzik dinletisi, ailece yemek.**

Sonuncu tramvay vagonunun sahanlığında onur konukları arasına nasıl girdiği anlaşılmayan Viktor Mihayloviç de bulunuyordu. Tesviye ustası öncelikle tramvay motorunun çalışmasına kulak kabarttı. Motor oldukça iyi gözüküyordu, çalışması da düzgündü. Ne tuhaf, camları da şıngırdamıyordu. Viktor Mihayloviç cam çerçevelerini inceledi, camların çevresine lastik geçirildiğini kendi gözleriyle gördü. Onu tanıyanlar arasında tramvayların işlemesinden anlayan biri sayıldığı için, vagonu dolduran yolculara gururla baktıktan sonra vatmana şunları söyledi:

— Hava freni iyi çalışmıyor, azizim. Emişi zayıf.

— Sana soran mı oldu? dedi vatman. Emişinin neresi zayıf?

Hat boyunca şenlikli bir tur atan vagonların hepsi kalabalığın kalan bölümünün beklediği depoya döndü. Elektrik lambalarının ortalığı şıkır şıkır aydınlattığı deponun önünde Treuhov'u üç kere karga tulumba yapıp havaya fırlattılar. Sıra Gavrilin'e gelince onu da kaldırıp havaya attılar, ancak adam 100 kilodan fazla çektiği için fazla yükseğe çıkamadı, bunun üzerine onu hemen yere bıraktılar. Yoldaş Mosin'in ardından, teknisyenler ile işçilerin bir bölümü sırayla karga tulumba edildi. Viktor Mihayloviç'i ikinci kez karga tulumba yaptıkları sırada tesviyeci ilk havaya fırlatılışındaki gibi ellerini-kollarını sallamadı, kuş gibi yıldızlı gökyüzünde süzülerek birkaç kez ta yükseklere uçtu. Adamcağız sonuncu kez havaya yükseldiği sırada, bacağının birini tutan kişinin, çirkin çirkin sırıtan kişinin eski soylular birliği başkanı İppolit Matveyeviç Vorobyaninov'dan başkası olmadığını fark etti. Aşağıya inince kalabalığın ellerinden kurtulup usulca bir köşeye çekildi, eski soylular birliği başkanını gözden kaçırmamaya çalıştı. Bir ara İppolit Matveyeviç'in, yanındaki subay görünüşlü yakışıklı gençle birlikte oradan ayrılmak üzere olduklarını gördü ve onlara çaktırmadan peşlerine takıldı.

Tören son bulup, Gavrilin mor renk külüstür "fiat"ı içinde, son talimatlarını veren Treuhov'u kamu çalışanları derneğine götürmek üzere beklediği sırada tramvay deposunun kapısına "ford" marka bir kamyonet yanaştı. Kamyonette Moskova'dan gelen film çekim ekibi vardı.

Arabadan ilkin, kolsuz, zarif bir meşin ceket giymiş, çok köşeli bağa gözlük takan bir erkek çevik bir sıçrayışla aşağıya atladı. Adamın uzun, sivri sakalı neredeyse ta gıdık kemiğinden başlıyordu. Omzunda film çekim makinesi taşıyan ikinci sinemacı da indi. Boynuna doladığı, Ostap Bender'in deyimiyle "şık modern" uzun atkı, adam yürürken bacaklarına dolanıyordu. İkincisinin ardından kamyonetten yönetmen yardımcıları ile birkaç genç hanım yere atladılar. En sonra ışıldaklar indirildi.

Ekip aşağıda toplanınca doğrudan doğruya tramvay deposuna yöneldiler. Meşin ceket giymiş sakallı yönetmen, yardımcılarından birine şöyle bağırdı:

— Dikkat, çekim başlıyor! Kolya, ışıldakları yerleştir, elektriği bağla hemen!

Öfkeden yüzü kıpkırmızı kesilen Treuhov film ekibine yaklaşarak;

— Buraya film çekmeye mi geldiniz? diye sordu. Bu saate kadar nerelerdeydiniz?

— Tramvayın açılış töreninin saatini söyler misiniz?

— Oho! İşletmenin açılış töreni çoktan bitti.

— Ne yapalım, gelirken yolda biraz geciktik. Güzel bir manzarayla karşılaştık da... Çekim epey vaktimizi aldı. Gene de buradaki çalışmamızı çabucak bitiririz. Kolya! Işıldakları şuraya çevir! Tekerler dönsün! Daha yakın plan! Kalabalığın adım atışları görülmeli! Liyuda, hadi, şekerim, bana doğru yürüyün! Çekim başladı! Başladı. Yürüyün hep birden. Sizler de yürüyün!.. Yetişir! Burası tamamdır! Teşekkürler! Şimdi tramvay işletmesinin kurucusunu filme çekeceğiz. Yoldaş Treuhov muydu adı? Yoldaş Treuhov, şimdi sizinleyiz. Lütfen öyle değil. Yüzünüzü bana yarım dönün. Tramvay arkanızda görünsün. Böyle daha doğal olur. Kolya! Çevir ışıldağı! Çekim başladı. Bir şeyler söyleyin, yoldaş Treuhov!

— Ne söyleyeyim, bilmem ki...

— Güzel! Çok güzel! Bir şeyler daha söyleyin! Diyelim, tramvayın üzerindesiniz şimdi... Liyuda! Siz de çerçeveye girin! Daha derinden soluk alın, yoldaş Treuhov! İşte böyle!.. Heyecanlı olduğunuz anlaşılsın!.. Kolya, bacaklara çevir ışığı! Evet, evet, oldu! Çok teşekkürler. Çekim tamam!

“Fiat” arabanın içinde çoktandır buz kesen Gavrilin geciken arkadaşı Treuhov’u çağırmak için aşağı indi. Sakalı gıdığından başlayan yönetmen onu görünce canlandı birden.

— Kolya! Kolya! Bak, ne güzel bir tip! Bir işçi! Tramvay yolcusu! Derin derin soluk alın! Çok heyecanlısınız. Daha önce hiç tramvaya binmemişsiniz. Çekim başladı! Derin soluk alın!

Gavrilin öfkeyle tısladı.

Yönetmen:

— Çok güzel! Liyuda, Miloçka, sizler de gelin buraya! Parti gençlik kolundan selamlar! Derin derin soluk alın! Çok heyecanlısınız! İşte böyle. Kolya, çekim tamam!

Treuhov çekine çekine;

— Tramvayları da çekecek misiniz? diye sordu.

Deri ceketli yönetmen homurdandı:
— Işıklandırma yeterli değil. O bakımdan tramvayların çekimini Moskova'da tamamlayacağız. Hepinizi öperim!
Çekim ekibi bir anda yok oldu ortadan. Gavrilin, Treuhov'un yanına geldi.
— Hadi, dostum, gidip birkaç kadeh içelim de kendimize gelelim. Nasıl? Yoksa gene mi sigara içtin?
— Ne yapayım, dayanamadım.
Treuhov aç karnına birkaç sigara tüttürdüğü için aileleriyle birlikte topluca katıldıkları akşam yemeğinde ağzına tek lokma koyamadan üç kadeh votka yuvarladı ve zil zurna sarhoş oldu. Önüne çıkan herkesle öpüşüyor, başkaları da onu öpüyordu. Yanında oturan karısına hoş şeyler söylemek istediği halde kahkahayla gülmekten dolayı ağzından işe yarar bir laf çıkmadı. Bir ara Gavrilin'in elini uzun uzun sıktıktan sonra;
— Biliyor musun, sen enayinin tekisin, dedi. Senin bir an önce demir köprü kurma projelerinin nasıl hazırlandığını öğrenmen gerekir. Olağanüstü bir bilimdir böyle projeler hazırlamak. Üstelik çok da kolaydır. Ondan sonra Hudson körfezi üzerinde köprü kurmaya sıra gelecektir.
Aradan yarım saat daha geçince iyice kafayı buldu, burjuva basınına veryansın ederek en aşağılayıcı sövgüleri yağdırmaya başladı:
— Bunlar güldürü cambazlarıdır! Kalem çakallarıdır! Rotatif makineleri virtüözleridir! Onların ben...
Karısı onu bir arabaya bindirip eve götürmek zorunda kaldı. Yolda giderlerken Treuhov karısına;
— Ben tramvayla gitmek istiyorum! diye tutturdu. Beni niçin anlamak istemiyorsun? Madem tramvay var, tramvayla gideceğiz. Birincisi tramvay daha ucuz. Sonracığıma...
Onlar böyle evlerine gidedursunlar, Polesov iki ortağın peşlerinden ayrılmıyordu. Kimselerin bulunmadığı bir yere geldiklerinde tesviye ustası Vorobyaninov'un yanına sokuldu.
— İyi akşamlar, sayın İppolit Matveyeviç.
Vorobyaninov dönüp karşısında Polesov'u görünce neye uğradığını şaşırdı. Tesviyeciyi tanımazlıktan gelerek şöyle homurdandı;
— Sizinle tanıştığımızı anımsamıyorum, diye homurdandı.

O zaman Ostap devreye girdi. Polesov'u sağ omzuyla ittikten sonra;
— Söyler misiniz, arkadaşımdan ne istiyorsunuz? diye sordu.
Polesov çevresine şöyle bir bakındı.
— Hayır, kaygılanmanıza gerek yok. Ben Yelena Stanislavovna'dan haber getirdim.
— Nasıl? Yelena Stanislavovna burada mı?
— Burada. Sizi görmeyi çok istiyor.
— Niçin görmek istiyor? Siz kimsiniz? diye sordu Ostap.
— İppolit Matveyeviç, aklınıza kötü şeyler gelmesin. Siz beni bilmezsiniz ama ben sizi yakından tanıyorum.
İppolit Matveyeviç kararsızlık içindeydi. Gene de;
— Bu kadını görsem iyi olacak, dedi.
— İyi edersiniz. Evine gelip kendisiyle görüşmenizi çok rica etti.
— Burada olduğumu nasıl öğrenmiş?
— Kamu İşleri Yönetim binasında görmüştüm sizi. Gözüm ısırıyordu. Sonra birden tanıdım... Bana inanın, İppolit Matveyeviç, sakın heyecana kapılmayın. Bu görüşme tümüyle aramızda kalacak.
Ostap;
— Bu bayanı tanıyor musunuz? diye sordu Vorobyaninov'a.
— Evet, eski bir tanıdık.
— Öyleyse hemen gidelim, belki bir şeyler ikram eder bize. Bugün her yer kapalı, açlıktan karnım zil çalıyor.
— Gidelim öyleyse.
— Yoldaş, bizi oraya götürür müsünüz?
Viktor Mihayloviç iki ortağı, apartmanların arasındaki avlulardan geçirerek, arada bir kimse izliyor mu diye arkasına dönüp bakarak falcı kadının Pereleşinski sokağındaki evine götürdü.

12 Komünist Partisi gençlik kolu üyesi.

13 Cumartesi günleri hiçbir ücret almadan kamu yararına yapılan çalışmalar. –ç.n.

14 Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında uygulanan Yeni Ekonomi Politikası, yani özel sektöre olanak sağlama dönemi. –ç.n.

Başlık XIV

“KILIÇ VE BAYKUŞ DERNEĞİ”

Bir kadın yaşlandıkça pek çok hoş olmayan değişiklikle karşılaşır. Dişleri dökülebilir, saçları seyrelip kırlaşır, birçoğu nefes darlığı çekmeye başlar, yağlanıp şişmanlar ya da tam tersine, iyice zayıflayabilir. Ancak bütün bu değişikliklere karşın hiç değişmeyen bir şey vardır o da sesidir. Yaşlı kadınların sesi lisede okuduğu, gelin gittiği ya da kadın düşkünü bir erkeğin metresi olduğu yıllardaki gibi diriliğini korur.

O bakımdan İppolit Matveyeviç falcının kapısını çalıp, Yelena Stanislavovna içerden “Kim o?” diye seslendiği zaman şaşkınlıktan yerinde dondu kaldı. Çünkü l899’da Stargorod’da Fransız fuarının açıldığı günlerde tanıştıkları sevgilisinin sesi aynı şuhluğunu, canlılığını koruyordu. Ancak kapı açılıp içeri girdiğinde, parlak ışıktan kamaşan gözlerini kısarak baktığında karşısındaki kadında eski güzelliğin yerinde yeller estiğini görünce hayal kırıklığına uğradı.

— Ah, bu siz, siz misiniz? Ne kadar değişmişsiniz? diye sordu elinde olmaksızın.

Yaşlı kadın heyecandan kendini tutamadığı için Vorobyaninov’un boynuna sarıldı.

— Çok, çok teşekkür ederim! Evime gelmekle kendinizi ne büyük tehlikeye attığınızı biliyorum. Gördüm ki, yüce gönüllü şövalye kişiliğiniz hiç değişmemiş! Paris’ten ülkemize niçin döndüğünüzü soracak değilim. Ben o kadar meraklı bir kadın değilim.

Vorobyaninov ikinci kez şaşırdı.

— Paris’ten geldiğimi de nereden çıkardınız?

Ostap Bender ortağını dirseğiyle dürttü.

— Meslektaşımla Berlin'den geliyoruz. Bu konuda kimseye bir şey söylemeyin, lütfen.

Falcı kadın hâlâ kendini toparlamış değildi.

— Ah, sizi gördüğüme öyle memnun oldum ki! Hadi gelin, içeriye, şu odaya buyrun. Viktor Mihayloviç, bizi yalnız bırakır mısınız, lütfen. Yarım saat sonra gene uğrarsınız.

Durumun nazikliğini kavrayan Ostap;

— Ah! diyerek araya girdi. Uzun bir ayrılıktan sonra ilk buluşmanın zorluklarını bilirim. İzin verirseniz ben de gideyim. Viktor Mihayloviç, ben de sizinle birlikte gelebilir miyim?

Polesov'un sevinçten ağzı kulaklarına varıyordu. Yeni tanıştığı beylerden birini yanına takarak onu kendi işliğine götürdü. Burada, Pereleşinsk sokağındaki 5 numaralı apartmanın sökülmüş kapısının parçaları üzerinde oturan Ostap, tesviyecinin yeni keşfiyle ilgili tasarılarını sıkılmadan dinlemeye koyuldu. Polesov karşısında onu dikkatle dinleyen bir adam bulunca ülkemizin kurtuluşunu sağlayacağına inandığı olağanüstü bir motordan uzun uzun anlatmaya başladı

Aradan bir saat geçip yeniden falcının evine döndüklerinde iki eski aşığı gençlik günlerini özlemle anarken buldular.

İppolit Matveyeviç;

— Ah, o eski günler ne güzeldi! diyordu.

Yelena Stanislavovna'nın da eski günleri unutamadığı belliydi.

— Öyle, öyle, o günler bir daha geri gelir mi?..

Karnının gurultusunu bastıramayan Ostap; "Akşam yemeği zamanı geçmedi mi?" diye düşünmekten alamıyordu kendini. Çarlık dönemindeki soylular seçimini anlatmaya koyulan İppolit Matveyeviç'in konuşmasını yarıda keserek;

— Berlinlilerin tuhaf bir geleneği vardır, diyerek araya girdi. Adamlar öyle geç saatlerde yemek yiyorlar ki, insan bunun gece yemeği mi, yoksa akşam yemeği mi olduğunu bilemiyor.

Yelena Stanislavovna birden telaşlandı, İppolit Matveyeviç'e hayran gözlerle baktıktan sonra doğruca mutfağa seğirtti. Bu fırsattan yararlanan Ostap sesini iyice alçaltarak şunları söyledi:

— Elimizi çabuk tutalım ortak, elimizi çabuk tutalım.
Bir yandan da Polesov'un eline sarılıyordu.
— Ne dersiniz, yoldaş? Bu kadına güvenebilir miyiz? Bizi ele vermez, değil mi?
Polesov kadının güvenilirliğini belirtmek için ellerini dua edercesine önünde kavuşturdu.
— Yani ona siyasal konularda tam olarak inanabilir miyiz?
— O konuda hiç kuşkunuz olmasın.
— Siz de Kiril[15] yanlısı olmalısınız.
Polesov yay gibi gerildi.
— Tümüyle söylediğiniz gibi.
— Rusya sizi unutmayacaktır!
Elindeki tatlı böreği iştahla tıkınan İppolit Matveyeviç arkadaşını şaşkınlıkla izlerken bir yandan da onu durduramamanın üzüntüsünü çekiyordu. Ostap kendini konuşmaya kaptırmıştı. Büyük düzenbazın o sırada aklından neler geçirdiğini, hangi esinlerin peşine düştüğünü, neden böyle birdenbire coştuğunu kimse bilemezdi. Teknik yönetici, avının üzerine atılmaya hazırlanan bir pars gibi odada dolaşmaktaydı.
İki eliyle birden tuttuğu semaveri zor taşıyarak odaya giren Yelena Stanislavovna genç adamı bir köşeden ötekine heyecanla dolaşırken buldu. Ancak Ostap heyecanını yenmesini bildi, büyük bir nezaketle yaşlı kadına yaklaştı, elindeki semaveri kaparak mutfak masasının üzerine bıraktı. Semaver öfkeli bir çığlık attı. Ostap durmak niyetinde değildi.
— Madam, şahsınızda görmekten büyük mutluluk duyduğumuz... diye başladı, ancak sözün sonunu getiremedi.
Yelena Stanislavovna'nın şahsında görmekten mutluluk duyduğu ne olabilirdi? Çarlık döneminde bu gibi durumlarda söylenen tumturaklı sözlerin böyle sade bir ortamda uygun kaçmayacağını bildiğinden, büyük düzenbaz kestirmeden gitti:
— Büyük giz! Devlet sırrı! Şimdi size her şeyi açıklayacağım!
Açlığını çoktan unutmuş olan genç ortak elini İppolit Matveyeviç'e doğru uzattı.
— Karşınızdaki şu dev yapılı adamın kim olduğunu biliyor musunuz? Hayır, hayır, bir şey söylemeyin! Çünkü onu hiçbiriniz tanımıyorsunuz!

Çağımızın bu büyük düşünce adamı, Rus demokrasisinin babası bir zamanlar Rus imparatoruyla sıkı fıkı ilişkiler kurmuştu...

İppolit Matveyeviç bütün cüssesiyle ayağa kalktı, şaşkın şaşkın çevresine bakındı. Olup bitenlere hâlâ akıl erdirememekle birlikte Ostap'ın boş konuşmayacağını bildiği için hiç sesini çıkarmadı. Görüp işittikleri Polesov üzerinde sarsıcı bir etki bırakmıştı. Adam çenesini yukarı kaldırmış, dimdik ayakta duruyordu. Onu bu duruşuyla her an tören yürüyüşü emri verilmesini bekleyen disiplinli bir asker sanırdınız. Yelena Stanislavovna ise bir iskemleye çökmüştü, korku içindeydi, gözlerini Ostap'tan ayıramıyordu.

Ostap doğrudan konuya girdi:

— Yandaşlarımızdan Stargorod'da kaç kişi var? Nasıl, kendilerini harekete geçmeye hazır hissediyorlar mı?

Viktor Mihayloviç iyice şaşaladı, abuk sabuk konuşmaya, dertlerini sayıp dökmeye başladı. Yakındıkları arasında 5 numaralı apartmanın kendini bir şey sanan kapıcısı da vardı, üç çeyreklik tesviyeci keskisi de, tramvay da, üstesinden gelemediği başka işler de...

Ostap gürleyen sesiyle;

— Peki, Yelena Stanislavovna! dedi. Bizden yardımlarınızı esirgemezseniz, kara yazgılarının yeraltına sürdüğü, kentiniz ileri gelenleriyle bağlantı kurmak istiyoruz. Evinize kimleri çağırabiliriz?

— Ne diyeceğimi bilemiyorum. Karısıyla birlikte Maksim Petroviç'i çağırsak?

— Hayır, karısıyla birlikte olmaz! Toplantıya kadın olarak yalnız sizi alacağız. Çünkü sizin ayrıcalığınız var. Başka kimi çağıralım?

Bu gibi işlere pek hevesli görünen Viktor Mihayloviç ile Yelena Stanislavovna'nın oluşturduğu iki kişilik danışma kurulu yapılacak toplantıya Maksim Petroviç'i çağırmayı uygun buldular. Maksim Petroviç Çaruşnikov, devrimden önce Stargorod kent meclisi üyesiydi. Şimdi ise başarılı bir emekçi, Sovyet dönemi yetkililerinden biriydi. "Çabuk Ambalaj" şirketinin sahibi Diyadyev, Merkezi Odessa'da bulunan "Moskova Simitleri" şirketinin yöneticisi Kisliyarski ile soyadları o anda akıllarına gelmeyen ama güvenilir iki gencin çağrılması da uygun görüldü.

— Bu durumda, seçtiğiniz bu kişileri hemen küçük bir danışma toplantısına çağıralım. Her şeyden önce gizliliğe dikkat etmeliyiz.

Polesov oradan atıldı:
— Ben gidip Maksim Petroviç ile Nikeşa ve Vladya'yı çağırayım. Yelena Stanislavovna, zahmet olacak ama siz de "Çabuk Ambalaj"a gidin, oradan Kisliyarski'ye uğrarsınız.
Polesov adını verdiği kişileri çağırmak üzere koştu. Yelena Stanislavovna ise İppolit Matveyeviç'in yüzüne hayranlık dolu bir bakış fırlattıktan sonra gitmek üzere yerinden doğruldu.
İki ortak evde yalnız kalmışlardı.
— Yaptıklarınızın amacı nedir? diye sordu İppolit Matveyeviç.
— Daha anlamadıysanız siz çok geri zekâlı bir adamsınız.
— Neden geri zekâlı oluyormuşum?
— Çünkü cebinizde kaç para kaldığını bile bilmiyorsunuz.
— Hangi para?
— Gümüş, bakır türünden bütün paralar.
— Niçin bilmeyeyim, otuz beş ruble kaldı cebimde.
— Demek oluyor ki, bu kadar parayla giriştiğimiz işin altından kalkacağımızı sanıyorsunuz, öyle mi?
İppolit Matveyeviç'ten ses çıkmadı.
— Bu durumda, sayın patron, beni anlamaya başladığınızı görüyorum. Öyleyse bir saatlik süre için büyük düşünce adamı, imparatora en yakın kişi rolünü üstleneceksiniz.
— Böyle bir rol üstlenmek zorunda mıyım?
— Döner sermaye elde etmemiz için bunu yapmak zorundasınız.
İppolit Matveyeviç derinden bir inilti çıkardı.
— Öyleyse bana ne yapmam gerektiğini açık açık söyleyin.
— Yerinizde sürekli suskun oturun yeter. Etkili görünmek için arada bir avurtlarınızı şişirebilirsiniz.
— İnsanları kandırmakla ne geçecek elimize?
— İnsanları niçin kandırıyormuşuz? Kandırdığımızı kim söylüyor? Kont Lev Tolstoy mu? Yoksa Darwin mi? Hayır, ne o, ne de öteki. Bunu söyleyen sizsiniz, daha dün bayan Grisasuyeva'nın evine girip, gece uyurken kadıncağızın mobilyasını çalmayı düşünen siz! Sesinizi hemen kesin ve otururken avurtlarınızı şişirmeyi sakın unutmayın!

— Böyle tehlikeli işlere niçin bulaşıyoruz, bilmem ki! Bizi ihbar edebilirler.

— O konuda içiniz rahat olsun. Sonu kötü bitecek işlere el atmam ben. Öyle bir iş çevireceğiz ki, kimse farkına varmayacak, ne yaptığımızı hiçbiri anlamayacak. Şimdi oturup çayımızı içelim.

İki kafadar çaylarını içip karınlarını doyurur, papağan da kafesinde çekirdek çitlerken konuklar yavaş yavaş gelmeye başladılar.

Nikeşa ile Vladya, Polesov'la birlikte gelmişlerdi. Viktor Mihayloviç yanındaki iki genci büyük düşünce adamına tanıtmaya gerek görmedi. Bunun üzerine onlar da seslerini çıkarmadan bir köşeye çekildiler, Rus demokrasisinin babasının dana söğüşünü iştahla mideye indirmesini seyre koyuldular. Nikeşa ile Vladya boyu uzun aklı kısa kişilerdi, oysa ikisi de otuzuna merdiven dayamıştı. Kendilerinin adam yerine konulup toplantıya çağrılmalarından hoşnut kaldıkları belliydi.

Stargorod eski belediye meclisi üyesi Çaruşnikov fıçı gibi şişman bir adamdı; İppolit Matveyeviç'in elini uzun uzun sıkarken, duyduğu hayranlıktan olacak, gözlerini ondan alamıyordu. Eski hemşeriler Ostap'ın gözetiminde geçmiş günleri özlemle andılar. İkisi de bol bol konuşup anlatacak başka bir şey kalmayınca Ostap, Çaruşnikov'a garip gelebilecek bir soru sordu:

— Askerlik hizmetinizi hangi hassa alayında bitirdiniz, söyler misiniz?

Şişman Çarnuşnikov oflayıp puflamaya başladı.

— Nasıl desem, bilmem ki, ben askerlik yapmadım. Toplumun bana gösterdiği güven dolayısıyla sürekli kent meclisi üyeliğine seçildim.

— Soylu takımındansınız yani?..

— Eh, bir zamanlar öyleydi.

— Şimdi de öyle sayılırsınız. Bu durumda yerinizde sıkı durun. Çünkü sizin de devletimize hizmette katkınızı isteyeceğiz. Bay Polesov durumu anlatmış olmalı. Yurtdışı bizden desteğini esirgemeyecektir. Şimdilik kamuoyu oluşturmaya çalışıyoruz. Kuruluşumuzun temeli tümüyle gizliliğe dayanıyor. Şimdi beni dikkatle dinleyin.

Ostap iki gençle birlikte duran Polesov'u da yanına çağırdıktan sonra sesini iyice sertleştirdi.

— Bay Polesov, siz askerliğinizi hangi hassa alayında yapmıştınız? Yapmadıysanız, yurdumuza hizmet etmeniz gerekir. Siz de soylusunuz, öyle değil mi? Çok güzel! Batı'nın desteği arkamızdadır. Yerinizde sıkı durun! Dayanışmamızın, yani kuracağımız örgütün temeli gizliliktir. Söyleyeceklerime iyi kulak verin!

Ondan sonra Ostap'ı tutana aşkolsun! Aklına ne eserse birbiri ardından sıralıyordu. "Çabuk Ambalaj"ın sahibi toplantıya gelince Yelena Stanislavovna adamı Ostap'a tanıttı. Büyük düzenbaz, Diyadyev'e hangi hassa alayında askerlik görevini tamamladığını sorup yerinde sıkı durmasını söyledikten sonra ona da yurtdışından destek geleceğini, kuracakları örgütün gizlilik içinde çalışması gerektiğini bildirdi. Bunları dinleyen Diyadyev'in aklından geçen ilk düşünce, komplocuların toplandığı böyle bir yerden bir an önce kaçıp kurtulmak oldu. Çünkü ambalaj şirketinin sağlamlığına güveniyor, durup dururken geleceğini tehlikeye atmak istemiyordu. Ancak Ostap'ın kıvrak hareketlerini görünce ilk düşüncesinden kuşkuya düştü ve işi oluruna bırakmaya karar verdi. "Kim bilir, belki de her şey lehimize olacak biçimde gelişir..." diyordu içinden.

Oturdukları çay masasında dostça konuşmalar onları birbirine iyice yaklaştırdı, kendilerini belli bir amaca adamaya hazır hissediyorlardı şimdi. Gizlilikse gizliliğe de uyacaklardı elbette. Büyük bir rahatlık içinde kentin sorunlarını tartışmaya başladılar.

Toplantıya son gelen Kisliyarski oldu. Kendisi soylu takımı arasına girmediğinden, özel hassa alaylarında[16] askerlik yapmamıştı. Ancak kendisinden isteneni kısa sürede kavradı.

Ostap;

— Yerinizde sıkı durun, sizi büyük görevler bekliyor, dedi. Özel sektörün bir temsilcisi olarak anayurdumuzun inlemelerine kulak tıkayamazsınız.

Bu sözler üzerine Kisliyarski çok duygulandı. Ostap eliyle İppolit Matveyeviç'i gösterdi.

— Bu beyefendinin kim olduğunu biliyor musunuz?

— Bilmez olur muyum? Bay Vorobyaninov'u çok eskiden tanırım.

— Beyefendi bir düşünce anıtıdır, aynı zamanda Rus demokrasisinin babasıdır: Zamanında imparatorun yakınları arasına girmiştir.

Kisliyarski oturduğu yerde titremeye başladı. “Buraya ne diye geldim ben? En azından iki yıl hücre cezası yerim.”

O bunları düşünürken Ostap sanki uğursuz bir şeyden söz ediyor gibiydi:

— Gizli “Kılıç-Puhu” örgütünün şubesini açıyoruz kentimizde.

“Yok, yok, on yıldan daha aşağı cezayla kurtulamam,” diye geçirdi içinden Kisliyarski.

— Eğer bizden kaçabileceğinizi düşünüyorsanız kolumuz uzundur bizim, her yere ulaşırız!

Ostap bunları söylerken kafasından şu düşünceler geçiyordu: “Seni köpoğlusu! En aşağı yüz rubleni almadan bırakmayacağız yakanı!”

“Kılıç-Puhu” gizli örgütünün adını duyar duymaz Kisliyarski’nin yüzü kireç gibi ağarmıştı. Oysa bugün öğle yemeğinde tavuk taşlığı yiyip cevizli et suyu çorbası içerken ne kadar keyifliydi! Korkunç “Kılıç-Puhu” gizli örgütü adamcağızın keyfini kaçırmaya yetmemiş gibi bir de “uzun kol”dan söz ediliyordu.

Ostap toplantıyı şu sözlerle açtı:

— Yurttaşlarım! Yaşam her zaman kendi yasalarını, kendi acımasız yasalarını dikte ettirmiştir bize. Burada niçin toplandığımızı yeni baştan anlatacak değilim, toplanma amacımızı biliyorsunuz. Hepimizin kutsal bir amacı var. Güzel yurdumuzun her köşesinden inlemeler geliyor kulağımıza. Bizleri yardıma çağırıyorlar, biz de onlara yardım elimizi uzatacağız, uzatmak zorundayız. Aranızdan kiminiz devlet görevlerinde çalışıp tereyağlı ekmek yiyor, kiminiz de mevsimlik ıvır zıvır işlerle uğraştığı halde havyarlı sandviçle doyuruyor karnını. Hem birinciler, hem de ikinciler sıcacık yataklarında yatıp geceleri rahat uyuyorlar. Oysa nice kimsesiz çocuk, yani sokak çiçekleri ya da proleter fikir emekçilerinin deyimiyle “asfaltta açan çiçekler” anasız-babasız kaldıkları için, en büyük ilgiyi hak ettikleri halde, sevgi görmeden büyüyorlar. Ey toplantımızın saygıdeğer üyeleri, oturuma katılan değerli Stargorodlular, bizler bu kimsesiz çocuklara yardım elimizi uzatmaktan kaçınmamalıyız!

Büyük düzenbazın sözleri dinleyiciler üzerinde değişik etkiler bıraktı. Polesov, hassa alaylarında görev yaptığı anlaşılan yeni tanışının ne demek

istediğini pek anlamamıştı. “Sözünü ettiği bu çocuklar da kim? Hangi çocuklardan dem vuruyor bu adam?” diye geçiriyordu içinden.

İppolit Matveyeviç çoktan beridir Ostap’ın dediklerine kafa yormayı bıraktığı için ipin ucunu kaçırmış, avurtlarını şişirerek yerinde oturmaktaydı.

Yelena Stanislavovna kimsesiz çocukların durumuna çok üzüldü.

Nikeşa ile Vladya bağlılık duyguları içinde, Ostap’ın mavi ceketine hayran hayran bakıyorlardı.

“Çabuk Ambalaj” şirketinin sahibi durumdan son derece memnundu. “İşler iyi gidiyor. Sonunda başarırsak toplumda saygı kazanırım. Ama girişimimiz kötü sonuçlanırsa ceza yasasının 16. maddesinden yargılanırız, o zaman ben de; ‘Kimsesiz çocuklara yardım için çağrıldığımızı sanıyordum,’ deyip işin içinden çıkarım,” diye düşünüyordu.

Çaruşnikov anlamlı bakışlarını Dyadyev’in yüzünden ayırmıyordu. Gizli işler çevirmekte büyük beceri gösterdiğine inandığı Ostap’ı hayranlık içinde dinlerken bir yandan da parmakları arasında ekmek içi yuvarlıyordu.

Kisliyarski sevincinden yedi kat göklerde uçmaktaydı. Ostap için, “Adamın pırlanta değerinde kafası var,” diye düşünürken o güne değin kimsesiz çocuklara böylesine büyük sevgi duymamış olmasına şaşırıyordu.

Ostap konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Arkadaşlar, bir an önce yardım elinizi uzatın! Kimsesiz çocukları sokağın kirli pençesinden kurtarmalıyız, bunu başaracağımıza inanıyorum. Çocuklarımızın yaşamın çiçekleri olduğu bir an olsun aklımızdan çıkmamalı. Şimdi hepinizi çocuklara yardım konusunda katkı sağlamaya çağırıyorum. Beni anlıyorsunuz değil mi? Yapacağınız yardımlar yalnız çocuklara, bizim çocuklarımıza harcanacaktır.

Böyle dedikten sonra ceketinin yan cebinden bir alındı defteri çıkardı.

— Buyrun, yardım ödentilerinizi şimdiden yatırabilirsiniz. İppolit Matveyeviç bana gerekli yetkiyi vermiştir.

Bu sözler üzerine İppolit Matveyeviç öne eğilerek avurtlarını şişirdi. Aklı kıt Nikeşa ile Vladya, hatta burnunu her işe sokmaktan çekinmeyen hamarat tesviyeci bile Ostap’ın sözlerinin içerdiği gizli anlamı sezmekte gecikmediler.

Ostap;

— Baylar, aramızda bulunanların rütbe sırasına göre önce saygıdeğer Maksim Petroviç'ten başlayalım, dedi.

Maksim Petroviç yerinde şöyle bir kıpırdandı, otuz rubleyi masanın üstüne bırakırken;

— Şimdilik yanımda bu kadar var. Gerektiğinde daha fazlasını veririm, dedi.

— Gerektiğinde dediğiniz o günler çok yakında gelecektir. Hoş, bunun kimsesiz çocuklarla bir ilgisi yok.

Nikeşa ile Vladya ikisi sekiz ruble verdiler.

— Delikanlılar, bu kadarı az. Hadi, pamuk eller cebe!

Delikanlıların yüzü kıpkırmızı kesildi.

Polesov koşa koşa evine gitti, elli ruble getirdi.

— Aferin, hassa alayından meslektaşım! İlk sefer için bu kadarı yeterli. Ee, ticaretle uğraşan hemşerilerimiz ne kadar ödemek niyetindeler?

Diyadyev ile Kisliyarski kazançlarının azlığını ileri sürerek ödeyecekleri para konusunda pazarlığa giriştiler.

Ostap;

— Sayın İppolit Matveyeviç'in huzurunda bu gibi konuşmaları gereksiz görüyorum, diyerek kestirip attı.

İppolit Matveyeviç öne eğilerek avurtlarını şişirdi. İki işletmeci çıkarıp iki yüzer ruble attılar masaya.

Ostap toplanan parayı saydı.

— Yardımlarınız dört yüz seksen sekiz rubleyi bulmuştur. Bunu yuvarlak hesaba tamamlasak nasıl olur? Hadi, on iki ruble daha!

Ta baştan beri yerinde kıpırdanıp duran Yelena Stanislavovna yatak odasına gitti, mücevherlerini sakladığı kutudan on iki ruble alıp getirdi.

Başlangıçtaki coşkulu hava yavaş yavaş dağıldığı için toplantının bundan sonraki bölümü sönük geçti. Hele Yelena Stanislavovna iyice gevşemişti. Yalnızca Ostap'ın neşesi yerindeydi. Konuklar toplantıyı düzenleyenlere veda edip ayrılırken Ostap;

— Bundan sonraki toplanma günümüzü hepinize bildireceğim, dedi. Sakın aklınızdan çıkarmayın, toplantılarımızdan kimseye söz etmek yok. Kimsesiz çocuklara yardım konusu tümüyle gizli tutulmalıdır. Zaten böyle davranmak kendi çıkarınız bakımından gereklidir.

Bu sözler Kisliyarski'yi öylesine etkiledi ki, elli ruble daha verip bu işten tümüyle sıyrılmayı düşündü. Düşündüğünü gerçekleştirmek üzereydi ki, Ostap;

— Değerli konuklar, İppolit Matveyeviç çok yorgun düştü, bir an önce kendisini yalnız bırakalım, diyerek gidenlerin iki ayağını bir pabuca soktu.

Sonra İppolit Matveyeviç'e yaklaştı.

— Sayın büyüğüm, Yelena Stanislavovna'nın konukseverliğinden yararlanacağınızı umarım. Siz gece burada kalırsınız, işlerimizi sakin kafayla gözden geçirmek için ikimizin bir süreliğine ayrılması yararlı olacaktır. Hadi, hoşça kalın.

İppolit Matveyeviç büyük bir umutsuzluk içinde kaş-göz işaretleri yaptıysa da teknik yönetici anlamazlıktan gelerek kendini sokağa attı.

Ancak bir hayli yaya yürüdükten sonra aklı başına geldi: Tam beş yüz ruble cebinde kuzu kuzu yatıyordu, öyleyse niçin yaya yürüyecekti? Hemen bir araba çevirdi.

— Arabacı, doğruca Feniks gazinosuna çek!

— Tamam beyim.

Ağır aksak yürüyen araba gazinoya vardığında kapıların kapalı olduğunu gördüler.

— Neden kapalı burası?

— Bugün 1 Mayıs, her yer kapalıdır.

— Hay, seni kör şeytan! Cebinde istediğin kadar para vardır ama eğlenecek bir yer bulamazsın! Öyleyse Plehanov caddesine gidiyoruz. Biliyor musun orayı?

Ostap'ın niyeti geceyi nişanlısının evinde geçirmekti. Ancak arabacı Plehanov caddesini bilmiyordu.

— Eski adını söylerseniz götürebilirim sizi, dedi.

— Nereden bileyim eski adını?

— Öyleyse oraya nasıl gideceğiz?

Ostap sora sora aradıkları adresi bulabileceklerini bildirdi. Bunun üzerine yeniden yola koyuldular.

Karanlığa gömülmüş caddelerde bir buçuk saat kadar dolaştılar; gece bekçilerine, polislere aradıkları yeri sordular. Sonunda bir polis uzun uzun

kafa patlattı, aranan caddenin eski Vali caddesinden başkası olamayacağını bildirdi.

— Vali caddesine gideceksek durum değişir. Ben yirmi beş yıldır o caddeye yolcu taşırım, dedi arabacı.

Vali caddesini buldular en sonunda, ancak burasının Plehanov değil, Karl Marx caddesi olduğu anlaşıldı. Öfkeden deliye dönen Ostap aramalarını sürdürdüyse de bir türlü amacına ulaşamadı.

O gece eğlenmek için büyük çaba harcayan zengin eğlence düşkününün yüzü soluk bir ışıkla aydınlanmaya başladığında tan yeri ağarmış bulunuyordu. Büyük düzenbaz;

— Beni derhal Sorbon oteline götür! diye bağırdı. Bir de arabacı olacaksın! Plehanov caddesini bile bilmiyorsun!

Dul bayan Grisasuyeva'nın evi ışıklar içindeydi. Düğün masasının baş köşesine kurulan Türk uyruklunun oğlu son derece şık giyimliydi, epeyce de kafayı bulmuştu. Konuklar neşeyle yiyip içiyorlardı.

Yeni evlenen çiftlere bizde "genç evliler" dense de bayanın yaşı hayli geçkindi, en azından otuz beş vardı. Ancak doğa anamız sanki onu özene bezene yaratmıştı. Karpuz memeleri, pabuç iriliğinde burnu, boyalı yanakları, güçlü ensesi ilk bakışta fazlasıyla dikkat çekiyordu. Yeni kocasını taparcasına sevdiği belliydi, ondan korkup çekindiği de... Onu adıyla, baba adıyla çağıramadığı için (baba adını hiç öğrenemeyecekti zaten) kocasına saygısını belirtmek amacıyla "Yoldaş Bender" diyordu durmadan.

İppolit Matveyeviç'e tam da aradıkları sandalye düşmüştü. Adamcağız düğün masasında oturduğu sürece sürekli kıpırdandı, poposunun altında sert bir şey var mı diye yoklamaya çalıştı. Arada bir sert bir nesnenin poposuna battığını hissediyor, o zaman birden heyecanlanarak, sanki yediği bir şey dilini yakmış gibi "Yandım aman!" diye bağırıyordu. Ostap ise ara vermeksizin konuştu, şerefe kadeh kaldırdı, söylev çekti. Halkın eğitilip aydınlığa kavuşturulması, Özbekistan'ın sulanması onuruna bol bol içtiler. Konuklar evlerine gitmek üzere kalktıklarında İppolit Matveyeviç, Ostap'ı durdurup kulağına şunları fısıldadı:

— İşi fazla uzatmayın. Mücevherler orada.

Ostap körkütük sarhoştu.

— Feldmareşal, meğer siz ne kadar da mal canlısıymışsınız? Bir yere gitmeyin, beni otelde bekleyin. Ben de fazla gecikmeden gelirim. Bir an önce ayrılabilmemiz için otel borcumuzu kapatın. Güle güle, feldmareşal, bana iyi geceler dileyin!

İppolit Matveyeviç iyi geceler dileyip, dört gözle Ostap'ın dönüşünü bekleyeceği Sorbon oteline yollandı.

Ostap otele geldiğinde sabahın beşiydi. İngiliz kumaşı kaplı ceviz sandalyeyi yanında getirmesi İppolit Matveyeviç'i öylesine etkiledi ki, ancak ortağı sandalyeyi odanın ortasına koyup üstüne oturduğu zaman dili çözüldü;

— Bu işi nasıl başardınız!?

— Basbayağı. Aile ilişkilerimiz büyük kolaylık sağladı. Sevgili eşim mışıl mışıl uyuyor şimdi, tatlı düşler görüyor. Onu uyandırmaya kıyamadım. Hani, bir şarkı vardır, "Tan yeri ağarırken uyandıramam onu," diye. Ben de öyle yaptım. Evden ayrılırken; "Acele Novohopersk'e gidiyorum. Beni yemeğe bekleme. Seni seven tavşanın," diye yazdığım bir pusula bıraktım. Çıkarken sandalyeyi de aldım yanıma. Bu saatte tramvaylar çalışmadığından, yolda arada bir üzerine oturup dinlenirim diye düşündüm.

İppolit Matveyeviç yatağından kalktı, homurdana homurdana sandalyenin üzerine yürüdü.

— Sakın ha! Sessiz çalışmamız gerekiyor. Kapıyı arkadan sürgüleyin lütfen.

Ostap böyle diyerek cebinden bir pense çıkardı, gürültü çıkarmadan işe koyuldu.

Sabırsızlanan İppolit Matveyeviç'i yanına bile yaklaştırmıyordu. Sandalyenin çiçek desenli kumaşını özenle sökerken bir yerine zarar vermemeye çalıştığı belliydi.

— Böyle kumaşı şimdi nerede bulacaksınız? Bir gün işe yarayacağını düşünerek saklamak gerekir, diyordu bir yandan da.

Sökme işi bitince;

— Tamam, dedi.

İki elini birden kumaşın altına daldırdı, sandalyenin yayları arasında dolaştırmaya başladı. Bu sırada alnındaki damarların parmak gibi şiştiği görülüyordu.

İppolit Matveyeviç heyecandan yerinde duramıyor, çeşitli ses tonlarıyla;

— E, ne oldu? Var mı bir şey? diye soruyordu.

Ostap ortağının sabırsızlanmasına sinirlendi.

— Durmadan “Ne oldu? Var mı bir şey?” diye sorunca durum değişecek mi sanki? 10’a karşı bir şansımız vardı o da...

Sandalyenin oturağında yoklamadığı tek yer kalmayınca;

— ...bize yardım etmedi, diyerek sözünü bitirdi.

Oturduğu yerden doğruldu, pantolonunun dizlerini temizlemeye başladı. Bu sefer İppolit Matveyeviç eski mobilyasının üzerine abandı, yeni baştan mücevher aramaya koyuldu. Ancak az sonra onun da elleri boşa çıktı.

Ostap’ın kesinlikle morali bozulmamıştı.

— Şimdi şansımız her sandalye için biraz daha arttı, dedi.

Odanın içinde bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu.

— Bizim bu işte bir kaybımız yok, oysa evlendiğim bayan, bakın, neler yitirdi!

Böyle diyerek ceketinin yan cebinden incik boncuklarla süslü bir altın broş, kalınca altın bir bilezik, yarım düzeni kadar çay kaşığı ile bir çay süzgeci çıkardı. İppolit Matveyeviç sandalyenin boş çıkmasından dolayı öylesine üzgündü ki, sıradan bir hırsızlık olayına ortak olduğu aklının ucundan bile geçmedi.

— Alçakça bir iş yaptığımı biliyorum, ancak sevdiğim kadını anımsatacak bazı şeyler almadan onu terk edemezdim. Neyse, böyle ıvır zıvır şeylerle zaman kaybetmeyelim. Daha yapacak çok işimiz var. İşin asıl önemli bölümü Moskova’da. Mobilya müzesi bizim dul bayan Grisasuyeva değil, orada bizi daha çetin zorluklar bekliyor.

İki ortak sandalye parçalarını karyolalardan birinin altına ittiler, yanlarında kalan parayı saydılar (kimsesiz çocuklar için toplananlarla birlikte tam beş yüz otuz beş ruble vardı), Moskova trenine binmek üzere tren istasyonuna yollandılar.

Tanıdık birine rastlamamak için bir araba tuttular.

Kooperatif caddesinden geçtikleri sırada bir de baktılar ki, bay Polesov ürkek bir geyik gibi tabanları yağlamış kaçıyor. Arkasından da onu Pereleşinsk sokağındaki 5 numaralı apartmanın kapıcısı kovalıyor. İki ortak

bindikleri arabayla köşeyi döndükleri sırada kapıcının Viktor Mihayloviç'i yakaladığını, elindeki sopayı adamın kafasına indirdiğini gördüler. Tesviye ustası; "Can kurtaran yok mu? Cahil herif!" diye bağırıyordu.

Ostap ile arkadaşı geride bıraktıkları genç dula yakalanmamak için trenin kalkış saatine kadarki süreyi tuvalette geçirdiler.

Tren kentin kalabalık merkezinden geçerken ahbap çavuşlar pencerelerden birine yaklaştılar. İçinde bulundukları vagon tam o sırada Gusişçe köprüsünün üzerinde bulunuyordu. Ostap, İppolit Matveyeviç'in bileğinden sımsıkı kavrayarak şöyle haykırdı:

— Bakın, feldmareşal! Aşağıda neler olduğunu görüyor musunuz? Alhen bu! Vay köpoğlu köpek!

Tren yolu settinin dibinde bıyıklı, iri kıyım bir adam kırmızıya çalan bir org ile beş pencere çerçevesini el arabasına koymuş götürüyor; yüzü utançtan kızarmış, sıçan rengi dırıldan dikilmiş ceket giymiş bir adam da ona yardım ediyordu.

Bulutlar arasından güneş gözüküyor, kiliselerin haçları ışıl ışıl parlıyordu.

Ostap pencereden dışarı sarkarak bir kahkaha attı ve şöyle bağırdı:

— Hey, Paşka! Bit pazarına mı gidiyorsunuz?

Paşa Emilyeviç başını kaldırıp trene baktıysa da son vagonun sahanlığından başka bir şey göremedi. Bununla birlikte el arabasını iterek yürümesini daha bir hızlandırdı.

— Gördünüz mü, feldmareşal. Ne güzel, değil mi? İnsanlar durmadan kendileri için çalışıyorlar.

Üzüntüsü daha bir artan Vorobyaninov'un sırtını tapışladı.

— Canınızı sıkmayın, babalık! Olur böyle şeyler. Oturum devam ediyor. Yarın akşam Moskova'da, yeni bir iş peşindeyiz.

15 1840'larda Rus aydınlarının kurduğu burjuva eğilimli bir dernek. –ç.n.

16 Soylu takımından olanlar Çarlık Rusya'sında askerlik görevlerini özel hassa alaylarında yapıyorlardı. –ç.n.

İKİNCİ BÖLÜM

MOSKOVA'DA

Başlık XV

SANDALYE OKYANUSUNUN ORTASINDA

İstatistiklerin bilmediği şey yoktur.

SSCB topraklarının yüzde kaçının çernozyom, yüzde kaçının killi arazi, yüzde kaçının orman alanı olduğu tamı tamına bilinir. Ülkenin kadını, erkeğiyle bütün yurttaşları, İppolit Matveyeviç Vorobyaninov'un görev yaptığı nüfus müdürlüklerindeki kalın defterlere işlenmiş bulunmaktadır. Cumhuriyetimizin ortalama bir yurttaşının yılda hangi besinden ne kadar tükettiği şaşmaz bir biçimde hesaplanmıştır. Yalnız o mu, yılda içtiği votka ile votkanın yanında yediği mezeler de... Ülkemizdeki avcıların, balerinlerin, tabanca tezgâhlarının, cins cins köpeklerin, bisikletlerin, anıtların, genç kızların, deniz fenerlerinin, dikiş makinelerinin sayısı da kesinlikle bilinir...

Öfkeden kuduran, gönlünü sevdiğine kaptırmış, derin düşünen bir sürü insan istatistik cetvellerinden bize bakar.

Göğsüne peçete bağlayarak oturduğu masada buğusu tüten yemeği iştahla tıkınan şu kırmızı yanaklı adamı tanıyor musunuz? Bakın, çevresinde kaç tane minik minik inek, dana var! İstatistik cetvelinin bir köşesinde yağlı domuzlar tıkış tıkış durur. Özel istatistik havuzunda sayısız mersinler, lotalar, kutup balıkları şıpırdayarak yüzüyor. Adamın omuzlarına, kollarına, başına öyle çok tavuk konmuş ki! Ya gökyüzünde bulutlar gibi uçuşan evcil kazlara, ördeklere, hindilere ne demeli? Masanın altına da iki tane ada tavşanı saklanmış. Taze pişmiş ekmek yığınları Mısır piramitleri, Babil kuleleri gibi ufukta yükseliyor. Süt ırmağının kıyısında da küçük bir reçel kalesi duruyor. Piza kulesi iriliğindeki şu hıyarı görüyor musunuz? Tuzla

toz biberle dolu kale tabyalarının arkasında şaraplar, votkalar, likörler tabur düzeni içinde rap rap yürüyorlar. En arkada ise maden suları, limonatalar, gazozlar, bütün alkolsüz içecekler başıbozuk bir düzen içinde geliyorlar.

Yanaklarından kan damlayan bu obur, ayyaş, midesine düşkün adam kim ola ki? Kral Gargantua mı? Pehlivan Fos mu? Rus masal kahramanı Kırmızı Gömlekli Yaşka mı? Yoksa Lukul mu?

Hayır, ne Yaşka, ne de Lukul'dur o. Yaşamı boyunca çeşitli besinlerden tıkınabildiği kadarını tıkınan yurttaş İvan İvanoviç Sidorov ya da Sidor Sidoroviç İvanov'dan başkası değildir. Bu yolla yeterince kalori ve vitamin almakta olup, bir devlet mağazasının tuhafiye ya da giyecek bölümünde çalışan, kendi halinde, kırk yaşlarında bekar bir satıcıdır gördüğünüz o kişi.

İstatistiklerden hiçbirimiz kaçıp kurtulamayız. İstatistikler ülkemizde yalnız kaç diş doktoru, kaç sucuk üretim yeri, kaç kapıcı, kaç sinema yönetmeni, kaç orospu, kaç sap örtülü köy damı, kaç dul kadın, kaç arabacı, kaç kilise çanı, kaç şırınga bulunduğunu belirlemekle kalmayıp istatistikçi sayısını da bildirirler.

Gene de istatistiklerin bildirmediği bir şey vardır.

SSCB'de kaç adet sandalye bulunduğunu göstermezler.

Oysa ülkemizde öyle çok sandalye vardır ki!

Son nüfus sayımı Sovyetler Birliği'nin bütün cumhuriyetlerinde toplam yüz kırk milyon insan yaşadığını belirlemiştir. Sandalye yerine sıra, sedir, divan kullanmayı yeğleyen köylüler ile Orta Asya cumhuriyetlerinde halılar, kilimler ile yıpranmış hasırlar üzerinde oturan doksan milyon kişiyi hesaba katmazsak, iskemleyi kaçınılmaz ev eşyası olarak kullananların sayısı elli üç milyonu bulur. Birtakım hesap hataları ile bazı insanların iki sandalyede birden oturma alışkanlığını göz önüne alırsak, ayrıca elli üç milyonluk nüfusta iki kişiden birinin sandalyede oturduğunu varsayarsak karşımıza yirmi beş milyon gibi bir sandalye sayısı çıkar. Bunun da beş milyonunu her olasılığa göre düşürürsek, bu durumda koca ülkede en azından yirmi milyon sandalye bulunduğunu kabul etmemiz gerekir.

Ceviz ağacından, meşeden, dişbudaktan, pelesenkten, kırmızı ağaçtan, Karelya kayınından yapılmış sandalye okyanusunun ortasında; milyonlarca çam, köknar iskemle arasından roman kahramanlarımızın ceviz ağacından

yapılmış, Gambs ustanın elinden çıkma, bacakları geriye bükük, İngiliz kumaşıyla kaplı, oturağının altında madam Petuhova’nın mücevherlerini sakladığı sandalyeleri bulmalarının hiç

de kolay olmadığı anlaşılıyor.

İki ortağın bindiği tren Oka ırmağını geçmişti, hızını daha bir artırarak Moskova’ya doğru yol alıyordu. Kahramanlarımız üst ranzalarda uyumaktaydılar.

Başlık XVI

KEŞİŞ BERTOLD ŞVARTS ÖĞRENCİ YURDU

Uyandıktan sonra üçüncü mevki tahta sıralı vagonun açık penceresinin önünde dikilen İppolit Matveyeviç ile ortağı Ostap Bender demiryolu settinden aşağı ağır ağır inen inek sürüsüne, sivri yapraklı çam ağaçlarına, ahşap yazlıklara merakla bakıyorlardı.

Yol fıkralarının tümü anlatılıp bitirilmiş, salı gününden kalma "Stargorod Pravdası" ilanlarına varıncaya dek okunduktan sonra tavuk kızartmaları, yumurtalar, zeytinler bunun üzerinde yendiği için yağa bulanmış gazete yaprakları buruşturulup bir köşeye atılmıştı.

İki ortak yolculuğun en can sıkıcı bölümünü, Moskova'ya kadar kalan son bir saati geçiriyorlardı.

Seyrek çamlıklar, kayın korulukları arasından fırlayan neşeli yazlıklar kimi yerde demiryolu settinin yakınına kadar sokuluyorlardı. Evlerin bir bölümü saray yavrusu büyüklüğündeydi; yeni boyanmış saç damları ve camlı verandalarıyla pırıl pırıl parlıyordu. Bunların arasında dört bir yana dağılmış minicik ahşap kulübeler ise dört köşe, küçük pencereleriyle yazlıkçıları kırlara çekip getiren avcı tuzaklarına benzetilebilirdi

Pencerelerin önüne yığılan yolcular uzaklara bakıp tarih dersinden Kalka[1] savaşıyla ilgili hatırlarında kalan bilgileri ortaya döküyorlar; her biri bir uzman tavrıyla kendi görüşünü ileri sürerek, Moskova'nın geçmişi ile bugününü kıyaslıyorlardı. Onlar böyle konuşurlarken İppolit Matveyeviç'in sürekli düşündüğü tek şey vardı, o da sandalye arayacakları mobilya müzesiydi. Zihninde canlandırdığına göre müze, duvarlarına sıra sıra sandalyelerin asıldığı, kilometrelerce uzayan koridorlardan oluşan bir yerdi.

Kendisini iki yanında dizili sandalyeler arasından hızla dolaşıyor olarak düşünüyordu. Bir ara:

— Mobilya müzesinde daha nelerle karşılaşacağız bakalım? Bu işin üstesinden nasıl geleceğiz, bilmem ki... dedi kaygılı bir yüzle.

— Sayın başkan, bana kalırsa sizi bir an önce elektrik şokuna sokmamız gerekiyor. Vakti gelmeden tasalanmanın gereği var mı? Sıkıntınızı atamıyorsanız içinizde saklayın hiç olmazsa.

Tren makasların üzerinden zıplayarak geçiyor, semaforlar ise sanki şaşkınlıktan ağızlarını açarak önlerinden geçen katara mel mel bakıyorlardı. Raylar birbirinden ayrılıp çatallaşmaya başladığına göre az sonra büyük bir demiryolu ağının geleceği anlaşılıyordu. Rayların çevresindeki yeşil otların yerini kirli kömür cürufu aldı. Manevra yapan lokomotiflerin ıslıkları ile makasçıların düdükleri işitiliyordu peşpeşe. Derken, şiddetli bir gürültü işittiler. Tren iki yanda boş duran katarlar arasına daldı, vagonlar tek tek geçerken takırtılar duyulmaya başladı.

Yollar çatallaşıyordu ardı ardına...

Neden sonra tren boş katarlar arasındaki koridordan kurtuldu. Güneşin parıltısı kapladı dört bir yanı. Küçük baltalara benzeyen makas fenerleri tekerlerin altından fırlayıp arkalara kaçıştı, çevreyi koyu bir buhar bulutu sardı. Lokomotifin yanlarından beyaz buharlar fışkırıyordu. Dönemece geldiklerinde kulakları sağır eden bir çığlık yükseldi. Lokomotif son durağına giriyordu.

Sert bir fren gıcırtısıyla birlikte vagonların kenetlendiği yerler kütürdedi. Tekerleklerin altından öyle tiz iniltiler yükseldi ki, İppolit Matveyeviç dişi sızlayan bir sürü insan arasında kaldığını sandı. Tren asfaltla kaplı perona yanaştı.

Moskova'ya gelmişlerdi. Moskova'nın en son yapılan, en yeni garı, Riyazan garıydı burası.

Başkentin öteki sekiz garından en genişi, binaları en yüksek olanı Riyazan garıdır. Gar öylesine geniştir ki, diyelim, kırmızı ibikli horoz ve tavuk armalarıyla süslü Yaroslavl[2] garını getirip Riyazan garının büyük lokantasının içine soksanız, gene de geriye bir sürü boş yer kalır.

Moskova’nın garları, kentin ana giriş-çıkış kapılarıdır. Günde buralardan en azından otuz bin yolcu gelir-gider.

Aleksandrov garından başkente kauçuk tabanlı ayakkabılar ile golf poturu (paçaları kalın yün çoraplar içine sokulmuş şalvar) giyen yabancılar girerler. Kursk garından, başlarına, yanlarda havalandırma delikleri bulunan, kahverengi koyun postundan kalpak geçirmiş Kafkasyalılar, pamuk sakallı, iri yarı Bolkarlar gelirler. Oktiyabr (Ekim-Leningrad) garında domuz derisinden biçimli çantalarını sallaya sallaya yürüyen, sorumluluklarının bilincinde olmayan memurlar trenden inerler. Leningrad’dan buraya iş bağlantısı kurmak, anlaşma sağlamak, somut bir sonuç almak için gelmişlerdir. Kiyev ve Odessa’dan yola çıkanlar Bryansk garından geçip başkente girerler. Kiyevliler daha Tihonov istasyonunda çevrelerini küçük görürcesine süzmeye başlarlar, çünkü onlara göre yaşadıkları kentin Kreşçatik adlı caddesinin dünyada bir eşi daha yoktur. Yanlarına aldıkları sepetler ile yassı kutularda yol azığı olarak kurutulmuş uskumru getiren Odessalılara göre ise yeryüzünün en güzel caddesi kendilerininkidir. Onlara sorarsanız dünyanın en güzel caddesi Kreşçatik filan değil, Lassal, eski adıyla Deribasov caddesidir. Saratov’dan, Atkarsk’tan, Tambov’dan, Rtişçev’den, Kozlov’dan Moskova’ya Paveletsk garından girilir. Savelov garında trenden inip Moskova sokaklarına karışanların sayısını önemsemeye değmez; çünkü bunlar, Taldom’dan yola çıkan ayakkabıcılar, Dmitrovkalılar, Yahromsk kumaş fabrikasının işçileri ile yaz-kış günlerini Hlebnikov istasyonundaki yazlığında geçiren, içine kapanık emeklilerdir. Bu insanların Moskova’ya gelip gitmeleri fazla zaman almaz, en uzakta oturanlar bile başkente iki saatte ulaşırlar. Vladivostok, Habarovsk, Çita gibi Uzak Doğu’nun ücra ve büyük kentlerinde yaşayanlar başkente Yaroslavl garından girerler.

En görülmeye değer yolcular gene de Ryazan garında inenlerdir. Başlarına beyaz tülbent sarıklar sarmış, çiçek desenli cüppeleriyle Özbekler, kızıl sakallı Tacikler, Türkmenler, Hiveliler, Buharalılar, kısacası cumhuriyetlerinde tepelerinde güneşin eksik olmadığı insanlardır bunlar.

Kahramanlarımız kalabalığı yararak çıkış kapısına yöneldiler, adımlarını atar atmaz kendilerini Kalança alanında buldular. Hemen önlerinde Yaroslavl garının tavuk armalı kuleleri gözüktü. Tam karşılarında ise yağlı

boya ile iki ayrı renge boyanmış Leningrad garı yükseliyordu. Leningrad garının saati 10'u 5 geçeyi göstermekteydi. Yaroslavl garının saatine göre ise tam 10'du. Bir de arkalarına dönüp baktıklarında Riyazan garının saatinin burçlarla süslü lacivert kadranına göre henüz 10'a 5 vardı.

— Burası buluşmak için çok uygun bir yer, dedi Ostap. Çünkü her zaman 10 dakikalık bir gecikme burada hoş karşılanır.

Bindikleri arabanın sürücüsü dudaklarıyla öpücük sesi çıkardı, köprünün altından geçtiklerinde karşılarında başkentin geniş bir panoramasını buldular.

İppolit Matveyeviç nereye gittiklerini bilmiyordu.

— Ee, şimdi yönümüz ne yana? diye sordu.

— Merak etmeyin, sizi iyi insanların yaşadığı bir yere götürüyorum. Moskova'da böyleleri çok. Hepsi de benim yakın tanıdıklarım.

— Yani onların evinde mi kalacağız?

— Ev değil, öğrenci yurdu. Eğer arkadaşların birinde yer bulamazsak öbürüne gideriz.

Çarşıda büyük bir kargaşayla karşılaştılar. İşportacılar başlarının üzerine koydukları tablalarla ürkütülmüş kazlar gibi dört bir yana kaçışıyorlardı. Arkalarından da tembel tembel polisler kovalıyordu. Birkaç sokak çocuğu oradaki bir asfalt kazanının yakınına oturmuş, fokur fokur kaynayan ziftin kokusunu büyük bir zevkle içlerine çekiyorlardı.

Arbat alanını geçtikten sonra Preiçistensk bulvarı üzerinden sağa saptılar, Sivtsev Vrag yakınlarında durdular. İppolit Matveyeviç dayanamayıp sordu:

— Nereye geldik şimdi? Burası neresi?

Ostap önlerindeki pembeye boyalı, çekme katlı eve şöyle bir baktı.

— Sözünü ettiğim öğrenci yurtlarından biri. Keşiş Bertold Şvarts yurdudur adı. Kimya fakültesi öğrencileri kalır burada.

— Gerçekten keşiş Bertold Şvarts yurdu mu?

— Yok, canım, şaka yaptım. Semaşko öğrenci yurdudur asıl adı.

Moskova'daki bütün öğrenci yurtlarında olduğu gibi, bu yurtta da öğrencilikle bir ilgisi bulunmayan kimseler kalmaktaydı. İlk giren öğrencilerin bir bölümü kimya fakültesini bitirdikten sonra çeşitli görevlere atanmışlardı, geri kalanların ise başarısızlıkları dolayısıyla okulla ilişkileri

kesilmişti. İşte bu tembel öğrenciler sayıları yıldan yıla çoğalarak yerleştikleri pembe eve demir atmışlar, bildiklerini okuyan çeteler ya da bağımsız derebeyleri gibi başına buyruk bir güç oluşturmuşlardı. Kimya fakültelerine kaydolan yeni öğrencilerin yurda girme çabaları onların yüzünden hep boşa çıkıyordu. Eski kimya fakültesi öğrencileri onları yurttan çıkarma baskılarını geri püskürtmede son derece etkiliydiler. Polisin birçok girişiminin ardından yurtla ilgili bu büyük sorun görmezlikten gelindi. Böylece pembe ev Moskova Taşınmaz Mallar Yönetimi’nce yok sayılarak öğrenci yerleştirilecek yurtlar listesinden çıkartıldı. Oysa gerçekte böyle bir yer vardı ve birçok insan orada rahat rahat yaşıyordu.

Kahramanlarımız merdivenden ikinci kata çıktıktan sonra karanlık bir koridora saptılar.

— Aman ne bol ışık, ne temiz hava! dedi Ostap.

İppolit Matveyeviç hemen yakınında birinin tıslar gibi sesler çıkardığını işiterek irkildi.

— Korkmanıza gerek yok, feldmareşal. Yandaki bölmelerden geliyor bu ses. Aradaki duvar incecik kontrplaktan yapılmıştır da ondan. Fizik dersinden bilirsiniz, kontrplak iyi ses iletir. Peşimden ayrılmadan dikkatle yürüyün. Buralarda bir yerde demir dolap olmalı.

Az sonra İppolit Matveyeviç’in, göğsünü sivri bir çıkıntıya çarparak oflaması, koridorda gerçekten bir demir dolap bulunduğunu gösteriyordu.

— Söyledim size. Bir yeriniz acımadı, değil mi? Neyse, fiziksel acı önemli değildir. Burada yaşanan manevi acılardan söz etmeyelim daha iyi. İvanopulo adındaki kimya öğrencisinin üzerinde çalıştığı iskelet eskiden burada dururdu. Çarşıdan aldıktan sonra görüntüsünden korktuğu için koridora koymuş. Gelip geçenler önce kasaya çarpar, ardından kuru iskelet düşerdi üstlerine. Gebe kadınlar büyük korku yaşarlardı.

İki ortak kıvrıla kıvrıla yükselen merdivenden çekme kata çıktılar. Buradaki büyük oda kontrplakla iki metre genişliğinde uzun bölmelere ayrılmıştı. Kalemliğe benzeyen bu dar bölmelerde kalemler yerine insanlar, mutfak işlerinde kullanılan gaz ocakları bulunuyordu.

Orta bölmelerden birinin önünde duran Ostap kapıyı tıklatarak alçak sesle;

— Evde misin, Kolya? diye seslendi.

Bu ses üzerine beş bölmede birden kıpırdanmalar, mırıldanmalar başladı.

— Evdeyim, yanıtı geldi tıklatılan kapının arkasından.

En uçtaki dar bölmede bir kadın şöyle homurdanıyordu:

— Gene sabahın köründe aptal herifin bölmesine konuklar geldi.

İki numaralı bölmenin içinden bir erkek sesi yükseldi:

— Yahu, bırakın da evimizde rahat uyuyalım!

Üçücü bölmeden ise birinin neşeyle bağırdığını işittiler:

— Kolya'nın bölmesini sabah erkenden polisler bastı. Dün kırdığı cam yüzünden olmalı...

Beşinci bölmeden hiçbir homurtu yükselmedi. Oradan gaz ocağı hışırtısı ile öpüşme sesleri geliyordu.

Ostap ayağıyla kapıyı itti, kontrplakla ayrılmış bütün bölmeler zangır zangır titredi, iki ortak Kolya'nın daracık sığınağına girdiler. kahramanlarımızın karşısına çıkan görüntü dıştan masum gözükmekle birlikte son derece etkileyiciydi. İçerde köşelerinden dört tuğla üzerine oturtulmuş kırmızı çizgili, yaylı bir yatak vardı. Ostap arkadaşı Kolya'nın eşyalarını bildiği için bu durumdan dolayı fazla kaygılanmadı. Yatağın üzerine bağdaş kurup oturan Kolya da şaşırtmadı onu. Ama asıl arkadaşının yanında yatakta yatan o göksel varlık Ostap'ı allak bullak etmeye yetti. Böyle kadınlar iş görüşmeleri için fazla mavi gözlü ve ak gerdanlı sayılmalıdırlar. Böyleleri ya metrestir, ya da, daha korkuncu, Kolya gibilerin sevgili eşidir. Gerçekten de Kolya yanındaki kadını doğrudan doğruya “Liza” diye adıyla çağırıyor, ona “sen” diyor, elindeki biberonu gösteriyordu.

Tüylü şapkasını başından çıkaran Ostap arkadaşını koridora çağırdı. Orada ikisi uzun uzun fısıldaştılar.

İppolit Matveyeviç genç kadınla baş başa kalınca;

— Gününüz aydın olsun, hanımefendi, diyerek saygılı bir selam verdi.

Mavi gözlü hanımefendi kendi kendine güldü ve komşularıyla ilgili olarak “Aptallar!” diye başlayan yakınmalarda bulundu. İppolit Matveyeviç güzel bayanın bunları niçin söylediğini anlamamıştı.

Genç kadın yakınmalarını şöyle sürdürdü:

— Gerçekten aptaldır bunlar. Öpüştükleri anlaşılmasın diye gaz ocaklarını sonuna dek açarlar. Onların yaptığı budalalıktan başka nedir ki? Çünkü biz onların içerde ne işler çevirdiklerini açıkça duyuyoruz. Ama gaz ocaklarının hışırtısı yüzünden kendileri dışarıdan bir şey işitmiyorlar. İsterseniz deneyelim. Dinleyin.

— Hey, yandaki kaz kafalılar!

Yan bölmeden gaz ocağı hışırtısı ile öpüşme seslerinden başka çıt çıkmadı.

— Gördünüz mü? Ne söylediğimi işitmediler bile. Bunların hepsi kaz kafalı, sinir hastası, aptal yaratıklardır, ama hiçbirinin ne olduklarından haberleri yok.

— Evet, anlıyorum.

— Bizim evimizde gaz ocağı bulunmaz. Niçin bulunsun ki! Ben yalnız sebzeyle beslenmeye karşı olmakla birlikte, kocam ve ben sebze yemekleri pişirilen aşevinde yemek yiyoruz. Evlenmeden önce Kolya sebzeyle besleneceğimiz aşevinde karnımızı doyurmamızı ister, bunun hayalini kurardı. İşte şimdi bunu gerçekleştiriyoruz. Oysa ben ete bayılırım. Gittiğimiz aşevinde yalnız sebzeli erişte veriyorlar. Bu söylediklerimi sakın kocama iletmeyin, olur mu?

Tam o sırada Kolya ile Ostap içeri girdiler.

— Madem senin bölmende kalmak uygun değil, biz de Panteley İvanopulo'ya gideriz, dedi Ostap.

— İyi düşündün. Panteley'e gidin en iyisi. Kendisi yabancı sayılmaz, yakın arkadaşımızdır.

İki ortak oradan ayrılırken Kolya'nın karısı şöyle söyledi:

— Bizi unutmayın. Kocamla ben sizleri sık sık evimizde görmekten memnun oluruz.

En uçtaki bölmede kalan kadının sinirli homurtuları yeniden yükseldi:

— Bunlar kendileri rahatça sığıyormuş gibi bir de evlerine durmadan konuk çağırırlar!

Kolya'nın karısı homurdanmalara sesini yükseltmeden şu karşılığı verdi.

— Kaz kafalılar, sinir hastaları, aptal yaratıklar!

Uçtaki bölmeden başka birinin sesi geldi:

— İvan Andreyeviç, duymuyor musun? Karını açıkça aşağılıyorlar. Onlara bir şey söylemeyecek misin?

Öbür bölmelerden de aşağılanma konusunda değişik yorumlar geldi. Sözlü sataşmalar sürüp giderken iki ortak öbür yanda kalan İvanopulo'nun odasına yöneldi.

Ancak aradıkları kişi yoktu bölmesinde. İppolit Matveyeviç çevresini görmek için bir kibrit çaktı. Öğrencinin kapısında, "Akşam 9'dan önce dönmeyeceğim," diye bir not asılıydı.

Ostap;

— Önemli değil, nasıl olsa anahtarın yerini biliyorum, diyerek yere eğildi, eliyle kasanın altını yokladı, anahtarı bularak kapıyı açtı.

Öğrenci İvanopulo'nun odası Kolya'nın bölmesiyle aynı boyutlardaydı, ancak oda köşede bulunduğundan bir duvarı taştandı, İvanopulo bundan ötürü bölmesiyle övünürdü. İçerde yatak bulunmadığını gören İppolit Matveyeviç büyük bir üzüntüye kapıldı.

— Bunun önemi yok, dedi Ostap. Başkentte böyle geniş odayı nerede bulacaksınız? Üçümüz birden güzelce yerleştik mi, fazladan yer bile kalır. Ancak anlamadığım bir şey var, bu köpoğlusu yatağı nereye sokmuş olabilir?

Odanın penceresi sokağa bakıyordu. Orada bir polis dolaşmaktaydı. Bunun nedeni az ötedeki gotik binada küçük bir devletin elçiliğinin bulunmasıydı. Demir parmaklıkların arkasındaki bahçede tenis oynuyorlardı. Beyaz bir top iki yöne doğru gidip geliyor, kısa kısa bağırmalar işitiliyordu.

Ostap;

— Bakın, top dışarı düştü, dedi. Oyuncular zayıf. Bu maç seyredilmez. En iyisi yatıp uyuyalım.

İki ortak döşemeye birkaç gazete yaydılar. İppolit Matveyeviç yanında taşıdığı minik yastığını çıkardı.

Ostap gazetedeki telgraf haberleri üzerine uzanıp gözlerini kapadığında İppolit Matveyeviç çoktan deliksiz bir uykuya dalmıştı.

1 1223'te Rusların, Tatar-Moğol (Altın Ordu) güçleri karşısında ilk savaşı ve yenilgisi. –ç.n.

2 Günümüzde bu garların, kentlerin çoğunun adı değiştirilmiştir. –ç.n.

Başlık XVII

SAYIN YURTTAŞLAR, YATAKLARINIZIN DEĞERİNİ BİLİN!

— Liza, hadi, yemek yemeye gidiyoruz.
— Tokum ben. Dün yemiştim.
— Seni anlamıyorum. Ne demek istiyorsun?
— Demek istediğim, yalancı dolma yemekten bıktım artık.
— Ama senin bu söylediğin düpedüz saçmalık!
— Anlamıyor musun, karnımı sebzeli yemeklerle doyurmak istemiyorum.
— Öyleyse bugün elmalı börek yeriz.
— Hayır, onu da içim istemiyor.
— Yavaş konuş. Herkes bizi duyacak.

Genç çift dramatik bir fısıltıyla konuşmaya başladılar.

Güzel karısı Liza'nın havuç, patates, nohut gibi nesnelerden yapılmış yalancı köfteleri kendisinden daha az sevdiğini ancak evliliklerinin üçüncü ayında anlayan Kolya, komşularının onları duyabileceğine aldırmadan;

— Demek oluyor ki, köpek etinden yapılmış o berbat şeyleri perhiz yemeklerine yeğliyorsun, öyle mi? diye bağırdı.

Bunun üzerine Liza da bağırdı:

— Sesini niçin yükseltiyorsun, söyler misin? Bana son günlerde kötü davrandığını unutma! Evet, et yemeklerine bayılıyorum. Sık sık yememek koşuluyla etin ne zararı olabilir ki?

Kolya büyük bir şaşkınlık içinde sesini kesti. Liza'nın sert tavrı hiç beklemediği bir çıkıştı. Eğer arada bir de olsa et yiyeceklerse aile bütçelerinde onarılması zor, kocaman bir delik açılacağı ortadaydı. Kolya, öfkeden yüzü kıpkırmızı kesilen karısının top gibi büzülerek oturduğu

yatağın çevresinde dört dönüyor; büyük bir umutsuzluk içinde, eline geçen parayla karı-koca nasıl geçineceklerinin hesabını yapıyordu.

Bir mimarlık bürosunda kroki ve çizimleri aydıngere çekmesi karşılığında Kolya Kalaçov ayda 40 ruble kazanıyordu. O da işlerin iyi gittiği aylarda... Bereket versin, kapanın elinde kalan öğrenci yurdundaki bütün insanlar gibi onların bölmesinin aylık kirası sözü edilmeye değmez bir rakamdı. Liza'nın gittiği biçki-dikiş kursuna ayda on ruble ödüyorlardı. Kursu başarıyla bitirenler tekniker diploması alacaktı. Sebze yemekleri verilen "Kazık Atılmaz" adındaki aşevinde ikisi bölüşerek günde bir kez yedikleri perhiz yemeğinin (bir tabak borç çorbası ile bir tabak yalancı dolma ya da erişte) bedeli aile bütçelerinden ayda 13 rubleyi alıp götürüyordu. Geri kalan paranın nereye uçtuğu ise belli değildi, Kolya'yı en çok üzen de buydu işte. Sanki aydıngere çizim yapıyormuş gibi elindeki boyalı kalemi havada sallayarak, "Peki, kalan para nereye gidiyor?" diyordu büyük bir şaşkınlık içinde.

Gelirinin masraflara yetmediği böyle zamanda et yemeği yemek ayın sonunu getirememek anlamını taşırdı. O yüzden karısına öfkeyle şunları söyledi:

— Öldürülmüş hayvanların cesetleriyle mideni doldurmaktan ne zevk alıyorsun, bilmem ki! Buna, et yeme kültürü adı altında yamyamlık derler! Bütün hastalıklar insana et yeme yoluyla geçer!

Liza, kocasını alaya almaktan çekinerek;

— Elbette öyledir, örneğin anjin de o yolla yayılıyor insanlar arasında, dedi.

— Evet, evet, anjin de öyle yayılıyor... Ne sandın ya? Sürekli et tüketmekten ötürü zayıflayan bünyemiz enfeksiyonlara karşı koyma gücünü yitiriyor.

— Of, ne saçmalık!

— Kesinlikle saçma değil! Eğer midemizi günde almamız gereken yararlı vitaminlerle değil, ıvır zıvır şeylerle şişirirsek asıl o zaman saçmalamış oluruz!

Kolya ansızın tartışmayı kesti. Çünkü erişte, lapa, patates püresi gibi tatsız tuzsuz yiyeceklerin oluşturduğu yemek çizelgesinin en başında ansızın kocaman bir domuz pirzolası görmeye başlamıştı. Hem de tavadan yeni

çıkmış, buğusu buram buram tüten bir domuz pirzolası. Gözünün önüne gelen kocaman pirzola cızır cızır sesler çıkarıyor, üzerinde yağ kabarcıkları oluşuyor, çevresine iştah açıcı kokular saçıyordu. Pirzolanın kemiği tıpkı düello tabancası biçimindeydi.

Kolya az sonra tartışmayı sürdürmekte yarar gördü:

— Nasıl anlamıyorsun, bilmem ki! Bir parça domuz pirzolası insanın ömründen bir haftayı alıp götürür.

— Götürürse götürsün, ne yapalım! Yalancı dolmalar da altı ayını götürüyordur. Dün seninle havuç köftesi yerken birkaç yıl sonra öleceğimi düşündüm. Ama sana söylemedim.

— Söyleseydin. Niçin söylemedin?

— Söyleyecek gücüm yoktu da ondan. Ağlamaktan korkuyordum.

— Peki, şimdi niçin korkmuyorsun?

— Her şeye boş veriyorum artık.

Liza böyle dedikten sonra gerçekten ağlamaya başladı.

— Lev Tolstoy da et yemezdi. Bunu biliyorsun, değil mi?

Kolya bunu söylerken sesi titriyordu. Liza gözyaşlarını yutarak kocasına şu karşılığı verdi:

— Evet, kont Tolstoy et yemezdi ama sofrasından kuşkonmaz eksik olmazdı.

— Ama kuşkonmaz et değildir.

— Lev Tolstoy'un "Savaş ve Barış"ı yazarken her gün etle beslendiğini söylerler. "Anna Karenina"yı yazarken de durmadan et tıkınırmış.

— Bağırma lütfen.

— Tıkınırmış işte! Böyle söylemekte ne var?

Kolya karısını iğnelemek için;

— Peki, "Kroyçer Sonatı"nı yazarken de et yer miymiş? diye sordu.

— "Kroyçer Sonatı" kısa bir roman, ama Tolstoy yalnız sebze yiyerek "Savaş ve Barış"ı yazmaya kalksaydı sonuç ne olurdu pek merak ediyorum.

— Tolstoy'unla bana sataştığın, daha doğrusu yapıştığın yeter artık! Bana başka yaklaşma yolu bulamadın mı?

— Ne dediniz? Tolstoy'la mı yapışmışım size? Ben size yaklaşmaya mı çalışıyorum? Ne biçim sözler bunlar?

Kolya da “siz”li konuşmaya başlayarak tartışmanın havasını değiştirdi. Öbür bölmelerden hemen sevinç çığlıkları yükseldi. Liza hızla ayağa kalktı, kendi eliyle ördüğü mavi beresini başına geçirdikten sonra gitmek üzere davrandı.

— Böyle apar topar nereye gidiyorsun?

— Beni rahat bırak! İşim var.

Karısının hızla dışarı çıkması üzerine Kolya’yı bir kaygıdır aldı. Liza’nın ayak seslerine kulak kabartarak; “Bu kadın nereye gidebilir?” dedi içinden.

Sol uç bölmede kalanlardan biri şunları söyledi:

— Sovyet yönetimi kadın milletine böylesine geniş özgürlük tanırsa sonunda olacağı budur işte!

Üçüncü bölmeden de başka bir değerlendirme geldi:

— Ne yapacak, canım! Gidip kendini suya atacak değil ya!

Beşinci bölmedeki gaz ocağının sesi sonuna kadar açıldı, bunun ardından olağan öpücük sesleri duyuldu.

Öfkesi yatışmayan Liza sokakta koşar adımlarla yürüyordu.

Mutlu insanların Arbat çarşısından yatak satın alıp evlerine götürdükleri bir pazar günüydü.

Yaylı yatak müşterileri en çok genç evliler ile orta halli Sovyet yurttaşlarıdır. Yataklarını dik tutup iki kollarıyla birlikte kucaklayarak taşırlar. Mutluluklarının temeli olan bu çiçek desenli, parlak mavi döşekleri büyük bir sevgiyle kucaklamaları görülmeye değerdir.

Saygıdeğer yurttaşlar, mavi çiçek desenli, yaylı yataklarınızın değerini bilin! Aile ocağının kuruluş aşamasıdır yaylı yatağınız. Eşyalarınızın en önde gelen parçası, ev huzurunuzun kaynağı, aşkınızın dayanağı, gaz ocağınızın ağababasıdır. Yatağınızın yaylarının iki kişinin birden çıkardığı gıcırtılarını dinleyerek uyumak ne güzeldir! Yatağın mavi kumaşı üzerine serilerek uyuyan kişi düşlerin en tatlısını görür. Böyle bir yatağa sahip kişi herkesin saygısını kazanır.

Yatağından yoksun kalanlar kısa sürede acınacak duruma düşerler. Böyleleri kendilerini suya atsınlar daha iyi. Yatağı olmayanlar ne vergi öderler, ne sevdikleri bir eşleri vardır, ne de arkadaşları onlara “çarşambaya” kadar borç verir. Taksi sürücüleri böylelerinin arkasından

ağza alınmayacak sözler söyler, genç kızlar yüzlerine karşı alay ederler. Çünkü yaylı yatağı olmayanları ülkücü (idealist) sayıp onlardan nefret ederler.

Yatağı olmayan bekarlar postanede yazı yazılan tezgâhlardan birinde;

Bure saatinin tiktaklarını dinleyerek
Sallanan sandalyede dışarıyı seyretmek ne güzel!
Lapa lapa yağan kar gökte döner durur,
Hayal kuşları gibi uçuşur kargalar...

diye şiir yazarken, postaneye telgraf çekmeye gelen yatak sahiplerinin işlerini bir an önce bitirip gitmelerini engellerler.

Yaylı yatakların insanın yaşamını allak bullak ettiğini bilmeyen yoktur. Döşeğin yayı ile kumaşında son derece çekici bir güç vardır. Ne yazık ki henüz bunun ne menem bir şey olduğunu araştıran tek babayiğit çıkmamıştır. Yayların gıcırdayan çağrısına eşyalar ile insanlar koşar gelirler. O çağrıya en başta vergi memurları ile genç kızlar uyarlar... Vergi memurları devletin çıkarını kollamak için, genç kızlarsa hiçbir çıkar gözetmeden, yalnızca doğa yasalarına karşı koyamadıkları için...

Çok geçmeden gençliğin çiçeklerinin açmaya başladığını görürsünüz. Çiçeklerden bahar rüşveti topladıktan sonra arıların uğuldayarak kovanlarına dönmeleri gibi vergi memurları da evlilerden gelir vergisi toplar toplamaz sevinç içinde çalıştıkları bölge merkezine dönerler. Yaylı yatağın başına üşüşen genç kızlar zamanla gitgide azalır, bir süre sonra genç kız kalabalığının yerini bunlardan bir tanesi, yani evin hanımı olan alır, onun arkasından eve “Yuvel-1” marka gaz ocağı gelir.

Ancak yaylı yatağın gözü doymak bilmez. Masallardaki acımasız kraliçeler gibi durmadan başka kurbanlar ister. Geceleri yeni kurban beklercesine gıcırdar durur. Gaz ocağı gelmiş, bir de etajer gelse ne güzel olurdu! Ya pufuyla birlikte aynalı bir makyaj masasına ne buyrulur? Gıcırdayan yaylar perde ister, tencere-tava ister, dolap ister... Evdeki kocayı sanki arkasından iterek durmadan şunları söyler:

— Hadi git, oklava getir, ekmek bıçağı getir!

— Komşulardan utanıyorum, evde tek halımız yok!

— Daha çok çalış! Yakında sana minik yavrular vereceğim. Kundak için, çocuk arabası için para kazanman gerekmiyor mu?

Yaylı yatak ev için gerekli hiçbir şeyi unutmaz, adamcağıza her istediğini yaptırır.

Ozanlar bile zavallı erkeklerin yazgısından kendilerini kurtaramazlar. İşte bakın, bunlardan biri yaylı bir yatak yüklenmiş, yumuşak karnına yüzünü gömerek oflaya puflaya evine götürüyor.

— Senin direnmen bana vız gelir! diyor yatak. Artık bundan böyle şiir yazıp dergiye göndermek için postanelere koşmayacaksın. Zaten şiir yazmana da gerek kalmayacak. Bir işe gir de çalışmaya bak, be adam! Sonunda gene sen kazançlı çıkacaksın. Karını, çocuklarını düşünmüyor musun?

Ozan ona ders vermeye kalkan yaylı mereti tartaklayarak;

— Ama benim karım yok ki! diye bağırır.

— Bugün yoksa yarın olacak. Bununla birlikte evleneceğin kızın dünyanın en cici, en iyi yürekli kızı olduğunu söyleyemem. Gene de evliliğe hazırla kendini. Bunun ardından çocuklar gelecek.

— Çocukları sevmem!

— Korkma, seveceksin!

— Yatak yoldaş, durup dururken niçin canımı sıkıyorsunuz?

— Kes sesini, salak! Senin dünyadan haberin yok. Moskova Mobilyacılar Birliği'ne borçlanıp benden sonra eve başka eşyalar getireceğini de aklından çıkarma!

— Yatak, fazla konuşuyorsun! Çeneni kırarım vallahi!

— Vay seni itoğlu it! Bu dediğini duyarlarsa komşuların rezil ederler seni!

İşte böyle... Her pazar mutlu insanlar yaylı yatakların neşeli gıcırtılarını dinleyerek Moskova caddelerinden yürür giderler.

Ancak Moskova'da pazar günleri yalnız yaylı yatak taşıyanların keyifli günü değildir. Pazarlar aynı zamanda müze gezme günüdür.

Moskova'da yaşayanlar arasında öyle bir zümre vardır ki, bunlar resim sanatından anlamazlar, mimarlıkla ilgilenmezler, hele eskiden kalma değerli anıtlara hiç yüz vermezler. Böyleleri müzeye gitmeyi severler ama o da müzeler güzel binalarda bulunduğu için. Bu insanlar şıkır şıkır aydınlık

salonlarda dolaşırken nakışlı tavanlara hayran kalırlar, dokunulması yasak olduğu halde her şeye ellerini sürerlerken;

— Vay, be! Eskiden insanlar nasıl yaşarmış! diye şaşkınlıklarını gizlemezler.

Müzenin duvarlarına nakış işleyen sanatçının Fransız ressamı Puvill Chavan ya da bir başkası olması onlar için önemli değildir. Onların asıl merak ettiği, müzenin bulunduğu konağın ilk sahibine kaça patladığıdır. Üst katlara tırmanırlarken merdiven sahanlıklarında zengin konak sahibinin kaç uşağının el pençe divan durduğunu gözlerinin önüne getirir; bunların yılda kaç ruble ücret, ne kadar bahşiş aldıklarını hesap etmeye kafa yorarlar. Şömineler fırdolayı çini döşelidir, gel gelelim adamların çinilere aldırdığı yoktur; onlar ısınmak için şöminede ne kadar çok odun yakmak gerektiğini düşünüp tüccarın savurganlığına şaşarlar. Meşe kaplı yemek odasında ağaç işçiliğinin, oymacılık sanatının inceliklerini görmezler. Onlar için varsa yoksa konak sahibi tüccarın sofrada neler yediğidir. Tüccarın yediklerinin bugünün pahalılığında kaç rubleye alınabileceği de onlar için ayrı bir merak konusudur.

Müze gezenler arasında her zaman böyleleri bulunur. Müze gezginleri bir yapıttan ötekine dolaşırlarken böyle merakı olanlar salonun tam ortasında dururlar, çevrelerindeki hiçbir şeye ilgiyle bakmaksızın, ama büyük bir hayranlık içinde,

— Vay be, eskiden insanlar ne lüks içinde yaşarmış! diye böğürürler.

Gözyaşlarını içine akıtan Liza caddede koşuyor, koşuyordu. Kafasında ise hep aynı düşünceler kaynaşmaktaydı... Mutlu ama yoksul yaşantısı bir türlü aklından çıkmıyordu. “Ah, bir masa ile iki de sandalyeyi ne zaman edineceğiz? Bir gün gaz ocağı da almamız gerekecek. Günlük yaşantımız ne zaman düzene girecek?”

Birden Kolya ile aralarındaki ağız kavgası aklına gelerek adımlarını yavaşlattı. Ardından büyük bir açlık hissetti, kocasına karşı duyduğu hınç ikiye katlandı.

— Onun yaptığı düpedüz saçmalık! dedi kendi kendine.

Açlıktan midesi kazınıyordu.

— Şimdi ben ne yapacağımı biliyorum! dedi. Sen görürsün!

Utançtan yüzü kızararak bir sosisli sandviç satın aldı. Açlıktan karnının zil çalmasına karşın sokakta bir şey yemenin ayıp kaçacağı aklından çıkmıyordu. Ne de olsa yaylı yatak sahibiydi ve yaşamın kurallarına uymak gerektiğini biliyordu. Çevresine şöyle bir bakındıktan sonra iki katlı bir evin girişinden içeri daldı. Orada elindeki sandviçe dişlerini geçirirken öyle bir büyük zevk duydu ki! Ah, sosisin tadına doyum olmazdı! O sırada müzeye kalabalık bir gezgin grubu yaklaştı. Liza yaklaşanlara aldırmaksızın sandviçini dişlemeyi sürdürdü. Gelenler müze kapısının önünde sandviç yiyen genç hanımdan gözlerini ayıramıyorlardı.

Liza öfkelenerek; “Bakarlarsa baksınlar!” dedi içinden.

Başlık XVIII

MOBİLYA MÜZESİ

Liza mendille ağzını sildi, bluzundaki ekmek kırıntılarını silkeledi. Birden neşesi yerine geldi. Evin girişindeki levhada;

MOBİLYACILIK MÜZESİ

diye yazıyordu.

Şimdi kalkıp eve dönse o tartışmadan sonra uygun kaçmazdı. Uğrayacağı bir arkadaşı filan da yoktu. Cebinde ise tamı tamına 20 kapik bulunuyordu. Madem bağımsız bir yaşama adım atacaktı, öyleyse bu işe kendi başına müze gezmekle başlayabilirdi. Cebindeki parayı bir daha saydıktan sonra müzeden içeri daldı.

Ne büyük rastlantı! Tam da karşısında karmakarışık sakallı, bıyıklı bir adam duruyordu. Adam üzgün bakışlarını mermer sütunlardan birine dikmiş;

— Vay, be! Eskiden adamlar ne zengin yaşarlarmış! diye söyleniyordu kendi kendine.

Küçük olmaları nedeniyle içinde gezenleri dev iriliğinde gösteren, basık tavanlı, dört köşe odalarda Liza on dakika kadar dolaştı.

Odalar İmparator Pavel tarzı mobilyalarla doluydu. Mobilyalar kırmızı ağaç ve Karelya kayınından yapılmıştı, ancak güzel görünüşleri yanında savaş günlerini anımsatan askerce sert duruşları dikkat çekiciydi. Duvar dibindeki yazı masasının karşısında duran kare biçimindeki iki dolabın

camlı kapılarının üzerine çaprazlama yerleştirilen kargılar, sanki savaş alanlarından alınıp buraya getirilmiş gibi gözüküyordu. Masa öylesine büyüktü ki, birisi gelip bunun üzerine otursa kendini Tiyatro meydanında oturuyor sanırdı. Masanın büyüklüğünü anlatmak için sözcükler yetmez. Bolşoy Tiyatrosu binasının cephesindeki tunçtan yapılmış dört atın çektiği Apollon'un arabası oradan sökülüp bu masanın üstüne konsa masanın ortasında ancak mürekkep takımı gibi kalırdı. En azından Liza'nın gözüne böyle gözüküyordu. Köşelerde duran koltukların sırt dayayacak arkalıkları koç boynuzu biçiminde geriye kıvrıktı. Şeftali rengindeki kumaşlarının üzerine güneş ışığı vurmuştu.

İnsanın içinden, gidip bu koltuklardan birine oturmak geliyordu. Ancak müzelerde sergilenenlerin üzerine oturmak kesinlikle yasaktır.

Liza zihninde şöyle bir karşılaştırma yaptı: Paha biçilmez değerdeki İmparator Pavel tarzı koltuklardan birini götürüp kırmızı çizgili yatağının yanına koysa nasıl görünürdü acaba? Hani, hiç de kötü olmazdı! Her koltuğun arkasında duvara asılı levhalardaki bilimsel açıklamaları okuyan Liza, Kolya ile sarayda böyle bir odaları olmamasına üzülerek yürüdü ve kendini bir koridorda buldu.

Koridor boyunca sol yana doğru yarı yuvarlak, alçacık pencereler uzanıyordu. Liza pencerelerin birinden bakınca aşağıda, ayaklarının dibinde iki ayrı renkte, sütunlu, aydınlık, büyük bir salon gördü. Salonda gene mobilyalar vardı, kalabalık bir gezgin grubu salonda dolaşıyordu. Liza daha önce ayaklarının altında böyle bir salon görmemişti.

Şaşkınlık içinde, hayran hayran mobilyaları seyretmeye koyuldu. Derken, sabah evlerine gelen Ostap Bender ile kafası kazınmış arkadaşının koltuklar arasında gezindiklerini fark etti.

— İşte bu iyi, dedi kendi kendine. Onlarla birlikte gezersem canım sıkılmaz.

Sevinçle merdivenden aşağıya koştu, aşağıya indiği zaman gezmek istediği salonu bulamadı. Kırk kadar kıvrık bacaklı ceviz mobilyanın bulunduğu başka bir odaya gelmişti. Üstelik odanın çıkış kapısı yoktu. Bunun üzerine gerisin geri merdivenden yukarıya koştu. Tavandan

aydınlatılan, içinde yalnızca çiçek desenli yastıkların bulunduğu başka bir odaya gelmişti şimdi de.

Yolunu şaşıran Liza kumaş kaplı İtalyan aydınlanma dönemi koltuk takımlarının, Hollanda dolaplarının, dört burma sütun üzerine oturtulmuş, üstü sundurmalı gotik karyolanın önünden hızla geçti. İnsan böyle bir karyolanın üstüne yatsa ancak ceviz büyüklüğünde kalırdı.

Liza dolaşa dolaşa birtakım seslerin duyulduğu bir yere geldi. Burada gezginler başlarındaki rehberin anlattıklarına aldırmaksızın ortalıkta dolaşıyorlardı. Oysa rehber onlara İmparatoriçe II. Yelizaveta'nın XVI. Lui stili mobilyalara düşkünlüğünü bir uzman titizliğiyle açıklamaktaydı.

Burası Liza'nın yukardan gördüğü, sütunlu, iki ayrı renge boyanmış büyük salondu. Salona, sabah tanıştığı Ostap Bender ile kafası kazınmış arkadaşının bulunduğu girişten değil, karşı uçtan girmişti. Ateşli ateşli konuşan iki arkadaşın yanına gelirken berikiler şöyle tartışıyorlardı:

— Hayır, bunlar bizim aradığımız modern tarz mobilyalar değil. Başka odalara bakmamız gerek.

— Orası öyle, hiçbir salonu kaçırmadan hepsini tek tek aramalıyız.

Liza yeni tanışlarına yaklaşarak selam verdi. Adamlar geriye dönüp genç kadını tanıyınca ikisi birden yüzlerini buruşturdular.

— Merhaba, Yoldaş Bender, dedi Liza. Ne iyi oldu da size rastladım. Yalnız başıma canım sıkılıyordu. Müzeyi birlikte gezelim mi?

İki ortak anlamlı anlamlı bakıştılar. Genç bayanın onlara katılması mücevher arama işini aksatacak olmasına karşın, İppolit Matveyeviç kendini toparladı, gururlu bir tavır takındı.

Ostap Bender ise;

— Bizler taşralıyız, müze gezmek hoşumuza gider, dedi. Peki, sizin burada ne işiniz var. Siz Moskovalısınız.

— Benim gelişim tümüyle rastlantı. Kolya ile biraz tartıştık da...

İppolit Matveyeviç bayağı şaşırdı.

— Nasıl? Kavga mı ettiniz?

Ostap;

— Gelin, bu salondan çıkalım, dedi.

— Ama ben daha yeterince gezmedim. Bakın, ne güzel mobilyalar var burada!

Ostap, İppolit Matveyeveç'in kulağına eğildi.

— Gördünüz mü? Bu bela da başımıza nereden geldi?

Sonra Liza'ya dönerek şunları söyledi:

— Bence burada görülmeye değer bir şey yok. Hepsi de Kerenski[3] döneminin gerici tarzını yansıtan mobilyalar.

İppolit Matveyeviç toparlandı.

— Evet, evet, öyle. Bana söylediklerine göre Gambs ustanın elinden çıkma çok değerli mobilyalar varmış müzede. Hadi, gidip de onları görelim.

Liza, gösterişli bir adam olan İppolit Matveyeviç'in koluna girdi, hep birlikte çıkışa yöneldiler. İçinde bulundukları durumun ciddiyetine, mücevherleri bir an önce ele geçirme isteklerine karşın Ostap arkada yürürken kıkır kıkır gülmekten kendini alamıyordu. Niçin gülmesin ki, yaşlı komançiler başkanının genç bir bayana eşlik etmesi, doğrusunu söylemek gerekirse, görülmeye değer bir şeydi.

Liza iki kafadarla birlikte dolaşmaktan az sonra sıkılmaya başladı. Neden derseniz, girdikleri odalarda Gambs ustanın sandalyelerinin bulunmadığını bir bakışta anlamaları üzerine iki ortak başka odaya geçmek istiyorlardı. Oysa kendisi mobilyaları yeterince tanımadan oradan ayrılma niyetinde değildi. Önünde durduğu her mobilyayı doya doya seyretmek, üstündeki açıklama yazısını okumak, müzeyi gezenlerle ilgili gözlemlerini yanındakilere anlatmak çok hoşuna gidiyordu. Elinde olmaksızın yaptığı başka bir şey de, gördüğü her mobilyanın kendi odasına çok yakışacağını, böyle bir şeye sahip olsa ne kadar sevineceğini adım başı dile getirmesiydi. Gotik tarz karyolayı hiç beğenmemişti. Çünkü kocasıyla birlikte bir mucize sonunda çok büyük bir odaya taşınsalar bile böyle Ortaçağ karyolasını oraya kesinlikle sığdıramayacaklardı. Bununla birlikte Liza karyolanın çevresinde birkaç kez dolaştı, adımlarıyla boyunu, enini ölçerek gerçek büyüklüğünü bulmaya çalıştı. Bu işten öylesine zevk alıyordu ki, yanındakilerin suratlarını ekşitmelerini, bir kadını yalnız başına bırakmamak gibi şovalyece tutumlarını bir yana bırakıp Gambs ustanın değerli eserlerini bulmak için bir an önce oradan ayrılmak istemelerini fark edemiyordu.

Ostap bir ara;

— Sesinizi çıkarmayın, feldmareşal, diye fısıldadı. Korkmayın, sandalyeler bir yere kaçmaz. Ancak size söyleyeceğim bir şey var. Kızı fazla sıkıştırıyorsunuz. Kıskanıyorum vallahi.

Vorobyaninov ortağının bu sözlerinden hoşlanarak gülümsedi.

Salonlar bitmek bilmiyor, birinin arkasından öbürü geliyordu. İmparator Aleksandr tarzı mobilyalardan müzeye öylesine çok doldurmuşlardı ki, insan hepsini görmekten bıkıyordu doğrusu. Bunların büyüklükleri gene de Liza'yı şaşkına çevirdi, büyük bir heyecan duydu. İkide bir Vorobyaninov'un koluna sarılarak;

— Bakın, bakın! diye bağırıyordu. Şu yazı masasını görüyor musunuz? Bizim odaya götürüp koysak ne güzel olurdu, öyle değil mi?

Ostap öfkelendi.

— Evet, çok güzel bir parça, ancak tutucu bir havası var.

Kırmızı ağaçtan yapılmış eşyaların bulunduğu başka bir odaya gelmişlerdi. Liza;

— Daha önce ben burayı gezdim, dedi. Mobilyalara bakmadan geçsek de olur.

Ancak genç kadın çok şaşırtıcı bir durumla karşılaştı. O ana değin gördükleri hiçbir mobilyaya ilgi göstermeyen iki kafadar odaya girer girmez yerlerinde donup kalmışlardı.

Liza;

— Niçin durdunuz? Gidelim. Ben yorulmaya başladım, dedi.

İppolit Matveyeviç kolunu Liza'dan kurtardı.

— Durun, bir dakika bekler misiniz?

Büyük oda tıka basa mobilya doluydu. Gambs ustanın elinden çıkma sandalyeler duvarlar boyunca sıralandığı gibi, ortadaki masanın çevresine de dizilmişti. Köşedeki kanepenin dört bir yanına gene bu sandalyelerden konulmuştu. Sandalyelerin arkaya yatık bacakları ile rahat görünüşlü arkalıkları İppolit Matveyeviç'e şaşırtıcı derecede tanıdık gözüktü. Yüzünün kıpkırmızı kesilmesi üzerine Ostap merakla durdu.

— Genç bayan, çok yorulduysanız şurada bir yere oturun da arkadaşımla biz biraz dolaşalım.

Böylece Liza'yı oturttular. Ortaklar pencerelerden birinin yanına çekilince Ostap sordu:

— Nasıl? Aradığımız sandalyeler bunlar mı?

— Çok benziyor. Daha yakından incelemem gerekir.

— Bunların hepsi de aradıklarımız mı, bakalım?

— Önce kaç tane olduklarını sayalım. Biraz bekler misiniz?

İppolit Matveyeviç böyle diyerek bakışlarını bir sandalyeden öbürüne kaydırmaya başladı.

— İşte şimdi bu olmadı. Hepsi tam yirmi tane. Oysa bizim istediklerimiz tam on tane olacak.

— Dikkatle inceleyin, feldmareşal. Belki başka sandalyeler karışmıştır aralarına.

İkisi birden sandalyeler arasında dolaşmaya başladılar.

— Nasıl, tanıdınız mı? diye sordu sabırsızlanan Ostap.

— Sanki arkalıkları değişik gibi geliyor.

— Demek oluyor ki, sizin sandalyeler değil.

— Ne yazık ki değil.

— Sizin gibi bir adamı boş yere başıma sardım, feldmareşal!

İppolit Matveyeviç ortağının karşısında büyük bir eziklik duyuyordu.

— Peki, dedi Ostap. Oturum devam ediyor, sayın kurul üyeleri! Sandalye iğne değildir. Onları bulmadan bir yere gitmek yok! Kayıt belgelerini verir misiniz? Müze yetkilileriyle tatsız bir görüşme yapmam gerekiyor. Siz şu genç hanımla burada oturup bekleyin. Ben birkaç dakika sonra dönerim.

Ostap’ın ayrılması üzerine yanına gelen soylular başkanına Liza dayanamayıp sordu:

— Arkadaşınız nereye gitti? Siz niye öyle suratınızı astınız? Yoruldunuz mu yoksa?

İppolit Matveyeviç susarak sorulardan kurtulmaya çalıştı.

— Yoksa başınız mı ağrıyor?

— Evet, biraz başım ağrıyor. Öylesine çok kaygılarım var ki! Her şeyden önce kadın sevgisinden uzak düşmek beni hasta ediyor.

Bu sözlere ilk başta şaşıran Liza kazınmış kafalı arkadaşının yüzüne bakınca adamcağıza acıdı. Vorobyaninov’un bakışlarından gerçek bir hüzün okunuyordu. Gözlük camları zavallının gözlerinin altındaki torbaları bile saklamıyordu. Bir ilçe nüfus müdürünün sakin yaşamını bırakıp serüven peşinde koşan mücevher avcılarının rahatsızlıklarla dolu, günler boyu

bitmek bilmeyen, tedirgin yaşantısına geçmek, ister istemez insanda derin izler bırakacaktı elbette. Son günlerde zayıfladığı yetmemiş gibi bir yandan da karaciğeri sızlamaya başlamıştı. Türk uyruklu Bender'in soluk aldırmayan baskısı altında eski canlılığını yitirdiğini, ruhsal dengesinin hızla yok olduğunu hissediyordu. Bayan Liza Kalançova gibi genç bir hanımla birkaç dakikalığına baş başa kalınca bütün dertlerini, ruhsal sıkıntılarını, heyecanlarını ona açmak istediyse de buna cesaret edemedi.

— İşte durum böyle, dedi yanındaki bayanın güzel yüzüne bakarak. Peki, siz nasılsınız, günleriniz nasıl geçiyor Liza, Yelizaveta?..

— Yelizaveta Petrovna... Ben de sizin adınızı, baba adınızı öğrenebilir miyim?[4]

Genç bayana kendini tanıtan İppolit Matveyeviç, "Yeni bir aşk masalı mı başlıyor yoksa?" diye geçirdi içinden. Duruşundan saflık okunan, güzel yüzlü genç kadına bakarken çoktandır özlemini duyduğu kadın sevgisinin eksikliği başına vurdu, Liza'nın elini yavaşça buruşuk avuçlarına aldıktan sonra durduk yerde Paris'ten söz etmeye başladı. Canı o anda parasını saçıp savuran, zenginler zengini, karşı konulmaz bir hovarda olmayı öylesine istiyordu ki! Kadınlardan oluşan bir orkestradan müzik dinlerken onların arasından birini seçip onunla bir odaya kapanmak, sevdiğinin başını döndürmek, en değerli Rederer şaraplarından içmek için neler vermezdi? Kadınlar orkestrası müziği, Rederer şarapları gibi şeylerin tadını bilmek şöyle dursun, bu tür yaşantının adını bile duymamış bulunan saf bir kızcağızın başını döndürmek için ne yapması gerekiyordu? Bunun en kestirme yolu Paris gibi yerlerden söz açmaktı.

— Siz bilim adamı mısınız? diye sordu Liza.

Ortağı Ostap Bender'i tanıyalı beri onun küstahlıklarını, atak davranışlarını benimsemeye başlayan İppollit Matveyeviç;

— Eh, öyle sayılır, karşılığını verdi.

— Sorumu hoş karşılayın, lütfen. Kaç yaşındasınız?

— Temsil ettiğim bilim dalında yaşın pek bir önemi yoktur, genç bayan.

Bu kıvrak yanıt Liza'nın gönlünü kazanmaya yetti.

— Gene de söyleyin siz. Otuz mu? Kırk mı? Elli mi?

— Otuz sekiz diyelim gitsin.

— Ooo! Yaşınızdan çok daha genç gösteriyorsunuz!

İppolit Matveyeviç büyük bir mutluluk duydu. Liza’nın ilgisinden cesaret alarak;

— Sizinle bir daha görüşme mutluluğuna erişebilecek miyim? diye sordu.

Liza yaşlı adamın bu sözlerinden çok utandı; sıkılmaya, yerinde kıpırdanmaya başladı.

— Yoldaş Bender birdenbire nereye kayboldu acaba?

İppolit Matveyeviç buluşma konusu açılmışken fırsatı kaçırmak istemiyordu.

— Deminki soruma yanıt vermediniz. Bir daha ne zaman buluşabileceğiz?

— Ne diyeyim, bilmem ki! Siz ne zaman isterseniz.

— Bugün olur mu?

— Bugün mü?

— Yalvarıyorum, bir yerde buluşalım.

— Peki, istediğiniz gibi olsun. Bize buyrun.

— Hayır, açık havada görüşelim daha iyi. Havaların ne kadar güzelleştiğini görüyorsunuz. Hani bir şiir vardır, “Şımartıcı mayıs, büyüleyici mayıs, sallıyor yelpazesini...” diye başlar.

— Jarov’un şiiri, öyle değil mi?

— Şşşey... Öyle galiba... Bugün görüşeceğimize göre nerede bulayım sizi?

— Tuhaf adamsınız, vallahi! Nerede isterseniz... Bize gelirken koridorda kocaman bir kasa vardır, bilirsiniz. Onun yanında. Karanlık bastırırken.

İppolit Matveyeviç üç bölüme ayırarak genç hanımın elini uzun uzun öpmeyi büyük bir başarıyla bitirmişti ki, o sırada Ostap çıkageldi. Adamın işten başka bir şey düşünmediği belliydi. İkisinin yanına yaklaşır yaklaşmaz;

— Genç bayan, bizi bağışlayın ama arkadaşımla birlikte bir yere yetişmemiz gerekiyor, dedi. Sizden hemen ayrılmak zorundayız. Acele bir durum çıktı da...

İppolit Matveyeviç’in az kaldı soluğu kesiliyordu.

— Hoşça kalın, Yelizaveta Petrovna. Çok önemli, çok önemli, çok önemli bir iş bekliyorduk, diyebildi.

İki ortak neye uğradığını şaşıran Liza'yı Gambs ustanın mobilyalarıyla baş başa bırakarak hızla salondan dışarı çıktılar.

Merdivenden inerlerken Ostap;

— Ben olmasam sizin bir şey yapacağınız yok, sayın büyüğüm, dedi. Oturup kalkıp bana dua edin. Korkmayın, dua etmekle bir yeriniz eksilmez. Şimdi kulaklarınızı açıp beni dinleyin! Mobilyalarınızın müzelik değeri yokmuş. O bakımdan hepsini sürgünler taburuna vermek üzereler. Nasıl, bu haber hoşunuza gitti mi?

Türk uyruklunun oğlu Ostap Bender'in aydınlık beyninin egemenliğinden kurtulmaya başladığını hisseden eski soylular başkanı bu sözler üzerine isyan etti:

— Siz neler söylüyorsunuz? Amacınız benimle alay etmek mi?

— Susun da beni iyi dinleyin! Neler olup bittiğini bilseniz sesinizi hiç çıkarmazdınız. Bir an önce mobilyalarınızı kurtarmamız gerekiyor. Yoksa gecikirsek avucunuzu yalarsınız. Tarihin çöplüğünü boylamak üzere olan ev eşyalarınızla ilgili olarak müze yönetiminden neler öğrendiğimi biliyor musunuz?

— Anlatın öyleyse! Müze yönetiminden neler öğrendiniz?

— Durun, fazla heyecanlanmayın. "Stargorod kentinden müzenize gönderilmiş bulunan mobilyaları salonlarda sergilemiyorsunuz. Nerede bu güzel eşyalar?" diye sordum. Elbette böyle sertçe değil, dostça. Adamlar müzede böyle mobilyalardan haberleri olmadığını bildirdiler. Bunun üzerine mobilyaların gönderiliş belgelerini çıkarıp gösterdim. Belgeleri benden alır almaz kayıt defterlerine sarıldılar. Yarım saatlik araştırmadan sonra sonucu açıkladılar bana. Düşünebiliyor musunuz, nerede sizin bu pek değerli eşyalarınız?

— Kayıp mı yoksa?

— Hayır, hayır, hiçbiri kayıp değil. Bu kargaşada eşyalarınızın hepsi sapasağlam duruyor. Ancak bunların müze değeri bulunmadığı için depoya kaldırmışlar. Bir gün önce, yani yedi yıl kimse arayıp sormadan depoda yattıktan sonra dün, açık artırma yoluyla satılmak üzere mezat salonuna göndermişler. Böyle bir şey hiç aklınıza gelir miydi? Eğer dün akşam ya da bu sabah hepsini birileri satın almadıysa mobilyalarınız bizim demektir. Nasıl, habere sevindiniz mi?

— Öyleyse elimizi çabuk tutalım.
— Hey, arabacı!
Yanaşan bir arabaya pazarlık bile etmeden ikisi birden atladı.
— Dedim ya, feldmareşal, yatıp kalkıp bana dua edin. Bundan böyle para, kadınlar, en güzel şaraplar elimizin altında. O zaman sırtımdaki mavi yeleğin parasını da rahatça öderim size.
Petrovka semtindeki mezat salonuna apar topar daldıklarında ikisi de eşkin atlar gibi hızlıydılar.
Mezat salonunun girişinde uzun zamandır peşine düştükleri sandalyelerin on tanesini bir arada gördüler. İppolit Matveyeviç'in değerli ev eşyaları duvarın dibinde, arkaya kıvrık bacakları üstünde yan yana dizilmişti. İngiliz bezinden çiçek desenli kaplamaları biraz olsun bozulmamıştı; eski parlaklığını, tazeliğini koruyordu. Eli sıkılığıyla İppolit Matveyeviç'e çok çektirmiş bulunan rahmetli Klavdiya İvanovna'nın elinden zorla alınıp salona yeni getirilmiş gibiydiler.
— Nasıl, sandalyeleriniz bunlar mı? diye sordu Ostap.
— Durun, şöyle bir bakayım. Aman Tanrım, tıpkısının aynısı! Bunların benim sandalyelerim olduğundan en ufak kuşkum kalmadı.
Ostap sakin gözükmeye çalışıyordu.
— Gelin bir de mezat yetkilisine soralım, diyerek oradaki satıcıya yanaştı.
— Söyler misiniz lütfen, bu sandalyeler müzeden gönderilenler mi?
— Şunlar mı? Evet, evet, hepsi müzeden geldi.
— Burada satışa mı çıkarılıyor?
— Ha, evet, müşterisi çıkarsa satılacak.
— Fiyatları nedir?
— Açık artırma sonunda belli olur.
— Peki, açık artırma bugün mü?
— Hayır, piyasa kapandı. Yarın öğleden sonra saat 5'te yeniden açılacak.
— Bugün satsanız nasıl olur?
— Yarın dedik ya. Saat 5'te gelin.
Sandalyelerin yanından hemen ayrılmak kolay değildi. İppolit Matveyeviç;
— Burada biraz kalıp eşyaları inceleyebilir miyiz? diye sorduktan sonra iki ortak sandalyelerin çevresinde birkaç kez döndüler, ayıp olmasın diye

öbür mobilyalarla da ilgileniyormuş gibi yaptılar. Bu arada Ostap dirseğiyle durmadan İppolit Matveyeviç'in böğrünü dürtüyordu.

— Yatıp kalkıp bana dua edin, sayın büyüğüm.

İppolit Matveyeviç öylesine sevinçliydi ki, değil yalnız dua etmek, Ostap'ın mor sayalı iskarpinlerinin tabanını öpmeye hazırdı.

— Ah, yarın gelse de bir an önce alsak sandalyelerimizi! diyordu.

Bıraksalar neşeli bir şarkı tutturacaktı.

3 Karşı devrimci, çarlık yanlısı devlet adamı (1881–1970).

4 Saygılı kitaplarda kişilerin adı ve baba adı kullanılır. –ç.n.

<u>Başlık XIX</u>

AVRUPA TARZINDA OYLAMA

Kahramanlarımız müze gezmek gibi kültür etkinliklerini sürdürüp, genç hanımlara kur yapadursunlar; Stargorod kenti Plehanov caddesinde oturan, ikinci kez dul kalmış bayan Grisasuyeva, hani şu aklını evlenmekle bozmuş şişman hanım, komşu kadınlara danışarak, onu bırakıp giden ikinci kocasını aramaya koyulmuş bulunuyordu. Bender'in yazdığı pusulayı hep birlikte uzun uzun incelediler, hatta ışığa tutup evire çevire baktılar. Sanki ellerindeki kâğıt parçası bono, senet türünden değerli bir belgeydi. Gene de kıvrak gencin karınca duası gibi okunaksız yazısında anlaşılmayacak bir şey göremediler. Adam düpedüz şişko karısını bırakıp kaçmıştı.

Üç gün daha oturup kaçan kocayı sabırla beklediler. Ne gelen vardı, ne giden... Yalnız Ostap Bender'in kendisinden değil, yanında götürdüğü gümüş çay süzgeci, altın bilezik ile sandalyeden de haber yoktu. Capcanlı kocanın kendi varlığı gibi, yanındaki cansız varlıklar da kayıplara karışmıştı.

Bunun üzerine üzgün dul sorunu kökten çözmeye karar verdi. Fazla gecikmeden "Stargorod Pravdası" gazetesine gitti, hemen oracıkta şöyle bir duyuru hazırladı:

Kayıp aranıyor

Yalvarıyorum, eve dön!

25-30 yaşlarında, adı Ostap Bender, yeşil takım elbiseli, sarı iskarpinli, mavi yelekli.

Esmer güzeli.

Yerini bildirene dolgun para ödülü verilecektir. Adres: Plehanov caddesi, No. 15, Bayan Grisasuyeva.

Duyuruyu alan gazetedeki görevli durumla yakından ilgilenerek sordu:

— Bayan, aradığınız kişi oğlunuz mu?

Grisasuyeva ağlamak üzereydi. Mendiliyle yüzünü kapattı.

— Hayır, kendisi kocamdır.

— Ya! Demek, kocanız!..

— Hem de nikâhlı kocam. Niçin sormuştunuz?

— Hiç. Size tavsiyem, bir de polise başvurun.

Polisten ödü patlayan dul bayanın böyle bir niyeti olamazdı. Orada fazla oyalanmadan, tuhaf bakışlar altında gazeteden ayrıldı.

Çağrı yazısı üç gün üst üste yayımlandı. Ancak koca ülkeden çıt çıkmadı. Kendisinden bir haber gelmediği gibi, sarı iskarpinli, esmer güzeli gencin bulunduğu yeri bildiren Tanrı'nın tek kulu çıkmadı. Dolgun para ödülünü kazanmaya kimse yanaşmıyordu nedense. Bunun üzerine komşu kadınlar dedikoduya başladılar.

Zavallı dulun başına gelenler gün geçtikçe canını sıkıyor, üzüntüsü günden güne artıyordu. Olacak şey miydi?.. Koskoca adam füze gibi göklerin mavi derinliğine dalmış, yanında da değerli bir sandalye ile ailenin temel direklerinden çay süzgecini götürmüştü. Oysa kadıncağız çılgınca seviyordu kocasını. Bir kadının gönlünde ne fırtınalar estiğini kim bilebilir? Hele bir de dulsa...

Stargorodlular tramvaylarına çoktan alışmışlar, evlerine gidip gelirken korkusuzca inip biniyorlardı. Vatmanlar durağa geldiklerinde, "Yer kalmadı baylar, bayanlar! Bir sonrakini bekleyin!" diye cıyak cıyak bağırmaktan çekinmiyorlardı artık. Sanki Çar Vladimir Kırmızı Güneş zamanından beri tramvay işliyordu bu eski kentte.[5]

Savaş malulleri, kadınlar, çocuklar yanında Viktor Mihayloviç Polesov da ön kapıdan inip biniyordu tramvaya. Biletçinin, "Biletsiz kalmayın!" çağrısına, "Benim yıllık pasom var," karşılığını veriyordu sıkılmadan. Oysa ne yıllık pasosu vardı, ne de başka bir şey...

Eski soylular birliği başkanı Vorobyaninov ile büyük düzenbazın gelişleri kentte derin izler bırakmıştı.

Gizli dernek üyeleri verdikleri söze sıkı sıkıya bağlı kaldılar. Dilinin altında bakla ıslanmayan Viktor Mihayloviç bile suçlu çocuklar gibi dişini sıkıp bekliyordu. Nasıl beklemesin zavallıcık, ağzını açmayı düşündüğü anda aklına Ostap Bender'in güçlü omuzları geliyordu. Ancak falcı kadınla baş başa kaldıklarında rahat bir soluk alıp ona dert yanıyordu.

Bir keresinde;

— Ne dersiniz, Yelena Stanislavovna, bizim derneğin yöneticileri nereye gitmiş olabilir? diye sordu.

Yelena Stanislavovna da aynı konuyu çok merak ediyordu, doğrusu. Ancak onun da bir şey bildiği yoktu.

— Büyüklerimiz önemli görevler yapmak için bir süreliğine kentten ayrılmış olamazlar mı? dedi Polesov.

Falcı kadın da aynı kanıdaydı. Kafesinde kıpırdanıp duran kırmızı donlu papağan ise Polesov'a yusyuvarlak gözleriyle bakarken, "Viktor amca, bana bir avuç çekirdek verirsen sana bütün bildiklerimi anlattım. Her şeyden önce valiliğe seni atayacaklar, kentteki bütün tesviyecileri de sana bağlayacaklar. Kendini bir şey sanan 5 numaralı apartmanın kapıcısı ise gene kapıcı olarak kalacak. Sen hiç merak etme!" der gibiydi.

— Şey... Yelena Stanislavovna, yöneticilerimiz yok diye elimizi önümüzde kavuşturup oturacak değiliz, öyle değil mi? Onlar dönünceye değin çalışmamızı sürdürelim. Ne dersiniz?

Falcı kadın da aynı düşünceyi taşıdığını bildirdikten sonra;

— İppolit Matveyeviç tam bir kahraman, değil mi? diye sordu.

— Evet, gerçek bir kahraman! Hele yanındaki o acar subaya ne demeli? İşleri nasıl da beceriyle çeviriyor! Gene de siz bilirsiniz, Yelena Stanislavovna, durumumuzdan dolayı biraz kaygılanıyorum. Kendiliğimizden bir şeyler yapsak iyi olur gibime geliyor. Bu işin ucunu bırakmamalıyız.

Polesov kararını vermişti bir kere. "Kılıç ve Puhu" derneğinin üyelerini boş bırakmıyor, özellikte "Moskova Simitleri" şirketinin sahibi temkinli Kisliyarski'yi sık sık görmeye giderek adamcağızı canından bezdiriyordu. Polesov kendi gölgesinden korkan simit üreticisine yeraltı çalışmalarını

sürdürmeleri gerektiğini söylediği zaman beriki fıttıracak gibi oluyor, suratını asarak tesviye ustasına domuz görmüş gibi ters ters bakıyordu.

Polesov bir hafta sonu bütün dernek üyelerini Yelena Stanislavovna'nın evinde, papağanın bulunduğu odada topladı. Orada esti, yağdı, gürledi.

Aklı başında bir adam olan Diyadyev çok öfkelendi.

— Yerinde niçin hiç rahat duramıyorsun, Viktor? Kentte bir oraya, bir buraya ha bire koşturuyorsun.

— Ama bir şeyler yapmamız gerek, bay Diyadyev.

— Anlıyorum, bir şeyler yapmamız gerekiyor da, insanların başının etini yemenin alemi var mı? Biliyoruz, işin içinde İppolit Matveyeviç bulunduğuna göre hepimiz çok önemli, kutsal bir görev yüklendik. Ona tümüyle güveniyoruz; ayrıca göreceksiniz, fazla beklememize gerek kalmayacak. Derim ki, işlerin nasıl döndürüldüğünü biz kendimiz kurcalamayalım. Başımızda kafası çalışan askerler var. Bizler kentin aydın zümresi ile tüccar sınıfını temsil eden sivilleriz. Bizim için asıl önemli olan, yapılacak harekete hazırlanmaktır. Hani, kendiliğimizden ne gibi hazırlıklar yaptık? Kentin merkez yönetimini kurduk mu? Hayır! Bana kalırsa en önemlisi budur. İngilizler, Bolşeviklerin gözünün yaşına bakmayacaktır. En başta bunu bilelim! Her şey göz açıp kapayana dek değişecek, hızla değişecek. İnanın bana!

Çaruşnikov avurtlarını şişirerek;

— Bundan kuşkumuz yok, dedi.

— Evet, hiçbir kuşkunuz kalmasın. Bay Kisliyarski bu konuda sizin düşüncenizi alalım. Ya sizler ne diyorsunuz, genç üyeler?

"Çabuk Ambalaj" şirketi başkanının konuşmasından silahlı çatışma çıkması durumunda kendisinin bu işe doğrudan doğruya katılmayacağı anlamını çıkaran Kisliyarski sevinçle Diyadyev'in söylediklerine katıldı. Nikeşa ile Vladya ise dik duruşlarıyla ülkenin siyasal yapısının hızla değişeceği konusuna inandıklarını açıkça gösterdiler.

Viktor Mihayloviç gene rahat duramayıp atıldı:

— Öyleyse ne yapmamız gerekiyor?

— Beyler, sakın aceleci davranmayalım. Başkanımız sayın Vorobyaninov'un yardımcısını tanıdınız. Ne kadar atak, bunun yanında ne

kadar kıvrak, temkinli bir adam, öyle değil mi? Yeraltı çalışmalarını nasıl kimsesiz çocuklara yardım etmek gibi masum bir kılığa sokuverdiğini kendi gözlerinizle gördünüz. Bizim de böyle davranmamız gerekiyor. Öyleyse kimsesiz çocuklara yardımı sürdüreceğiz. Kentin merkez yöneticilerinin seçimi için önce adaylar belirleyelim.

Nikeşa ile Vladya;

— İppolit Matveyeviç Vorobyaninov'un soylular birliği başkanı olmasını öneriyoruz, dediler.

Çaruşnikov gençlerin bu önerisini hoşgörüyle karşıladı.

— Beyler, sizi anlıyorum, ama kendisine en azından bir bakanlık verilmelidir. Hatta diktatörlüğe kadar yolu var.

Sözü Diyadyev aldı:

— Arkadaşlar, siz neler söylüyorsunuz? Soylular birliği başkanlığı onuncu dereceden önem taşıyan bir makamdır. Seçime önce validen başlayalım derim.

Polesov gene yerinde duramadı.

— Vali adayımız bay Diyadyev'dir. Bütün ilin yönetimini üstlenecek ondan başka kim var?

Diyadyev;

— Bana duyduğunuz güvenden dolayı teşekkür ederim... diye konuşmaya başlamıştı ki, yüzü kıpkırmızı kesilen Çaruşnikov ayağa kalktı.

— Beyler, bana kalırsa bu konuyu biraz tartışmamız gerekiyor.

Gerginleşen sesi çatlak çatlak çıkıyor, bu sırada Diyadyev'in yüzüne bakmamaya çalışıyordu.

Ağaç talaşları yapışmış çizmelerine gururla bakan “Çabuk Ambalaj” şirketinin sahibi;

— Diyadyev'in vali adaylığına benim bir itirazım yok, dedi. Öyleyse oylamaya geçelim. Oylama açık mı olsun, gizli mi?

— Ben Sovyet tarzı oylamaya karşıyım, dedi Çaruşnikov. Bu iş yapılacaksa dürüstçe, Avrupa tarzında ve gizli yapılsın.

Toplantıya katılanlar kâğıtlara yazarak oylarını bir kutunun içine attılar. Sayım sonunda bay Diyadyev'e 4 oy çıktı. İki kişi Çaruşnikov'a oy vermişti, oylardan biri ise çekimser çıktı. Kisliyarski'nin bakışlarından

çekimser oyu onun kullandığı anlaşılıyordu. Kim vali seçilirse seçilsin onunla arasının bozulmasını istemediği belliydi.

Polesov, Avrupa tarzı dürüst seçimin sonuçlarını sesi heyecandan titreyerek açıklarken ortalığa ağır bir sessizlik çöktü. Kimse Çaruşnikov'un yüzüne bakmak istemiyordu, çünkü seçimi kazanamayan vali adayı yüzüne tükürmüşler gibi, yerinde büzülmüş oturuyordu.

Oyunu Çaruşnikov'a vermiş bulunan Yelena Stanislavovna bu durumdan dolayı çok üzüldü. Çaruşnikov'a ikinci oyu seçim heyecanına kapılan kendisi vermişti.

İyi yürekli Yelena Stanislavovna sonuçlar açıklandıktan sonra;

— Hiç olmazsa belediye başkanlığına mösyö Çaruşnikov'u aday gösterelim, dedi.

Olgun, ağırbaşlı bir yönetici olarak vali bu sözlere itiraz etti:

— Ne demek "hiç olmazsa mösyö Çaruşnikov'u aday gösterelim"? Onun belediye başkanlığına seçilmesini özellikle istiyoruz, o varken başka aday gerekmez! Mösyö Çaruşnikov'un toplum içindeki etkinliklerini bilmeyen var mı?

Toplantıya katılanlar hep bir ağızdan;

— Onu istiyoruz! Onu istiyoruz! diye bağırdılar.

— Beyler, bu duruma göre seçimi yapılmış sayalım mı?

Yüzüne tükürülmüş gibi oturmasını sürdüren Çaruşnikov birden canlandı, itiraz etti:

— Hayır, ben oylama yapılmasını istiyorum. Bence validen önce belediye başkanının seçilmesi gerekirdi. Madem belediye başkanlığı için bana güveninizi belirttiniz, kesinlikle seçim yapılsın!

Boş şeker kutusuna birbiri andına oylar yağdı. Polesov ayağa kalkıp sonucu bildirdi:

— Efendiler, Çaruşnikov 6 oyla belediye başkanlığını kazanmıştır. Bir oy da çekimser.

Duruşundan çekimser oyu gene kendisinin kullandığı anlaşılan Kisliyarski;

— Sayın belediye başkanı, başarınızdan dolayı sizi kutlarım, dedi.

Çaruşnikov’un sevincinden ağzı kulaklarına varıyordu. Ayağa kalkarak Diyadyev’e;

— Saygıdeğer vali hazretleri, seçimleri votkayla ıslatmanız gerekiyor, dedi. Polesov, hemen “Ekim” mağazasına koş! Yanında para var mı?

Eliyle gizemli bir hareket yapan Polesov fazla oyalanmadan mağazanın yolunu tuttu. Akşam yemeği dolayısıyla çalışmalara ara verildi, yemek bittikten sonra seçime devam ettiler.

Ekim Devrimi’nden önce soylu çocuklarının gittiği okulun müdürüyken görevinden alınarak sahaflığa başlayan Raspopov’u ulusal eğitim il müdürlüğüne getirdiler. Çoğunluk buna sevinirken tek itiraz Vladya’dan geldi.

— Hayır, eğitim müdürlüğüne onun seçilmesini onaylamıyorum, dedi. Okulda bana mantık dersinden 2 vermişti.

Toplananların hepsi gencin üstüne yürüdüler.

— Onaylamam ne demek? Böyle önemli kararların alındığı bir günde bencilce davranamazsın! Yurdumuzun yararı her şeyden önce gelir.

Çocukçağız öylesine ağır baskı altında kaldı ki, ister istemez oyunu bir zamanlar ona acı çektiren kişiye verdi. Raspopov bir çekimsere karşı bütün oyları topladı.

Borsa başkanlığı görevi Kisliyarski’ye önerildiği zaman beriki hiç direnmedi, gelgelelim seçim yapılırken her olasılığa karşı kendine çekimser oy verdi. Raspopov gibi toplantıya gelmeyen tanıdıklar, akrabalar arasından güvenlik işleri yöneticisi, tekel müdürü, ayar-ölçüm baş yetkilisi, vergi denetçisi, üretim işleri denetleyicisi, bölge savcıları, mahkeme başkanları, mübaşirler, duruşma jürisi üyeleri, çiftçiler birliği ile ticaret odası başkanları, çocuk esirgeme kurumu başkanı, esnaf odası başkanı herhangi bir sorun çıkmadan sırayla seçildi. Yelena Stanislavovna “Bir Damla Süt” derneği ile “Beyaz Papatyalar” kadın derneği başkanlığına getirildi. Yaşlarının genç olması dolayısıyla Nikeşa ile Vladya’ya valilik özel işler memurluğu verdiler.

Çaruşnikov buna hemen karşı çıktı:

— Öyle şey olur mu? Valiye iki özel işler memuru birden verilirken ben memursuz mu kalacağım?

Vali sesini sertleştirmeden duruma el koydu.

— Beyefendi, belediye başkanlığının kadrosunda özel işler memurluğu yoktur.

— Öyleyse bari bir yazman verilsin.

— Hah, işte bu olur.

Diyadyev razı oldu. Yelena Stanislavovna birdenbire canlandı.

— Şey... Çok sevimli, çok kültürlü bir çocuk tanıyorum. Madam Çerkesova'nın oğlu. Görseniz öyle sevimli, öyle yetenekli bir genç ki! Şimdi işsiz-güçsüz dolaşıyor. İşçi bulma kurumuna başvurdular. İsterseniz başvuru belgesini göstersin annesi. Yakınlarda bir işe yerleştireceklerine söz vermişler, ama hiç belli olmaz. Bay Çaruşnikov, onu yanınıza yazman alsanız ya! Annesi dua eder.

Çaruşnikov toplantıya katılanlara şöyle bir baktı.

— Siz buna ne dersiniz, beyler? Bence bir sakıncası yok. Eh, madem siz de uygun görüyorsunuz, alalım gitsin!

Diyadyev oturumu kapatmak istercesine;

— Genel duruma bakılırsa seçim bitmişe benziyor, dedi. Dağılsak mı, ne yapsak?

Köşeden ince, heyecanlı bir ses yükseldi ansızın:

— Peki, ben ne olacağım?

Herkes dönüp oraya baktı. Papağanın kafesinin dibinde süklüm püklüm oturan Polesov'u gördüler. Üzüntüden kirpiklerinde yaşlar ışıldıyordu. Adamcağızı nasıl da unutmuşlardı? Hem votkasını içsinler, hem "Kılıç ve Puhu" derneğinin Stargorod şubesinin etkin bir üyesi olarak her işe koştursunlar, sonra da... Çok utandılar.

Yelena Stanislavovna iki eliyle birden şakaklarını tutup acıklı bir inilti koyverdi. Ötekilerin tepkisi de aynıydı.

— Viktor Mihayloviç! Aman, iki gözüm! Niye gidip köşeye gizlendin? Hadi, gel aramıza! Oraya saklanmak sana yakışır mı? dediler.

Polesov ortaya çıktı. Çok üzgün olduğu görülüyordu. "Kılıç ve Puhu" derneğindeki arkadaşlarından böyle bir davranış beklemediği belliydi.

Yelena Stanislavovna daha fazla dayanamayıp ayağa kalktı, tesviye ustasına sarılarak kir-pas içindeki alnından öptü.

— Baylar, Viktor Mihayloviç'e ulusal eğitim il müdürlüğü ya da güvenlik işleri yöneticiliği verelim!..

Vali kendi konumunun gereği olarak;
— Viktor Mihayloviç, ulusal eğitim müdürlüğünü istiyor musunuz? diye sordu.
Ağzına bir kaşık mantar yemeği sokarken yüzünü buruşturan belediye başkanı hemen söz aldı:
— Ondan bu göreve daha yatkın, daha insan sever eğitim müdürü olabilir mi? Elbette isteyecektir!
Viktor Mihayloviç gücenik bir tavırla;
— Ama ulusal eğitim il müdürlüğüne Raspopov'u atadınız, dedi.
— Gerçekten o atandı. Şimdi bu adamcağızı nereye koyacağız?
— Öyleyse Polesov'a itfaiye müdürlüğü verelim.
Viktor Mihayloviç heyecanlandı.
— Tamam, itfaiye müdürlüğü çok uygun olur!
Gözünün önüne yangın söndürme araçları, büyük şamata çıkaran boru ve trampetler, koyu kızıl alevler geldi birden. Yer yerinden oynuyor, gecenin karanlığında meşaleler parlıyor, baltalar ışıldıyor, onu belediye tiyatrosu yangınına yetiştirmeye çalışan yağız atlar yıldırım hızıyla koşturuyordu.
— İtfaiye müdürlüğü isterim! Bana itfaiye müdürlüğü verin! diye bağırdı bir daha.
— Eh, öyleyse kutlarız sizi. Bundan böyle itfaiye müdürümüzsünüz.
Borsa başkanı alay eder gibi bir tavır takınarak;
— İtfaiye takımımızın güçlenip gelişmesini dilerim! dedi.
— Biliyoruz, siz zaten hep sol eğilimliydiniz.
— Ne sol eğilimlisi? Onu da nereden çıkardınız?
— Bilmez değiliz...
— Solcusunuz, solcu.
— Bütün Yahudiler solcudur.
— Bakın, arkadaşlar, sizin bu yaptığınıza eşek şakası derler!
— Solcu olduğunuzu niçin gizliyorsunuz?
— Geceleri düşünde hep Milyukov'u görür.
— Kadet! Kadet![6]
Çaruşnikov da var gücüyle Kisliyarski'ye çullandı.
— Evet, bu kadetler Finlandiya'yı sattılar. Japonlardan para yediler. Her yere Ermenileri doldurdular.

Bunca dayanaksız suçlamaya karşı koyamayan borsa başkanının yüzü solgunlaştı, gözlerinin feri kaçtı, oturduğu sandalyenin arkalığına zor tutunarak, titreyen bir sesle;

— Ben her zaman ekim devrimcisiydim, hep de öyle kalacağım! dedi.

Onun kendini böyle savunması üzerine toplantıya katılanlar tek tek hangi partiye yakınlık duyduklarını bildirmeye başladılar.

Belediye başkanı Çaruşnikov;

— Demokrasi her şeyden önce gelir! Kentimizin öz yönetimi de demokrasiyi baş tacı edecektir. Aramızda kadetlere yer yok! Çünkü 1917'de başımıza yeterince sorun çıkardılar! diyerek yönünü belli etti.

Vali zehir saçan bir dille;

— Umarım, aramıza sosyal demokratlar da giremeyecektir! dedi.

Anlaşıldığı kadarıyla, ekim devrimciliğini temsil ettiğini söyleyen Kisliyarski'den daha solda kimse yoktu. Çaruşnikov kendisinin "merkez"de bulunduğunu özellikle vurguladı. Yeni itfaiye müdürü aşırı sağ kanatta bulunuyordu. Hem öylesine aşırı sağı temsil ediyordu ki, hangi partiye girdiğini kendisi de bilmiyordu.

Sonra toplantıya katılanlar arasında savaş konusu açıldı.

Diyadyev;

— Bugün olmazsa yarın kesinlikle savaş çıkacaktır, dedi.

— Evet, evet... Savaş kaçınılmaz.

— Size tavsiyem, vakit geçirmeden evimizin erzakını düzmeye bakalım.

Kisliyarski'nin büyük bir telaşa kapıldığı belliydi.

— Siz böyle mi düşünüyorsunuz? diye sordu.

— Ne sandınız ya? Savaş sırasında aradığınız her şeyi bulacağınızı sanıyorsanız yanıldığınızın resmidir. Şimdiden un piyasadan çekildi. Yakında gümüş paranın yerini türlü çeşitli kâğıtlar alacak, paramız pul olacak.

— Doğru söylüyor. Savaşın çıkacağı kesin olduğuna göre...

— Arkadaşlar şunu açıkça belirteyim: Ben elimdeki nakit parayı tümüyle birinci dereceden tüketim maddelerine yatırdım.

— Peki, manifatura malları konusunda düşünceniz nedir?

— Manifaturanın durumu ayrı, un ile şekerin durumu ayrı. Ben böyle düşünüyorum. Size de aynı biçimde davranmanızı öğütlerim.

— Doğru söylüyor. Savaşın çıkacağı kesin olduğuna göre...

Polesov alay edercesine güldü.

— Yahu, şu Bolşevikler savaşa nasıl girecekler bilmem! Ellerinde savaşacak güç var mı? Nelerine güveniyorlar bu adamlar? Yoksa külüstür tüfeklerine mi? Hava kuvvetlerinin durumu yürekler acısı. Komünistlerin ileri gelenlerinden biri bana filolarında kaç uçak bulunduğunu söylemişti. Size göre kaç uçakları vardır bunların?

— İki yüz kadar olsa gerek.

— Ne iki yüzü? Topu topu 32 uçakları kalmış.

— Desenize, Bolşevikler ülkeyi batırmışlar!

Bu tartışmalar gece yarısına dek sürdü. Saat 1'i vurunca ancak o zaman evlerine dağıldılar.

Belediye başkanı ile vali sokakta göğüslerini şişire şişire yürürlerken aralarında arkadaşça bir konuşma başladı.

Çaruşnikov dedi ki:

— Yahu, vali bey! General rütbesi taşımadığına göre[7] sen ne biçim valisin?

— Ben sivil general rütbesi taşıyorum. Yoksa kıskandın mı? İstersem seni hemen kodese tıktırırım. Ayağını denk al!

— Beni nasıl hapse tıkarmışşın, bakayım? Bugüne bugün seçilmiş, halkın güvenini kazanmış bir kişiyim.

— Biliyorum, seçilmişin hakkı seçilmemişe göre iki kat fazladır.

Çaruşnikov birden bağırmaya başladı:

— Sakın benimle sidik yarışına kalkışayım deme!

— Salaklığı bırak! Neden bağırıyorsun, be adam? Polisi çağırırsam gününü görürsün!

— İşte onu yapamazsın! Ben onurlu bir Sovyet yurttaşıyım!

Gökte yıldızlar parlıyordu. Gecenin büyüleyici bir havası vardı. İkinci Sovyet caddesine geldiklerinde vali ile belediye başkanı hâlâ eskisi gibi tartışıyorlardı.

5 Stargorod "eski kent" anlamını taşır. –ç.n.

6 Devrim karşıtı olan anayasal demokrasi partisi üyesi. –ç.n.
7 Devrim karşıtı olan anayasal demokrasi partisi üyesi. –ç.n.

Başlık XX

SEVİLYA'DAN GRANADA'YA

İzin verirseniz peder Vostrikov'un nerede bulunduğundan söz edelim biraz da. Gerçekten, Frola ve Lavra kilisesinin papazı nerelerdeydi? Öyle sanıyorum ki, kendisi yurttaş Bruns'un oturduğu, Vinograd caddesindeki 34 numaralı eve gitme hazırlığındaydı. Şu anda karanlık bir koridorda para kasasının yanında nöbet bekleyen İppolit Matveyeviç Vorobyaninov'un can düşmanı peder Fiyodor'u, meleklerin yoldaşı olması gerekirken gömü (define) avına çıkan peder Fiyodor Vostrikov'u hiç merak etmiyor musunuz?

Birdenbire kayıplara karıştığı anlaşılıyor kutsal pederin. Bu, düpedüz pis şeytanın işi olmalı. Onu Donetsk demiryolunda Popasnaya tren istasyonunda elinde bir çaydanlıkla kaynar su[8] peşinde koşarken görenler vardı.

Pederin gözünü para hırsı bürümüş olmalıydı. Zaten ne zamandan beri zengin olmak için yanıp tutuşuyordu. Onu gene şeytan dürttü, durup dururken general karısı bayan Popova'nın oturma odası takımının peşine düştü. Şunu da açıkça belirtelim ki peder, Rusya'da fellik fellik aradığı sandalyelerin tekinde bile zırnık bulamayacaktır.

Peder Rusya yollarına düşmüş, gidiyor babam gidiyor... Gittiği her yerden karısına mektuplar döşeniyor.

Peder Fiyodor'un Harkov kentinden N. kasabasında
oturan karısına yazdığı mektup

“İki gözüm karıcığım Katerina Aleksandrovna!

Sana karşı epeyce kusurluyum. Böyle bir zamanda senin gibi bir kadını yalnız bırakıp gittiğime göre suçlu bile sayılırım.

Sana her şeyi anlatacağım. Biliyorum, mektubumu sonuna dek okuyunca beni anlayıp suçumu bağışlayacaksın.

Ben ne din yolundan ayrıldım, ne de ayrılmayı düşünüyorum. Ulu Tanrı beni böyle bir sapkınlıktan korusun!

Şimdi yazacaklarımı tek satır kaçırmadan oku! Çok geçmeden yaşamımız tümüyle değişecek. Sana küçük bir mum fabrikamız olacağından sık sık söz etmişimdir. Yalnız mum fabrikamız değil, belki başka şeylerimiz de olacak. Öyle bir gün gelecek ki, artık ne sabun kaynatmak zorunda kalacaksın, ne de evimizde başkalarına yemek vermek... Samara’ya yerleşir, senin rahat etmen için evimize hamarat bir hizmetçi tutarız.

Öyle bir işe el attım ki, ağzını sıkı tutman gerekiyor. Sakın Mariya İvanovna’ya bile bu konuda tek sözcük söyleme! Karıcığım, ben gömü peşine düştüm. Bay Vorobyaninov’un kaynanası, rahmetli Klavdiya İvanovna Petushova’yı tanırsın. Klavdiya İvanovna günah çıkarırken bana Stargorod’daki evlerinin oturma odası sandalyelerinden birinin (hepsi on iki taneymiş) astarının altına pırlantalarını sakladığını söyledi.

Katyacığım, sakın benim hırsız olduğumu getirme aklına! Toprağı bol olası Klavdiya İvanovna mücevherleri benim almamı, kendisine çok acılar çektiren güveyine zırnık koklatmamamı istedi.

İşte senin gibi namuslu bir kadını ansızın terk edip gitmemin nedeni bu.

Ne olur, artık suçlama beni!

Stargorod’a geldiğimde bir de ne göreyim? Bu kart zampara orada da karşıma çıkmasın mı? Dürzüyü görür görmez tanıdım. Ölüm döşeğinde zavallı kaynanasına eziyet edip pırlantaların yerini zorla öğrendiği gün gibi ortada. İşte böylesine korkunç bir adam bu! Yanına kendisi gibi bir haydut almış. Herif gözünü kırpmadan adam öldürebilir. İkisi birden bana saldırıp gözümü yıldırmak istediler. Ancak onlar beni tanımıyorlar daha, böylelerini suya götürür, susuz getiririm!

Başlangıçta yanlış bir yola girdiğimi bilmiyordum. Vorobyaninov’un eski konağında (şimdi orası bir hayır kurumuna bırakılmış durumda) sandalyelerden birini ele geçirmiştim. Bunu alıp gece kaldığım “Sorbon” oteline götürüyordum ki, birdenbire köşeden bir adam çıkıp üstüme saldırdı, elimdeki sandalyeyi almaya çalıştı. Orada az kalsın kavgaya tutuşuyorduk. O herifin yüzünden neredeyse rezil olacaktım. Bir ara dikkatle bakınca bana saldıranın Vorobyaninov olduğunu gördüm. Dolandırıcının başı cascavlaktı, saçlarını dibinden kazıtmıştı. Geçkin yaşında kimseden utandığı yok rezil herifin.

Sandalye ikimizin elinde parçalanınca içinden mücevher filan çıkmadı. Yanlış bir yol tuttuğumu işte o zaman anladım. İlkin bu duruma çok üzüldüm. Adamın saygısızlığı öyle

gücüme gitti ki, dayanamayıp ahlaksıza ağzıma geleni söyledim.

Dedim, “Yaşını başını almış biri olarak kutsal bir din görevlisine saldırmaya utanmıyor musunuz? Bir de soylular birliği başkanı olacaksınız! Koca Rusya sizlerin yüzünden ne duruma düştü? Üstüme köpekler gibi saldırmanız yetmiyormuş gibi, üstelik beni partiye girmekle suçluyorsunuz. Siz aşağılık bir adamsanız, bay Vorobyaninov. Klavdiya İvanovna’ya neler çektirdiğinizi herkes bilir. Kamu mülkiyetine geçmiş bir malı zorla almaya kalkıyorsunuz. Böyle şeyler size yakışır mı?” Daha neler neler!..

Çok utanmış olmalı. Yakamı bırakarak defolup gitti. Geneleve gitmiştir muhakkak.

Heriften kurtulunca doğruca “Sorbon”daki odama döndüm, sakin kafayla plan yapmaya başladım. Düşüne düşüne öyle bir çözüm yolu buldum ki, bizim budalalar kırk yıl uğraşsalar akıllarına gelmez. İstimlak edilmiş(!) mobilyaların dağıtımını yapan adamı bulursam bu iş hemen çözülecekti. Katenkacığım, biliyor musun, boşuna hukuk fakültesini bitirmemişim, okuldan edindiğim bilgiler yıllar sonra şimdi işime yaradı. Neyse, hemen dağıtım işine bakan kişinin peşine düştüm. Adı Varfolomeyiç’miş, aklı başında bir adam olduğu bir bakışta anlaşılıyor. Yaşlı karısıyla birlikte yaşıyorlar, deyim yerindeyse ekmeğini taştan çıkarıyor bu çalışkan adamcağız. Bana istediğim belgeleri seve seve verdi; hoş, ben de onu memnun etmek için cömert davrandım. Ancak sonuçta beş parasız kaldım. (Bu konuya daha sonra geleceğim.) Öğrendiğime göre Vorobyaninov’un on iki sandalyesinin hepsi de Vinograd caddesi, 34 numarada oturan mühendis Bruns’a verilmiş. Ne büyük şans, değil mi? Sandalyelerin tümünün birden aynı adamın eline geçmesi iyi bir şey. (Değişik yerlere dağıtılmış olabilir diye korkuyordum.) Buna sevineyim derken Vorobyaninov alçağıyla “Sorbon” otelinde gene burun buruna gelmeyeyim mi? Hem ona, hem de yanındaki hayduta verdim veriştirdim. İyi de yaptım, az bile gelir bu alçaklara! Bir yandan da edindiğim bilgileri öğrenirler diye ödüm patlıyordu. O yüzden haydutlar oradan defolup gidinceye değin otel odamdan dışarı çıkmadım.

Mühendis Bruns yeni bir göreve atanması dolayısıyla 1923’te Stargorod’dan ayrılıp Harkov’a gitmiş. Eski kapıcısından yanında götürdüğü mobilyaları gözü gibi koruduğunu öğrendim. Kapıcının söylediğine göre herkesçe sevilip sayılan bir adammış bay Bruns.

Şimdi Harkov garında otururken sana bu mektubu yazıyorum. Her şeyden önce bilmeni isterim ki, seni hiç unutmadım, seni eskisi gibi seviyorum. İkincisi de Bruns’un buradan ayrıldığını buraya gelince öğrendim. Ama sakın üzüleyim deme! İzini vakit geçirmeden buldum. Rostov’da “Novorus Çimento” şirketinde yeni görevinin başındaymış. Az sonra bir yük trenine atlayıp Rostov’a gideceğim. Ancak para suyunu çekti. O yüzden bilet bile alamadım. Benim iyi yürekli karıcığım, hemen bizim güveye git, kendisinden bana söz verdiği 50 rubleyi iste. Parayı alır almaz Rostov merkez postanesine, Fiyodor İvanoviç Vostrikov adına gönder. Sakın yanlışlık yapayım deme! Ucuza gelsin diye adi postayla gönder parayı. Masraf otuz kapiği geçmez.

Kasabamızda hangi haberler dolaşıyor? Yeni bir şey var mı?

Bayan Kondratyevna bize hiç uğradı mı? Peder Krill'i görürsen Voronej'e, ölmek üzere olan halamı görmeye gittiğimi, çok geçmeden döneceğimi söyle. Elindeki parayı hesaplı harca. Yevstigneyev eskisi gibi bizde mi yiyor? Benden kendisine selam. Ona da halama gittiğimi bildirmeyi unutma.

Havalar nasıl? Burası yaz gelmiş gibi sıcak. Ukrayna'nın merkezi olarak Harkov gürültülü ve kalabalık. İnsan taşradan buralara düşünce kendini Avrupa'ya gitmiş gibi hissediyor.

Senden yapmanı istediklerim:

1) Yazlık papaz cüppemi temizlemeye ver. (Yenisini diktirmektense temizlenmesi için 3 ruble ödemek daha kârlı.) 2) Kendi sağlığına dikkat et. 3) Gulyanka'ya mektup yazarken laf arasında benim Voronej'e, halamın yanına gittiğimi bildirmeyi unutma.

Bütün soranlara benden selam.

Seni sevgiyle öper, kucaklar, kutsarım.

Kocan Fedya"

Not: Vorobyaninov'un nerelerde sürttüğü hiç kulağına çalındı mı?

Aşk insanı kurutur. Kuduran tosun böğürür. Kızışan horoz ise kendine eşinecek yer bulamaz. Bizim soylular birliği başkanı ise tüm iştahını yitirir.

Ostap Bender ile üniversite öğrencisi İvanopulo'yu meyhanede baş başa bırakan İppolit Matveyeviç doğruca pembe eve yollandı, karanlık koridorda para kasasını bularak yanında beklemeye başladı. Dikildiği yerde Kastilya'ya giden trenlerin pofurtusu ile iskeleden ayrılan vapurların hışırtısı duyuluyordu.

Uzak Alpuhara yöresinde
Altın sarısı ışıklar sönüyor.

Soylular başkanının küt küt atan yüreği kulaklarında yankılanıyordu.

Gitarımın çağrısına
Gel sevgilim, hemen gel!

Koridor boyunca bu telaş neden kaynaklanıyordu? Para kasasının soğuğunu giderecek bir şey bulunabilir miydi?

Gecelerin sessiz karanlığında
Sevilya'dan Granada'ya...

Küçücük bölmelerde gramofonlar inliyor, gaz ocakları arı kovanı gibi vızıldıyordu.

Serenadlar çalınır,
Duyulur kılıç şakırtıları...

Sözün kısası, İppolit Matveyeviç, Liza Kalaçova'ya sucuk gibi aşıktı.

Birçok insan koridorda İppolit Matveyeviç'in önünden geçip kontrplakla bölünmüş evlerine girdiler ya da evlerinden çıkıp gittiler. Kiminden tütün, kiminden votka, kiminden eczane, kiminden bayatlamış lahana çorbası kokusu geliyordu. Onları yakından tanıyanlar kokularından ya da adım atışlarından karanlıkta bile onların kim olduklarını söyleyebilirdi. Ama Liza geçmemişti henüz, İppolit Matveyeviç onun geçmediğinden emindi. Çünkü Liza sigara ya da votka içmezdi, ökçesine nalça çakılmış potin giymezdi. Ayrıca iyot ya da balık başı kokması için ortada bir neden yoktu. Ondan çevresine olsa olsa taze pirinç lapası, bir de yeni biçilmiş körpe ot kokusu yayılabilirdi.

Ama işte birinin hafif, kararsız adım atışları duyuldu. Yürüyen kişi esnek duvarlara sürtünerek, tatlı mırıltılarla koridordan geçiyordu.

İppolit Matveyeviç en şuh sesiyle;

— Yelizaveta Petrovna, siz misiniz? diye sordu.

Kalın bir erkek sesi soylular başkanını yanıtladı:

— Söyler misiniz, Pfeferkornov hangi bölmede oturuyor? Karanlıkta göz gözü görmüyor da...

İppolit Matveyeviç korkuya kapılarak sustu. Pfeferkornov'u arayan kişi ise bir süre bekledikten sonra yanıt alamamasına şaşırarak durduğu yerden çekti gitti.

Liza bölmesinden çıktığında saat 9 olmalıydı. İppolit Matveyeviç ile ikisi kadife yeşili bir gökyüzünün örttüğü açık havaya çıktılar.

— Nereye gidip dolaşacağız? diye sordu Liza.

İppolit Matveyeviç genç bayanın kar beyazı yüzüne baktı, kıza doğrudan doğruya “İzerilya, bak aşağıda, pencerenin dibindeyim!” diyeceği yerde, çoktandır Moskova’ya yolu düşmediğini, Paris’in, o anda içinde bulundukları Belokamennaya semtinden bin kat güzel olduğunu, karma karışık bir köyden başkasına benzemeyen böyle bir yerin gezmeye değmeyeceğini uzun uzun anlatmaya koyuldu.

— Moskova eskiden böyle değildi, Yelizaveta Petrovna. Şimdi her semtinden yoksulluk akıyor. Oysa zamanında bizler paraya acımazdık. “Yaşama bir kerecik gelinir,” diye bir şarkı vardır, bilirsiniz.

Preçistenki bulvarını boydan boya geçerek ırmak kıyısına, Kurtarıcı İsa kilisesinin yanına indiler.

Moskova ırmağının öte yanında boy boy duman sütunlarının koyu sarı tilki kuyrukları gibi kıvrıla kıvrıla göğe yükseldiği görülüyordu. Moges elektrik santralından çıkan dumandı bunlar, sanki koca bir donanmanın bacaları tütüyordu.

İppolit Matveyeviç’in koluna giren Liza günlük sıkıntılarını, üzüntülerini anlatmaya başladı. Kocasıyla son kavgasını, onları gizli gizli dinleyen komşular arasında yaşamanın zorluğunu, sürekli sebze yemeği yemenin bıktırıcılığını dile getirdi.

İppolit Matveyeviç bir yandan genç kadını dinliyor, bir yandan da sinsi planlar yapıyordu. İçindeki şeytan uyanmıştı. En başta güzel bir akşam yemeği yemeliydiler. Genç hanımın başını döndürmenin yolunu arayıp bulmalıydı.

— Önce tiyatroya gidelim, dedi.

— Sinemaya gitsek daha iyi. Sinema daha ucuzdur.

— Aa! Aramızda paranın lafı mı olur? Böyle bir gecede paradan söz edilir mi?

İyice coşan şeytan pazarlık bile yaptırmadan onları bir arabaya bindirdi, doğruca “Ars” sinemasına yolladı. İppolit Matveyeviç tam havasına girmişti. En pahalı koltuklar için iki bilet satın aldı. Ne var ki, filmin sonuna değin rahat koltuklarında oturamadılar. Bunun birinci nedeni, Liza’nın ucuz yerlerde film seyretmeye alışmış olması; ikincisi ise ta arkadaki 34. sıradan perdeyi iyi görememesiydi.

İppolit Matveyeviç'in cebinde ortağıyla birlikte Stargorod yeraltı derneği üyelerinden topladıkları paranın yarısı duruyordu. Çoktandır lüks içinde yaşamayı unuttuğu için bu para harcamalarına yeter de artardı bile. Durum böyle olunca kesenin ağzını açmaya, genç kadının gözlerini kamaştırıp onu bu yolla elde etmeye karar verdi. Kendisi Çarlık döneminde böyle becerileriyle çevresinde tanınan bir adamdı. Bir zamanlar Yelena Bour'a da aynısını yapmış, bol parasıyla güzel kadını baştan çıkarmıştı. Su gibi para harcamak, beğendiği bir kadının başını döndürmek onun gibilere özgüydü. Kadınlarla düzeyli, rahat konuşması ona Stargorod'da haklı bir ün kazandırmıştı. Şimdi karşısına çıkan, yaşamında lüks diye bir şey görmemiş genç bir Sovyet kadınının gözlerini kamaştırmak, zamanında tantanalı bir yaşam sürmüş onun gibi biri için çok kolay işti.

Fazla uğraşmadan Liza'yı kendisiyle birlikte "Prag"a gelmeye razı etti. Ostap'ın söylediğine bakılırsa burası "Moskova'nın en iyi aşeviydi.[9]

"Prag" aşevi duvarlardaki aynaların, bol ışık saçan avizelerin, çiçek saksılarının çokluğuyla Liza'yı şaşkına çevirdi. Onu bu konuda ayıplamamak gerekir, çünkü böyle büyük, gösterişli lokantalara daha önce hiç gelmemişti. Aynalı salon İppolit Matveyeviç'i bile hayli şaşırttı. Demek oluyor ki, kendisi de lokanta geleneklerini unutmuş, canlı yaşamdan tümüyle kopmuştu. Durum böyle olunca modası geçmiş, uçları dört köşe baron iskarpinlerinden, savaştan önce ısmarlama diktirdiği pantolonundan, sırtındaki, üzerinde gümüş rengi yıldızların ipil ipil parladığı "ay yeleği"nden utanmaya başladı.

Çevrelerinde değişik giyimli insanlar görünce ikisi de kendi giyimlerinin lokantanın havasına uygun düşmediğini anladılar.

"Boyaderki" şarkısından çeşitlemeler yaparak çalan orkestranın hemen yanında boş masalar bulunduğu halde İppolit Matveyeviç;

— Gelin, şu köşeye gidelim, dedi.

Herkesin kendilerine baktığını gören Liza hemen kabul etti. Genç kadın önde yürürken sosyete kahramanı, kadın avcısı eski zampara da onu izliyordu. Zamanında çok canlar yakmış bulunan İppolit Matveyeviç'in ısmarlama pantolonu şimdi yaşlanıp sıskalaştığı için poposundan torba gibi

sarkıyordu. Gülünç görünüşünden dolayı eski soylular birliği başkanı güç duruma düşmüştü, duyduğu utancı yenmek için yürürken burun gözlüğünü çıkarıp silmeye başladı.

Oturdukları masaya uzun süre görevlilerden hiçbiri yaklaşmadı. İppolit Matveyeviç doğrusu böyle bir şeyi kesinlikle beklemiyordu. Yanındaki genç bayanla kibar bir havada konuşmak yerine canı sıkkın, suskun oturmaya, kül tablasını hafif hafif masaya vurmaya, sık sık öksürmeye başladı. Merakla çevresine bakınan Liza ise masalarındaki sessizliğin uzamasına bir anlam veremedi. Ağzından doğru-dürüst tek laf çıkmayan İppolit Matveyeviç böyle durumlarda nelerden konuşulduğunu unutmuşa benziyordu.

Masalarının yanından yıldırım hızıyla geçen garsonlardan birine seslendi:

— Bir dakika bakar mısınız?

Garson koşarken şu yanıtı verdi:

— Biraz bekleyin, efendim.

Neden sonra yemek listesi geldi. Kartı garsonun elinden kapan İppolit Matveyeviç büyük bir rahatlamayla listeyi incelemeye koyuldu.

— Demek ki, dana eti köftesi iki ruble yirmi beş kapik, fileto gene iki yirmi beş, votka ise beş ruble.

Sabırsızlıkla çevresine bakınan garson;

— Beş rubleye sürahi dolusu votka veriyoruz, dedi.

“Bana neler oluyor? Gittikçe gülünç duruma düşüyorum,” diye geçirdi içinden eski soylular başkanı.

Ancak hemen toparlandı, hayli gecikmeyle de olsa menüyü nazik bir tavırla yanındaki bayana uzattı.

— Alın, lütfen. Seçiminizi yapar mısınız? Siz neler yiyeceksiniz?

Liza daha da utandı. Garsonun onlara tepelerinden gururla bakması karşısında yanındaki erkeğin gerektiği gibi davranmadığını anlamıştı. Sesi titremeye başladı.

— Şey... ben bir şey yemek istemiyorum. Hayır, durun... Garson yoldaş, listenizde sebze yemekleri var mı?

Garson atlar gibi yerinde tepiniyordu.

— Aşevimizde sebzeli yemekler bulundurmuyoruz, bayan. İsterseniz size domuz sucuklu omlet getireyim.

İppolit Matveyeviç kararlı bir tavırla araya girdi:
— Siz en iyisi bize birer porsiyon sosis getirin. Yelizaveta Petrovna, siz de sosis istersiniz, değil mi?
— Olur, isterim.
— Öyleyse tabağı bir ruble yirmi kapiğe iki sosis. Bir şişe de votka.
— Sürahiyle mi getireyim?
— Evet, büyük sürahiyle...
Garson, yerinde büzülerek oturan genç bayana ışıldayan gözlerle baktı.
— Votkanın yanında nasıl bir meze istersiniz? Taze havyar mı? Som balığı mı? Etli börek mi?
İppolit Matveyeviç'in içinde nüfus dairesi müdürü olduğunu unutmayan birinin katılığı canlandı. Kabaca;
— Onlardan istemez, dedi. Hıyar turşusu kaç para?.. Peki, öyleyse iki tane getirin.
Garsonun hızla uzaklaşıp gitmesi üzerine masaya gene eski sessizlik egemen oldu. Liza neden sonra;
— Daha önce buraya hiç gelmemiştim. Burasını beğendim, güzel bir yer, diyerek konuşmaya başladı.
Ismarladıklarının ne tuttuğunu zihninden hesaplamaya çalışan İppolit Matveyeviç;
— Ya, öyle mi? diye garip bir karşılık verdi.
Bir yandan da, "Neden böyle tuhaf davrandığımı anlamıyorum. Neyse, bir bardak votka içince keyfim yerine gelir," diyordu içinden.
Ancak bir bardak votka yuvarladıktan, hıyar turşusunu meze yaptıktan sonra bile keyfi yerine gelmedi. Daha kötüsü suratı iyice asıldı. Liza ise içki içmiyordu. Böyle olunca aralarındaki gerginlik eskisi gibi sürdü gitti. Tam o sırada masalarına bir adam yaklaştı, genç hanıma tatlı tatlı bakarak elindeki çiçeklerden almalarını söyledi.
İppolit Matveyeviç bıyıklı çiçekçiyi fark etmemiş gibi yaptıysa da, beriki bir türlü yanlarından uzaklaşmak bilmiyordu. Adam burunlarının dibinde dikildiği sürece eski zamparanın genç bayana iltifatta bulunması olanaksızdı.
Neyse, dinleti programının başlaması onları bir hayli rahatlattı. Sahneye, ceketinin etekleri yuvarlak kesimli, rugan iskarpinli, etine dolgun bir adam

çıkmıştı.

Adam ortaya doğru yürüyerek, laubali bir tavırla;

— Bizlere yeniden görüşme fırsatı verdiğiniz için size ne kadar teşekkür etsem azdır, dedi. Az sonra sahneye Rus halk türküleri okuyucusu, dünyaca tanınmış sanatçı Varvara İvanovna Goldevskaya gelecek. Varvara İvanovna, buyrun, dinleyiciler sizi bekliyor!

İppolit Matveyeviç durmadan votka içiyor, hep suskun oturuyordu. İçkide ona katılmayan Liza'nın eve gitmek için can attığını anlayan adamcağız bütün sürahiyi bitirmeye niyetli gibiydi.

Dünyaca tanınmış bayan sanatçı gitti, onun yerine sahneye iri çizgili, kadifeden, bol bir gömlek giymiş erkek bir okuyucu çıkınca şu şarkıyı söylemeye başladı:

Hep yürüyor,
Her yerde dolaşıyorsunuz.
Sanki apandisit ağrılarınız
Dolaştıkça geçecek...
Yürüyor, dolaşıyorsunuz
Ta-ra-ra-ra...

İyice kafayı bulan İppolit Matveyeviç, Ostap Bender'in özellikle tavsiye ettiği aşevine girişinde kaba saba insanlar, cimri, görgüsüz Sovyet yurttaşları diye nitelediği insanlarla birlikte el çırpmaya, ayaklarıyla tempo tutmaya, hatta şarkıcıyla birlikte bağırmaya başladı:

Yürüyor, dolaşıyorsunuz
Ta-ra-ra-ra...

İkide bir ayağa kalkıp yanındaki bayandan izin almadan tuvalete gitmesi de ayrıca tuhaftı. Çok geçmeden komşu masadakiler ona "amca" demeye, kadeh tokuşturmak için yanlarına çağırmaya başladılar. Ancak İppolit Matveyeviç hiçbir çağrıya uymadı. Nedense birdenbire gururlu, kuşku uyandırıcı bir havaya bürünmüştü. Liza apar topar ayağa kalktı.

— Ben gidiyorum. Siz kalın. Yalnız başıma gidebilirim.

— Anlamadım, niçin gidiyorsunuz? Bir soylu olarak tek başına gitmenize izin veremem. Hey, senyör! Hesap! Hantal herifler!

Sonuçta İppolit Matveyeviç'in özenle kollarına girip adamcağızı aşağıya indirdiler. Liza bir an önce kaçıp gitmek istediği halde bunu yapamıyordu, çünkü vestiyere bıraktıkları üst giysilerinin numarası yüksek sosyete canavarının cebindeydi.

İlk ara sokakta eski soylular birliği başkanı bir omzunu Liza'ya yasladı, iki eliyle birden ona sarılmaya başladı. Ancak Liza hır çıkarmamaya çalışarak karşı koyuyordu.

— Beni dinler misiniz? Beni dinler misiniz? diyordu bir yandan da.

— Ne olur, bir otele gidelim! diye ısrar ediyordu kadın avcısı.

Liza karşısındakine söz dinletemeyeceğini anlayınca nereye vurduğunu hesaplamadan yumruğunu yaşlı zamparanın burnuna indirdi. Aynı anda altın çerçeveli gözlük azgın zamparanın suratından aşağı fırladı, dört köşeli baron iskarpinlerinin altına düşerek çatır çutur ezildi.

Gecenin tatlı esintisi
Dalgalandırıyor havayı...

Gözyaşlarından boğulurcasına ağlayan Liza koşmaya başladı. Bir an önce evine varmaya çalışıyordu.

Çağıldıyor,
Coşarak akıyor
Guadalkvivir.

Heyecandan gözü bir şey görmeyen İppolit Matveyeviç geriye dönüp küçük küçük adımlarla koşarken bağırmaya başladı:

— Tutun! Hırsızlar kaçıyor!

Gözlerinden sicim gibi yaşlar akıyordu. Ağlamasını kesmeden oradaki yaşlı bir kadına yaklaştı, simitlerinin hepsini sepetiyle birlikte satın aldı. Oradan Smolensk semt pazarına yürüdü, karanlığa gömülmüş, ıssız pazar yerinde oraya-buraya koşturup sepetteki simitleri tohum eker gibi sağa-sola

saçarken oralarda bir hayli dolaştı. Bir yandan da çirkin sesiyle haykırıyordu:

Hep yürüyor,
Her yerde dolaşıyorsunuz,
Ta-ra-ra-ra...

Derken, orada karşısına çıkan fiyakalı bir arabacıyla tanıştı. Onunla kısa sürede ahbap olan soylular birliği başkanı bütün gizlerini adama saydı-döktü, bu arada mücevherlerle ilgili saçma sapan şeyler gevelemeye başladı.

Arabacı da onun havasına uymuştu.

— Belli, çok neşeli bir beyefendisiniz, dedi.

İppolit Matveyeviç gerçekten çok neşeliydi. Ancak neşesi kınanacak bir dereceye varmış olmalı ki, ertesi sabah saat 11'de gözlerini bir polis karakolunda açtı. Neşelenmeye, gönlünce eğlenmeye başladığında cebinde bulunan 200 rubleden topu topu 12 rublecik kalmıştı.

Öte yandan her yeri sızım sızım sızlıyordu. Zavallı adam hemen oracıkta öleceğini sandı. Omurgalarının, karaciğerinin ağrıması yetmiyormuş gibi bir de başına kurşundan, ağır bir tencere geçirmişlerdi sanki. En korkuncu da bunca parayı nerede, nasıl harcadığını kesinlikle bilmiyor olmasıydı. Yolda ister istemez bir gözlükçüye uğradı, burun gözlüğünün ezilen camları yerine yenilerini taktırdı.

Ostap hırpalanan, paçavraya dönen ortağını büyük bir şaşkınlık içinde, uzun uzun süzdü; ancak soğukkanlı, her zaman savaşa hazır bir insan olarak hiç sesini çıkarmadı.

8 Soğuk kış günlerinde tren yolcuları istasyonlardan kaynar su alıp çay demliyorlardı. –ç.n.

9 Herkese belirli yemeklerin verildiği lokantalar. –ç.n.

Başlık XXI

CEZALANDIRMA

Açık artırma saat 5'te başlıyordu. Satılacak eşyaları müşterilerin görme süresi ise 4 ile 5 arasıydı. İki ahbap çavuş saat 3'te geldiler, satışın yapılacağı salonun yanındaki geniş yerde açılan makine sanayii sergisini bir saat kadar gezdiler.

Dudaklarını sabırla sıkan Ostap;

— Öyle görülüyor ki, yarın niyetinizden vazgeçmezseniz şu küçük lokomotifi kolayca satın alabilirsiniz, diye ortağına takıldı. Ne yazık, üstüne fiyatını koymamışlar. İnsanın kendi lokomotifi olması iyi bir şey, öyle değil mi?

İppolit Matveyeviç arkadaşının şakalarına gülecek durumda değildi. Onu ancak sandalyeler avutabilirdi.

Gerçekten öyleydi. Saat 4 olup da eşyaları gösterime açtıklarında, gözlerini sandalyeleri yercesine diken eski soylular başkanı, damalı bir pantolon ile Rus yapımı kalın yünlü kumaştan gömlek giymiş, uzun sakalı göbeğine kadar varan bir adamın açık artırma işlerini yürütmek üzere kürsüye çıkması üzerine gözlerini sandalyelerden güçlükle koparabildi.

İki ortak salonun sağında, dördüncü sırada yerlerini aldılar. İppolit Matveyeviç heyecandan bayılmak üzereydi. Zavallıcık açık artırmanın ilkin sandalyelerden başlayacağını sanıyordu. Oysa sandalyelerinin satış numarası 34'tü. Önce, aralarında takım olmaktan çıkmış armalı tabaklar, bir salça kabı, gümüş bir bardak altlığı, ressam Petunin'in bir tablosu, boncuklardan örme bir bayan el çantası, yepyeni bir gaz ocağı başlığı,

Napolyon’un küçük bir büstü, ketenden bir sütyen, “yaban ördeği avlayan” bir duvar halısı bulunmak üzere bir sürü ıvır zıvırın satışı yapılacaktı.

Dişlerini sıkıp beklemekten başka çıkar yol bulamıyordu. Ancak beklemenin zorluğuna nasıl katlanacağını bir de onlara sorun! Sandalyelerin hepsi karşılarında hazır duruyordu. Amaç onları tastamam satın almaksa bu işi kolaylıkla yaparlar, ondan sonra istediklerini yaparlardı. Ellerini uzatsalar sandalyelere dokunacak durumdaydılar.

Salonda toplanan alıcıları dikkatle süzen Ostap’ın zihninden, “Şu önemsizmiş gibi gözüken sandalyelerin kaplaması altında nelerin gizli bulunduğunu bir bilseler, büyük bir kargaşa çıkardı,” diye geçiyordu.

— Adaleti temsil eden tunçtan bir yontu! diyerek başladı satış memuru. Küçük ama kusursuz bir mal! Beş ruble! Daha fazla veren var mı? Altı buçuk oldu. Sağdan, arkadan yedi ruble verdiler. Öndekinden sekiz. Öndekinden sekiz dedik. Sekize gidiyor. Sattım!

Ödenecek parayı almak üzere elinde alındıyla (makbuzla) genç bir hanım ön sıradaki müşterinin yanına sekercesine yürüdü.

Satış memurunun çekici yeniden kürsüye indi. Sıra, saraydan çıkma kül tablası ile kristal bir parça ve porselen pudralıktaydı.

Zaman geçmek bilmiyordu bir türlü.

— III. Aleksandr’ın tunç büstü, diye haykırdı satış görevlisi. Kurutma kâğıdı baskıcısı olarak da kullanılabilir. Başka bir işe yarayacağını sanmam. Alacak olan var mı? Üstündeki fiyattan vereceğim.

Kalabalıktan gülüşmeler yükseldi.

— Başkan, şu büstü kaçırmayın. Böyle şeyleri seversiniz, dedi Ostap.

İppolit Matveyeviç gözlerini sandalyelerden ayıramıyor, sürekli susuyordu.

— Alan yok mu? III. Aleksandr’ın tunç büstünü satıştan çekiyorum. İşte size adaleti temsil eden tunç bir yontu daha! Az önce eşi satılmıştı. Vasili, adalet simgesini herkese gösterin. Fiyatı beş ruble. Daha fazla veren var mı?

Birinci sıradan derin bir iç çekişi işitildi. Birinci adalet simgesini satın alan yurttaş, anlaşılan, bunların takım olmasını istiyordu.

Açık artırmacının;

— Beş ruble! diye bağırması üzerine o da;

— Altı ruble! diyerek gizli niyetini belli etti.

— Önden altı veriyorlar. Yediye çıktı. Arka sıradan dokuza yükselttiler.

“Adalet” düşkünü yurttaş elini havaya kaldırdı.

— Benden dokuz buçuk.

— Dokuz buçuğa çıktı. Başka artıran var mı? Yoksa satıyorum. Sattım!

Çekiç kürsüye iner inmez görevli kız elinde alındıyla adalet sever yurttaşın yanına seğirtti.

Adam parayı ödedi, büstünü almak üzere yandaki odaya yürüdü.

Satıcı;

— Saraydan on sandalye! diyerek birden sesini yükseltti.

İppolit Matveyeviç şaşkına dönmüştü.

— Niçin saraydan? diye sordu Ostap’a.

Beriki kızdı.

— Yerinizde rahat oturamayacak mısınız, be adam? Sakın gıkınız çıkmasın! Ne söylerlerse söylesinler sessizce dinleyin!

— Saraydan gelen on sandalye! Ceviz ağacından yapılmış. II. Aleksandr modasına uygun. Mobilya ustası Gambs’ın elinden çıkma. Vasili, sandalyelerden birini ışığın altına tutun!

Vasili sandalyeyi yerinden alıp paldır küldür ışığın altına doğru götürürken İppolit Matveyeviç yerinde hop oturup hop kalkıyordu. Ostap ortağının bu tepkisi üzerine küplere bindi.

— Neden yerinizde rahat duramıyorsunuz? Başıma nereden sardım sizi, lanet olası? “Oturun!” diyorum size!

İppolit Matveyeviç’in çenesi ileri-geri oynadı. Yerinde dimdik dururken gözleri parladı.

— On ceviz sandalye! Seksen ruble!

Salonda bir kıpırdanma oldu. Evlerde en çok kullanılan eşyalar satışa çıkmıştı. Eller bir biri peşinden yükselmeye başladı. Ostap hiç istifini bozmadan oturuyordu. Bunu gören Vorobyaninov ortağına yüklendi:

— Siz neden fiyat artırmıyorsunuz? Hadi, artırsanıza!

Ostap dişini sıktı.

— Sus! Defol git yanımdan!

— Arkadan yüz yirmi verdiler. Gene arkadan yüz otuz beş. Sağdan yüz kırk.

Sırtını kürsüye çeviren Ostap rakiplerini alaycı bakışlarla süzüyordu.

Açık artırma bayağı hareketlenmişti. Salon tıklım tıklım doluydu. Ostap'ın tam arkasında, ikide bir "Aman ne güzel sandalyeler! İşçiliği enfes! Sanya, görmüyor musun, hepsi de saraydan çıkma!" diyerek kocasını kışkırtmaya çalışan bir bayan fiyatı yeniden yükseltti.

— Sağdan, beşinci sıradan yüz kırk beş! diye bağırdı satış memuru.

Bu sefer salondan çıt çıkmadı. Fiyatın herkese pahalı geldiği belliydi.

— Bir daha söylüyorum: Yüz kırk beş.

Ostap kayıtsız bir tavırla oymalı sandalyelere baktı. İppolit Matveyeviç başı önüne düşmüştü, yüreği pır pır ederek oturuyordu.

— Üçüncü kez söylüyorum: Yüz kırk beş.

Adamın cilalı tokmağı kürsünün üstüne "Küt!" diye inmeden önce Ostap yüzünü ondan yana döndürdü, elini havaya kaldırarak yüksek sesle bağırdı:

— İki yüz!

Şapkalar, omuzlar, kollar kıpırdandı. Bütün başlar ona çevrildi. Satış görevlisi canı sıkılmışçasına yüzünü buruşturdu, şaşkın şaşkın Ostap'a baktı.

— Sağdan, dördüncü sıradan iki yüz verdiler. İki yüz. Bir. İki yüz. İki. Daha fazla yükselten yok mu? On sandalyeden oluşan, ceviz oturma odası takımı. İki yüz rubleye gidiyor. Sağdan, dördüncü sıradan. İki yüz. Üç.

İppolit Matveyeviç;

— Anneciğim! diye bağırınca çekiç kürsünün üstünde, havada asılı kaldı.

Büyük düzenbazın yüzü pespembeydi. Neşeyle gülümsüyordu. Çekiç gök gürlercesine kürsüye indi.

— Sandalyeler satılmıştır! Kızım, sağdan dördüncü sırada oturan bayların yanına gidin.

— Sayın büyüğüm, nasıl, etkileyici miydi? diye sordu Ostap. Benim gibi teknik yöneticiniz olmasa, kim bilir, başınıza daha ne işler açılırdı!

İppolit Matveyeviç'in yüzüne mutlu bir gülümseme yayıldı. Genç kız sekerek yanlarına yaklaştı.

— Sandalyeleri siz mi satın aldınız?

İppolit Matveyeviç hemen yanıt vermedi. Neden sonra;

— Evet, biz... biz aldık, dedi. Onları ne zaman götürebiliriz?

— İsterseniz şimdi bile götürebilirsiniz.

“Hep yürüyor, her yerde dolaşıyorsunuz,” ezgisi İppolit Matveyeviç’in zihnine çakılıp kalmış gibiydi. Bir yandan da içinden başka sesler, “Sandalyeler bizim, bizim artık!” diyordu. Karaciğeri “Sandalyeler bizim!” diye bağırıyor, körbağırsağı “Evet, bizim!” diyerek karaciğeri onaylıyordu.

Eski soylular birliği başkanı öylesine sevinçliydi ki, bedeninin umulmadık yerlerinde yeni yeni nabızlar atmaya başladı. Tüm benliğini saran sevincin etkisiyle gövdesinin her yeri seğiriyor, titriyor, kıpırdanıyor, zonkluyordu.

...İşte Saint-Gotard’a doğru ilerleyen tren uzaktan gözüktü. Beyaz pantolonlu İppolit Matveyeviç Vorobyaninov ağzında bir puroyla trenin son vagonunun sahanlığında ayakta dikiliyor. Eski soylular birliği başkanının gümüş rengi saçlarından aşağıya beyaz yıldızlara benzeyen çiçekler saçılıyor. Beyefendi Paris yolcusudur...

Hayallere dalan İppolit Matveyeviç;

— Neden iki yüz değil de iki yüz otuz ruble? sorusuyla kendine geldi.

Bu soruyu, elindeki alındıyı evirip çevirirken Ostap Bender sormuştu.

— Çünkü yüzde on beş komisyon müşteriden kesilir.

— Eh, ne yapalım... Alın öyleyse.

Ostap cüzdanını çıkardı, iki yüz rubleyi saydıktan sonra ortağına döndü:

— Sayın büyüğüm, otuz rubleyi de siz verin, lütfen. Çabuk olun. Görüyorsunuz, genç bayan bekliyor.

İppolit Matveyeviç istenen parayı verecekmiş gibi bir harekette bulunmadı.

— Öküzün trene baktığı gibi ne bakıyorsunuz yüzüme? dedi Ostap. Yoksa suratımda bir şey mi gördünüz? Belki de sevinç baygınlığından kurtulamadınız daha...

İppolit Matveyeviç büyük bir eziklik içindeydi. Kendini biraz toparlayarak;

— Bende para yok, diyebildi.

— Nasıl yok?

— Yok işte.

— Size verdiğim iki yüz rubleye ne oldu?

— Şey... kaybettim.

Ortağının yüzüne tiksintiyle bakan Ostap adamın yeşile çalan pörsümüş yanaklarını, gözlerinin altındaki torbaları bir süre inceledi.

— Hemen çıkar parayı! Seni aşağılık herif!

Görevli bayan sabırsızlanıyordu.

— Parayı ödeyecek misiniz?

Ostap'ın yüzünde büyüleyici bir gülümseme belirdi.

— Bir dakika, bayancığım. Ortağımla aramızda ufak bir anlaşmazlık çıktı da...

Böyle derken ufak bir anlaşmazlıktan çok ufak bir umut kapısı açılabileceğini düşünüyordu. Belki paranın kalan bölümünün ödenmesinde zaman kazanabilirdi.

O sırada biraz kendine gelen İppolit Matveyeviç çevresine tükürük saçarak şunları söyledi:

— İzin verin, bayan! Komisyon parası da nereden çıktı? Böyle şeyler önceden bildirilir. Otuz rublenin ödenmesine karşı çıkıyorum!

— Peki. Ne gerekiyorsa hemen yaparız.

Genç bayan alındıyı Ostap'ın elinden kaparak satış görevlisinin yanına koştu, onunla kısa bir konuşma yaptı. Beriki birden ayağa kalktı. Sakalı güçlü elektrik ışıkları altında parlıyordu. Çınlayan bir sesle şunları söyledi:

— Açık artırmayla satışlarda bir kural vardır: Müşteri satın aldığı malın parasını hemen ödeyemezse salonu terk etmek zorundadır. On sandalyenin satışı iptal edilmiştir.

Neye uğradıklarını şaşıran iki ortak kıpırdamadan oturuyorlardı.

— Derhal buradan çıkmanızı rica ediyorum, dedi satıcı.

Adamın sözleri etkisini gösterdi. Kalabalık arasından öfkeli gülüşmeler başladı. Ostap gene de yerinden kalkmıyordu. Böyle darbelere alışık olmadığından oturduğu sandalyede katılıp kalmıştı.

— Efendiler, salonu terk eder misiniz! diye bağırdı satış görevlisi.

Adamın gürleyen sesi hiçbir itiraz kabul etmeyeceğini açıkça belli ediyordu.

Gülüşmeler daha bir çoğaldı.

İki ortak apar topar yerlerinden fırladılar. Daha önce böyle bir acıyı başka birinin tadıp tatmadığını bilemeyiz. Vorobyaninov önde gidiyordu. Kemikli,

dik omuzları aşağı düşmüştü. Sırtında güdükleşmiş ceketi, ayaklarında gülünç baron çizmeleriyle leylek gibi iri adımlarla yürüyor; onu izleyen büyük düzenbaz ise dostça sıcak bakışlarını ortağının sırtından ayırmıyordu.

İki ahbap çavuş açık artırma salonunun bitişiğindeki odaya daldılar. Aradaki cam kapıdan salonda olup bitenleri görebileceklerini sanıyorlardı. Salona dönmeleri kesinlikle yasaklandığına göre yapacakları başka şey yoktu. Ostap'ın suskunluğu düşmanca değildi.

İppolit Matveyeviç çekine çekine;

— Çok can sıkıcı bir durum, diye homurdandı. Buna düpedüz rezalet derler. Gidip polise şikâyet etmeli.

Ostap'tan gene ses çıkmadı.

İppolit Matveyeviç sızlanmalarını sürdürdü:

— Neden böyle yaptıklarını anladıysam kör olayım. Bizim gibi emekçilerin sırtından üç misli para kazanıyorlar. Vallahi öyle!.. Kullanılmış on sandalye için iki yüz otuz ruble istenir mi? Akıllarını peynir ekmekle yemişler bu adamlar! Hiçbirinde utanma kalmamış!

— Öyle, dedi Ostap soğuk bir sesle.

— Doğru söylemiyor muyum? Bu heriflerin yaptıkları karşısında insan aklını oynatır.

— Oynatır ya...

Bunu söyleyen Ostap, Vorobyaninov'un yanına iyice sokuldu, çevresine şöyle bir bakındı, onlara kimsenin dikkat etmediğini anlayınca soylular başkanının böğrüne acıtıcı, güçlü birkaç yumruk indirdi.

— Al sana polise bildirmek istediğin için! Al sana dünyanın bütün emekçilerine pahalı satılan sandalyeler için! Al sana gece yarısı kızlarla gezdiğin için! Al sana kır düşmüş sakalından utanmadığın için! Al sana böğrünün delinmesi için!

Bütün bu cezalandırmalar sırasında İppolit Matveyeviç'in gıkı çıkmadı.

Biri uzaktan onlara baksa genç bir adamın babasıyla saygılı bir konuşma başlattığını, yaşlı babanın nedense durmadan başını iki yana salladığını düşünebilirdi.

— Şimdi defol git başımdan!

Böyle diyen Ostap sırtını ortağına döndü, bir şey olmamış gibi açık artırma salonunu seyre koyuldu. Bir dakika sonra yüzünü geriye döndürüp baktığında İppolit Matveyeviç'in, elleri pantolonunun yanlarına yapışmış, arkasında kıpırdamadan ayakta dikildiğini gördü.

— Siz hâlâ burada mısınız? Vay, toplumun yüz karası! Hemen yıkıl karşımdan!

Vorobyaninov yalvarmaya başladı.

— Bender yoldaş! Bender yoldaş! Ne olur, yapmayın!

— Defol! İvanopulo'nun odasına da bir daha gelme! Gözüm görmesin seni! Ortaklıktan da kovuyorum!

— Yoldaş Bender! Yoldaş Bender!

Ostap Bender yüzünü ortağına bir daha çevirmedi. Açık artırma salonunda onu ilgilendiren öyle heyecan verici şeyler dönüyor olmalıydı ki, aradaki camlı kapıyı biraz açarak içeriye bakmaya başladı.

Bir ara;

— Tüh, her şey mahvoldu! diye homurdandı.

Yüzü çarpılan Vorobyaninov;

— Mahvolan nedir? diye sordu.

— Sandalyeleri tek tek satıyorlar. İsterseniz gidip birkaç tane de kendiniz alın. Sizi engelleyecek değilim. Ancak bunu yapabileceğinizi sanmam. Birincisi, içeriye bırakmazlar, ikincisi, cıscıbıl, parasız kaldınız.

Gerçekten o sırada açık artırma yapılan salonda şunlar olmaktaydı: Salonda iki yüz rubleyi topluca verecek çapta insan kalmadığını anlayan satış görevlisi sandalyelerin tek açık artırmayla satılamayacağını düşünerek aynı parayı parça parça toplamaya karar vermişti. Bu kararla sandalyeleri yeniden satışa çıkardı.

— Saraydan dört sandalye. Hepsi cevizden. Oturma yerleri yumuşak. Gambs ustanın elinden çıkma. Otuz rubleye gidiyor. Artıran var mı?

Eski kararlılığı ve soğukkanlılığı hızla Ostap'a yeniden döndü.

— Bana bakın, zampara bozuntusu! dedi ortağına. Sakın buradan bir yere ayrılmayın! Ben beş dakika sonra döneceğim. Kimin ne yaptığını gözden kaçırmayın sakın! Siz kimin aldığını görmeden tek sandalye bile bir yere gitmesin! Tamam mı?

Petrovka sokağına kadar koştu, asfalt eritilen kazanlardan birinin yanında durdu, orada toplanan kimsesiz sokak çocuklarıyla garip bir iş görüşmesi başlattı. Yeniden İppolit Matveyeviç'in yanına döndüğünde aradan ancak beş dakika geçmişti. Arkasına takıp getirdiği sokak çocukları göreve hazır bekliyordu.

İppolit Matveyeviç kaygılı bir sesle;

— Satılıyor, hepsi satılıyor, diye fısıldadı. Dört sandalyenin ardından iki tanesi daha gitti.

— Bu iş sizin başınızın altından çıktı, babalık. Ne kadar sevinseniz azdır. Her şey ne güzel elimizin altındaydı, her şey... Bunu o akılsız kafanız alıyor mu?

Açık artırma salonunda bir zırlamadır sürüp gidiyordu. Bu sesi doğa anamız yalnızca açık artırma salonlarındaki satış görevlileri ile kumar masalarında çığırtkanlık yapan krupyelere vermiştir. Bir de camcılar cam keserken aynı zırlama sesini çıkarırlar.

— Saraydan çıkma bir sandalye daha! Cevizden yapılmıştır! Her şeyiyle kusursuz! Tek onluğa bırakırım! Soldan yarım ruble artırdılar. Daha yükselten var mı?

Adam böyle bağırarak üç sandalyeyi daha sattı. Geriye tek sandalye kalmıştı. Ostap öfkeden boğulacak gibiydi. O öfkeyle yeniden İppolit Matveyeviç'e çullandı. Eski soylular başkanının yüzüne karşı haykırdığı aşağılayıcı sözler, içinde biriken öfkeyle birlikte acısını da dışa vuruyordu. Eğer kahverengi giysili bir adam sonu gelmez gibi görünen bu taşkınlıkları yarıda kesmese, kim bilir, sonu neye varırdı! Yabancı adam sanki tenis oynuyormuşçasına ellerini-kollarını sallıyor, öne eğiliyor, geriye zıplıyor, garip garip hareketler yapıyordu.

İki ortağa yaklaşarak;

— İşittiğime göre burada açık artırma varmış. Şu salonda mı? diye sordu. Açık artırmada ev eşyaları satılıyormuş. Gerçekten burada mı satılıyor? Aman ne güzel!

Yabancı şaşkın şaşkın bakan ortakların önünden hızla ilerleyip iri kalçalarını sallayarak salona daldı, sonuncu sandalyeyi öyle büyük bir çabuklukla satın aldı ki, Vorobyaninov az kaldı kıskançlıktan çatlayacaktı.

Becerikli adam elindeki alındıyla mal teslim tezgâhına yanaştı.

— Söyler misiniz, sandalyemi hemen götürebilir miyim? Alıp götürebilirim, öyle mi? Ah, ah, ne güzel!

Her yeri kıpır kıpır oynayan sandalye sahibi keçilerin melemesi gibi sesler çıkararak sokaktan geçen ilk arabaya atladı, doğruca evinin yolunu tuttuğu belliydi. Ostap sokak çocuklarından birini adamın peşine taktı.

Öbür sandalyeleri satın alanlar da evlerine dağılmaya başladılar. Adamların salondan ayrılmasıyla birlikte Ostap'ın bulduğu küçük yaştaki çocuklar tek tek gidenlerin arkasından seğirttiler. Ostap'ın kendisi de oradan ayrılırken İppolit Matveyeviç süklüm püklüm genç ortağının peşine düştü. Yaşanan olaylar ona rüya gibi geliyordu. Her şey öylesine hızlı ve beklenmedik bir biçimde gelişmişti ki, zavallıcık başına gelenleri anlayacak durumda değildi.

Sivstsev Vrajog semtinde bütün pencereler ardına kadar açıktı; evlerin içlerinden piyano, mandolin, akordeon sesleri sanki bahar şenliği varmışçasına dört bir yana yayılıyordu. Pencere önleri sıra sıra çiçek saksılarıyla doluydu. Pantolonunun askısı iri göbeğinin üzerinde gerilen, kıllı göğsü açık, şişman bir adam pencerelerden birinin karşısında çılgınlar gibi şarkı söylüyordu. Kocaman bir kedi duvarın dibinden kostaklanarak geçmekteydi. Yiyecek satılan küçük dükkânların kapılarının üstünde gaz lambaları yeni yeni yanmaya başlamıştı.

Kolya pembe evin giriş kapısının önünde bir ileri, bir geri dolaşıp durmaktaydı. Ostap'ın geldiğini görünce arkadaşına dostça selam verdikten sonra onun arkasındaki İppolit Matveyeviç'e bir şey söylemeden yanına yaklaştı. O sırada soylular birliği başkanının aklından kötü şeyler geçmediği belliydi. Çünkü Liza'ın kocasının selam vermemesine alınmayıp genç adama kendisi selam verdi. Berikinin kaybedecek fazla zamanı olmadığı anlaşılıyordu.

Selama;

— İyi akşamlar, diye kuru bir karşılık verdikten sonra Vorobyaninov'un kulağına esaslı bir yumruk indirdi.

Bununla da yetinmedi, acı söz söyleme konusunda usta sayılan Ostap'a parmak ısırtan aşağılayıcı sözleri birbiri ardından soylular başkanının suratına haykırmaya başladı:

— Seni saldırgan köpek! Köpekler gibi ısırmaya kalkıştığın için başına ne işler açtığını şimdi göreceksin!

Kolya, Vorobyaninov'un kimi ısırmaya kalkıştığını açıkça belirtmemişti. Kıskanç koca ayaklarının ucuna basıp yükseldi, gözlerini kapayarak soylular başkanının iki yanağına birer tokat patlattı. Dirseklerini kaldırarak kendini savunmaya çalışan yaşlı adam nedense hiç sesini çıkarmadı.

Ostap;

— Çok doğru yapıyorsun! diye bağırdı. Şimdi ensesine bir tokat daha! Hayır, bu kadarı yetmez, bir daha! İşte bu iyi! Civcivler fazla ileri giden anaç tavuklara gerekli dersi vermeli! İstersen birkaç tokat daha atabilirsin! Ancak sakın başına gelmesin! Çünkü orası kart zamparanın en nazik yeridir.

Stargorod'da kurulan yeraltı örgütünün üyeleri düşünce devi ve Rus demokrasisinin babasının o anda içine düştüğü durumu görseler herhalde "Kılıç-Puhu" derneğinin varlığından kısa sürede eser kalmazdı.

Kolya ellerini cebine sokarak;

— Şimdilik bu kadarla yetinelim, dedi.

— Yok, yok! Bir daha patlat!

— Bu herifi artık gözüm görmesin! Benden aldığı dersi yaşadığı sürece unutmaz herhalde.

Kolya böyle diyerek yürüdü. Ostap ise ikinci kata, İvanopulo'nun bölmesine çıktıktan sonra oradan aşağıya baktı. İppolit Matveyeviç pembe evin karşısında, küçük elçilik binasının dökme demir çitine dayanmış, bitkin bir durumda ayakta dikiliyordu.

Ostap dayanamayıp seslendi:

— Yoldaş Mihelson! Konrad Karloviç Mihelson! Hadi, artık içeri girin, gelmenize izin veriyorum.

İppolit Matveyeviç bölmeye girdiği zaman biraz olsun toparlanmıştı.

— Bu ne küstahlık! Bu ne kabalık! dedi öfkeli bir sesle. Kendimi tutmasam arkadaşını pataklayacaktım.

— Ah, şu gençlik sevdası yok mu! Görüyorsun, insana ne korkunç şeyler yaptırıyor! Başkasının karısına askıntı ol, başkasının parasını harca diye

kim zorladı sizi? Benim bildiğim, buna ahlaksızlığın daniskası derler! Şey, söyler misiniz, Kolya kafanıza vurduğunda çok acıdı mı?

— Onu düelloya çağırmazsam ben de adam değilim!

— Çağırın, çağırın! Danışman olarak en iyi arkadaşımı yanına veririm. Düello kurallarını ezbere bilir, ayrıca iki de çalı süpürgesi getirir size silah olarak. Bunlarla ölümüne çarpışırsınız. İvanopulo'yu ve onun kaldığı bölmenin sağındaki komşusunu tanık olarak görevlendiririm. İvanopulo'nun komşusu çok ünlüdür, küçük bir kentte yaşayanların saygıdeğer hemşehrisi olmaktan dolayı her gün övünür. İsterseniz düelloya kıyma makineleriyle katılın. Şanınıza uygun düşer. Böylece yaralanmalar kesin ölümle biter, kim yaralanırsa anında köfteye dönüşür. Nasıl, önerilerimi beğendin mi?

Bu sırada sokaktan keskin bir ıslık sesi işitildi. Sokak çocukları topladıkları bilgilerle geri dönmeye başlamışlardı. Ostap onlarla görüşmek üzere dışarı çıktı.

Çocukların yüklendikleri görevi tam olarak yerine getirdikleri az sonra anlaşıldı. Verdikleri bilgiye göre sandalyelerin dört tanesi Kolomb tiyatrosuna satılmıştı. Bu haberi getiren çocuk adamların sandalyeleri nasıl el arabasına koyup taşıdıklarını, tiyatroya varınca oyuncuların girdikleri kapıdan üst kata nasıl çıkardıklarını tüm ayrıntılarıyla anlattı. Ostap, Kolomb tiyatrosunun yerini biliyordu.

Başka bir iz sürücü veletin belirttiğine göre iki sandalye at arabasıyla götürülmüştü. Arkadaşları arasında "şık gariban" diye adlandırılan yeni yetme velet biraz geri zekâlı olmalıydı. Neden derseniz, sandalyelerin götürüldüğü sokağın adını –Varsonofyevski sokağı– ve içeri sokulduğu dairenin numarasını –17 numaralı daire– hatırında tutmuştu da, nedense apartmanın numarası aklından çıkmıştı

— Öyle hızlı koştum ki, o sırada apartmanın numarasını unuttum, diye açıkladı durumunu.

— O zaman avcunu yalarsın. Para mara yok sana.

— Amca! Ne olur, kesmeyin paramı! Sana apartmanın yerini gösteririm!

— Öyleyse bekle burada. Oraya birlikte gideceğiz.

Keçi gibi meleyen adam aldığı sandalyeyi Sadovaya-Spaskaya caddesindeki evine götürmüştü. Ostap verilen adresi defterine yazdı.

Sekizinci sandalye Halklar Evi'ne satılmış bulunuyordu. Besbelli, bu sandalyenin peşine düşen çocuk cin gibi zekiydi. İz sürücü zeki velet, bekçi türünden karşısına çıkan bütün engelleri aşarak Halklar Evi binasına girmiş, sandalyeyi "Stanok" gazetesi demirbaşlar sorumlusunun satın aldığını öğrenmeden oradan ayrılmamıştı.

Henüz iki çocuktan haber yoktu. Az sonra ikisi de yorgunluktan dilleri bir karış dışarıda, koşa koşa buluşma yerine yetiştiler.

— Çistıye Prudı semtinde Kazarmennıy sokağı, dedi birisi.

— Apartmanın numarası?

— Dokuz numara, ağabeyciğim. Daire numarası da dokuz. Bitişiğinde Tatarlar oturuyor. Avludan girince hemen orada. Sandalyeyi taşımalarına bile yardım ettim.

Sonuncu çocuğun getirdiği haber hiç de iç açıcı değildi. Başlangıçta her şey iyi gitmişti de, sonradan işler bozuluvermişti. Çocuğun anlattığına göre sandalyeyi satın alan kişi Oktyiabr demiryolu garına girerek doğrudan doğruya eşya teslim ambarına yönelmişti. Ambarın girişinde Ulaştırma Bakanlığı Jandarma Birliği bulunduğu için çocuğun içeri girmesine izin vermemişlerdi.

Çocuk çok üzgündü.

— Adam ilk trene atladığı gibi çoktaaan Moskova'dan ayrılmıştır, dedi.

Bu durum Ostap'ın tüm neşesini kaçırdı. Çocuklara ücretlerini bol keseden ödeyerek –her birine birer ruble– onları başından savdı. (Varsonofyevski sokağına giden iz sürücüye ertesi gün erkenden gelmesi söylendi.)

Teknik yönetici eve döndükten sonra ortağının bütün sorularını yanıtsız bıraktı. Çünkü kafası yapmayı tasarladığı, bir an önce bitirmesi gereken işlerle doluydu.

— Henüz fırsatı kaçırmış değiliz, dedi. Aşağı-yukarı adresler elimizde, sandalyeleri bulmak için eskiden denenmiş bütün yöntemleri kullanmaktan çekinmeyeceğiz. Bunlar; 1) arkadaşlık ilişkisi, 2)aşk dalavereleri, 3)zorla eve girme, 4) eldeki malla değiş-tokuş ve 5)parayla satın alma yöntemleridir. En etkileyicisinin sonuncusu olduğunu unutmayalım.

Ostap bunları söyledikten sonra İppolit Matveyeviç’in yüzüne alaylı bir bakış fırlattı. Büyük dalaverecinin kıvrak düşünme yetisi ile ruhsal dengesi bütün canlılığıyla geri dönmüştü. Daha önce görüldüğü üzere, para bulmak onun yönünden sorun değildi. Ellerindeki “Bolşevikler Çamberleyn’e mektup yazıyorlar” tablosu ile gümüş süzgeç ne güne duruyordu? Bunları istedikleri an satabilirlerdi. Ayrıca yakışıklı teknik yönetici birkaç hanımla birden evlenme becerisini yeniden uygulamaya koyabilirdi.

Onu kaygılandıran bir şey vardı, o da onuncu sandalyenin durumuydu. Gerçi onun da izini bulmuşlardı, ancak belirsizlik içinde, bulanık bir izdi bu.

Ostap morali düzelmiş olarak sesini yükseltti:

— Eh, onun da çaresine bakacağız! Bire karşı şansımız dokuz! Az mı sanıyorsun? Oturum devam ediyor. Beni işitiyor musun, bay başkan?

Başlık XXII

YAMYAMLAR KRALİÇESİ ELLOÇKA

Araştırmacıların yaptıkları sayıma göre William Shakespeare'in yapıtlarında kullandığı sözcük sayısı 12.000 kadarmış. Afrika'daki "Mumbo-Yumbo" oymağının günlük yaşamda kullandığı sözcük sayısı ise 300.

Bayan Elloçka (Yelena) Şçukina'ya gelince, bütün işlerini topu topu 30 sözcükle çekip çeviriyordu.

Demirbaş sözcük sayısı kalın sözlüklere zor sığan, zenginliğiyle övündüğümüz Rus dilinden bayan Şçukina'nın titizlikle seçip kullandığı sözcük, deyim, ünlem sayısı işte şuncacıktı:

1. Kabalaşıyorsun.
2. Oh-ho! (Bu ünlem duruma göre alay, şaşkınlık, heyecan, sevinç, küçümseme, kıvanç gibi pek çok anlamı taşır.)
3. Aman ne iyi!
4. Somurtuk. ("Yaramaz Petya", "kapalı hava", "üzücü olay", "kara kedi" sözcük kümelerindeki sıfatların hepsinin yerine geçer.)
5. Karanlık. (Durgun, asık suratlı)
6. Korkunç. (Sözün gelişi, iyi bir arkadaşıyla karşılaştığında "Ne korkunç rastlantı!" demekle Elloçka çok şey anlattığını sanıyordu.)
7. Delikanlı. (Yaşına, toplumsal konumuna bakmaksızın tanıdığı bütün erkekler için kullanır.)
8. Bana ne yapacağımı öğretme!
9. Çocuk pataklar gibi. (İskambil oyununda elindeki kâğıtla başkasınınkini alırken, oturduğu apartmanda saygıdeğer biriyle konuşurken

ya da birine kızdığında bu deyimle herkese üstünlük taslar.)

10. Of, ne güz-zel!

11. Kalın ve alımlı. (Hoşuna giden canlı, cansız bütün varlıklar için kullanır.)

12. Arabaya binelim. (Kocasıyla birlikteyken.)

13. Taksiye binelim. (Tanıdığı bir erkekle birlikteyken.)

14. Sırtınız bembeyaz. (Birine şaka yapmak istediğinde söyler.)

15. Ne sandınızdı ya!

16. -ciğim, -cığım eki.(Alekseyciğim, Mişacığım gibi.)

17. Ho-ho! (Yerine göre alay, şaşkınlık, heyecan, sevinç, küçümseme, kıvanç belirtir.)

Saymaya gerek görmediğimiz öbür sözcük ve deyimler Elloçka ile büyük mağazaların tezgâhtarları arasında iletişim zinciri kurmaya yaramaktaydı.

Elektrik mühendisi Ernest Pavloviç Şçukin'in yatağının üstünde asılı duran, bayan Şçukina'nın iki fotoğrafına dikkatle bakacak olursanız (bunların biri cepheden, öbürü yandan çekilmiştir) kadının açık, biraz da kabarık alnının güzelliği o anda gözünüze çarpar. Nemli gözleri, Moskova ili sınırları içinde daha sevimlisini bulamayacağınız burnu ile çini mürekkebiyle konduruverdiği, çenesindeki minicik ben de dikkatinizi çekecektir yüzde yüz.

Elloçka mini minnacık bir kadındı. En bodur erkek bile onun yanında kendini çam yarması iriliğinde, pehlivan gibi güçlü hisseder, bundan dolayı koltukları kabarırdı.

Bayan Şçukina'nın başkaca bir özelliğine gelince, onda böyle bir şeyi arasanız da bulamazsınız. Kaldı ki Elloçka'nın göz doldurucu özelliklere gereksinmesi yoktu, çünkü erkeklerin kendisini kadınların en alımlısı saydığına inanıyordu.

"Elektroliyustra" fabrikasında çalışan kocasının ayda eline geçen 200 ruble Elloçka için cep harçlığı bile değildi. Bay Şçukin ile evlenip evinin hanımı olalı beri, yani tam dört yıldır sürdürdüğü yaşam mücadelesinde böylesine az para onun ne işine yarardı ki? Bütün eksiklerini tamamladıktan sonra evinin geçimini sağlamak kolay değildi elbette... İşte bu yüzden zavallı Ernest Pavloviç akşamları eve ek iş getiriyor, hizmetçi tutmayıp gaz

ocağını kendisi yakıyor, evi silip-süpürüp çöpleri atıyor, köfteyi bile kendi elceğiziyle kızartıyordu...

Ancak bunların hiçbirinin bir yararı dokunamazdı Elloçka'ya. Tehlikeli bir düşman evinin düzenini günden güne, gittikçe derinden sarsmaktaydı. Bütün gelir kaynaklarının çalıştırılması, mutfak harcamalarının alabildiğine kısılması bile günlük masraflarını karşılamaya yetmiyordu. Elloçka dört yıl önce, yani yeni evlendiği günlerde okyanusun ötesinde ona amansız bir rakip çıktığını öğrenmişti.

O günlerde Fima Sobak adında bir komşu kadın gelmişti evine. Gelirken yanında ocak ayının ayazı ile bir de Fransız moda dergisi getirmişti. Elloçka derginin birinci sayfasını açar açmaz gözleri bir fotoğrafa çakıldı kaldı. Milyarder Wonderbild'in kızının, çevresine ışık saçan fotoğrafıydı bu. Kızın omuzlarında tüyleri havada uçuşan gösterişli bir kürk ile bunun altında ipekli bir giysi, boynunda da birkaç dizi inci gerdanlık vardı. Amerikalı milyarderin kızı giyim kuşamının göz alıcılığı yanında saçlarına da akıllara durgunluk veren bir biçim vermişti. Oysa ne Wonderbild'in kızı, ne de babalarının parasıyla gösteriş yapan öbür Amerikan milyarderlerinin kızları, evinin hanımı Elloşka'nın eline su dökmek şöyle dursun, ayağının tırnağı bile olamazlardı.

Elloçka o günden sonra giyimine daha çok özen göstermeye başladı. Mağazadan satın aldığı, biçimi güzel, krepdöşin bir bluzu akşam üzeri evinde sevine sevine prova ederken kendini bütün erkeklere beğendirmek için daha çok şeyler yapması gerektiğine karar verdi. Çünkü bluzunu giyince prensesler kadar güzel olduğunu, bu durumda ona hiçbir kadının rakip çıkamayacağını bir bakışta anlamıştı.

Aynadaki görüntüsüne gözlerini dikerek;

— Ho-ho! diye haykırdı.

"Erkekler beni görür görmez heyecandan titremeye başlar, güzelliğime vurulup istediğim her yere koşa koşa gelirler peşimden. Ama ben soğukkanlı davranmalıyım. Hiçbir erkek benim elime su dökemez. Dünyada benden güzel kadın yok. Hele bluzumun bir eşi daha bulunmaz!" türünden, o anda benliğini saran karmaşık duyguları uzun sözlerle anlatmak yerine Elloçka yamyamların dilinde pek çok anlama gelen "ho-ho" ünlemini seçmişti.

Bu haykırışın başka bir anlamı da “Ya o, ya ben!” demekti.

Ertesi sabah kalkar kalkmaz ilk işi bir kadın berberine koşmak oldu. Burada ensesindeki güzelim saç örgüsünü kestirdi, koyu saçlarını kızıla boyattı. Bundan sonraki adımı, milyarder kızlarının gezip tozduğu güzellikler cennetine çıkan merdivenin bir üst basamağına çıkmak oldu. Bayan Elloşka Sçukina kocasının üye olduğu yardımlaşma sandığından kredi çekerek bununla susamuru kürkünü andıran köpek postu satın aldı ve bununla gece tuvaletinin yakasını süsledi. Yakası köpek postuyla kaplı gece giysisi Wonderbild’in burnu büyük kızına ilk darbeyi indirmeye yetti.

Bu darbenin ardından kibirli Amerikalı’ya üst üste üç darbe daha geldi. Evinde kürk dikim işiyle uğraşan Fima Sobak, Elloçka’nın isteği üzerine ona şinşilla kürkünden bir pelerin dikti (Aslında şinşilla filan değil, Tula ilinde sıkça avlanan Rus tilkisi postuydu bu). Arjantin keçesinden yumuşak bir şapka yaptı, bay Şçukin’in ceketini tornistan edip bayan ceketine dönüştürdü. Milyarder kızı bu darbelerle hayli sarsıldıysa da onu bu güç durumdan yüreği sevgi dolu babası kurtardı.

Bir sonraki Fransız moda dergisinde kahrolası okyanus ötesi dilberin dört fotoğrafını daha gördü Elloçka. Bunlar: 1) Kuzgun rengi bir tilki kürküyle, 2) milyarder kızının alnının ortasına yapıştırdığı pırlanta bir yıldızla, 3) havacı kılığıyla (uzun çizmeler, beli daracık yeşil bir ceket ve dikiş yerleri orta büyüklükte zümrüt işlemeli eldivenler) ve 4) üzerindeki değerli taşlarla ilk bakışta mücevher çağlayanını andıran ipekli gece tuvaletiyle çekilmiş fotoğraflardı.

Elloçka var gücüyle seferberlik ilanına karar verdi. Kocasını zorlayıp yardımlaşma sandığından yeniden borç istetti, ancak adamcağız topu topu 30 ruble alabildi. Güzellikte geri kalmamakta direnen bayan Şçukina’nın yarış hırsı aileyi gitgide batağa sürüklemekteydi. Elloçka ne olursa olsun yaşamın her alanında rakiplerine karşı mücadele vermek zorundaydı. Hele moda dergisinin son sayısında milyarder kızının Florida’da bir şato aldığını öğrenince... Bunun üzerine Elloçka da evini yeni mobilyalarla donatmaya karar verdi. Önce açık artırma salonuna uğrayıp oturacak yeri yumuşacık bir çift sandalye satın aldı. (İyi bir alış-veriş yaptığına inanıyordu, böyle bir fırsat her zaman ele geçmezdi.) Sandalyeler için harcadığı parayı kocasına

danışmadan mutfak masrafından kesmişti. Sonuçta ayın sonuna on gün varken ellerinde dört ruble kaldı.

Elloçka komşularına çalım satarcasına, satın aldığı sandalyeleri Varsonofyev sokağındaki evine taşıdı. O sırada kocası henüz gelmemişti. Çok geçmeden bay Şçukin kocaman bir bavula doldurduğu ek işlerle içeri girdi.

Elloçka kocasının duyacağı bir sesle;

— Karanlık koca geldi, dedi.

Bayan Sçukina ağzından çıkan lafların iyi duyulmasını ister, o yüzden birinin kafasına sopayla vurur gibi pat pat konuşurdu.

— Merhaba, Yelenacığım, bu sandalyeler de nereden çıktı? diye sordu bay Şçukin.

— Oh-ho!

— Ciddi soruyorum? Nereden geldi bu sandalyeler?

— Güz-zel!

— Evet, sandalyelerin güzelliğine diyecek yok.

— Çok ünlüdürrr!

— Biri mi armağan etti yoksa?

— Oho!

— Nasıl? Satın mı aldın? Hangi parayla? Yoksa mutfak masrafları için ayırdığımız parayla mı? Sana kaç kez böyle davranmamanı söyledim?

— Ernestçiğim, kabalık ediyorsun!

— Bunu nasıl yaparsın?! Şimdi biz ne yiyip içeceğiz?

— Kendini ne sanıyorsun sen?

— Senin işlerine aklım ermiyor! Gelirimizi göz önüne aldığın yok!

— Şaka yapıyorsun!

— Evet, evet, kazancımıza göre para harcamalısın!

— Bana ne yapacağımı öğretme!

— Seninle daha ciddi konuşmamız gerekiyor. Ayda elime geçen para topu topu iki yüz ruble. Bunu biliyor musun?

— Somurtuk!

— Kimseden rüşvet almam, hırsızlık yapmam, kalp para basmasını beceremem...

— Korkunç!

Ernest Pavloviç ister istemez sesini kesti. Bir süre durduktan sonra;

— Bak sana ne söyleyeceğim! dedi. Böyle yaşamak olanaksız! Bunun bir çaresine bakmalıyız.

Elloçka yeni aldığı sandalyelerden birine oturdu, bomba gibi patlayan bir sesle;

— Ho-ho! karşılığını verdi.

— Evet, ayrılmamız gerekiyor.

— Aa! Akılsız! Sen neler söylüyorsun

— Karakterlerimiz uyuşmuyor. Ben...

— Kalın ve güzel delikanlı.

— Sana kaç kez bana “delikanlı” deme diye söyledim?

— Şaka yapıyorsun.

— Ne biçim sözler bunlar? Böyle saçma sapan konuşmayı nereden çıkardın?

— Bana ne yapacağımı öğretme!

— Tüh sana!

— Kabalaşıyorsun, Ernestçiğim.

— Gel, anlaşarak ayrılalım.

— Oho!

— Haklılığını savunacak durumda değilsin. Bu tartışma...

— Seni çocuk pataklar gibi pataklarım.

— Artık sana dayanamayacağım! Senin bu yaptıkların verdiğim karardan döndürmeyecektir beni! Şimdi gidip eşyalarımı götürmek üzere bir araba çağıracağım.

— Şaka ediyorsun.

— Eşyaları eşit olarak paylaşacağız.

— Korkunç!

— Ayda sana yüz ruble nafaka öderim. Hatta yüz yirmi ruble bile verebilirim. Evi sana bırakıyorum. İstediğin gibi yaşarsın, artık seninle yapamayacağım.

— Amman ne güzel!

— Arkadaşım İvan Alekseyev’in evine taşınacağım.

— Oho!

— Kendisi yazlığa çıktı. Yaz boyunca onun dairesinde kalabilirim. Anahtar cebimde. Ancak evde tek eşya yok.

— Amman ne güzel!

Ernest Pavloviç dışarı çıktı, beş dakika sonra kapıcıyla birlikte geri döndüler.

— Giysi dolabı yerinde kalsın. Senin daha çok işine yarar. Ama yazı masasını ben götüreceğim. Bunu kabul et lütfen. Kapıcı, şu sandalyelerden birini alınız. Öyle sanıyorum ki, bu kadarına hakkım var.

Ernest Pavloviç birkaç parça özel eşyasını büyük bir çıkın yaptı, çizmelerini gazeteye sardıktan sonra kapıya doğru yürüdü.

Elloçka bir gramofonun tekdüze çıkan sesi gibi;

— Sırtın bembeyaz, dedi.

— Hoşça kal, Yelena.

Adamcağız böyle dedikten sonra biraz bekledi. İstiyordu ki, karısı o metal gibi çınlayan sesiyle ona abuk sabuk şeyler söylemesin, belki de biraz gönül alıcı laflar etsin. Bayan Şçukina da o an içinde bulundukları ciddi durumun önemini kavramış bulunuyordu. Bütün gücünü kullanarak ayrılma sırasında söylenmesi gereken en uygun lafları aradı ve çabucak buldu:

— Taksiyle mi gideceksin? Çok güzzel!

Mühendis Ernest Pavloviç kendini paldır küldür merdiven basamaklarından aşağı attı.

Elloçka o akşamı komşusu Fima Sobak'la birlikte geçirdi. İki kadın dünyayı sarsacak olan ekonomik olayların önemini tartıştılar, modadaki yeni değişimleri uzun uzun gözden geçirdiler.

Fima tavuklar gibi başını omuzlarının arasına gömerek;

— Öyle sanıyorum ki, insanlar bundan böyle uzun ve geniş giysilerle ortalıkta dolaşacaklar, dedi.

— Korkunç!

Elloçka böyle dedikten sonra Fima Sobak'a saygıyla baktı. Sobak'ın kullandığı günlük sözcük sayısı yüz sekseni biraz geçiyor, o yüzden başkentin kültürlü kadınları arasında sayılıyordu. Hele sözcüklerden biri vardı ki, Elloçka kırk yıl uğraşsa bile böyle bir şeyi kesinlikle

ezberleyemezdi. Bu, “homoseksüellik” sözcüğü olup Fima Sobak’ın kültürlü kadın olduğunun en büyük kanıtıydı.

Neşeli söyleşileri geç vakitlere kadar sürdü.

Ertesi sabah 10 sularında Ostap, Varsonofyev sokağına geldi. Ona yol gösteren sokak çocuğu önden koşuyordu. Çocuk, büyük dalavereciye evi gösterdi.

— İşte burası.

— Yalan söylemiyorsun, değil mi?

— Öyle şey olur mu, amca? Şuradan, ön kapıdan gireceksiniz.

Ostap iz sürücüye hak ettiği bahşişi çıkarıp verdi.

Beriki verilen parayı az bulmuştu. Arabacılar gibi pazarlığa girişti:

— Bir ruble yetmez, biraz daha ekleyin.

— Ölü eşeğin kulağını alırsın. Bu bile fazla sana. Beni yalnız bırak, bastıbacak!

Ostap apartmandan içeri girdikten sonra aradığı kapıyı bularak parmağıyla tıklattı. Kapıyı açacak kişiye ne söyleyeceğini bilmiyordu daha, o anda esin perisinin yapacağı yardıma sığınmıştı.

— Oho! diye çınlayan bir kadın sesi duyuldu kapının arkasından.

— Bir iş için sizi rahatsız edecektim.

Kapı açıldı. Ostap’ın girdiği odada ilk anda dikkatini çeken şeyleri ancak ağaçkakan kuşunun düş gücünde bir yaratık böyle bir araya getirebilirdi. Duvarlarda sinema yıldızlarının fotoğrafları ile oyuncak bebekler, pencerelerde ise Tambov fabrikası yapımı perdeler asılıydı. Odanın dört bir köşesini kaplayan rengarenk görüntüler arasında ufacık-tefecik ev sahibi kadını görmek bayağı zordu. Gözlerinin önü pul pul olan Ostap gene de kocası Ernest Pavloviç’in ceketinden tornistan edilmiş, kenarları çeşidi belirsiz bir kürkle zıhlanmış sabahlığı içinde evin hanımını fark edebildi.

Sosyete kadınları karşısında nasıl davranmak gerektiğini bilen Ostap hemen harekete geçti. Bir adım gerileyerek heyecanla bağırdı:

— Aman, şu kürkün güzelliğine bakın!

— Şaka yapıyorsunuz. Meksika tuşkanıdır.

— Size gerçeği söylememişler, hanımefendiciğim! Sırtınızdaki daha değerli bir kürk! Şanghay parsına benziyor! Evet, evet, en azından Şanghay

parsıdır! Güneşte nasıl da hareleniyor! Zümrüt renginde bir parsı daha önce hiç görmemiştim!

Elloçka, Meksika tuşkanını eline bir suluboya fırçası alıp yeşile boyamıştı. Gene de sabah ziyaretçisinin iltifatları hoşuna gitti.

Büyük dalavereci evin hanımına kendini toparlama fırsatı vermeden kürkler hakkında bütün bildiklerini sayıp dökmek niyetindeydi. O niyetle kürklerle ilgili işittiklerinin hepsini söyleyip bitirdikten sonra sözü ipeklilerden açtı, bu arada sözde Özbekistan merkez yönetiminin kendisine göndermiş olduğu ipek kozalarından birkaç yüzünü evin güzel hanımına armağan edeceğini bildirdi.

— Hey, sen ne yaman delikanlıymışsın, be!

— Sizi anlamıyor değilim, tanımadığınız bir erkek sabah sabah kapınızı çalınca çok şaşırdınız.

— Oh-ho!

— Size gelişimin nedenini nasıl açıklasam, bilmem ki...

— Şaka yapıyorsunuz.

— Dün açık artırma salonunda görmüştüm sizi. Üzerimde olağanüstü bir etki bıraktınız.

— Kabalaşıyorsunuz.

— O da ne demek? Sizin gibi büyüleyici bir kadına kabalık etmek ne haddime düşmüş!?

— Korkunç!

Ostap ile bayan Şçukina arasındaki söyleşi bu tarzda uzadı gitti. Gene de büyük dalaverecinin, kadınla yaptığı abuk sabuk konuşmalardan çok yararlandığını söylemeliyiz. İltifatlarının gitgide tadı kaçmakla birlikte evde aradığı şeyin izini sürdürmeyi sonuna dek elden bırakmadı, doğulu insanlara özgü süslü yaltaklanmalar ona Elloçka’nın özel yaşamı ve geçen akşam kocasıyla arasında geçen olayla ilgili değerli bilgiler kazandırdı.

Bir yandan da; “Gördün mü başımıza gelenleri? Sandalyeler hamam böcekleri gibi sağa-sola kaçışıyor. Tutabilene aşk olsun!” diye düşünüyordu.

Birden kararını verdi:

— Sevgili bayan. Bana şu sandalyeyi satar mısınız? Çok hoşuma gitti de... Böyle sanat değeri taşıyan bir ev eşyasını ancak sizin gibi zevk sahibi

kadınlar seçebilir. Bunu bana satarsanız size seve seve yedi ruble öderim.

— Kabalaşıyorsunuz, delikanlı.

— Ho-ho, öyle şey olur mu?

Karşısındaki kadının konuşma tarzını hemen benimseyen büyük dalavereci, “Ben de ona değiş-tokuş önerisinde bulunurum,” diye geçirdi içinden.

— Güzel hanımcığım, biliyor musunuz, şimdilerde Avrupa’da ve Filedelfiya’nın birçok zengin evinde çayı demledikten sonra bardağa süzgeçten geçirerek koyma modası aldı yürüdü. Böyle yapmak hem sağlığa uygun, hem de hoş bir görüntüsü var.

Elloçka dikkat kesildi. Ostap palavralarını sürdürdü:

— Geçenlerde Viyana’dan dönen bir dostum bana böyle bir süzgeç getirdi. Görseniz bayılırsınız.

— Ünlü bir şey, ha?

— Oho! Ho-ho! Ne demezsiniz! Size süzgecimi vereyim, siz de bana şu sandalyeyi... Başa baş değiştiririz. İster misiniz?

Ostap cebinden gümüş suyuna batırılmış çay süzgecini çıkardı. Tavanda bir ışık lekesi belirdi o anda. Leke oradan aşağıya sıçrayıp odanın yarı karanlık köşelerinde dolaştı. Boş konserve kutusu Afrika’daki Mumbo-Jumbo oymağının ilkel insanları üzerinde hangi etkiyi bırakırsa, gümüş süzgecin Elloçka’nın üzerindeki etkisi de aynı oldu. Bayan Şçukina kendinden geçerek alçak sesle inledi:

— Ho-ho!

Ostap kadının kendine gelmesini beklemeden süzgeci masaya bıraktı, güzel bayandan kocasının adresini öğrendikten sonra yere kadar eğilip bir selam çaktı, sandalyeyi çabucak alıp çıktı.

Başlık XXIII

AVESSALOM VLADİMİROVİÇ İZNURENKOV[10]

Şirket ortakları için hasat mevsimi başlamış demekti. Ostap'ın inancına göre demir tavındayken dövülmeliydi. Şirketin teknik yöneticisi İppolit Matveyeviç'i bağışlamış gözükmekle birlikte arada bir acı sözlerle tepesini gagalamaktan geri durmuyordu:

— Sizi de başıma nereden sardım? Benim hiçbir işime yaradığınız yok. En iyisi fazla gecikmeden görevinizin başına dönün. Orada ölüler sizin yolunuzu bekliyor; yeni doğan bebekler, genç evliler bir an önce nüfus kütüğüne geçmek için can atıyorlar. Onları fazla bekletmeyin!

Böyle söylüyordu ama bir yandan da kötü yollara sapan soylular başkanına tüm kalbiyle bağlandığını hissediyordu. Ortağına şöyle bir baktı. Dibinden kazıttıktan sonra yeniden çimlenen saçları tıpkı kırağı düşmüş çayıra benziyordu. Ostap "Onsuz yaşamanın da pek tadı yok," diye geçirdi içinden.

Yapılacak işleri planlarken soylular derneği başkanının yardımlarına da yer vermek gerekecekti. Bölmesinde kaldıkları İvanopulo yanlarından ayrılır ayrılmaz ortağının ensesinde boza pişirmeye başlayan teknik yönetici mücevherlerin aranmasıyla ilgili talimatlarını art arda sıraladı:

— Atakça dalacaksın üzerine işin! Mıymıntı mıymıntı alttan almak yok! Pişkin davranacaksın her zaman. İnsanlar yüzsüzlükten hoşlanır. Araya üçüncü kişileri sokmak yok, sakın ha! Sen herkesi enayi mi sanıyorsun? Başkasına güvenip mücevherleri onun becerisiyle ele geçirmeye çalışırsan hava alırsın! Bir de kesinlikle suç sayılacak yollara sapmayacaksın! Biz yasalara saygılı kişileriz.

Büyük dalavereci bu kurallara uymasını ortağına sıkı sıkı tembihlese de pırlantaların bulunması işi yavaş ilerliyordu. Önlerindeki en büyük engel ceza yasalarıydı. Ayrıca başkent halkının tuhaf saplantıları vardı. Geceleri evlerine pencereden filan gizlice girilmesinden hoşlanmıyorlardı. Eğer bir eve girmek gerekiyorsa bacadan pencereden değil, kurallara uygun olarak kapıdan girmek zorundaydılar.

Elloçka Şçukina'nın evine yaptığı ziyaretten sonra Ostap, kadının açık artırmadan aldığı sandalyeyi getirdi, arkadaşı İvanopulo'nun bölmesine koydu. Çay süzgeci karşılığında ele geçen bu sandalye araştırmalarının üçüncü ganimetiydi. Ele geçirdikleri ilk sandalyeden beri davranışlarında çok şey değişmişti. Artık eskisi gibi buldukları sandalyenin üstüne kendilerinden geçercesine atlamıyorlar, kumaşını tırnaklarıyla didik didik edip yaylarını parçalamıyorlardı.

Teknik yönetici durumu şöyle açıkladı:

— Ele geçirdiğimiz sandalyelerden mücevher çıkmazsa gene de her birinden en azından on bin ruble kazançlıyız. Çünkü geriye kalan sandalyelerin değeri artıyor, yani bunlarda mücevher bulma şansımız yükseliyor. Bayandan aldığım bu sandalye de öyle. İçinden pırlanta çıkmadı diye ne diye üzülüp kendimizi kahredelim? Arkadaşım İvanopulo bir eşya sahibi olacak, bundan dolayı o sevinirken biz de arkadaşımız adına mutluluk duyacağız.

Pembe evden çıkar çıkmaz ortaklar biri bir yöne, öbürü başka bir yöne saptılar. Keçi gibi meleyen adamın Sadovaya-Spaskaya semtindeki evine gitme görevi İppolit Matveyeviç'in payına düşmüştü. Ostap yol harçlığı olarak ortağına yirmi beş ruble verirken birahanelerden uzak durmasını, ama sandalyeyi bulmadan eve dönmemesini sıkı sıkıya tembihledi. Kendisi görev yeri olarak Elloçka'nın kocasının evini almıştı.

İppolit Matveyeviç 6 numaralı otobüse binerek kenti baştan başa dolaştı. Otobüs zıpladıkça o da deri kaplı koltukta başı tavana çarpacakmış gibi hopluyordu. İşte böyle hoplayıp zıplarken meleyen adamın adını kimden sorup öğreneceğini, evine hangi bahaneyle gireceğini, ona söyleyeceği ilk tümcenin ne olacağını, geliş nedenini adama nasıl açıklayacağını düşünüyor; ama bir çözüm yolu bulamıyordu.

Ostap'ın yazdığı adrese en yakın durakta indi, aradığı apartmanı buldu, ama içeri girmeyi bir türlü göze alamadığı için çevresinde dolanmaya başladı. Burası sonradan konuta dönüştürülen, çarlık dönemi otellerinden biriydi. Sıvası dökülmüş ön cephesine bakılırsa çoğu kirasını ödemeyen kötü niyetli yurttaşların barındığı bir apartman olmalıydı.

İppolit Matveyeviç birkaç kez apartman girişine yaklaştı, oraya el yazısıyla yazılıp asılmış duyuruyu okuya okuya sonunda ezberledi. Duyuruda kira borcunu ödemeyenlerin adları ile onlarla ilgili uyarılar vardı. Soylular başkanı fazla düşünmeden birinci kata çıkarak koridor boyunca yürüdü. Tek tek odaların hepsi koridora açılıyordu. Bunlar arasında aradığı 41 numarayı uzaktan gören başkan, sınav için kara tahtaya çağrılan öğrenciler gibi korka korka kapıya yaklaştı. Oradaki bir düğme üzerinde;

AVESSALOM VLADİMİROVİÇ
İZNURENKOV

diye yazan, ters dönmüş bir kartvizit asılıydı.

Zihni bir an bulanan soylular başkanı çalmayı baştan unutarak kapıyı açıp paldır küldür içeri daldı. Uyurgezerler gibi ne yaptığını bilmeden yürüyordu. Birden aklı başına geldi ve;

— Bağışlayın, yoldaş İznurenkov'u görmek istemiştim. Kendisi evde mi? diye sordu.

Hayır, yoldaş İznurenkov diye biri yoktu içerde. İppolit Matveyeviç ancak başını kaldırınca odada kimsenin bulunmadığını anladı.

Odanın dış görünüşüne bakarak içinde oturan kişinin huyunu-suyunu öğrenmek olanaksızdı. Yalnız bir şey açıkça ortadaydı ki, kiracı bekar bir adamdı ve hizmetçi tutmuyordu. Bu da pencere girintisine atılmış sucuk derilerinden, sedirin üstünde yığılı gazetelerden, raflarda duran kitapların toz bağlamasından anlaşılıyordu. Duvarlarda dişili, erkekli bir sürü kedinin, kedi yavrularının fotoğrafları asılıydı. Odanın tam ortasında ise yana devrilmiş bir çift çamurlu potinin yanında soylular başkanının peşine

düştüğü ceviz sandalye duruyordu. Stargorod'daki konağının bütün eşyalarında olduğu gibi sandalyenin birkaç yerinden mor renkte mühür mumları sarkıyordu. İppolit Matveyeviç bir an Ostap'ın sıkıca tembihlediği ceza yasasının maddelerini unutarak sandalyeye doğru atıldı.

Tam o sırada sedirdeki gazeteler hışırdadı, İppolit Matveyeviç korkudan irkilirken gazetelerin altından çıkan küçük bir kedi gerine gerine yürüdü. Kedi bir yandan da patisiyle kulağını, yüzünü, bıyıklarını temizliyordu.

— Tüh be! diyerek rahat bir soluk aldı soylular başkanı.

Sandalyenin ucundan tutup kapıya doğru götürdü. Tam mandala elini uzatmıştı ki, kapı kendiliğinden açıldı ve odanın sahibi, Avessalom İznurenkov eşikte gözüktü. Adamın sırtında keçi gibi meleyen paltosu vardı, paltonun altından menekşe rengi donu gözüküyordu. Pantolonunu giymemişti, elinde tutuyordu.

Artık okurlara Avessalom Vladimiroviç İznurenkov'u tanıtabiliriz. Kendisi yurdumuzda eşine az rastlanan, topluma sağladığı yararlardan ötürü çevresinde sevilip sayılan bir kişiydi. Gene de Şalyapin müzikte, Maksim Gorki yazın alanında, Kabaplanka satrançta, Melnikov at yarışlarında, Tver ve Kamerger caddelerinin kesiştiği köşede en işlek yeri kapan ayakkabı boyacısı çingene, teninin koyuluğu, burnunun iriliği, ayakkabıları sarı renk cilayla pırıl pırıl parlatmasıyla büyük ün kazanmışlardır ama sanatında onlardan geri kalmayan bay İznurenkov adını pek duyuramamıştı.

Avessalom İznurenkov ne mi yapardı? Söyleyelim: Şalyapin en kalın bas sesiyle şarkılar söyler, Gorki büyük romanlar yazar, Kabaplanka satranç ustası Alyohin'le kıran kırana yarışır, Melnikov rekor üstüne rekor kırar, ayakkabı boyacısı çingenenin cilaladığı iskarpinler güneş gibi parlardı. İznurenkov'un marifeti ise nükte üretmek, espri yapmaktı.

Onun nükteleri arkadaş şakalaşmalarında taşı gediğine koyma türünden hoşa giden sözlere benzemezdi. Dergilerin siparişi üzerine ürettiği her nüktesi derin anlamlar taşır, bu nükteler güldürü dergilerinin sayfalarını süslerdi. Moskova güldürü ve taşlama dergilerinin çoğunun köşe yazıları ile alt yazılı karikatürleri, omuzlarında taşıdığı sorumluluğun bilincinde bir kişi olan İznurenkov'un nüktelerinden esinlenilerek yazılıp çiziliyordu.

Büyük insanlar yaşamlarında iki, hadi bilemedin üç tane derin anlam taşıyan nükte savururlar, sonra da tarihe geçip ün kazanırlar. Zavallı İznurenkov ise ayda en azından altmış tane birinci sınıf nükte ürettiği, bunlar yüzlerde tatlı gülücükler bırakarak başka kişilerce birçok kez tekrarlandığı halde o hep bilinmeyen bir kişi olarak kaldı. Dergilerin karikatürlerini çizenler onun nüktelerinden yararlanıyorlar, ama karikatürlerin altına kendi imzalarını attıkları için hep İznurenkov'dan esinlenenler ünlenip tanınıyorlardı.

İznurenkov öfkeden deli oluyordu.

— Nükte benim ama iki satırlık lafın altına imzamı koyamam ki!

Toplum düşmanı kötü niyetli kooperatifçilere, devletin parasını çarçur edenlere, İngiliz başbakanı Çamberleyn'e, kaytarıcı bürokratlara nükteleriyle savaş açtı; onları tefe koyup açıkça alay etti. Nüktelerinde dalkavukların, iş bilmez yöneticilerin, kabadayıların, fırsatçı özel girişimcilerin, karaborsacıların, ekonominin kurallarını kendi çıkarları için kullananların ayıplarını yüzlerine vurup bunları toplum karşısında rezil etti.

İznurenkov'un nükteleri, bunlardan yararlanan dergiler piyasaya çıkar çıkmaz sirk artistlerince bağıra bağıra izleyicilere sunuluyor, akşam gazetelerinde kaynağı belirtilmeden yeni bir şeymiş gibi yayımlanıyor, arkadaş toplantılarında espri olarak bol bol kullanılıyordu.

İznurenkov gülünecek bir yönü bulunmayan en ciddi konuları ince nükteleriyle deşerek herkesi kahkahadan kırıp geçiriyor; üretimde maliyet şişirme türünden, kimsenin alaya almayı düşünmediği, en umut kırıcı konularda bile yüz çeşit fıkra üretme hüneri gösteriyordu.

Diyelim, ünlü Alman yazarı Heinrich Heine'den sürümü az mallara zam yapan üreticiler hakkında gülünç, aynı zamanda topluma yararlı şeyler söylemesini isteseler çaresizlikten adamcağızın iki eli yanına düşer, Amerikalı Mark Twain arkasına bakmadan oradan sıvışır, ama İznurenkov bu konuda kendine güvendiği için yerinde sapasağlam dururdu.

İznurenkov dergi yayınevlerine gittiğinde izmarit toplamak için kül tablalarını eşeler, keçi gibi meleyerek odadan odaya dolaşırdı. Aradan on dakika geçmeden bir de bakmışsınız, onun yaptığı nüktelerden yepyeni

konular bulunup çıkarılmış, karikatürler çizilip makalelere başlıklar atılmış...

Kahramanımız İznurenkov hiç tanımadığı bir adamın, evine girip sandalyesini götürmekte olduğunu görünce az önce terzinin ütülediği pantolonunu havaya savurdu, keçiler gibi zıplayarak;

— Burada ne işiniz var, yoldaş? diye sordu. Yaptığınız bu harekete karşı çıkıyorum! Buna hakkınız yok! Gerçi yasalar aptallar için çıkarılmamıştır ama sizin gibi bir beyefendinin, şu sandalyeye iki hafta daha kimsenin el süremeyeceğini bilmesi gerekir. Sizi savcılığa şikâyet edeceğim. Kaçan mı var, borcunu ödeyeceğim...

İppolit Matveyeviç içine düştüğü şaşkınlıktan dolayı yerinden kıpırdamadan duruyordu. Avessalom İznurenkov sırtından paltosunu çıkardı, pantolonunun paçalarını Çiçikov'unki kadar kalın bacaklarına acele etmeden geçirdi. Yüzünden pek belli olmuyordu ama Çiçikov gibi bayağı etli-butlu bir adamdı.

Vorobyaninov karşısındaki adamın az sonra polis çağırıp kendisini ona teslim edeceğinden hiç kuşkusu yoktu. Bundan dolayı ev sahibinin giyinme işini bitirdikten sonra birdenbire sakinleşmesine pek şaşırdı. Evine paldır küldür girdiği adamın telaş ettiği filan yoktu. Kendisiyle arkadaşça konuşurcasına;

— Niçin böyle yaptığınızı anlamıyorum, yoldaş, dedi. Bana davranışınızın nedenini açıklar mısınız?

Adamın yerinde kendisi olsa o da güpegündüz evinden sandalyesinin götürülmesine karşı çıkardı. Gene de ağzını açıp adama yanıt veremiyordu. Bunun üzerine beriki;

— Hayır, hayır, suç benim değil, dedi. Mobilyaları aldığım yer de, öteki ilgililer de yanlış işlem yapıyorlar. Kiraladığım piyanonun kirasını sekiz ay ödemedim diye böyle davranılır mı? Başkaları gibi mallarını satmaya kalkışmadım, ama onlar haber vermeden piyanoyu zorla elimden aldılar, üstelik beni mahkemeye verdiler, evimdeki eşyaların dökümünü yaptırdılar. Evimin eşyasının dökümünü çıkarmaya kimsenin hakkı yok. Ben bunların hepsini kendi çalışmalarımda, yani üretimde kullanıyorum. Elinizdeki sandalye bile günlük kullanım için bana gereklidir.

İppolit Matveyeviç yavaş yavaş bazı şeylerin farkına varmaya başlamıştı.

Avessallom Vladimiroviç sesini biraz daha yükseltti:

— Sandalyemi hemen yerine bırakın! Beni işittiniz mi, anlayışsız bürokrat!

İppolit Matveyeviç sandalyeyi usulca bırakırken;

— Bağışlayın, bir anlaşmazlık oldu. Ben görevimi yapmaya çalışıyorum, diye ağzında bir şeyler geveledi.

İznurenkov bu söz üzerine müthiş neşelendi. Odanın ortasında hoplayıp zıplayarak, “Sevgilim sabahleyin yüzünde bir gülücükle, penceresinden baktı bana...” diye bir şarkı tutturdu. Durmadan ellerini sallıyor, duyduğu sevinçten dolayı ne yapacağını bilemiyordu. İki eliyle birden boyunbağına sarıldı, bağlama işini yarıda keserek boyunbağını bir yana attı. Sonra masada duran gazeteyi eline aldı ama onu da okumadan yerine bıraktı.

— Desenize, sandalyemi bugün götürmeyeceksiniz? Ah, ne güzel, ne güzel!

Adamın neşelendiğini gören İppolit Matveyeviç fırsatı kaçırmadan kapıya doğru yürüdü. Beriki hemen onu durdurdu.

— Bekleyin, niçin hemen gidiyorsunuz? Bakın siz hiç böyle bir kedi gördünüz mü? Uzun tüyleri nasıl da yumuşacık, öyle değil mi?

Kediyi İppolit Matveyeviç’in korkudan titreyen ellerine vermişti.

— Böyle cins kediler her yerde bulunmaz! Nasıl, beğendiniz mi? Ah, ah!

Pencereye doğru koştu, ellerini çırptı, karşı apartmanın pencerelerinin birinden onlara bakan iki genç hanıma eğilerek selam verdi. Bir yandan da yerinde tepinerek ahlarla, oflarla içinde duyduğu özlemi dile getirmeye çalışıyordu.

— Komşunun kızları bunlar. En iyisinden, en verimlisinden! İkisi de birbirinden güzel! Ah, ah, siz onları bilmezsiniz! “Sevgilim sabahleyin yüzünde bir gülücükle, penceresinden gene baktı bana...”

Eski soylular derneği başkanı o sırada aptalca bir laf etti:

— Saygıdeğer yurttaşım, ben gideyim artık.

— Durun, hemen gitmeyin! Bir dakika daha kalamaz mısınız? Ee, kediyi beğenmediniz mi? Tüyleri nasıl da yumuşacık, öyle değil mi! Bir dakika bekleyin, hemen getireceğim.

Böyle diyerek ceplerini karıştırmaya, bir oraya, bir buraya koşturmaya, yeniden ahlar, oflar çekmeye başladı. Birkaç kez pencereye atıldıktan sonra

her seferinde geri dönüp soylular birliği başkanının yanına geldi.

Yerinde kıpırdamadan dururken iki elini yanına asker gibi yapıştıran İppolit Matveyeviç'e yaklaşarak;

— Buyrun, şunu alın. Kusuruma bakmazsınız, değil mi? dedi ve eski soylular derneği başkanının eline yarım ruble sıkıştırdı.

— Ne olur, kusuruma bakmayın! Yanımda bu kadar para varmış! Ne dersiniz, her emeğin bir karşılığı olmalı. Doğru söylemiyor muyum?

— Teşekkür ederim.

Şaşkınlıktan söyleyecek başka bir laf bulamamıştı soylular başkanı.

İppolit Matveyeviş kendini dışarı atıp oradan hızla uzaklaşırken koridorda arkasından İznurenkov'un meleme, çığlık, şarkı, ahlar, oflarla karışık heyecan dolu sesi duyuluyordu.

Tam sokağa çıkmıştı ki, birden aklına ortağı Ostap Bender geldi, korkudan zangır zangır titremeye başladı.

Bir arkadaşının yaz boyunca kalması için kendisine bıraktığı bomboş dairede dolanıp duran Ernest Pavloviç Şçukin banyo alıp almama konusunda henüz kararsızdı.

Üç odadan oluşan daire dokuz katlı apartmanın en üst katındaydı. İçerisi ise tümüyle boş sayılırdı. Salonun ortasındaki bir masa ile boy aynasından başka bir eşya göze çarpmıyordu. Ha, bir de Vorobyaninov'un soylu ailesinden kalma ceviz sandalye vardı. Pencereler perdesiz olduğu için aynadan yansıyan güneş gözleri kamaştırıyor, dairenin içi sıcaktan kavruluyordu. Mühendis Ernest Pavloviç bir ara masanın ucuna yaslandı, poposu yandığı için hemen öne sıçradı.

— Gidip de yıkanayım bari, dedi kendi kendine.

Üstündekileri çıkardı, bu durum onu biraz serinletti; göz ucuyla aynada kendini şöyle bir süzdükten sonra banyoya yürüdü. İçerisi serinceydi ne de olsa. Küvetin içine girdi, mavi emaye maşrapayla başına bolca su döküncükten sonra sabunlanmaya başladı. Az sonra bütün gövdesini köpükler kaplayarak tam bir noel babaya dönüştü.

— İşte bu güzel! dedi keyifle.

Banyo yapmak hoşuna gitmişti. Evin sıcağından biraz olsun kurtulmuş sayılırdı. Karısının yanından kaçarak özgürlüğüne kavuşması ilerisi için güzel günler vadediyordu. Her yerini kaplayan köpükleri akıtmak için

musluğu açtı. Ancak musluktan tıslamaya benzer bir sesle birlikte birtakım mırıltılar çıktı, fakat bir damla su akmadı. Ernest Pavloviç serçe parmağını musluğun deliğine soktu. Bunun üzerine azıcık su sızdı, ama arkası gelmedi. Mühendis yüzünü buruşturarak ayaklarını dikkatle, tek tek dışarı atıp küvetten çıktı. Döşemede kayıp düşmemek için dengesini sağlaya sağlaya mutfak musluğuna kadar yürüdüyse de oradan da bir avuç su elde edemedi.

Çıplak ayaklarını şap şap yere vurarak öbür odaları dolaştıktan sonra gelip aynanın karşısına dikildi. Köpük gözlerini, sırtını kaşındırıyor, sabun köpükleri bedeninden kayarak parkenin üstüne yayılıyordu. Bir ara bir homurtu duydu, banyoda suyun akmaya başladığını sandı. Yoktu öyle bir şey. Kapıcıyı çağırmaya karar verdi.

“Adam biraz su getirsin de durulanayım bari. Bu ne biçim iştir?” dedi içinden. Sinirlenmeye başlamıştı.

Pencerelerden birini açıp aşağıya baktı. Avlunun ortasında çocuklar oynuyorlardı. Sesini gittikçe yükselterek birkaç kez;

— Kapıcı! Kapıcı! diye bağırdı.

Çocuklardan biri bile başını kaldırıp bakmadı.

Ernest Pavloviç kapıcı odasının giriş merdiveninin altında bulunduğunu biliyordu. Daireden dışarı çıktı, kapının mandalını elinden bırakmaksızın korkuluktan aşağı sarktı, yeniden bağırdı:

— Kapıcı! Kapıcı!

— Uu-uu! Güm güm!

Her katta tek daire bulunduğu için, kendi katında birinin ansızın dışarı çıkıp onu sabun köpüklerinden oluşan garip kılığı içinde görmesinden korkmuyordu.

— Kapıcı! Kapıcı!

Sesi bir daha basamaklardan aşağı yankılanarak yuvarlandı:

— Uu-uu! Güm-güm!

Cinleri tepesine üşüşmüştü. O öfkeyle doğrulurken birden ayağı kaydı, dengeyi sağlamaya çalıştığı sırada mandalı elinden bıraktı. Kapı elinden kurtulunca hızla geriye gitti, amerikan kilidinin bakır dili çıt diyerek yuvasına girdi, kapı şangırtıyla kapandı, duvarlar sarsıldı. İçine düştüğü güç

durumun umarsızlığını henüz tam olarak anlayamayan Ernest Pavloviç kapıya var gücüyle birkaç kez asıldıysa da ne yazık ki açamadı.

Sahanlıkta loş kiliselerin sessizliği vardı. Küçük pencerenin renkli camından sızan ışık içinde bulunduğu dar boşluğu belli belirsiz aydınlatıyordu.

— Kahrolası kapı!.. diye başlayan sunturlu bir küfür savurdu.

Aşağı katlardan çatapat seslerini andıran insan konuşmaları duyuluyordu arada bir. Ernest Pavloviç biraz sonra hoparlörden geliyormuş gibi çın çın öten köpek havlamaları işitti. Bir ara çocuk arabasıyla yukarı çıkıyorlarmış gibi bir çıtırtı geldi kulağına. Sahanlıkta dört dönmeye başladı.

— Tüh, aklımı oynatacağım! Ne yapsam da bu berbat durumdan kurtulsam?

Onu birisinin çırılçıplak görmesini kesinlikle istemiyordu. Sonra arkadaşına ne derdi? Dairenin kapısına kulağını dayayarak içerisini dinledi. Birtakım garip sesler geliyordu sanki. Yoksa içeriye birisi mi girmişti? Ama apartmanın arka girişinden üst kata çıksalar bile dairenin yedek kapısını açamazlardı.

Biraz rahatladıysa da içerdeki tekdüze gürültü kesilmek bilmiyordu. Mühendis soluğunu tutarak dikkatle dinledi. İşittiği gürültü gerçekti ve hışırdayarak akan sudan başka bir şeye benzemiyordu. Kahrolası, açtıktan sonra kapatmayı unuttuğu bütün musluklardan birden güldür güldür akan suydu bu. Ernest Pavloviç hırsından ağlayacaktı nerdeyse.

Moskova'nın göbeğinde, bir apartmanın dokuzuncu kat sahanlığında üniversite diplomalı, bıyıklı, koskoca bir adam bedeni yalnızca köpüklerle örtülü olarak çırılçıplak duruyor ve bir şey yapamıyordu. Yer yarılıp yerin dibine geçse ya da onu yakalayıp hapse tıksalardı da bu duruma düşmeseydi daha iyiydi. Köpükler sırtında patlıyor, derisi cayır cayır yanıyordu. Sabun köpükleri uyuz illeti gibi ellerini, yüzünü, her yerini sararak davul derisi gibi geriyordu. Acısı dayanılacak gibi değildi.

Yarım saat kadar böyle geçti. Mühendis kireç badanalı duvarlara süründü, iniltiler çıkararak kapıyı üst üste birkaç kez daha zorladı. Açamıyordu kesinlikle, açamıyordu. Bu arada kireçten gövdesi beyaza boyanmıştı. Onu geceleyin biri görse korkudan ödü patlardı.

Şçukin neye mal olursa olsun aşağıya inip kapıcı dairesine sığınmaya karar verdi. “Başka çıkış yolu yok! Ancak kapıcı odasında gizlenebilirim,” diyordu.

Sık sık soluk alarak, erkeklerin suya girerken yaptıkları gibi, elleriyle önünü kapatarak basamaklardan ağır ağır yürümeye başladı. Dokuzuncu-sekizinci katlar arasındaki sahanlığa gelince durdu. Pencereden düşen baklava dilimi, kare biçimindeki renk renk biçimler gövdesini boydan boya kaplamıştı. Bu görünüşüyle otlar arasında gizlenmeye çalışan iri bir yılana benzetilebilirdi. Tam adımını atıp yeniden yürüyecekti ki, sekizinci kattaki daire kapısının kilidi çıtırdadı, elinde bale valizi taşıyan genç bir kız dışarı çıktı. Bale öğrencisi daha ilk adımını atmadan bizim çıplak kahraman kendini dokuzuncu katın sahanlığında buldu. Yüreği öylesine hızlı çarpıyordu ki, oraya düşüp bayılsa yeriydi.

Ancak yarım saat sonra gelebildi kendine. Biraz daha soluklanınca başka türlü davranması gerektiğini düşünmeye başladı. Basamaklarda karşısına kim çıkarsa çıksın hiçbirine aldırmamalı, kapıcı dairesine kadar olanca hızıyla koşmalıydı.

Düşündüğü gibi de yaptı. Mühendis ve teknisyenler bürosunun koskoca başmühendisi neşeli şarkılar mırıldanıp basamakları ikişer-üçer atlayarak üç kat aşağıya indi. Altıncı katın sahanlığında yeniden durdu. Ancak bu onun sonunu getirecek bir düşüncesizlikti. Alt kattan birisi yukarı doğru çıkıyordu. Bir kadın, sesinin uğultusu merdiven boşluğunda daha bir artarak söyle bağırdı:

— Çekilmez çocuk! Ben sana böyle yapma diye kaç kez söyledim?

Mantığından çok içgüdülerinin sesini dinleyen Ernst Pavloviç köpeğin önünde canını kurtarmaya çalışan kediler gibi bir solukta dokuzuncu kata fırladı.

Islak ayak izleriyle leke leke olmuş sahanlıkta durdu, saçlarını çekiştirip iki yana sallanarak, sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Gözlerinden fışkıran yaşlar yanaklarında yarı kurumuş sabun köpükleri arasından kendine yol açıyor, dalgalı iki iz gittikçe uzayarak göğsünden aşağı süzülüyordu.

— Tanrım! Nedir bu başıma gelenler?

O anda düşüp ölmek belki de en iyisiydi. Bu sırada sokaktan hızla geçen bir kamyonun homurtusu çarptı kulaklarına. Demek ki, herkes onun gibi

kötü şeyler hissetmiyordu, yaşamın bir anlamı vardı.

Aşağıya koşa koşa inmek için kendini bir daha zorladıysa da o cesareti bulamadı. Tıpkı kapana kısılmış sıçan gibiydi.

Alt kattaki sahanlıktan bir kocakarının şöyle bağırdığını işitti az sonra:

— Hangi domuz pis ayaklarıyla buraları kirletti, söyler misiniz?

Mühendis öfkesinden birkaç kez kafasını duvara vurdu. Böyle yaparken bir yandan da durmadan bağırmak istiyordu. Durmadan bağırmak, neler olduğunu anlamaya gelen ilk kişiye teslim olmak belki onu kurtaracak tek akıllıca hareketti.

Ama Ernest Pavloviç aklını kullanamıyordu artık, içgüdüsüne uyarak sahanlıkta dört dönüyor, oradan oraya savruluyordu.

Önünde hiçbir çıkış yolu kalmamış gibiydi.

10 Soyadı “kendini paralayan” anlamında. –ç.n.

<u>Başlık XXIV</u>

OTOMOBİLCİLER KULÜBÜ

Yönetim yeri Halklar Evi'nin ikinci katında bulunan günlük büyük gazetelerden "Stanok" ertesi günkü baskısına hazırlanıyor, telaş içinde herkes oradan oraya koşturuyordu.

Bir önceki sayıya girmeyen, bu arada yenileri gelen haber ve yazıların oluşturduğu havuz, titiz bir elemeden geçirilmek zorundaydı. Çünkü gazetenin sütun ve sayfalarına ancak belirli sayıda satır sığdırılabiliyordu, durum böyle olunca gazetenin çeşitli servisleri arasında sıkı bir pazarlık sürüp gitmekteydi.

Gazetenin alabileceği 4400 satıra telgraf haberleri, habercilerin gönderdikleri ya da getirdikleri yazılar, başmakale, başka önemli yazılar, ilanlar, bir şiir ile iki anlatı, karikatürler, fotoğraflar, tiyatro, spor, satranç gibi özel bölümler, devlet ve parti gündemi, başkentin sanat etkinlikleri, herkesin anlayacağı türden bilimsel incelemeler, parça parça yayımlanan romanların bir günlük bölümü, "değinmeler" diye adlandırılan bir sürü ıvır zıvır sığdırılmak zorundaydı. Bir gün önceden kalan ve biriken malzemenin hepsini koymaya kalksalar on bin satıra zor girerdi. Bu yüzden bu bölümlerin sütunlara dağılımı sorun yaratıyor, servisler arasında üzücü olaylar yaşanıyordu.

Yazı işleri müdürünün odasına koşarak gelen ilk kişi satranç ustası Sudeykin oldu. Tedirginliği yüzünden okunuyordu. Adam sakin, aynı zamanda nazik davranmaya çalışarak;

— Niçin böyle yapıyorsunuz? Bugün satranç bölümü konmayacak mı? diye sordu.

— Bugün sığdıramayız. 300 satırlık yer kaplıyor.

— Ama günlerden cumartesi. Okurlar pazara satranç bölümü konsun isterler. Üstad Neunıvako'nun oyun yönteminin çözümü çoktandır hazır bekliyor. Ayrıca kurduğu tuzaklardan kurtuluş yollarını da açıklayacağım.

— Madem adını söylediğin ustanın oyun yöntemi hazır, bunun için altmış satır yeter de artar bile. Tuzaklardan kurtuluş yolları yarına kalsın.

Sudeykin otuz satır daha koparıp, bir aydır yayımlatamadığı Hintli Tartakover ile Bogoliyubov arasındaki satranç maçını da sokuşturmaya çalıştıysa da başaramadı.

O sırada haberci Persitski girdi içeriye.

— Parti merkez komitesinin toplantısıyla ilgili izlenimlerimi istiyor musunuz? diye sordu alçak sesle.

— İstemez olur muyum? İki gün önce bu konuyu konuşmadık mı?

— Toplantı izlenimlerim hazır, iki de fotoğraf var. Ama bana yer vermiyorlar.

— Nasıl vermezlermiş? Kiminle konuştunuz? Yoksa akıllarını peynir ekmekle mi yedi bu adamlar?

Müdür durumu düzeltmek için sövüp sayarak dışarı fırladı. Persitski de onu fitleyip kışkırtmak amacıyla arkasından koştu. Onların arkasından ise ilan görevlisi bağırıp çağırarak onlara yetişmeye çalışıyordu. Onun da arkasında, açık artırmadan genel yayın yönetmeni için bir gün önce satın aldığı ceviz sandalyeyi ileri uzatarak taşıyan demirbaş sorumlusu dört nala seğirtmekteydi.

Yazı işleri müdürü ilan görevlisine;

— Topladığınız ilanlar salıya kalsın, dedi. Bizim koymamız gereken kendi ilanlarımız var.

— Kendi ilanlarınızdan para mı kazanıyorsunuz sanki? Oysa ben duyuru paralarını peşin aldım.

— Peki, ilanları Paşa'ya verin. Bu konuyu gece vardiyasında bir kez daha görüşeceğiz. Paşa az sonra gelir, o da gece vardiyasında.

Yazı işleri müdürü odasına döndükten sonra başmakaleyi okumaya koyuldu. Ancak adamcağıza bu güzel uğraşıyı sürdürme fırsatı vermediler. Az sonra içeriye dalan karikatüristi görünce;

— Hah, tam zamanında geldiniz! dedi. Bakın, şurada Almanya'dan gelen telgraf haberleri duruyor, bunlardan iyi bir karikatür konusu çıkarabilirsiniz.

Karikatürist haberlere şöyle bir göz gezdirdi.

— Tamam, çelik bir miğferden başlayıp Almanya'nın genel durumunu çizebilirim.

— Alın hepsini öyleyse. Haberleri birleştirip çizdiğiniz karikatürü bana sonra gösterirsiniz.

Ressam telgrafları alarak kendi odasına döndü. Eline geçirdiği dört köşe özel çizim kâğıdına kurşun kalemle sıska bir köpek resmi yaptı. Köpeğin kafasına, tepesinde sivri çıkıntısı bulunan bir Alman miğferi geçirdi. Sıra çizdiği resmi yazılarla açıklamaya gelmişti. Köpeğin gövdesine kitap harfleriyle "Almanya", kıvrık kuyruğuna "Danzig koridoru", çenesine "öç alma hayalleri", tasmasına "Daues'in planı", dışarı fırlamış diline "Schtrezeman" diye yazdı. Köpeğin önüne elinde bir parça et tutan Poincare'yi çizdi. Et parçası, yazı sığmayacak kadar küçük olduğu için, şişelerin boğazına bağlanan etiket türünden bir eklenti çizerek üzerine minicik harflerle "Güvenlik konusunda Fransız önerileri" yazısını sığdırdı. Kafası karikatüristler kadar çalışmayan bir başkası olsa böyle durumlarda ne yapacağını şaşırırdı. Poincare'yi bir başkasıyla karıştırmasınlar diye elinde et parçası tutan adamın göbeğine "Poincare" yazısını kondurdu. Karikatür taslağı bu kadarıyla hazır demekti.

Ressamların çalışma masasının üstünde yabancı dergilerle birlikte kocaman makaslar, çini mürekkebi hokkaları ile üstübeç şişeleri duruyordu. Yerlere, fotoğraflardan makaslanmış kesintiler saçılmıştı. Bunlar arasında en çok omuzlar, bacaklar, doğa görüntüsü parçaları göze çarpıyordu. Masada oturan beş-altı kişi ellerindeki jiletlerle ha bire fotoğrafları kazıyıp kimini çini mürekkebiyle, kimini üstübeçle boyayarak bunlara yeni biçimler veriyorlardı. Gazetede yayımlanacak fotoğraflar kesilip biçilip boyanıyordu bölümde.

Genel yayın yönetmeninin odasında yabancı gazeteciler vardı. "Stanok" gazetesinin çevirmeni, gözlerini konuşan yabancı gazetecinin yüzünden ayırmaksızın onun söylediklerini yayın yönetmenine aktarmaktaydı:

— Yoldaş Arnould şöyle bir soru yöneltiyor...

Sovyet gazetelerinin yapısı, çalışma yöntemleri konuşulmaktaydı. Çevirmen, yoldaş Arnould'un öğrenmek istediği konuları yayın yönetmenine aktaradursun, kadifeden bisiklet pantolonu giymiş bay Arnould ile yanındaki gazeteciler odanın köşesinde dayalı duran, kırmızı renkli, 86 numara kocaman divite gözlerini dikmişlerdi. Divit öylesine büyüktü ki, ucu ta tavana değmekteydi, gövdesi ise en kalın yerinde orta boy bir adamın beli genişliğindeydi. Azman bir çapak balığı iriliğindeki bu kalem gerçeğine çok benzemekteydi, ama bununla hangi babayiğidin yazı yazdığını kimse bilemezdi.

Yabancı gazeteciler dev yapılı divite bakarken bir yandan da;

— Oho! Kolossal! Kolossal! diyerek gülüyorlardı.

Vorobyaninov'un ceviz sandalyesine kurulan genel yayın yönetmeni de gülümsüyor; kâh köşedeki divite, kâh konuklarına bakarak açıklamalarını sürdürüyordu.

Yazı işleri müdürünün çığlıklarının sonu gelmiyordu. Yazar Semaşko'nun çoktandır beklediği yazısını getirip masasına koyduklarında önündeki kalemi aldı, yavaş yavaş oluşmaya başlayan gazete maketinin üçüncü sayfasındaki satranç bölümünün üzerini çiziverdi. Böylece satranç üstadı Neunıvako'nun oyun yöntemini çözümleyen yazı, yani Sudeykin'in titiz açıklamalarının hepsi güme gitti. Durumu öğrenen Sudeykin, bir zamanlar San-Sebastiyan satranç turnuvasında üstad Lasker'le yaptığı büyük maçta ortaya koyduğu çabadan daha çetin bir mücadeleyle "Olaylar ve Yaşam" bölümünün çıkarılmasını, bunun yerine küçük bir satranç köşesi konulmasını sağladı.

Semaşko'nun yazısını dizgiye gönderen yazı işleri müdürü başmakaleyi okumaya yeniden daldı. Makaleyi ne olursa olsun bitirmeye kararlıydı.

Tam "...Milletler Cemiyeti son öneri paketinin içeriğini inceleyince bunun önemini kavrayacak ve gerekli siyasal kararı alacaktır," tümcesini okurken saçı-sakalı birbirine karışmış "Olaylar ve Yaşam" bölümünün sorumlusu odaya girerek sol böğründen yanına sokuldu. Yazı işleri müdürü makaleyi okumaya ara vermemek için onun geldiğini görmemiş gibi yaptı. Bu sefer öbürü sağ böğründen yanaştı.

— Bu yaptığınızı anlamıyorum! dedi öfkeli bir sesle.

Zaman kazanmaya çalışan müdür;

— Nedir o anlamadığınız şey? diye homurdandı.

— Çarşamba günü “Olaylar ve Yaşam” bölümünü koymadınız, cuma günü de yoktu, perşembe günü ise sadaka verir gibi küçük bir yer ayırdınız. Bugün cumartesi, bütün gazetelerde yer alan olayları görmezlikten geliyorsunuz. Böyle şey olmaz!

— Hangi gazetelerde yer almış? Ben hiçbirinde görmedim.

— Yarın bütün gazetelerde görürsünüz. Biz gene herkesten geri kalıyoruz.

— Çubarov dosyasını size verdiğimiz zaman sizden hiç ses çıkmadı. Bunu unuttum mu sanıyorsunuz? Ancak akşam sayısında küçük bir yönü çıktı.

— Nereden biliyorsunuz? Araştırdınız da mı böyle söylüyorsunuz?

— Ben araştırmadan da bilirim. Başkaları söyledi bana.

— Kimin söylediğini biliyorum. Persitski söyledi, öyle değil mi? Herkesin gözü önünde gazetemizin bütün olanaklarını kullanarak Leningrad’a haber yetiştiren Persitski’den başkası olamaz.

Yazı işleri müdürü yeniden sinirlendi.

— Paşa! Bana çabuk Persitski’yi çağırın!

“Olaylar ve Yaşam” bölümünün sorumlusu kayıtsız bir tavır takınarak pencerenin önüne dikildi. Arkasındaki bahçede serçeler sekerek koşturuyor, çocuklar birdirbir oynuyorlardı. Yazı işleri müdürünün yer sorununu çözmesi kolay olmadı. Uzun zaman uğraştıktan sonra bir çözüm yolu buldu en sonunda. Satranç bölümünü tümüyle çıkardı, “Olaylar ve Yaşam” yazısını yerinde bıraktıktan sonra Persitski’ye uyarı cezası verdi.

Saat 5 olmuştu. Yazı işlerinin en civcivli zamanıydı bu.

Fabrika gibi tıkır tıkır çalışan yazı makinelerinin tepesinde sanki duman tütüyordu. Dizilecek yazıları daktilocu kızlara okuyarak dikte ettirenlerin sesi telaştan dolayı bir tuhaftı. Baş daktilocu kadın sırayı bozup araya kendi yazılarını sokuşturmaya çalışan açık gözlere en bet sesiyle çıkışıyordu.

Koridorda ise “gazetenin ozanı” bir ileri, bir geri tur atmaktaydı. Onun ozanca duygularını kışkırtan daktilocu kızlardan birinin dolgun kalçaları adamcağızın gözünün önünden gitmiyordu bir türlü. Bir fırsatını bulup daktilocular odasına girse, gönül verdiği kıza derdini anlatacaktı. Kız bir ara

dışarı çıkınca onu hemen bir köşeye kıstırıp çoktandır içinde beslediği derin duyguları dile getirdi. Kızın verdiği yanıt;

— Bugün hiç vaktim yok. Çok yoğun bir çalışmaya girdik, kusura bakmayın, oldu.

Bu “başka bir erkeği seviyorum” anlamına geliyordu.

Ozan oradan hemen ayrılmadı, ayak altında dolaşarak karşısına çıkan herkesten para dilenmeye başladı:

— Ne olur, tramvaya binmek için beş kapik verin!

İstediği parayı koparmak amacıyla oradan çıkıp “mektup ve haber okuyucularının” odasına daldı. Masalarda birçok görevli, okurlardan gelen mektuplar ile habercilerin yazılarını okuyup değerlendiriyorlardı. Her birinin önünde yığınla yazı vardı. Ozan masalar arasında dolaşarak, okunacak yazılara parmaklarıyla dokuna dokuna odadakilerden beşer kapik toplamaya çalıştı. Elleri kalem tutmaktan çok balta, mala, el arabası sapı tutmaya alışık işçilerin kargacık burgacık harflerle çiziktirdiklerini okumak zorunda kalan okuma görevlileri, bu yüzden gazetenin en asık suratlı çalışanları olmuşlardı. Ozan yanlarından geçerken onun ne dediğine aldırmaksızın önlerindeki yazıları okuma işini sürdürdüler.

Ozan odaları dolaşa dolaşa en sonunda yazı işlerinin bulunduğu bölgeye ulaştı. Ancak buradakilerden beş-on kapik koparmak şöyle dursun, az kaldı cebindeki kendi parasından olacaktı. Parti gençlik örgütü üyelerinden Avdotyev adamcağızı kandırıp kendi kurduğu otomobilciler kulübüne ortak yapmak istiyordu. Çıtkırıldım ruhu burnuna çarpan keskin benzin kokusuyla birdenbire altüst olan ozan hemen üçüncü vitese takarak oradan uzaklaştı.

Her önüne geleni otomobilciler kulübüne sokmaya çalışan Avdotyev kapıldığı otomobil sevdası yüzünden umudunu yitirmiyor, gazete çalışanlarını kandırmak için her yolu deniyordu. Onun bu sonu gelmez çabası, bugün de yazı işleri müdürünün başmakaleyi bitirmesine engel olacağa benziyordu.

Müdürün odasına apar topar girdikten sonra bir de gelip adamın masasının üstüne oturdu.

— Aleksandr İyosifoviç, beni biraz dinler misiniz? Çoktandır arkadaşlarla ciddi bir işe giriştik. Otomobilciler kulübümüz hazır, şimdi de sizden destek bekliyoruz. Gazete bize sekiz aylığına 500 ruble borç verir mi dersiniz?

— Vereceğini sanmıyorum.

— Neden? Yoksa bu işin yürümeyeceğini mi düşünüyorsunuz?

— Düşünmüyorum, biliyorum. Kulübünüzde kaç üye bulunuyor?

— Üye yönünden sıkıntımız yok.

Avdotyev böyle söylüyordu ama kulübün kurucu üyesi olarak henüz kimseyi kandırabilmiş değildi. Bunu müdürden gizleyerek tasarısını anlatmaya başladı:

— 500 rubleye araba gömütlüğünden külüstür bir otomobil satın alacağız. Yegorov oraya gidip bir tanesini beğendi bile. Arabanın onarımı için 500 ruble yetiyormuş. Demek ki, 1000 ruble bulursak bu bizim bütün işimizi görür. Yirmi kişiyi tamamladık mı, adam başı ellişer rubleden külüstür arabanın parasını denkleştiririz. Herkes araba kullanmasını öğrense iyi olmaz mı? Bu görevi Yegorov üzerine aldı. Üç ay sonra, yani ağustosta hepimiz araba sürmeyi öğreneceğiz. Altımızda kendi arabamız olacağına göre sırayla herkes istediği yere gidip gezecek demektir. Nasıl, iyi değil mi?

— Peki, arabayı hangi parayla alacaksınız?

— Yardımlaşma sandığı verirse o iş tamamdır. Faiziyle birlikte geri öderiz. Nasıl, sizi de üye yazalım mı?

Yazı işleri müdürü tepesindeki saçlar döküldükten sonra tümüyle ailesinin egemenliğine girmişti. Yemekten sonra evinde divana uzanıp yatmak, uyuklaya uyuklaya “Pravda” gazetesi okumak onun en büyük zevkiydi artık. Böyle bir adam arabayı ne yapsın? Avdotyev’in önerisini hemen geri çevirdi.

— Aleksadr İyosivoviç, siz içi geçmiş bir ihtiyarsınız.

Avdotyev böyle diyerek masaları tek tek dolaşmayı, önerisini herkese duyurmayı sürdürdü. İhtiyar saydığı yirmi yaşın üstündekiler öneriye olumlu bakmıyorlardı. Onlara göre araba edinme işi sanıldığı kadar kolay değildi. Böyle şeylere inanmadıkları için, “Kulübünüze girmek isterdim, ama durumum uygun değil, artık çoluk çocuğa karıştık...” gibisinden bahaneler ileri sürerek bin dereden su getiriyorlar, ekşi bir suratla Avdotyev’in isteğine burun kıvırıyorlardı.

Bunun üzerine Avdotyev;

— Bunun aması maması yok! Yılda on beş kapik taksitle altı silindirli mavi bir "paccard" dışarıda sizi beklese, üstelik arabanın benzinini, yağını devletin kasasından ödetseniz kulübe hemen girerdiniz, öyle değil mi? diyerek onlara bağırıyordu.

— Git başımdan, çalışmama engel oluyorsun! Elimdeki şu işi bir an önce bitirip gitmeye uğraşırken bir de sana laf mı anlatacağım? karşılığını alıyordu o da.

Bunca didinip çırpınma sonunda olumlu bir sonuç elde edemeyen Avdotyev bu işten vazgeçmek üzereydi ki, yeni bir kulüp heveslisinin ortaya çıkması durumu değiştirdi. Biriyle yaptığı telefon konuşmasını bitiren Persitski, Avdotyev'in önerisini dikkatle dinledikten sonra;

— Bu işi beceremeyeceğin anlaşılıyor, arkadaş, dedi. Otomobil kulübü kurmayı ben üzerime alıyorum.

İkisi baş başa verip yeni bir yöntem geliştirdiler.

Persitski;

— Daha önce nasıl akıl edemedin, bilmiyorum, dedi. Elimizde 1927 yılının ikramiyeli devlet tahvilleri yok mu? Var... Sen kaç rublelik almıştın? Elli mi? Bizler de o kadar aldık. Bu duruma göre üyelerden ayrıca para toplamaya gerek kalmıyor. Kulübün üyelik ödentisi olarak elimizdeki tahvilleri verdik mi, yeter de artar bile. Ağustosta tahvillerin süresi dolunca otomobilin parası hazır demektir.

— Ya benim tahvilime ikramiye çıkarsa o zaman ne yapacağız?

— Ne kadar çıkacağını sanıyorsun?

— Bir de bakmışsın, 50.000 ruble çıkıvermiş.

— Daha iyi ya! O zaman bir değil birçok araba birden alırız. İkramiyeyi benim tahvilim kazanırsa durum gene değişmez. Bir başkasınınki için de öyle. Kısacası, kimin tahviline ikramiye çıkarsa alacağımız parayı otomobillere yatırırız. Nasıl, kalın kafana girdi mi? Herkesin kendi otomobili olur o zaman. Arabana atladığın gibi ver elini Kafkaslar! O güzelim Gürcistan askeri yolunda keyifle direksiyon çevirirsin. Dağların güzelliğine doyum olmaz. Aptal herif, daha önce bunu nasıl düşünemedin, anlamıyorum! Senin arkandan kendi arabalarıyla "olaylar ve yaşam" gelir, "günün haberleri" gelir, karikatürist gelir, hani şu ortalıkta dolaşan çıtı pıtı

hanım var ya, o da gelir... Ee, fırsat bu fırsattır, artık kaçırmazsın o dilberi elinden!..

İnsanoğlunun şöyle garip bir ruhsal durumu vardır: Piyango bileti ya da ikramiyeli devlet tahvili alan bir kişi büyük ikramiyenin kendisine çıkacağına kolay kolay inanmaz. Bir yakınının ya da tanıdıklarından birinin daha şanslı olduğunu düşünerek onları kıskanır. En büyük korkusu ise şanssızlığı yüzünden başkalarının biletinin kazanıp kendisininkinin kaybedeceğidir. “Stanok” gazetesinde çalışanlar da başkasının tahvillerinden birinin kesinlikle kazanacağına inandıkları için, bundan kendilerine de yarar sağlamak amacıyla otomobil kulübüne yazılma kampanyasına büyük bir ilgi duydular. Geriye bir tehlike kalıyordu, o da tahvillerden hiçbirine ikramiye çıkmamasıydı. Her nedense buna fazla olasılık tanımıyorlar, ikramiye çıkmasa bile kulübün fazla bir şey kaybetmeyeceğini düşünüyorlardı. Çünkü ellerindeki tahvillerin değeri otomobil gömütlüğündeki arabayı satın almaya yetiyordu.

Beş dakika geçmeden yirmi kişi toplanıp üye kaydedildi. Üyelik kaydının tamamlandığını öğrenen yazı işleri müdürü otomobil kulübünün sağlayacağı avantajları son anda kavramış olacak ki, bu işi düzenleyenlerin yanına koştu.

— Çocuklar! Ne dersiniz beni de yazar mısınız?

— Babalık, geç kaldınız. Üye olmayı çok istiyorsanız başka kulübün kapısını çalın. Kusura bakmayın ama bizim kadromuz doldu. 1929’da yeni bir kampanya başlatacağız, o zaman sizi de alırız. Belki kimsesiz çocuklara bakan dernekler vardır, gidip onlardan birine üye olun. Oralar hem ucuzdur, hem de insana huzur verir. Yılda yirmi kapik ödediniz mi yararlı işler yaparsınız.

Yazı işleri müdürü süklüm püklüm ayrıldı oradan. Gerçekten içi geçmiş biri miydi? Üzüntüyle içini çekerek yarım bıraktığı makalesini bitirmek üzere odasına doğru yürüdü.

Tam koridordan geçtiği sırada karşısına çıkan yakışıklı bir genç yolunu kesti.

— Yoldaş, “Stanok” gazetesinin yayımlandığı yer burası mı?

Gözleri velfecir okuyan bu genç, büyük düzenbaz Ostap Bender’den başkası değildi.

Başlık XXV

ÇIPLAK MÜHENDİSLE KONUŞMA

Ostap Bender, “Stanok” gazetesinin yönetim yerinin bulunduğu Halklar Evi’ne gelmeden önce hayli ilginç olaylarla karşılaşmıştı.

Büyük düzenbaz Ernest Pavloviç’i evinde bulamayınca (konutunun kapısı kilitli olduğuna göre görev yerinde olmalıydı) orada daha fazla oyalanmadan kenti dolaşmaya çıktı. Bir iş bitirmek, kafasındaki tasarıları bir an önce gerçekleştirmek isteğiyle yanıp tutuşuyor; bir sokaktan öbürüne hızlı hızlı yürüyüp meydanlarda telaşla dolaşırken polislere göz kırpıyor, otobüse binmekte güçlük çeken bayanlara yardım ediyor, kısacası, bir işe yaramaya çalışıyordu. Sanki bütün Moskova anıtlarıyla, tramvaylarıyla, tarım ürünlerinin işlendiği küçük atölyeleriyle, kiliseleriyle, garlarıyla, afiş yapıştırılan özel köşeleriyle ona saygılarını sunmak üzere karşısında “hazır ol”a geçmiş durumdaydı. Ostap kendisini saygıyla karşılayan insanlarla konuşuyor, her birine gönül alıcı sözler söylüyordu. Saygıda kusur etmeyen bu kadar büyük bir kalabalık sonunda onu yoracaktı elbette. Bu arada saat akşamın 6’sı olmuş, mühendis Şçukin’in evine gitme zamanı gelmişti.

Yazgı denen şey bazen başınıza öyle çoraplar örer ki, ne yapacağınızı şaşırırsınız. Yorgun düşen Ostap Bender de mühendisle görüşmeye giderken istemediği halde başına gelen tatsız bir olay dolayısıyla bir tutanak imzalatmak, böylece iki saatini boşu boşuna harcamak zorunda kaldı.

Tiyatro alanından geçerken bir araba ansızın adamcağızın üzerine yürümesin mi? Arabayı çeken kır at bir şeyden dolayı ürkmüştü anlaşılan, çünkü hızla gelip Ostap’a çarptıktan sonra, kemikli göğsüyle yakışıklı genci yaya kaldırımına boylu boyunca devirdi. Ostap zaten sıcak havada sürekli koşturmaktan ötürü terin-suyun içine batmıştı. Kır at yaptığı yakışıksız

hareketten ötürü özür diledi. Çevik genç hemen ayağa fırladı. Güçlü bedeni tek sıyrık almamıştı. Eğer bir insan rezalet çıkarmak isterse bunun için her zaman pek çok neden bulabilir.

Kendisini büyük bir saygıyla karşılayan Moskova'da böyle bir tatsız olayın geçmesi büyük düzenbazı öylesine şaşırtmış olmalı ki, düştüğü yerden kalktıktan sonra sendeleye sendeleye arabanın yaşlı sürücüsünün yanına geldi, adamcağızın omzuna okkalı bir yumruk indirdi. Arabacının gıkı bile çıkmadı, çünkü bu zavallılar böyle durumlarda verilecek her cezaya razıdırlar. Derken, oradan bir polis çıktı yerden bitercesine.

Ostap öfkesinden ne diyeceğini bilemiyordu. Biraz kendisine gelince;

— Derhal bir tutanak düzenlemenizi istiyorum, diye bağırdı polise. Bunlar başka türlü yola gelmezler!

Nasırına basmışlar gibi bas bas bağırıyordu. Küçük Tiyatro'nun duvarının dibinde, yani şimdi büyük Rus piyes yazarı Ostrovski'nin anıtının bulunduğu yerde polise hemen bir tutanak düzenletip altını imzalattıktan sonra olay yerine koşa koşa gelen Persitski'ye de bir demeç verdi. Persitski, "Stanok" gazetesinin habercisi olarak her olaya tam zamanında yetişirdi. Arabanın altında kalan adamın adını, soyadını defterine yazdıktan sonra hızla oradan uzaklaştı.

Ostap başarıyla sonuçlandırdığı bu olaydan dolayı kostaklanarak gideceği yöne doğru yürüdü. Kır atın kendisine yaptıklarını bir türlü unutamıyor, arabacının ensesine bir tokat daha patlatmadığı için içi yanıyordu.

Şçukin'in oturduğu apartmana varınca ikişer basamak atlayarak yedinci kata çıktı. Tam buraya gelmişti ki, tepesine iri bir su damlası düşmez mi? Bu da ne demek oluyordu? Ostap durumu anlamak için başını kaldırıp yukarı bakınca bir de ne görsün? Kirli sulardan oluşmuş küçük bir çağlayan basamaklardan aşağıya şırıldayarak akmıyor mu?

"Bunu kim yapıyorsa suratına patlatmalı!" dedikten sonra, damlalardan korunmak için duvara sine sine yukarı çıktı. Dokuzuncu kata varınca kapının önünde çırılçıplak oturan bir adamla karşılaşmaz mı? Adamın sırtı ona dönüktü, yerdeki sabun lekelerinin üzerine yayılarak oturmuştu. Başını iki elinin arasında tutuyor, durmadan iki yana sallanıyordu.

Ostap adamın çevresinde göletlenen suyun daire kapısının altındaki dar boşluktan aktığını gördü.

Arkadan birinin yaklaştığını hisseden çıplak adam;

— Oy, anam, oy! diye inleyince Ostap;

— Bana bakar mısınız? diye bağırdı. Banyo yapacak başka yer bulamadınız mı? Aklınızı mı kaçırdınız, be adam!?

Beriki Ostap'ın yüzüne baktı, baktıktan sonra da hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bir yandan da;

— Anahtar! Anahtarı verin! diye inliyordu.

— Ne anahtarı?

— Da-i-re-nin a-nah-ta-rı?

— Para sakladığım dairenin anahtarını mı istiyorsunuz?

Bu sefer çıplak adamı bir hıçkırıktır tuttu. Böyle durumlarda Ostap Bender'in ne yapmak gerektiğini şaşırdığı pek görülmemiştir. Hemen kafasını çalıştırmaya başladı. Ve yerde çıplak oturan adamın içine düştüğü gülünç durumu bir anda kavradı. Adamın başına gelenlere kahkahalarla gülerken az kaldı korkuluktan aşağı yuvarlanıyordu.

— Demek ki, daireye giremediniz. Öyleyse yardım edeyim size. Her şeyin kolayı vardır.

Çıplak adama sürünüp kirlenmemeye çalışarak kapıya yaklaştı, baş parmağının sarımtırak tırnağını Amerikan kilidinin deliğine soktu, ortadaki dili sağdan sola, yukardan aşağıya doğru usul usul döndürmeye başladı.

Kilit "tık" diye açıldı, çıplak adam ayağa fırladığı gibi suların bastığı daireye girdi.

Bütün musluklardan şakır şakır sular akıyor, oturma odasının ortasındaki birikinti burgaçlanarak dönüyordu. Yatak odasında ise bir çift terlik suya kapılmış, alacalı kuğular gibi yüzmekteydi. Köşede toplanan sigara izmaritleri tıpkı suyun yüzüne vuran küçük bir balık sürüsüne benziyordu.

İki ortağın peşine düştüğü değerli iskemle akıntının en çok bulunduğu oturma odasının ortasında durmaktaydı. Ostap dört bacağının ucunda suların burgaçlandığı sandalyeye doğru yürüdü. Ancak o yaklaştıkça sandalye onu yakalamaya çalışan yabancıdan kaçmak istercesine yüzmeye

başlamaz mı? Ostap elini uzatıp iskemleyi yakaladı, kaçmaması için üzerine oturdu.

Neden sonra kendine gelen Ernest Pavloviç özür dileyerek bütün muslukları kapattı, başından aşağı bol bol su döküp sabun köpüklerinden kurtuldu, pantolonunun paçalarını dizine dek sıvadıktan sonra yarı beline kadar çıplak olarak gelip Ostap'ın karşısına dikildi. Heyecandan zangır zangır titriyordu.

— Bana ne kadar büyük bir iyilik yaptığınızı biliyor musunuz? dedi. Siz olmasanız, kim bilir, başıma daha neler gelecekti! Islak olduğu için elimi size veremiyorum. Aklımı oynatmama ramak kalmıştı.

— Anlıyorum.

— Ah! Öyle zor durumdaydım ki!

Ernest Pavloviç başına gelen korkunç olayı sinirden gülerek, ama daha çok büyük bir beladan kurtulmanın rahatlığıyla Ostap'a baştan sona anlattı.

— Siz gelmeseniz komşulara rezil olmaktan nasıl kurtulurdum, bilmem! diyerek sözlerini bitirdi.

— Bir keresinde benim de başımdan böyle bir olay geçmişti. Hatta benim durumum sizinkinden daha kötüydü.

Ostap'ın anlatmaya hazırlandığı olay mühendisin büyük ilgisini çekmiş olmalıydı. Çünkü taşan suları toplamak için eline aldığı kovayı yere bırakarak bütün dikkatiyle onu dinlemeye koyuldu. Birkaç saattir yaşadığı olayın acısı, çektiği heyecanı unutamıyordu.

Ostap;

— Hoş, ikimizin yaşadığı olaylar arasında fazla bir benzerlik yok, diyerek anlatmaya başladı. Bir kış günüydü, Moskova'da değil, Mirgorod'da geçti bu olay. Yıllardan 1919, Mahno ile Tütünik arasındaki sevimli semtlerden birinde, bir ailenin evinde kiracı olarak kalıyordum. Ukraynalıları bilirsiniz, herifler çok mal canlısıdırlar. Kaldığım tek katlı evin içi tıklım tıklım eşya doluydu. Dikkat çekici başka bir durum da, Mirgorod gibi bir kentte bu çağda kanalizasyon diye bir şeyin bulunmamasıydı. Büyük çişinizi bile bahçede bir çukur bulup oraya yapmak zorundaydınız. Bir gece işimi görmek için dışarı çıkmıştım. Don gömlektim, kısa sürede geri döneceğim için üşümekten korkmuyordum. Tam dışarı çıkmıştım ki, kapı arkamdan küt diye kapanmasın mı? Dışardaki soğuk en azından –20 derece. Kapıya

vuruyorum, vuruyorum, ev sahipleri açmıyorlar. Yerimde hoplayıp zıplamadan duramıyorum, biraz dursam ayaz keseceğim. Hem koşuyor, hem de var gücümle kapıyı dövüyorum. Ama açtırabilene aşk olsun! Oysa evdekilerin hepsinin uyanık olduğunu adım gibi biliyorum. Gece dersen korkunç! Bir yandan buz gibi soğuk hava, bir yandan durmadan havlayan azgın köpekler, bir yandan birileri durmadan ateş ediyor... Bense üstümde kısacık bir donla ha bire koşturuyorum... Bir saat aralıksız kapısını çaldım o hayvanların. Az kaldı soğuktan donuyordum. Kapıyı niçin açmamışlar, biliyor musunuz? Meğer yastıklara ziynetlerini, paralarını saklamıyorlarmıymış? Çiş yapmak için dışarı çıktığımı görmedikleri için, ben kapıyı sert sert çaldıkça arama yapmaya gelen biri sanmışlar. Kendimi içeri attığım zaman herifleri gebertmemek için kendimi zor tuttum.

Mühendis Şçukin anlatılanları kendisi yaşamış gibi üzüldü.

— Demek oluyor ki, mühendis Şçukin sizsiniz?

— Evet, benim. Ama içinde bulunduğum şu durumu kimseye anlatmamanızı rica edeceğim. Başıma gelenlerden çok utanıyorum...

— Öyle şey olur mu? İkimizin arasında kalacak bir olay bu. Merak etmeyin, kimseye anlatmam. Şey, yoldaş Şçukin, ben de size bir iş için gelmiştim...

— Ne konuda? Elimden gelen bir şey varsa seve seve yapmaya hazırım.

— Çok teşekkürler. Aslında benimkisi önemsiz bir şey. Saygıdeğer eşiniz size uğramamı ve şu altımdaki sandalyeyi kendisine getirmemi rica etti. Kendisinin böyle bir sandalyesi daha varmış da. İkisinin eş olmasını istiyor. Bunun yerine size koltuk gönderecek.

— Olur, olur, hemen götürün. Ama niçin siz zahmet edeceksiniz? Ben kendim de götürebilirim. Hatta şimdi yaparım bu işi.

— Hayır, hiç gereği yok. Ben eşinize yakın bir yerde oturuyorum. Eve giderken bırakıveririm.

Mühendis onu güç durumdan kurtaran bu nazik adamı kapıya kadar uğurladı. Ancak eşikten öte bir adım ileri atmadı. Her ne kadar kapının anahtarını ıslak pantolonunun cebine koymuşsa da, ne olur, ne olmaz diye korkuyordu.

Böylece eski öğrenci İvanopulo’nun evine ikinci bir sandalye daha geldi. Gerçi sandalyenin kimi yerleri sökülmüştü ama ne ziyanı vardı? Birincisinin tıpatıp aynısıydı, ikisi takım oluşturuyordu.

Ele geçirdikleri sandalyelerin dördüncüsünün de boş çıkması Ostap’ı hiç kaygılandırmadı. Çünkü feleğin insanın başına ne çoraplar ördüğünü biliyordu.

Şimdi onun zihnini kurcalayan, mantıklı düşünme sistemini zorlayan tek şey vardı, o da Leningrad garı mal teslim ambarının derinliklerinde kaybolan iskemleydi. Onu nasıl bulacak, o kargaşada hangi yolu izleyip bu yitik sandalyeye ulaşabilecekti? Kara kara düşünüyordu.

Büyük düzenbaz o anda tıpkı bir rulet oyuncusuna benzetilebilirdi. Gözünüzün önüne kumarbaz bir ruletçi getirin. Adam, parasını koyduğu numara bazen boş çıksa da başka bir seferinde koyduğu paranın birkaç kat fazlasını kazanacağını bilmektedir. Ostap ile ortağının durumları aslında daha da kötüydü, çünkü oynadıkları rulette bulunan 12 numaradan yalnız birinden büyük para kazanacaklar, geriye kalan 11 numara ise hep boş çıkacaktı. Bir deyişle mücevherlerin saklandığı on iki sandalyeden 11 tanesi boşken dolu olanı bulup bulamamak konusunda hep bilinmezlik içinde kalacaklardı.

Ostap’ı karamsarlığa sürükleyen kafasındaki bu düşünceler büyük ortağın eve dönmesiyle yarıda kesildi. Eski soylular başkanının suratı mahkeme duvarı gibiydi.

— O-o! dedi Ostap neşesi iyice kaçarak. Nerelerde kaldınız? Büyük işler başarmışa benzemiyorsunuz pek. Hani peşine düştüğünüz sandalye nerede? Bana şaka yapmıyorsunuz, değil mi? Onu kapının arkasına filan sakladıysanız çabuk alıp getirin!

Eski soylular başkanı kem küm etmeye başladı:

— Şey, Bender yoldaş...

— Sinirlerimle daha fazla oynamayın, lütfen! Çabuk getirin şu sandalyeyi! Altımdaki sandalyeyi görüyorsunuz, değil mi? Bunun sayesinde sizin getirdiğiniz sandalyenin değeri daha da artmış bulunuyor. Hadi, getirin şunu!

Başını yana yatıran teknik yönetici gözlerini kısarak ortağından çabuk hareket etmesini bekliyordu.

— Bana daha fazla eziyet çektirmeyin! Sandalye nerede? Onu niçin getirmediniz?

İppolit Matveyeviç’in tutarsız açıklamaları teknik yöneticiyi iyice çileden çıkardı; alaycı sözlerle, anlamlı sorularla, karşısındakini küçük düşüren alkışlarla, bağırıp çağırmalarla adamın üstüne çullandıkça çullandı.

— Benim talimatlarıma niçin uymadınız? diye bağırıyordu korkunç bir sesle. Hırsızlığın günah olduğunu size birçok kez söylemedim mi? Daha Stargorod’dayken karım madam Grisasuyeva’nın evinden öteberisini aşırdığınız zaman sizin küçük çapta hırsızlığa yatkın bir adam olduğunuzu anlamıştım. Bu tür pis huylarınız yüzünden olsa olsa altı ay hapse girersiniz. Hem de hücre cezası filan almadan. Ama bir düşünce devi ve Rus demokrasisinin babası olarak böyle hareketler size yakışıyor mu? Çapınız çok küçük, sayın büyüğüm. İşte sonuç ortada. Sizin sorumluluğunuza bırakılan bir sandalyeyi alıp getirmeyi beceremediniz. Bu durumda benim o sandalyeyi bulup getirmek için daha çok emek harcamam gerekecek. İstiyorsanız ikinci bir denemede daha bulunun. Ama anlaşıldı, bu işi yapamayacaksınız. Avessalom İznurenkov denilen o adam vallahi kafanızı koparır. Gene ucuz kurtarmışsınız. Yoksa şimdi parmaklıklar arkasındaydınız ve benden hapisaneye size yemek getirmemi boş yere bekleyip duracaktınız. Şunu hiç aklınızdan çıkarmayın, kodese düşerseniz kesinlikle üzülmem. Ağlayıp da gözden mi olayım? Anam değilsiniz, kız kardeşim değilsiniz, sevgilim değilsiniz...

Ortağının karşısında bir hiç olduğunu anlayan İppolit Matveyeviç başı önüne eğik duruyordu.

— Beni iyi dinleyin, azizim. İşleri birlikte yürütmenin kendi yönümden bir yararını görmüyorum. Sizin gibi kültürü kıt bir insanın ortağı olarak yüzde kırkı kabul etmek bana göre çok saçma. İster istemez yeni koşullar üzerinde anlaşmamız gerekecek.

O ana dek soluk almamaya çalışan İppolit Matveyeviç derinden bir soluk aldı.

— Eski dostum İppolit Matveyeviç’in, siz büyüğümün ödleklik, kafa karışıklığı, güçsüzlük gibi hastalıklara yakalandığı kanısındayım. Bu durumu göz önüne alarak ortaklık payınızı düşüreceğim. Dürüstçe önerim şu: Yüzde yirmiye razı olun?

İppolit Matveyeviç “hayır” anlamında başını sertçe salladı.

— Niçin istemiyorsunuz? Az mı geldi yoksa?

— Evet, çook az!

— Ama bu bile otuz bin ruble eder... Peki, siz ne kadar isterdiniz?

— Yüzde kırka fit olurum.

— Güpegündüz soygun bu! Otuz bin rubleye az diyorsanız bunun üstüne evin anahtarını da vereyim!

— Evinizin anahtarını istemem.

— Vakit geçmeden yüzde yirmiye razı olun. Yoksa onu da bulamayacaksınız. Şükredin, şu anda keyfim yerinde.

Vorobyaninov, pırlantaların peşine düştüğü ilk günlerdeki kendine olan güvenini tümüyle yitirmiş bulunuyordu. Kapıcı odasında Ostap’la ilk görüşmelerinde yerinden oynamaya başlayan buzlar zamanla çatır çatır çözülüp akmaya başlamışken son zamanlarda küçük küçük parçalara bölünerek erimeye yüz tutmuştu. Yakında buzların kırıntısı bile kalmayacak, koca koca buz dağları her yeri basan bir sel olup dört bir yana taşarak üzerinde sürüklediği kütüklerle, sandalyelerle birlikte çevresindeki her şeyi söküp götürecekti. Zavallı adam büyük bir korkuya kapıldı. Bundan daha kötü şeyler gelebilirdi başına. Akıntısına kapıldığı sel, üzerinde yüzen her şeyiyle, çeriyle çöpüyle, petrol artıklarıyla, ölü balıklarıyla, birinin eski şapkasıyla birlikte onu da götürüp hiç bilmediği yerlere atamaz mıydı? O eski şapka da nereden çıkmıştı? Yoksa peder Vostirikov’un Rostov’da rüzgârın başından kapıp uçurduğu ördek telekli şapkası olmasın? Belki de oydu. Vorobyaninov daha sonrasını kesinlikle göremiyordu. Sel onu sürükleyip bir kıyıya atmazsa bu yaşta akıntıya karşı nasıl yüzecekti? Buna ne gücü yeterdi, ne de böyle bir isteği vardı.

Uçsuz bucaksız serüvenler denizine doğru sürükleniyor, sürükleniyordu...

Başlık XXVI

İKİ ZİYARET

Gözünüzün önüne kundağı çözülmüş bir bebeği getirin. Çocuk durmadan kıpırdanır, bal mumu saydamlığındaki yumruklarını açar açar kapatır, tombul bacaklarını oynatır, annesinin başlık giydirdiği iri elma büyüklüğündeki kafasını iki yana çevirir, ağzından hava kabarcıkları çıkarır... Avessalom İznurenkov da tıpkı kundağı çözülmüş bir bebek gibi hiç rahat durmazdı. Etli bacakları üzerinde durmadan koşturur, sinek kaydı tıraşlı çenesini sağa-sola çevirir, ahlar-oflar çeker, ayaklarında lastik ayakkabılarla, sanki jimnastik yapıyormuş gibi ellerini-kollarını sallar tepinir dururdu.

Kıpır kıpır bir yaşantısı vardı Avessalom İznurenkov'un. Onu hep bir yerlere hızla seğirtirken, birtakım akıl almaz işler çevirmeye çalışırken, tilkinin kovaladığı bir tavuk gibi sokaklarda koştururken, her yeri taştan yapılmış saç kaplı evinin yangından kurtulmasından sonra sigortadan alacağı parayı hesap ediyormuş gibi dudakları kıpır kıpır ederek kendi kendine konuşurken görürdünüz. Bununla birlikte onun tedirgin yaşantısının, durmadan koşturup çırpınmasının altında bir gerçek yatmaktaydı: İznurenkov'un herhangi bir işle, herhangi bir nesneyle ya da düşünceyle ilgilenmesi kesinlikle bir dakikadan fazla sürmezdi.

Eğer bulduğu bir nükte gazete yayın yönetmeninin hoşuna gidip onu bir anlığına da olsa güldürmezse, başkaları gibi nüktesinin güzel olduğu, tam olarak anlaşılması için biraz düşünmek gerektiği konusunda ısrar etmeye kalkmaz;

— Baştan kötü olan hep kötüdür, diyerek hemen ikinci bir nükte bulurdu.

Bir mağazaya girdiği zaman telaşlı hareketleriyle ortalığı velveleye verir, tezgâhtarların gözüne şöyle bir görünüp hemen ortadan kaybolmasıyla zavallıcıkları şaşkına çevirir, bir kutu çikolata satın almışsa heyecanlı tavırları karşısında, onun cebinden en azından otuz ruble çıkarıp vereceğini sanan kasa görevlisi kızcağız, biri boğazını sıkıyormuş gibi adamın iki eliyle birden boyunbağına sarılarak, dans edercesine ortada döndüğünü, buruşuk bir üç rubleliği kasanın önüne attıktan sonra teşekkür anlamında meleye meleye mağazadan uzaklaştığını görünce olduğu yerde donar kalırdı.

Belki İznurenkov çalışma masasında uzunca bir süre sakin sakin otursa güzel bir roman yazabilir, belki geri ödemesi olmayan borç verme konusunda yardımlaşma sandığına etkili bir dilekçe döşenir ya da birtakım aksaklıklar görülen konut kullanım yasasının kimi maddelerini ülke yararına olacak biçimde yeni baştan düzenler, bunlar da olmazsa, “Güzel Giyinme ve Görgü Kuralları” adında bir kitabın yazarlığını üstlenirdi.

Ama bunların hiçbirini yapamazdı İznurenkov. Çünkü yerinde rahat durmayan bacakları onu hemen bir yerlere sürükleyip götürür, havada uçuşan elinden kalem ok gibi fırlar, kafasındaki düşünceler orada fazla kalmadan dört bir yana savrulurdu.

İznurenkov evinde gene oradan oraya koşturuyor, o böyle telaş içinde hareket ettikçe masasının üstünde ne varsa çingene kızının küpeleri gibi zıp zıp oynuyordu. Evine aldığı, Moskova dışından gelmiş güleç yüzlü genç bir hanım o sırada Vorobyaninov’un sandalyesinde oturmaktaydı.

Avessalom Vladimiroviç;

— Ah, ah!.. Bu ne güzellik! diyordu çınlayan sesiyle, Kraliçemiz süzgün bakışlarıyla şölen masasının neşesine neşe katıyor! Ah, ah! Bu kadarına dayanılmaz! Siz kraliçe Margot’sunuz.

Bu sözlerden bir şey anlamayan taşralı kraliçe, yüzünde saygılı bir gülümsemeyle şaşkın şaşkın önüne bakmaktaydı.

— Hadi, şuradan bir çikolata alın! Çok rica edeceğim, alın, alın! Ah!.. Ne büyüleyici bir güzelliğiniz var!

İznurenkov böyle diyerek “kraliçe” diye adlandırdığı taşralı genç hanımın ikide bir elini öpüyor, bayanın sade giyimi karşısında hayranlığını

gizleyemiyor, kedisini ona doğru uzatırken, sanki kraliçeye yaranmaya çalışıyordu.

— Ne güzel kedi, öyle değil mi? Tıpkı papağana benziyor. Aslan bu, gerçek bir aslan! Hele şu tüylerin yumuşaklığına bir bakın! Ya kuyruğu? Kuyruğunun uzunluğuna ne demeli? Söyler misiniz, ne kadar güzel, öyle değil mi? Ah, ah!..

Kedi kollarının arasından fırlayıp kaçtı. Bunun üzerine Avessalom Vladimiroviç kadının iri memelerini ellerinin içinde tutarak pencerenin önünde eğilmeye, birilerine selam vermeye başladı. Derken, cinlerin cirit attığı beyninin bir penceresi açıldı ve sandalyede oturan genç hanımın bedensel ve ruhsal özellikleriyle ilgili yeni nükteler döktürmeye başladı:

— Söyler misiniz, boynunuzdaki broş gerçekten camdan mı yapılmış? Ah, ah, nasıl da ışıl ışıl parlıyor? Yemin ederim, güzelliğinizle gözlerimi kamaştırdınız! Paris büyük bir kent diyorlar, doğru mu? Orada bir de Eyfel kulesi varmış, öyle mi? Ah, ah, şu ellerin güzelliğine bir bakın! Ya biçimli burnunuza ne demeli? Ah, ah!..

Kadını kucaklayıp okşamak gibi bir niyeti yoktu. Sanki iltifat etmek yetiyordu ona. Ama iltifatlarının sonu gelmek bilmiyordu. Bu söz sağanağı Ostap Bender'in ansızın içeri girmesiyle yarıda kesildi.

Büyük düzenbaz elinde bir tomar kâğıt tutuyordu.

— İznurenkov burada mı oturuyor? Beni bağışlayın yoksa İznurenkov siz misiniz? diye sordu.

Avessalom Vladimiroviç karşısındaki adamın mahkeme duvarı gibi asık suratına gözlerini kaygıyla dikti. Yabancının soğuk bakışlarından buraya hangi amaçla geldiğini okumaya çalışıyordu. Acaba tramvayda gevezelik ederken kırdığı camın parasını mı isteyecekti, kirayı ödemediği için mahkemeden çağrı belgesi mi getirmişti, yoksa körler için çıkarılan bir dergiye onu zorla abone yapmaya mı çalışacaktı?

Bender sert bir sesle;

— Görevli bir devlet memurunu ne hakla evinizden kovarsınız? diye başladı.

— Hangi memuru? Kimi kovmuşum ben?

— Zatınız daha iyi bilirsiniz. Ona vermeyi reddettiğiniz mobilyayı ben kendi elimle alıp götüreceğim. Bayan, üstünde oturduğunuz sandalyeyi

boşaltın, lütfen!

Deminden beri kendisine duygulu şiirler okunan, iltifat üstüne iltifat yağdırılan taşralı kraliçe sandalyeden hemen kalktı.

İznurenkov gelip sandalyenin önüne gerildi.

— Hayır, sandalyemi götüremezsiniz! Buna kimsenin hakkı yok!

— Haktan, hukuktan söz etmeyin, yoldaş! Aklınızı başınıza toplayın! Sandalyeyi verin hemen. Yoksa yasal yollara başvuracağım! Hepimiz yasalara uymak zorundayız. Bu sandalyeyi götürmeme kimse engel olamaz!

Ostap böyle diyerek sandalyeyi kaptıktan sonra havada birkaç kez salladı.

— Hayır, onu götürmeye hakkınız yok!

— Götüreceğim işte! Bakalım beni nasıl durduracaksınız!

Ostap böyle diyerek koridora çıktı.

Avessalom taşralı kraliçenin önünde başını saygıyla eğip kadının elini öptükten sonra sert icra memuru sandığı büyük düzenbazın arkasından seğirtti. Bu sırada Ostap merdivenden aşağı hızı hızlı inmekteydi.

— Size götüremezsiniz! diyorum. Buna hakkınız yok! Sandalye bende topu topu üç gün kaldı, yasalara göre onu iki hafta daha kullanabilirim. Belki de borcumun kalanını bir-iki gün içinde öderim.

İznurenkov götürdüğü eşyayı elinden kapmak için Ostap'ın çevresinde bal arısı gibi dönüyordu. Böylece ikisi birden aynı anda sokağa fırladılar. Avessalom Vladimiroviç sandalyeyi geri alma umuduyla oturduğu sokağın köşesine değin Ostap'ın arkasından koştu. Tam buraya gelmişti ki, taze at dışkısı eşeleyen serçeleri gördü. Küçük kuşlara içi ılınarak baktı, ellerini çırpıp kahkahalar atarak şöyle bağırdı:

— Aman, aman, ne güzel şeyler bunlar! Böylesi de görülmemiş! Canlarım benim!

Karşısına çıkan sevimli yaratıklardan çok, sandalye dışında evinin eşyalarını kurtardığına sevinen İznurenkov neşe içinde koşa koşa evine döndü. İçeriye girdiğinde kent dışından bulup getirdiği güleç yüzlü bayan ayakta duruyordu. İznurenkov, peşine düştüğü sandalyeye acıması gerektiğini ancak o zaman anladı.

Öte yandan Ostap hemen bir araba tutup sandalyeyi kaldığı yere götürdü. Onu sabırsızlıkla bekleyen ortağına;

— Benden öğreneceğiniz çok şey var daha, dedi. Biliyor musunuz, sizin yapamadığınızı hiçbir zahmete girmeden başardım.

Sandalyenin oturak bezini söktüklerinde gene elleri boş çıktı. İppolit Matveyeviç bu duruma çok üzüldü.

— Gerçi şansımız gittikçe artıyor ama şimdilik elimize geçen bir şey yok, dedi teknik yönetici. Söyler misiniz, sayın büyüğüm, toprağı bol olası kaynananız şaka yapmayı sever miydi?

— Bunu niçin sorduğunuzu anlamadım.

— Belki de sandalyelere mücevher filan saklamamıştır da onun için.

Bu söze öfkelenin eski soylular birliği başkanı kollarını hızlı hızlı öyle bir salladı ki, sırtındaki ceket uçacakmış gibi kolları havaya kalkıp indi.

Ostap yatıştıran bir sesle;

— Bu duruma göre kaygılanmaya gerek yok, dedi. Şimdilik dostumuz İvanopulo'nun evindeki sandalye sayısının bir tane daha arttığına sevinmekle yetinelim.

İppolit Matveyeviç o anda aklına gelen şeyi söyledi:

— Yoldaş Bender, bugün gazetede adınızı gördüm.

Ostap'ın kaşları çatıldı. Adının gazetelerde geçmesinden hoşlanmazdı.

— Neler saçmalıyorsunuz siz? Hangi gazeteymiş bu?

Vorobyaninov böbürlenerek "Stanok" gazetesinin bir sayfasını açtı.

— İşte şurada. "Bugün neler oldu?" bölümüne bakın.

Ostap rahat bir soluk aldı. Çünkü kirli çamaşırlarının ortaya döküleceği "İğnelemeler", "Kötü niyetliler mahkemeye verilmeli" gibi bölümlerde adı açıklansaydı, o zaman durum değişirdi Gazetenin "Bugün neler oldu?" bölümünde minicik harflerle şunlar yazılıydı:

ARABANIN ALTINDA KALDI

O. Bender adlı bir yurttaş dün Sverdlov alanında 8974 numaralı arabanın altında kalmıştır. Kazazede olayı hafif korkuyla atlatmıştır.

— Olayı hafif korkuyla atlatan ben değil; arabacının kendisi! diye bağırdı Ostap. Salak herifler! Ne yazdıklarını kendileri de bilmiyor! "Stanok"

gazetesi mi bu? Aman ne güzel! Rastlantının bu kadarına da pes doğrusu! Sayın büyüğüm, belki de bu yazıyı sizin sandalyenin üzerinde otururken yazmışlardır. Ne kadar eğlendirici, öyle değil mi?

Büyük düzenbaz derin düşüncelere daldı.

Gazete yönetim yerine yapacağı ziyaret için bahane kendiliğinden çıkmıştı.

İlk görüşmeyi yazı işleri müdürüyle yapan Ostap ondan "Stanok" gazetesinin yazı kurulunda çalışanların odalarının koridor boyunca sağlı-sollu dizildiğini öğrendikten sonra odaların her birine girerek sandalyenin nerede bulunduğunu araştırmaya başladı.

Suratına saf bir adam'ın duruşunu vererek, diyelim, otomobil kulübü kuran genç gazetecilerin odasına dalıyor, içerisine şöyle bir bakındıktan sonra başka bir odaya yöneliyordu. Diyelim, yönetim işleri odasını gözleriyle kolaçan ettikten sonra anlamsız bir soru sorup oradan hızla ayrılıyordu. Habercilerin odasında gazete ilanında belirtilen atık kâğıtların nereden satın alınacağını soruyor, yazı işleri müdürü yardımcısından abone koşullarını öğreniyor, ilan bölümüne girerek yitik kimlik belgesi duyurularını kime vereceğini öğrenmek istediğini söylüyordu.

Böyle böyle yayın yönetmeninin odasına kadar ulaştı. Yayın yönetmeni, Vorobyaninov'un sandalyesinin üzerine kurulmuş, öfkeli öfkeli telefonda konuşma yapmaktaydı. Ostap hiç acele etmedi. Bulunduğu yeri belirlemek için ağırdan alması gerekiyordu.

Telefon konuşması bitince;

— Yayın yönetmeni yoldaş, geçen gün gazetenizde bana resmen iftira edilmiştir, dedi.

— Ne iftirası? Kim etmiş?

Ostap hiç acele etmedi, cebinden "Stanok" gazetesinin ilgili sayısını çıkardı, bu sırada kapıya dikkatle bakınca üzerindeki Amerikan kilidini gördü. Eğer kapı camının köşesi kesilip çıkarılırsa elini sokup kilidi içerden rahatça açabilirdi.

Yayın yönetmeni Ostap'ın gösterdiği yazıyı okudu.

— İftira bunun neresinde? Ben bu yazıda öyle bir şey göremiyorum.

— Nasıl göremiyorsunuz? "Kazazede olayı hafif korkuyla atlatmıştır," ne demek oluyor?

— Sizi anlamıyorum.

Ostap yayın yönetmenini ve üzerinde oturduğu sandalyeyi sevecen bir bakışla süzdü.

— Yayın yönetmeni yoldaş, ben basit bir arabacıdan korkacak adam mıyım da böyle yazıyorsunuz? Bütün tanıdıklara karşı rezil oldum. Buna hemen bir yalanlama yazmanız gerekiyor.

— Yurttaş, bakın size ne söyleyeceğim: Birincisi, sizi küçük düşürecek bir şey göremiyorum bu yazıda; ikincisi, böyle basit şeyler için yalanlama yazılmaz.

Ostap oradan ayrılırken;

— Siz ne derseniz deyin, ben bu işin arkasını bırakmayacağım, dedi.

Odada görmek istediği şeyi görmüştü.

Başlık XXVII

HER İŞE YARAYAN CEZAEVİ SEPETİ

Buz üzerine yazılı “Kılıç ve Puhu” derneğinin Stargorod şubesi üyeleri ile “Çabuk Ambalaj” şirketinin genç çalışanları “Unlu Ürünler” mağazasının önündeki uzun kuyrukta hemen yerlerini aldılar.

Oradan gelip geçenler kuyrukta duranlara bakıyorlar, aralarından merak edenler de;

— Burası ne kuyruğu? diye soruyorlardı.

Mağazaların önünde biriken bıktırıcı kuyruklarda, mağaza girişinden ne kadar çok uzaklaşılırsa çenesi o kadar çok düşen birisi bulunur mutlaka. Burada da Polesov kapıdan epey uzakta durmaktaydı. Gelip geçenler kuyruğa merakla bakıyorlardı.

“Kılıç ve Puhu” derneğince Stargorod itfaiye müdürü seçilen Polesov;

— Bu günleri de gördük! dedi. Çok geçmeden ot tohumuyla karnımızı doyurmak zorunda kalacağız. Devrimin ilk günlerinde durumumuz daha iyiydi. Ellerindeki un kent halkına dört gün yeter mi bilmem.

Kuyruğa girip girmemekte kararsız kalan yurttaşlar bıyıklarını buran Polesov’a kuşkuyla bakıyorlar, “Stargorod Pravda” gazetesinin yazdıklarına dayanarak onunla tartışmaya başlıyorlardı. Polesov’un lafını ağzına tıkamak için kentte istendiği kadar un bulunduğunu ileri sürüp paniğe yol açmamak gerektiğini söyledikten sonra hemen evlerine koşuyorlar, hazır ne kadar paraları varsa alıp kuyruğun sonuna giriyorlardı.

“Çabuk Ambalaj” çalışanları mağazadaki bütün unu kapış kapış satın aldıktan sonra yakındaki bakkal dükkânının önüne taşınıp oradaki çay-şeker kuyruğuna girdiler.

Üç gün içerisinde Stargorod'da erzak ve her türlü mal sıkıntısı baş gösterdi. Tüketim kooperatiflerinin yöneticileri ile devlet mağazaları başka kentlerden gönderilen malların Stargorod'a ulaşmasına kadar kişi başına erzak satışına sınırlama getirdiler. İsteyenler ancak yarım okka şeker ile adam başına iki buçuk okka un alabileceklerdi.

Çok geçmeden bunun da panzehirini buldu kent halkı.

Şeker kuyruğunda en baştaki yeri 2 numaralı huzurevinin yöneticisi Alhen aldı. Onun arkasında karısı Saşhen, Paşa Emilyeviç, dört Yakovleviç ile dırıldan giysilerini kuşanarak gelen huzurevinin kocakarıları sıralandılar. Stargiko mağazasından iki batman kadar şeker satın alan Alhen'in takımı oradaki işini bitirir bitirmez başka bir tüketim kooperatifine doğru seğirtti. Oraya ekibiyle birlikte giderken Alhen, payına düşen şekeri utanmadan yemeye başlayan Paşa Emilyeviç'e söylemediğini bırakmadı. Adam yarım okka şekeri avcuna döküp döküp ambara benzeyen ağzına atıyordu.

Alhen gün boyunca ara vermeden koşturdu. Aldıklarını yiyerek kendisini zarara sokmaması için erzak kuyruklarına karısının yeğeni Paşa Emilyeviç'i hiç sokmadı. Paşa'ya da satın alınan malları açık pazara taşıma görevi verdi. Pazara vardıklarında Alhen ellerindeki şekeri, unu, çayı ve mağazalarda zor bulunan tülbent bezini ne yaptığını görenlerden biraz utandı, ellerinde kalanları oradaki özel dükkânlara sattı.

Polesov'un kuyruğa girmesi tümüyle ilke sorunuydu. Ne cebinde parası vardı, ne de herhangi bir mal satın almak gibi bir istek taşıyordu. Bir kuyruktan ötekine taşınırken tek yaptığı şey, konuşulanlara kulak kabartmak, kaşlarını anlamlı anlamlı kaldırıp kendi görüşünü ileri sürmek, yerine göre kehanetlerde bulunmaktı. Onun bulanık açıklamalarının etkisiyle çok geçmeden kentte birtakım dedikodular aldı yürüdü. Sözde uzakta bir yerde "Kılıç ve Puhu" diye gizli bir dernek kurulmuştu.

Vali Diyadyev gün boyunca kuyruktan kuyruğa koşturması sonucunda 10.000 ruble kazanç sağladı. Borsa başkanı Kisliyarski'nin ne kadar para kazandığını ise karısı bile öğrenemedi.

Yeraltı derneğine üye olduğu dedikoduları Kisliyarski'nin tüm huzurunu kaçırıyordu. Uykusuz geçirdiği bir geceden sonra suçunu açık yüreklilikle itiraf ederse hapiste yatma süresinin düşürüleceği aklına iyice yattı.

— Beni dinle, Henriyetta, dedi karısına. Elimizdeki kumaşları kardeşine devretsek nasıl olur?

Henriyetta Kisliyarskaya birden heyecana kapıldı.

— Yoksa eve baskın yapmalarından mı korkuyorsun?

— Öyle. Bir de bakarsın, ansızın gelivermişler. Ülkede özgürce alışveriş yapamadıktan sonra eşek gibi çalışmanın ne anlamı var? Adamı yakaladıkları gibi hapse tıkarlar vallahi.

— Öyleyse birkaç temiz çamaşır hazırlayayım. Ah, benim talihsiz başım! Hapishanedeyken sana hep öteberi mi taşıyacağım? Sen de akıllılık edip bir devlet dairesine kapılansaydın ya! Kardeşimin yaptığı gibi bir göreve girsen daha iyi değil miydi? İşçi sendikalarında çalışan kaynının başına böyle kötü şeyler geldiği var mı? Senin gibi kaç kişi alım-satım işiyle uğraşıyor?

Zavallı karısı Kisliyarski'nin Stargorod borsa başkanı olduğunu bilmiyordu, o bakımdan fazla tedirgin değildi. Ya bir de kocasının borsa başkanı olduğunu bilseydi?

— Belki bu gece eve dönemem, dedi borsa başkanı. O zaman getireceğin yiyecekleri gecikmeden hapishaneye ulaştır. Ama sakın bana gözleme yapma. Gözlemeleri soğuk soğuk yiyip de ne yapayım? Gözleme sıcakken hoşuma gider.

— Peki, gaz ocağını şimdiden yanına alsan nasıl olur?

— Sen neler söylüyorsun? Hücrede gaz ocağı yakmama izin verirler mi? Hadi, getir benim hapishane sepetimi!

Kisliyarski'nin bir hapishane sepeti vardı. Onun isteği üzerine özel olarak yapılan sepet çok işine yarıyordu. Tümüyle açıldı mı karyola olan, yarı açılınca masaya dönüşen, ayrıca içindeki gözleri, rafları, askıları dolayısıyla dolap görevi yapan sepeti hapishaneye gidişlerinde hiç yanından ayırmazdı. Karısı sepetine temiz çamaşırlar ile soğuk yenilebilecek azık koydu.

Kisliyarki bu konularda deneyimli biriydi.

— Beni uğurlamaya çıkmasan iyi edersin, dedi. Rubens para istemeye gelirse ona beş kuruş verme! "Paramız kalmadı" de. Hadi, hoşça kal. Rubens biraz beklesin, tamam mı?

Özel sepetini arkasından sürükleyen Kisliyarski gururlu bir tavırla sokağa çıktı.

Polesov az ilerde, ayaklarına taktığı demir tırnaklarla telgraf direğine tırmanan bir PTT görevlisine aşağıdan bağıra çağıra akıl veriyordu. Borsa başkanını görünce bağırdı:

— Yoldaş Kisliyarski, yolculuk nereye?

— İtirafta bulunmaya gidiyorum.

— Ne itirafı?

— Kılıç ve Puhu derneğine üye olduğumu söyleyeceğim artık. Daha fazla dayanamayacağım.

Viktor Mihayloviç'in şaşkınlıktan dili tutuldu. Kisliyarski ise öne doğru çıkan göbeğini sallaya sallaya savcılığa doğru yürümesini sürdürdü. Karnının üstüne sardığı geniş avcı kemerinden aşağıya bir sürü cep sarkıyordu, bunların içi tıka basa öteberi doluydu.

Viktor Mihayloviç bu durumu görüp de orada durur mu? Doğruca Diyadyev'in evine koştu.

— Kisliyarski hepimizi ele verecek! diye bağırdı içeri girer girmez. Az önce savcılığa gittiğini gördüm. Oraya henüz varmamıştır.

Stargorod valisi büyük bir korkuya kapıldı.

— Nasıl, sepeti de yanında mıydı?

— Evet, yanındaydı.

Diyadyev karısını öptü, Rubens gelirse para vermemesini sıkı sıkıya tembihledi, fazla oyalanmadan evden çıktı. Viktor Mihayloviç Polesov yeni kuluçkadan kalkmış tavuklar gibi çırpınarak ortalıkta birkaç kez döndükten sonra Vladya ile Nikeşa'nın oturdukları eve doğru seğirtti.

Bu sırada Kisliyarski ağır aksak savcılığa doğru yürüyordu. Yolda Rubens ile karşılaşınca ikisi uzun bir konuşmaya daldı.

Rubens;

— Şey... şu parayı ne zaman vereceksiniz? diye sordu.

— O konuyu karımla görüşün.

— Peki, bu saatte sepetle nereye böyle?

— Banyoya gidiyorum.

— Öyleyse şimdiden sağlıklar dilerim...

Borsa başkanı oradaki büyük bir pastaneye girdi, kendine kahve ile bolca börek ısmarladı. Hapse girmeden önce karnını bir güzel doyurmak istiyordu. Pastaneden çıktıktan sonra savcılığa varması uzun sürmedi.

Bekleme odasında kimsecikler yoktu. Üzerinde “İl Savcılığı” yazısı bulunan kapıya yaklaşarak usulca tıklattı.

Yakından tanıdığı bir ses duyuldu içeriden:

— Giriniz!

Borsa başkanı eşikten içeri adımını henüz atmıştı ki, afallayarak yerinde dondu kaldı. Yumurta biçimindeki göbeğinin şişliği bir anda foslayarak sönük top gibi indi. Odada gördükleri öyle şaşırtıcıydı ki, kırk yıl düşünse böyle bir şey aklına gelmezdi.

Savcının oturduğu masanın çevresi güçlü “Kılıç ve Puhu” derneği üyelerince sarılmıştı. Adamların el-kol hareketlerine, ağlamaklı yüzlerine bakılırsa hepsi de yana yakıla suçlarını itiraf ediyorlardı.

Diyadyev onu görünce bağırmaya başladı:

— İşte Kisliyarski de geldi! Kendisi karşı devrimcilerin başıdır.

Masaya yaklaşan Kisliyarski elindeki hapishane sepetini yere bıraktı.

— Ne dediniz? Ben nasıl karşı devrimci olurmuşum? Sovyet yönetimine her zaman yakınlık duyduğumu biliyorsunuz. Karşı devrimcilerin başını arıyorsanız adını verebilirim. Yoldaş Çaruşevski’yi yakından tanırsınız, adresi...

— Krasnoarmeyski sokağı! diye bağırdı Diyadyev.

Vladya ile Nikeşa da aynı anda;

— Üç numaralı evde oturur! dediler.

Viktor Mihayloviç adresin kalan bölümünü tamamlamakta gecikmedi:

— Avludan girince sola sapacaksınız. İsterseniz birlikte gidelim de göstereyim.

Yirmi dakika sonra Çaruşnikov’u savcılığa getirdiklerinde adam önce orada gördüğü kişilerin hiçbirini tanımadığını söyledi. Peşinden de, kimse ondan böyle bir şey istemediği halde, Yelena Stanislavovna’nın yeraltı örgütü üyeleri arasında bulunduğunu gammazladı.

Borsa başkanı hapishanedeki hücresine girip özel sepetini açarak üzerine uzandı. Adamcağız ancak o zaman rahat hissedebildi kendini.

Madam Grisasuyeva-Bender kentte yiyecek darlığı çekildiği günlerde kuyruklara girip evine taşıdığı erzak ve mallarla tam dört ay dükkânına yeni mal getirmeden satış yapacak bolluğa erişmişti. Küçük dükkânının işlerini

tıkırına koyunca, bu sefer de genç kocasının özlemiyle yanıp tutuşmaya başladı. Yakışıklı kocası Ostap Bender önemli toplantılara katılacağım diye çıkmış, bir daha geri dönmemişti. Gittiği yerlerde, kim bilir, ne sıkıntılara katlanıyordu? Talihsiz dulun falcı kadına fal baktırması da bir yarar sağlamamıştı.

Yelena Stanislavovna, Stargorod yeraltı örgüt üyelerinin birdenbire ortadan yok olması üzerine büyük bir telaşa kapıldı. İskambil kâğıtlarıyla fal üstüne fal açıyordu. Ancak kahrolası kâğıtlar öyle saçma sapan şeyler söylüyordu ki! Dünyanın sonunun geldiği, emekli aylığının arttırılacağı, genç dulun bir devlet dairesinde kocasıyla ansızın karşılaşacağı, görüşeceği gibisinden akla sığmayacak şeyler zırvalıyordu.

Fal bakma çabaları bir gün hiç beklenmedik bir olayla son buldu. Falcı kadının evine ansızın maça papazı kılığında kötü adamlar geldi, insanların geleceklerini okumaya çalışan kadıncağızı apar topar alıp bir devlet dairesine, yani yaşlı bayanın daha önce hiç gitmediği savcılığa götürdüler.

Dul bayan Grisasuyeva falcının evinde papağanla baş başa kalınca kendisi de bir an önce gitmek üzere davrandı. Tam o sırada bilge kuş gagasını kafesin parmaklıklarına çat çat vurdu ve ilk kez insan sesiyle konuşmaya başladı. Başını kanadının altına sokup oradan bir tüy koparan papağan alay edercesine;

— Bakalım, daha ne günler göreceğiz! dedi?

Bayan Grisasuyeva korkusundan kapıya attı kendini. Şaşırtıcı konuşmalar, suçlamalar, öfkeli haykırmalar kaçarken onu arkadan kovalıyordu. Şurası bir gerçek ki, kötü adamların gelip evin hanımını yaka paça götürmeleri, kuşçağızı çileden çıkarmış olmalıydı. O güne değin öğrendiği sözleri soluk almadan birbiri ardından sıralıyordu. En çok da Viktor Mihayloviç Polesov'un kullandığı sözleri dolamıştı diline.

— Boşa koydum dolmadı, doluya koydum almadı! diyordu durmadan.

Öfkeli papağan kafesinde baş aşağı sarktı, kapıda bir an durup ona şaşkın şaşkın bakan Grisasuyeva-Bender'e göz kırptı. Bununla, "Nasıl, numaramı beğendiniz mi, güzel hanım?" demek istiyor gibiydi.

Bayan Grisasuyeva;

— Aman anacığım! diye bir çığlık attıktan sonra hızla oradan uzaklaştı.

Papağan bu sefer Ostap'ın sesiyle bağırdı:
— Hangi alayda görev yaptınız? Krah-h-h-h! Avrupa bize yardım edecek! Krah-h-h-h

Papağan odada yalnız kalınca üstünü-başını düzeltti, otuz yıldır insanların kendisinden duymaya çalıştıkları sözleri bağıra bağıra söyledi:

— Papağan aptal! Papağan aptal!

Dul bayan bir yandan evine doğru koşuyor, bir yandan kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu.

Tam evine varmıştı ki, orada gözleri velfecir okuyan yaşlı bir adamla karşılaştı. Arşiv görevlisi Varfolomeyiç'ten başkası değildi bu.

— Gazeteye verdiğiniz bir duyuru üzerine geldim buraya, dedi yaşlı adam. İki saattir gelmenizi bekliyorum.

Grisasuyeva neye uğradığını şaşırdı. İçinde uyanan kötü seziler onu tedirgin etmeye başlamıştı.

— Öylesine yorgunum ki! Bırakın da biraz kendime geleyim, dedi.

— Benim acelem yok, bayan. Burada sizi beklediğim kadar daha bekleyebilirim. Bay Bender'in kaybolduğu konusunda bir ilan vermiştiniz ya, bununla ilgili bilgi vermeye geldim.

Dul bayan bu lafı duyar duymaz dükkânındaki un çuvallarından birinin üstüne yığıldı.

Şaşırma sırası Varfolomeyiç'e gelmişti.

— Görüyorum ki, güzel bayan, sizi çok nazenin yetiştirmişler. Getirdiğim hayırlı haber için sevinmeniz gerekir. Ama bunun karşılığında para isteyeceğim sizden. Önce ne kadar vereceğinizi söyler misiniz?

— Aman, aman, ne kadar isterseniz alın! Paraya maraya acıdığım yok artık!

— Öyleyse durum şu: Sevgili oğlunuz O. Bender'in nerede bulunduğunu biliyorum. Vereceğim bilginin karşılığında ne kadar ödeyeceksiniz?

— Ne isterseniz vereceğim.

— Verin yirmi ruble öyleyse.

Kadın yığıldığı un çuvalının üstünden kalktı. Ağzı-yüzü una bulanmıştı. Kirpiklerinden unlar sarkarken;

— Ne dediniz? Ne dediniz? Bir daha söyler misiniz? diye bağırdı.

Varfolomeyiç kadının bağırması üzerine fiyatı düşürmek zorunda kaldı. Ondan üç rubleden fazlasını koparamayacağını bildiği halde;

— On beş olsun, dedi.

Un çuvallarının üstünde ayakta duran dul bayan bu lafı işitince öyle sinirlendi ki, az kaldı yaşlı adamı dövecekti. Bu da istenilen fiyatı bayağı kırdı.

— Ne yapalım, beş ruble de yeter, dedi kurnaz ihtiyar. Ama paramı peşin isterim. Böyle bir kuralım vardır. İlkelere uyalım, lütfen.

Varfolomeyiç böyle dedikten sonra cüzdanını açıp içinden iki gazete kesiği çıkardı. Bunları elinde tutarak okumaya başladı:

— Şimdi gazetelerdeki yazıları sırayla okuyorum. Önce sizin verdiğiniz duyuru: "Kayıp aranıyor...Yalvarıyorum, eve dön!.. Adı Ostap Bender, yeşil takım giysili, sarı iskarpinli, mavi yelekli..." diye yazmışsınız. Doğru mu? "Stargorod Pravdası"ndaki yazı bu. Şimdi başkent gazetelerinde sevgili oğlunuz için neler yazdıklarını görelim. İşte: "Arabanın altında kaldı..." diye başlıyor. Hemen üzülmeye kalkmayın, güzel bayan. Oğlunuz ölmemiş ki! Ölseydi sizden para almaya kalkar mıydım? Yazının sonunu okuyalım; bakalım, ne diyor... O. Bender adlı bir yurttaş dün Sverdlov alanında 8974 numaralı arabanın altında kalmıştır. Kazazede olayı hafif korkuyla atlatmıştır..." İşte durum bu. Şimdi elimdeki belgeleri size teslim edeceğim; siz de bana anlaştığımız parayı ödeyeceksiniz. Ne yapalım, kural bu.

Dul bayan ağlaya ağlaya parayı çıkarıp verdi. Kocası, sarı iskarpinli sevgili kocası, uzak Moskova ellerinde ağzından alev saçan, azgın bir atın ayakları altında yatsın da karıcığı onu kurtarmak için bir şey yapamasın... Olacak şey miydi?

Varfolomeyiç parayı alır almaz tedirgin ruhu rahata erdi. Güzel dulun evinden ayrılmadan önce sevgili oğlunun izini "Stanok" gazetesinin yayımlandığı yerden öğrenebileceğini bildirdi. Gazetelerde her aranan şeyi bulabilirdi.

PEDER VOSTRİKOV'un

Rostov'da "Samanyolu" su ısıtma

merkezinde yazıp N. kasabasında yaşayan
sevgili karısına gönderdiği mektup.

"Sevgili Katyam! Rostov'a gelir gelmez yeni bir düş kırıklığına uğradım, ancak bu konuya daha sonra döneceğim. Gönderdiğin parayı tastamam aldım, çok teşekkür ederim. Buraya gelince önce aradığım adresi sorup öğrendim. "Yeni Rostov Çimento" fabrikası bayağı geniş bir yermiş. Gene de Mühendis Bruns'u tanıyan bir adama rastlayamayınca şaşırmadığımı söyleyemem. Büyük bir umutsuzluğa kapılmıştım ki, iyi insanlar yardım edip personel şubesine gitmemi bildirdiler. İlk işim oraya koşmak oldu. "Evet, bay Bruns bizde sorumluluk taşıyan bir yerde çalışıyordu. Ama geçen yıl görevinden ayrıldı. Onun iyi çalıştığını bilenler adamı kandırıp Bakü'deki "Azer Petrol" şirketine götürdüler. Orada güvenlik biriminde değişik bir göreve vermişler," dediler.

İki gözüm, görüldüğü üzere, çıktığım yolculuk kısa süreceğe benzemiyor. Mektubunda paramızın az kaldığını bildiriyorsun. Haklısın, Katerina Aleksandrovna, ama ne yapabiliriz ki? İşin sonuna fazla kalmadı. Dişini sıkıp biraz daha dayanabilirsen başaracağız. Derim ki, fazla oyalanmadan çapraz yelekli öğrencilik üniformamı sat. Bundan böyle fazla masraf çıkacağını sanmıyorum. Gene de her şeye hazır olmalıyız.

Rostov'da korkunç bir pahalılık var. Kaldığım otel odasına günde 2 ruble 25 kapik ödüyorum. Param Bakü'ye gidene değin yetişir. Orada işi bitirir bitirmez sana telgraf çekerim.

Havalar da öyle sıcak ki! Rostov denen şu kentin nüfus yoğunluğu, coğrafi konumu bakımından Harkov'la yarışabileceğini mi sanıyorsun? Yok canım, nerede!.. Neyse... İşleri yoluna koyalım, seninle Moskova'yı gezmeye gideriz. Gezilip görülecek yer orası işte, gerçek bir Batı Avrupa kenti. Sonra Samara'ya taşınır, fabrikamızın yanındaki küçük bir eve yerleşiriz. Tamam mı, bülbülüm?

Vorobyaninov döndü mü? Nerelerde sürtüyor acaba o herif? Yevstigneyev bizde yemek yemeyi sürdürüyor mu? Temizlendikten sonra cüppem nasıl oldu? Bütün tanıdıklar benim hâlâ ölen teyzemin evinde olduğumu bilsin. Onlara böyle söyle. Gulenke'ye de aynı durumu mektubunda bildir.

Ha, az kaldı unutuyordum. Dün hiç beklenmedik bir olayla karşılaştım.

Köprüden Durgun Don'u seyreder, bir yandan da gelecekteki mutlu yaşamımızı düşünürken, nereden çıktıysa ansızın bir rüzgâr esti ve başımdan şapkamı kaptığı gibi uçurdu. Kardeşinden aldığın o güzelim şapka nereye savrulduysa bir türlü göremedim. Ne yapayım, ben de bir İngiliz kepi aldım kendime. İşte sana 2 ruble 50 kapiklik bir masraf daha! Ne olur, fırıncı kardeşine bu durumu söyleme. Benim hâlâ Voronej'de bulunduğumu sansın.

Çamaşır konusu çok canımı sıkıyor. Akşamları yıkıyorum, sabaha dek kurumadığı için ıslak ıslak giyiyorum. Hoş, bu sıcaklarda serinlememe yaramıyor değil.

Seni kucaklar öperim.

Seni seven kocan Fedya"

Başlık XXVIII

PİLİÇ VE UZAK DENİZLER HOROZU

Haberci Persitski son günlerde İsaac Newton'un 200. ölüm yıldönümünü anma hazırlıkları dolayısıyla harıl harıl çalışmaktaydı.

Adamcağızın başını kaşıyacak vaktinin olmadığı bir saatte odasına "bilim ve yaşam" bölümünden Styopa girdi. Arkasında da şişman bir kadın.

— Bakar mısın, Persitski. Bu bayan sizi görmek istiyor. Bayan, işte kendisi burada. Ne istiyorsanız onunla konuşunuz.

Bunları söyleyen Styopa kahkaha atarak oradan uzaklaştı.

— Buyrun, dedi Persitski. Benimle mi görüşmek istemiştiniz?

Madam Grisasuyeva (bayanın adı buydu) elindeki kâğıdı uzatırken süzgün bakışlarını Persitski'nin yüzüne dikti.

— Nedir bu? Ha... arabanın altında kalmıştır... olayı hafif korkuyla atlatmıştır... diye bir yazı. Bunun benimle ne ilgisi var?

— Adresini istiyorum. Bana adresini veremez misiniz?

— Ne adresi? Kimin adresi?

— O. Bender'in adresi.

— Ben nereden bileyim O. Bender'i?

— Beni buraya getiren yoldaş sizin bildiğinizi söyledi.

— Burası adres sorma merkezi mi? İstediğiniz şeyi gidin oradan öğrenin.

— O. Bender'i unutmamışsınızdır herhalde. Sarı iskarpinli bir yurttaş.

— Sarı çizmeli öyle çok yurtaş var ki! Çıkın sokaklara, Moskova'da en azından iki yüz bin sarı çizmeli adama rastlarsınız. İstiyorsanız hepsinin adresini öğreneyim. İşimi-gücümü bırakıp bununla uğraşırsam altı ay sonra gelip benden alırsınız. Çalışıyorum, bayan, görmüyor musunuz?

Bunları söyleyen Persitski bir yandan da “Hergele Styopa! Ben de senin başına böyle bir püsküllü bela sarayım da o zaman dünyanın kaç bucak olduğunu görürsün!” diyordu içinden.

Kadın karşısında dikildikçe bütün cinler tepesine toplandı.

— Bu durumda ben ne yapabilirim? O. Bender’in ne ilgisi var benimle? Yoksa onu çiğneyen at mı sandınız beni?

Şişman bayan anlaşılmayan bir şeyler daha homurdandı. Söyledikleri arasında en çok “yoldaş”, “çok rica edeceğim” gibi sözler duyuluyordu.

Bu arada Halkler Evi’nde çalışma saati son bulmuş, odalar, koridorlar yavaş yavaş boşalmaya başlamıştı. Uzaklardan bir yerden yalnızca takır takır yazı yazan bir daktilo sesi geliyordu.

Persitski;

— Bağışlayın bayan, odamda harıl harıl çalıştığımı görüyorsunuz, dedi. Başımı kaşıyacak vaktim yok.

Ondan sonra da tuvalete girip uzun süre çıkmadı. On dakika kadar içerde bekledikten sonra koridora çıktığında bir de ne görsün? Şişman kadın kolalı eteğini hışırdatarak köşede onun yolunu gözlemiyor mu? Kadın onu görür görmez yeniden ağzını açınca Persitski iyice çileden çıktı.

— Beni dinleyin, teyzeciğim, dedi. Madem öyle, O. Bender’in nerede olduğunu söyleyeceğim size. Koridordan dümdüz yürüyün, sonra sağa dönüp bir yere sapmadan yürüyün. Orada bir kapı bulacaksınız. Çerepennikov size oğlunuzun yerini bildirir.

Bu güzel buluşundan ötürü büyük bir sevince kapılan Persitski hemen ortadan yok oldu. Ek bilgi almaya fırsat bulamayan kadıncağız başka ne yapabilirdi ki? Eteğini düzelterek koridor boyunca yürümeye başladı.

Halklar Evi’nin koridorları öylesine dar ve uzundu ki, buralardan gelip geçenler adımlarını gitgide sıklaştırarak yürümek zorundaydı. Yürüyenlerden birine dikkatle baksanız onun daha önce kaç koridor geçtiğini anlayabilirdiniz. Eğer hızlı adımlarla yürüyorsa, demektir ki, yürüyüşe yeni başlamış. Dikkat ettiğiniz kişi tırısa kalkmışsa “Eh, topu topu 5 koridor bitirmiş...” derdiniz. Ama bunlardan biri 8 koridoru geride bırakmışsa mutlaka uçan bir kuşun, yarışa kalkan bir atın ya da Finlandiyalı uzun mesafe koşucusu Nurmi’nin hızıyla koşmaktadır.

Birinci koridorun bitiminde sağa sapan Grisasuyeva hızını artırdı. Parke taşlar ayaklarının altında takır takır sesler çıkarıyordu.

O sırada tam karşıdan mavi gömlekli, mor iskarpinli, esmer bir adamın ona doğru geldiğini gördü. Karşıdan gelen kişi Ostap'tan başkası değildi. Kahramanımızın yüzünün anlatımına bakılırsa böyle geç bir saatte Halklar Evi'ni ziyaret etmesinin önemli bir nedeni olmalıydı. Ama bu neden kesinlikle dul bayan Grisasuyeva ile burada karşılaşmak değildi.

Ostap şişman bayanı görür görmez rotasını değiştirdi, hızla geriye çark ettikten sonra çevresine bakınmadan yürümeye başladı.

— Yoldaş Bender! diye seslendi dul bayan. Yoksa beni tanımadınız mı?

Büyük düzenbaz adımlarını sıklaştırdı. Bunun üzerine bayan da hızını artırdı. Bir yandan da;

— Bekleyin beni! Size söyleyeceklerim var! diye bağırıyordu.

Ancak kulaklarına çarpan rüzgârın uğultusundan olacak kahramanımız eski karısının onu çağırdığını işitemedi. Köşelerdeki merdivenleri birkaç basamak birden atlayarak dört koridoru uçarcasına geride bıraktı. Eski sevgilisinin kulaklarına herhalde yalnızca merdiven boşluğunun uğultulu yankısı ulaşıyordu.

Ostap beşinci koridora varınca rahat bir soluk aldı.

— Çok şükür, tehlikeyi atlattık, dedi. Eski karım tam da gelecek zamanı buldu! Bu ateşli bayanı buraya kim göndermiş olabilir? Anlaşıldı, şirketin Moskova şubesini bir an önce kapatmamız gerekiyor. Yoksa bir de bakarsın, polisler dayanmış kapıya!

Öte yandan madam Grisasuyeva koridorları birbiri ardından geçtikçe hızını artırmaktaydı. Yarım saat sonra onu durdurmak artık olası değildi. Başkanların, başkan yardımcılarının, yazmanların, parti temsilcilerinin, müdürlerin, "Stanok" gazetesi yayın kurulu üyelerinin odaları iri bedeninin iki yanında hızla gerilerde kalmaktaydı. Kolalı eteği o hızla çarptıkça koridor boyunca dizilmiş ayaklı kül tablaları birbiri peşinden yere devriliyor, tencere yuvarlanır gibi şangırtılar çıkıyordu. Koridorların bitimindeki köşelerde havanın burgaçlanarak uğuldadığını işiten bir insan, dışarıda fırtına ya da kasırga çıktığını sanırdı. Duvarlarda asılı yön gösteren

okların birkaç tanesi yerlerinden fırlayıp düşerken kadıncağızın nazik bedenine battı.

Bayan Grisasuyeva en sonunda iç merdivenlerden birinin sahanlığına vardı. Burası yarı karanlıktı, bununla birlikte bayan korkuya kapılmadan aşağıya koştu ve camlı bir kapıyı kendine çekti. Kapı kapalıydı. Bunun üzerine kadın çıkmak için geriye döndü. Ne yazık ki, az önce geçtiği kapı birinin acımasız elleriyle sımsıkı kapatılmıştı.

Moskova’da nedense kapıları kapalı tutmayı pek severler.

Binlerce apartmanın ana girişleri içerden tahtalarla çakılıp kapatılmıştır. Buralarda oturan on binlerce insan daracık arka kapılardan girip çıkmak zorundadır. Devrimin ilk yıllarındaki “apartman baskınları”nın artık anımsanmadığı, apartmanlarda oturanların kendi aralarında oluşturdukları güvenlik sistemlerine gerek görülmediği, sokak trafiğinin hayli düzene girdiği, ülkemizde büyük elektrik santralları kurulduğu, önemli bilimsel buluşların çokça yapıldığı, teknik gelişmede övünülecek aşamalar kazanıldığı halde nedense bir babayiğit çıkarak kapalı kapıları halka açmanın bir yolunu bulamamıştır.

Sirklerin, stadyumların, sinemaların, tiyatroların giriş-çıkış sorununu çözecek helal süt emmiş birini bulabilir misiniz? Biz öyle birini tanımıyoruz.

Sirklerde üç bin insan bir kanadı açık kapıdan on dakikada içeriye girmek zorunda kalırlar. Büyük kalabalıkların giriş-çıkışları için yapılmış on kadar kapının ne hikmetse geri kalanları sımsıkı kapalıdır. Hadi, bunların niçin kapatıldığını açıklayacak biri çıksın da o yiğidi görelim! Belki sirk ahırlarından birinden akıllı bir eşek çalınmış, sirk yönetimi de o günden beri giriş-çıkışlara geçilmez engeller örmüşlerdir. Kim bilir, belki de sirke gelen ünlü bir kişi açık kapıdan giren esintiye kapılarak hastalandığı için bütün kapılar o günden sonra kapalı tutulmaya başlanmıştır.

Tıkanıklık olmasın diye sinemalarda, tiyatrolarda izleyiciler içeriye bölük bölük alınırlar. Oysa tıkanıklığı önlemenin tek yolu bütün kapıları açık tutmaktır. Ama seyir salonlarının yöneticileri kesinlikle böyle bir şey yapmazlar. Tam tersine yer göstericiler el ele tutuşarak öyle bir canlı engel oluştururlar ki, izleyicilerin yarım saatte içeri girmesi olası değildir.

Kapılar, daha imparator I. Pavel döneminde kapatılmış o güzelim kapılar eskisi gibi kapalı durur.

Stadyumlarının çatısı yoksa da birçok kapısı bulunur. Gelin görün ki buralarda da bir tanecik küçük kapı açık tutulur. Dışarı çıkmak için hücum eden koca kalabalık ister istemez kapalı kapıları kırmak zorunda kalır. Her maçtan sonra kapıların yerle bir olduğunu görürsünüz. Gelgelelim, kutsal geleneğe bağlı kalmaya yemin etmiş stadyum görevlileri kapıları güzelce onarıp yeniden sıkı sıkıya kapatırlar.

Bir yere kapı takma olasılığı bulunmadığı zamanlar (kapının takılacağı yer olmadığından), başka türlü girişi kapatma yöntemleri girer devreye.

Bunlar

1. Düz engeller,
2. Çatal engeller
3. Ters çevrilmiş bahçe sıraları,
4. Girişi önleyici yazılar,
5. Gerilmiş iplerdir.

1. Düz engeller daha çok devlet dairelerinin girişine konulur.

Amaçları işinizi bitirecek kişiye ulaşmanızı önlemektir.

Devlet dairesine iş yaptırmaya gelenler ilgili memurun dikkatini çekmek için düz engelin önünde kaplanlar gibi oradan oraya atılırlar ama ne mümkün? Oraya gelen kişi belki önemli bir buluş getirmiştir ya da yıllık gelirinin vergisini ödemek istemektedir. Adam engele takıldığı için buluşlar ilgiliye ulaştırılmaz, vergiler ödenmeden kalır.

2. Çapraz engelleri sokaklara, caddelerin girişine koyarlar.

Bir bahar günü arı kovanı gibi işleyen caddenin girişinde çapraz engeller görürsünüz. Bunları oraya yaya kaldırımlarının rahat onarılması için koymuşlardır, koca cadde ıpıssızdır artık. Oradan gelip geçenler alıştıkları yolu bırakıp bir kilometre daha fazla yürüyerek varacakları yere başka sokaklardan ulaşırlar. Ama onarımın kısa sürede bitirileceği konusunda

umutludurlar. Derken, yaz geçer, güzle birlikte yapraklar solar ama kaldırımların onarımı bitmek bilmez. O yüzden o güzelim cadde aylar boyunca bomboş durur.

3. Ters çevrilmiş bahçe sıralarıyla kent parklarının, göbeklerin girişleri tıkansın diye çalışılır. Zamanında buralar yapılırken ilgililerin acımasız unutkanlığı sonucunda düzenli giriş kapıları konulmamıştır, aksaklık oradan ileri gelir.

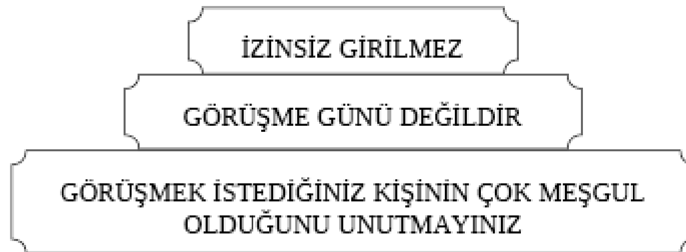
4. Girişleri önleyici yazıların iki türü vardır: Doğrudan doğruya engelleyenler, dolaylı yollardan engelleyenler.

Doğrudan doğraya engelleyenler arasında şunlar sayılmalıdır:

Bu tür yazılar çoğunlukla halkın en çok girmek istediği devlet kuruluşlarının kapılarına asılır.

Dolaylı olarak engelleyici yazılar insanı kahrından öldürür. Bunlar bir yere girişi doğrudan yasaklamamakla birlikte, aşağıdaki yazılardan birinin asıldığı yere girmeyi göze alanları cesaretlerinden ötürü kutlamak gerekir. İşte böyle utanç verici yazılardan birkaçı:

5. Düz ya da çapraz engellerin konulamayacağı, bahçe sıralarının ters çevrilerek yatırılamayacağı yerlere ipten engeller gerilir. Böyle ipler hiç beklemediğiniz yerlerde, bunları gerenin insafına kalmış durumlarda birdenbire çıkar karşınıza.

Eğer ip göğüs hizasında çekilmişse bir tehlike yok demektir, ipi göğüsleyen kişi biraz korkuya kapılır, sonra da gülerek oradan uzaklaşır gider. Ama ipi incik yüksekliğinde germişlerse, o zaman yandığınız gündür. Çünkü ipe takılıp tökezleyeceğiniz kesindir, bunun sonunda sakat kalma bile var...

Bütün kapalı kapılar cehenneme! Tiyatro girişlerindeki kuyrukların hepsi yerin dibine geçsin! İşimizin olduğu her yere izin almadan girebilelim! Adamsendeci görevliler yüzünden girişlere konulmuş çapraz engellerin tümü kaldırılsın! Defolsun ters çevrilmiş sıralar! Hepsini toplayıp asıl işe yarayacak yerlere koyalım! Parklarda, yeşillik içindeki göbeklerde geceleri oturmak ne güzeldir! Hem hava tertemizdir, hem de buralarda otururken aklınıza yararlı düşünceler gelir...

Halklar Evi’nin orta yerinde, merdivene yakın kapalı cam kapının önünde geceyi oturarak geçirmek durumunda kalan bayan Grisasuyeva dul bir kadının zor yaşamını düşünürken bir yandan da uyuklayarak sabahın gelmesini sabırsızlıkla bekliyordu.

Koridorun tavan avizelerinden düşen sarımtırak donuk bir ışık, camlı kapıdan süzülerek kadıncağızın üstüne düşmekteydi. Merdiven boşluğunun dar pencerelerinden ise sabahın kül rengi tan aydınlığı sızıyordu.

Sabah sessizliğinin her yeri kapladığı o erken saatte koridorda yürüyen birinin ayak seslerini açıkça işitti. Hemen ayağa kalkarak yüzünü camlı kapıya dayadı. Koridorun sonunda mavi bir gömleğin ıpıldadığı fark ediliyordu. Dul bayan yalnız bunu değil, büyük düzenbazın Stanok gazetesi yönetmeninin odasına girerken duvardan dökülen sıvalardan toza toprağa bulanmış bir çift mor iskarpinini de gördü. Babası Türk uyruklu kıpırdak genç, ceketinin omuzlarındaki tozları silkeliyor, bunu yaparken camlı kapıya doğru yaklaşıyordu.

— Güvercinim! diye seslendi ateşli dul yüreğini dolduran sevecenlikle. Güvercinim, ben buradayım.

Ilık soluğunu cama verirken ne kadar mutlu olduğu belliydi. Cam dumanlanarak değişik renklerle harelendi.

Ancak Ostap'ın bu aşk şakımalarına kulak verdiği yoktu. Belki de hiçbir şey işitmiyordu. Sırtını kaşıyıp başını sağa-sola döndürdüğü sırada aradan birkaç saniye daha geçse belki kapının önünden uzaklaşıp gidecekti.

— Yoldaş Bender! diye haykıran ateşli dul, kapıya hızlı hızlı vurdu. Büyük düzenbaz işte o zaman durumun farkına vardı.

Kendisiyle terk ettiği karısı arasında kapalı bir kapı bulunduğunu görerek;

— Ah! dedi. Siz de mi buradasınız?

— Buradayım ya, bir tanem buradayım!

— Kollarını aç bana, biricik sevgilim! Uzun süredir görüşemiyoruz.

Dul bayanın yüreğini büyük bir heyecan sardı. Kapının arkasında, kafese kapatılmış bir iskete kuşu gibi çırpınmaya başladı. Gece boyunca hışırdamayan kolalı eteği yeniden hışır hışır etti. Ostap kollarını açtı.

— Hadi gel bana, civcivim? Ee, niçin gelmiyorsun? Senin uzak denizler horozun toplantılarda öylesine yoruldu ki, biraz dinlenmek istiyor.

Ateşli dulun az kaldı aklı başından gidiyordu.

— Güvercinim! diye haykırdı beşinci kez. Yoldaş Bender, lütfen kapıyı açar mısınız?

— Orada bağırıp durmayın, güzel bayan. Kadını uysallık güzelleştirir. Tepinmenize gerek var mı?

Ateşli dulun sakinleşeceği yoktu. Bunun üzerine Ostap öğüt verircesine;

— Kendi kendinizi paralamanızı anlamıyorum, dedi. Yaşamanızı zorlaştıran biri mi var yoksa?

— Şuna bakın, beni terk edip giden kendisi, şimdi de alay edermiş gibi sorular soruyor!

Bayan Grisasuyeva böyle dedikten sonra ağlamaya başladı.

— Gözyaşlarınızı silin, bayan! Denizde bir damla olsa da yazık değil mi?

— Günlerdir yolunuzu gözlüyorum, yoldaş Bender. Dayanamayıp dükkânı kapattım geldim.

— Nasıl, merdiven boşluğundaki yaşantınız iyi mi? Esmiyor ya?

Ateşli dulun tepesi attı, manastır semaverleri gibi birdenbire ateş püskürmeye başladı.

— Sen meğer ne hain biriymişsin! Bana ihanet ettin!

Ostap'ın biraz daha boş zamanı vardı. Parmaklarını birkaç kez çıtlattıktan sonra iki yana sallanmaya, alçak sesle şu şarkıyı söylemeye başladı:

Şeytan girdi içime,
Orada kapanıp kaldı,
Sevdiğimin gözlerinin büyüsü
Yüreğime ateş saldı.

Ateşli dul daha fazla dayanamadı.

— Senin boynun kopsun emi? Eski kocamdan kalan bileziğimi çaldın. Onu anladık da sandalyeyi niçin götürdün?

— İşi kişiliğe döküyorsunuz. Buna hakkınız var mı?

— Çaldın işte, çaldın. Bu yaptığın hırsızlık değil mi?

— Şuna iyi bir mim koyun, sayın bayan, Ostap Bender hiçbir zaman hırsızlık yapmamıştır.

— Peki, çay süzgecini kim çaldı?

— Ha, şu taşınır mallardan söz ediyorsunuz... Bunu da mı hırsızlık sayıyorsunuz. Bu duruma göre ikimizin dünyaya bakış açıları taban tabana zıt.

— Çaldın işte, hırsız herif!

— Demek oluyor ki, sağlığı yerinde genç bir adam, sağlığının yerinde olmaması nedeniyle taşralı bir köylü karısının kullanamadığı bir mutfak gerecini alıp götürürse bunun adı hırsızlık oluyor, öyle mi diyelim?

— Hırsızlıktır bu! Düpedüz hırsızlık!

— Bu duruma göre hemen boşanmamız gerekiyor. Bir an önce boşanalım gitsin!

Ateşli dul kapıya attı kendini, camlar zangır zangır titredi.

Gitmek zamanı geldiğini çoktan anlamıştı Ostap.

— Ne yazık ki, kucaklaşamayacağız. Hoşça kal, sevgilim! Denizde yan yana giden iki gemi gibi ayrılıyoruz.

— İmdat! Yardım eden yok mu?

Ateşli dul böyle bağıradursun, Ostap koridorun sonuna ulaşmıştı bile. Bir sıçrayışta pencerenin önüne çıktı, oradan ikinci bir sıçrayışta gece yağmurunun ıslattığı yumuşak toprağın üzerine atladı. Sonra da parkın çiyle

kaplı yeşilliklerinin içine dalarak sabah jimnastiğine çıkanların arasına karıştı.

Dulun çığlıkları üzerine gece bekçilerinden biri uyandı. Bir daha böyle bir şey yaparsa ceza keseceğini söyleyerek kadıncağızı dışarı saldı.

Başlık XXIX

“GAVRİLA” DESTANI KALEMŞORU

Bayan Grisasuyeva’nın ürkütücü Halklar Evi koridorlarından kurtulup kendini dışarı atmasından bir süre sonra buradaki sayısız bürolarda çalışan alt düzey görevliler akın akın gelmeye başladılar. Bunlar arasında onlarca gazete ve derginin toy yazarları, genç hanım yazmanlar, santralda vardiyaya giren telefoncu kızlar, sayman yardımcıları, işlerini gördürmeye gelen ilk ziyaretçiler vardı.

Lüle lüle saçlı bir delikanlı olan Nikifor Liyapis de çevresini küstahça süzerek bunlar arasına katıldı.

Liyapis gibi kendini bilmezler, dediğim dedik inatçılar ile Halklar Evi’ne adımlarını ilk atanlar ana kapıdan girmeye bayılırlardı. Nikifor Liyapis bu sefer daha da ileri gitti, Halklar Evi’nin revir kapısından içeri daldı. Binaya sürekli gelip gittiği için kendisini burada çalışanlar arasında sayar, gazete ve dergilere giden en kısa yolları bilir, çölde yolunu şaşırmış bir yolcu olmadığından dolayı da, çok sayfalı dergilerin geniş yaprakları altında yeşeren en verimli vahalara zorluk çekmeden ulaşırdı.

Liyapis’in ilk uğradığı yer büfe oldu. Kasadan verilen fişlerle kendine sıcak reçelli börek, bunun yanında kat kat yükselen bir tabak kaymaklı pasta ile bir fincan da çay aldıktan sonra masalardan birine kuruldu. Kahvaltısını afiyetle bitirince kendi egemenliği altında saydığı dergi yayın yerlerini dolaşmak üzere masadan kalktı.

İlk ziyaretini avcıların dergisi olan aylık “Gerasim ve Mumu”ya[11] yapmak niyetindeydi. Ancak oraya vardığında derginin yazı işleri müdürü yoldaş Napernikov’un henüz gelmediğini öğrendi. Bunun üzerine ülkedeki bütün

eczacıların dış dünya ile bağlantılarını sağlayan “Nem Emerik Belleteni” adlı haftalık dergiye uğradı.

— Günaydın. Çok beğeneceğiniz bir şiir getirdim, dedi ilk karşılaştığı kişiye.

Derginin edebiyat bölümü sorumlusu onunla ilgilendi.

— Konusu nedir? Bay Trubetskoy, biliyorsunuz, “Nem Emerlik Belleteni” özel bir dergidir, oraya her şiiri koyamayız.

“Nem Emerlik Belleteni”nin nasıl bir dergi olduğunu daha iyi belirtmek için parmaklarını havada birkaç kez anlamlı anlamlı kımıldattı.

Trubetskoy-Liyapis yelken bezinden beyaz pantolonuna şöyle bir baktıktan sonra gövdesini geriye attı, şarkı söylüyormuş gibi sözleri uzata uzata;

— Şiirimin adı “Gangren Balladı”, dedi.

— Ya! Çok ilginç! Koruyucu hekimlik konusunda çoktandır elimize iyi bir şiir geçmiyor. Okurlarımız şiir biçiminde yazılmış öğretici yazılara bayılırlar.

Bunun üzerine Liyapis şiirinin ilk iki dizesini ağır ağır okudu.

Gavrila gangrenden çok çekti,
Yatağa düştü bunun sonunda...

Bu dizelerin ardından uyaklı düzgün dörtlükler biçiminde yazılmış, cahilliği yüzünden zamanında eczaneye baş vurmadığı, yarasına tentürdiyot sürdürmediği için kangrenden ölen Gavrila’nın uzun şiirini okuyup bitirdi.

— Başarınızdan dolayı sizi kutlarım, Trubetskoy. Ama şey... doğrusunu söylemek gerekirse sizden daha iyi bir şiir yazmanızı beklerdik. Anlıyorsunuz, değil mi?

Gene parmaklarını oynattı, korkunç balladı yazarından aldıktan sonra parasını salı günü ödeyeceğini bildirdi.

“PTT’cilerin Günlüğü” dergisinde Liyapis konukseverce karşılandı.

— Geldiğiniz için çok teşekkür ederiz, dediler. Dergiye iyi bir şiir koymayı düşündüğümüz bir sırada bize gelmeniz ne güzel rastlantı!

Yazıların tekdüzeliğinden bıktılar okurlarımız. İyi bir şiir, aynı zamanda postacıların günlük yaşamını yansıtan dizeler çok uygun düşer.

— Evet, evet, ben de postacıların günlük yaşamıyla ilgili güzel bir şiir yazdım. Adı “Son mektup”. İşte şöyle:

Gavrila postacılık yapıyor,
Gavrila mektup dağıtıyordu...

Yetmiş iki dizelik bir “Postacı Gavrila” destanıydı bu. Destanın sonunda Gavrila faşist kurşunlarına hedef oluyor, ama yere düşmeden önce son mektubu adresine ulaştırıyordu.

— Bu olay nerede geçiyor?

Yerinde bir soruydu bu. Çünkü SSCB’de faşist yoktu, başka ülkelerde Gavrila adında bir posta dağıtıcısının bulunması olanaksızdı.

— Niye sordunuz ki? dedi Liyapis. Olay ülkemizde geçmektedir, faşistler de kılık değiştirmiş kişilerdir.

— Bay Trubetskoy, siz en iyisi telsizcilerle ilgili bir şiir getirin bize.

— Postacı şiirini niçin istemiyorsunuz? Beğenmediniz mi yoksa?

— Onu da alalım ama hemen yayımlayamayız.

Nikifor Liyapis-Trubetskoy bu duruma hayli üzülerek oradan ayrıldı. “Gerasim ve Mumu” dergisine yeniden uğradığında Napernikov masasında oturmaktaydı. Liyapis yazı işleri müdürünün odasının duvarında burun gözlüklü, bacaklarına bataklık çizmeleri geçirmiş, tüfeğini omzunda tutan bir Turgenyev fotoğrafı gördü. Napernikov’un yanında ise ezeli rakibi, kırsal bölgelerle ilgili şiirler yazan Entih duruyordu.

Gavrila bir daha sahneye çıktı, fakat bu sefer avcılık yapacaktı. Liyapis, “Yasak Avlananların Yakarışı” diye bir şiir okumaya başladı:

Gavrila pusuda tavşan bekliyordu,
Gavrila ansızın iri bir tavşan vurdu...

— Aman ne güzel! dedi Napernikov. Siz avcılık konusunda bizim Entih’i de geçtiniz. Ancak şiirinizin bazı yerlerini düzeltmemiz gerekiyor. Şu “yakarış” sözünü çıkaralım her şeyden önce.

Entih;

— Tavşanı da çıkaralım, diye atıldı.

Napernikov şaşırdı.

— Niçin çıkaracakmışız tavşanı?

— Çünkü bu hayvanların av mevsimi geçti.

— İşittiniz mi, Trubetskoy? Tavşanı değiştireceksiniz.

Böylece şiirin adı "Yasak Avlananlara Ders" olarak değiştirildi, tavşanın yerine su çulluğu kondu.

Ama su çulluğunun da yaz mevsiminde avlanamayacağı anlaşılınca sonunda şiir şu biçimi aldı:

Gavrila pusuda kuş bekliyordu,
Gavrila ansızın iri bir kuş vurdu...

Koşturmalarına ara veren Lyipis lokantada öğle yemeği yedikten sonra yeniden işe koyuldu. Dergi yayın yerlerinin birinden çıkıp öbürüne giriyordu. Durmadan kılık değiştiren "Gavrila"yı pazarlamaya çalışırken koridorların yarı karanlığında beyaz pantolonunun görüntüsü daha bir dikkat çekiciydi.

Yolu "Flütçüler Kooperatifi" dergisine düşünce Gavrila bu sefer "Eolos'un Flütü" şiirinde yerini aldı.

Gavirila tezgâhta çalışıyor,
Gavrila flüt satıyordu...

"Bugünkü Durumuyla Ormanlarımız" adlı kalın derginin yaprakları arasına Liyapis'in şiirini de koymayı kabul eden saf genel yayın yönetmeni ondan "Ormanın Açıklık Yeri" adlı bir şiir aldı.

Şiir şöyle başlıyordu:

Gavrila gür yapraklı ormanda yürüyor,
Gavrila bambu kesiyordu...

O gün Gavrila son olarak fırıncılık yaptı. Liyapis “Francala İşçileri” dergisine uğrayarak yeni karaladığı dizeleri onlara verdi. Bu şiir “Ekmek, Unlu Ürünlerin Niteliği, Sevdiğim Kız” gibi bayağı uzun ve hüzün verici bir ad taşıyordu. Liyapis yapıtını kimsenin tanımadığı Hina Çlek adında bir kıza adamıştı ve aynı destansı dizelerle başlıyordu:

Gavrila ekmek fırınında çalışıyordu,
Gavrila güzel ekmekler pişirdi.

Yazarını incitmeyen bir tartışma sonunda ozanın şiirinin adandığı Hina Çlek’le ilgili bölüm çıkarıldı.

En üzücü durum ise hiçbir dergi yöneticisinin adamcağıza para ödemeye yanaşmamasıydı. Ya haftanın ilerki bir gününde gelip telif ücretini almasını söylüyorlar ya da birkaç hafta sonrası için ödeme sözü veriyorlardı. Bunun üzerine Liyapis kendisini sevmedikleri için o güne değin şiirlerinin hiçbirini yayımlamamış bulunan, o yüzden düşmanı saydığı “Stanok” gazetesinin çalışanlarından borç almaya karar verdi.

Beşinci kattan ikinci kata inerek doğruca “Stanok” gazetesinin yazı işlerinin odasına daldı. Şanssızlığa bakın ki, her taşın altından çıkan Persitski ile burun buruna geldiler.

Persitski;

— A! dedi. Burada ne işiniz var, Liyapsus!

— Bana lütfen üç ruble borç verir misiniz? Merak etmeyin, “Gerasim ve Mumu” dergisinden epeyce alacağım var, borcumu geciktirmeden öderim.

Bunları kimse işitmesin diye alçak sesle söylemişti.

— Size ancak bir buçuk ruble verebilirim. Biraz bekleyin de parayı getireyim.

Böyle diyerek dışarı çıkan Persitski biraz sonra arkasında en azından on kadar “Stanok” çalışanıyla birlikte geri döndü.

Havadan-sudan konuşmaya başladılar. Persitski bir ara sordu:

— Nasıl, şiirlerinizi iyi parayla satabiliyor musunuz?

— Son şiirlerimi görmeliydiniz. Kesinlikle beğeneceksiniz.

— Gene Gavrila ile mi ilgili? Herhalde Gavrila’ya bu sefer çiftçilik yaptırdınız. “Gavrila gün ucuyla pulluğuna sarıldı, Gavrila pulluğuna

tapardı,” gibi bir şey olsa gerek.

— Gavrila konusu bayatladı. O şeyleri çoktan bıraktım. Şimdi Kafkaslarla ilgili şiirler, yazılar yazıyorum.

— Yaaa! Kafkaslara gittiniz mi hiç?

— İki hafta sonra gideceğim.

— Oraya gitmekten korkmuyor musunuz? Kafkaslarda sürüyle çakal dolaşır.

— Onlardan mı korkacağım? O bölgenin çakalları zehirli değildir.

Liyapis’in bu yanıtı üzerine herkes kulak kesildi. Persitski ilk soruyu yapıştırdı:

— Söyler misiniz, Liyapsus, çakal nasıl bir hayvandır?

— Onu bilmeyecek ne var? Herkesin tanıdığı bir hayvan.

— Madem biliyorsunuz, anlatın.

— Yılan gibi yerde sürünen bir yaratık işte...

— Her zamanki gibi haklısınız. Peki, dağ keçilerinin eyerlerinin lokantalarda özengisiyle birlikte pişirilip verildiğini söylediniz; o nasıl bir şey, biraz açıklar mısınız?

— Ben öyle bir şey söylemedim.

— Doğru. Söylemediniz de yazdınız. Napernikov anlattı bana: “Gerasim ve Mumu” dergisinde yayımlanmak üzere kendisine avcılıkla ilgili öyle saçma sapan bir şiir vermişsiniz ki, adamcağız ne diyeceğini şaşırmış. Beni dinleyin, Liyapsus, neden bir kerecik olsun görmediğiniz, hakkında en ufak bilginiz olmayan konulara el atıyorsunuz? Sizde hiç utanma yok mu? “Kanton” adlı şiirinizde “berber önlüğü” anlamına gelen “penyuar” sözcüğünü “balo giysisi” diye kullanmışsınız. Bu nasıl oluyor?

— Siz çok dar kafalısınız, bırakın beni.

— “Budennıy Ödüllü At Yarışları” adlı şiirinizde jokeylerden biri atının hamut kayışını sıkıladıktan sonra üzerine biner. Siz hiç hamut kayışı gördünüz mü?

— Gördüm.

— Şunu bize tarif eder misiniz?

— Ruh hastası mısınız, nesiniz? Beni rahat bırakın!

— At yarışlarına gittiniz mi hiç? At arabası ya da kızak sürücülerinin oturdukları yere ne denir?

— Her yere gitmek, her şeyi görmek şart değil. Büyük ozan Puşkin, Türkiye'ye gitmemiş ama Türkiye üzerine yazılar yazmıştır. Buna ne buyrulur?

— Doğru söylüyorsunuz. Erzurum, Tula iline bağlı küçük bir kasabadır, öyle değil mi?

Liyapis kendisiyle alay edildiğini anlamamıştı. Tartışmayı aynı hızla sürdürdü:

— Puşkin yapıtlarını çeşitli kaynaklardan topladığı bilgilere dayanarak yazmıştır. Pugaçov isyanının tarihini okuduktan sonra "Pugaçov İsyanı" adlı şiirini yazdı. Entih de bana at yarışlarının nasıl bir şey olduğunu uzun uzun anlattığına göre ben bu konuyu biliyorum demektir.

Bu şahane savunmadan sonra Persitski keçi gibi direnen Liyapis'i zorla bitişik odaya götürdü. Tartışmayı dinleyenler de onların peşinden yürüdüler. Odada duvara kocaman bir gazete kupürü asılmıştı. Gazetedeki bir yazının çevresi koyu renkli bir kalemle çiziliydi.

— "Kaptan Köşkü" adlı gazetedeki şu yazıyı siz mi yazdınız?

— Evet, ben yazdım.

— Herhalde bu sizin ilk düz yazı denemeniz. Başarınızdan ötürü kutlarım sizi. Yazınızda "Dev dalgalar dalgakıran üzerinden aşarak peş peşe gelen vinçler biçiminde aşağıya dökülüyordu..." diye bir tümce kullanıyorsunuz. "Kaptan Köşkü" gazetesi sizin bu çabanızı unutmayacaktır. Siz ne büyük yazarmışsınız, be!

— Bu yazıda takıldığınız yer neresi, anlamadım.

— Neye mi takıldık? Siz hiç vinç gördünüz mü? Vincin nasıl bir şey olduğunu biliyor musunuz?

— Biliyorum elbette. Üstüme amma çok düştünüz!

— Şu vinci biraz tanıtın bize. Vinç nasıl bir şeye benzer?

— Yukardan aşağıya dökülen bir şey işte. Büyük su kütlesi gibi...

— Yaa! Vinç büyük su kütlesi gibi dökülen bir şey, öyle mi? İşittiniz mi, arkadaşlar? Vinç üst üste dökülen su kütlesi gibi bir şeymiş. Bekleyin beni,

Liyapsus, bir buçuk rublenizi hemen getireceğim. Arkadaşlar, bırakmayın onu!

Ancak Liyapis'in eline bu sefer de tek kuruş geçmedi. Persitski az sonra gazetenin kütüphanesinden büyük Brockhaus ansiklopedisinin 47. cildini getirdi. Ansiklopediyi açıp Maklenburg-Şverin düklüğü sınırları içinde "v" harfiyle başlayan bir kale adı ile Belçika ve Hollanda'dan geçen baş harfi "v"li bir dere adı arasındaki "vinç" sözcüğünü buldular.

— İyi dinleyin, "vinç" ansiklopedide şöyle anlatılıyor: "Büyük ağırlıkları kaldırmakta kullanılan bir gereç. Arabaların bir ucunu kaldırmak için altına konulan kriko da küçük bir vinçtir. Araba, krikonun mili üzerinde, bu aletin dişli çarkı çevrilerek çentikli dikey bir eksen boyunca yükseltilir, böylece arabanın tekeri boşta kalır. John Dickson 1879'da "Kleopatra'nın İğnesi" adı verilen ünlü dikilitaşı dört işçinin dört tane hidrolik vinci çalıştırması sonucunda yerine koymuştur." Demek oluyor ki size göre, vinç gereci ya da aleti su kütlesi gibi peş peşe dökülen bir şey, öyle mi? Brockhaus ansiklopedisi yarım yüzyıldır bütün insanlığı aldatıyormuş da hiçbirimiz bunu bilmiyormuşuz. Sen yok musun, Liyapsus! Bir şeyin doğrusunu öğrenmek varken ne diye hep işkembeden atıyorsun, söyler misin?

— Başka ne yapabilirim? Para kazanmam gerekiyor.

— Bu gidişle çok para kazanırsın! Birkaç ruble peşinde koşmandan belli.

— Evime eşya almıştım, o yüzden bütçem sarsıldı.

— Aldığın ev eşyası çok mu? Yalan yanlış yazıların için sana bol para ödeyeceklerini mi sanıyorsun?

— Aldığım da topu topu bir sandalye. Açık artırmada iyi bir mal geçti elime.

— Herhalde o da çakal gibi yerde sürünen bir yaratıktır.

— Hayır, öyle değil, saraydan çıkma. Ama dün bir felaket geldi başıma. Geceleyin geç vakit eve dönmüştüm ki, bir de ne göreyim!..

Odadakiler hep bir ağızdan bağırdılar:

— Yoksa Hina Çlek'le buluşmaktan mı geliyordun?

— Hina mı?.. Hina'yı çoktan bıraktım, artık onunla yaşamıyorum. Mayakovski'nin katıldığı bir tartışmadan dönüyordum. Eve girince bir de baktım, pencere ardına kadar açık. Kötü bir şey olduğunu o an anladım.

Persitski elleriyle yüzünü kapattı.

— Ay-ay-ay! Eğer sezgim beni yanıltmıyorsa Liyapsus'un "Gavrila kapıcılık yapıyor, Gavrila apartmanı gözü gibi koruyordu," diye başlayan başyapıtını çalmışlardır.

— İzin verin de sözümü bitireyim! Ben böyle bir soygun olayı görmedim. Pencereden evime giren soyguncular açık artırmadan aldığım sandalyenin oturma yerinin kaplamasını tümüyle sökmüşler. Belki de aranızdan biri sandalyeyi onarıma götürmem için bana beş ruble borç verir.

— Sandalyenin onarımı için yeni bir "Gavrila" destanı yaz, o bütün masraflarını karşılar. İstersen destanın ilk sözlerini ben uydurayım. Nasıl mı, durun bakayım... Tamam, şöyle olsun: "Gavrila pazardan bir sandalye aldı, eski sandalyesi kötü mü kötüydü Gavrila'nın..." Unutmadan bir yere yaz bunları, Liyapsus. "Mobilyacıların Sesi" dergisine götürürsen çok para verirler. Şey... anlamadığım bir durum daha var. Senin Trubetskoy diye bir takma soyadın var. Bu sana hiç yakışmıyor. Niçin daha uygun bir soyadı bulmuyorsun? Örneğin, Dolgoruki güzel bir sözcük. Nikifor Dolgoruki, kulağa hoş geliyor, öyle değil mi? Ya da Nikifor Valuva. Daha güzelini istersen Sumarokov-Elston soyadını da kullanabilirsin. Bay Nikifor Sumarokov-Elston! Çok şık, vallahi! "Gerasim ve Mumu" dergisi gibi bir ekmek kapısı bulsan üç şiir daha döktürdün mü, bütçen hemencecik düzelir. Uyduruk şiirlerinden birinin altına Sumarokov, ötekine Elston, üçüncüsüne de Yusupov takma soyadını koydun mu bu iş tamamdır. Hay, senin gibi destan düzücüye ne desem, bilmem ki!

11 Dergi İvan Turgenyev'in "Bir Avcının Notları" adlı kitabındaki öykülerden birinin adını taşıyor. – ç.n.

Başlık XXX

KOLOMB TİYATROSUNDA

İppolit Matveyeviç zaman geçtikçe Ostap'ı her konuda taklit etmeye, onun bir çeşit dalkavuğu olmaya başladı. Ortağına bakarken gözleri bile onun gömleğinin rengini alıyordu.

İvanopulo'nun bölmesi öylesine sıcaktı ki, Vorobyaninov'un sandalyeleri şöminede yanan odunlar gibi çatırdıyordu. Büyük düzenbaz bu sırada mavi gömleği katlayıp başının altına koyduktan sonra derin bir uykuya dalmıştı.

Teknik yönetici dinlenirken Vorobyaninov da pencerenin önünde, daracık sokaktan geçen böğrü armalı bir arabayı seyretmekteydi. Moskova'nın küçük evlerinin bahçeleri arasında kıvrılarak ilerleyen arabanın gövdesi cilalanmaktan ışıl ışıldı. Saygıyla eğilerek selam veren yayalar, çarın tunç miğferli hassa ordusu süvarileri, havada uçuşan kabarık beyaz bulutlar hepsi hepsi arabanın gövdesinin koyu zemininde yansıyordu. Hayallere dalan eski soylular başkanı silkinerek kendine geldi.

Seyrettiği araba hiç de şaşaalı geçmişinin arabası değildi. Böğründe taşıdığı MBTİ arması Moskova Belediyesi Temizlik İşleri anlamına geliyor, çöp ve pislik toplamaya yarayan arabanın ağaç gövdesi ise kesinlikle o günlerin görüntülerini yansıtmıyordu.

Arabanın önünde kırlaşmış top sakallı, yiğit görünüşlü bir ihtiyar oturmaktaydı. İppolit Matveyeviç arabacının ünlü keşiş Aleksandr Bulanov olduğunu bilse seslenerek onu hemen durdurur, görkemli gençlik günleri üzerine kendisiyle uzun bir söyleşiye dalardı.

Oturuşuna, atları durmadan kamçılamasına bakılırsa Kont Aleksandr Bulanov hayli üzüntülüydü. Belediyedeki lağım çukurlarını boşaltma

yetkililerinin ihmali yüzünden altı aydır işçi gömleği alamıyor, o yüzden kara kara düşünüyordu.

Ansızın gözlerini açan büyük düzenbaz;

— Sayın büyüğüm, söyler misiniz, çocukken sizi nasıl çağırırlardı? dedi.

— Niçin sordunuz?

— Hiç... Sizi başka bir adla çağırmak istiyorum da ondan... Vorobyaninov demekten bıktım artık, İppolit Matveyeviç de bayatlamış bir hitap biçimi: Yeni bir şey olsun istedim. Küçüklüğünüzde İpa mı diyorlardı size?

İppolit Matveyeviç güldü.

— Hayır, Kisa derlerdi.

— İşte bu güzel... Şey... Kisa, gelip şu sırtıma bir bakar mısınız, lütfen. Kürek kemiklerimin arası sızlıyor da...

Ostap böyle diyerek sırtındaki kovboy gömleğini sıyırdı. Yakışıklı Antinos'unkine benzer, etkileyici, geniş bir sırt çıktı ortaya. Ancak Ostap'ın sırtı biraz kirliydi.

— Vay-vay-vay! Sırtınız bayağı kızarmış.

Gerçekten de büyük dalaverecinin kürek kemikleri arasında mora kaçan bir kızarıklık vardı; daha da garibi, yere yayılmış petrolün üstündeki tayf renkleri tam anlaşılmayan bir biçim oluşturuyor gibiydi.

— Yemin ederim burada 8 rakamına benzer bir şey görüyorum, diye bağırdı Kisa. Böyle bir morluğa ilk kez raslıyorum.

— Yanında başka bir rakam daha var mı?

— Rakam değil de, "b" harfine benzeyen bir iz var.

— Tamam, başka sorum yok, her şey anlaşılmıştır. Kahrolası divit! Görüyorsunuz, Kisa, sizin sandalyeleriniz yüzünden hangi tehlikelere katlanıyor, ne acılar çekiyorum! Bu aritmetik işaretleri yere düşen 86 numaralı bir divit yüzünden işlendi sırtıma. "Stanok" gazetesi yayın yönetmeninin odasındaki sandalyenin içine elimi soktuğum sırada o namussuz divit pat diye üzerime düşmez mi? Hepsi sizin yüzünüzden. Bugüne değin doğru-dürüst bir iş becerdiğinizi görmedim. İznurenkov'un sandalyesini alayım derken öyle salaklıklar yaptınız ki, sonunda başıma gelmedik bela kalmadı. Açık artırma salonunda olanlardan hiç söz etmesek iyi olurdu ama söylemeden geçemeyeceğim. Köpekler gibi kızışmanın tam zamanını buldunuz! Sizin yaşınızda kızışmak sağlığınıza zarar getirir. Bunu

bilmiyor musunuz? Bütün zor işleri benim üzerime yıktınız. Dul bayanın satın aldığı iki, Şçukin'in iki, İznurenkov'un tek sandalyesini ben bulup getirdim. Bununla da kalmayıp "Stanok" gazetesi yayın yönetmeninin çalışma odası ile Liyapis'in evine gene ben girdim. Belki sandalyelerden yalnızca birini siz kurtardınız denebilir, o da düşmanımız kutsal peder Vostrikov'un yardımı sayesinde...

Yattığı yerden kalkıp cayır cayır yanan bölmede yalın ayak dolaşan teknik yönetici ortağına verip veriştiriyordu.

Şimdi onun bütün düşüncesi tren garının eşya ambarına teslim edilen sandalyeydi. Bu sandalye bugüne değin kazandığı parlak başarıların üzerine kara bir leke gibi düşüyordu. Kolomb tiyatrosundaki dört sandalyeye gelince, bunlar çantada keklik demekti. Ancak tiyatro, piyango çekilişli devlet tahvili satışlarının yapılacağı "Skriyabin" vapuruyla Volga ırmağı boyunca turne yolculuğuna çıkmak üzereydi. Moskova'da mevsimin son "Evlenme" piyesinin temsilinden sonra tiyatroda kimse kalmayacaktı. Bu duruma göre ya ikisi birden başkentte kalıp ambara teslim edilen tek sandalyenin peşine düşecekler ya da turneye çıkan oyuncularla birlikte vapur yolculuğuna katılacaklardı. Ostap ikinci şıkta ısrar ediyordu.

Bir ara dedi ki:

— Yahu, belki ikiye bölünsek daha iyi olur. Ben vapurla giderim, siz de mal teslim ambarındaki işi bitirirsiniz.

Bu sözü işitir işitmez Kisa'nın kır düşmüş kirpikleri korkudan öylesine hızlı kırpışmaya başladı ki, Ostap önerisinden hemen vazgeçti.

— Neyse, iki tavşandan etli olanın peşinden koşmak en iyisidir. Bu duruma göre ikimiz de vapura bineceğiz. Masraflar ikiye katlanacak ama ne yapalım? Şimdi iş para bulmaya kalıyor. Bende tamı tamına altmış ruble var. Ya sizde? Ah, unuttum! Sizin yaşınızda kız peşine düşmek bize çok pahalıya patladı. Son kararımı bildiriyorum: Bu akşam "Evlilik" piyesinin temsiline gideceğiz. Sakın frakınızı giymeyi unutmayın, sayın başkan. Oraya gittiğimizde sandalyelerin sigorta borçları yüzünden satılmadığını görürsek yarın tiyatroyla birlikte biz de yolcuyuz. Hiç aklınızdan çıkarmayın, bay Vorobyaninov, "Kaynanamın Ziynetleri" güldürüsünün son perdesini oynayacağız. Sahne ışıkları altında boy ölçüşme derler buna. Çalışmalarımızın son aşaması yaklaşıyor. Soluk kesici bir yarışma olacak.

Ey, benim delişmen gençlik günlerim! Ey sahne arkasının tozlu kokusu! Sanat uğruna ne dalavereler çevirmiş, ne çok uğraş vermiştim! Zamanında Hamlet rolünü oynamak için bütün yeteneğimi kullandım. Kısacası, oturum sürüyor, sayın soylular birliği başkanı!

Masraf yapmamak için tiyatroya doğru yaya yola çıktılar. Vakit henüz erkendi, ama sokak fenerleri çevrelerine limon rengi ışıklar saçıyordu. Bahar yavaş yavaş ölmeye yüz tutmuş, tozun geniş alanlardan süpürüp attığı baharı sıcak rüzgârlar dar sokakların arasına sıkıştırmıştı. Kocakarılar buralarda, evlerinin arkasındaki küçücük bahçelerde baharla baş başa yuvarlak masalarda çay içerek yılın bu en güzel mevsiminin tadını çıkarıyorlardı. Gene de insanların çoğu baharın adını anmamaktaydı. Oysa bu güzel mevsimi kendi keyfine bıraksalar koşa koşa Puşkin anıtının bulunduğu alana gider; burada alacalı bulacalı kepler, düdük gibi pantolonlar, “cimmi” tarzı potinler giyip, “köpek sevinci” denilen boyunbağları takmış gençlerle birlikte ne güzel gülüp eğlenirdi!

Yüzlerine menekşe rengi pudralar sürünmüş genç yosmalar “Moskova Tüketim Merkezi” ile “Kommunar” (eski Filippov ve Yeliseyev) mağazaları arasında volta atarken birbirlerine söverek sataşıyorlardı. Tver caddesinden gelip geçenlerin bu saatte yürümelerini yavaşlatmalarının nedeni yalnızca yaya kaldırımlarının sıkışıklığı değildi. Moskova’daki arabaların atları caddenin parke taşlarını toynaklarıyla takır takır döverek yürümeleri bakımından Stargorod’daki atlardan geri kalmazlardı. Atların bu gürültülerine karşın, “Genç İzciler” stadyumunda yapılan uluslararası ilk futbol maçından dönen bisikletli seyirciler uçarcasına gitmelerine rağmen son derece sessizdiler. Kalabalık arasında yeşile boyalı dondurma sandığını gümbür gümbür sesler çıkararak iten dondurmacı köşede duran polisi görünce adama korkuyla baktıysa da onun bakımından herhangi bir tehlike olamazdı. Çünkü polis de bütün yayalar gibi trafiği ayarlayan lambanın kırmızı yanması üzerine yerinde çakılıp kalmıştı.

Bu itiş-kakış arasında bizim iki ortak yürümekte hayli zorluk çekiyorlardı. Kalabalığın fazla olması yanında onları durduran başka nedenler vardı. Adım başı karşılarına çıkan küçük büfelerde Kafkasya, Kars, kaburga pirzolası türünden her türlü kebap kızartılmaktaydı. Odun kömürü yakılan

ocaklardan tüten keskin kokulu boz dumanlar gökyüzünü sarmıştı. Bunların dışında birahanelerden, koltuk meyhanelerinden, yakındaki “Sağırlar” sinemasından yayılan curcunalı müzik sesleri ortalığı inletiyordu. Tramvay durağında ise bir hoparlör olanca gücüyle çevresine gürültü yaymaktaydı.

Adımlarını sıklaştıran iki ahbap çavuş paldır küldür Kolomb tiyatrosundan içeri daldılar.

Vorobyaninov telaşla gişeye yöneldi, bilet fiyatlarını okumaya başladı.

— Şuna bakın, ne kadar da pahalı! On altıncı sıra bile üç rubleye satılıyor. Öyle şey olur mu?

— Sizin gibi taşralı esnaf takımından, safın safı avanaklardan her zaman nefret etmişimdir. Yanaştığınız yerin gişe olduğunu görmüyor musunuz?

— E, bilet almadan olur mu? Yoksa tiyatroya biletsiz mi gireceğiz?

— Kisa, siz salağın tekisiniz! Kendini bilen her tiyatro yöneticisi iki gişe birden açar. Bunlardan parayla bilet satılan gişeye yalnızca aşıklar, parası bol olanlar ile zengin mirasyediler gelir. Geriye kalan yurttaşlar ise (genelde bunlar büyük çoğunluğu oluşturur) tiyatro yetkililerinden birinin bulunduğu gişenin önünde sıraya girer.

Gerçekten de parayla bilet alınan gişede topu topu birkaç kişi vardı. Bunlar torpili olmayan orta halli yurttaşlardı. Öteki pencerenin önünde ise büyük bir kalabalık yığılmıştı. Taşrada yaşayanların düşlerinde bile göremedikleri son moda ceket ve pantolon giymiş gençler, ellerinde başkentin önemli kişilerinden aldıkları tavsiye mektuplarını sallayarak kendilerine yer ayırtmaya çalışıyorlardı. Acaba kimlerden alıyorlardı bu mektupları? Besbelli, en başta tiyatronun yönetmenleri ile oyunculardan, hatta kostümcüden, tiyatro ve sinema eleştirmenleri derneği üyelerinden, bunlar dışında gazete ve dergilerin yönetim yerlerinden, o tiyatroyla ilişkisi olan bölge polis amirlerinden, “Yoksul Annelerin Göz Yaşları “, “Sirk Çalışanları Çocuklarının Okul Aile Birliği” gibi akla gelmedik her türlü kuruluş ve dernek ileri gelenlerinden alıp gelmişlerdi ellerindeki tavsiye mektuplarını. Pek çok kişinin adını bile işitmediği Esper Ekleroviç adındaki birinden davetiye almış sekiz kişi de sırada bekleyenler arasındaydı.

Herkesi ite-kaka tavsiye mektubu taşıyanların arasına giren Ostap, “Bırakın da geçeyim. Ayağımın tozuyla yeni geldim. Gişedeki görevliye

söyleyeceklerim var!” diyerek pencereye iyice sokuldu ve içerisini şöyle bir gözden geçirdi.

Tavsiye mektuplarını değerlendiren gişe görevlisi herkese yer ayırmak için çırpınmaktaydı. Smolensk pazarından geçmekte olan tramvayların kampanası gibi durmadan çalan telefona yanıt vermek de cabası. Adamın alnından dökülen ter damlaları etli yanaklarının üzerinde billur taneleri gibi ışıldıyordu.

Tiyatro görevlisi Ostap’ın, çevresindekileri itip kakarak gişeye yaklaştığını görünce;

— Elindeki kâğıdı çabuk ver! diye bağırdı.

— İki koltuk. Parterden olsun.

— Kimin adına? Kimin için vereceğiz?

— Bana vereceksiniz?

— Siz kimsiniz?

— Beni nasıl olur da tanımazsınız? Tanıyacağınızı sanmıştım.

— Hayır, sizi tanımıyorum.

Ama pencerenin önünde dikilen adamın bakışları öylesine duru ve aydınlıktı ki, tiyatro görevlisinin kendisi değil, elleri on birinci sıradan iki bileti hemen koparıp verdi.

Adamcağız ne söyleyeceğini bilemiyordu. Omuzlarını silkerek;

— İpini koparan buraya geliyor, herkesi tanıyamıyorsun ki! diye homurdandı. Belki Ulusal Eğitim Bakanlığı’ndandır. Onu bir yerden gözüm ısırıyor ama nereden?

Adı Yakov Menelayeviç olan gişe görevlisi kurulmuş bir makine gibi gişeye yaklaşan tiyatro severlere bilet dağıtırken bir yandan da Ostap’la nerede karşılaştığını anımsamaya çalışıyordu.

Tavsiye mektubu karşılığı bütün biletler dağıtıldıktan, temsil başlayacağı için fuayenin ışıkları karartıldıktan sonra Yakov Menelayeviç bu duru gözlerin, kararlı bakışların sahibini birden anımsadı. 1922 yılında bir hiç yüzünden düştüğü Tagan hapishanesinde yatarken bu adamı tanımıştı.

İki ortak on birinci sırada otururken sık sık kahkahayla gülüyorlardı. Müzisyenlerin şişeler, Esmarh maşrapaları, saksafonlar ile kocaman davullardan oluşan orkestrayla çaldıkları giriş müziği ikisinin de çok

hoşuna gitmişti. Flütün “dü-düt” diye çığlık atması üzerine çevresine serin bir hava yelpazeleyerek perde açıldı.

“Evlenme” piyesinin klasik yorumunu seyretmeye alışmış bulunan Vorobyaninov, sahnede Podkolesin’i göremeyince epey şaşırdı. Sahnenin dört bir yanını gözden geçirirken tavandan sarkan kontrplak dikdörtgenlerle karşılaşınca şaşkınlığı daha da arttı. Dikdörtgenlerin her biri güneş tayfının değişik renklerine boyanmıştı. Sahnede ne kapı vardı, ne de mavi tüllü pencereler... Renkli dikdörtgenler altında siyah kartondan kesilmiş şapkalarıyla yalnız bayanlar dans ediyordu. Derken, şişelerin inlemeye başlaması üzerine Stepan’ın sırtına binmiş olan Podkolesin çıktı ortaya. Baş oyuncu uşak kılığındaydı ve piyeste yer almayan birtakım sözler kullanarak bayanları sahneden kovduktan sonra bağırmaya başladı:

— Stepan! Stepan!

Ve birkaç kez böyle bağırdıktan sonra Stepan’ın sırtından kendini yana attı, düştüğü yerde zor bir pozda çakıldı kaldı. Bu sırada Esmarh maşrapaları çın çın ötmeye başladılar.

Podkolesin ikinci kez “Stepan!” diye bağırdıktan sonra bir daha yana sıçradı.

Pars kürküne bürünmüş bulunan Stepan baş oyuncunun çağırmasına yanıt vermeyince beriki ona anlamlı bir soru yöneltti.

— Yoksa Milletler Cemiyeti misin nesin sen? Niçin sesin çıkmıyor?

Stepan kıllı göğsünü kaşıyarak şöyle karşılık verdi:

— Sesimi çıkaramam, çünkü Çamberleyn’den ödüm patlıyor.

Konuşmalardan anlaşıldığı kadarıyla Stepan’ın amacı Podkolesin’i geri plana itmek, çağdaş piyeste Podkolesin yerine başrol oynamaktı.

— Söyler misin, terzi benim setreyi dikmeye başladı mı?

Bir sıçrama daha. Müzisyenlerin Esmarh maşrapalarına vurmaları üzerine Stepan ellerinin üstünde amuda kalktı, öyle dururken;

— Evet, dikiyor, dedi.

Bu sırada orkestra çeşitli parçalardan derlenmiş karma bir müzik çalıyordu. Spetan ise ellerinin üstünde durmayı sürdürdüğü için yüzü kıpkırmızı kesilmişti.

— Terzi, efendinin böyle güzel kumaşı nereden bulduğunu sordu mu sana?

Podkolesin bu soruyu sorduğu sırada orkestra üyelerinin arasına karışarak orkestra şefini kucaklamakta olan Stepan şu karşılığı verdi:

— Hayır, hayır, öyle bir şey sormadı. Yoksa terziyi İngiliz parlamentosunda senatör mü sandınız?

— Peki, terzi, efendinin evlenmek isteyip istemediğini de mi sormadı?

— Yooo!.. Öyle bir şey sormadı da, "Yoksa efendin nafaka ödemekten korkmuyor mu?" dedi.

Bu konuşmaların ardından ışıklar söndü, seyirciler ayaklarını yere vurmaya başladılar. Ayak patırtılarının uzayıp gitmesi üzerine Podkolesin şunları söyledi:

— Değerli yurttaşlar. Işıklar temsil gereği söndürülmüştür. Dekor görevlisi işini bitirince yeniden yanacaktır.

Seyirciler seslerini kestiler. Ancak ışıklar perdenin sonuna değin hiç yanmadı. Bu sırada gümbür gümbür trampetler çaldı, cicili bicili otel garsonları kılığında bir manga asker ellerinde fenerlerle sahneden geçip gittiler, bunun ardından bir devenin üstünde Koçkarev geldi. Koçkarev'in deveye bindiği şu konuşmadan anlaşıldı:

— Tüh be, ödümü patlattın! Senin deveyle geldiğini görünce öyle şaşırdım ki!

— Bu karanlıkta deveyle geldiğimi nasıl gördün? Bak işte, sana da deve topağı getirdim?

Perde inince iki ortak fuayedeki şu afişi okudular:

EVLENME

Yapıt– Nikolay Gogol

Yönetmen– Nikolay Sestrin

Şiirler– M. Şerşelyafamov

Sahne uygulaması– İ. Antiyohinski

Piyano ile eşlik– H. İvanov

Dekor– Simbiyeviç-Sindiyeviç. Işık görevlisi– Platon Plaşçuk. Ses (müzik) görevlileri– Galkin, Palkin, Malkin, Çalkin ve Zalkind. Makyaj– Krult atölyesi. Peruk– Foma Kaçura. Mobilyalar– Devlet Ağaç İşleri Fabrikası. Akrobasi hareketleri– Jorjetta Tiraspolskih. Hidrolik baskı aygıtı– Montaj ustası Meçnikov yönetiminde.

Afişin dizgi, sayfa düzeni, baskı işleri– Krult atölyesi

İppolit Matveyeviç;

— Nasıl, piyesin birinci perdesini beğendiniz mi? diye sordu

— Ya siz?

— Bana kalırsa ilginç bir oyun. Gene de Stepan'ın davranışları biraz garip gözüküyor.

— Yok, yok, piyes her bakımdan benim hoşuma gitti. Özellikle kullandıkları mobilyaları beğendim. Sakın adamlar sizin sandalyeleri oyunun çağdaş yorumuna göre değiştirmiş olmasınlar?

Ne var ki, korkuları boşa çıktı. İkinci perdenin başlangıcında silindir şapkalı zenciler dört sandalyeyi birden sahneye taşıyınca içleri rahat etti. Sandalyeler eskisinin aynısıydı.

Kız isteme ve nişanlanma sahnesi izleyiciler arasında büyük ilgi uyandırdı. Gelin adayı rolündeki Agafya Tihonoviç salon boyunca gerilmiş telden yürüyerek inmeye başladığı sırada korkunç orkestra öyle büyük bir şamata kopardı ki, cambaz kadın üzerlerine düşecek diye herkesin yüreği ağzına geldi. Ancak Agafya Tihonovna'nın başına kötü bir şey gelmedi. Kafasında erkeklerinki gibi melon şapka vardı, biçimli bedenini ise ten rengi daracık bir spor giysi sarmıştı. Üzerinde "Podkolesin'i istiyorum" yazısı bulunan yeşil bir şemsiye tutuyordu elinde. Cambaz kadın telin üstünde dengesini sağlamaya çalışırken aşağıdaki izleyiciler onun ayak tabanlarını seyretmek zorunda kaldılar. Sonunda sağ salim aşağıya inen gelin adayı, sahneye bağlı ipin ucundaki sandalyeye çevik bir sıçrayışla atladı. O böyle yaparken zencilerin hepsi, balerinler gibi etek giymiş Podkolesin, Koçkarev, tren kondüktörü kılığındaki çöpçatan kadın hep birden ters perende attılar. Bunun ardından oyunculara beş dakikalık paydos verildi. Onların dinlendiğini izleyiciler görmesin diye ışıkları yeniden söndürdüler.

Gelin adayının karşısında birden fazla güvey adayı vardı. Onları birbirinden ayırmak için her biri değişik garip kılıklara büründürülmüştü. Örneğin gemi kaptanının başının üstünde yelkenli bir direk vardı, tavukçulukla uğraşan adamın omzuna, içinde kızarmış yumurta bulunan bir tava konmuştu. Tüccar Starikov, "Beni tecim kuralları ve vergiler boğuyor!" diye bas bas bağırıyordu. Gelin adayı Agafya Tihonovna

bunların hiçbirini beğenmeyip kocası olarak Stepan'ı seçti. Bunun üzerine gelin ile güvey tavayı önlerine çekip içindeki yumurtayı bir güzel mideye indirdiler. Tavayı onlara garson kılığına giren Porkolesin vermişti. Koçkarev ile hizmetçi Fiyokla, Çamberleyn ve İngiltere'nin Almanya'dan aldığı nafaka konusuyla ilgili olarak kısa kısa şarkılar söylediler. Bu sırada Esmarh maşrapaları cenaze marşı çaldı. Ardından perde hışımla kapanarak seyircilerin üstüne serin bir hava savurdu.

— Kim ne derse desin, piyes çok hoşuma gitti, dedi Ostap. Gördüğünüz gibi bizim sandalyeler sapasağlam duruyor. Ancak elimizi çabuk tutmalıyız. Çünkü Agafya Tihonovna her gün bunların üzerine havadan atlayarak inerse fazla dayanacaklarını sanmam.

İzleyiciler arasındaki modaya uygun giyimli gençler birbirlerini itip kakarak, kahkaha atarak dekor ve müzik düzeninin incelikleri üzerine tartışıyorlardı.

Ostap;

— Bugünlük bu kadar, dedi. Hadi artık, kaldığımız yere gidiyoruz. Yarın erkenden kalkıp tren bileti peşine düşmeliyiz. Tiyatro akşam saat 7'de ekspresle Nijni Novgorod'a hareket ediyor. Bu duruma göre Nijni'ye dek üçüncü mevki tren bileti bulmamız gerekecek. Kesemize en uygun olanı üçüncü mevkide yolculuk etmek. Bir günlük böyle bir yolculuğun bize bir zararı dokunacağını sanmam.

Ertesi gün Kursk garına vardıklarında Kolomb tiyatrosunun bütün elemanlarını büfede bira içerken buldular. Kullanacakları dekorların kendileriyle birlikte gitmesi için gerekli önlemleri alan Simbiyeviç-Sindiyeviç bıyıklarının ucu biradan ıslanmış olarak;

— Yolda hidrolik baskı aygıtına kötü bir şey olmaz, değil mi? diye sordu montaj ustasına.

Meçnikov;

— Bu aygıt başımıza bela oldu, karşılığını verdi. Temsillerde beş dakikalığına işimize yarıyor ama onu gittiğimiz her yere taşımak zorunda kalıyoruz.

— “İdeoloji Tozu” oyununu oynadığımız sırada “zaman ışıldağı” aygıtıyla uğraşmak daha kolaydı, öyle değil mi?

— Evet, öyleydi. Gerçi “zaman ışıldağı” kocaman bir meret ama baskı aygıtı gibi kırılgan değil.

Yandaki masada Agafya Tihonovna oturmaktaydı. Baldırları lobut gibi biçimli genç bayanın çevresinde müzik görevlileri Galkin, Palkin, Malkin, Çalkin, Zalkind ona hizmet etmek için birbirleriyle yarışıyorlardı.

Agafya Tihonovna;

— Dünkü temsilde müziği adım atışlarıma uygun çalmadığınız için az kaldı ipten düşüyordum, dedi.

Beş mızıkacı birden;

— Başka ne yapabilirdik ki? Maşrapalardan ikisi patlamıştı, diye bağırdılar.

Galkin de;

— Yurtdışından getirttiğimiz Esmarh maşrapası kolay bulunmuyor, dedi.

Palkin arkadaşını destekledi:

— Doğru söylüyor. Devlet tıp aygıtları mağazasına gittiğimizde değil Esmarh maşrapası, termometre bile bulamıyoruz.

Cambaz kız şaşırdı:

— Nasıl? Yoksa siz orkestranızda termometreyi de mi müzik aleti olarak kullanıyorsunuz?

Bu soruya Zalkind yanıt verdi:

— Yok canım, termometreyi o amaçla kullanmıyoruz. Kahrolası maşrapalar yüzünden sık sık ateşimiz yükseldiği için termometreyle ateşimizi ölçüyoruz.

“Evlenme” piyesinin yönetmeni Nikolay Sestrin karısını koluna takmış, peronda bir ileri, bir geri tur atmaktaydı. Podkolesin ile Koçkarev üçüncü bardak biradan sonra zom oldukları için birbirleriyle yarışırcasına Jorjetta Tiraspolih’e iltifat yağdırıyorlardı.

Trenin kalkışından iki saat önce gara gelmiş bulunan bizim iki ahbap çavuş, gar binasının arkasındaki küçük parkta beşinci turlarını tamamlamışlardı. O yüzden İppolit Matveyeviç’in başı fır fır dönüyordu.

Sandalye peşindeki kovalamaca son aşamasına yaklaşmış bulunuyordu. Akşam güneşi batmak üzereydi, gölgeler hayli uzamıştı. Gündüz sıcağı azalmakla birlikte yüzlere çöken toz-toprak terle karışarak yapış yapış olmuştu. Trene yetişmek için arabalarla akın akın gelen son yolcular

yüzünden ortalığı keskin bir benzin kokusu sardı. Haydut Yermak Timofeyeviç kılığındaki hamallar, göğüslerinde ışıldayan numaralı plakalarla, son gelenlerin ellerindeki bavulları kaptıkları gibi trene yetiştiriyorlardı.

— Eh,bizim de binme zamanımız geldi, dedi Ostap.

Tam vagona doğru yürümüşlerdi ki, İppolit Matveyeviç tabut ustası Bezençuk'la burun buruna gelmesin mi?

— Bezençuk! diye bağırdı büyük bir şaşkınlık içinde. Senin burada ne işin var?

Bezençuk apışıp kaldı. Şapkasını çıkardıktan sonra o da bir sevinç çığlığı attı:

— Ooo! Karşımda kimi görüyorum? Saygılar sunarım, bay Vorobyaninov!

— E, işler nasıl gidiyor, ustacığım?

— Hiç sormayın.

— O da ne demek?

— İyi gitmiyor işte. Müşteri bulmak için ta buralara kadar geldim.

— "Periler" cenaze levazımatçısı yüzünden mi yoksa? Kasabadaki müşteriler ne güne duruyor? Yoksa onları elinden "Periler" mi aldı?

— Hayır, buna güçleri yetmez. "Periler" de kim oluyor, beyim? Kasabada ölüm olayları şıp diye kesildi de ondan. Sevgili kaynananızdan sonra yalnızca "Piyer ve Konstantin" dünyasını değiştirdi.

— Sen ne diyorsun? Yani berber "Piyer ve Konstantin" öldü mü?

— Evet, dünyasını değiştirdi. Görevinin başındayken değiştirdi dünyasını. Eczacı Leopold'u tıraş ediyordu. Kimileri iç organları patladı dediyse de siz söylenenlere bakmayın. Adamcağız eczacının üstünden yayılan ilaç kokusuna dayanamadı galiba...

— Vah-vah! Desene, pisi pisine öldü? Sonunda onu da gömdün, ha?

— Ben gömmeyecektim de kim gömecekti ya? Bu işi "Periler"in yapacağını mı sanıyorsunuz? Onlar tabuta püskül takmasını bile beceremezler.

— Desene, onları gene alt ettin!

— Her zaman yaptığım gibi. Ama adamlar bana meydan dayağı çektiler. Polisler beni ellerinden almasalar yüreğim duracaktı. İki gün kendime gelemedim, bol bol alkolden sonra ayağa kalkabildim.

— Ya? Her yerini alkolle ovdular, öyle mi?

— Ne ovması? İki gün kafayı çektim, ancak o zaman kendime geldim.

— Peki, Moskova'da işin ne senin?

— Mal getirdim.

— Ne malı?

— Tren memuru bir tanıdık var. Posta treninin yük vagonunda bizim malları para almadan taşıyacağını söyleyince fırsatı kaçırmadım. Kendisini yakından tanırım.

İppolit Matveyeviç ancak o zaman biraz ilerde üst üste istiflenmiş beş-on tabut görebildi. Aralarında püsküllüler de vardı, püskülsüzler de. Bunlardan biri gözüne bayağı tanıdık geldi. Bezençuk'un dükkânının vitrininde yıllardır beklemekten üzeri toz bağlayan meşe tabuttu bu.

— Sekiz tane. Görüyorsunuz, hepsi de birbirinden güzel.

— Getirdiğin bu tabutlar burada kimin işine yarayacak ki? Her yerin kendi cenaze levazımatçısı vardır.

— Ama mantarı[12] hesaba katmıyorsunuz.

— Ne mantarı?

— Mantar hastalığı. Buralarda çeşitli mantar hastalıklarından dolayı insanlar sapır sapır dökülüyormuş. Bizim Prusis'in anlattığına göre ellerindeki bütün mallar tükenmiş, ölüleri koyacak tabut bulamıyorlarmış. Ölüler ortalıkta kalmış. "Gideyim de şu işi düzene koyayım," dedim.

Bütün bu konuşmaları sesini çıkarmadan dinleyen Ostap sonunda dayanamadı.

— Babalık, sana bir şey söyleyeyim mi? Paris'te mantardan ölenlerin sürüsüne bereket. Gecikmeden oraya git, dedi.

— Paris mi dediniz?

— Evet, Fransa'nın başkenti. Hemen yola çık. Kısa zamanda dünyalığını düzersin. Gerçi vize işi yüzünden biraz sıkıntı çekersin ama dert etme. Belediye başkanına kendini sevdirirsen kısa sürede Paris'in baş tabutçusu olursun. Bizim buralara gelince, çok şükür kendi tabutçularımız yetiyor.

Bezençuk bu konuşma üzerine çevresine bakındı. Gerçekten de Prusis'in söyledikleri gerçeğe benzemiyordu. O kalabalıkta yerde yatan tek ölü göremediği gibi, ayakta duranlar da sapasağlamdı. Hatta keyiflerinden kahkaha atanlar bile vardı.

Tren çoktan kalkmış, bizim iki ahbap çavuşla birlikte Kolomb tiyatrosu ekibi ve yolcular Kursk garından uzaklaşmışlardı. Bezençuk ise tabutlarının başında hâlâ şaşkın şaşkın dikiliyor, ortalığa çöken karanlıkta gözleri sönmeyen iki sarı ışık gibi parlıyordu.

12 Rusça'da "mantar" anlamına gelen "grib" sözcüğü ile "grip" arasındaki benzerlik dolayısıyla söz oyunu yapılmış. –ç.n.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAYAN PETUHOVA’NIN MÜCEVHERLERİ

Başlık XXXI

VOLGA NEHRİ ÜZERİNDE BÜYÜLEYİCİ BİR GECE

Volga Nehri Vapur İşletmeciliği yolcu iskelelerinin solunda büyük düzenbaz ile dostu Kisa Vorobyaninov ayakta dikiliyorlardı. Tepelerinde asılı duran levhalardaki şu yazılar hayli dikkat çekiciydi: “Halatı halkalara geçirin”, “Korkuluğa yanaşmayın”, “Duvarlara sürtünmeyin”

Vapur iskelelerinin üstündeki dizi dizi bayraklar rüzgâr estikçe çırpınıp duruyordu. İskelelere yanaşmış birkaç vapurun bacalarından yükselen katmerli dumanlar uzaktan bakınca sıkılmış boz renk ıslak çamaşırlara benzetilebilirdi. İki numaralı iskelede “Anton Rubinşteyn” gemisine mal yüklenmekteydi. Hamallar ellerindeki demir kancaları pamuk balyalarına saplayıp saplayıp gemiye taşıyorlardı. İskelenin dört bir yanına öbek öbek dökme demir çömlekler, tuzlanmış hayvan postu balyaları, inşaat demiri kangalları, pencere camı istiflenmiş sandıklar, ekin demeti bağlamaya

yarayan sicim yumakları, değirmen taşları, iki renge boyanmış tarım makineleri, birbirine bağlanmış yabalar, içi kiraz dolu, ağzı kaba kumaşla dikili sepetler, ringa salamurası fıçıları dizilmişti.

“Skriyabin” henüz ortalıkta gözükmüyordu. İppolit Matveyeviç bundan dolayı kaygılanınca ortağı;

— Boşuna kendinizi üzüyorsunuz, dedi. Gemi iskeleye yanaşmış olsaydı binebilecek miydik bakalım? Bir kere cebimizde bilet alacak para yok; ikincisi, paramız olsa bile bu bir yük gemisidir, böyle gemilere kesinlikle yolcu almazlar.

Daha tren yolculuğu yaparlarken Ostap hidrolik baskı aygıtı sorumlusu Meçnikov’la ahbap olup ondan pek çok şey öğrenmişti. Maliye bakanlığının kiraladığı “Skriyabin” gemisinde Nijni Novgorod (daha sonraki adı Gorki) ile Tsaritsın (daha sonraki adı Stalingrad) arasındaki limanlara demir atıp buralarda ikramiyeli devlet tahvili satışı ve ikramiye çekilişi yapılacak. Durum böyle olunca gemiye Moskova’dan maliye bakanlığı yetkilileri yanında başkent gazetelerinin habercileri, bir film çekim ekibi ile halkı eğlendirmek amacıyla bando ve “Kolomb” tiyatrosu bindirilmişti. “Kolomb” tiyatrosu Nijni Novgorod’dan Tsaritsın’a dek devlet tahvili almanın yararlarını işleyen oyunlar oynayacak, ondan sonra da Kafkaslarda ve Kırım yarımadasında turneye çıkarak her uğradığı kentte –kârı da kendisinin, zararı da– “Evlenme” piyesini sergileyecekti.

“Skriyabin” son yolculuk hazırlıklarını yaptığı bekleme yerinden iskeleye gelmekte gecikmişti. İskeleye ancak akşama yanaşabileceği söyleniyordu. Bu durumu öğrenen Moskova ekibi iskelenin dört bir yanına yayılarak askerler gibi büyük bir karargâh kurdu.

Cinsi latifler ellerinde küçük valizleri ve battaniye çantalarıyla inşaat demiri kangalları üzerinde otururken hamallara korkulu gözlerle bakıyorlar, çıplak bacaklarını onlara göstermemeye çalışıyorlardı. Başında mor bir İspanyol şapkası bulunan bir yurttaş da bir değirmen taşının üstüne ilişmişti. Adamın kucağında bir tomar emaye levha vardı. En üstteki levhada;

yazısı okunuyordu.

Değişik amaçlarla kullanılacak masalar bir köşeye üst üste yığılmıştı. Üzeri mühürlü yanmaz kasanın yanına bir nöbetçi dikmişler, adam kasanın çevresinde tur atıp durmaktaydı. Her taşın altından çıkan “Stanok” gazetesi habercisi Persitski ise elinde sekiz kez büyüten “Zeiss” marka bir dürbün, yakındaki panayırı seyre koyulmuştu.

Neden sonra “Skriyabin” akıntıya karşı hızlı bir dönüş yaparak iskeleye yanaştı. Geminin güvertesine yerleştirilen, üzerlerine renk renk devlet tahvili resimleri çizilmiş kontrplak levhalar herkesin dikkatini çekecek büyüklükteydi. Gemi, mamutlar gibi ya da tarih öncesi zamanlarda gemi sireni olarak kullanılan azgın yaratıkların homurtusuyla korkunç bir cayırtı kopardı.

İskele çevresine dağılmış maliye bakanlığı yetkilileri ile “Kolomb” tiyatrosu elemanları bu cayırtıyı işitir işitmez büyük bir telaşa kapıldılar. İkramiye çekilişi görevlileri gezmeye çıktıkları kentten apar topar geriye döndüler. Şişman Platon Plaşçuk tozu dumana katarak gemiye doğru seğirtti. Galkin, Palkin, Malkin, Çalkin, Zalkind epeydir kafa çektikleri “Plot” adlı meyhaneden kendilerini dışarı attılar. Yanmaz kasayı gemiye taşımak üzere birkaç hamal birden işe koyuldu. Aynı zamanda akrobasi öğretmeni olan ip cambazı Jorjetta Tiraspolskih yere sağlam basan jimnastikçi adımlarıyla geminin iskelesine tırmanmaya başladı. Tiyatro dekorlarının başına kötü bir şey gelmesinden korkan Simbiyeviç-Sindiyeviç, ellerini havaya kaldırarak herkesin dikkatini çekmeye çalışıyordu. Sinema kameramanı elindeki çekim aygıtını başının üstünde havaya kaldırarak bağırıp çağırıyor, dört kamaranın laboratuar olarak kendisine verilmesi için şimdiden ortalığı velveleye veriyordu.

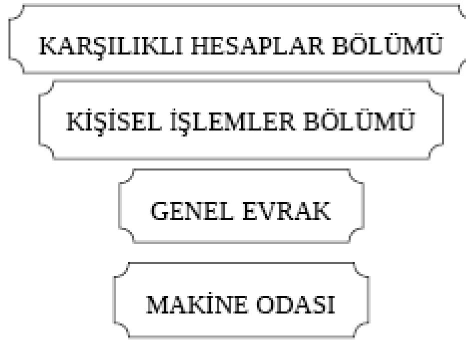
Kendi sandalyelerinin konulduğu yere sessizce sokulan İppolit Matveyeviç bu kargaşadan yararlanarak sandalyelerden birini kaçırmaya yeltendiyse de Ostap hemen durdurdu ortağını.

— Bırakın onu yerine! Siz aklınızı mı oynattınız? Birini götürseniz bile geri kalanlar ne olacak? O zaman ikimiz de avcumuzu yalarız. Şu an için gemiye nasıl gireceğimizi düşünseniz daha iyi olmaz mı?

Bakır müzik aletlerini kuşanan bando takımı iskeleden yukarı çıktı. Kendi çalgılarını çok beğendiklerinden olacak, tiyatro orkestrasının müzik aleti olarak kullandığı bira şişelerine, Esmarh maşrapalarına, saksofon ve fleksotonlara tiksinircesine bakıyorlardı.

İkramiye çekme çarkları bir kaptı kaçtıyla geminin yakınına yanaştırıldı. Bu garip ikramiye çekme düzeneği çok karmaşık bir aygıttı; altı tane dönen çarktan başka ışıl ışıl parlayan bakır ve cam parçalardan oluşuyordu. Düzeneği alt güverteye yerleştirme işi epey vakit aldı. O yüzden patır patır koşuşturmalar, sövüp saymalar gecenin geç saatlerine kadar sürdü gitti.

İkramiyeli çekilişlerin yapılacağı salona en önce bando takımı yerleşti. Bunun ardından duvarlara çeşitli levhalar ile afişler astılar, seyirciler için tahta sıralar koydular, çekiliş düzeneğinin kablolarını enerji merkezine bağladılar. Geminin kıç tarafına birkaç yazı masası yan yana dizildi, az sonra daktilocuların odasından yazı makinelerinin takırtılarıyla birlikte neşeli gülüşmeler duyulmaya başladı. Mor renkli İspanyol şapkası giymiş adam gemiyi baştan başa dolaşarak elindeki emaye levhaları kamaraların kapılarına taktı. Levhalarda şu yazılar vardı:

Mor İspanyol şapkalı adam bu büyük levhaların altına başka küçük levhalar iliştiriyordu. Bunlar da şöyleydi:

Birinci mevki salonu devlet tahvillerini sergileme yeri olarak ayrılmıştı. Bunu öğrenen Galkin, Palkin, Malkin, Çalkin, Zalkind öfkeden küplere bindiler.

— Peki, yağmur yağınca biz yemeğimizi nerede yiyeceğiz?

Yönetmen Nikolay Sestrin müzik görevlilerinin bu çıkışına öyle öfkelendi ki, yardımcısına şöyle dedi:

— Yahu, şu sesçiler olmasa biz işleri daha düzgün yürütemez miydik?

— Siz neler söylüyorsunuz, Nikolay Konstantinoviç? Oyuncular müziğin ritmine öyle alıştılar ki, müzik çalınmasa sahnedeki görevlerini yapamazlar.

Derken, yeni bir şamata daha koptu. Beş ses görevlisi piyeste kullanılacak dört sandalyenin yönetmenin odasına götürüldüğünü öğrenmişlerdi. Karısıyla birlikte iki kişi dört sandalyede birden mi oturacaktı? Kendileri ise popolarını küçücük iskemlelere koyarak prova yapıyorlardı. Üstelik adamın karısı Gusta, tiyatroda bir iş yapmayıp ayak altında dolaşıyordu.

Beşi birden;

— Madem yönetmen karısını yanında götürüyor, belki biz de hanımlarımızı yanımıza almak isterdik! diye yaygarayı bastılar.

Büyük düzenbaz aşağıda ikramiye çekilişi yapılacak gemiye öfkeli öfkeli bakıyordu. Kendilerinin de gemiye binmesi için bir yol bulmalıydı. Ama nasıl?

Tam bunları düşünürken kulaklarına yeni kopan bir şamatanın gürültüsü geldi.

Görevlilerden biri;

— Bana daha önce niçin söylemediniz? diye bağırıyordu.

Onun, yüzüne karşı böyle haykırdığı kişi kendini haklı çıkarmaya çalışarak;

— Adamın hastalanıp işe gelmeyeceğini nereden bilebilirdim? dedi.

— Sizlerin nasıl çalıştığınıza aklım ermiyor? Bu duruma göre hemen sanatçılar sendikasına gidin, onun yerine başka bir ressam versinler!

— Saat 6 oldu, bu saatte sendika çoktan kapanmıştır. Zaten geminin kalkmasına yarım saat var. Ne yapacağız şimdi?

— Onun kolayı var. Fırçayı elinize alıp ressamlığı kendiniz yapacaksınız. Geminin afişlerle donatılma sorumluluğunu siz üzerinize aldığınıza göre sıkıntısına da siz katlanırsınız.

Bu bağrışmayı işiten Ostap hemen iskeleye atıldı; hamalları, genç bayanları, iskelede toplanan meraklıları dirsekleriyle itip kakarak vapurun girişine kadar vardı. Ama onu hemen durdurdular:

— Giriş belgeniz!

— Hey, yoldaş! Ressam isteyen şişman yoldaş, size sesleniyorum! Bir saniye bakar mısınız?

Beş dakika sonra Ostap ikramiyeli devlet tahvili çekilişinin yapılacağı gemide, şişman yöneticinin beyaz kamarasına kurulmuş, onunla çalışma koşullarını görüşüyordu.

Şişman yönetici;

— Sizden istediklerimiz şunlar, diyerek Ostap'dan beklentilerini saymaya başladı: En başta geminin bordasına kocaman bir afiş yazıp asacaksınız. Bunun dışında eksik levhaları tamamlayıp yerlerine asmak, gerekli yerlere plakalar çakmak, ışıklı bir pano hazırlamak sizin görevinizdir. Şimdiden uyarıyorum: Bunların tümünü zamanında yapmak için çok çalışmanız gerekiyor. Nasıl, bu işin altından kalkabilecek misiniz?

— Niçin kalkmayayım? Benim işim bu. Böyle şeyleri daha önce de çok yaptım.

— Peki, gemi az sonra hareket ediyor. Bizimle hemen gelebilecek misiniz?

— Bu biraz zor ama gelmeye çalışırım.

Gemiyi afiş ve pankartlarla donatma sorumlusu, omzundan kocaman bir yük kalkmış gibi yeğnileşti. Çocuklar gibi sevinerek;

— Siz de bizden istediklerinizi söyleyin, dedi.

Ostap adamın etli yüzüne gözlerini dikti. Onun bu sert bakışından aza razı olmayacağı anlaşılıyordu.

— Sizden istediklerim mi? Önce benim bedavaya çalışacak biri olduğumu aklınızdan çıkarın.

— O da ne demek? Yapacağınız işe göre ücretiniz ödenecek. Sanatçılar sendikasının ölçütleri var elimizde.

Ostap yüzünü buruşturdu. Böyle bir durumda yüzünü buruşturması kolay olmamıştı.

— Ücret yanında yemeğiniz verilecek, ayrıca bir de kamara... Nasıl, uygun mu?

Ostap derin derin içini çekti.

— Peki, kabul ediyorum. Ama benim bir de yardımcım var, bir oğlan çocuğu. Onun için ne düşünürsünüz?

— Yo, ona biz karışmayız. İkinci bir kişiye ücret ödemek, ayrı bir kamara vermek benim yetkimin dışındadır. İkiniz aynı kamarada yatar kalkarsınız. Tamam mı?

— Eh, ne yapalım, dediğiniz gibi olsun. Bizim oğlan atik ve dayanıklıdır. Ispartalılar gibi güçlüklere katlanmaya alıştı.

Ostap kendisi ve atik yardımcısı için iki izin belgesi alıp kalacakları kamaranın anahtarıyla birlikte cebine soktu. Güverteye çıktığı zaman ortalık insan kaynıyordu. Cebindeki anahtara dokununca içine bir serinlik çöktü. Şans meleği ilk kez yüzüne gülmüştü. Artık istediği zaman girip çıkacağı bir dairesi vardı, üstelik anahtar cebindeydi. Yeterli parası yoksa bile bunun da bir çaresi bulunurdu. Peşine düştükleri dört sandalye ne güne duruyordu? Bunlar ortağı ile ikisini zengin yapmaya yeter de artardı bile. Büyük bir rahatlamayla ellerini ceplerine soktu; aşağıda, ırmak kıyısında dokuz doğuran Vorobyaninov'u görmezlikten gelerek güvertede dolaşmaya başladı.

İppolit Matveyeviç önce el-kol işaretleri yaparak Ostap'ın dikkatini çekmeye çalışmış, bunu başaramayınca ıslık çalıp birtakım garip sesler çıkararak bulunduğu yeri ortağına göstermek istemişti. Ama büyük düzenbazın körlüğü yanında sağırlığı da tutmuş gibiydi Ortağı aşağıda ne kadar çırpınırsa çırpınsın o yukarda sırtını korkudan titreyen zavallı adama

dönmüş, hidrolik baskı aygıtının geminin sintinesine indirilişini ilgiyle izlemekteydi.

Böylece geminin kalkışı için son hazırlıklar tamamlandı. Herkesin Mura dediği Agafya Tihonovna güvertede topuklarını küt küt yere vurarak kamarası ile geminin arkası arasında koşturuyor, bazen eğilip denize bakıyor, duyduğu heyecanı güzel balalayka çalan gençle bağıra çağıra paylaşmaya çalışırken ikramiye çekilişinde bir aksaklık olmaması için çırpınan ilgilileri çileden çıkarıyordu.

Gemi ikinci kalkış düdüğünü öttürdü. Bu öyle bir canavar düdüğüydü ki, yer yerinden oynadı, bulutlar harekete geçti, güneş ufka doğru tepetaklak yuvarlandı. Üst güvertede bütün lambalar ile fenerler yandı. Panayır yerinde satışa sunulan gramofonlar müşteri kızıştırmak için büyük bir cayırtıyla bağırmaya başladı. Gene de vinçlerin şakırtısı bütün gürültüleri bastırıyor, bu şamatanın ortasında sağıra dönen zavallı İppolit Matveyeviç var gücüyle bağırdığı halde sesini ortağına duyuramıyordu.

Ostap Bender insanı serseme çevirmeyi seven biriydi. Gemi tam üçüncü canavar düdüğünü öttürmüştü ki, birden ortağı aklına geldi, kendi başına bırakıldığına inanıp umutsuzluğa kapılan Vorobyaninov'u gözleriyle aramaya başladı.

— Hey, aşağıdaki, şaşkın ördekler gibi ortalıkta ne dolanıp duruyorsun? Hadi, gemiye gelsene! Ben seni çoktan bindi sanıyordum. Çabuk, çabuk! Hey, şu adamı yukarı bırakır mısınız? İşte izin belgesi!

İppolit Matveyeviç ağlamak ile sevinçten hoplayıp zıplamak arasında geminin iskelesinden yukarı koştu.

Ostap'la pazarlığı bitiren yönetici yeni ressamın yardımcısını görünce afalladı.

— Sizin oğlan çocuğu dediğiniz bu mu? dedi şaşkınlık içinde.

— Evet. Bunun oğlan çocuğundan nesi eksik? Onun kız olduğunu söyleyecek biri varsa çıksın ortaya!

Şişman yönetici suratını asarak oradan uzaklaştı.

Ortağını yanına alan Ostap ona gerekli bilgileri vermeye başladı.

— Bak, Kisa, yarın sabah erkenden işe koyulmamız gerekiyor. Umarım, boya karıştırmasını biliyorsun. Ha, bir şey daha var, onu sakın unutma! Ben

Devlet Yüksek Teknik Resim Okulu'nu bitirmiş bir ressamım, sen de benim yardımcımsın. Eğer bu konuda başka türlü düşünüyorsan en kestirme yoldan hemen in gemiden!

Geminin kıçından yeşile çalan koyu köpükler püskürdü. Koca tekne sarsıldı, mutfağın raflarındaki bakır tabaklar yerlerinden hopladı, flütler, kornetler, trombonlar, baslar cümbüşlü bir marş tutturdu, sağ yanda gözüken kent yerinde dönüp dengesini sağlamaya çalışarak sola doğru kaydı. Sarsılmasını sürdüren gemi burnunu akıntıya verdi, büyük bir hızla karanlığın içine daldı. Geride kalan yıldızlar, fenerler, çeşitli renkleriyle liman lambaları gitgide uzaklaşarak boşlukta salınmaya başladılar. Bir dakika sonra gemi iskeleden öylesine çok uzaklaşmıştı ki, kentin lambaları yerlerinde donup kalmış havai fişek serpintisi gibi gözüküyordu.

Her ne kadar limandaki çalışmaların gürültüsü henüz gemiye dek ulaşıyorsa da doğa anamız ile Volga anamızın sessizliği yavaş yavaş her şeye egemen oldu. Böylece "Skriyabin"in yolcularının üstüne büyük bir durgunluk çöktü. İkramiye çekilişini yürütecek görevliler çaylarını içerken hiçbirinin sesi çıkmıyordu. Maliye bakanlığı yetkilileri ise son kararları almak üzere salonda toplandıkları halde ılık rüzgârın uğultusu, gemiyi iki yandan yalayan suların şırıltısı, karanlıklar içindeki sahilin uzaklardan belli belirsiz göz kırpması yüzünden bir türlü kafalarını toparlayamıyorlardı. Hele işbilir bir adam olan kurul başkanı çalışma koşulları ve içinde bulundukları durumun önemi konusunda konuşmak üzere ağzını açtığı zaman, hiç beklenmedik bir şarkı tutturdu:

Volga nehrinde gemiler yüzer,
Volga, sevgili Volga anamız...

Oturuma katılan öteki yetkililer de başkanlarına uyarak hülyalı bakışları ve tüm coşkularıyla hep bir ağızdan şu nakaratı söylediler:

Leylaklar açar, leylaklaaar...

Böylece başkanın konuşmasından sonra alınması gereken kararlar alınıp bir türlü toplantı tutanağına geçirilemedi. Derken, bir piyano tıngırtısı

yükseldi bir yerlerden. Kolomb tiyatrosunun müzikle eşlik sorumlusu H. İvanov piyanodan en lirik ezgileri seçip çıkarıyordu. Balalayka ustası genç, Agafya Tihonovna'ya (öbür adı Mura) kur yaparken aşkını dile getirecek başka sözler bulamadığı için bir şarkı mırıldanmaya başladı:

Gitme yanımdan, ne olur gitme,
Okşamalarına, sıcacık öpücüklerine
Doyamadım canım, doyamadım...
Vakit erken henüz, çok erken,
Dağ yamaçlarında bulutlar uyanmadı,
Gökyüzünde yıldızlar sönmedi...

Simbiyeviç-Sindiyeviç güvertenin korkuluğuna tutunurken gökyüzünün sonsuzluğuna gözlerini dikmişti. Bu sonsuzluğun yanında "Evlenme" piyesinin dekor işlerinin ne önemi vardı ki? Bakışlarının dalıp gittiği sonsuzluktan arada bir gözlerini alıp ellerine, klasik bir oyunun çağdaş yorumu için dekorlar hazırlayan zavallı ellerine tiksintiyle bakıyordu.

Simbiyeviç-Sindiyeviç gibi hayallere dalan Galkin, Palkin, Malkin, Çalkin, Zalkind geminin arka tarafında eczane-birahane gereçlerine var güçleriyle vurdular. Bu saat onların prova saatiydi. Geminin kıç yönünden yükselen curcuna üzerine birçok insan daldıkları düşlerden uyandı. Agafya Tihonovna esnemeye başladı, ona aşk sözleri söylemeyi sürdüren balalayka ustasının yüzüne bile bakmaksızın kamarasına uyumaya gitti.

Maliye bakanlığı yetkilileri niçin toplandıklarını unuttular, alınacak kararları yeni baştan tartışmaya koyuldular. Simbiyeviç-Sindiyeviç kendi kendine sağduyulu bir değerlendirme yaptı, bu değerlendirme sonunda "Evlenme" piyesinin çağdaş yorum dekorlarının sanıldığı kadar kötü olmadığı kararına vardı. Karanlığın içinden gelen öfkeli bir ses Jorjetta Tiraspolskih'i yönetmenle görüşmeye çağırdı. Nehir kıyısındaki köylerden köpek havlamaları duyuldu. Hava gittikçe serinliyordu.

Birinci mevki kamarasındaki meşin sedir üzerinde yatan Ostap, yardımcısı Kisa Vorobyaninov'u sorguya çekiyordu:

— Resim yapmasını becerebilir misiniz? Tüh, ne kadar kötü! Bu iş benim de elimden gelmez. Ne yapacağız şimdi?

Bir an düşündü.

— Peki, harflerin içini boyayabilir misiniz? Ya!.. Demek onu da beceremeyeceksiniz. Bu durumda bizi burada fazla tutmazlar. İki gün sonra pasaportumuzu elimize verip bizi buradan kovacaklar. Ne yapıp edip bizden istenenleri yerine getirmeliyiz. Bu işin içinden nasıl çıkacağımızı bilmiyorum. Sizin sandalyelerin yönetmenin kamarasında bulunduğunu öğrendim. Dördünün de orada olmasında korkulacak bir şey yok. Yeter ki, bizi hemen gemiden atmasınlar. Bu durama göre bir an önce kolları sıvamalıyız. Bugün vakit geçti artık. Yönetmen şimdi kamarasına dönmüş, horul horul uyuyordur. Hadi, biz de rahat bir uyku çekelim.

Başlık XXXII

KİRLİ İŞLER PEŞİNDEKİ ORTAKLAR

İnsanlar derin uykuya dalmışlardı ama nehir gündüzki canlılığını koruyordu. Tomrukların yan yana çakılmasıyla oluşturulan tarla büyüklüğündeki sallara rastlanıyordu nehrin dört bir yanında. Bunlar üzerlerindeki kulübelerle tıpkı yüzen köylere benziyordu. Çark kasnağının üstünde “Fırtınalar Şahini” yazan, yandan çarklı bir çatana öfkeli patpatlar çıkararak üç petrol dolu mavnayı peşine takmış sürüklüyordu. “Kızıl Letonya” adlı posta gemisi “Skriyabin”i yandan sıyırarak geçti. “Skriyabin”, nehir yatağından kum çıkaran bir kepçe teknesini çevresinde yay çizerek geride bıraktı, üzeri çizgili sırığıyla suyun derinliğini ölçe ölçe akıntıya karşı ilerlemesini sürdürdü.

Kamaralarına çekilen insanlar birbiri ardından uyanıyorlardı. Barmino kentine vardıklarında gemiden iskeleye ucu demir çengelli bir ip atıldı. Bunu yakalayan liman çımacıları ipin ucuna bağlanmış kalın bir halatı kendilerine doğru çekip iskele babasına bağladılar, böylece iskeleye yanaşma işlemi başladı. “Skriyabin”in pervanesi ters yönde hızla döndü,

nehrin yüzeyini fışırdayan köpükler kapladı. Pervanenin ters dönmesiyle birlikte yerinde zangır zangır titreyen geminin yan yan iskeleye yanaştığı görülüyordu. Henüz vakit erkendi. O nedenle ikramiyeli tahvil çekilişine saat 10’da başlamaya karar verdiler.

Gemideki çalışma saati karadaki bürolarda olduğu gibi 9’da başlıyordu. Ancak kimse alışkanlığını değiştirmediğinden gemide yatıp kalktıkları halde çalışanlar arasında gene işine geç kalanlar çıktı. Maliye bakanlığı görevlileri seferde iş yapma düzenine kısa sürede uyum sağladılar. Moskova’da çalıştıkları odalarını nasıl baştan savma temizliyorlarsa, burada da aynı şeyi yaptılar. Odacı kadınlar, tıpkı Moskova’da olduğu gibi, çay saatlerinde çalışanlara çaylarını dağıttılar, bir kamaradan aldıkları evrakı ötekine koştura koştura götürdüler. Ama, diyelim, kişisel işlemler bölümü geminin kıçında, genel evrak bölümü geminin burnunda ise buna da hiç şaşırmadılar. Karşılıklı hesap bölümünün bulunduğu kamarada hesap makinelerinin tıkırtısı ile daktiloların çatırtısı birbirine karıştı. Kaptan köşkünün bulunduğu yerin önünde görevlilerden birini bağırarak azarladıklarını herkes işitiyordu. Tıpkı Moskova’daki bürolarda olduğu gibi...

Büyük düzenbaz üst güvertede uzun bir bez şeridin başı ile sonu arasında çıplak ayaklarıyla patır patır koşturup duruyor, kendisine verilen sloganı bu uzun şeridin içine düzgün bir biçimde sığdırmaya çalışıyordu. Slogan şuydu: “İkramiyeli tahvil satışına yetişin! Her emekçi, cebinde devletin çıkardığı tahvillerden bulundurmalıdır!”

Bu işe bütün dikkat ve enerjisini harcadığı halde böyle yazılar yazmaya yatkın olmadığı anlaşılıyordu. Harflerden kimisi aşağıya ya da yukarıya kayık çıkıyor, bezin şurası-burası boyaya bulanıyordu. Sonunda işi berbat ettiğini gören acemi ustamız yardımcısı Kisa’yla birlikte bez şeridin öbür yüzünü çevirdi, harfleri yeniden özenle yazmaya koyuldu. Ne de olsa biraz deneyim kazanmıştı. Önce tebeşir sürdüğü iple bezin üzerine alttan ve üstten birbirine paralel çizgiler çizdi, sonra bunların arasına sözcükleri düzgünce oturtmaya başladı. Bir yandan da bir işe yaramadığını söyleyerek oğlan yardımcısı Kisa’ya sesini yükseltmeden sövüp sayıyordu.

Oysa Vorobyaninov üzerine aldığı yardımcılık görevini kusursuz yerine getirmekteydi. Adamcağız ikide bir alt güverteye sıcak su getirmeye koşuyor, tutkal eritiyor, aksıra tıksıra boya karıştırıyor, titiz ustasının azarlamalarından kurtulmak için her isteneni yapıyordu. Slogan yazılıp bez şerit kurutulduktan sonra iki ortak bunu aşağıda geminin bordasına yapıştırdılar.

Şişman görevli afişin asıldığını görür görmez hemen sahile fırladı, yeni ressamın yaptığı işi dikkatle inceledi. Ne yazık ki, harfler aynı kalınlıkta değildi, üstelik sağa-sola çarpıktı. Ama yapacak başka bir şey olmadığı için ister istemez bu kadarına razı oldu.

Tam bu sırada bando takımı kıyıya indi, tahvil müşterilerini kızıştırmak amacıyla coşkulu marşlar çalmaya başladı. Marşların duyulması üzerine Barmin'in tüm mahallelerinden önce çocuklar sökün etti, onların ardından elma bahçelerindeki işlerini bırakan kadınlar ile erkeklerin akını başladı. Bando, ikramiyeli tahvil çekme kurulunun kıyıya çıkışına değin marş çalmayı sürdürdü. Derken, bir miting havası kapladı ortalığı. Çayhanenin önündeki merdivene çıkan bir yetkili uluslararası ilişkiler konusunda ateşli bir söylev vermeye başladı.

Kolomb tiyatrosunun oyuncuları kıyıda toplananlara katılmayıp olanları geminin güvertesinden seyre koyuldular. Çayhanenin önündeki merdivenden uzak durmaya çalışan ak yazmalı kadınları, söylevciyi soluklarını tutarak dinleyen erkekleri, ikide-birde kollarını sallayan konuşmacıyı yukarıdan çok net görüyorlardı. Konuşmacının söylevini bitirmesinin ardından bando yeniden marşlar çaldı. Bando takımı epey sonra işini bitirdi ve marş çalmaya ara vermeksizin gemiye doğru yürüdü. Onun arkasından halk birbirini tepeleyerek içeri koştu.

İkramiye çekme düzeneği birbiri ardından numaralar fırlatıyordu. Bunlar hangi talihlinin ikramiye kazandığını gösterecek numaralardı. Çarklar dönüyor, numaralar yüksek sesle okunuyor, Barminolular gözlerini faltaşı gibi açmış, pür dikkat dinliyordu.

Gemiye gelenlerin hepsinin ikramiye çekme salonunda toplandığını gören Ostap güverteye çıkarak ortağına seslendi:

— Hey, Vorobyaninov! Sanatla yakından ilgisi olan yeni bir görev vereceğim size. Göreviniz birinci mevki salonunun koridorunda durup beklemek. Eğer biri üst güverteye çıkacak olursa hemen yüksek sesle şarkı söyleyeceksiniz. Tamam mı?

— Şarkı söylemek mi? Ne şarkısı söyleyeceğim?

— Herhalde "Tanrı çarımızı korusun!" şarkısı değil. "Oy, elma yanaklım" ya da "Bir güzele gönül verdim" benzeri bir aşk türküsü olabilir. Uyarıyorum sizi, eğer aryanıza tam zamanında başlamazsanız kellenizi koparırım! Burası deneme tiyatrosu değil, anladınız mı?

Büyük düzenbaz yeniden aşağıya indi, çıplak ayaklarıyla şap şap basarak duvarları vişne rengi lambriyle kaplanmış koridor boyunca koştu. Koridorun sonunda kocaman bir boy aynası vardı. Yandaki kapının üstünde;

NİKOLAY SESTRİN
KOLOMB TİYATROSU YÖNETMENİ

levhası asılıydı. Aynada bir anlığına büyük düzenbazın görüntüsü yansıdı. Sonra hemen yok oldu. Çünkü kahramanımız yönetmenin odasına girmişti. Görüntü az sonra yeniden ortaya çıktığında büyük düzenbaz elinde bacakları kıvrık bir ceviz sandalye tutuyordu. Kahramanımız hızla koridoru geçti, üst güverteye çıktıktan sonra ortağıyla anlamlı anlamlı bakıştı, bunun ardından sandalyeyi dümen odasına götürdü. Dört tarafı camla kaplı dümen odasında kimsecikler yoktu. Ostap sandalyeyi dipte bir yere koyduktan sonra ortağına baba öğüdü verircesine;

— Sandalye gece geç vakte dek burada dursun, dedi. Ben her şeyi düşündüm. Bizden başka kimse sandalyenin burada bulunduğunu bilmiyor. Şimdi bir de levhalarla sağını-solunu kapattık mı, içeri girip arasalar da bulamazlar. Geceleyin gelir, rahatça pırlantaları çıkarırız.

Gerçekten de dört bir yanı kontrplak levhalarla, kumaş parçalarıyla kapatılan sandalyeyi görmek olanaksızdı.

Ancak yaşlı ortak yerinde duramadı, mal edinme tutkusuyla;

— Sandalyeyi niçin kendi kamaramıza götürmüyoruz? diye sordu. Vakit geçirmeden kaplamasını söker, mücevherleri bulursak doğruca sahile çıkıp gemiden kaçardık.

— Ya bulamazsak o zaman ne olacak? Parçalanmış sandalyeyi nerede, nasıl saklayacağız? Yoksa yönetmene geri götürüp, “Sayın Nikolay Sestrin, ne olur, bizi bağışlayın. Sandalyenizi biz çalmıştık, ama içini aradığımızda bir şey bulamadık. Şunu biraz örselenmiş olarak kabul eder misiniz?” mi diyeceğiz?

Büyük düzenbaz her zamanki gibi haklıydı. İppolit Matveyeviç ancak bir süre sonra, Esmarh maşrapaları ve bira şişelerinden oluşan tiyatro mızıka takımı konserine başladığında kendine gelebildi.

İki ortak üst güvertede uğraşırlarken aşağıda ikramiyeli tahvil çekilişi bitmiş bulunuyordu. Şimdi sıra eğlencedeydi. Kentten akın akın gelen kalabalığın çoğunluğu gemiye girmemiş, kıyıdaki tepelerin yamaçlarını doldurmuştu. Bu eczane ve birahane araç-gereciyle verilen dinleti öylesine hoşlarına gitmiş olmalı ki, hep birden alkış tutarak mızıka takımının başarısını kutladılar. Galkin, Palkin, Malkin, Çalkin, Zalkind çevresindekileri gururlu bakışlarla süzüyorlardı. “Elde ettiğimiz sonucu gördünüz mü? Bir de halk kütlelerinin sanatımızı anlamayacağını söylüyordunuz. Gerçek sanat her zaman amacına ulaşır,” der gibiydiler.

Dinletinin (konserin) ardından Kolomb tiyatrosu oyuncuları derme-çatma sahnede şarkılarla, danslarla karışık hafif bir vodvil oynadılar. Vodvil’in ana konusu şuydu: Vavila adında bir yurttaş 50.000 rublelik büyük ikramiyeyi kazanıyor, bunun sonucunda birçok güzel şeyler elde ediyordu. Yönetmen Nikolay Sestrin’in köhnemiş yapısalcılık[1] kurallarını bir yana bırakan oyuncular, neşeli bir oyunculuk tarzı tutturdular. Tepinerek dans ediyorlar, herkesi coşturan sesleriyle en sevilen şarkıları söylüyorlardı. Yamaçlardaki izleyicilerin keyfine diyecek yoktu.

Tiyatroculardan sonra balalayka ustası sahneye tek başına çıktı. Onun çaldığı Rus halk şarkıları gene herkesi coşturdu. Delikanlı çalgısını öyle ustalıkla kullanıyordu ki, balalaykanın bunca değişik hüneri olduğunu oradakiler yeni öğrendiler. Virtüöz çalgısını sırtına koyup tellerini

tıngırdatsa da, döndüre döndüre havaya fırlatsa da balalayka hep güzel ezgiler çıkarıyordu.

Sıra Jorjetta Tiraspolskih'e gelmişti. İp cambazı kadın bu kez kolsuz entariler giymiş bir manga genç kızı sahneye çıkardı. Kızlar Rus danslarıyla herkesi kendilerine hayran bıraktılar.

"Skriyabin" yol hazırlığına başlayıp geminin kaptanı makine dairesine kalkış buyruğu verdiği, kazan ocağının tutuşturulup suyun ısıtıldığı süre içerisinde bando takımı yeniden kıyıya indi, çok beğenilen halk dansları çalmaya başladı. Bu sefer eskisinden daha coşkulu dans toplulukları çıktı ortaya. Halk arasından katılan sanatçılar egemenliği hemen ellerine geçirdiler. Çılgınca bir neşeyle hoplayıp zıplıyorlardı. Batmaya yüz tutan güneş, neşeli kalabalığın üzerine kayısı rengi son ışınlarını gönderiyordu.

Halkın çılgınca eğlendiği böyle bir ortam film çekmek için çok uygundu. Kameraman Polkan da aynı şeyi düşünmüş olacak ki, esneyerek kamarasından çıktı. Uşaklık etmeye alışmış bulunan Kisa Vorobyaninov ise adamın arkasından çekim aygıtını sırtında taşıyarak yürüyordu. Polkan geminin korkuluğuna tutunup kıyıda dans eden kalabalığa baktı. Herkes bir çeşit kasap havasına uyarak tepinip duruyordu. Delikanlılar ökçeleriyle toprağı öylesine sert tekmeliyorlardı ki, gezegenimizin bu bölgesinde büyük bir delik açılacağını sanırdınız. Genç kızlar keklik gibi sekerek delikanlıların çevresinde dönüyorlardı. Yamaçları, evlerin balkonlarını, teraslarını dolduran izleyiciler büyük bir coşku içindeydiler. "Avangard" şirketinden bir Fransız kameramanı böyle bir ortamda çekime başlasa, karşısındaki görüntüyü filme almak için seve seve üç gününü harcardı. Ama bizim Rus kameramanımız ürkek bir sıçanın bakışıyla sahildekileri bir süre süzdükten sonra umursamazca başını geriye çevirdi, koşar adımlarla çekim kurulu başkanının yanına vardı, adamın eline bir kitap tutuşturup onu beyaz badanalı bir duvarın dibinde ayağa diktikten ve kesinlikle kıpırdamamasını söyledikten sonra aygıtının kolunu çevirmeye başladı. Burada yaptığı çekim bitince kızarıp bozaran kurul başkanını geminin kıçına götürdü, batmakta olan güneşin kızıllığının önünde uzun bir çekim daha yaptı.

Eh, görevini başarıyla tamamlamış sayılırdı. Kamerasını sırtladığı gibi kamarasına götürdü, kapıyı arkadan sürgüledi.

Canavar düdüğü yeniden homurdandı, sevgili güneşimiz korkarak bizden kaçtı. Gemide ikinci gece başlamıştı. “Skriyabin” halat çözmeye hazırdı.

Ostap başını ellerinin arasına alarak kara kara düşünüyordu. Ertesi gün onu daha zor bir görev beklemekteydi, yapacağı iş şuydu: Ekin eken bir çiftçi gibi çevresine devlet tahvilleri saçan bir adam resmini kartona çizdikten sonra bunu düzgün bir biçimde kesip geminin bordasına asacaktı. Ancak beceri gerektiren böyle bir çalışma büyük düzenbazın boyunu aşıyordu. Bez afişi yazarken çarpık çurpuk harflerle işi geçiştirmişti ama tahvil saçan bir adamı çizmek için sanattan anlamak gerekirdi. Bu da onun harcı değildi.

— Şunu aklınızdan çıkarmayın, dedi şişko görevli. Vasyuki kentinden sonra gece ikramiye çekilişlerine başlayacağız. Biliyorsunuz, ışıklı pano yapmak da sizin göreviniz. Sizden temiz iş bekliyorum.

Ostap’ın ona verdiği yanıt şu oldu:

— Merak etmeyin, ışıklı pano da zamanında hazır olacak.

Bunu söylerken ertesi gün bitirmek zorunda olduğu panodan çok, bu akşam sandalyelerden alacakları sonucu düşünüyordu.

Yıldızlı bir gecenin bastırması üzerine gemide herkes uykuya daldı.

İkramiye çekiliş kurulunun aslan görevlileri deliksiz bir uykudaydılar. Özel işlem bölümünün kuzuları, saymanlığın tekeleri, karşılıklı hesap bölümünün tavşanları, tiyatro ses görevlilerinin çakal ve sırtlanları, daktilo odasının sevimli güvercinleri hepsi, hepsi derin uykuda, horul horul uyuyorlardı. Top atsanız hiçbirini uyandıramazdınız.

Ama uyumayan iki kişi vardı, bunlar, geceleri kirli iş çevirmekten hoşlanan bizim iki ortaktı.

Gecenin 1’i olunca büyük düzenbaz kamarasından sessizce çıktı. Ustasının bir dediğini iki etmeyen uşağı Kisa onu izliyordu. İkisi birlikte üst güverteye çıktılar, ıvır zıvırla çevresini kapattıkları sandalyenin bulunduğu bölmeye girip onu oradan aldılar. Ostap’ın elinde bir pense vardı. Dişlerini sıkıp penseyle işe girişerek sandalyenin oturak örtüsünü söktü, elini yayların arasına daldırdı.

Üst güvertede rüzgâr esiyor, belki de bunun etkisiyle gökte yıldızlar kıpır kıpır oynuyor, aşağıda koyu sular geminin bordasını hışırdayarak yalıyordu.

İki yandan sahilin gözüktüğü filan yoktu, Kisa ise sinirinden titriyordu.
Ostap boğulurcasına;
— Tamam, buldum! diye bağırdı

PEDER VOSTRİKOV'UN MEKTUBU
(Bakü'deki dayalı-döşeli "Değer" otelinde yazılıp
N. kasabasında yaşayan sevgili karısına gönderilmiştir.)

Değerli, eşi bulunmaz karıcığım Katya'ya!

Her geçen saat ortak mutluluğumuza bir adım daha yaklaşıyoruz. Bugün işlerimi bitirdikten sonra sana bu mektubu dayalı-döşeli "Değer" otelinden yazıyorum. Bakü büyük bir kent. Söylediklerine göre burada bol petrol çıkarılıyormuş, ama petrol kuyularına elektrikli trenle gidiliyor. Bilet param olsa orayı görmek için hemen atlar giderdim. Hazar denizi kıyısında kurulan bu güzel kent çok geniş bir alana yayılmış. Ama dayanılmaz bir sıcağı var. Bir elimde palto, ötekinde ceket, gene de sıcaktan bunalıyorum. Fırsat buldukça çay içerek serinlemeye çalışıyorum. Param suyunu çekti denilebilir. Ancak sakın bu duruma üzüldüğümü sanma, çünkü yakında bol paraya kavuşacağız. Seninle canımızın çektiği her yeri gezer, sonunda o güzel Samara'da küçük fabrikamızın yanında kendi evimize yerleşir, tatlı likörümüzü içeriz. Neyse, biz asıl konuya dönelim.

Coğrafi konumu, nüfus yoğunluğu bakımından Bakü, Rostov kentini epey geride bırakır. Karışık bir halkı var buranın; en çok Ermenilere, İranlılara rastlanıyor. Bakü'nün Türkiye'ye uzaklığı da fazla değilmiş. Bir gün pazara gitmiştim, orada Türk mallarına, kadın başörtülerine rastladım. Yanımda param olsa sana bir tane Müslüman başörtüsü alacaktım. Sonra birden aklıma geldi, bol paramız olunca (O günlere şurada ne kaldı ki?) sana Müslüman başörtüsü de alırım, istediğin her şeyi alırım.

Ah, anacığım, az kaldı unutuyordum. Son günlerde başımdan iki kötü olay geçti. 1)Fırıncı kardeşinin ceketini Hazar Denizi'ne düşürdüm. 2) Tek hörgüçlü bir deve pazarda yüzüme tükürdü. Her iki olay da bayağı canımı sıktı. Yetkililer ne diye kente gelip giden yabancıların bu tür uygunsuz olaylarla karşılaşmalarına izin veriyorlar, anlamıyorum. Şu pis deveye elimi sürsem bari. Hoşuna gider diye elimdeki çırpıyla burnunu biraz gıdıkladım, hepsi o kadar. Cekete gelince... Denize düşer düşmez yakaladılar, ama her yeri petrole bulandıktan sonra ben onu ne yapayım? Fırıncı kardeşine ne diyeceğimi bilmiyorum.

Göndermeden önce mektubu bir daha okuyunca gördüm ki, yaptığım işlerle ilgili olarak fazla bir şey yazmamışım.

Mühendis Bruns gerçekten Azerbaycan Petrolleri'nde çalışıyor. Kendisi şu anda Bakü'de değil, dinlenceye Batum'a gitmiş. Meğer ailesi sürekli orada oturuyormuş. Burada konuştuğum insanlar mühendisin evinde her türlü eşyanın bulunduğunu söylediler. Yeşil Burun denilen yeşillik bir bölgede ailesiyle birlikte kendi kır evlerinde oturuyorlarmış. (Çok da pahalıymış ha!) Batum'a gitmek için 15 küsur ruble ödemem gerekiyor. Bana telgrafla hemen 20 ruble postala.

Batum’dan sana telgraf çekerim. Voronej’deki teyzemin ölüm döşeğinin başucunda beklediğim haberini yay herkese.

Seni unutmayan kocan Fedya.

Not: Tam mektubu postaneye götürmek üzere “Değer” otelindeki odamdan çıkıyordum ki, fırıncı kardeşinin ceketinin çalındığını fark ettim. Ah, ne kadar üzüldüğümü, bilemezsin! Bereket versin, mevsim yaz şimdi. Kardeşine ceketiyle ilgili bir şey söyleme, ne olur!..

Başlık XXXIII

CENNETTEN KOVULMA

Roman kahramanlarımızdan bir bölümü her işin zamanında yapılması gerektiğini söylerler, bir bölümü de hiç acele edilmemesine, her şeyin uygun bir zamanı olduğuna inanırlar. Oysa zaman bunların hiçbirine aldırmaksızın kendi bildiğince akar gider. Tozlu Moskova mayısının ardından tozlu haziranın gelmesi gibi.

İlçe merkezi N. de kaymakamın Devlet-1 plakalı makam arabası yolda bir çukura düşerek bozulmuş, iki haftadır Yoldaş Gubernski caddesinde, Staropan alanının köşesinde yatmaktaydı. Ancak arabadan çıkan koyu bir dumanın arada bir ortalığı sardığı görülüyordu.

Stargorod’da cezalarını çeken “Kılıç ve Puhu” derneği üyeleri yaptıklarından utanarak tek tek hapisten çıktılar. Ancak kenti terk etmeyecekleri konusunda ellerinden birer yazı alındı.

Ozanların hülyası, ateşli dul Grisasuyeva çalıştırdığı bakkal dükkânındaki malların fiyat listesini görünür bir yere asmadan sabun, biber, çivit gibi ıvır zıvır şeyler sattığı için topu topu 15 ruble cezaya çarptırıldı, şimdi eski işini sürdürmektedir. Böyle bir unutkanlık gönlü zengin bir dul için hoşgörü gerektiren bir durum olsa gerek.

Ostap bir daha;

— Tamam, buldum! diye bağırdı. Alın şunu!

Elleri tir tir titreyen İppolit Matveyeviç’e yassı, küçük bir kutu uzattı.

Ostap o karanlıkta arama işine son vermedi, sandalyenin oturağının her köşesini didik didik etti. Bu sırada bir deniz fenerinin ışığı “Skriyabin”i yalayıp geçti, daha sonra geminin arkasında altın renkli bir sütun sürekli onları izledi.

Sonunda aramayı bitiren Ostap;

— Bu işe aklı eren varsa beri gelsin! dedi. Bu sandalyelerin hepsi boş mu çıkacak?

İppolit Matveyeviç de şaşkındı.

— Hayır, hayır, olamaz! Getirin şuna bir de ben bakayım.

— Bakın! Bakın! Belki siz bir şey bulursunuz.

Vorobyaninov dizinin üstüne çöktü, soluğunu tutarak elini dirseğine değin sandalyenin oturağının içine daldırdı. Tellerin bağlantı yerlerine varıncaya değin her yeri parmaklarıyla kolaçan etti. Ancak sert bir şey dokunmadı eline. Teller arasından çıkan toz iğrenç bir kokuyla birlikte burun deliklerini sızlattı..

— Nasıl, siz bir şey bulabildiniz mi?

— Bulamadım.

Bu sözü işitir işitmez Ostap sandalyeyi kaptığı gibi geminin korkuluğundan aşağı fırlattı. Az sonra ağır bir şapırtı işitildi aşağıdan. İki ortak soğuktan büzüşerek kamaralarına döndüler.

— Bu sefer hiç olmazsa elimize bir şey geçti, dedi Bender.

İppolit Matveyeviç cebine soktuğu yassı kutuyu çıkararak bön bön baktı.

— Verin şunu da içinde ne bulunduğunu görelim.

Tahta kutuyu açtıklarında üzerinde

Bu sandalyenin iskeleti de içinde olmak üzere Gambs usta yeni bir dizi mobilya üretimine başlamıştır. *1865 Sank Petersburg*

yazısı bulunan yeşillenmiş bakır bir levhayla karşılaştılar.

İppolit Matveyeviç’in şaşkınlığı bir kat arttı.

— Nasıl olur, kutusunun içinde de yok mücevherler!
— Sayın iskemle avcısı, bakıyorum, çok anlayışlısınız. Görüldüğü üzere kaynananız ziynetlerini bu sandalyeye de saklamamış.
İnsan Vorobyaninov'un yüzüne bakmaya acırdı. Yeni çıkmaya başlayan bıyıklarını umutsuzluk içinde oynatıyordu, burun gözlüğünün camları buğulanmıştı. Sanırsınız ki, az sonra yaşadığı büyük düş kırıklığının etkisiyle başını hızlı hızlı iki yana sallayacak, iri kulaklarıyla yanaklarını pat pat dövecek.
Ancak büyük dalaverecinin soğukkanlı, mantıklı sesi olağan etkisini göstermekte gecikmedi.
— Kisa, üzülmeyi bırakın. İçinden tahta kutu çıkan sekizinci sandalyeyi alaya almak en iyisi. Sakın moralinizi bozmayın! Geri kalan üç sandalye içlerinde pırlanta bulunma olasılığı bakımından şimdi daha çok değer kazandı.
Bu sözleri işitir işitmez Vorobyaninov hemen "hazır ol" durumuna geçti, ellerini pantolonunun iki yanına koyarak suskunluğa gömüldü.
Üzüntüden kahrolan İppolit Matveyeviç'in yanağında o akşam kocaman bir çıban çıktı. Adamcağızın çektiği acılar, sonu hep başarısızlıkla biten girişimler, günlerdir pırlanta peşinde koşturmalar iri yanardağ sivilcesinin içine gizlenmiş gibiydi. Erguvandan tutun da kan kırmızısı, vişne çürüğü gibi bütün renkler çıbanın çevresinde yerlerini almıştı.
— Yoksa çıbanı oraya mahsus mu kondurdunuz? diye sordu Ostap.
İppolit Matveyeviç böyle bir soruya ne karşılık verebilirdi ki? Derin derin içini çekti, başını çengel biçiminde öne eğerek boya getirmek üzere ustasının yanından ayrıldı. Işıklı pano işini ertesi gün bitirmeleri gerekiyordu. Üst güvertede çalışacaklardı.
Sabah olur olmaz bu işe koyuldular. Gemi yolculuğunun üçüncü günüydü.
O gün, bando takımı ile tiyatronun seslendirme ekibi arasında ufak bir çatışmayla başladı. İki mızıka takımı prova yapacakları yer konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdi.
Kahvaltılarını yeni bitirmişlerdi ki, bando takımından ızbandut iriliğinde bir mızıkacısı ile tiyatro seslendirme ekibinin sıska bir çalgıcısı iki ayrı yönden geminin kıç bölgesine doğru yürüdüler. Kıçta duran sıraya önce

Galkin oturdu. Bandonun klarnetçisi ise onun arkasından yetişmekte gecikmedi.

Galkın suratını asarak;

— Burası ayrılmıştır, dedi.

— Kim ayırmış? Ne zaman ayırdı?

— Gördüğünüz gibi, biz ayırdık.

— Hani, burada sizden başka kimseyi görmüyorum.

— Biz beş kişiyiz. Palkin, Malkin, Çalkin, Zalkind de var... Arkadaşlarım şimdi gelir.

— Aranızda bir de Yelkin olsaydı bari... Hayır, burası bizim çalışma yerimizdir.

Derken, iki koldan takviyeler geldi. Bakır bir yılanın belinde üç kez dolandığı, bando takımının en güçlü çalgısı helikonu çalan pehlivan mızıkacı en önde yürüyordu. Onun arkasında, ucu kocaman kulak büyüklüğünde açılmış İngiliz kornosunu çalan çam yarması vardı. Trombonlar savaşa dünden hazırdılar. Güneş tepeden bando takımının çalgılarını pırıl pırıl aydınlatıyordu, oysa seslendirme ekibinin çalgıları bayağı sönüktü. Bira şişeleri ile çiriş çanaklarına benzeyen maşrapalar, hatta saksofon, bando takımının en basit borusunun karşısında uyduruk birer çocuk oyuncağı gibi kalıyordu.

Klarnetçi kışkırtıcı bir sesle rakibini kızdırmaya çalışıyordu:

— Bakın şu çiriş çanağı müzisyenlerine! Bir de gelmişler yer kapmaya yelteniyorlar!

Zalkind karşısındaki mızıkacıya haddini bildirmek isteğiyle en gücendirici sözü bulmaya çalıştı:

— Siz... siz müzisyen bozuntuları!.. Kendinizi ne sanıyorsunuz?

— Prova yapmamıza engel olmaya kalkışmayın!

— Asıl siz bize engel oluyorsunuz. Gece işeme çömleğine benzeyen çalgılarınızla ne kadar az prova yaparsanız sesiniz o kadar güzel çıkar.

— Siz de bakır semaverlerinizle ne kadar çalışırsanız çalışın hiçbir şey elde edemeyeceksiniz.

Keçi gibi inatlaşan iki taraf aralarında anlaşma sağlayamadıkları için provalarına durdukları yerde başladılar. Az sonra ırmağın dört bir yanına

korkunç bir cayırtı yayıldı; sanırdınız ki, birkaç tramvay birden cam kırıkları üzerinde çatırtılar, gıcırtılar çıkararak yürüyor. Bando takımı, besbelli, Keksholm imparatorluk hassa alayı marşını çalıyordu. Tiyatro mızıkacıları ise “Zambezi ırmağı kaynağında antiloplar” adını taşıyan zenci dansını... Bu kakafoniye az sonra maliye bakanlığı ikramiye kurulu başkanı el koydu ve herkes rahat bir soluk aldı.

Akşam saat 11’de işlerini bitiren Ostap usta ile çırağı tamamladıkları ışıklı panoyu yukarıya çıkardılar. Geminin ilanlarla donatılmasından sorumlu şişko, ellerini yıldızlara doğru kaldırarak hemen ressam ile yardımcısının yanına koştu. Birkaç kişinin yardımıyla pano üst güverte korkuluğuna sımsıkı bağlandı. Dışarıdan bakan birisi panonun yolcu güvertesinin üzerinde ekran gibi durduğunu görürdü. Elektrik teknisyeni yarım saat içerisinde panonun arkasına teller bağlayıp prizlere üç tane ampul yerleştirdi. Sıra panoya akım vermeye gelmişti.

İlerde, geminin provasının sağ yanında Vasyuki kasabasının ışıkları belli belirsiz gözüküyordu.

Reklam sorumlusu ışıklı panonun aydınlatılması törenine gemide kim varsa herkesi çağırdı. Ostap ile yardımcısı Kisa Vorobyaninov en sonunda üstesinden geldikleri reklam panosunun iki ucunda cakalı cakalı duruyorlar; aşağıda, alt güvertede toplananlara merakla bakıyorlardı.

Yüzen büroların çalışanları gemide geçen her olaya büyük ilgi göstermekteydiler. O yüzden daktilocu bayanlar, başkent gazetelerinin habercileri, bölümlerin yetkilileri, “Kolomb” tiyatrosu personeli ile geminin tayfa ve çımacıları önemli bir şey seyredecekleri inancıyla alt güvertede toplanmışlardı.

Şişko sorumlu;

— Akımı ver! diye bağırınca ışıklı pano anında pırıl pırıl aydınlandı.

Ostap aşağıda bu olayı seyredenlere bakıyordu. Herkesin yüzüne pembe bir renk geldi. Panoya bakanlar kahkahayla gülmeye başladılar, ardından kahkahaları bıçakla kesilir gibi kesildi. Çünkü sert bir ses;

— Reklam sorumlusu çabuk buraya gelsin! diye bağırmıştı.

Ses öylesine buyurgandı ki, şişman sorumlu basamakları üçer-beşer atlayarak aşağıya koştu.

— Yaptığınız şu rezilliği beğendiniz mi? Kim yaptı bu panoyu?

Ostap sularının ısındığını anlamıştı. İppolit Matveyeviç'in kulağına;

— Bizi burada daha fazla tutmazlar, diye fısıldadı.

Gerçekten de az sonra şişko sorumlu atmaca gibi üst güverteye yetişti.

Ostap kolay pabuç bırakacağa benzemiyordu. Sırıtarak;

— Nasıl, yaptığımız panoyu beğendiniz mi? İşinize yarayacak mı? diye sordu.

Şişko öfkeyle bağırdı:

— Hemen pılınızı pırtınızı toplayıp defolun buradan!

— Bu kadar aceleye ne gerek var?

— Pılınızı pırtınızı toplayıp defolun diyorum size. Kurul başkanımız şakadan hoşlanmaz. Sizi mahkemeye verirse gününüzü görürsünüz.

Aşağıdan kurul başkanının haykırışı yükseldi:

— Atın şu keratalar gemiden!

Ostap'ın adamların bağırıp çağırmalarına aldırdığı yoktu.

— Panoyu neden beğenmediniz? Yoksa gerçekten kötü mü olmuş? diyordu durmadan.

Ama artık bu oyunu sürdürmenin bir anlamı kalmamıştı. Çünkü gemi Vasyuki rıhtımına yanaşmıştı, iskelede biriken kasaba halkının suratlarını ekşiterek panoya baktıkları güverteden bile açıkça seçiliyordu.

Usta ile çırağına ücret ödemek şöyle dursun, toplanıp gemiden gitmeleri için beş dakika süre tanındı.

İki ortak iskeleye ayak basarlarken Simbiyeviç-Sindiyeviç kendi kendine şöyle homurdanıyordu:

— Kalın kafalılar! Şu ışıklı pano işini bana verseler, onu öyle güzel yapardım ki, Meyerhold[2] usta bir daha peşimi bırakmazdı.

İki kafadar iskeleye iner inmez orada durup geminin üst güvertesine baktılar. Işıklı pano karanlık gökyüzünde ışıl ışıl parlıyordu.

— Şimdi anlaşıldı, dedi Ostap. Yaptığımız iş bir şeye benzemiyor.

Gerçekten de huysuz bir katırın kuyruğuna fırça bağlayıp tahvil saçan insan resmi çizdirseler, herhalde Ostap'ın beceriksiz elleriyle çizdiğinin yanında müzeye konulacak bir değer taşırdı. Ostap'ın panosundaki resimde

adamın kolları kütük yuvarlaklığındaki gövdenin iki yanında incecik çırpı gibi duruyordu, başı ise dört köşeli iri bir taşı andırıyordu.

İşten atılmış kafadarların arkasında “Skriyabin” ışıltısı, canlı müziğiyle gerçek bir cenneti andırıyordu; önlerinde ise Volga’nın dik kıyısı üzerine kurulmuş kasabanın karaltısı, köpek havlamaları ile uzak bir akordeonun iniltisi vardı.

Neşesini gene de yitirmeyen Ostap gülerek;

— Durumu özetliyorum, dedi. Pasif: cepte metelik kalmadı, üç sandalye nehirden aşağı doğru keyifli keyifli yüzüyor, geceleyecek yerimiz, hatta yakamıza takacak rozetimiz bile yok. Aktif: elimizde topu topu 1926 yılı baskılı bir gezi kılavuzu bulunuyor (Broşürü bay Simbiyeviç-Sindiyeviç’in kamarasında kaldıkları sırada bulmuşlardı.) Bu durumda açık vermeyen bir bütçe denkleştirmemiz olanaksız. Geceyi birlikte şu iskelede geçireceğiz.

İki ortak iskeledeki sıraların üzerine yerleştiler. Ostap fersiz gazyağı fenerinin ışığında gezi kılavuzundan aşağıdaki satırları okudu:

Vasyuki kasabası Volga nehrinin sağ yakasında kurulmuştur. Kasabanın nüfusu 8.000’dir. Devlete ait karton fabrikasında 320 işçi çalışır. Ayrıca demir döküm fabrikası ile deri işleme ve bira fabrikası vardır. Bölgenin gelir kaynakları kereste, katran, ağaç kabuğu, hasırdır. Nehirleri demiryoluna dek uzanan 50 km. genişliğindeki bölgenin çeşitli gereksinmeleri başka üretim merkezlerinden karşılanır. Burada yaygın eğitim kurumlarının yanında bir de ağaç işleri teknik lisesi bulunmaktadır.

Ostap;

— Durumumuz tahmin ettiğimden daha kötü, dedi. Vasyukililerden para koparmak şimdilik olanaksız gözüküyor. Oysa tez elden otuz ruble elde etmemiz gerek. Karnımızı neyle doyuracağız, tahvil satış ve ikramiyeli çekiliş gemisine yetişip Kolomb tiyatrosuyla bir daha nasıl karşılaşacağız? Onlarla Stalingrad’da buluşamazsak üç sandalyeyi unutalım gitsin.

İppolit Matveyeviç kanepenin üzerine yaşlı bir kedi gibi kıvrılıp yatmıştı. Apartman çatılarının, çardakların, havalandırma bacalarının yeni efendisi genç erkek bir kedinin karşısında yenik düşen kocamış kediler gibiydi...

Ostap ise kanepelerin yanında geziniyor, kafasında bin bir tasarı geliştiriyordu. Daha gecenin 1’i olmadan beyninde olağanüstü bir tasarı

şekillendi. Ortağının yattığı kanepeye yaklaşarak onun yanına uzandı.

Başlık XXXIV

GEZEGENLERARASI SATRANÇ KURULTAYI

Burnunun üstünde altın çerçeveli bir gözlük, ayaklarında çamurlu, boyaya bulanmış çizmeleri bulunan sıska, yaşlı bir adam sabahın köründe Vasyuki sokaklarında yürüyor; elle yazılmış afişleri duvarlara yapıştırıyordu.

Afişlerde şunlar yazılıydı:

22 HAZİRAN 1927'de
"Kartonajnik" kulübünde Büyük Üstat (Grosmaster) O. Bender önderliğinde
"SONUÇ GETİRİCİ TARTIŞMA NASIL YAPILIR" konusunda bir konuşma ve
"160 KİŞİNİN AYNI ANDA KATILACAĞI BİR SATRANÇ KARŞILAŞMASI"
gerçekleştirilecektir.
Karşılaşmaya katılacaklar kendi satranç tahtalarını getirecektir.
Maça katılma ücreti: 50 kapik.
Giriş ücreti: 20 kapik.
Konuşma saati: 18.00. Ardından maç.

Düzenleyen: K. Mihelson.

Karl Mihelson bu işleri düzenlerken grosmaster de boş durmuyordu. Maçın yapılacağı bir salon kiraladıktan sonra her nedense at tavlasının bulunduğu yere yakın kent satranç kulübünün yönetim yerine koştu.

Satranç kulübünün yönetim odasında tek gözlü bir adam oturmakta, Shpilhagen'in bir romanını okumaktaydı.

Masanın öbür ucuna yerleşen Ostap kendini şöyle tanıttı:

— Ben grosmaster Ostap Bender. Kentinize yeni geldim. Burada birçok kişinin katılacağı bir satranç maçı düzenlemek istiyoruz. Bize katılmak ister misiniz?

Vasyukili şişman satranççı tek gözünü doğanın izin verdiği ölçüde açtıktan sonra ayağa fırladı.

— Burada bir dakika bekleyin, lütfen. Ben hemen döneceğim.

Böyle diyerek hızla odasından çıktı. Yalnız kalan Ostap odayı gözden geçirmeye koyuldu. Duvarlarda koşu atlarının fotoğrafları asılıydı, masanın üstünde ise üstünde "Vasyuki Satranç Kulübü'nün 1925 Yılı Başarıları" yazan tozlu bir kitap durmaktaydı.

Tek gözlü satranççı az sonra geri döndüğünde yanında her yaştan bir düzine kadar adam vardı. İçeri girenler sırayla yaklaşıp kendilerini tanıtıyorlar, grosmasterin elini saygıyla sıkıyorlardı.

Ostap da onlara güzel ilgi gösterdi. İçeri girenlere şöyle dedi:

— Kazan'a gitmeden önce bir yol kentinize de uğrayayım dedim. Bu akşam isteyen herkesin katılacağı 160 kişilik bir turnuva düzenliyoruz. Buyrun, isteyen herkesi beklerim. Üzerimde yol yorgunluğu var, o yüzden hepinizden özür diliyorum. Karlsbad turnuvasından yeni dönüyorum da. Gidip biraz dinleneceğim.

Vasyukililer anlayışlı insanlardı, grosmastere duydukları saygının yanına büyük bir sevgi de eklendi. Gösterilen ilgiden dolayı Ostap'ın yüreği coşkuyla doldu. Satranç konusunda bütün bildiklerini ortaya dökmeye başladı:

— Satranç olayı son zamanlarda öyle ilerleyip gelişti ki, anlatsam inanmayacaksınız. Şampiyon Lasker iyice azıttı, kimse onunla satranç oynamak istemiyor. Çünkü karşısındakini sigarasıyla dumanaltı ediyor, üstelik en ucuz sigaralardan içerek adamları çileden çıkarıyor. Bu yüzden satranç dünyası büyük bir tedirginlik içine düştü.

Grosmaster dünya haberlerinden sonra iç olaylara geçti:

— Sizin gibi taşralılarda oyun düşüncesi olmamasına şaşıyorum. Örnek olarak satranç kulübünüzü alalım ele. Beyler, üstünüze ölü toprağı mı serpildi, nedir? Satranç kulübünüze doğru-dürüst bir ad seçememişsiniz. Büyük kitleleri satranç oyununa böyle mi çekeceksiniz? Gelin, satranç

kulübünüze el birliğiyle güzel bir ad bulalım. “Dört Aygır Satranç Kulübü” desek nasıl olur? Ya da “Kızıl Ok Satranç Derneği”? Sizce hangisi daha uygun?

Çoğunluk “Dört Aygır Satranç Kulübü” adını beğendi.

Satranç kulübünün yönetim odası da aynı yerde bulunduğundan Ostap kendi onursal başkanlığında bir dakikayı geçmeyen bir toplantı düzenledi ve Vasyuki satranç kulübünün adı “Dört Aygır Satranç Kulübü” olarak değiştirildi. Böyle bir karar alınması üzerine büyük üstad “Skriyabin” gemisinde edindiği deneyimlere dayanarak kulübün kapısına asılacak levhayı hemen oracıkta çiziktiriverdi. Attan başka her yaratığa benzeyen dört aygır ile çarpık çurpuk “Dört Aygır Satranç Kulübü” yazısı birkaç dakikada hazır sayılırdı.

Bu önemli girişimin sonunda Vasyuki adındaki taşra kentinde satranç oyunu parlak bir geleceğe kavuştu.

Grosmaster;

— Satranç nasıl bir oyundur, biliyor musunuz? dedi. Bu oyun yalnız kültürümüzü değil, kentinizin ekonomik yaşantısını da geliştirecektir. “Dört Aygır Satranç Kulübü”nün doğru yönlendirilmesi durumunda Vasyuki yeni bir görünüm kazanacaktır.

Bir gün öncesinden beri ağzına tek lokma koymamış bulunan Ostap’ın konuşması gitgide coşkulu bir içeriğe kavuşuyordu.

— Evet, beyler, satranç bu bölgeyi kısa sürede zenginleştirecektir! diye bağırdı. Eğer tasarılarımı titizlikle uygulayacak olursanız kısa sürede kent merkezinden iskeleye mermer basamaklı merdivenlerden inmeye başlayacaksınız. Vasyuki’nin, çevredeki on ilin merkezi olacağı kesindir. Zemmering denilen kentin nasıl geliştiğini biliyor musunuz? Öyle ya, nereden bileceksiniz? Zamanında küçücük bir kasaba olan burasının uluslararası turnuvalar sonunda nasıl zenginleşip dünyada ün saldığı herkesçe bilinen bir olaydır. Bu durumda çekinmeden söylüyorum: Vasyuki’de uluslararası bir satranç turnuvası düzenlenmesi sizler için kaçınılmaz oluyor.

Ostap’ı dinleyenler hep bir ağızdan;

— Nasıl? diye bağırdılar.

— Basbayağı... Benim kişisel ilişkilerim, sizin de çabalarınız uluslararası Vasyuki satranç turnuvası düzenlenmesi için yeter de artar bile. Şöyle bir düşünün “1927 yılı uluslararası Vasyuki satranç turnuvası” sözü kulağa ne kadar hoş geliyor, öyle değil mi? Şampiyonlardan Hoze-Raul Kabaplanka, Emmanuel Lasker, Alyohin, Nimsoviç, Reti, Rubinşteyn, Marotsi, Tarraş, Vidmar ve doktor Grigoryev’in gelmeleri konusunda ben hepinize güvence veriyorum. Benim kişisel katkılarım işleri çok kolaylaştıracaktır.

Vasyukililer bir inilti koyverdiler:

— Ama parayı nereden bulacağız?

— Bunun da kolayı var. Turnuvaya katılanlardan para toplayarak el birliğiyle kasırga gücüne erişebilirsiniz.

— Turnuvaya katılan hangi Vasyukili bu kadar çok parayı ödeyebilir ki?

— Yok, arkadaşım, Vasyukililerden kimsenin para istediği yok. Tam tersine, Vasyukililer bol para kazanacak. Durumu size şöyle açıklayayım: Demin adını saydığım büyük ustalar turnuvaya katılacağı için dünyanın dört bir köşesinden satranç meraklıları akın akın kentinize gelecekler. Hem de dünyanın en zenginleri, sayıları yüz binleri aşan para babaları... Nehir vapur işletmeciliği bunca insanı taşımaya yetişemeyeceğine göre ulaştırma bakanlığı kesinlikle Moskova-Vasyuki arasında özel demiryolu hattı döşeyecektir; bu bir. Kenti dolduracak konukların barındırılacağı yeni oteller, büyük gökdelenler kurulması kaçınılmaz olacaktır; bu iki. Bunca insanın karınlarının doyurulması bakımından yörenizdeki bin kilometre çapında bölgenin tarıma açılması; buralarda meyve, sebze, havyar, çikolatalı şekerleme üretilmesi gerekecektir; bu üç. Turnuvanın düzenleneceği bir satranç sarayı kurulacaktır; bu dört. Kente gelecek yabancıların arabalarının konulacağı garajlar inşa edilecektir; bu beş. Heyecanla beklenen turnuva sonuçlarının bütün dünyaya duyurulması için son derece güçlü bir radyo istasyonu kurulacaktır; bu altı. Şimdi gelelim Moskova-Vasyuki arasında döşenecek özel demiryolu hattına... Böyle bir demiryolu gene de satranç düşkünlerinin Vasyuki’ye taşınmasına yetmeyeceğinden, dünyanın dört bir köşesine, ta Los-Angelos’a, Melborn’a kadar gidecek dev uçakların, yolcu balonlarının kalkıp ineceği “Büyük Vasyuki” havaalanı açılması kaçınılmaz olacaktır.

Vasyukili satranç meraklıları, gözlerinin önünde açılan bu parlak gelecek karşısında şaşkına dönmüşlerdi. İçinde bulundukları odanın sınırları gittikçe genişledi, at yetiştirilen tavlanın köhne duvarları yıkılarak onun yerine birdenbire otuz üç katlı, her yeri camdan, dev bir satranç sarayı yükseliverdi. Satranç sarayının her salonunda, her odasında, hatta yıldırım hızıyla inip çıkan asansörlerde, önlerindeki yeşim kakmalı satranç tahtalarının üzerine eğilmiş, dalgın dalgın düşünen satranç oyuncuları görmeye başladılar.

Mermer basamaklı merdivenler iniyordu Volga'nın mavi sularına. İri suratlı yabancılar raylı teleferikle nehir kıyısından kentin merkezine akın akın geliyorlardı. Hint usulü savunma heveslisi Avusturalyalılar, beyaz sarıklı Hinliler, İspanya oyun tarzı tutkunu İspanyollar, Almanlar, Fransızlar, Amazon havzasının her ırktan insanları, Vasyukililere imrenen Moskovalılar, Leningradlılar, Kiyevliler, Sibiryalılar, Odessalılar kent sokaklarını doldurdular.

Mermerle kaplı oteller arasında uzun bir otomobil konvoyu dolaşıyordu. Bütün bu otomobiller birdenbire durdu. Modern "Piyon" otelinin önünde büyük usta Hoze-Raul Kabaplanka Grauper inince kadınlar hemen dünya şampiyonunun çevresini sardılar. Özel satranç üniforması (düğmelerinde fil kabartmaları bulunan damalı ceket ile külot pantolon) giymiş bir polis, dünya şampiyonunun önünde selam durdu. Vasyuki "Dört Aygır Satranç Kulübü"nün başkanı tek göz şişko büyük bir saygıyla Hoze-Raul'a yaklaştı.

İki üstat İngilizce olarak uzun bir söyleşiye daldılar. Üstatların konuşması ancak doktor Grigoryev ile geleceğin dünya şampiyonu Alyohin'in uçağının alana inmesiyle yarıda kesildi.

Ünlü oyuncuların geldiğini öğrenen halk, coşkulu bir karşılama gösterisi düzenledi. Bundan memnun olmayan Hoze-Raul Kabaplanka Grauper suratını buruşturdu. Tek gözlü üstadın bir el işmarı üzerine uçağın kapısına mermer merdiven yanaştırıldı. Merdivenden koşarak inen doktor Grigoryev kendisi ile Alyohin'i alkışlarla karşılayan kalabalığı eliyle selamlarken bir yandan da düzenlenecek maçta Kabablanka'nın Alyohin'e karşı yapabileceği olası yanlışlığa işaret etti.

Az sonra ufukta koyu bir benek belirdi. Benek gitgide büyüyerek alana yaklaştı. Aradan bir süre daha geçince yerdekiler dev bir turp iriliğindeki yeşil paraşütün ucunda elinde bavuluyla bir adamın sallandığını gördüler.

Tek gözlü üstat boğazını yırtarcasına bağırmaya başladı:

— Yaşa! Varol, büyük şampiyon! Satrancın felsefesini yutmuş doktor Lasker'i tanımaz olur muyum? Yeryüzünde ancak doktor Lasker yeşil çorap ve yeşil paraşütle uçaktan atlar.

Hoze-Raul Kabaplanka Grauper yüzünü bir daha buruşturdu.

Lasker'in alana inmesi için paraşütün altına mermer merdiveni sürdüler. Eski şampiyon çevik bir adımla merdivenin üst basamaklarına atladı, Sleziya üzerinde uçtuğu sırada konan tozları ceketinin sol yeninden silkeledikten sonra tek gözlü üstadın kolları arasına düştü. Tek gözlü, kollarını Lasker'in beline doladıktan sonra onu yeni dünya şampiyonunun yanına getirdi.

— Ey, büyük üstatlar, bu kalabalık ikinizin barışmasını istiyor. Vasyukili satrançççılar adına rica ediyorum, artık barışın!

Hoze-Raul derin derin içini çekti, eski şampiyon Lasker'in elini sıkarak;

— İspanya şampiyonası sırasında fili c5'ten b4'e sürme taktiğiniz karşısında hayranlığımı gizleyememiştim, dedi. Şimdi bunu burada bir daha açıklıyorum.

Tek gözlü şişko heyecanla bağırdı:

— İşte tam şampiyonlara yaraşır bir kutlama tarzı. İkiniz de çok yaşayın! Varolun dünya şampiyonları!

Bütün kalabalık kulüp başkanını destekledi:

— Çok yaşayın, var olun! Tam şampiyonlara yaraşır bir kutlama!

Birbiri ardından hızla yaklaşan ekspresler Vasyuki kentinin on iki garına durmadan yolcu taşıyorlardı. Hepsi de düzenlenecek uluslararası satranç turnuvasının yeni izleyicileriydi.

Vasyuki caddelerinde beyaz bir aygır boy gösterdiğinde gökyüzünde bir reklam ışığı parladı. Kentin ulaşım araçlarının makineleşmesinden sonra tavlada kalan tek aygırdı bu. Hayvancağız gerçekte dişi bir at olduğu halde kent belediyesinin turnuva dolayısıyla aldığı bir kararla aygıra

dönüştürülmüştü. Satranç hastaları ellerindeki palmiye yapraklarını, satranç tahtalarını sallayarak aygırı selamladılar.

Ostap;

— Aklınıza kuşkunun en ufak kırıntısının bile düşmesini istemem, dedi. Benim tasarılarım yüzde yüz gerçekleşecek ve yörenizin bereketi, üretim gücü artacaktır. Turnuva sona erip konuklar bölgeden ayrıldıklarında neler olacağını düşünebiliyor musunuz? Konut sıkıntısı çekmekte olan Moskovalılar bu güzel kente hücum edecekler. O zaman Vasyuki ister istemez ülkemizin başkenti olacak. Hükümet tez elden buraya taşınacak. Vasyuki New-Moskova adını alırken Moskova'ya Eski Vasyuki denilmeye başlanacak. Leningradlılar ile Harkovlular kıskançlıklarından dişlerini ne kadar gıcırdatırsa gıcırdatsınlar Vasyuki'nin gelişmesi karşısında bir şey yapamayacaklar. New-Moskova kısa sürede Avrupa'nın başkenti olurken çok geçmeden bütün dünyanın siyasal merkezine dönüşecek.

Sevinçten çılgına dönen Vasyukililer bağrışmaya başladılar:

— İsteriz! Dünyanın merkezi olmak isteriz!

— Daha ilerisini söyleyeyim mi sizlere? Bir gün gelecek, evrenin merkezi olacaktır şu küçük Vasyuki'niz. Gezegenimizin başkentliğini ele geçiren ilçeniz satranç turnuvası sonucunda uygulamalı bilimler merkezine dönüştükten sonra, gezegenler arası iletişim ağına kavuşacaktır. Telsiz sinyalleri Mars, Jüpiter, Neptun gezegenlerine kolaylıkla ulaşacak; sizler Rıbinsk, Yaroslavl gibi komşu il ve ilçelerle yaptığınız telefon konuşmalarından daha etkili iletişim olanağı elde ederek Venüs gezegeniyle istediğiniz her an haberleşebileceksiniz. Kim bilir, belki de beş-on yıl sonra tarihin ilk gezegenlerarası satranç kurultayı ve turnuvası Vasyuki'de düzenlenecektir.

Büyük düzenbaz bu sözlerden sonra soylu alnını sıvazladı. Karnı öylesine çok acıkmıştı ki, sokaklardan geçtiğini hayal ettiği beyaz kısrağı kızartıp önüne koysalar iştahla tümünü mideye indirebilirdi.

Tek gözlü başkan tozlu odayı aklını kaçırmış bir adamın gözleriyle şöyle bir süzdükten sonra grosmastere döndü:

— Söylediklerinizin hepsi güzel ama bunları nasıl uygulamaya koyacağız? Başka bir deyişle önerilerinizi nasıl gerçekleştireceğiz?

Oradakilerin hepsi bakışlarını grosmastere çevirdiler.

— Bir kez daha söylüyorum, her şey sizin eyleme geçme kararınıza bağlıdır. Önceden de belirttiğim gibi, turnuvayı düzenleme işini ben üzerime alıyorum. Telgraflara ödenecek parayı hesaba katmazsak sizin hiçbir masrafınız olmayacak.

Tek gözlü şişko yanındakileri dürttü.

— E, ne diyorsunuz? Düşündüklerinizi açıkça söyleyin!

Vasyukililer grosmasteri desteklediklerini bildirdiler.

— Dediğini hemen yapalım.

— Peki, şu... telgraf işine ne kadar gidecek?

— Gerçekte gülünç bir rakam. Yüz ruble kadar bir şey...

— Kasamızda şu anda yirmi bir ruble on altı kapik bulunuyor. Bunun fazla bir işe yaramayacağı ortada.

Ancak büyük düzenbazın kolay uzlaşan bir yapısı vardı.

— Şimdilik bu kadarıyla yetinelim. Verin bana o yirmi bir rubleyi, dedi.

— Ama çekilecek telgraflara yetmez ki.

— İlk telgraflar için yetişir. Daha sonra bağışlar gelmeye başlayınca paraları koyacak yer bulamayacaksınız.

Parayı yeşil ceketinin yan cebine yerleştiren Grosmaster oradakilere vereceği konferansı, bunun ardından 160 kişinin aynı anda katılacağı satranç maçını anımsatarak akşam görüşmek üzere izin istedi ve İppolit Matveyeviç'le buluşmak üzere "Kartonajnik" kulübüne yollandı.

Çeneleri birbirine vuran Vorobyaninov'un, ortağını görür görmez söylediği ilk söz:

— Açlıktan geberiyorum, oldu.

Ne zamandan beri gişede oturduğu halde tek kapik toplayamamıştı. Bilet satıp para koymak için önünde duran telden örülmüş sepet bomboş duruyordu. Orta halli aileler bu tür sepetlere evlerinde çatal, bıçak koyarlar.

Ostap;

— Beni dinleyin, Vorobyaninov, dedi. Şu bilet satma işine bir buçuk saat kadar ara verin de gidip karnımızı doyuralım. Aşevine giderken yolda son durumu anlatırım. Ha, unutmadan belirteyim, şu andaki görünüşünüz tıpkı serserilere benziyor. İlk fırsatta tıraş olup kendinize çeki-düzen verin. Benim gibi bir satranç üstadının böyle yardımcısı olamaz.

— Çok uğraştığım halde tek bilet satamadım.
— Dert etmeyin. Akşama biletlerin hepsini satacaksınız. Kentin satranç heveslileri bana uluslararası satranç turnuvası düzenlemem için yirmi ruble verdi. Şimdi gidip bununla bir şeyler yiyeceğiz.
— Öyleyse ne diye akşamleyin satranç karşılaşması yapıyoruz? Sonunda dayak atmalarından korkmuyor musunuz? Hazır elimizde para varken kuzeyden gelen “Karl Leibknecht” vapuruna binerek hemen Stalingrad’a kaçalım. Orada “Kolomb” tiyatrosuyla karşılaşınca geride kalan üç sandalyeyi ele geçiririz. Sandalyelerde bizi paraya boğacak mücevherler var.
— Biliyorum, insan aç kalınca böyle saçma şeyler zırvalar. Çünkü açlık beynimize olumsuz etkiler yapar. Evet, elimizdeki para bizi Stalingrad’a götürmeye yeter ama hangi parayla yiyip içeceğiz? Kim bize karnımızı doyurmamız için çıkarıp birkaç ruble verir? Ama kaçmayıp burada daha güzel şeyler yaparsak coşkulu düşlere kapılan Vasyukililerden vereceğim konferans, bunun ardından yapacağımız karşılaşma sonunda otuz ruble kadar para tırtıklayabiliriz.
— Ama dayak atarlar bize.
— Evet, ufukta böyle bir tehlike gözüküyor. Pataklanmaktan kurtulamayabiliriz. Bununla birlikte sizi güvenceye alacak bir planım var. Neyse bunu daha sonra konuşmak iyi olacak. Şimdilik gidip buranın yerli yemeklerini tadalım.
Akşam saat 6’da sinek kaydı tıraş olmuş, mis gibi kolonya sürünmüş, karnı tok, sırtı pek grosmaster “Kartonajnik” kulübünde konferansa ve maça hazır durumdaydı.
Tıpkı onun gibi tıraş olmuş, karnını tıka basa doyurmuş Vorobyaninov gişede bilet satmaktaydı. Ostap sesini fazla yükseltmeden;
— E, işler nasıl gidiyor? diye sordu.
— Satışlar iyi gidiyor. On altı ruble topladım bile.
— Ama yetmez bu kadarı.
— Siz neler söylüyorsunuz, bay Bender? Kuyrukta bekleyenleri görmüyor musunuz? Korkarım, sonunda bize iyi bir sopa çekecekler.
— Böyle şeyleri çıkarın aklınızdan. Şimdiden değil, dövmeye başladıkları vakit ağlarsınız. Şu anda sizin işiniz durmadan bilet satmak. Alış-verişi ne

zaman öğreneceksiniz?

Aradan bir saat daha geçince kasada otuz beş ruble toplandı. Salonu dolduran kalabalık uğuldamaya başlamıştı.

Ostap;

— Gişenin penceresini kapatın, paraları bana verin, dedi. Şimdi size yapmanız gerekeni söyleyeceğim. Önce şu beş rubleyi alın. Doğruca iskeleye gidip iki saatliğine bir sandal kiralayacaksanız. Sandalla kıyıdaki ambarın altında beni bekleyin. İkimiz birlikte akşam gezintisine çıkacağız. Burada bana neler olacağını aklınıza getirmeyin. Bugün formumdayım, her güçlüğün altından kalkarım.

Grosmaster salona girdi. Kendisini son derece dinç hissediyor, yapacağı ilk c2-c4 hamlesinin ona bir zarar getirmeyeceğini biliyordu. Gerçi daha sonraki hamleler duman içindeki zihninde belirgin olmamakla birlikte buna fazla kafa yorduğu yoktu. Her zaman olduğu gibi, bu sefer de en güç durumlardan bile zarar görmeden sıyrılmak konusunda kendine güveniyordu.

İçeri girince büyük üstadı alkışlarla karşıladılar. Kulübün küçük salonu renk renk bayraklarla, flamalarla donatılmıştı. Bir hafta önce aynı salonda "Sel Baskınlarından Kurtarma Derneği"nin toplantı düzenlediği duvara asılan şu afişten belliydi:

SU BASKININA UĞRAYANLARA YARDIM
BASKINA UĞRAYANLARIN KENDİ İŞİDİR

Ostap eğilerek herkese selam verdi, kendine yapılan coşkulu gösteriyi hak etmiyormuş gibi ellerini ileriye uzatarak konuşmasına pürüzsüz bir sesle şöyle başladı:

— Yoldaşlar! Yoldaşlarım ve satranç oyuncusu kardeşlerim! Bugün size vereceğim konferans bir hafta önce Nijni Novgorod'da yaptığım, ne yalan söyleyeyim, hayli başarılı konuşmanın hemen hemen aynısıdır. Konferansın konusu "sonuç getirici ilk çıkış düşüncesi"dir. Değerli yoldaşlar, önce kullanacağım terimleri açıklığa kavuşturalım. İlk çıkış nedir, düşünce

nedir? İlk çıkış, yoldaşlar, “Quasi una fantasia”dır. Yani satranç oyuncusunun sözde hayal gücüdür. Ya düşünce? Düşünce ise insan mantığının satranç oyunu biçimine dönüşen zihinsel etkinliğidir. Kimi durumlarda en güçsüz zihinsel etkinlikler bile satranç tahtasına egemen olabilir. Bu, her bireyin kişisel çabasına bağlıdır. Bir örnek vermem gerekirse alalım üçüncü sırada oturan şu sarışın delikanlıyı. Kendisi çok iyi satranç oynuyor olsun.

Üçüncü sırada oturan sarışın delikanlının yüzü pancar gibi kızardı.

— Arkadaki şu esmer delikanlı da onun kadar iyi oynayamasın.

Herkes başını çevirip esmer delikanlıya baktı.

— Gözlerinizin önüne serdiğim durumun açıklaması şudur, yoldaşlar. Sarışın arkadaş güzel satranç oynuyor, öteki ise kötü oynuyor... Böyle demiştik, değil mi? Bu durumda hiçbir ders, hiçbir öğretim yöntemi ikisi arasındaki güç dengesizliğini değiştiremeyecektir. Ancak iki kişiden her biri ayrı ayrı büyük çaba harcarlarsa buna bir diyeceğim olamaz... Şimdi de, yoldaşlar, son derece üstün yetenekli ve saygıdeğer satranç ustaları Kabaplanka, Lasker ve doktor Grigoryev’in yaşam deneyimlerinden derlenmiş birkaç öyküyü aktarayım sizlere.

Ostap böyle söyledikten sonra Nuh Nebi’den kalma, çocukluğunda “Mavi Dergi” adlı satranç dergisinden okuduğu öyküleri dinleyicilere anlattı. Konferans böylece bitmiş oldu.

Konferansın kısa sürmesi herkesi şaşırtmıştı. Vasyuki satranç kulübünün başkanı tek gözünü grosmasterin ayakkabılarına dikti. Ta başından beri içinde uyanan kuşku gitgide büyümekteydi. Bununla birlikte öbür satranç oyuncularına yardım ederek hep birlikte masaları maça hazır duruma getirdiler.

Grosmasterle karşılaşacak oyuncuların sayısı ancak 30’u bulmuştu. Bunların çoğu büyük ustanın karşısında kendilerini son derece zayıf hissediyorlar, maçın başlamasına az bir süre kaldığı halde ellerindeki satranç kitabının sayfalarını karıştırarak bilgi eksikliklerini gidermeye çalışıyorlardı. Onların tek amacı grosmasterin karşısında hiç olmazsa yirmi ikinci hamleye kadar dayanabilmekti.

Büyük üstat çevresini kuşatan satranç tahtası çemberine herhangi bir ürküntü duymadan şöyle bir baktıktan sonra salon kapısına dikti gözlerini. Ne yazık ki, kapı kapalıydı. Sonra tek gözlü şişkoya yaklaştı, onun tahtasında kendi taşlarından şahın önündeki piyonu ileri sürdü. Bu onun önceden tasarladığı c2-c4 hamlesiydi. Maç böylece başlamış oldu.

Tek gözlü başkan hemen ellerini kulaklarının üstüne koydu, böylece derin düşüncelere daldı. Öbür oyuncular aralarında fısıldaşmaya başladılar:

— Gördün mü? Grosmasterin ilk hamlesi c2-c4.

Üstat öbür 29 oyuncu karşısında da aynı şeyi yaptı, onları şaşırtmaya gerek görmeden her birinin tahtasında kendi şahının önündeki piyonu c2-den c4'e sürdü. Grosmasterin karşısına geçtiği her oyuncu bu hamle üzerine ellerini saçlarının arasına daldırıyor, derin derin düşünmeye başlıyordu. Vasyuki'nin tek foto habercisi hemen oradaki sandalyelerden birinin üstüne zıpladı, elindeki fotoğraf makinesinin flaşını patlatmaya hazırlandı. Ancak Ostap sert bir el hareketiyle durdurdu adamı. Satranç tahtaları halkasını dolaşmayı bir anlığına keserek:

— Şu fotoğrafçıyı atın buradan! diye bağırdı. Zihnimi satranç oyununa yoğunlaştırmamı engelliyor.

Böyle derken kafasından şu düşünceler geçmekteydi: "Zavallı Vasyuki kasabasında fotoğrafımı bırakırsam elime ne geçecek? Polisle başımın derde girmesini istemem,"

Oyuncuların öfkeli cık-cıkları foto habercisinin işini yarıda kesmesine neden oldu. Adamlar bununla da kalmadılar, fotoğrafçıyı salondan kovuncaya değin öfkeli cıklamalarını sürdürdüler.

Üçüncü hamlede grosmasterin İspanyol oyun yöntemini uyguladığı ortaya çıktı. Bunun üzerine karşısındaki bütün oyuncular, biraz eskimiş olmakla birlikte, en güvenilir savunma biçimi olan Filidor yöntemine başvurdular. Yaşamının ikinci satranç maçını yapmakta olan büyük düzenbaz, kendi oyun yönteminin ona yenilmemeye çalışanların savunma taktiklerini bozacak en etkili oyun tarzı olduğunu bilse herhalde şaşkınlıktan küçük dilini yutardı.

Derken, büyük üstadın bir çıkışı, karşısındaki bütün oyuncuların ödünü patlattı. Rakiplerinin hepsi, başta tek gözlü şişko olmak üzere, üstadın bu

çıkışını sinsice hazırlanmış bir tuzak olarak değerlendirdiler. Büyük üstat çarpıştığı oyuncuları küçük gördüğünden olacak, piyonlarını, öbür değerli taşlarını rakiplerine bol keseden armağan ediyordu. Hatta bununla da yetinmedi, konferans sırasında zayıf oyuncu diye nitelediği esmer oyuncuya vezirini kendi eliyle teslim etti. Esmer delikanlı bu sinsi tuzak karşısında korkuya kapılarak yenilgiyi kabul etmeye hazırlanıyordu ki, son bir çabayla savunmasını sürdürdü.

Aradan beş dakika geçti-geçmedi, esmer oyuncu güneşli bir havada çıkan beklenmedik bir fırtına gibi gürledi.

— Mat! Mat! Sayın üstadım, mat oldunuz!

Ostap içine düştüğü acı durumu gözden geçirdi, bu sırada rakibinin kuşatmaya aldığı “şah”ını “vezir” olarak adlandırdı, sonra yanlışını anlayarak esmer delikanlıyı başarısından dolayı kutladı. Oyuncular uğuldaşmaya başladılar.

Bir masadan ötekine korkusuzca dolaşan büyük düzenbaz taşlarını özen göstermeden ileri sürüyor, bir yandan da “İlk fırsatta kaçmalı buradan,” diye düşünüyordu.

Öteki oyuncularla maçı sürdüren grosmasterin taşlarını gelişigüzel oynadığı gözden kaçmadı. Tek gözlü başkan yaltaklanan bir sesle;

— Yoldaş grosmaster, atı yanlış yere koydunuz, dedi. At öyle yürümez.

— Çok özür dilerim, üstadım. Konferanstan sonra biraz yoruldum da ondan olsa gerek...

Aradan beş dakika bile geçmeden rakiplerden on tanesi daha grosmasteri mat ederek oyunu kazandılar.

“Kartonajnik” kulübünün salonu şaşkınlık çığlıklarıyla inim inim inliyordu. Bunun sonunda büyük bir çıngar çıkacağı kesindi. Ostap üst üste on beş parti daha verdi, bunun ardından üç kişiye daha yenildi. Şimdi karşısında yalnız tek gözlü kulüp başkanı vardı. Adamcağız başlangıçta hayli yanlış oyunlar oynamış, sonra kendini toparlayarak durumunu düzeltmişti. Yavaş yavaş zafere doğru gidiyordu. Büyük düzenbaz bir fırsattan yararlanarak başkanın kalesini kimseye göstermeden alarak çabucak cebine soktu.

İki oyuncunun çevresini büyük bir seyirci kalabalığı kuşatmıştı. Neden sonra bir kalesinin eksildiğini anlayan tek gözlü başkan bağırmaya başladı:

— Kale nerede? Az önce şurada duruyordu. Ama şimdi yerinde yok.

— Yoksa, demek ki, eskiden de yoktu. Kalenizi kim ne yapacak?

Bu kaba yanıt tek gözlüyü çileden çıkardı.

— Şuradaydı işte. Durduğu yeri çok iyi anımsıyorum.

— Orada olsa şimdi de dururdu.

— Nereye gitti öyleyse? Onu kırmadınız ki...

— Kırdım, kırdım...

— Ne zaman? Kaçıncı hamlede?

— Kafa ütülemeyi bırakın, azizim! Yenilgiyi kabul ediyorsanız çekinmeden söyleyin.

— Arkadaşlar, beni iyi dinleyin! Bütün hamlelerim yazılıdır. Yanılmam olanaksız.

Ostap alay edercesine;

— Doğru, koca bir yazıhane sizin adınıza çalışıyor, dedi.

— Sizin bu tavrınıza şaşıyorum. Çabuk kaleyi geriye verin!

— Yoksa burada köşe kapmaca oyunu mu oynuyoruz? Yenilgiyi kabul edin, olsun bitsin.

— Kaleyi geri verin diyorum size!

Daha fazla oyalanmanın ölüm kadar acı bir sonuç doğuracağını anlayan büyük düzenbaz birkaç taşı avcunun içine toplayarak bunları tek gözlü şişkonun kafasına fırlattı.

Beriki bağırmaya başladı:

— Arkadaşlar! Görmüyor musunuz, yanınızda açıkça adam dövüyorlar!

Vasyukili satranç meraklıları oldukları yerde donmuş kalmışlardı.

Değerli zamanının bir saniyesini bile yitirmek istemeyen Ostap elindeki satranç tahtasıyla tavandan sarkan ampule vurarak söndürdü, ortalığa çöken karanlıkta kiminin çenesine, kiminin alnına patlata patlata kendini kapıdan dışarı attı. Salonu dolduran satranç heveslileri birbirlerini ezerek grosmasterin peşine düştüler.

Ay aydınlığı bir akşam vardı dışarıda. Ostap Bender donuk gümüş pırıltıların doldurduğu sokakta günahkâr topraklar üstünde uçan bir melek gibi var gücüyle kaçıyordu. Ne yazık ki, Vasyuki dünyanın merkezi olmayı

gerçekleştirememiş bir kasabaydı, o yüzden saraylar arasından değil, pencereleri dıştan pancurlu, ahşap evlerin avlularından geçmek zorunda kaldı.

Onu yakalamaya çalışan satranç oyuncuları peşini bırakmak niyetinde değillerdi.

— Sahtekârı yakalayın! diye bağırdı tek gözlü başkan.

Ötekiler de onu desteklediler:

— Kapkaççıya cezasını vereceğiz!

Hızını daha da artıran Ostap onlara dişlerini göstererek;

— Züppeler! diye hırladı.

Bu sözü işiten satranç heveslileri daha da öfkelendiler.

— Vay, eşek sıpası! Çabuk yakalayın şunu!

Ostap merdivenlerden denize doğru koşmaya başlamıştı. Denize ulaşmak için önünde daha dört yüz basamak vardı. Basamakları üçer-beşer atlayarak koşuyordu ki, yokuşu kestirmeden inen iki kişinin altıncı merdiven sahanlığında yolunu kestiklerini gördü. Ona yetişmeye çalışanlar arkadan köpek sürüsü gibi üzerine geliyorlardı. Satranç karşılaşmasında kendisine Filidor savunma yöntemini uygulayan bu insanlara karşı kahramanımız ne yapabilirdi ki? Bulunduğu yerden bir an önce kaçmazsa ellerinden kurtulamayacağını biliyordu. Birden kararını verdi ve beşinci merdiven sahanlığından haykırarak aşağı doğru atıldı.

— Kaçmayın, pis herifler! Şimdi ben size ananızın dinini gösteririm!

Merdiven sahanlığında kaçağın yolunu gözleyen öncüler neye uğradıklarını şaşırdılar. Ostap'ın haykırmasından ödleri patlamıştı. Basamakların iki yanındaki korkuluklardan kendilerini bir anda öbür yana atarak büyük üstadın yolun boşalttılar.

Yukardan gelenler ha bire bağırıyorlardı:

— Kaçağı yakalayın! Tutun şu sahtekârı!

Merdivenlerin tahta basamakları, üzerlerinden ağır gülleler yuvarlanıyormuş gibi, yukardan koşanların ayakları altında gümbür gümbür sesler çıkarıyordu.

Sahile inen Ostap yolunu beklediğine inandığı sadık yardımcısının kayığını gözleriyle aramaya koyuldu. Az sonra gördü sonu. Can yoldaşı

İppolit Matveyeviç eski sandalın önüne Yunan tanrıları gibi kurulmuştu. Ostap bir sıçrayışta kendini kayığın içine attı ve küreklere sarıldı. İki kafadarın sahilden ayrılmasının hemen ardından sandala taşlar yağmaya başladı. Bunlardan biri soylular başkanının alnına çarpınca kırmızı renkli çıbanın yanında koyu bir şiş daha peydahlandı. Başını kolları ile omuzları arasına gömen zavallı adam bir zırıltı koyverdi.

Kandırıldıklarını, Vasyuki'nin New-Moskova olacağı düşüyle uyutulduklarını, helalinden kazanılmış elli rublenin ellerinden gitmek üzere olduğunu anlayan Vasyukililer apar topar büyük bir sandalın içine doluştular ve nehrin ortasına doğru dümen kırdılar. O telaş içinde kayığa tam otuz kişi binmişti. Üstelik hepsi de büyük dolandırıcıdan öç almak istiyordu.

Sürek avının komutanlığını "Dört Aygır Satranç Kulübü" başkanı kendi üzerine almıştı. Adamın tek gözü karanlıkta deniz feneri gibi parlıyordu.

Aşırı yüklenmiş mavnadan şöyle sesler yükseliyordu:

— Kaçırmayın soyguncuyu! Yakalayın dürzüyü!

Ostap;

— Bu adamların elinden bir an önce kurtulmalıyız, dedi. Yoksa burun gözlüğünüzün sağlam kalacağı konusunda kesinlikle güvence veremem.

İki sandal akıntının da etkisiyle aşağıya doğru yol alıyordu, ancak aralarındaki uzaklık gitgide kapanmaktaydı. Ostap var gücüyle kürek çekmeye başlamıştı.

Mavnadakiler durmadan bağırıyorlardı:

— Boşuna çabalamayın, alçak herifler! Bizden kaçamazsınız!

Küreklere var gücüyle asılmaktan başka şey düşünmeyen Ostap bağırmalara karşılık vermedi. Kürekleri suya öyle hızlı vuruyordu ki, havaya kalkan su serpintileri doğrudan doğruya kayığın içine düşüyordu. Bereket versin, bunun bir zararı yoktu. Ostap;

— Bastır, aslanım! diye kendi kendine destek veriyordu.

O böyle çabalayadursun, İppolit Matveyeviç korkudan kahrolmaktaydı. Oysa büyük sandalda herkes coşkulu bir sevinç yaşıyordu.

İri mavna sol yandan bir çember çizerek iki kafadarın sandalını kıyıya sıkıştırmak üzere manevraya başladı. Manevra başarıyla sürdürülürse ikisini

de nasıl acı bir sonun beklediğini kimse söyleyemezdi. Vasyukili satranç düşkünleri kazanacakları utkunun sevinciyle topu birden sağ bordaya yüklendiler. İstiyorlardı ki, mavnaları küçük sandala yanaşır yanaşmaz içine atlasınlar, kahrolası düzenbaz grosmasterden hınçlarını çıkarsınlar...

Kürekleri elinden atan Ostap;

— Kisa, gözlüklerinizi koruyun! Düşmanlarımız baskına geliyor! diye bağırdı.

İppolit Matveyeviç ne yapacağını şaşırmıştı. Horoz gibi boynunu uzattı. Bir yandan da bağırıyordu:

— Beyler, bizi dövüp de elinize ne geçecek?

— Dövmekle kalsak gene iyi! Göreceksiniz, daha neler yapacağız!

Büyük sandaldan küçüğüne büyük bir saldırı başlamak üzereydi ki, dünyaca ün kazanmalarına ramak kalmış onurlu satrançççıların başına öyle kötü bir şey geldi ki, üzülmemek elde değildi. Mavna ansızın sağa yatarak içine su dolmaya başladı.

Tek gözlü kaptan durmadan bağırıyordu:

— Geriye çekilin! Ağırlığınızı sola verin!

Ancak iş işten geçmişti. Vasyukililerin bindiği mavna sağ bordaya yüklenen ağırlıktan dolayı dengesi bozularak yana yattı. Bunun ardından, fizik yasaları gereği, tam bir batış gerçekleşti. Bağrışıp çağrışmalar durgun akan Volga'nın sessizliğini bozdu, ülkenin bu kuytu köşesine bambaşka bir canlılık geldi.

Otuz satrançççının otuzu birden sulara gömülmüştü. Az sonra teker teker su yüzüne çıkanlar kendilerini batıran mavnanın dibine tutunmaya çalıştılar. En son kurtulan tek gözlü başkan oldu.

Ostap gözlerinin önünde olup bitenlerden dolayı son derece kıvançlıydı.

— Sizi züppeler sizi! diyerek bir sevinç çığlığı attı. Ustanızı dövmeye kalkarsınız, değil mi? Dövmek nasıl olurmuş, şimdi size göstereceğim!

Böyle dedikten sonra, kazaya uğrayanların çevresinde kayığıyla bir çember sizdi.

— Neyse, şurada topunuzu birden dibe göndermek vardı ama acıdığım için canınızı bağışlıyorum. Biz gittikten sonra istediğiniz kadar yaşayabilirsiniz. Ancak siz siz olun, bir daha satranç oynamaya

kalkışmayın! Ne satranç bildiğiniz var, ne de başka bir beceriniz! Bu size iyi bir ders olsun. Hadi, İppolit Matveyeviç, biz kendi yolumuza gidelim. Hoşça kalın, Vasyukili çaylaklar! Korkarım, Vasyuki, gezegenimizin merkezi olmaktan henüz çok uzak. Ben yalvarıp yakarsam bile büyük ustalar sizler gibi avanakların bolca bulunduğu böyle bir yere gelmezler. Hoşça kalın, satranç heyecanını yeterince tadamayanlar! Gene de yaşasın "Dört Aygır Satranç Kulübü!"

Başlık XXXV

VE SONRASI

İki ortak sabaha doğru sandalın içinde salına salına Çeboksar'a vardılar. Ostap dümenin başında uyuklamaktaydı. İppolit Matveyeviç ise küreklere usul usul asılırken göz kapakları uykusuzluktan kapanıyordu. Gecenin soğuğu iliklerine işlemişti. Ufkun doğusunda güneşin pembe goncası açmak üzereydi. İlk güneş ışınları İppolit Matveyeviç'in burun gözlüğünün çerçevesine vurdu, camlar da aynı anda parladı. Volga'nın iki kıyısı birden gözlüğün camlarında yansıdı. Kentin kiliselerinin mavi kubbeleri sisler içinde yüzüyor gibiydi. Doğuda beliren gonca, taç yapraklarını açarak yanardağ iriliğine erişti, kırmızının bin çeşit tonu çoğala çoğala dört bir yana yayıldı. Nehrin sol kıyısındaki kuşlar neşeli şakımalarıyla cümbüşe başladılar. O anda İppolit Matveyeviç'in gözlüğünün altın çerçevesi öyle bol ışıltı saçıyordu ki, Ostap'ın gözleri kamaştı. Güneş ufuk çizgisinden yukarı tüm görkemiyle doğdu.

Gözleri kamaşan Ostap tatlı tatlı gerinerek esnedi. Sandal onun güçlü kaslarının gerilmesiyle bir an yerinde salındı.

— Günün aydın olsun, Kisa. Sana şunu sevinerek bildireyim ki, artık güneş doğmuştur. İlerde gözüme çarpan bir şeyler var. Yeni bir kente mi geldik, nedir?

— Doğru, vapur iskelesine benziyor.

Ostap cebinden gezi kılavuzunu çıkardı.

— Anlaşıldığına göre burası Çeboksar olmalı. Bakalım, broşürde neler yazıyor...

Çeboksar kasabasının yerleştiği bölgenin güzelliklerine özellikle dikkatinizi çekmek isteriz...

— Kisa, ne dersin? Burası gerçekten güzel bir yere benziyor mu?

Kasabanın bugünkü nüfusu 7702'dir.

— Kisa, bana kalırsa artık pırlanta peşinde koşmayı bırakalım da, gel, şu kasabanın nüfusunu yedi bin yedi yüz dörde çıkaralım. Ee, önerimi nasıl buldun? Burada ikimiz bira dükkânı işletip alnımızın teriyle ekmeğimizi kazanabiliriz. Dur, bakalım, şu broşürde daha neler var?

1555'te kurulan kasabada sanat değeri taşıyan birkaç kilise bulunmaktadır.

Çuvaş Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti Çeboksar'da bakanlık binaları dışında işçi fakültesi, parti okulu, eğitim enstitüsü, iki yaygın orta öğrenim kurumu, müze, bilimsel araştırma merkezi, kütüphane vardır. Vapur iskelesi, halk pazarı gibi kalabalıkların toplandığı yerlerde dış görünüşleriyle birbirlerinden kolayca ayrılan Çuvaşlara, Çeremislere rastlarsınız.

İki kafadar Çuvaşların, Çeremislekin birbirinden kolaylıkla ayırt edilebildiği iskeleye yanaşmadan önce, kayıklarının önünde yüzen bir şey dikkatlerini çekti. Bu, "Skriyabin" gemisinde astarını söktükleri, Vorobyaninov'un sandalyesinin ta kendisiydi.

Ostap;

— Merhaba, dostum, diye seslendi sandalyeye. Ne var, ne yok? Çoktandır görüşemiyoruz. Vorobyaninov, biliyor musun, senin bu sandalye tıpatıp bizim yaşantımıza benziyor. Tıpkı onun gibi biz de kendimizi akıntıya kaptırmış, gelişi güzel sürükleniyoruz. Birileri bizi batırıyor, ama ikimiz de dipte fazla kalmayıp gene su yüzüne çıkıyoruz. Hoş, su yüzüne çıkmamıza kimsenin sevindiği yok. Sizi de beni de bitleri kadar sevmedikleri böylece ortaya çıkıyor. Birilerinin işine yarasak severlerdi herhalde. Şöyle bir düşünüyorum da, dünkü kavgada Vasyukili satrançcılar bizi batırsalardı,

cesetlerimizin incelenmesinden sonra polislerin düzenleyeceği tutanakta şu satırlar bulunurdu: “Cesetlerin bacakları güney doğuya, başları ise kuzey batıya dönüktü. Her iki cesedin gövdesinde de küt bir cisimle açıldığı belli olan derin yaralar vardı...” Bizi satranç tahtalarıyla vura vura öldüreceklerine göre, küt cisim dedikleri şey satranç tahtasından başka ne olabilir ki? “İki cesetten biri elli beş yaşlarında, hırpani kılıklı bir adama aittir. Ceketinin cebinde Konrad Karloviç Mihelson adına düzenlenmiş bir nüfus cüzdanı bulundu...” İşte, Kisa, sizin hakkınızda böyle yazacaklardı.

Vorobyaninov öfkelendi.

— Ya sizin hakkınızda neler yazarlardı, dersiniz?

— Benim hakkımda hiç de öyle şeyler yazmazlardı. Benim hakkımda şunları yazarlardı: “İkinci ceset yirmi altı-yirmi yedi yaşlarında bir erkeğe aittir. Bu kişinin parayı çok sevdiği ama sürekli para sıkıntısı çektiği her halinden belli. Geniş alınlı gencin yüzünü çevreleyen gür koyu saçları vardı. Yatarken başı güneşe dönüktü. Kırk iki numara iskarpin giydirilmiş ayakları kuzey parıltısını arıyor gibiydi. Kusursuz beyazlıktaki iç çamaşırlarının göğsünde sedef kakmalı altın bir harp ile ‘Yeni köy, elveda!’ şarkısının notaları bulundu. Ölen gencin ağaç dağlama mesleğiyle yakından ilgili olduğu, frakının cebinden çıkan, ‘Pegas ve Parnas’ adlı esnaf odasınca 23/VII/1924 tarihinde, 86/1562 numarayla verilmiş kimlik belgesinden anlaşıldı.” Kisacığım, beni bando-mızıkayla, görkemli bir tören sonunda gömerlerdi. Cenaze töreninde ateşli söylevler verilirdi. Gömüt taşıma da, “Sürekli av peşinde koşan, ağaç dağlayıcı Ostap-Süleyman-Berta-Mariya Bender bey yatıyor burada. Babası Türk uyruklu olup oğlu Ostap-Süleyman’a herhangi bir kalıt (miras) bırakmamıştır. Annesi ise kontesti, kontes Bender, emek vererek kazanmadığı geliriyle geçinirdi,” diye yazarlardı.

Böyle konular üzerine konuşa konuşa iki ortak Çeboksar kasabasının rıhtımına yanaştılar.

Akşam olunca buraya kadar geldikleri kayığı satıp anaparalarına eklediler, sonra “Uritski” vapuru için iki bilet alıp Stalingrad’a vardılar. Ortak amaçları ikramiyeli devlet tahvili sata sata yol alan “Skriyabin” adlı gemiyi ve Kolomb tiyatrosunu bu kentte yakalamaktı.

“Skriyabin” Stalingrad’a ancak temmuzun ilk günü ulaşabildi. İki kafadar gemiyi limandaki sandıkların arkasına gizlenerek karşıladılar. Geminin boşaltılmasından önce son bir kez ikramiyeli tahvil çekilişi yapıldı. Birkaç kişiye birden yüklü ikramiyeler çıktı.

Gemiden ilkin Kolomb tiyatrosu görevlileri indi, onların ardından maliye bakanlığı yetkilileri gemiyi boşalttılar. Bunların arasında en çok Persitski’nin ışıl ışıl parlayan yüzü dikkati çekiyordu.

Pusuda bekleyen iki ortak adamın canlı konuşmalarına kulak kabarttılar. Persitski şöyle bağırıyordu:

— İlk fırsatta Moskova’ya hareket edeceğim. Telgrafı çektim bile. Hem de neler yazdım, biliyor musunuz? “Sizinle gurur duyuyorum,” dedim. Ne demek istediğimi anlasınlar.

Limanda kiralık bir otomobil bulan Persitski binmeden önce inceleyici gözlerle arabanın çevresini dolaştı, radyatörüne elini sürdü, sonra “Yaşa! Varol” çığlıkları arasında iskeleden ayrıldı.

“Skriyabin”den hidrolik baskı aygıtının indirilmesinin ardından sıra tiyatronun sahne dekorlarına geldi. Sandalyeleri ancak hava karardıktan sonra indirebildiler. Çift atların çektiği beş faytona doluşan Kolomb tiyatrosu çalışanları doğruca tren garının yolunu tuttular.

— Stalingrad’da temsil vereceğe benzemiyorlar, dedi Vorobyaninov.

Bu durum Ostap’ın bayağı canını sıktı.

— Görüldüğü kadarıyla bizim de onların peşinden gitmemiz gerekiyor. Gidelim gitmesine, ama hangi parayla? Neyse, önce gara varalım, durumu orada öğreniriz.

Tiyatro görevlilerinin Tihoretsk-Mineralnıye Vodı (Maden Suları) üzerinden Piyatigorsk’a gidecekleri garda anlaşıldı.

Ostap;

— Trene kaçak olarak binmesini becerebilir misiniz? diye sordu ortağına.

— Bir denerim. Binerim belki de.

— Tüh! Denemekle böyle şeylerin olacağını mı sanıyorsunuz? Hiç denemeyin daha iyi. Bu işi sizin yerinize ben yapacağım. Gene bağışlandınız.

İppolit Matveyeviç’e sert koltuklu üçüncü mevki vagonu için bir bilet alındı. Eski soylular birliği başkanı, Kuzey Kafkasya Demiryolu

İşletmeleri'nin Mineralnıye Vodı adlı istasyonuna ulaştığında kendini tekneler içinde yetişmiş zakkum ağaçları arasında buldu. Adamcağızın ilk işi, trenden inen Kolomblularin gözüne çarpmamaya çalışarak Ostap'ı aramak oldu.

Rahat yazlık vagonlara binen tiyatro çalışanları Piyatigorsk'a yollanmaları üzerinden hayli zaman geçtiği halde Ostap bir türlü ortalıkta gözükmedi. Büyük dalavereci ancak akşam üzeri, zavallı Vorobyaninov sıkıntıdan dokuz doğururken gelebildi.

Soylular birliği başkanı inler gibi sesler çıkararak;

— Nerede kaldınız, yahu? Burada yalnız başıma üzüntüden kahrolacağımı hiç düşünmediniz mi? dedi.

— Cebinizde biletle rahatça yolculuk eden siz beyefendi durup dururken neden üzülüyorsunuz? Yoksa bindiğiniz trenden Tihoretsk'te sizi mi kovaladılar? Ya da trenden kovulduktan sonra üç saat istasyonda bekleyip boş Narzan maden suyu şişeleri taşıyan bir marşandize son anda siz mi atladınız? Kahrolası soylular birliği başkanı, siz domuzun tekisiniz! Çabuk söyleyin, tiyatro nerede şimdi?

— Piyatigorsk'a doğru çoktan yola çıktılar.

— Öyleyse hadi, biz de oraya gidiyoruz! Yolda gelirken boş durmadım, bir şeyler tırtıkladım. Helalinden kazanılmış üç ruble var cebimde. Fazla bir toplam değil ama Narzan maden suyu içmemize, birer bilet almamıza yetecek gibi gözüküyor.

Yazlık tren at arabası gibi takırdayıp salınarak iki ortağı 50 dakika sonra Piyatigorsk'a ulaştırdı. Zmeyka ve Beştav'ı (Beşdağ) geçtikten sonra Maşuk dağının eteklerine vardılar.

Başlık XXXVI

SU DOLU MALAHİT TAŞI ÇUKURUNUN GÖRÜNTÜSÜ

Pazar akşamıydı. Yeryüzü yağmur sularıyla tertemiz yıkanmış gibiydi. Yamaçları çalılarla, çam ağaçlarıyla kaplı Maşuk dağı tıpkı saçları özenle taranmış, kekik kokan güzel bir geline benziyordu.

Oyuncak gibi minicik Piyatigorsk tren istasyonunun peronunda gezinen yazlıkçıların giydikleri, beyazın çeşitli tonlarında incecik pamuklu, keten bezi yanında kalın yelken bezi, branda, hasırdan örülme pantolonlar ile gömlekler dikkat çekiyordu. Yaz gezginlerinin ayaklarında delikli sandaletler vardı, gömleklerini pantolonlarının üstüne salmışlardı. Hantal, kirli çizmeleriyle, toza-toprağa bulanmış pantolonlarıyla, terleten gömlekleri, bunaltıcı ceketleriyle onların arasına karışan bizim iki kafadar kısa sürede kendilerini yabancı gibi hissetmeye başladı. Yöreyi gezmeye gelen genç hanımlar arasında, çiçek desenli entarisinin cıvıl cıvıllığı, gönül okşayıcılığıyla en çok bayan istasyon şefi ilgi topluyordu. İstasyon şefinin kadın oluşu herkesi şaşırtmıştı. Şefin kırmızı şapkasının altından dökülen kızıl saçları ile şapkanın kenarını çevreleyen gümüş rengi sırma şerit son derece göz alıcıydı.

İstasyon şefini doya doya seyrettikten, Kolomb tiyatrosunun Piyatigorsk'ta temsil vereceğini bildiren, duvarlara yeni yapıştırılmış afişleri okuduktan, tanesi beşer kapikten ikişer şişe Narzan maden suyu içtikten sonra buraya gelen gezginler tren istasyonunda tramvaya atladıkları gibi kendilerini "Tsevetnik"te (Çiçeklik) buldular. "Çiçeklik"e giriş ücreti 10 kapikti.

"Çiçeklik" denilen içmecelerde kulak zarlarını patlatan şamatacı müzik ile pek çok neşeli insan vardı, ama çiçek denen nesneye ortalıkta pek rastlamıyordunuz. Beyaz bir istiridye kabuğunu andıran bu çukurlukta senfoni orkestrası "Sivrisineklerin Dansı" adlı parçayı çalıyordu. Lermontov'un adını taşıyan bölgede ise büfeler ile üstü açık yerlerde Narzan maden suyu satılmaktaydı.

Pırlanta avcısı iki pasaklı gezgine kimsenin aldırdığı yoktu.

Ostap;

— Kisa, dikkatinizi çekti mi, bilmem, bu bayram yerinde ikimiz de yabancı gibiyiz, dedi.

Ortaklar içmelerdeki ilk gecelerini de, daha sonrakileri de ister istemez Narzan maden suyunun kaynağı başında geçirdiler. Değişik tarzdaki yorumuyla seyircileri şaşkına çeviren "Evlenme" oyunu Piyatigorsk'ta üçüncü kez oynandığında mücevher peşinde koşmanın ne denli zor olduğu bizim kafadarların kafasına ancak o zaman dank etti. Gecenin sessizliğinden yararlanıp tiyatroya girmeyi, geceyi tiyatronun rahat koltuklarında geçirmeyi tasarlamışlardı. Ancak para biriktirme hevesine kapılan beş mızıkacı, yani Galkin, Palkin, Malkin, Çalkin, Zalkind otel parası vermemek için kuliste yatıp kalkmaya başlayınca iki ortak içeri sızmayı başaramadılar.

Böylece birkaç gün üst üste büyük zorluklar içinde geçti. Kahramanlarımız hiç istemeseler de Lermontov'un düello yaptığı Narzan maden suyunun kaynağında yatmak zorunda kaldılar, geçimlerini de orta halli gezginlerin valizlerini taşıyarak sağladılar.

Altıncı gün Ostap, hidrolik baskı makinesini işleten Meçnikov ustayla ahbap oldu. Büyük düzenbazın gözlemlerine göre Meçnikov züğürtlüğü yüzünden Narzan maden suyu içerek sarhoş olmayı denemiş, bunu başaramayınca tiyatronun dekorlarını satma yolunu tutmuştu. Bunu fark ederek ustaya yanaşan Ostap bir sabah onunla işi pişirdi. Artık ikisinin arasından su sızmıyordu. Sahnede kullanılan sandalyeleri kendisine satma önerisine Meçnikov hemen razı oldu.

— Neden satmayayım, yavrucuğum? Üçünü de satarım. Yeter ki paranın ucunu gösterin bana.

Adamın malın gözü olduğu anlaşılıyordu.

Kanları kaynaşan iki arkadaş birbirlerinin gözünün içine bakarak kucaklaştılar, birbirlerinin sırtını tapışladılar, kibar tavırlarla gülümsediler.

Ostap alış-veriş işine fazla gecikmeden el attı.

— Benden helalinden on papel çalışır, dedi.

— Öyle şey olur mu, iki gözüm? Beni kızdırıyorsunuz. Narzan içmekten içim dışıma çıktı. Parayı artırın bakalım.

— Ee, siz ne kadar istiyorsunuz?

— Önüme bir ellilik atarsanız bana yeter. Biliyorsunuz, sandalyeler devlet malıdır. Daha aşağısı kurtarmaz.

— Benden yirmi ruble çalışır. Tamam mı? Gözlerinizden razı olduğunuzu okuyorum.

— Kimseden itiraz yoksa anlaşma gerçekleşmiş demektir. Oldu bu iş.

Ostap ortağının kulağına eğildi.

— Şu köpeğin söylediklerinden ders alın, başkan. Herifçioğlu işini nasıl da biliyor!

Sonra Meçnikov'a döndü:

— Sandalyeleri ne zaman getireceğinizi de söyler misiniz?

— Verdiğiniz para karşılığında sandalye alacaksınız.

— Öyle olacak zaten.

— Demek istediğim, önce papelleri ödeyin. Parayı sabahtan öderseniz sandalyeleriniz akşama hazır. Akşam öderseniz ertesi sabah üç sandalyeyi tastamam teslim ederim.

— Bunun tersini yapsak nasıl olur? Sandalyeleri bugün teslim edersiniz, yarın da biz parasını getiririz.

— Beni üzüyorsunuz, iki gözüm. Zaten çok eziyet çekmiş bir adamım ben. Şu sancılı yüreğim bu söylediğinizi kabul etmiyor.

— Şu anda yanımızda para yok. Birkaç gün sonra telgrafla gönderecekler.

— Öyleyse bu konuları şimdiden konuşmanın bir anlamı kalmıyor. Siz kaynağın başında esenlikle kalın, ben de izninizle kendi işimin başına döneyim. Hidrolik baskı makinesiyle öyle çok işim var ki, bir an önce bitiremezsem Simbiyeviç kellemi koparır. Zaten sürekli maden suyu içmekten içim dışıma çıktı. İçecek başka şey kalmadı mı şu dünyada?

Bunları söyledikten sonra Meçnikov fazla oyalanmadan ayrıldı.

Ostap ortağına sert sert baktı.

— "Zaman paradır" derler ama onun da bir türlü elimize geçtiği yok. Ne yapıp edip sandalyeleri almak için para kazanmamız gerekiyor. Alacağımız üç sandalyede tamı tamına yüz elli bin ruble değerindeki pırlantalar kuzu kuzu yatıyor. Yirmi rubleyi bulduk mu, pırlantalar bizim demektir. Battı balık yan gider, yirmi ruble bulmak için her yolu deneyeceğiz.

Ostap ortağının çevresinde şöyle bir dolandıktan sonra;

— Başkan hemen sırtınızdaki ceketi çıkarın, dedi. Hadi, çabuk olun!

İppolit Matveyeviç'in sırtından sıyırdığı ceketi yere atarak tozlu iskarpinleriyle üzerinde tepinmeye başladı.

— Ne yaptığınızı sanıyorsunuz? diye bağırdı Vorobyaninov. Bu ceketi tam on beş yıldır giyiyorum. Bakın, daha yepyeni!

— Heyecanlanmayın, sayın büyüğüm. Çok geçmeden yeniliğinden eser kalmayacak. Şimdi şapkanızı da çıkarıp verin bana. Pantolonunuzu toza bulayın, üzerine Narzan suyu dökün. Çabuk yapın dediklerimi!

Birkaç dakika sonra İppolit Matveyeviç sokakta yatıp kalkan berduşlardan birine dönmüştü

— İşte şimdi istediğim kılığa girdiniz. Annenizin ak sütü gibi helal para kazanma olanağına yakında kavuşacaksınız.

— Ne yapmam gerekiyor? Bana bunları niçin söylüyorsunuz?

— Umarım, Fransızca biliyorsunuz, başkan?

— Pek iyi sayılmaz. Lise yıllarından kalma biraz Fransızca'm var.

— Hımm! Bu duruma göre sizi yetiştirmemiz gerekiyor. Sayın büyüğüm, "Altı gündür bir şey yemedim diyebilir misiniz?" Fransızca söyleyeceksiniz bunu.

İppolit Matveyeviç kekelemeye başladı.

— Mösyö, hımm, mösyö... jö ne, neydi hele Jö ne manj altı... yani şey... truva... katr... senk... sis... jur. Durun bakayım, je ne manj pa sis jur.

— Şunun telaffuzuna bir bakın! Neyse, neyse, bir dilenciden daha fazlası beklenemez zaten. Avrupa Rusya'sında yaşayan birinden Parisli bir Fransız gibi konuşmasını mı isteyeceğiz? Ee, şimdi gelelim Almanca'ya. Almanca'nız nasıl?

— Almanca'ya ne gerek var, canım? Bunca bilgiyi benden niçin istiyorsunuz?

— Niçin mi? Açıklayayım öyleyse... Az sonra "Çiçeklik"e gideceksiniz. Orada bir gölgelikte durup Fransızca, Almanca, Rusça olarak Çarlık dönemindeki millet meclisinde Kadet Partisinden milletvekili olduğunuzu söyleyeceksiniz. Kazanacağınız parayı doğruca götürüp Meçnikov'un eline teslim edeceğiz. Şimdi anladınız mı?

İppolit Matveyeviç istese de istemese de gerçeği kavramak zorundaydı. Kavrayınca da göğsü Leningrad'daki saray köprüsü gibi çöktü, gözleri sanki ateş saçmaya başladı, burun deliklerinden dumanlar püskürdü. Bıyıkları ise yavaş yavaş dikleşiyor gibiydi.

Eski soylular başkanındaki bu değişiklikler karşısında hiç korkuya kapılmayan büyük düzenbaz şöyle bağırdı:

— Ay, ay! Yoksa masallardaki küheylana benzediğinizi mi sanıyorsunuz? Bu ne kabarma, sayın başkanım?

— Siz beni ne sandınız, beyim? Vorobyaninov hiçbir zaman başkalarına el açmamıştır.

— El açmadıysanız bacaklarınızı açın öyleyse. Demek, hiç el açmadınız, öyle mi?

— Açmadım ya...

— Öyleyse başkalarının sırtından geçinmek ne demek oluyor? Tam üç aydır benim kazancımla ayakta kalıyorsunuz. Tam üç aydır benden yiyip içiyor, eğitim görüyor, benden yararlanıyorsunuz. Şimdi de karşıma geçmiş... Bilmem ki, nasıl desem?.. Düpedüz beleşten geçiniyorsunuz, bayım! Açıkça belirteyim: Önünüzde iki seçenek var. Ya "Çiçeklik"e gidip akşam dönüşte on ruble getireceksiniz ya da sizi ortaklıktan kovuyorum. Beşe kadar sayacağım, evet ya da hayır. Bir...

— Tamam, tamam. İstediğinizi yapacağım.

— Ha şöyle, yola gelin! Şimdi söylemeniz gereken sözleri tekrarlayalım, bakalım.

— Mösyö, jö ne manj pa sis jur Geben zi mir bitte kopek auf ştük brod. Eski Duma üyesine birkaç kapik verin, lütfen.

— Bunları daha acıklı bir sesle söylemeniz gerekiyor. Bir daha deneyin.

İppolit Matveyeviç Ostap'ın isteğini yerine getirdi.

— Eh, şimdi oldu işte. Açıkça görülüyor ki, sizde çocukluktan beri dilenciliğe yatkınlık var. Şimdi marş, marş, doğruca görev başına! Gece yarısı kaynağın yanında buluşacağız. Akşam vakti dilenmenizi istemem duygusallık gereği değil, akşamları daha çok sadaka verirler de ondan.

— Peki, siz bu sırada ne yapacaksınız?

— Onu hiç merak etmeyin. Her zaman olduğu gibi görevin en ağırı benim omuzlarımdadır.

Böyle dedikten sonra Ostap hemen oradaki bir kırtasiyeci dükkânına girdi, cebinde kalan birkaç metelikle bir koçan makbuz satın aldı, taş bir babanın üstüne oturarak bunları tek tek imzalamaya başladı.

— Her şeyden önce iyi bir sistem kurmak gerekir, diye söyleniyordu bir yandan da. Para kazanmanın kendine göre yöntemleri vardır, bunları iyi bilmek gerekir.

İmza işi bitince sert piyade adımlarıyla dağ yoluna tırmanmaya başladı. Maşuk dağının eteklerinden dolana dolana yukarı çıkarak dinlenme evlerini, sanatoryumları geride bıraktı, Lormontov'un Martınov'la düelloda çarpıştığı yere vardı. Ostap'ın arkasından yola çıkan otobüsler ile çift atlı arabalar onu geçip "Çöküntü" denen bu yere daha önce ulaşmışlardı.

Kayalar arasında yontulmuş dar bir girinti, gezginleri "Çöküntü" adı verilen koni biçimindeki çukura götürüyordu. Bu dar girintinin bitiminde karşınıza balkon biçiminde bir genişlik çıkıyor, buradan bakılınca aşağıda pis kokulu suyla dolu bir malahit taşı oyuğu görüyordunuz. Piyatigorsk'un başlıca gezilecek yerlerinden biri sayılan "Çöküntü"ye kalabalık kümeler halinde gezginler ile yalnız başına gezi yolculuğuna çıkanlar geliyorlardı.

Ostap "Çöküntü"ye tepeden bakınca boş inançlara kapılmayan insanlar için burasının iyi bir gelir kaynağı olabileceğini anlamakta gecikmedi.

"Piyatigorsk nasıl bir kent ki, burada yaşayan insanlar adam başı on kapik toplayarak "Çöküntü"yü görmeye gelenlerden para koparmayı düşünememişler? Yeryüzünde biletsiz gezilen tek yer burası olsa gerek. "Beceriksizlik kara lekesini Piyatigorskluların yüzünden silmek için elimden geleni yapacağım!" diye geçirdi içinden.

Ve sağlam mantığı ile güçlü sezgisinin ona söylediklerini şansının da yardımıyla gerçekleştirmek için hemen işe koyuldu.

"Çökünü"nün girişinde durdu. Arada bir;

— Değerli yurttaşlar, bilet almayı unutmayın! Bir kişi on kapik. Çocuklara ve Kızıl Ordu mensuplarına giriş bedava. Sendika üyesi olmayanların giriş ücreti otuz kapiktir, diye bağırıyordu.

Giriştiği bu işte sezgisi onu yanıltmamıştı. Aslen Piyatigorsklu olup da "Çöküntü"yü görmeye gelenler bilet parasını işitince geri dönüyorlardı ama onların dışındakiler gözlerini kırpmadan on kapiği ödüyorlardı. Saat 5 olmadan bizim gözü açığın cebinde tam altı ruble birikti. Ancak sayıları hayli kabarık olan Piyatgorsklu sendikasızlar bizim düzenbazın derdine çare bulmakta yetersiz kaldılar. Bunların dışındakiler ise bilet almakta sanki

birbirleriyle yarışıyorlardı. Hatta elma yanaklı bir erkek gezgin Ostap'ı kıskanıyormuş gibi tavırlar takınarak karısına şunları söyledi:

— Tanyacığım, dün sana dememiş miydim? Görüyorsun, buraya gelen herkesten giriş parası alıyorlar. Sen de buraya biletsiz girildiğini söylüyordun. Yanılıyor muyum, delikanlı?

— Tümüyle haklısınız yoldaş. Buraya bilet almadan girilmez. Sendika üyelerine giriş ücreti on kapik, sendikasızlara otuz kapik.

Akşama doğru iki uzun arabayı dolduran Harkovlu polisler "Çöküntü"yü gezmeye geldiler. Yakayı ele vereceğinden korkan Ostap burayı görmeye gelen saf gezgin tavırları takınarak anında bilet kesmeyi bıraktıysa da polisler öylesine büyük bir hevesle onun çevresini kuşattılar ki, kaçış yolunu tıkayan adamlardan kurtulmanın olanaksızlığını anlayan büyük düzenbaz yeniden bağırmaya başladı:

— Sendika üyelerinin giriş ücreti on kapik! Şanlı güvenlik gücümüzün temsilcileri öğrenci ve çocuklarla bir tutulduğu için onlardan yalnız beş kapik alıyoruz!

Hiç itiraz etmeden beşer kapiği ödeyen polisler kendilerinden beşer kapik toplanmasının amacını nazikçe sordular. Düzenbaz altta kalır mı hiç?

— Daha fazla çökmesinden korkulduğu için "Çöküntü" bu paralarla yakında büyük bir onarıma girecek, diye cüretli bir açıklamada bulundu.

Ostap "Çöküntü" çukurunun girişinde burayı gezmeye gelenlerle alışverişi sürdüredursun, bu sırada İppolit Matveyiç utancından kızarıp bozararak bir akasyanın altında dikiliyor, teknik yöneticinin ona öğrettiği tümceleri üç dilde art arda sıralıyordu:

— Mösyö, jö ne manj pa sis jur Geben zi mir bitte kopek auf ştük brod. Millet meclisi eski üyesine birkaç kapik verin, lütfen.

Ona yardımda bulunanlar "az veren candan, çok veren maldan" tavırları takınıyorlarsa da bu işten pek hoşnut kalmadıkları belliydi. Bizim bir zamanların soylular başkanı ise yemek anlamına gelen Fransızca "manj" sözcüğünü tıpkı Parisliler gibi güzel telaffuz etmekle birlikte eski Duma üyesi olmanın ezikliğinden kurtulamamaktaydı. Bununla birlikte çok geçmeden önünde bakır mangırlardan oluşan üç ruble birikti.

“Çöküntü”yü gezenlerin ayakları altında çakıl taşları çatır çatır ediyor, orkestra kısa aralıklarla peş peşe Strauss’tan, Brahms’tan, Greeg’den parçalar çalıyordu. Yazlık giysili kalabalık eski soylular birliği başkanının önünden geçtikten sonra “Çiçeklik”te dolaşıyor, oradan ayrılırlarken eski başkanın önünden bir daha geçiyorlardı. Gezilerini bitirenler ilerdeki büfenin dibine gelerek ısmarladıkları etli pidelerini iştahla tıkınırken, havada Lermontov’un görünmeyen ruhunun uçtuğu hissediliyordu. Ortalığı kolonya ve Narzan suyu kokusu sarmıştı.

Bir ara İppolit Matveyeviç’in kulağının dibinde patlarcasına birinin;

— Söyler misiniz, gerçekten millet meclisi eski üyesi misiniz? Gerçekten Duma’nın toplantılarına katıldığınız mı? diye sorduğu işitildi. Ah, ah, ah! Birinci sınıfsınız vallahi!

İppolit Matveyeviç başını kaldırıp karşısındaki adama bakınca şaşkınlıktan donakaldı. Bu sözleri söyleyen kişi önünde serçe gibi sıçrayıp duran, etli-butlu Avessalom Vladimiroviç İznurenkov’dan başkası değildi. Eski giysilerini çıkarıp sırtına kahverengi bir ceket ile bacaklarına da yanar-döner boz bir pantolon geçirmişti. Adamın hareketleri öylesine canlıydı ki, serçe gibi sıçrarken arada bir havada otuz santim kadar yükseldiği görülüyordu. İznurenkov, İppolit Matveyeviç’i tanımadığı için yeni yeni sorular yağdırmaya başladı:

— Duma’da Rodziyanka ile karşılaştınız mı hiç? Paruşkeviç gerçekten dazlak mıydı? Ah, ah, ah? Böyle şeyleri nasıl da merak ediyorum? Besbelli, birinci sınıf bir adamsınız!

Durduğu yerde duramayan İznurenkov bir ara elini cebine soktu, şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemeyen eski soylular başkanına tam üç ruble verdi. Espri üstadı, İppolit Matveyeviç’in yanından uzaklaştıktan sonra da kalabalık arasından iri kalçalarını sallayarak yürüdüğü görülüyordu. Adamın ağzından dökülen şu şarkı sözlerinin ağaçlardan dört bir yana saçıldığını sanırdınız:

— ”Güzelim, söyleme bana hüzünlü Gürcü şarkıları!” Ah, ah, ah! “O şarkılar aklıma başka bir yaşam ve uzak ülkeleri getiriyor!” Ah, ah, ah! “Sabah sevgilim gene gülümsedi bana!”

Akasyanın dibinde dikildiği sürece İppolit Matveyeviç başını yerden hiç kaldırmadı. O yüzden de çevresinde olup biten birçok şeyi gözden kaçırdı.

Piyatigorsk gecesinin insanın aklını başından alan karanlığında Elloçka Şçukina park yollarında yürüyor, onunla yeniden barıştıktan sonra daha bir uysallaşıp kuzuya dönen kocası Ernest Pavloviç'i de peşinden sürüklüyordu. Milyarder Wanderbild'in kızıyla giriştiği amansız mücadelede içmeceler gezisi, savaşı kazanması bakımından kadıncağızın son şansı sayılmalıydı. Çünkü zengin Amerikalının kızı eğlenmek amacıyla yatına atladığı gibi Sandwich adalarına gönül eğlendirmeye çıkmıştı. Elloçka içmeleri görmeye gitmese bu kibirli kızla başka türlü nasıl baş edebilirdi?

Gecenin karanlığında sık sık şöyle bağırdığı işitiliyordu:

— Ho-ho! Ünlüdür ünlü, Ernestçiğim! Bu ne güzellik böyle!

Piyatigorsk'ta birçok ampulün şıkır şıkır aydınlattığı bir lokantada sinsi hırsız Alhen ile karısı Saşhen de yemek yiyorlardı. Adamın şakaklarını eskisi gibi Nikolay tarzı yarım favoriler süslemekteydi. Alhen tabağındaki Kars usulü şiş kebabını utana sıkıla tıkınırken kadeh kadeh Kahetin II şarabı yuvarlıyor; bir yandan favorilerini sıvazlarken, bir yandan da çoktandır ısmarladığı mersin balığı ızgarasının bir an önce gelmesini bekliyordu.

(Aşçının dırıldan dikilmiş kalpağından tutun da "Yemeğini özenle çiğneyerek toplumun gelişmesine katkıda bulunursun," afişine varana değin daha önce huzurevinde satılmadık ne kalmışsa hepsini satan) Alhen, 2 numaralı belediye huzurevinin kapatılmasından sonra karısını da yanına alarak biraz dinlenip gönül eğlendirmek amacıyla ta buralara gelmişti.

Şu feleğin işine bakın ki, karşılaştığı bir terslik büyük dolandırıcıyı yeni bir felakete uğramaktan son anda kurtardı. O gün karısıyla birlikte "Çöküntü"yü gezmek niyetindeydiler. Ancak nasıl olduysa son treni kaçırdılar ve Ostap'ın sinsi hırsızdan en azından 30 ruble sızdırmasından kurtuldular.

Müzisyenler parça çalmayı bırakıp sehpalarını topladıktan, eğlenceye doyan halk "Çiçeklik"ten ayrıldıktan, kalabalıktan geriye yalnızca derin

derin iç çeken aşıklar kaldıktan sonra İppolit Matveyeviç maden suyu kaynağına dönme fırsatı bulabildi.

Soylular birliği eski başkanının iki büklüm olmuş bedenini kaynağın başında görür görmez Ostap sabırsızlanarak sordu:

— Ee, sayın büyüğüm, ne kadar para topladınız, bakalım?

— Tam yedi ruble yirmi yedi kapik. Bunun üç rublesi bütün kâğıt para, kalanının çoğu bakır mangır, birazı da gümüş...

— Eh, ilk deneme için kötü sayılmaz. Sorumluluğunu bilen her ortak böyle çalışmalıdır. Gene de beni duygulandırdınız, Kisa. Şey, size bir şey soracağım. Hangi salak verdi size bu üç rubleliği? Yoksa parayı bozdurup üstünü mü aldı?

— Hayır, hepsi benim olsun diye verdi. İznurenkov'dan aldım bu parayı.

— Nasıl, Avessalom İznurenkov'dan mı? Olamaz! Bakın, herif ta nerelere kadar gelmiş! Üstelik adamla konuştunuz ve sizi tanımadı, öyle mi?

— Millet meclisiyle ilgili sorular sordu bana. Durmadan sırıtıp gülüyordu.

— Görüyorsunuz ya, sayın büyüğüm, dilenci olmak sanıldığı kadar kötü bir şey değil. Hele insanın yeterince öğrenimi yok, sesi de sizinki gibi cılızsa. Oysa dünden beri keçi gibi direniyor, Tanrı'nın verdiği bu nimetleri tepmeye kalkıyordunuz. Kisa, gelelim şimdi benim neler yaptığıma. Günü boşa geçirdim sayılmaz. Ortağınız Ostap Bender bugün tamı tamına on ruble kazanmış biridir. Eh, bu kadarı da şimdilik bize yeter!

Ertesi sabah kazandıkları paranın hepsini alan hidrolik baskı makinesi ustası akşama sandalyelerin ikisini getirdi. Söylediğine göre üçüncü sandalyeyi hemen getiremeyecekti, çünkü mızıka takımı bunun üstünde iskambil oynayarak vakit geçiriyordu.

Sandalyeleri sökme işini sağlama almak için iki kafadar o gece Maşuk dağının ta tepesine tırmandılar.

Beşdağ (Piyatigorsk) kenti kıpırdanmayan ışıklarıyla aşağıda pırıl pırıl parlamaktaydı. Beşdağ'ın daha aşağısında Kaynarsu (Goryaçevodsk) köyü, ışıklarının sönüklüğüyle varlığını zar zor belli ediyordu. Ufukta dağın arkasından birbirine koşut iki ışık dizisi arasında Ekşisu (Kislovodrsk) kasabası belli belirsiz göze çarpıyordu.

Ostap başını kaldırıp yıldızlarla bezeli gökyüzüne baktı ve okurların yakından tanıdığı penseyi cebinden çıkardı.

Başlık XXXVII

“YEŞİL BURUN”

Mühendis Bruns “Yeşil Burun”daki yazlık evinin taş verandasında, general karısı Popova’nın oturma odası mobilya takımından bir sandalyenin üzerinde oturuyor, yemeğinin bir an önce önüne konulmasını bekliyordu. O sırada tepesindeki palmiye ağacının kolalanmış gibi düzgün yapraklarından tıraşlı ensesine, beyaz gömleğine dar ve sivri gölgeler düşmekteydi.

Karnı öylesine acıkmıştı ki, etli dudaklarını boru gibi büzüp ileri uzatarak yaramaz çocukların haykırışıyla bağırdı:

— Hadi, cancağızım, çoktandır bekliyorum! Yemek nerede kaldı?

Yazlık evin iç odalarından çıt çıkmadı.

Bahçesinin tropik ağaçları mühendise kollarını açmış gibiydi. Kaktüsler eldiven biçimindeki yapraklarını ona doğru uzatıyorlar, koyu yeşil yapraklı süs bitkileri sanki mühendise alkış tutuyorlar, muz ağaçları ile sago palmiyeleri uzun kılıçlarıyla adamın dazlağındaki sinekleri kovmaya çalışıyorlardı. Verandanın korkuluğunu saran güller başlarını mühendisin sandaletlerine koymuşlardı.

Ama güzel bahçe bitkilerinin tüm bu çabası boşunaydı. Mühendis Bruns yemek yemek istiyor da başka bir şey istemiyordu. Adamcağız uzaktaki körfezin üstüne çöken sedef rengi sise, Batum’un denize giren uzantısına öfkeyle baktı, şarkı söylercesine bir daha;

— Cancağızım, çabuk ol, cancağızım! diye bağırdı.

Ancak adamın haykırışları nemli subtropik havada anında yok olup gidiyordu. Evden bu sefer de yanıt gelmemişti. Mühendis yağları üzerinde cızır cızır eden kızarmış bir kazı gözünün önüne getirdi, kendine daha fazla hakim olamadığı için:

— Cancağızım, nerede benim kazcağızım, diye bağırdı.

Bunun üzerine içerden bir kadın sesi ona şu karşılığı verdi:

— Andrey Mihayloviç, başımın etini yemeyi bırak artık!

Dudaklarını yaramaz çocuklar gibi büzmeye alışmış bulunan mühendis mızıldanmaya başladı:

— Cancağızım! Sevgili kocana acımaz mısın sen?

— Canın cehenneme, pis obur!

Bu azarlama mühendisi iki saattir sürdürdüğü başarısız mızıldanmalarını kesmeye gene de yetmeyecekti, ancak bahçedeki çalılar arasından kulaklarına gelen bir hışırtı adamcağızı başını o yöne çevirmeye zorladı. Koyu yeşil bambu kamışları arasından yırtık mintanlı bir yabancı çıktı. Mintanı ucu püsküllü eski bir kuşakla belinden sıkılmıştı, bacaklarında çizgili yıpranmış bir pantolon vardı. Yabancının iyicil yüzünden saçak saçak olmuş bir sakal sarkıyordu. Sıcaktan iyice bunalmış olacak ki, ceketini çıkarıp koluna asmıştı.

Yabancı, mühendise doğru yaklaşarak tatlı bir sesle;

— Mühendis Bruns’un evi burası mı? diye sordu.

— Bruns mu? Mühendis Bruns benim. Size hangi konuda yardım edebilirim?

Yabancı bu lafı işitir işitmez dizleri üzerine çöktü.

Değerli okurum, tahmin ettiniz mi bilmem, dizlerinin üstüne kapaklanın yabancı, peder Vostrikov’dan başkası değildi.

Açlıktan midesi kazınan mühendis hemen ayağa fırladı.

— Siz aklınızı mı kaçırdınız? Çabuk ayağa kalkın!

Gözlerini ondan ayırmayan peder kesinlikle doğrulmak niyetinde değildi.

— Hayır, kalkmayacağım!

— Kalkın diyorum size!

— Kalkmayacağım işte!

Peder Vostrikov ayağa kalkmak şöyle dursun, şimdi de başını acıtmayacak biçimde çakıl taşlarına yavaş yavaş vurmaya başlamıştı.

Korkuya kapılan mühendis karısına seslendi:

— Cancağızım, buraya gelir misin? Şu adamın yaptıklarına bak! Çok rica ediyorum, kalkın! Ne olur, yalvarıyorum.

— Kalkmayacağım dedim ya!

Deminden beri çeşitli ses tonlarıyla kendisine bağırılmasından bıkan evin hanımı verandaya koştu.

İçerden bir kadının çıktığını gören peder bu sefer ona doğru yöneldi, yerde sürüne sürüne yaklaşarak kadının ayaklarının dibine çöktü.

— Anacığım, iki gözüm bacım, bütün umudum sizde!

O zaman mühendis yabancıyı koltuklarının altından kavradı, ayaklarının üstüne dikmek için bütün gücünü kullandı. Ancak peder kolay pes edeceğe benzemiyordu. Bacaklarını karnına çekerek mühendisin çabasını boşa çıkardı. Yüzü ıkınmaktan kızaran Bruns pederi sürükleye sürükleye götürüp Gambs ustanın elinden çıkma kollu bir sandalyenin üstüne oturttu. (Sandalye gerçi Gambs ustanın elinden çıkmaydı ama Vorobyaninov'un konağından müsadere edilenlerden değildi, general karısı Popova'nın oturma odası takımındandı.)

Peder Vostrikov, fırıncı kaynından ödünç aldığı, biraz gazyağı kokan ceketi dizinin üstüne bıraktı.

— Hayır, hayır, yapamam bunu! Benden üstün insanların karşısında oturmak bana yakışmaz!

Peder böyle diyerek yeniden diz çökmeye yeltendi.

Mühendis acıklı bir çığlık koyuverdi bu sefer.

— Karıcığım, şu adama bir şey söyle de sandalyeye otursun! Sanıyorum, anlaşılmadık bir durum var ortada.

Mühendisin karısı tüm ciddiyetiyle işe el koydu:

— Yoldaş, benim evimde kimse dizlerinin üstünde oturamaz! Kalkın ayağa!

— İki gözüm, anacığım...

— Ben sizin anacığınız filan değilim. Bizden ne istediğinizi söyler misiniz önce?

Peder sevecen, duygulu bir sesle birtakım anlaşılmayan sözler mırıldanmaya başladı. Uzun uzun sorgulamalar, açıklamalar sonunda anlaşıldı ki, adamcağız ev sahiplerinin kendisine büyük iyilikte bulunmalarını, birinin üzerinde evin beyinin oturduğu on iki iskemleyi kendisine satmalarını istiyordu.

Mühendis durumu anlayınca öylesine afalladı ki, sımsıkı kavradığı pederin omuzlarını bıraktı, bunun üzerine beriki “pat” diye dizlerinin üstüne düştükten sonra yeniden kaplumbağa gibi mühendise doğru sürünmeye başladı.

Pederin ileriye uzanan ellerinden kurtulmaya çalışan mühendis;

— Sandalyelerimi size niçin satacakmışım? Yerde ne kadar sürünürseniz sürünün size tek sandalye satmam! diyerek kendini savundu.

— Ama bu sandalyeler benim. Onları sizden geri almak zorundayım.

— Nasıl sizin oluyormuş? Bunu da nereden çıkardınız? Aklınızı mı kaçırdınız, be adam? Karıcığım, durum şimdi anlaşıldı. Bu adam kaçığın biri!

— Hayır, hayır, on ikisi de benim.

— Bu da ne demek oluyor? Yani onlar eskiden sizindi de ben mi evinizden çalıp buraya getirdim? İşittin mi, meleğim? Adam beni düpedüz hırsızlıkla suçluyor.

— Yok, yok, ben öyle bir şey demedim.

— Madem çaldığımı ileri sürüyorsunuz, o zaman mahkemeye verin de malınızı öyle alın. Evime paldır küldür girip olay çıkarmanın alemi var mı? Karıcığım, insanlar durup dururken neler yapıyorlar, gördün mü? İyice yüzsüzlüğü ele almışlar. Evinde oturup rahat yemek bile yiyemiyorsun.

Peder bir türlü derdini anlatamıyordu. Onun ev sahiplerini mahkemeye vermek gibi bir niyeti yoktu. Hayır, hayır, kesinlikle! Mühendisin sandalyeleri çaldığını da ileri sürmüyordu. Tanrı koruya, böyle bir şeyi aklından geçirmemişti. Gene de sözü edilen bu iskemleler ekim devriminden önce onun kendi evinde bulunmaktaydı ve şu anda Voronej’de ölmekte olan karısı için büyük manevi değer taşıyordu. İşte karısının ısrarlarına dayanamayıp sandalyelerin peşine düşmüş, onların mühendisin evinde bulunduğunu öğrenince kalkıp ta buralara gelmişti. Kendisi yüzsüzlük yapacak bir adam değildi. Ayrıca iskemleleri bedavaya almak

gibi bir niyeti yoktu. Vostrikovlar ailece varlıklı kişilerdi. Samara'daki küçük mum fabrikaları tıkır tıkır çalışıyordu. Eski evlerinin sandalyelerini götürüp karısının son saatlerini mutluluk içinde geçirmesini sağlamaktı bütün bu çırpınmalarının amacı. Eğer iskemleleri kendisine vermeye razı olurlarsa on ikisi için seve seve yirmi ruble ödemeye hazırdı.

Mühendisin yüzü öfkeden pancar gibi kızardı.

— Ne, yirmi rubleye mi satacağım sandalyelerimi? Oturma odamızın iskemlelerini kesinlikle satmam! Karıcığım, işittin mi? Bu adam iyice aklını kaçırmış! Delinin biri, vallahi!

— Ben deli filan değilim. Beni buralara kadar gönderen karıcığımın son isteğini yerine getirmeye çalışıyorum.

— Tüh, gene sürünmeye başladı bu adam! Meleğim, ne olur, sandalyeye oturt şunu!

Başını zarar vermeyecek biçimde oradaki bir ağacın gövdesine vurmaya başlayan peder;

— Öyleyse iskemlelerinizin gerçek değerini söyleyin! diye inledi.

— Şimdi de ağaçlarımıza zarar vermeye çalışıyor bu tuhaf adam! Meleğim, sanıyorum bu garip kaçık filan değil. Karısının hastalığı yüzünden iyice sinirleri bozulmuş. İskemleleri satsak da kurtulsak mı bu zavallıdan? Bu gidişle ağaca vura vura kafasını parçalayacak.

— İskemlelerimizi bu adama satarsak biz nerede oturacağız?

— Yenilerini satın alırız.

— Yirmi rubleye kim on iki sandalye verir bize?

— Yok canım, kim demiş yirmi rubleye satacağız diye? Lafın gelişi iki yüz rubleye bile satmayız sandalyelerimizi. Ama iki yüz elli ruble verirse düşünürüz.

"İki yüz elli ruble" sözünü işitince peder kafasını ağaç gövdesine sertçe vurdu.

— Öf! Bıktım bu adamın tavırlarından! diye tepkisini gösterdi mühendis.

Sonra pedere iyice yaklaştı, üç maddelik ültimatomunu bildirdi:

— Birincisi, palmiyeden en azından üç adım geriye gidin; ikincisi, hemen ayağa kalkın; üçüncüsü, eğer sandalyelerimizi almak istiyorsanız iki yüz elli rubleden aşağıya satmayız.

— Benim sandalyeleri almak istememdeki tek amacım karımın isteğini yerine getirmektir.

— Aslını ararsanız benim karım da hasta. Öyle değil mi, karıcığım, epeydir ciğerlerinden şikâyet etmiyor muydun? Bu duruma göre karım istedi diye sizin ceketinizi, diyelim, otuz kapiğe satın almaya kalksam bana ne dersiniz?

— Alın, ceketim bedavaya sizin olsun!

Mühendis sinirli sinirli elini salladı, soğuk bir sesle;

— Artık şaka yapmayı bırakın, dedi. Bu konuda daha fazla konuşmaya gerek görmüyorum. İskemlelerimizin değerini biçtim ve bir kapik daha ucuza bırakmak niyetinde değilim!

— Yirmi ruble olmuyorsa elli vereyim.

— Şekerim, Bagration'u çağır da şu yurttaşa kapıyı göstersin.

— Sandalyelerinizi satın almak istememde benim bir çıkarım yok.

— Bagration! Çabuk gel buraya!

Peder Vostrikov yakayı ele vermekten korktuğu için hemen uzağa kaçtı, bunu fırsat bilen mühendis mutfağa girerek çoktandır etini özlediği kaz kızartmasının başına çöktü. Sevgili kaz açlıktan başı dönen mühendis üzerinde yatıştırıcı etkisini göstermekte gecikmedi.

Tam butlardan birini ince bir kâğıda dolayıp pembe dudaklarına yaklaştırmak üzereydi ki, mutfağın penceresinde pederin heyecandan al al olmuş yüzü belirdi.

— Ne olur, beyim, bu işte benim zerrece çıkarım yok. Hadi, size elli beş ruble vereyim de satın bana sandalyeleri.

Mühendis müthiş sinirlendi, pederin suratına bile bakmadan homur homur homurdanmaya başladı. Beriki hemen geri çekildi.

O gün akşama değin peder bir orada, bir burada her yerde mühendisin karşısına dikildi. Bir bakıyorsunuz, bahçenin bir köşesindeki süs ağacının gölgesinde boy gösteriyor, birkaç dakika sonra mandalina korusunda yalvarmalarını sürdürüyor, avludan koşarak geçtikten sonra bitki bahçesine dalıp sandalye pazarlığını orada sürdürmeye çalışıyordu.

Mühendis de gün boyu sevgili karısını yardıma çağırdı; başlarına bela kesilen ruh hastasından, başının ağrımasından yakındı durdu. Akşam

karanlığı çöktükten sonra bile adamın sesi bir oradan, bir buradan işitiliyor; sanki gökten bir yerden sesleniyormuş gibi;

— Yüz otuz sekiz rubleyi verdim gitti, satın sandalyeleri! diyordu.

Mühendis bir de bakıyordu, komşusu Dumbasov'un yazlığı yönünden pederin acıklı sesi duyuluyor:

— Yüz otuz sekiz rubleyi beğenmediyseniz yüz kırk olsun. Bu işte benim bir çıkarım yok, yoldaş Bruns!

Mühendis daha fazla dayanamadı, verandanın ortasında durdu, gözlerini karanlığın içine dikerek son kararını bildirdi:

— Gözü kör olası herif! Sandalyeleri iki yüz rubleye alın da götürün! Ama artık yakamı da bırakın!

Az sonra bambu kamışları harekete geçerek hışırdadı, bir iniltinin ardından uzaklaşan ayak sesleri duyuldu. Sonra her şey büyük bir sessizliğe gömüldü.

Körfezde peş peşe yıldızlar parladı, ateş böcekleri bahçeden hızla uzaklaşan pederin arkasından yetiştiler ve kutsal başının çevresini kuşatarak yüzünü yeşilimtırak bir ışıltıyla aydınlatmaya başladılar.

Mühendis rahat bir soluk aldı.

— Eh, gidelim de karnımızı doyuralım bari. Kaz mutfakta çoktandır bizi bekliyor, dedi.

Bu sırada peder son otobüse yetişmiş, kıyı boyunca ilerleyen yoldan Batum'a hareket etmişti. Peş peşe çevrilen kitap yapraklarının hışırtısı gibi, deniz yönünden dalgaların hafif çalkantılı sesi duyulmaktaydı. Açık pencereden serin bir esinti pederin yüzüne çarparken, otobüsün kornasına çakal ulumaları karşılık veriyordu.

Batum'a varır varmaz postaneye koşan peder Vostrikov karısına şu telgrafı çekti:

MALI ELE GEÇİRDİM TELGRAFLA İKİ YÜZ OTUZ RUBLE
POSTALA EVDE NE BULURSAN SAT FEDYA

Peder iki gün mühendis Bruns'un evinin çevresinde cakalı cakalı dolandı. Fırsatını buldukça uzaktan adama eliyle selam gönderdi, hatta arada bir mühendisin bahçesinin derinlikleri onun şu çığlıklarıyla inledi:

— Benim bu işte bir çıkarım yok. Salt karımın istemesi üzerine geldim.

Üçüncü gün karısının şu acıklı telgrafıyla birlikte beklediği paracıklar eline ulaştı:

HER ŞEYİ SATIP SAVDIM ARTIK BEŞ PARASIZIM ÖPERİM GELMENİ DÖRT GÖZLE BEKLİYORUM. YEVSTİGNEYEV ESKİSİ GİBİ BİZDE YİYOR

Parayı sayarak teslim alan peder birkaç kez çabuk çabuk istavroz çıkardıktan sonra üstü açık bir kamyonet kiraladı, fazla oyalanmadan Yeşil Burun yolunu tuttu.

O gün hava kapalıydı. Türkiye yönünden esen yel, Çoruh ırmağının sisiyle birlikte bulutları da sürükleyip getiriyordu. Zamanla gökyüzünün mavi boşlukları iyice azaldı, hafif esinti altı şiddetinde bir fırtınaya dönüştü, denizde yüzmek, sandalla uzaklara açılmak belediyece yasaklandı. Daha sonra fırtına şiddetini öylesine artırdı ki, gök gürlemeleri fırtınanın uğultusuna karıştı, hırçın dalgalar sahili dövdükçe yer yerinden oynamaya başladı.

Peder Vostrikov mühendisin yazlık evine varır varmaz Acar asıllı arabacıya beklemesini söyledi, kendisi ise iskemleleri getirmek üzere aşağıya atladı.

— Parayı getirdim, diye bağırdı eve girmeden önce. Biraz indirim daha yapamaz mısınız?

Mühendisin iniltili sesi duyuldu:

— Karıcığım, gene geldi şu adam. Ben artık dayanamayacağım.

— Hayır, hayır, paranız hazır! İki yüz ruble tastamam elimde.

— Karıcığım, parayı sayarak al da bir an önce sandalyeleri teslim et şu herife. Başım ağrıdan çatlıyor.

Peder yaşamının amacına ulaşmıştı. Samara'daki mum fabrikası artık çantada keklik demekti. Sandalyelerin kaplamalarını söktü mü, pırlantalar ayçiçeği çekirdeği gibi cebine dökülüverecekti.

On iki sandalye geciktirilmeden kaptıkaçtıya yüklendi. Bunlar Vorobyaninov'un iskemlelerine çok benziyordu; şu farkla ki, kaplamaları çiçek desenli basma olmayıp, mavi kabartmaları arasında pembe çizgileri bulunan bir kumaştandı.

Peder büyük bir sabırsızlık içindeydi. Ceketinin eteğine içten sapı iple bağlı bir nacak asmıştı. Arabaya sürücünün yanına oturan kutsal din adamı ikide bir geriye dönüp arkaya yüklediği sandalyelere bakarken Batum'a doğru hızla yol alıyorlardı. Yiğit atlar onu ve değerli hazinesini şose yoldan aşağıya, önündeki bambu kameriye ve masalar üzerinde rüzgârın fink attığı "Final" adlı küçük kır lokantasının yanından geçirdi. Lokantanın ardından tüneli de geçtiler, tünelden sonra, havanın kapalı olması dolayısıyla o gün tüm müşterilerini yitiren fotoğrafçıyı geride bıraktılar, "Batum Bitki Bahçesi"nin levhası kısa sürede gerilerde kaldı, böylece azgın dalgaların sahili dövdüğü bir yere geldiler. Yolun iri kaya kütleleriyle kucaklaştığı bu yerde dalgalardan kopan tuzlu damlalar pederi tepeden tırnağa bir güzel ıslattı. Kayalara çarpan dalgalar daha ileriye gidemedikleri için burada gayzer gibi havaya fışkırıyorlar, sonra yarı yolda yorularak yavaşça aşağıya dökülüyorlardı.

Ardı ardına kayalara bindiren azgın dalgalar, besbelli, pederin isyankâr ruhunu daha da tedirginleştirdi. Sert rüzgârdan yılmayan yiğit atlar ara vermeksizin ilerliyor, göz alabildiğine uzanan denizde fırtınanın bulandırdığı yeşil sular ıslık sesleri arasında kaynaşıyordu. Kabaran dalgaların saçtığı beyaz köpükler, pasaklı bir kadının entarisinin altından gözüken etek uçları gibi, arabanın bulunduğu yerden Batum'a dek sahil boyunca uzanmaktaydı.

Peder birdenbire;

— Dur, Müslüman! diye bağırdı.

Sonra da arabacının yardımını beklemeksizin kaptıkaçtının arkasındaki sandalyeleri tek başına ıssız sahile indirmeye başladı. Titreyen, ikide bir de tökezleyen müşterisinin yaptıklarına aldırış etmeyen Acar, az sonra taşıma

ücreti beş rubleyi alarak oradan uzaklaştı. Peder Vostrikov çevrede kimsenin bulunmadığına iyice emin olduktan sonra sandalyeleri kayalardan birinin yanındaki kuru kalan yere götürdü, nacağını eteğinin altından çıkardı.

Bir an duraksadı. Acaba hangi sandalyeden başlasaydı? Uyurgezerlerin şaşkınlığı içinde üçüncü sandalyeye yanaştı, var gücüyle nacağı bu zavallının arkalığına indirdi. Ancak sandalye herhangi bir yara almaksızın sırt üstü devrildi.

— Ya, demek öyle! Ben şimdi sana gösteririm!

Peder böyle diyerek vahşi hayvana saldırır gibi avının üstüne atıldı. Zavallı sandalye kısa sürede lahana parçaları inceliğinde dilim dilim doğrandı. Peder nacağın ne ağaca, ne kumaşa, ne de yaylara çarptığını işitebilmişti. Denizi alabora eden kasırganın uğultusundan başka hiçbir ses duyulmuyordu zaten. Nacağı omzuyla birlikte havaya kaldırıp kaldırıp indirirken;

— Al sana! Al sana! Al sana! diye haykırıyordu.

İskemleler birbiri ardından un ufak doğrandılar. Pederin öfkesi her sandalyenin parçalanmasından sonra daha bir artıyordu. Fırtınanın uğultusu da öyle... Azgın dalgalar arada bir öylesine coşuyordu ki, en önde koşan köpüklü sular pederin ayaklarının dibine ulaşıyordu.

Kasırganın uğultusu Batum'dan tutun ta Sinop'a değin bütün kıyıları sarmıştı. Dalgalar azdıkça azdı, öfkesini denize açılan teknelerden çıkarmaya başladı. Çifte bacasından çevresine isli dumanlar saçan "Lenin" yolcu vapuru kıç üstü çökerek Novorossiysk limanına zor ulaştı. Karadeniz'de fink atan kasırga binlerce tonluk dalgaları kaptığı gibi Trabzon, Yalta, Odessa, Köstence rıhtımlarına fırlatıyordu. İstanbul ve Çanakkale boğazlarının sessizliğinden sonra dalgalar Ege ile Akdeniz'de de kükrüyor olmalıydı. Cebelitarık boğazından sonra Atlantik'in dalgaları Avrupa kıyılarını dövüyordu kesinlikle. Öfkeli sular yer kürenin bütün kıyılarını kuşatmıştı.

Karadeniz'in Batum ucunda ise peder Vostrikov işinin başında buram buram terleyerek sonuncu sandalyeyi parçalamaktaydı. Bir dakika sonra o da un ufak doğrandı. Sonuncu sandalyeden de pırlanta çıkmaması pederi büyük bir bunalıma soktu. Adamcağız üst üste yığılmış kumaş, bacak,

arkalık, yay parçalarına afallayarak bakarken ne yapacağını bilemiyordu. Tam o sırada dalgalardan biri gelip ayaklarına sarıldı. Bunun üzerine peder ıslanmış ayaklarıyla kendini şoseye zor attı. İkinci bir dalga pederin az önce durduğu yere kadar uzandı, geriye dönerken general karısı Popova'nın dilim dilim doğranmış sandalye parçalarını toplayıp denizin derinliklerine sürükledi. Ancak artık Vostrikov bunun farkında bile değildi. O şimdi iki büklüm öne eğilmiş, ıslak yumruklarını göğsüne bastırarak şose boyunca Batum'a doğru ilerlemekteydi.

Kente vardığında bakar gözleri bir şey görmüyordu artık. Pederin o andaki durumunun düşmanımın başına gelmesini istemezdim. Çünkü cebinde yirmi rubleyle evinden beş bin kilometre uzaktaydı ve doğup büyüdüğü kente bu parayla kesinlikle varamazdı.

Türk pazarına aldırış etmeden önünden geçti. Oysa işini bilen biri pederin kulağına buradan karısına Koti marka pudra ile ipek çoraplar, kendisine de kaçak Suhumi tütünü alabileceğini fısıldamıştı. Peder böyle şeyleri düşünecek durumda değildi kesinlikle. Gene de en akıllıca hareketi yaptı, istasyon yönüne saparak oradaki hamalların arasına karıştı.

Başlık XXXVIII

BULUTLARIN ALTINDA

Bizim iki ahbap çavuşun hidrolik baskı makinesi ustası Meçnikov'la yaptıkları anlaşmadan üç gün sonra Kolumb tiyatrosu trenle Mohaçkale'ye, oradan da Bakü'ye hareket etti. Bu üç gün boyunca iki ortak ellerine geçen iki sandalyeyi Maşuk dağında parçalayıp olumlu bir sonuç alamayınca Meçnikov'un üçüncüsünü, yani tiyatrodaki son sandalyeyi getirmesini beklemeye başlamışlardı. Ancak saygıdeğer usta sürekli Narzan maden

suyu içmekten içi dışına çıktığı için ortaklardan aldığı yirmi rubleyi götürüp tümünü içkiye yatırmış bulunuyordu. Koşullar böyle olunca adamcağız iyice kafayı buldu, çok istediği halde odasından çıkamaz bir duruma düştü.

Tiyatronun Piyatigorsk'tan ayrıldığını öğrenen Ostap öfkeyle;

— İçmece dedikleri bu yer cehennemin dibine gitsin! dedi. Adam yerine koyduğumuz usta da fos çıktı sonunda. Bundan böyle tiyatrocu milletiyle bir daha iş yaparsam yüzüme tükürün!

O andan sonra Ostap her zamankinden daha çok telaş etmeye başladı. Nasıl telaş etmesin ki? Son iki sandalyede mücevher bulma şansı son derece artmıştı.

— Bir an önce para bulup Vladikafkas'a gitmemiz gerekir, dedi. Oradan otobüsle Gürcistan askeri yolundan Tiflis'e geçeriz. Ah, yol boyunca karşılaşacağımız görüntülerin güzelliğine doyamayacaksınız! Dört bir yandan göklere yükselen doruklar, eşi bulunmaz dağ havası ve bütün bunların sonunda elimize geçecek yüz elli bin rublelik servet yüzünden içim içime sığmıyor. Oturum henüz bitmemiştir, sayın büyüğüm! Bugün hemen yola koyuluyoruz!

Teknik yönetici böyle dedi ama içmecelerden ayrılmak sanıldığı kadar kolay değildi. Zorluğun birinci nedeni, İppolit Matveyeviç trene beleşten binmeyi beceremeyecekti. Birkaç denemeden sonra ortakların bütün çabaları boşa çıktı. Bunun üzerine soylular birliği başkanı "Çiçeklik"te daha önceki Duma üyeliği dilenciliğini bırakıp çarlık dönemi eski eğitim dernekleri başkanlığına soyundu. Ancak bu rolde fazla bir başarı gösterdiği söylenemez. On iki saat süren yorucu ve aşağılayıcı bir uğraştan sonra eline ancak iki ruble geçebildi. Neyse ki bu parayla Vladikafkas'a tren bileti alabildi.

Beslan'a vardıklarında Vorobyaninov'la birlikte ama biletsiz giden Ostap'ı trenden attılar. Bunun üzerine büyük düzenbaz katarın arkasından tam üç fersah koştu, üstelik hiç suçu yokken zavallı İppolit Matveyeviç'i yumruklarını sallayarak tehdit etti.

Bereket versin, Kafkas dağlarına tırmanmakta zorlanan katar biraz yavaşlayınca Ostap hızını artırarak son vagona yetişti, basamağa ayağını güçlükle basabildi. İşte trenin içine giremeden yaptığı bu yolculuk sırasında

dört bir yana açılan yükseklikler ile eşi bulunmaz dağ havasının zevkini bol bol tattığını söyleyebiliriz.

Sabah saat 4 olduğunda dağların doruklarını güneşin koyu pembe ışıkları sardı. Ancak bin bir türlü görünüşleriyle dağlar artık Ostap'ı bıktırmaya başlamıştı.

— Bu kadar güzellik gereğinden fazla, dedi kendi kendine. Vahşiliğin bu kadarı görülmemiş bir şey, doğrusu! Bütün bu güzelliklerin bana ne yararı var?

Vladikafkas tren istasyonunda yolcuları Güney Kafkasya Otomobil Üretim ve Pazarlama Ortaklığı'nın üstü açık otobüsü beklemekteydi. Otobüsteki yardımsever görevliler;

— Gürcistan askeri yolundan gidecekleri Vladikafkas kent merkezine kadar bedava götürüyoruz! diye bağırıyorlardı.

Ostap hemen kararını verdi:

— Kisa, başka araç aramamıza gerek kalmadı. Hadi, otobüsle gidiyoruz. Bedava yolculuk baldan tatlıdır.

Ancak otobüsle kent merkezindeki işletme bürosuna vardıklarında Ostap, Tiflis'e otobüs bileti alma konusunda bir hayli ağır davrandı. Ortağıyla canlı bir konuşmaya dalmışlardı, bu sırada Ostap bulutların doruğunu çevrelediği Masa dağını seyretmekteydi. Dağın gerçekten masaya benzediğini anlayan Ostap, Kisa'yı kolundan çekerek hemen oracıktan sıvıştı.

Vladikafkas'ta ister istemez birkaç gün kaldılar. Gürcistan askeri yolunu otobüsle aşmak konusundaki bütün çabaları boşa çıktı. Ya beleşten yolculuk etmenin bir yolunu bulamıyorlar ya da kazandıkları para ancak karınlarını doyurmaya yetiyordu. Sovyet yurttaşlarından beş-on kapik koparmak öylesine zordu ki! Kafkas sıradağlarının doruklarını gösterip bundan para kazanmaya gelince, işte bu olanaksızdı. Çünkü doruklar çok yüksekti, başını dağlardan yana çevirip bakanlara kendiliklerinden gözüküyorlardı. Sonracığıma, Vladikafkas'ta doruklarin güzelliği dışında görülmeye değer başka yer yoktu. "Terek ırmağı ne güne duruyor?" diye soracak olursanız söyleyeyim: "Trek" köyünün ortasından akan bu deli ırmağı ilgilenenlere göstermeyi Ostap'ın yardımı olmadan kent halkının kendisi de beceriyordu.

Koşullar böyle olunca İppolit Matveyeviç'in dilencilik becerisiyle topladığı para, yani bütün kazançları on üç kapikte kaldı.

— Koşuşturduğumuz artık yeter! dedi Ostap. Karar verilmiştir: Tiflis'e yaya gideceğiz. Beş günde toplam iki yüz fersah yol yürümemiz gerekiyor. Yapacağımız iş sanıldığı gibi zor değil, babacığım; üstelik güzel dağ görüntüleri ile temiz hava bize bedavaya geliyor. Karnımızı doyurmaya yetecek kadar ekmek ile en kötüsünden sucuk bulduk mu, ondan sonra gel keyfim gel! Bunun için, sayın büyüğüm, bildiğiniz diller yanına birkaç da İtalyanca sözcük ekleseniz iyi olur. Gene de kendiniz bilirsiniz. Bugün akşama kadar iki ruble kadar toplayın da nasıl yaparsanız yapın. Ancak öyle gözüküyor ki, bunu beceremeyeceksiniz. Geceyi aç geçireceğimizi şimdiden söyleyebilirim.

Ertesi gün sabah erkenden Terek ırmağı üstündeki köprüyü geçtiler, asker kışlalarını geride bıraktılar, dibinde Gürcistan askeri yolunun kıvrıla kıvrıla uzandığı yeşil koyağa daldılar.

— Şansımız açıldı Kisa, dedi Ostap. Gece yağmur yağmış, yolda yürürken bolca toz yutmayacağız. Başkanım, hadi bakayım, temiz havayı doya doya içinize çekin! Şarkı söyleyin, Kafkas şiirleri okuyun, canınız ne çekiyorsa onu yapın!

Oysa İppolit Matveyeviç'in canı ne şarkı söylemek, ne de şiir okumak istiyordu. Yürüdükleri yol iyice sarpa sarmıştı. Ayrıca açık havada geçirdikleri son gece böğürlerinde ağrı ile bacaklarında yorgunluk yaratmıştı. Yediği berbat sucuk ise midesine yanma türünden bitmek bilmez acılar vermekteydi. Belki de Vladikafkas gazetesine sarılı koca bir somunu koltuğunun altında taşıdığı için soylular başkanı yürürken sağ yanına eğiliyor, sol ayağını da hafif hafif sürüyordu.

Yazgıları Gürcistan askeri yolu boyunca hep yürümekti. Yürümek ama bu sefer hedefleri dünyanın en güzel yolunu aşıp Tiflis'e varmaktı. Bununla birlikte İppolit Matveyeviç'in gözünün önündeki güzelliklere aldırdığı yoktu. İş ortağı gibi sağına-soluna hayran hayran bakmıyordu, çevresine tümüyle ilgisizdi. Koyağın dibinde hızını gitgide artırarak akan Terek, basit bir çaydı onun için. Soylular başkanının dikkatini çeken tek şey vardı, o güneşin altın parıltıları altında beyaz beyaz parlayan buz tutmuş dağ

doruklarıydı. Dorukların gümüş rengi ışıltısı ona kaynanasının pırlantaları ile Bezençuk ustanın tabutlarının simli kumaş örtülerini anımsatıyor olmalıydı.

Balta'dan sonra yol dar bir boğaza girdi, boğazdan sonra yalçın kayalar arasına oyulmuş yarı karanlık galeriler biçiminde uzayıp gitti. Daracık galeriler kıvrıla kıvrıla yukarılara tırmandı, akşam olduğunda iki kafadar kendilerini denizden bin metre yüksekteki Lars kasabasında buldular.

Ev sahibi ve konuklarını iskambil kâğıdı cambazlıklarıyla eğlendirdikleri için o geceyi bir evde herhangi bir ücret ödemeden geçirdiler, üstelik beleşten birer bardak süt içtiler.

Ertesi sabah öylesine güzeldi ki, ciğerlerini temiz havayla dolduran İppolit Matveyeviç bir gün öncesine göre daha dinç adımlarla yola koyuldu, Lars kasabasından çıkınca karşılarına dev duvarlar gibi yükselen sıradağlar dikildi. Tabanında Terek'in delice aktığı koyak daraldıkça daraldı. Dar ve derin kovuklarda hava iyice karardı, kayaların düzgün yüzeylerine yazılmış çeşitli yazılar dikkatlerini çekmeye başladı. Dik kayalıkların Terek'in akıntısını sıkboğaz ettiği, ırmağın üstünden geçen köprü genişliğinin 20 metreye düştüğü bu yerde iki kafadar tepelerinde, yalçın kayaların üzerine yazılmış öyle ilginç yazılar gördüler ki, Daryal adını taşıyan bu görkemli boğaz karşısında duyduğu hayranlığı unutan Ostap coşkulu Terek'in gürültüsünü bastırırcasına bağırmaya başladı:

— Ey, dünyamızın değerli büyükleri! Ey, soylular birliği başkanı! Dikkatinizi çekerim: Bulutların üstünde, uçan kartalların biraz aşağısında duran şu kaya yazıtını gördünüz mü? Bakın ne diyor? "Kolya ile Mika, Haziran l914." Böyle bir görüntüyü başka hiçbir yerde bulamazsınız! Yazının sanat değerine özellikle dikkat etmenizi isterim! Her harfin boyu en azından bir metre, ayrıca yağlı boyayla yazılmış! Ey, Kolya, ey Mika, neredesiniz şimdi? Kisa, ister misiniz, biz de bu iki yurttaşımız gibi kendimizi ölümsüz kılalım? Kolya ile Mika'dan neyimiz eksik? Hazır cebimde tebeşir de var. Yukarıya tırmanıp "Kisa ile Osya buradan geçtiler," diye yazalım mı?

Ostap daha fazla oyalanmadan, yol azığı olan berbat sucuğu sarıp sarmalayarak şoseyi Terek'in azgın sularından ayıran korkuluğun arkasına yerleştirdi, çıkıntılara tutuna tutuna kayalara tırmanmaya başladı.

Büyük düzenbazın tırmanışını bir süre izleyen İppolit Matveyeviç az sonra ortağına bakmaktan yoruldu, kayaların tepesinde son kalıntıları gözüken Tamara şatosunun at dişleri biçimindeki temel taşlarını seyre koyuldu.

Bu işler olup biterken ters yönden, yani Tiflis tarafından peder Vostrikov da Daryal boğazına girmiş bulunuyordu. Servet düşkünü papaz ucu kıvrık uzun bir bastona dayanarak, ölçülü asker adımlarıyla yürüyor; gözlerinin elmas sertliğindeki bakışlarını önündeki yoldan ayırmıyordu.

Pederin cebindeki paracıklar Tiflis'e vardığı gün suyunu çekmişti. Şimdilik yaya yürürken Stargorod'a ulaşıncaya kadar insanların vereceği sadakaya bel bağlamış bulunmaktaydı. Yolda gelirken (denizden 2345 metre yüksekliğindeki) Haç boğazında bir kartalın saldırısına uğramış, elindeki bastonu sallayarak yırtıcı kuştan paçayı zor kurtarmıştı.

Başı bulutlar arasında yürürken bir yandan da kendi kendine söyleniyordu:

— Çıkarım için uğraşıyorsam gözüm çıksın. Salt karım istediği için geldim ta buralara.

Düşman taraflar arasındaki uzaklık gitgide azalmaktaydı. Yolunun üstündeki sert bir dönemeci kıvrıldığı sırada peder az kalsın altın çerçeveli gözlük takan bir ihtiyara tosluyordu.

Daracık boğaz sanki gözlerinin önünde paramparça oldu. Azgın Terek binlerce yıldır süren uğultusunu bir anda kesti.

Peder Vostrikov soylular birliği başkanı Vorobyaninov'u tanımıştı. Batum'da uğradığı korkunç başarısızlıktan, bütün umutlarının çökmesinden sonra karşısına yeniden servete kavuşma olanağı çıktığını sandı ve Vorobyaninov'la burun buruna gelmesi onun üzerinde olağanüstü bir etki bıraktı.

Tüm öfkesiyle İppolit Matveyeviç'in sıska gırtlağına sarıldı, parmaklarını var gücüyle sıkarken;

— Öldürdüğün kaynananın mücevherlerini nereye sakladın, dürzü? diye bağırdı.

Böyle bir felaketle karşılaşmayı beklemeyen İppolot Matveyeviç susuyordu. Bu sırada yuvalarından fırlayan gözleri gözlüğünün camlarına yapışmıştı.

Peder durmadan bağırıyordu:

— Konuş, suçunu itiraf et, günahkâr adam!

Vorobyaninov soluğunun gitgide daraldığını hissediyordu.

Tam utkuya kavuşacağı sırada peder kaya çıkıntılarına asılı duran Ostap'ı fark etti. Teknik yönetici ortağının içinde bulunduğu güç durumu görmüştü. Tutunduğu kayadan aşağıya atlayarak avazı çıktığınca bağırmaya başladı:

Dalgalar loş kayalara çarparak,
Köpürüyor, parça parça dağılıyor...

Bu haykırış üzerine pederin yüreğini öyle bir korku sardı ki, düşmanının gırtlağını sıkan parmaklarını gevşetmemekle birlikte dizleri tir tir titremeye başladı.

Pederin düşmanlarının yanında daha fazla oyalanacak vakti yoktu. Ostap'ın köprü korkuluğu arkasına sakladığı sucuklar ile ekmeği kaptığı gibi tabana kuvvet kaçmaya başladı.

Bu sırada biraz kendine gelen İppolit Matveyeviç ha bire bağırıyordu:

— Yoldaş Bender, yakalayın şu mendeburu! Sakın bırakmayın!

Ostap kaçan düşmanın arkasından ıslık çaldı.

— Tutun hırsızı! Tutun, tutun! Azığımızı götürüyor!

Bir yandan böyle bağırırken bir yandan da hırsızın peşinden koştu.

— Bakın şu korkağın yaptığına! Dostum, bizden kaçıp da eline ne geçecek? Kaçma, gel! Sana içi iyice boşaltılmış birkaç sandalye vereyim!

Peder, arkasından kovalayan Ostap'ın baskısına daha fazla dayanamadı, karşısına çıkan dik kayalardan birinin tepesine tırmanmaya başladı. Onu oraya asıl iten güç, eski yerini bırakıp boğazına yerleşen yüreği ile onun gibi korkaklara özgü ayak tabanları kaşıntısıydı.

Ostap dik kayanın dibinden durmadan bağırıyordu:

— Uuu! Tutun şunu, yakalayın!

İppolit Matveyeviç bir yardımı dokunacakmış gibi Ostap'ın yanına geldi.

— Azığımızı alıp götürdü. Bizi aç bırakacak bu dürzü.

Ostap hırsızı durdurmak için çırpınıyordu:

— Dur, diyorum sana! Nereye kaçıyorsun, be adam!

Ancak bu bağrışmalar peder Vostrikov’un daha yükseklere tırmanmasından başka bir sonuç doğurmadı. Adam son bir çabayla birkaç çıkıntıyı daha geride bıraktı, en yukarıdaki yazıdan daha yüksek bir noktaya ulaştı.

Aşağıdan Ostap’ın acıklı çığlığı işitildi:

— Sucukları ver. Azığımızı bırak, aptal herif! Aldıklarını gere verirsen bütün suçlarını bağışlayacağız!

Bu sözler pederin kulağına ulaşamadı. O güne değin hiçbir tırmanıcının varamadığı bir düzlüğe ulaşmıştı. O noktaya varır varmaz yüreğini büyük bir korku sardı. Çünkü çıktığı düzlükten aşağıya bir daha inemeyeceği kafasına dank etmişti. Yalçın kaya şose yolun üstünde dimdik yükseliyordu, aşağıya inmenin kesinlikle yolu yoktu. Dipteki derin boşluğa baktı. Orada Ostap ha bire bağırıp çağırıyor, İppolit Matveyeviç’in gözlüğünün altın çerçevesi daracık boğazda ışıl ışıl parlıyordu.

Peder başka kurtuluş yolu bulamayacağını anlayınca yukardan şöyle haykırdı:

— Tamam, sucuğunuzu vereceğim! Ama önce beni aşağıya indirin!

Pederin bağırmasına yanıt olarak Terek’in uğultusu ile Tamara şatosundan puhu kuşlarının çığlıkları duyuldu.

Peder durmadan bağırıyordu:

— İndirin beni! Ne olur, beni indirin!

Bu arada aşağıda iki ortağın yaptıkları bütün hareketleri görmekteydi. Düşmanlarının çırpınışından anladığına göre kendisine ağza alınmayacak küfürler savuruyor olmalıydılar.

Aradan bir saat daha geçip, peder karın üzeri yatarak aşağıya baktığı zaman, Bender ile Vorobyaninov’un Haç boğazına doğru yürüdüklerini gördü.

Gece karanlığının bastırması uzun sürmedi. Zavallı peder bulutlar altındaki göz gözü görmez karanlıkta, kulak zarlarını yırtan uğultuda titreye titreye durmadan ağlıyordu. Artık dünya nimetlerinden elini eteğini çekmişti. Şimdi tek isteği vardı, o da başına kötü bir şey gelmeden aşağıya inmekti. O gece öyle zamanlar oldu ki, haykırışları Terek’in uğultusunu bastırdı. Ertesi sabah ekmekle birlikte berbat sucuklardan bir parça yiyince

biraz kendine geldi, aşağıda şose yoldan geçen arabalara bakmaya başladı. Günün kalan bölümünü dağ doruklarını ve gökyüzünün tek yıldızı güneşi seyretmekle geçirdi. Ertesi gece prenses Tamara'yla yüz yüze görüştü. Prenses pederin yanına gelerek;

— Artık burada komşu olacağız, dedi.

— Amanın, prensesim, benim bu berbat işte bir çıkarım yok, salt karımın...

— Biliyorum, biliyorum, karınızın ısrarı üzerine geldiniz.

— Bunu siz nereden biliyorsunuz?

— Benim bilmediğim şey yoktur. İsterseniz bir yol şatoma uğrayın da altmış altı oynayalım, komşum. Nasıl, gelecek misiniz?

Prenses bir kahkaha attı, gecenin karanlığında arkasından kıvılcımlar saçarak hızla uzaklaştı.

Üçüncü gün peder yırtıcı kuşlara vaaz vermeye kalkıştı. Onları din yolunda dürüstlüğe, doğruluğa çağırdı.

— Kuşlar, bir suç işlediğiniz zaman günahlarınızı topluluk içinde itiraf edin!

Dördüncü gün şoseden gelip geçen gezginlere rehberleri şu bilgiyi veriyordu:

— Sağınızda Tamara şatosunu görüyorsunuz. Solunuzda ise bu yüksekliğe hangi yoldan tırmandığı, orada nasıl yaşadığı bilinmeyen bir adam bulunmaktadır.

Gezginler ta tepedeki adama bakarken şaşırıp kalıyorlardı.

— Bunlar vahşi! Ne olacak, dağlı adamlar hepsi de!

Bulutlar durmadan yer değiştiriyorlardı. Pederin tepesinde kartallar dönüyordu. Yırtıcı kuşların en yüreklisi bir dalışta pederin elindeki son sucuk parçası ile geriye kalan bir kilo kadar ekmeği kaptı, kanatlarını çırparak bunları Terek'in köpükleri arasına bıraktı.

Peder Vostrikov parmağını kartala doğru tehdit edercesine salladıktan sonra Puşkin'in şu şiirini okudu:

Tanrı'nın kuşu ne bilir
Kaygıyı ve çabayı?
Emek vererek örmez

Yıllarca barınacağı yuvayı...

Kartal, peder Vostrikov'a yan yan baktı, vahşi bir çığlık atarak oradan uzaklaştı.

— Ah, kartal! Seni yırtıcı kuş seni! Ne kadar berbat bir yaratık olduğunu biliyor musun?

On gün sonra Vladikafkas'tan bir yangın söndürme ekibi geldi, gerekli donanımlarla birlikte bir hayli uğraştan sonra pederi kayaların tepesinden aşağı indirdi.

Onu kurtardıkları zaman peder ellerini çırptı, eski güzelliğini yitiren sesiyle şu şarkıyı söyledi:

Dünyamızın kraliçesi olacaaaaksın,
Benim güzel hayat arkadaşım...

Asık suratlı Kafkas dağları Lermontov'un bu şiirini, Artür Rubinşteyn'in müziğiyle birçok kez yineledi. Sevincinden kendini tutamayan peder yangın ekibinin başında bulunan itfaiye müdürüne;

— Benim bu berbat işte bir çıkarım yok, salt karımın isteği üzerine yollara düştüm, dedi.

Kahkahadan kırılan pederi yangın merdiveninden indirmeden doğruca götürüp psikiyatri kliniğine kapattılar.

Başlık XXXIX

DEPREM

İki kafadar Sioni köyüne yaklaştıkları sırada Ostap ortağına sordu:

— Sayın büyüğüm, denizden iki bin metre yükseklikteki bu kuytu köşede yaşamımızı çalışarak nasıl kazanacağız? Bunu hiç düşündünüz mü?

İppolit Metveyeviç'ten ses çıkmadı. Eski soylular birliği başkanının elinden gelen bir tek iş vardı, o da dilenmekti, ancak dik dağ yamaçları ile dar boğazların bulunduğu böyle bir yerde kimden para dileneceğini bilmiyordu.

Gerçi burada da dilencilik geçerli bir meslekti, gel gelelim dağlılara özgü bir dilencilik vardı burada. Köylerinin ortasından geçen her otobüse ya da binek otomobiline çocuklar koşa koşa yaklaşıyorlar, birkaç lezginka dansı, bir-iki ayak oyunu gösterisi yaptıktan sonra gösterilerini seyredenlerden bahşiş topluyorlardı. Yolcular çocukların önüne beşer kapik attıktan sonra Haç boğazına doğru dümen kırıyorlardı.

Ostap;

— Bu kadarı bize de yeter, dedi. Umduğumuz kadar büyük bir gelir değilse bile burada fazla masraf yapmayacağız. Gelin, biz de dans gösterilerine katılalım!

İkinci gün öğleden sonra İppolit Matveyeviç teknik yöneticinin gözetiminde yoldan birkaç araç içinde geçenlere ilk dans gösterisine başladı. Soylular başkanının dansı tıpkı mazurkaya benziyordu. Kafkasların vahşi güzelliklerine doymuş bulunan yolcular Polonya dansını lezginka sanıp her biri yere beşer kapik fırlattıktan sonra yollarına koyuldular. Daha sonra Tiflis'ten Vladikafkas'a giden bir otobüs girdi köye. Bu sefer büyük düzenbazın kendisi hoplayıp zıplayarak oynamaya başladı. Dansını bitirince öfkeyle;

— Paraları sökülün bakalım! Sakın para vermeden gitmeyin! diye bağırdı.

Kahkahayı basan yolcular bıçkın gencin sıçramalarını cömertçe ödüllendirdiler. Ostap'ın tozlu yoldan topladığı para otuz kapiği geçti. Büyüklerin rekabetini çekemeyen çocuklar az sonra iki kafadarı taşa tuttular. Bunun üzerine soylular birliği başkanı ile büyük düzenbaz başlarının yarılmasından korkarak kendilerini yakındaki ilk köye attılar. Kazandıkları parayla orada keçi peyniri, çörek satın alıp bir güzel karınlarını doyurdular.

İki ortağın birkaç günü böyle yerel oyunlar oynamakla, dans etmekle geçti. Geceleri dağ köylerine sığınıyorlardı. Dört günde dönemeçli yolları aşarak Kayşaur koyağına ulaştılar. Güneş burada bayağı sıcaktı, iki kafadarın Haç boğazında soğuktan donan kemikleri kısa sürede ısındı.

Daryal boğazının dik kayalıkları, güneş yüzü görmeyen soğuk çukurları yerlerini güneydeki derin koyakların yeşilliklerine, insanların sıcak konukseverliğine bırakmıştı. İki yolcu Aragva'yı geçtikten sonra çokça evcil hayvan beslenen, yiyecek-içecek yönünden zengin köylere ulaştılar. İki kafadar isterlerse dilencilik yapıyorlar, isterlerse çalışıp para kazanıyorlar, isterlerse çalıp çırpıyorlardı. Güney Kafkasya böyle bir yerdi işte.

Passanaur iki oteli ile birkaç dükkânı bulunan varlıklı, sıcak bir köydü. Dostlarımız burada dilencilik yapıp bol bol çörek yediler, bahçesinde zincirle bağlı iki ayı yavrusunun gezginlere gösterildiği "Fransa" otelinin karşısındaki çalılıklar arasına dinlenmek üzere uzandılar.

Ancak sessizlik içinde dinlenmeleri bir süre sonra otomobil kornalarıyla, araba lastiklerinin taş döşeli şosede çıkardığı gıcırtılarla, sevinç çığlıklarıyla bozuldu. İki ahbap çavuş çalılar arasından başlarını kaldırıp baktılar. Aynı marka gıcır gıcır üç otomobil "Fransa" oteline doğru yaklaşmaktaydı. Az sonra otomobillerin üçü birden otelin önünde durdu. Birinci arabadan Persitski dışarı fırladı, onun ardından "Stanok" gazetesinin "Hukuk ve Yaşam" bölüm başkanı tozlanan saçlarını sıvazlayarak aşağıya indi. Sonra bir de baktılar ki, otomobil kulübünün bütün üyeleri arabalardan art arda sökün ediyorlar.

— Molayı burada veriyoruz, diye bağırdı Persitski. Hey, patron, bize hemen on beş şiş kebap söyle, tamam mı?

Sessizlik içindeki otelde bir telaştır aldı yürüdü. Bir koçu bacaklarından yakaladıkları gibi mutfağa doğru sürüklediler, can derdine düşen koç melemeye başladı.

Ostap;

— Şu bağıran genci tanıdınız mı, diye sordu İppolit Matveyeviç'e. "Skriyabin" adlı gemideki gazetecinin ta kendisi bu. Yaptığımız ışıklı

panoyu kıyasıya eleştirmişti. Adamların nasıl cakayla geldiklerine dikkat ettiniz mi?

Şiş kebap ısmarlayanların yanlarına sokuldu, Persitski'ye zarif bir selam çaktı.

— Bonjur, diye karşılık verdi genç gazeteci. Sizi bir yerlerden gözüm ısırıyor, sayın bayım. Durun bakayım, "Skriyabin" gemisindeki ressam olmayasınız?

Ostap elini göğsüne bastırdıktan sonra nazikçe öne eğildi.

— İzin verin, izin verin. Sizi başka bir yerden daha tanıyorum. Sverdlov alanında arabaya koşulu bir atın tepelediği genç değil misiniz?

— Ta kendisi! İsabet buyurmuştunuz da benim o sırada çok korktuğumu gazetenizde yazmıştınız.

— Peki, sizin şimdi burada ne işiniz var? Yoksa gene tabela işleri filan mı?

— Yok, geziye çıktık.

— Nasıl? Yaya olarak mı?

— Evet. Bu işten anlayanlar Gürcistan askeri yolunda arabayla yolculuk yapmanın enayilik olduğunu söylerler.

— Biz o enayilerden değiliz, azizim. Durumumuza iyi bakın, yaptığımız şu gezi enayilik mi? Gördüğünüz gibi arabalar kendimizin, hepimizin ortak malı. Moskova'dan yola çıkıp dağ yollarından geçerek Tiflis'i görmeye gidiyoruz. Benzin derseniz, bedava gibi bir şey. Hem rahatız, hem hızlı yol alıyoruz. Arabaların yayları yumuşacık. Bunun neresi enayilik?

Ostap neredeyse adamları kıskandı.

— Ee, arabaları nasıl aldınız? Yoksa büyük ikramiyeden yüz bin ruble mi çıktı?

— Yüz bin değilse bile elli bin çıktı bizim ikramiyeli devlet tahviline.

— Hanginizin tahvili kazandı?

— Otomobil kulübünün ortaklaşa aldığı tahvillerden biri kazandı.

— Demek oluyor ki, kazandığınız bu parayla üç araba birden aldınız.

— Görüyorsunuz ya, söylediğiniz gibi oldu.

— Vallahi çok şanslısınız. Ne dersiniz, belki de size bir başkan gerekli. Böyle bir genç tanıyorum. Ağzına içkinin damlasını koymaz.

— Hangi başkandan söz ediyorsunuz?

— Yaptığınız bu geziyle yakından ilgilenecek, akıl danışılacak, çetrefil konularda kolayca işin içinden çıkacak bir başkan. Nasıl, böyle birini istemez misiniz?

— Sizi anlıyorum ama böyle birine ihtiyacımız yok.

— İyi düşünün.

— Yok, istemiyoruz. Tabelacı, ressam filan da istemiyoruz.

— Öyleyse bana on ruble borç verin.

— Avdotin. Şu adama bir iyilik yapalım. Benim hesabımdan kendisine üç ruble ödeyin. Alındıya gerek yok. Ortak hesaba yazmayalım bunu.

— Vereceğiniz para az ama gene de kabul ediyorum. Durumunuzu anlamıyor değilim. İkramiyeden yüz bin çıksaydı, seve seve on ruble borç verirdiniz. Ama ne yapalım, yalnız elli bin kazanmışsınız. Gene de teşekkürler.

Ostap böyle dedikten sonra nazikçe şapkasını çıkardı. Persitski de aynı nezaketle şapka çıkardı. Ostap saygılı bir tavırla eğilip selam verdi. Persitski de saygılı bir eğilmeyle karşılık verdi. Ostap “Güle güle gidin!” anlamında elini salladı. Direksiyon başında oturan Persitski de el salladı. Persitski üç otomobili dolduran şen şakrak arkadaşlarıyla birlikte az sonra parlak geleceklere doğru açılacaktı. Ostap ise yanında aptal ortağıyla tozlu yollarda kalacaktı.

Ostap şu soruyu sordu iş arkadaşına:

— Nasıl, adamların gezileri güzel geçiyor, öyle değil mi?

Yolculukları süresince hep yaya yürüyen İppolit Matveyeviç çeşitli marka arabalara rastladığı için iş bilir bir tavırla;

— Güney Kafkasya Otomobil Üretim ve Pazarlama Ortaklığı’nda ya da özel bir şirket olan “Motor”da çalışsak biz de onlar gibi güzel arabalarla gezerdik, dedi. Adamları tanımadığım için az kaldı dans gösterisi yapmak üzere yanlarına gidecektim.

— Ah, zavallı dostum, zaten kıt olan aklınız yakında tümüyle uçup gidecek. Güney Kafkasya Otomobil Üretim ve Pazarlama Ortaklığı’nın bu işle ne ilgisi var? Adamlar ikramiyeli devlet tahvili çekilişinden elli bin ruble kazanmışlar. Yaptıkları işten öyle gurur duyuyorlar ki, neşelerinden yanlarına varılmıyor. Ama paralarını götürüp külüstür arabalara yatırmışlar,

o başka. İkimiz kaynananızın pırlantalarını bulur bulmaz elimize geçecek parayı daha akılıca harcayacağız, öyle değil mi?

Zengin olur olmaz yapacakları güzel işlerin hayaliyle iki ortak Passanaur köyünden ayrıldılar. İppolit Matveyeviç kendine birkaç çift çorap alacak, sonra Avrupa gezisine çıkacaktı. Ostap'ın düşleri ise Mavi Nil üzerinde baraj kurmak, Riga da bir kumar merkezi açıp şubelerini çeşitli bölgelere yaymak türünden daha geniş boyutluydu.

Üç gün öğleye doğru iki kafadar Ananur, Duşet, Tsilkan gibi can sıkıcı, toz-toprak içindeki yerleşim birimlerini geçerek Gürcistan'ın eski başkenti Mtshet'e vardılar. Kura ırmağı burada yön değiştirip Tiflis'e kıvrılıyordu.

Akşam sularında Zemo-Avçal hidroelektrik santralını geride bıraktılar. Gölün kıyısında cam, su, elektrik ışığı hep birlikte pırıl pırıl parlıyordu. Coşkun Kura'nın yüzeyi parlak elektrik ışığını aynı parlaklıkla bir kere daha yansıtmaktaydı.

İki kafadar baraj yakınlarında bir köylüyle ahbap oldular. Adam onları at arabasına bindirip gecenin 11'inde Tiflis'e dek götürdü. Başkentliler sıcaktan bunaldıkları için günün bu saatinde kendilerini caddelere, sokaklara atarlardı.

Şota Rustaveli caddesini arşınlamaya başlayan Ostap;

— Tiflis güzel bir kente benziyor, dedi. Kisa, şey, biliyor musunuz...

Konuşmasını birdenbire yarıda kesti. Çünkü önlerinde ilerleyen bir adamın arkasından hızla yetiştikten sonra onunla hararetli bir söyleşiye dalmıştı.

Az sonra Ostap iş arkadaşının yanına döndü, parmağıyla başkanın böğrünü dürterek;

— Bu adamı tanımadınız mı? diye sordu. "Odessa fırıncılar birliği-Moskova simitleri" ortaklığının patronu. Kisliyarski'yi nasıl tanımazsınız? Gelin, onun yanına gidelim. Ne kadar çelişkili de olsa siz yeniden düşünce devi ve Rus demokrasisinin babası olacaksınız. Avurdunuzu şişirip bıyıklarınızı oynatmayı unutmayın. Korkmanıza gerek yok, bıyıklarınız yeterince uzadı sayılır. Şansın bu kadarına da pes doğrusu! Şu adamdan az sonra beş yüz papel koparmazsam yüzüme tükürün. Hadi, hadi, kaçırmayalım bu fırsatı!

Gerçekten iki ortağın biraz ilerisinde korkudan yüzü açık mora çalan Kisliyarski duruyordu. Sırtında ipekli kumaştan kum rengi bir giysi vardı. Ostap, Kisliyarski'nin yanına sokularak;

— Sanıyorum yanımdaki şu beyi yakından tanıyorsunuz, dedi sesini yükseltmeden. Kendisi bir zamanlar imparatorun yakınında bulunmuştur. Düşünce devi ve Rus demokrasisinin babası. Ama siz onun üstündeki giysinin yıpranmışlığına bakmayın. Tanıyanlardan gizlenmek için böyle giyiniyor. Üçümüz birlikte gözlerden ırak bir yere gidelim. Sizinle konuşmamız gerekiyor.

Stargorod'da yaşadığı olayların sarsıntısından yeni kurtulan Kisliyarski neye uğradığını şaşırmış durumdaydı. Simit ve çörek işlerindeki durgunlukla ilgili bir şeyler geveledikten sonra önündeki ilk vagona atladı, gizli derneğin yetkili üyeleriyle birlikte tepesinde güzel bir lokanta bulunan Davut dağına doğru yükselmeye başladılar. Bindikleri araç raylar üzerinde çelik halatla çekilen bir teleferik katarıydı. Binlerce ışığın aydınlattığı Tiflis yavaş yavaş cehennemin dibini boyladı. Gizli dernek üyeleri kendilerini yıldızlara doğru yükseliyormuş gibi hissediyorlardı.

Yemek yemek için geldikleri lokantanın masaları çayırlar üzerine konulmuştu. Orkestra kulak tırmalayıcı bir sesle müzik çalıyor, ana-babasının mutlu bakışları altında ortaya çıkan bir kız çocuğu kendi kendine lezgin dansı oynuyordu.

Ostap;

— Söyleyin de masamıza bir şeyler getirsinler, dedi.

Bu işlerde deneyimli biri olan Kisliyarski'nin seslenmesi üzerine masaya şarap, yeşillik ve otlu peynir koydular.

— Koskoca lokantada yiyecek başka şey kalmamış mı? Adamları yeniden çağırır mısınız, lütfen! Bakın, yoldaş Kisliyarski, saygıdeğer İppolit Matveyeviç ile ikimizin başından geçen acı olayları size anlatsam bugüne kadar nasıl sağ kaldığımıza şaşarsınız.

Kisliyarski, "Gene başladı. Bu adamlardan çektiklerim ne zaman son bulacak? Ne diye Kırım'a gitmedim de kalkıp buralara geldim? Ah, bende kafa mı kaldı ki! Karım Henriyetta da Kırım'a gitmemi söylemişti," diye geçirdi içinden.

Bununla birlikte derneğin iki yetkilisi karşısında süt dökmüş kedi gibi süklüm püklüm oturuyordu. Bu arada garsonlara iki porsiyon şiş kebap getirmelerini söylemeyi unutmadı.

Ostap çevresine bakınarak sesini iyice alçalttı.

— Durumumuzu size kısaca açıklamak zorundayım, bay Kisliyarski. İki aydır bizi yakından izliyorlar. Öyle sanıyorum ki, gizlendiğimiz daireye pusu kurdular. İkimiz için intihar etmekten başka çıkar yol kalmadı.

Kisliyarski'nin yanakları buz gibi soğudu.

— Böyle son derece kaygı verici bir ortamda sizin gibi sözüne bağlı bir yurtseverle karşılaşmaktan ötürü çok mutluyuz.

Sioni köyü yakınlarında ekmek parası için lezgin dansı yaptığını unutmayan düşünce devi gururlu bir sesle;

— Hımm, öyledir. Arkadaşım doğru söylüyor, diye homurdandı.

— Sizin yardımınızla düşmanı alt edeceğimize inanıyoruz. Bir toplu tabanca vereceğim zatınıza.

— Tabanca istemem, diye kestirip attı Kisliyarski.

Az sonra anlaşıldı ki, çok istediği halde borsa başkanının silahlı çatışmada yer alması olanaksızdı, çünkü askerlik işlerinden anlamayan biriydi. Borsa başkanlığına seçilmesinin asıl nedeni işte buydu. Rus demokrasisinin babasını kurtarma eyleminde silahıyla katkı sağlamasa bile elinden gelen mali yardımı esirgemeyecekti. (Kendisinin de eski bir ekim devrimi yandaşı olduğu unutulmamalıydı.)

Mis kokulu şiş kebabı yanında tatlı kipiani şarabını iştahla mideye indiren Ostap, Kisliyarski'nin söylediklerinden gurur duydu.

— Biliyordum, yurdumuzun sadık dostu olduğunuzu biliyordum. Beş yüz ruble mali yardımda bulunursanız düşünce devi kesinlikle kurtulacaktır.

— Şey, iki yüz elli ruble versem düşünce devinin kurtulmasına yetmez mi?

Ostap, İppolit Matveyeviç'in dut yemiş bülbül gibi suskun oturmasına daha fazla dayanamadığı için ayağının ucuyla adamcağıza bir tekme attı.

Eski soylular başkanı hemen toparlandı.

— Böyle konularda pazarlık söz konusu olamaz, diye söylendi kararlı bir sesle.

Bu sözlerin ardından uyluğuna bir tekme daha yedi. Bunun anlamı, “Aferin, Kisa, gerekli dersi almışsın!” demekti.

Kisliyarski düşünce devinin konuştuğunu ilk kez duyuyordu. Bu duruma öylesine şaşırdı ki, gık demeden beş yüz rubleyi çıkarıp verdi. Sonra masanın hesabını ödedi, başının ağrıdığını ileri sürerek iki kafadarı kendi başlarına bıraktı. Yarım saat sonra Stargorod’a, karısına şu telgrafı çekmek zorunda kaldı.

TAVSİYENE UYARAK KIRIMA HAREKET EDİYORUM HER OLASILIĞA KARŞI ÇOK AMAÇLI SEPETİMİ HAZIRLA

Uzun süreli yoksunluklar Ostap Bender’de boşluğu doldurmak için her zaman büyük istek uyandırırdı. Bu sefer de öyle oldu, uzun süredir ağzına içkinin damlasını koyamayan teknik yönetici hazır lokantaya gelmişken kendinden geçinceye değin votka içti ve otel dönüşü az kalsın teleferikten aşağı yuvarlanıyordu. Ertesi gün çoktandır düşünü kurduğu başka bir şey daha yaptı, çarşıya çıkıp kendine iri benekli, boz renkli bir takım giysi aldı. Havanın sıcak olması dolayısıyla buram buram terlemekle birlikte gün boyu yeni giysisini sırtından çıkarmadı. İppolit Matveyeviç de hazır giyim mağazasından kendisi için seyrek dokumalı yazlık giysi ile hangi yat kulübünün olduğu anlaşılmayan, kokardı armalı bir denizci şapkası seçti. Adamcağız yeni giysileri içinde tıpkı göreve yeni başlamış gemi kaptanlarına benziyordu. Bedeni birden dikleşti, yürüyüşüne kararlılık, duruşuna güven geldi.

Ostap soylular başkanına duyduğu hayranlığı şöyle dile getirdi:

— Hey, babalık, birinci sınıfsınız vallahi! Kadın olsam sizin gibi erkek güzeli bir adama her zamanki fiyatımdan yüzde sekiz indirim yapardım. Eh, şimdi çulumuzu düzelttiğimize göre bundan böyle eğlenip günümüzü gün edeceğiz. Nasıl, Kisa, gidip biraz gönlümüzce eğlenelim mi? Ne dersiniz?

— Ama yoldaş Bender, tiyatrodaki sandalye ne olacak? Onu ele geçirmenin bir yolunu bulmayacak mıyız?

Kaldıkları “Oriant” otelinin geniş odasındaki sandalyeyi kaptığı gibi dansa kalkan Ostap;

— Ho-ho! Bana nasıl yaşayacağımı öğretmeyin! dedi. Cebimde yeterince param var, her istediğimi yaparım. Ayrıca cömert bir adamım ben. Size yirmi ruble ile kenti yağmalamanız için üç gün süre veriyorum. Şu anda büyük komutan Suvorov var karşınızda. Hadi gidin, gönlünüzü eğlendirin, her yeri yakıp yıkın!

Ostap kalçasını sallaya sallaya şu şarkıyı söylüyordu:

Akşam çanı, akşam çanı,
Ne çok düşündürüyor insanı!

İki ortak bir hafta boyunca kafaları çektiler. Vorobyaninov’un kaptan şapkası çeşitli renklerde şarap lekelerine bulandı, Ostap’ın takım giysisinin benekleri ise elma iriliğine ulaştı.

O haftanın sonunda çakırkeyif Ostap nereden aklına estiyse bir “Doğunun Şafağı” gazetesi aldı, yaprakları çevirip birkaç yeri okuduktan sonra ortağına şunları söyledi:

— Sarhoşluğa bugün son veriyoruz! Şu yazıyı size de okuyayım mı, sayın büyüğüm? Bakın, akıllı adamlar neler yazmış?

TİYATRO HABERLERİ

Kolumb tiyatrosu 3 Ekim’de Tifliste’ki gösterilerini tamamladıktan sonra Kırım turnesine çıkmıştır. Moskova’da yeni tiyatro mevsimi başlayıncaya kadar temsillerini Yalta’da sürdürecektir.

— Gördünüz mü, size söylememiş miydim? dedi Vorobyaninov.

— Bana ne söylediniz ki? Ne söylediğinizi anımsamıyorum.

Ostap’ın canı çok sıkkındı. Tiflis’e gelmelerinin asıl amacını nasıl da unutuvermişti! Sandalyenin peşine düşmeyi bırakıp keyfe dalmanın zamanı mıydı? İşte, unutkanlığının sonucunda Kırım yarımadasına gitmek zorunda kalmışlardı. Batum’a iki tren bileti aldılar, sonra da “Pestel” vapurunda ikinci mevki iki yer ayırttılar. Vapur 7 Eylül saat 23.00’da Odessa’ya hareket edecekti.

Eylül'ün 10'unu 11'ine bağlayan gece sert bir fırtına çıktı, "Pestel" Anapa'ya uğramaksızın, doğrudan doğruya Yalta'ya gitmek üzere rotasını açık denize kırdı. O gece İppolit Matveyeviç gemideki kamarasında garip bir düş gördü.

Düşünde Stargorod'daki konağının caddeye bakan balkonunda başında kaptan şapkasıyla ayakta dikiliyor, balkonun altında toplanan kalabalığa bir konuşma yapmaya hazırlanıyordu. Tam o sırada büyük bir vinç, yukardan ayaklarının dibine iri benekli bir domuz bıraktı.

Derken, ansızın ortaya çıkan kapıcı Tihon, sırtında takım giysi, domuzu arka ayaklarından yakalayarak ona şunları söyledi:

— Anasını sattığımın dünyası! "Periler" tabuta püskül filan koymaz. Siz koyar mı sanıyorsunuz?

İppolit Matveyeviç, nereden eline geçtiyse, elindeki hançeri domuzun böğrüne sapladı, açılan yaradan balkonun çimento tabanına pırlantalar saçılmaya başladı. Çimentoya düşen pırlantalar havaya sıçrıyor, çatırtıları onu rahatsız ediyordu. Sonunda çatırtılar kulaklarında dayanılmayacak derecede yankılanmaya başladı.

İppolit Matveyeviç birden gözlerini açtı, azgın dalgalar geminin lombozunu şiddetle dövüyordu.

Sabah Yalta limanına girdiklerinde fırtına dinmişti, ama havada bunaltıcı bir sıcak vardı. Deniz tutmasından kurtulan İppolit Matveyeviç, geminin bordasındaki çanın dibine gelerek Slav nakışlarıyla süslü bu sanat yapıtını incelemeye koyuldu. Bir ara rıhtıma baktığında küçücük dükkânlar ile yüzer lokantaların kıyı boyunca müşteri beklediklerini gördü. İskelenin arkasına tentesi işlemeli faytonlar, otomobiller, otobüsler sıra sıra dizilmişti. Taş gibi kızlar ellerindeki şemsiyeleri döndürüyorlar, gelip geçenlere mendil sallıyorlardı.

Rıhtımın sıcaktan cayır cayır yanan taşlarına ilk adımlarını atanlar bizim iki kafadar oldu. Vapur yolcularını karşılayanlar ile meraklılar topluluğu arasından ipekli takım giymiş bir adam hızla kalabalığın içinden sıyrıldı, liman bölgesinden bir an önce uzaklaşmak amacıyla çıkış kapısına doğru yürüdü. Ancak çok geç kalmıştı. Keskin atmaca gözlü büyük düzenbaz bir bakışta adamı tanıdı.

— Vorobyaninov, beni bir dakika bekleyin, dedikten sonra öyle hızlı koştu ki, birkaç saniyede adamın arkasından yetişti.

Geri döndüğünde elinde yüz ruble tutuyordu.

— Daha fazlasını vermiyor. Çok ısrar etmedim zaten, zorlasam belki cebinde Stargorod'a dönecek parası kalmazdı.

Gerçekten de Kisliyarski büyük düzenbazdan yakasını kurtarır kurtarmaz bir arabaya atladığı gibi doğruca Sivastopol'a yollandı, oradan da üçüncü mevki biletle ilk trene atlayıp soluğu Stargorod'da aldı.

İki ortak bütün günü otelde geçirdiler. Çırılçıplak soyunup odanın döşemesinde oturdular, sıcaktan bunaldıkları için ikide bir duşun altına koştular. Ancak su çaydanlıkta ısıtılmış gibi sımsıcaktı. Yalta sokakları güneşte cayır cayır yanıyordu. Hava öylesine bunaltıcıydı ki, koca kentin eriyerek denize akacağını sanırdınız.

Vakit akşamın 8'ini bulunca iki ortak dünyadaki bütün sandalyelere söve söve sıcaktan şişmiş ayaklarına pabuçlarını geçirerek tiyatronun yolunu tuttular.

O akşam oynanan "Evlenme" piyesinde amuda kalkan Stepan az kaldı sıcaktan bayılıp "pat" diye düşecekti. Agafya Tihonovna telin üstünde yürürken, üstünde "Podkolesin'i istiyorum" yazısını taşıdığı şemsiyeyi terleyen elinde güçlükle tutuyordu. Gün boyunca susuzluğu geçmemişti, kadıncağızın o anda tek istediği, buz gibi soğuk su içmekti. Seyirciler de bulsalar kana kana buzlu su içerlerdi herhalde. Belki de o yüzden olacak ya da Stepan'ın rol gereği tavadan sıcak sıcak yumurta tıkınmasından tiksindikleri için piyesi hiçbiri beğenmedi.

İki kafadar gördüklerinden dolayı kıvançlıydılar. Çünkü kendi sandalyeleri gösterişli üç yeni koltukla birlikte sahnede sapasağlam durmaktaydı.

Localardan birine gizlenen kafadarlar bitmek bilmeyen piyesin sona ermesini dişlerini sıkarak beklediler. En sonunda temsil bitti, izleyiciler evlerine dağıldılar, özgür kalan oyuncular serinlemek için her biri kendi köşesine koştu. Tiyatroda yalnızca iki kişi kalmıştı; bunlar, sandalye arama şirketinin hepinizin yakından tanıdığı iki ortağından başkası değildi. Tam bu sırada bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı, bunalan kent halkı kendilerini sokağa attılar.

Ostap;
— Arkamdan yürüyün, Kisa, dedi. Bir terslik olur da tiyatrodan ayrılmadan yakayı ele verirsek başka bir kentten geldiğimizi, buraları tanımadığımızı söyleyeceğiz.
Birbirlerinden ayrılmadan sahneye çıktılar, önlerini görmek için üst üste kibrit çaktıkları halde gene de hidrolik baskı makinesine birkaç kes toslayarak sahnenin her yerini didik didik aradılar.
Sandalyeyi hiçbir yerde göremeyen büyük düzenbaz, merdivenden üst kata, dekorların bulunduğu bölüme çıktı.
— Buraya gelin, diye bağırdı az sonra ortağına.
Vorobyaninov kollarını kanat gibi sallaya sallaya teknik yöneticinin çağırdığı yere doğru seğirtti. Onun yanına vardığında Ostap bir kibrit daha çaktı.
— Gördünüz mü, işte şurada...
Gambs ustanın el emeği ile üstünde “Podkolesin’i istiyorum” yazısı bulunan şemsiye karanlığın içinden öne çıkmıştı.
— İşte, geçmişimiz de, bugünümüz de, geleceğimiz de, hepsi burada... Kibrit yakarak önümü aydınlatın, Kisacığım. Ben vakit geçirmeden işe koyulayım.
Penseyi çıkarmak için elini cebine soktu. Elinde penseyle sandalyeye doğru uzandı.
— Hadi, kibrit çakın, sayın büyüğüm.
Vorobyaninov tam kibriti yakmıştı ki, sandalye kendiliğinden yana sıçradı, belki inanmayacaksınız ama, iki ortağın şaşkın bakışları arasında yer yarılarak yerin dibine gömüldü.
İppolit Matveyeviç elinde olmaksızın;
— Anneciğim! diye bağırdıktan sonra başını duvara çarptı.
Pencere camları şangır şungur parçalanarak çerçevelerinden aşağı döküldü; şemsiye, üzerindeki “Podkolesin’i istiyorum” yazısıyla birlikte fırtınaya yakalanmışçasına pencereden dışarı fırlayıp deniz yönünde uçtu. Tepesine kontrplak duvar düşen Ostap boylu boyunca yere yuvarlandı.
Gece yarısı saat 12’yi 12 dakika geçiyordu. Yaşanan olay 1927’deki büyük Kırım depreminin ilk sarsıntısıydı.

Dokuz şiddetindeki sarsıntı yarımadaya getirdiği sayısız felaketler yanında iki ortağın mücevherlerini de ellerinden kapmıştı.

Neye uğradığını şaşıran İppolit Matveyeviç;

— Yoldaş Bender! Nedir başımıza gelenler? diye bağırdı korku içinde.

Ostap aynı durumdaydı. Sürekli hedefe koştuğu yolda şimdi de deprem çıkmıştı karşısına. Engellerin hepsini de aşıp gelmişti bugüne, ama deprem gibi bir olayı ilk kez yaşıyordu.

Vorobyaninov;

— Nedir bu başımıza gelenler! diye bağıradursun sokaklardan da çığlıklar, gürültü patırtılar, koşuşturma sesleri geliyordu.

Kendini toparlayan Ostap bağırmaya başladı:

— Şu anda yapacağımız tek şey, duvarlar üzerimize yıkılmadan bir an önce kendimizi dışarı atmak olmalı! Çabuk! Çabuk! Elinizi bana verin, babalık!

Böylece iki ortak birlikte çıkışa doğru koştular. Asıl şaşılacak olay şu ki, sahneden hızla dışarı koştukları sırada Gambs ustanın eserini arkası üstü devrilmiş olarak yollarının üstünde sapasağlam durduğunu görmesinler mi? İppolit Matveyeviç köpek havlaması gibi sesler çıkararak sandalyeyi kaptığı gibi koşmasını sürdürdü. Bir yandan da;

— Penseyi bana verin! diye bağırıyordu ortağına.

— Tüh, siz aklınızı kaçırmışsınız babalık! Tavanın her an tepemize çökeceğini düşünmüyorsanız benim elimden ne gelir? Çabuk dışarı! Çabuk!

— “Penseyi verin!” diyorum size!

Ortağının aklını kaçırmışlığı karşısında Ostap başka ne yapabilirdi?

— Canınız cehenneme! diye bağırdı. Sandalyenizle ne yaparsanız yapın! Sorumluluk benden gitti. Yaşamımı çöplükte bulmadım ben!

Ostap söyleyeceğini söylemiş olarak çıkış kapısından dışarı koştu. İppolit Matveyeviç de bir yandan köpek gibi havlayarak, sandalye elinde, Ostap’ın arkasından seğirtti.

Tam sokağın ortasına varmışlardı ki, yer yerinden bir daha oynadı, tiyatro binasının çatısından patır patır kiremitler döküldü, iki kafadar az önce geçtikleri yere hidrolik baskı makinesinin gümbürdeyerek düştüğünü gördüler.

Bender soğukkanlılığını yitirmemişti.

— Şimdi sandalyeyi verin bana, dedi. Çoktandır taşımaktan yorulmuşsunuzdur.

— Niçin verecekmişim? Vermem!

— O da ne demek oluyor? Yoksa gemide ayaklanma mı çıktı? Hadi, verin şunu! Söylediğimi duydunuz mu?

İppolit Matveyeviç dört bir yandan gelen çatırtıları, çığlıkları, hıçkırıkları bastıran sesiyle;

— Hayır, vermem! Sandalye benim! diye haykırdı.

— Öyleyse alın ödülünüzü, çürük ayakkabı!

Ostap böyle diyerek ortağının ensesine elinin tersiyle bir şamar indirdi.

Tam o sırada bir itfaiye ekibi canavar düdüğü çalarak yanlarından geçti gitti. İtfaiye arabasının meşalelerinin aydınlığında teknik yöneticinin yüzündeki korkunç anlatımı gören Vorobyaninov teslim bayrağı çekerek sandalyeyi hemen vermek zorunda kaldı.

— İşte şimdi oldu. Ayaklanma bastırılmıştır. Tutun şu sandalyeyi de peşimden ayrılmayın. Değerli eşyanızın sorumluluğu sizin üzerinizdedir. Elli şiddetinde deprem olsa bile onu sizden sapasağlam isterim. Anlaşıldı mı?

— Anlaşıldı.

İki ortak ortalıkta şaşkın şaşkın dolaşan kalabalıkla birlikte bütün geceyi üstü açık yerlerde geçirdiler. Her an yeni bir sarsıntı olabilir korkusuyla kimse çatı altına girmek istemiyordu.

Şafak sökerken ikisinin de korkusu biraz yatıştı. Yakınında yıkılacak bir duvar, işine engel olabilecek bir insan görmeyen Ostap kuytu bir köşe bulur bulmaz sandalye parçalama işine girişti.

Oturağın kaplaması söküldü, Ostap ellerini yayların arasına sokup içini bir güzel boşalttı, ancak ellerine bu sefer de bir şey geçmedi. Sandalyede bir tanecik bile pırlanta yoktu. O gecenin, aydınlık şafağın eziyetlerine daha fazla dayanamayan İppolit Matveyeviç, sıçanların yaptığı gibi acı bir kahkaha koyuverdi.

Üçüncü sarsıntı işte tam bu sırada geldi. Yer, ortasından yarılıp ikiye ayrıldı, birinci sarsıntının acıyıp bir şey yapmadığı, ama insanoğlunun

acımasızca parçaladığı değerli sandalyeyi bir anda yutuverdi. Zavallı sandalyenin kaplamasının çiçekleri, toz bulutu arasından yüzünü gösteren yeni doğmuş güneşe son kez nasıl da sevimli sevimli gülümsüyordu?

İppolit Matveyeviç dört ayak üstüne durdu, yıpranmış yüzünü boz bulanık kızıl güneşe çevirerek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Onun ağlamasına dayanamayan büyük düzenbaz pat diye yere düşüp bayıldı. Yeniden ayılarak ayağa kalktığında Vorobyaninov'un morarmış, kıllarla kaplı zavallı suratını gördü. İppolit Matveyeviç artık kendinde değildi.

Ostap tifodan yeni kalkmış birinin sesiyle;

— Şimdi şansımız yüzde yüze çıktı, dedi. Gerçi son sandalye (sandalye sözünü işitir işitmez İppolit Matveyeviç yeniden kendine geldi) Leningrad garında kayboldu ama onun da elimizdeki son sandayle gibi yerin dibine geçeceğini düşünemiyorum. Bu durumda oturum devam ediyor!

Yakınlarda bir yerde bir tuğla duvarın gürültüyle çöktüğünü işittiler. Bir vapur uzun uzun düdük çaldı.

Başlık XL

SERVET

Ekim ayı sonlarının yağmurlu bir gününde, İppolit Matveyeviç sırtında minik minik gümüş yıldızlarla süslü ay yeleği, İvanopulo'nun odasında bir şeylerle uğraşıp duruyordu. Odada üzerinde çalışılacak bir masa bulunmadığından işini pencerenin önündeki düzlükte görmekteydi. Büyük düzenbaz eski bir afiş ressamı olarak bir kooperatiften iş almış, bunu başardıktan sonra kooperatif konutlarının adreslerinin yazılacağı tabelaları delikli kalıplara göre kesip boyama işini Vorobyaninov'un üstüne yıkmıştı. Moskova'ya geldikleri günden beri, yani neredeyse bir aydır Leningrad garı

çevresinde dolaşarak son sandalyenin izini bulmaya çalıştığı için başka bir şeyle ilgilenmiyordu. Bayan Petuhova'nın mücevherlerinin son sandalyede bulunduğundan kesinlikle emindi.

İppolit Matveyeviç saç tabelaları kalıba göre kesmekte bayağı zorlanıyor, o yüzden çalışırken alnını buruşturup duruyordu. Son altı aydır pırlanta peşinde koşmaktan bütün el alışkanlığını yetirmişti.

Zavallı adam geceleri düşünde sürekli sıradağlar, dağların yamaçlarında garip garip ışıklı panolar görmekteydi. Kalçalarını oynatarak karşısında sağa-sola koşturup duran İznurenkov, devrilen kayıklar, boğulan insanlar, gökten yağan tuğlalar, yer yarılıp yerin altından çıkan kükürtlü dumanlar da eksik olmuyordu düşlerinden.

Zamanının çoğunu İppolit Matveyeviç'in yanında geçiren Ostap onda bir değişiklik görmemekle birlikte eski soylular derneği başkanı son günlerde bayağı değişmiş bulunuyordu. Yürüyüşü başkalaşmış, gözlerindeki parıltı garip bir anlama bürünmüş, uzayan bıyıkları bile yatay durmaktan vazgeçip yaşlı kedilerinki gibi dikleşmişti. Değişiklik yalnız dış görünüşünde değildi. Davranışlarına bile eskiden onda kimsenin görmediği bir kararlılık, bir katılık gelmişti. İç dünyasındaki bu değişikliğin üç aşamada gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bunlar, Vasyukinli satrançççıların yumruklarından son anda yara-bere almadan kurtulması, Piyatigorsk'ta bulundukları sırada "Çiçeklik"te katlanmak zorunda kaldığı dilencilik denemesi, son olarak da başlarına gelen deprem olayıydı. Depremde adamcağız fazla bir zarar görmemekle birlikte, ortağına karşı gizli gizli kin beslemeye başlamıştı.

Son zamanlarda kuşkularından kurtulamıyordu. Ostap son sandalyeyi ele geçirip mücevherleri aldıktan sonra onu yalnız bırakarak kaçıp gidecekmiş gibi bir kaygı içindeydi. Bu kuşkularını ortağına açmak isterdi elbette, ancak onun sert karakterini, yumruklarının acısını bildiği için sesini çıkaramıyordu. Boyadığı tabelalarda yazı yanlışlarını kör usturayla kazıyıp düzeltirken kahrından kendini yiyordu. Ostap'ın gittiği yerden bir daha dönmeyeceğini, eski soylular birliği başkanı olarak kendisinin yalnız başına kalıp bir köşede acından gebereceğini kafasından atamıyordu.

Oysa Ostap uzun zamandır sevinçli haberler getirmemekle birlikte her akşam gittiği yerden geri dönüyordu. Enerjisi, neşesi bitmek bilmeyen bir

gençti, sürekli umut içindeydi, sandalyeyi kesinlikle bulacağını sık sık söylüyordu.

İppolit Matveyeviç bölmede tek başına çalıştığı bir gün ayak patırtıları duyarak irkildi. Az sonra birisi koridordaki yanmaz kasaya çarptı, bunun ardından kontrplak kapı ardına kadar açıldı ve büyük düzenbaz birdenbire eşikte gözüktü. Genç ortağı terin-suyun içinde kalmıştı, yanakları alev alev yanıyordu.

İçeri girerken;

— İppolit Matveyeviç! İppolit Matveyeviç! diye haykırdı.

Vorobyaninov daha bir şaşırdı. Kendisini her zaman adı ve baba adıyla çağırmayan teknik yöneticinin bu haykırışının ne anlama geldiğini biliyordu.

— Nasıl? Buldunuz mu? dedi.

— Evet, evet, tam söylediğiniz gibi. Buldum, Kisa! Kahrolası, buldum aradığımız o değerli nesneyi!

— Sesinizi yükseltmeyin. Herkes işitecek...

— Peki, peki, sesimi yükseltmeden konuşacağım. Buldum, Kisa, isterseniz hemen gidip getireyim. Demiryolcular derneğine vermişler, yeni dernek binasının satranç odasında duruyor. Dün gözlerimle gördüm sandalyeyi. Nasıl bulduğuma gelince... Bilseniz, ne büyük zorluklar çektim! Birçok rastlantının bir araya gelmesi sonunda yerini keşfettim. Böyle bir işi herkes başaramaz. Sözün kısası, birinci sınıf bir çalışmaydı.

Ostap iş arkadaşının ceketini sırtına almasını beklemeden koridora fırladı. Vorobyaninov odadan çıktığında çoktan sokağa inmiş bulunuyordu. İki kafadar birbirlerine sorular sorarak yağmurdan ıslanmış sokaklardan Kalança alanına doğru koşmaya başladılar. Tramvaya binmek bile akıllarına gelmemişti.

Neşesi eksilmeyen Ostap durmadan gevezelik ediyordu:

— Babalık, biliyor musunuz, şu berbat kılığınızla tıpkı ayakkabı tamircilerine benziyorsunuz. Kim böyle giyinir, Kisa? Oysa size kolalı gömlek, ipek çoraplar, elbette ki silindir şapka yakışır. Soyluluğunuzu bakışlarınızdan okuyorum, sayın büyüğüm. Söyler misiniz, zamanında gerçekten soylular birliği başkanlığı yaptınız mı?

Ostap demiryolcular derneği satranç odasında cakalı cakalı duran sandalyeyi ortağına gösterdi. Bu cakalı meretin Gambs ustanın elinden çıktığı nasıl da belliydi! Oturağının içinde en değerli mücevherleri sakladığı için gurur duyuyor gibiydi.

Sandalyeyi gördükten sonra iki ortak yeniden koridora çıktılar. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Ostap kışa girmeden çerçeve aralıkları macunla sıvanmış pencerelerden birine yaklaştı. Sonra da çift çerçevesinin arkasındaki sürgüleri yuvasından çıkardı.

— Geceleyin istediğimiz saatte gelip işte bu pencereden içeri gireceğiz. Sakın unutmayın, ana kapıdan sonraki üçüncü penceredir bu.

İki kafadar kendilerine halk eğitim müdürlüğü temsilcileri süsü vererek derneğin odalarında epey zaman dolaştılar. Salonların zenginliğine, odaların döşemesinin güzelliğine şaşırmaktan kendilerini alamıyorlardı.

Ostap;

— Vasyuki'de böyle bir sandalyede oturarak maç yapsaydım kimseye tek oyun vermezdim, dedi. Çünkü içimdeki coşkuyla karşıma çıkan herkesi mat ederdim. Neyse, gidelim artık buradan. Zulada daha yirmi beş rublemiz duruyor. Bu geceki çalışmamızdan önce gidip birayla güzel bir kafa çekelim, sonra da rahatça yatıp uyuruz. Bira lafı neşenizi kaçırmamıştır, sanırım. Korkmayın, yarın elimize bol para geçince istediğimiz kadar şampanya içerek bunun acısını çıkarırız.

Birahaneden çıkıp Sivtsev Vrajek semtine giderlerken Ostap son derece neşeliydi, gelip geçen herkese takılıyordu. Kolunu çakırkeyif olan yol arkadaşının omzuna dolayarak sevecen bir sokulganlıkla;

— Babalık, sizi ne kadar sevdiğimi bilemezsiniz! dedi. Gene de kazanacağımız paranın yüzde onundan fazlasını vermeyeceğim size. Anlamıyorum, yaşlı bir adam olarak bu kadar parayı ne yapacaksınız?

— Ne mi yapacağım? Öyle şey sorulur mu?

Ostap yüreğinin bütün temizliğiyle bir kahkaha attıktan sonra ortağının ıslak yenine yanağını dayadı.

— Peki, elinize bol para geçince kendinize ne alacaksınız? Hadi, söyleyin, almak istediğiniz güzel bir şey yok mu? Gördünüz mü, güzel bir şeyin düşünü bile kuramıyorsunuz. Öyleyse on beş bin ruble fazlasıyla yeter size... Kocadınız artık, Kisa, çok geçmeden öleceksiniz. Aslında

mücevherlerden hiç pay almasanız da olur. Bana öyle geliyor ki, size yüzde onu da vermemem gerek. Verip de ne olacak sanki? En iyisi, Kisacığım, sizi yanıma yazman olarak alayım. Kırk ruble aylık öderim. Bu para bol bol yeter size. Hafta sonları çalışmaz, dinlenirsiniz. Özel yazmanlık üniforması da benden size armağan olsun. Arada bir bahşiş veririm, emeklilik sigortanızı öderim. Nasıl, önerim hoşunuza gitti mi?

İppolit sert bir hareketle ortağının kolundan sıyrıldıktan sonra ileri yürüdü. Yapılan şakalar onu deliye çevirmişti.

Pembe konağa varmadan Ostap ortağının arkasından yetişti.

— Yoksa gücendiniz mi söylediklerime? Amma da yaptınız, sayın büyüğüm! Şakaydı hepsi. Korkmayın, size seve seve yüzde üç pay vereceğim. Yemin ediyorum, bu kadar para yeter de artar bile...

İppolit Matveyeviç'in suratı iyice asıldı, o suratla İvanopulo'nun bölmesinden içeri girdi. Ostap şakalarına son vermek bilmiyordu.

— Kisacığım, hadi, yüzde üçe razı olun. Bunda kötü bir şey yok ki. Başkası olsa çoktan kabul ederdi. Oda kirası da ödemeyeceksiniz. İvanopulo, Tver'e gitti, bir yıldan önce dönmez Tver'den. İsterseniz uşak olarak alayım sizi yanıma... Bakın, ne güzel odanız var! İçerisi sımsıcak.

Ostap iş arkadaşını yumuşatamayacağını anlayınca tatlı tatlı esnedi, kollarını tavana dek uzatarak gerindi, bu sırada ciğerlerine dolan havayı neşeyle dışarı püskürterek;

— Eh, dostum ceplerinizin ağzını açık tutun, dedi. Yakında pırlantalarla dolacak. Sabah tan atmadan demiryolcular derneğine gidiyoruz. Bence en uygun zaman budur. Gece bekçileri bu saatte mışıl mışıl uyurlar, o yüzden görevlerinden kovuluyorlar. Şimdi yatıp güzel güzel uyuyalım.

Moskova'nın çeşitli semtlerinde topladığı Gams ustanın üç sandalyesini bir araya getirip bunların üstüne dikkatlice uzandı.

— Nasıl, uşağım olmanız için yaptığım son öneriyi beğenmediniz mi? Baştan söyleyeyim, aylığınız dolgundur. Ayrıca cep harçlığı, bahşiş filan... Neyse, şakadır hepsi bunların. Oturum başarıyla sürüyor. Sayın duruşma üyeleri, buzlar çözülmüştür!

Büyük düzenbazın söylediği son sözler oldu bunlar. Az sonra derin bir uykuya daldı. Uykusu öylesine derin ve tasasızdı ki, o gece düşünde hiçbir

şey görmedi.

İppolit Matveyeviç biraz sonra dışarı çıktı. Son derece öfkeliydi, ileriye dönük tek umudu kalmamıştı. Gökte aydede bulut kümeleri arasında seke seke ilerliyordu. Konakların pencerelerinin yağmurdan ıslanmış demir parmaklıkları ay aydınlığında ışıl ışıldı. Sokak lambaları çevrelerini kuşatan yağmur zerreciklerinin donukluğuyla bayağı kaygılı gözüküyordu. "Oryal" adlı birahaneden bir sarhoşu iteleyerek dışarı attılar. Yere kapaklanan adam haykırmaya başladı. İppolit Matveyeviç bunları görünce yüzünü buruşturarak geriye döndü. Şimdi istediği tek şey vardı, o da bütün bu sıkıntılara bir an önce son vermekti.

Birlikte kaldıkları bölmeye girince uyuyan ortağına öfkeyle baktı, gözlüğünün camını sildi, pencerenin önünde duran usturayı aldı. Kazıdığı tabelaların kuru boya döküntüleri usturanın çentilmiş ağzına yapışmıştı. Soylular başkanı usturayı cebine soktu, uyuyan ortağına bakmaksızın yanından geçti, ama düzgün solukları kulaklarında çınlayarak koridora çıktı. Upuzun boşluktan çıt çıkmıyordu. Bölmelerde kalan kiracıların deliksiz bir uykuya daldığı kesindi. Yaşlı adam koridorun göz gözü görmez karanlığında acı acı gülümsedi, bunu yaparken alın derisinin gerilip kıpırdandığını hisseti. Bu garip kıpırtıyı bir daha hissetmek için ikinci kez gülümsedi. Bu sırada aklına lise yıllarında sınıf arkadaşı Pıhteyev-Kakuyev'in istediği zaman kulaklarını oynattığı geldi.

İppolit Matveyeviç alt kata inen merdiven başına kadar kedi adımlarıyla yürüdükten sonra dikkatle çevresini dinledi. Orada da kimsecikler yoktu. Sokaktan at arabalarının teker takırtıları ile atların kaldırıma sert sert çarpan nallarının şakırtısı geliyordu. Soylular birliği başkanı büyük bir tedirginlik içinde bölmeye döndü, Ostap'ın sandalyenin arkasına astığı ceketinin cebinden yirmi beş rubleden geri kalan para ile penseyi aldı, kirlenmiş kaptan şapkasını başına geçirdi, çevresine bir daha kulak kabarttı.

Ostap fazla bir tısıltı çıkarmadan oldukça derin uyumaktaydı. Soluğunu içine rahatça çekip geriye vermesinden akciğerleri ile geniz boşluğunun çok iyi çalıştığı anlaşılıyordu. Soylular başkanı şakağında atan nabzının saniyelik tıktıklarını belirgin bir biçimde hissederek kolunu ileri uzatıp

ceketinin yenini dirseğine değin sıvadı, kolunun açıkta kalan bölümüne kalın bir havlu sardı, kapıya doğru yürüdü, cebinden usturayı çıkardı, odanın boyutlarını gözleriyle şöyle bir ölçtükten sonra lambanın düğmesini çevirdi. Odanın parlak ışığı karardı, içerde yalnızca sokak lambalarından sızan mavimtırak akvaryum aydınlığı kaldı.

— Böylesi daha iyi, diye mırıldandı kendi kendine.

Mışıl mışıl uyuyan iş arkadaşının başucuna yaklaştı, usturayı tutan elini iyice yukarı kaldırdı, çentikli kesicinin ağzını var gücüyle ve yanlamasına Ostap'ın gırtlağına çaldı. Sonra usturayı hızar gibi geri çekerek duvara doğru geriledi. Bolca dökülen suyu emen lavabonun çıkardığı sesler gibi Ostap'ın boğazında acıklı hırıltılar yükseldi. Hızla geriye çekildiği için fışkıran kanlar soylular başkanının bir yerine bulaşmamıştı. Taş duvara sıçrayan birkaç damla kanı ortağının ceketiyle sildi, maviye boyanmış gibi gözüken kapıya birkaç adımda vardıktan sonra bir an geriye dönüp baktı. Ostap'ın gövdesi sanki gerinerek hopladı, bunun ardından sandalyelerin arkalıklarına doğru devrildi. Sokaktan gelen mavimsi ışık tabanda biriken kan gölünü hafifçe aydınlatıyordu.

Soylular başkanı "Bu birikinti de ne? Ha, şimdi anladım. Yoldaş Bender'in kanı bu. O artık öldü..." diye geçirdi içinden.

Fışkıran kanla biraz kirlenmiş bulunan havluyu kolundan çözüp yere attı, usturayı dikkatlice yere bıraktı, kapıyı arkasından çektikten sonra hızla oradan uzaklaştı.

Sokağa indiğinde suratı bir karış asıktı. "Yüzde üç olur muymuş? Mücevherlerin hepsi benim..." diye söylene söylene Kalança alanına doğru yürüdü.

Demiryolcular derneğine varınca ana kapının sırasındaki üçüncü pencerenin önünde durdu. Yeni binanın pencere camları, söken şafağın aydınlığını ayna gibi yansıttığı için boz renkli inci gibi parlıyorlardı. Sabahın bu ilk saatlerinde manevra yapan lokomotiflerin düdükleri boz bulanık puslu havada boğuk boğuk geliyordu.

Soylular başkanı bir sıçrayışta üçüncü pencerenin üstündeki çıkıntıya tutundu, açılır-kapanır çift çerçeveyi arkaya itti, boşluktan içeri girdikten sonra fazla gürültü çıkarmadan aşağıya atladı.

Koridorda yaptığı ilk iş satranç odasını bulmak oldu. Tan yerinden içeri sızan bozumsu aydınlıkta odaları dolaştı, duvarlardan birinde asılı duran Emmanuel Lasker'in fotoğrafına başını çarpınca nerede bulunduğunu anladı. Aradığı sandalye hemen oracıktaydı. Acele etmeden değerli nesneye yaklaştı. Acele etmesine gerek yoktu zaten, kimse onu kovalamıyordu. Büyük üstad Ostap Berder, Sivtsev Vrajek semtindeki pembe konakta sonsuz uykusunda uyuyordu nasıl olsa...

Soylular başkanı döşemeye oturdu, sandalyeyi damarlı bacaklarının arasına aldı, usta bir dişçinin becerikliliğiyle bakır çivileri sandalyenin oturağından tek tek sökmeye başladı. İngiliz basması ile bunun altındaki hasır kaplama çekilip alınmaya hazırdı.

Soylular başkanı astarları eliyle tutup kaldırdı mı, içine pırlantaların konulduğu kutular, kutucuklar, keseler, kesecikler hemen önüne dökülüverecekti.

Oturağın içinde neler bulunduğunu bir an önce görmek isteğiyle İngiliz basması ile altındaki hasır örtüyü çekip aldı. Oturağın yayları, hem de en nitelikli İngiliz yapımı yaylar ile bunların arasına tıkılan dolgu maddeleri, savaştan önce bile zor bulunan o güzelim dolgu maddeleri çıktı karşısına. Bunlar dışında oturağın içinde bir şey yoktu.

Soylular başkanı elini içine sokup oturağın her yerini karıştırdı, sandalyeyi bacakları arasından bırakmaksızın yarım saat kadar uğraştı.

— Niçin mücevherler yok sandalyenin içinde? Pırlantalarım nereye gitti? Böyle şey olamaz! diye söyleniyordu durmadan.

Pense ile yanına koyduğu sırma kokartlı kaptan şapkasını almayı unutup, parçalara ayırdığı sandalyeyi olduğu gibi bırakarak satranç odasından ayrıldığında ortalık bayağı aydınlanmıştı. Pencereden oflaya puflaya sıyrılarak sokağa çıktığında onu kimsecikler görmedi.

Suç yerinden birkaç apartman uzaklaştıktan sonra yeniden homurdanmaya başladı:

— Olamaz böyle bir şey! Kesinlikle olamaz!

Ancak demiryolcular derneği binasının yanından bir türlü ayrılamıyordu. O yüzden geri döndü, yeni binanın dizi dizi pencereleri dibinde dolaşmaya başladı. Bir yandan da;

— Böyle şey olamaz! Olamaz! Olamaz! diye söyleniyordu.

Arada bir çığlık çığlığa bağırıyor, nemli sabah pusundan ıslanan saçlarını yolacakmış gibi iki eliyle birden kavrıyordu. Bu garip hareketler, saçaklı başını deliler gibi sallaması gece yaşadıklarını bir türlü unutamadığı içindi. Pırlantaların son sandalyede de çıkmaması zavallıyı öylesine etkilemişti ki, beş dakika içerisinde on yıl kocadığı söylenebilirdi.

Bir ara hemen ileride birisinin;

— İtlisi de, bitlisi de burayı görmeye geliyor, dediğini işitti.

Sırtında yelken bezinden kalın üniforması, kışlık çizmeleriyle yaşlı bir bekçi az ötede dikiliyordu. Görünüşe bakılırsa babacan biriydi. Besbelli, gecenin sessizliğinde tek başına dolaşmaktan sıkılmıştı.

— İtlisi de, bitlisi de burayı görmeye geliyor, dedi bir daha. Aslanım, yoksa siz de mi burayı çok merak ettiniz? Haklısınız, yeni dernek binamız bir tanedir. Böylesini başka hiçbir yerde göremezsiniz.

Soylular başkanı hastaymış gibi baktı kırmızı yüzlü ihtiyara.

— Evet, bir tanedir. Böylesini arasanız da bulamazsınız.

— Ben binada fazla bir olağanüstülük göremiyorum. Söyler misiniz, neymiş buranın başka yerlerden üstünlüğü?

Yaşlı adam çevresinde bekçilik yaptığı demiryolcular dernek binasını kırk kişiye anlatsa gene anlatmaktan bıkmazdı. Karşısındakinin ilgilenmesi ona yeni bir fırsat verdiği için sevindi.

— Bak, aslanım, ben tam on yıldır burada bekçilik yapıyorum. Altı ay önce başıma gelenleri anlatayım da bir de sen dinle. Bu binanın yerinde eski demiryolcular derneği vardı. Birinci bölge cer dairesinin dernek binası olan bu yer öylesine yıpranmıştı ki, kışın durmadan soba yakarlar ama bir türlü ısıtamazlardı. Binanın gece bekçiliğini yaptığım için yoldaş Krasilnikov “Odunu götürüp satıyor musun, ne yapıyorsun?” diye hep bana çatardı. Derneğin odunu satılır mı? Hem yenilip içilmez de. Söyledim ya, bina iyice yıpranmıştı. Yoldaş Krasilnikov ne kadar uğraşırsa uğraşsın bir şey yapamıyordu. Odalar bir türlü ısınmaz, rutubeti eksik olmazdı. Üflemeli çalgılar orkestrasına çalışacak yer bulamadılar, tiyatrocular derseniz başları dertteydi. Oyuncular soğuktan donuyorlardı. Devletten ödenek çıkarmak için beş yıl uğraştılar ama ellerine bir şey geçmedi. Demiryolu işçileri

sendikasından onay çıkmadı dediler. Yoldaş Krasilnikov çok uğraştığı halde baharda yalnızca bir sandalye getirebildi, işte bütün yapabildiği bu. Ama güzel sandalyeydi, doğrusu!

Soylular başkanı bekçiye yaslanmış, yarı baygın bir halde onun anlattıklarını dinliyordu. Beriki ise öylesine mutluydu ki, sabaha dek anlatsa yorulmazdı.

— Bir gün tavandan sarkan ampulü yerinden sökmek için bu sandalyenin üstüne çıktım. Nasıl oldu bilmem, birden ayağım kaydı. Yere düşeceğim sırada ayakkabım takılarak sandalyenin kaplamasını yırtmasın mı? Tam o sırada bir de ne göreyim? Kaplamanın altından cama benzeyen beyaz beyaz şeyler, ipliğe dizili boncuklar dökülüp sağa-sola dağılmaya başladı.

— Nasıl? Boncuklar mı?

— Boncuklar, ya! Yalnız boncuklar olsa neyse, oturağın içinden başka kutular, içi dolu keseler de çıktı. Ama ben hiçbirine elimi sürmedim. Doğruca yoldaş Krasilnikov'a gidip durumu bildirdim. Bununla da yetinmedim, öbür yöneticilere de anlattım gördüklerimi. İyi ki hiçbirine elimi sürmemişim, çünkü zengin burjuvaların sandalyenin astarının altına sakladıkları mücevherlermiş bunlar.

Soylular başkanı heyecanlanmıştı.

— Hani, nerede o mücevherler? diye sordu.

— Aslanım, görmüyor musun, hepsi burada. Çevrene şöyle bir baksana! İnsan biraz kafasını kullanmalı, öyle değil mi?

— Ben burada mücevher filan görmüyorum.

— Söyledim ya, hepsi burada! Gözlerini dört aç da bak! En başta bu dernek binası mücevherlerin parasıyla yapıldı. Şimdi anladın mı, yiğidim? Binanın içine kalorifer döşendi, lokantası var, tiyatrosu var, içeriye çizmelerle paldır küldür girmek yasak. Daha söyleyeyim mi?

Soylular başkanı şaşkınlıktan donakaldı. Gözlerini binanın ana kapısı ile pencerelerinin üstündeki süslü çıkıntılardan ayıramıyordu.

Demek oluyor ki, madam Petuhova'nın mücevherleri, incileri, pırlantaları tümüyle buralara harcanmıştı. Ostap Süleyman-Berta-Mariya Bender'in deyişiyle, yüz elli bin ruble sıfır sıfır kapik buraya gömülüydü.

Pırlantalar betonarme bina ile sıra sıra pencerelerin ayna gibi parlayan camlarına, inciler havadar jimnastik salonlarına harcanmıştı. Elmas broş

döner sahneli tiyatroya, yakut takılar ışıl ışıl parlayan avizelere, zümrüt kakmalı boğma altın bilezikler zengin kütüphaneye dönüşmüş; inci gerdanlık kılık değiştirdikten sonra çocuk yuvası, planör işliği, satranç odası, bilardo salonu olmuştu.

Aslında bayan Petuhova'nın serveti durduğu yerde duruyordu, hatta değeri daha da artmış olarak eski yerindeydi. İsteyen elini sürüp okşayabilir, ama alıp götürmek istese götüremezdi. Çünkü birçok insanın hizmetinde kullanılmaktaydı.

Eski soylular başkanı eliyle dış duvarların granit kaplamasına dokundu. Taşın soğukluğu aynı anda yüreğine işledi.

Ve zavallı adam bağırmaya başladı.

Yaralı kurdun bağırmasına benzeyen bu tutkulu, çılgın, vahşi haykırış az ilerdeki geniş alanı aştıktan sonra yuvarlanarak köprünün altına indi; uykusundan uyanan Moskova'nın canlı seslerinin direnip karşı koymasıyla tüm gücünü yitirdi ve bir dakika sonra da sustu. Olağanüstü güzellikte bir güz sabahı yağmurdan ıslanmış çatılardan aşağı kayarak başkentin sokaklarına yayıldı. Koca kent her günkü yaşantısına başladı.

SON

1 Toplumcu gerçekçilikten önceki sanat anlayışlarından biri. –ç.n.

2 Ünlü Sovyet tiyatro yönetmeni. –ç.n.

İlya İlf (Asıl adı İlya Arnoldoviç faynzilberg) (1897-1937)-Yevgeni Petrov (Asıl adı Yevgeni Petroviç Katayev) (1902-1942)
Birlikte “On İki Sandalye” (1928) ve “Altın Dana” (1931) romanlarını yazdılar. Bunların dışında “Aydınlık Kişilik” (1928) adlı bir uzun öykü, “Tek Katlı Amerika” (1936) adlı gezi notları, “Bin Bir Gün veya Yeni fiehrazat”(1929) adlı kitapta toplanan öyküleri ayrıca makaleleri, denemeleri, senaryoları vardır.